รวมข้อเขียนของ ปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย

ปรีดี พนมยงค์

รวมข้อเขียนของ ปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

รวมข้อเขียนของ ปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย

คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส
ฉลองครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
(11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 - 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2543)

 หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN 974-7833-43-3
พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม 2526
จำนวน 5,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้จัดพิมพ์ร่วม : สถาบันปรีดี พนมยงค์
65/1 สุขุมวิท 55 (ซอยทองหล่อ) เขตวัฒนา (ปณ.สันติสุข) กรุงเทพฯ 10110
โทรศัพท์ 381-3860-1 โทรสาร 381-3859
E-mail:pridi_institute@hotmail.com

ปรับปรุงรูปเล่ม : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน
http://www.pridi.or.th
ประธาน : สุลักษณ์ ศิวรักษ์
กรรมการและเลขานุการ : พิภพ ธงไชย

ดำเนินการผลิต : โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
สำหรับเด็กและเยาวชน
ประธาน : พิภพ ธงไชย
บรรณาธิการ : สันติสุข โสภณสิริ
กองบรรณาธิการ : กานต์ ธงไชย สุดใจ พรหมเกิด

ดำเนินการผลิตร่วม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก
1845/328 ซอยจรัสลาภ ถนนสิรินธร เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ 881-1734 โทรสาร 424-6280 E-mail:<cpublish@ffc.or.th

แบบปก : ชยปกรณ์ ภูวนารถนฤบาล
พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จัดจำหน่าย : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ 225-9536-40

คำนำ (1)

ในเดือนมกราคม 2526 ได้มีการปรึกษาหารือซึ่งนำไปสู่ข้อตกลงกันระหว่างคณะกรรมการโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย" กับคณะกรรมการดำเนินงานสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการที่จะจัดพิมพ์งานเขียนของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของประเทศ และเป็นผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องในโอกาสที่ท่านจะมีอายุ 84 ปี ในพุทธศักราช 2527 และเป็นวาระครบรอบ 50 ปี ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ท่านผู้ประศาสน์การก็มาถึงแก่อสัญกรรมเสียก่อนจะถึงวาระดังกล่าว ทางสำนักพิมพ์และคณะกรรมการจึงเห็นสมควรเอางานที่เตรียมไว้มาจัดพิมพ์ออกเผยแพร่ในวาระทำบุญครบ 100 วัน ที่ท่านผู้เขียนถึงแก่อสัญกรรมเสีย 1 ชุดก่อน สำหรับชุดอื่นๆ ก็จะได้ดำเนินการเลือกและจัดรวบรวมให้เป็นงานชุดต่อไป นี่คือที่มาของหนังสือเล่มนี้

เนื่องจากผลงานที่อยู่ในรูปเอกสารของนายปรีดี พนมยงค์ มีเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นงานเขียนโดยตรง และเป็นการพิมพ์คำปราศรัย ปาฐกถา ตลอดจนคำบรรยายต่างๆ คณะบรรณาธิการซึ่งตั้งขึ้นจากตัวแทนของคณะกรรมการทั้งสองคณะเห็นพ้องต้องกันว่าการจัดพิมพ์ผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ ในโอกาสดังกล่าวควรเลือกเพียงบางเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมไทยในด้านต่างๆ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ สนใจอยู่ นอกจากนั้น ควรมุ่งพิมพ์ผลงานที่ยังไม่ได้ปรากฏเป็นเล่มเฉพาะ เพื่อรักษาผลงานเหล่านั้นไว้ และยังสะดวกสำหรับผู้ที่ต้องการรวบรวมผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ ด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อควรพิจารณาทั้งหมดนั้นจะต้องดูควบคู่กับความสมบูรณ์ของเนื้อหาส่วนรวม

หนังสือ *ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย* เล่มนี้ ประกอบด้วยสาระอันเฉพาะเจาะจง ด้วยข้อเขียนจำนวน 21 เรื่อง ซึ่งแสดงทรรศนะของนายปรีดี พนมยงค์ ว่าด้วยแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎี ว่าด้วยเอกราชอธิปไตยของชาติ ว่าด้วยความคิดเรื่องโครงการเศรษฐกิจ และว่าด้วยแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีข้อน่าสนใจอันสำคัญยิ่งสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน

ในการรวบรวมผลงานเหล่านี้ คณะบรรณาธิการได้เรียนขออนุมัติและคำปรึกษาจากนายปรีดี พนมยงค์ หลายอย่างหลายประการ พร้อมทั้งได้คำแนะนำและช่วยเหลือจากท่านผู้รู้อีกหลายท่าน ซึ่งทำให้การเลือกเรื่อง การตรวจสอบต้นฉบับ และการจัดพิมพ์ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย จึงขอขอบพระคุณท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

คำนำ (2)

การเฉลิมฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นโครงการที่รัฐบาลอนุมัติให้มีขึ้นนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ

1. เพื่อเชิดชูเกียรติคุณของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ให้เป็นที่ประจักษ์ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ในฐานะที่เป็นผู้นำซึ่งซื่อสัตย์สุจริต เป็นนักประชาธิปไตย และเป็นผู้สร้างสรรค์สันติภาพให้แก่โลก
2. เพื่อผลักดันให้ปีพุทธศักราช 2543 (ค.ศ. 2000) เป็นปีแห่งสันติภาพแห่งการร่วมมือและสมานฉันท์ของมนุษยชาติ (The year of non-violence)
3. เพื่อศึกษาแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย ทั้งในอดีตตลอดจนการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน
4. เพื่อส่งเสริมการศึกษาในเชิงบูรณาการที่กลับมาสู่รากเหง้าหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย และการศึกษาการเมืองที่มีคุณธรรมนำ
5. เพื่อให้ราษฎรได้ตระหนักและสำนึกในคุณูปการอันใหญ่หลวงของนายปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อสังคมไทย
6. เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ

ในการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้มีโครงการต่าง ๆ สร้างสรรค์ขึ้นอย่างหลากหลายภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีกิจกรรมทั้งภายในและระหว่างประเทศ อาทิ การเสนอชื่อนายปรีดี พนมยงค์ต่อองค์การยูเนสโก เพื่อการประกาศเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของโลก การจัดกิจกรรม

ด้านวิชาการและการวิจัย การปาฐกถาและการสัมมนา การจัดแสดงด้านศิลปและวัฒนธรรมทั้งภายในและต่างประเทศ การดำเนินการด้านอนุสรณ์สถาน การจัดรัฐพิธีสดุดีเกียรติคุณ การจัดให้มีรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ การจัดสัมมนาและนิทรรศการนานาชาติ และการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

โครงการตีพิมพ์ **หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส** ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งภายใต้โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน โดยมีเป้าหมายเพื่อนำผลงานและข้อเขียนที่มีคุณค่าของนายปรีดี พนมยงค์ และของบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องถึงท่านรัฐบุรุษอาวุโสมาทยอยพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสฉลองดังกล่าว

หนังสือ *ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย* เล่มนี้ ได้รวบรวมข้อเขียนของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ล้วนมีคุณค่าและน่าสนใจยิ่ง ซึ่งสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และโครงการปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๒๖ แต่เป็นเพราะบางส่วนได้ชำรุดและเสียหาย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน จึงได้มีมติให้โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชนได้ปรับปรุงรูปเล่ม เพื่อนำมาเผยแพร่ในรูปแบบของ **หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส** ในวาระแห่งการจัดงานฉลองในครั้งนี้

คณะกรรมการดำเนินงานฉลองฯ ภาคเอกชน ซึ่งเป็นผู้ปรับปรุงรูปเล่มของงานชุดนี้จึงหวังว่าหนังสือ *ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย* นอกจากจะยังประโยชน์แก่เยาวชนของชาติแล้ว ก็จะเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปด้วยเช่นกัน

คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคเอกชน

สารบาญ

หมวดที่ 1
แนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎี

นอกเหนือจากเป็นผู้สร้างเกียรติคุณนานัปการแก่ประเทศแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ยังเป็นนักคิดที่มีงานเขียนมากด้วย ข้อเขียนนั้น ๆ แสดงถึงการไตร่ตรองต่อปัญหาและแนวทางแก้ไขทั้งด้านเอกราชอธิปไตยของชาติ ตลอดจนด้านเศรษฐกิจและการเมือง ข้อเขียนเหล่านี้เป็นความคิดที่มีพื้นฐานอันแสดงให้เห็นถึงการใคร่ครวญที่ยึดมั่นในหลักการ ซึ่งรวมและสังเคราะห์พื้นฐานทฤษฎีต่าง ๆ มาเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะอันเห็นว่าเหมาะสมแก่สังคมไทย

แนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎีแสดงการไตร่ตรองระดับลึกสู่ความเป็นจริงของโลกและชีวิต การรับรู้ของมนุษย์, "จิตใจวิทยาศาสตร์", การตระหนักถึงมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งขยายความรวมถึงเรื่อง "ชาติ", "รัฐ", และธรรมชาติของระบบสังคมที่มีรูปแบบต่าง ๆ และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นอกจากเรื่องพื้นฐานเหล่านี้แล้ว ข้อเขียนต่าง ๆ ยังสะท้อนทรรศนะที่เป็นประชาธิปไตยและความใฝ่ใจอย่างลึกซึ้งต่อสังคมไทย

ข้อเขียนที่เลือกสรรมาสำหรับหมวดนี้ ประกอบด้วยปรัชญาคืออะไร, พิเคราะห์ศัพท์ "สังคม", "มนุษยสังคม", "ชาติ", "ประชาชาติ", "ปิตุภูมิ", "มาตุภูมิ", "รัฐ" ความเป็นมาของศัพท์ไทย "ปฏิวัติ", "รัฐประหาร", "วิวัฒน์", "อภิวัฒน์" ชาติคงมีอยู่ และ อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด

1.1
ปรัชญาคืออะไร

ข้อ 1. คำว่า *ปรัชญา* เป็นคำสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำบาลี *"ปัญญา"* ความหมายเดิมของคำนี้คือ *ความรู้แจ้ง, ความรอบรู้, ความสุขุม, ความฉลาด*

ข้อ 2. เมื่อประมาณ 8-9 ปี ก่อนเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีผู้นำเอาคำ *ปรัชญา* มาใช้เป็นศัพท์ เพื่อเทียบชื่อของวิชาที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Philosophy (ออกสำเนียง *"ฟีลอสโซฟี"*) ครั้นแล้วปทานุกรมและพจนานุกรมของทางราชการได้บรรจุคำนี้ไว้ในหนังสือเหล่านั้น โดยให้ความหมายของคำนี้ตามความหมายของคำอังกฤษ *"ฟีลอสโซฟี"* ที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษบางเล่ม ดังจะเห็นได้จากการที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแสดงไว้ ดังนี้

ปรัชญา (ปรัดยา) (น.) วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง (ส.) (อ. Philosophy)

ดังนั้น คำ *ปรัชญา* ที่ใช้ในประเทศไทยขณะนี้จึงมีความหมายตามคำ *"ฟีลอสโซฟี"* ในภาษาอังกฤษไปเสียแล้ว มิใช่ความหมายเดิมที่ตรงกับคำว่า *"ปัญญา"* ในภาษาบาลีตามที่กล่าวในข้อ 1.

ข้อ 3. ปรัชญามีหลายสำนัก สำนักหนึ่ง ๆ ก็นิยามคำ *"ฟีลอสโซฟี"* ไว้เฉพาะ จึงมีคำนิยามผิดเพี้ยนระหว่างสำนักนั้น ๆ บุคคลหรือคณะบุคคลใดที่แต่งพจนานุกรม ภาษาอังกฤษก็นิยามคำ *"ฟีลอสโซฟี"* ให้สอดคล้องกับสำนักที่ตนเลื่อมใส ดังนั้น ความหมายของ *ปรัชญา* ในข้อ 2. จึงเป็นไปตามคำนิยามของสำนักใดสำนักหนึ่ง

ข้อ 4. คำว่า *"หลักแห่งความรู้"* นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอาจแปลมาจากคำอังกฤษ *"นอลิดจ์" (Knowledge)* ซึ่งถ้าเทียบกับคำบาลีแล้วได้แก่คำว่า *"วิชชา"* หรือสันสกฤต *"วิชญา"* ส่วนคำว่า *"ความจริง"* พจนานุกรมฉบับนั้นอาจแปลมาจากคำอังกฤษ *"ทรูธ" (Truth)* ซึ่งตามความหมายสามัญได้แก่ *"ความจริง"* หรือ *"สัจธรรม"* แต่ในทางปรัชญานั้นหลายสำนักใช้ไปในความหมายเช่นเดียวกับคำว่า *"เรียลิที" (Reality)* คือ *สิ่งแท้* หรือ *สภาวะที่แท้* ซึ่งถ้าจะเทียบคำบาลีก็น่าจะได้แก่คำ *"สุทธิ"*

ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ต่อไปเบื้องหน้าว่าขอบเขตของวิชานี้มิใช่จำกัดอยู่เพียงที่กล่าวข้างบนเท่านั้น

ควรสังเกตว่า แม้ในขณะนี้เราจะยังพิจารณาไปไม่ถึงว่าประเด็นของวิชานั้นมีอะไรบ้าง คือจะถือเอาคำนิยามของราชบัณฑิตยสถานว่า *"วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง"* เท่านั้นก็ตาม เราก็จะเห็นได้ว่ามนุษยชาติที่พัฒนามาแล้วตั้งแต่โบราณกาลย่อมแสวงหาความรู้ที่กล่าวนี้ และคนไทยเราก็มิได้ยกเว้นจากการนั้น ฉะนั้นเรื่องของวิชา *"ฟีลอสโซฟี"* จึงต้องมีอยู่แล้วในประเทศไทย โดยมีชื่อเป็นภาษาไทยหรือภาษาสันสกฤตบาลีที่คนไทยได้รับเอามาเป็นภาษาไทย การตั้งศัพท์ใหม่ว่า *"ปรัชญา"* อาจทำให้บางท่านเข้าใจผิดไปได้ว่าเป็นวิชาใหม่ที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานได้รับรองบัญญัติคำ *"ปรัชญา"* ให้มีความหมายตรงกับคำ *"ฟีลอสโซฟี"* ในภาษาอังกฤษ และโดยเฉพาะไม่ผิดความหมายถึงกับตรงกันข้าม เราจึงอาจใช้คำ *"ปรัชญา"* เสมือนเป็นสัญญาณชนิดหนึ่งที่มีความหมายตรงกับคำว่า *"ฟีลอสโซฟี"*

ส่วนการค้นคว้าหาความหมายของคำ *"ปรัชญา"* ปัจจุบันนี้จักต้องเป็นไปตามคำ *"ฟีลอสโซฟี"* แล้วเปรียบเทียบกับคำที่คนไทยเราเคยใช้มาก่อนในเรื่องนั้น

ข้อ 5. สำหรับท่านที่สนใจในการเทียบเคียงศัพท์ทางปรัชญายุโรปที่สืบมาจากภาษากรีกโบราณและลาตินฝ่ายหนึ่ง กับศัพท์ไทยที่สืบมาจากสันสกฤตและบาลีอีกฝ่ายหนึ่ง โปรดสังเกตด้วยว่า ภาษากรีก, ลาติน, สันสกฤต, บาลี, เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษา "อินโดยุโรเปียน" ด้วยกัน หลายคำมีมูลมาจากที่เดียวกัน แต่เนื่องจากเผ่าต่าง ๆ แห่งตระกูลนี้กระจัดกระจายแยกย้ายกันไป จึงมีการพัฒนารูปภาษาและความหมายผิดเพี้ยนกันได้

นอกจากนั้น ภาษาทั้ง 4 นี้ มีสัญลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงคำโดยวิภัตติ และมีการแผลงสระพยัญชนะและการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ซึ่งแม้แต่ในสาขาภาษาหนึ่ง ๆ นั้นเองก็ทำให้เห็นรูปของคำแตกต่างกัน เช่นคำว่า *"พุทธ"* ในภาษาบาลีนั้น ถ้าใช้เป็นคำ *ประธาน* ก็เป็น *"พุทโธ"* ถ้าใช้เป็นว่า *ไปกับพระพุทธเจ้า* ก็เปลี่ยนวิภัตติเป็น *"พุทเธน"* ถ้าพูดว่า *ถวายของแก่พระพุทธเจ้า* ก็เปลี่ยนวิภัตติเป็น *"พุทธสฺส"* ฯลฯ ส่วนสระนั้นก็เปลี่ยนแปลงได้ เช่นคำไทยที่มาจากสันสกฤตเปลี่ยน *"โอสาน"* เป็น *"อวสาน"* เป็นต้น ในระหว่างกรีกโบราณกับสันสกฤตก็มีการแผลงศัพท์ เช่นคำว่า *"สว"* ในภาษาสันสกฤตที่แปลว่า *ตนของตน* นั้นแผลงเป็น *"โส"* ซึ่งตรงกับคำกรีกโบราณ *"โซ"* (หรือ *"โส"*)

ดังนั้น แม้ว่าภาษาทั้งสี่นี้จะอยู่ในตระกูลเดียวกัน แต่รูปภายนอกอาจเพี้ยนกัน ส่วนมูลศัพท์ของหลายคำยังคงคล้ายกันอยู่ น่าสังเกตว่าอักขระสันสกฤตที่เขียนเป็นอักษรโรมันว่า DH หรือเขียนเป็นพยัญชนะไทย *"ธ"* นั้น กรีกโบราณออกสำเนียง *"ส"*, *BH (ภ)* และ *P (ป)* กรีกโบราณออกสำเนียง *"ฟ"*, สระ *"โอ"* สันสกฤตนั้นบางทีกรีกโบราณออกสำเนียง *"โอ"* ยาว บางทีออกสำเนียง *"โอะ"* บางทีออกสำเนียงเป็น *"อด"*

อนึ่ง ในการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำอังกฤษ *"ฟีลอสโซฟี"* เป็นการจำเป็นที่ต้องอ้างคำในภาษาต่างประเทศบ่อยครั้ง ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ได้พยายามเขียนทับศัพท์คำเหล่านั้นตามอักขรวิธีไทย แต่ต้องขอทำความเข้าใจกับผู้อ่านไว้ก่อนว่าการใช้อักขระไทยทับศัพท์เช่นนั้นจะให้ออกสำเนียงตรงเผงทีเดียวไม่ได้ เพราะอักขรวิธีของไทยต่างกับของภาษาต่างประเทศเหล่านั้น ทำนองกลับกันคือ ถ้าคนอังกฤษใช้อักขระของเขาเขียนทับศัพท์ไทยก็ผิดเพี้ยนไปได้มาก แม้ภาษา

ต่างประเทศนั้น ๆ เอง เช่นภาษาอังกฤษ ก็ปรากฏว่าชนชาติที่พูดภาษาอังกฤษด้วยกันแต่ออกสำเนียงต่างกัน เช่นออสเตรเลียนและอเมริกันออกสำเนียงอังกฤษต่างกับคนที่อยู่ในสหราชอาณาจักร และคนอังกฤษที่อยู่ในสหราชอาณาจักรเองก็ออกสำเนียงผิดเพี้ยนกันตามท้องที่หรือเผ่าที่มีสัญลักษณ์เฉพาะได้ อนึ่ง ภาษากรีกโบราณและลาตินนั้นชาวยุโรปปัจจุบันออกสำเนียงผิดเพี้ยนกันอยู่หลายวิธี อาทิ วิธีอังกฤษ, วิธีฝรั่งเศส, วิธีอิตาเลียน, วิธีกรีกปัจจุบัน, วิธีอเมริกัน เช่นคำลาตินที่ลงท้ายด้วย *UM* นั้นบางวิธีออกสำเนียง *"อัม"*, บางวิธี *"ออม"*, บางวิธี *"อุม"* ดังนั้นการเขียนทับศัพท์กรีกลาตินในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นเพียงสำเนียงโดยประมาณเท่านั้น เช่น *UM* เราทับศัพท์เป็น *"อุม"* สระ *IA* ในภาษากรีกโบราณไม่ใช่สระควบ เช่น *PHIA* เราออกสำเนียง *"เฟีย"* อนึ่ง เพื่อความสะดวกของผู้อ่านส่วนมากในประเทศไทย เราจึงทับศัพท์กรีกด้วยอักษรโรมันไว้ แทนการเขียนด้วยอักษรกรีก

ข้อ 6. คำอังกฤษ *"ฟีลอสโซฟี"* แห่งยุคใหม่สืบมาจากคำอังกฤษยุคกลางที่ยืมเอาคำฝรั่งเศสโบราณ *Philosophie, Filosofie (ฟีโลโซฟี)* มาใช้ คำฝรั่งเศสโบราณนี้มาจากคำลาติน *Philosophia (ฟีโลโซฟียา)* ที่แผลงมาจากคำกรีก φιλοσοφια *(ฟีลสโซเฟีย)*

พจนานุกรมภาษาอังกฤษบางเล่มย่อมบอกไว้ว่า คำกรีก *"ฟีลสโซเฟีย"* ประกอบด้วยศัพท์ *"ฟีลส"* กับ *"โซเฟีย" "ฟีลส"* เทียบกับคำอังกฤษ *Loving of* คือ *ความรัก* หรือ *ความพอใจ* สิ่งใดสิ่งหนึ่ง *"โซเฟีย"* เทียบกับคำอังกฤษ *"วิสดม"* *(Wisdom)* และถ้าเปิดพจนานุกรมภาษาสันสกฤตเป็นอังกฤษก็จะพบคำว่า *"ปรัชญา"* มีความหมายหลายอย่าง รวมทั้ง *"วิสดม"* ด้วย ดังนั้น บางท่านอาจคิดว่าคำอังกฤษ *"ฟีลอสโซฟี"* พบกับคำปรัชญาได้ที่คำ *"วิสดม"*

คำ *"วิสดม"* เป็นคำในตระกูลแองโกลแซกซอน หมายความว่า *การวินิจฉัยอย่างถูกต้อง, ปัญญา, ความฉลาด*

เมื่อเอาคำว่า "ปรัชญา" เทียบกับคำ "วิสดม" แล้ว, ก็ยังขาดคำเทียบอีกคำหนึ่ง คือคำ "ฟิลส" ซึ่งแปลว่า *ความรัก* หรือ *ความพอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง* คำนี้นำหน้าคำ "โซเฟีย" อันเป็นประเด็นสำคัญของการที่ชาวกรีกโบราณได้ประกอบศัพท์นั้นขึ้น แทนที่จะใช้ "โซเฟีย" ลอย ๆ

ข้อ 7. วิชาที่ชาวอังกฤษเรียกว่า *"ฟิลอสโซฟี"* นั้นได้เริ่มจับความมาตั้งแต่ทรรศนะของ *ธาลีส (Thales)* เมธีกรีกโบราณแห่งสำนัก *"ไอโอเนียน" (Ionian)* ธาลีสมีชีวิตอยู่ประมาณระหว่าง 640 ปีถึง 545 ปีก่อนพระเยซูเกิด สำนักนั้นได้ทำการค้นคว้าว่าธาตุหรือสารใดเป็นสมุฏฐานแห่งโลกและสิ่งทั้งหลาย

ก. ในสมัยธาลีสและสมัยของเมธีกรีกคนต่อ ๆ มาอีกกว่า 100 ปีนั้นมิได้มีศัพท์ที่ใช้เรียกเรื่องที่เมธีกรีกโบราณค้นคว้านั้นว่าเป็นเรื่องอะไร ความเห็นของเมธีต่าง ๆ มีอยู่ในเรื่องที่เรียกว่า *บทสาธยาย* บ้าง หรือ *บทความ* อื่น ๆ บ้าง

แต่สำหรับตัวท่านนักปราชญ์เหล่านั้นได้รับการยกย่องของชาวกรีกเรียกท่านว่า *"โซฟส"* σοφος

คำว่า *"โซ"* แปลว่า *ตนของตน* ซึ่งตรงกับสันสกฤต *"สว"* (ในภาษาสัน-สกฤตเปลี่ยนสระ *โอ* เป็น *"อว"* คือการเปลี่ยนโดยวิธีพฤทธิ์ เช่น *"โอสาน"* เปลี่ยนเป็น "อวสาน"

คำว่า *"ฟส"* มาจากคำว่า *โฟส* φως ออกสำเนียง *"โอ"* ยาวแปลว่า *แสงสว่าง* (ในภาษาสันสกฤตสระ *"โอ"* ยาวเปลี่ยนเป็น *"โอ"* เสียงสั้น หรือเป็นสระ *"โอะ"* ได้) คำนี้มีที่มาอย่างเดียวกับคำว่า *"โพธ"* และ *"โพธิ"* ในภาษาสันสกฤต ซึ่งเดิมหมายถึง *แสงสว่าง, กระจ่างแจ้ง* แล้วต่อมาวิวัฒน์เป็น *ความรู้แจ้ง, ความเข้าใจ*

"โซฟส" หมายถึง *ผู้กระจ่างแจ้งโดยตนเอง* หรือ *ผู้ตรัสรู้*

ข. ในกลางศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตศักราชได้เกิดมีอาจารย์กรีกจำพวกหนึ่งที่ทำการสอนโดยเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียน ชาวกรีกโบราณเรียกอาจารย์จำพวกนี้ว่า *"โสฟิสติส" (Sophistes)* ซึ่งภาษาอังกฤษแผลงเป็น *"โซฟิสต์" (Sophist)*

ค. *โสเครติส (Socrates)* ซึ่งมีชีวิตอยู่ประมาณระหว่าง 496 ปีถึง 399 ปีก่อนคริสตวรรษได้เรียกตนเองเป็นการถ่อมตนว่า *"ฟิลสโซฟส" (Philosophos)*

"ฟิลส" (Philos) แปลว่า *ความรัก, ความพอใจ* ฯลฯ ซึ่งเทียบได้กับคำ *"พิลาส"* หรือ *"วิลาส"* ในภาษาสันสกฤต

"โซฟส" คือ *ผู้รู้* (ดูในข้อ ก.)

ถ้าจะแปลตามมูลศัพท์ก็คือ *ผู้รักที่จะรู้แจ้ง* โสเครติสออกตัวว่าตนมิได้อวดอ้างว่ารู้อะไรทั้งหมด, แต่จำกัดอยู่ในเรื่อง *วิชาที่ให้ผู้ศึกษาบรรลุถึงซึ่งกุศลกรรม* หรือ *การบำเพ็ญความดี* เท่านั้น

ง. ในระหว่างศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ.ได้มีนักประวัติศาสตร์กรีกบางคน ได้ใช้ศัพท์ *"ฟิลสโซฟส"* เพื่อหมายถึง *การแสวงที่จะรู้แจ้งเห็นจริง*

จ. *พลาโต (Plato)* ประมาณ 427-360 ปีก่อน ค.ศ. ได้ให้ความหมายของการเป็น *"ฟิลสโซฟส"* และวิชา *"ฟิลสโซเฟีย"* ไว้โดยสืบเนื่องจากทรรศนะจิตธรรมของพลาโต

พลาโตเห็นว่า *เหนือโลกที่สามัญชนสัมผัสได้โดยสามัญวิสัย* นั้นมี *โลกแห่งอภิจิตที่มีอิทธิ* ซึ่งเป็นสิ่งแท้จริง หรือเป็นสุทธิภาวะคงอยู่เป็นนิจนิรันดร อันเป็นสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย บุคคลจะเข้าถึงซึ่งภาวะดังกล่าวนั้นได้ก็โดยยกระดับจากสามัญวิสัยเข้าสู่ความรู้ที่แท้จริง ในการนี้จะทำได้ต่อเมื่อมี *"ฟิลส"* คือ *"ความรัก"* ในสิ่งแท้จริง หรือ *สุทธิภาวะ*

พลาโตจึงได้ให้ความเห็นว่า *"ฟิลสโซฟส"* นั้นต่างกับ *"โซฟส"* คือ *"โซฟส"* เป็นแต่เพียงอาศัยปรากฏการณ์และความสัมผัสจากรูปธรรมเท่านั้น ส่วน *"ฟิลสโซฟส"* นั้นเป็นบุคคลที่มี *"ความรัก"* ในสิ่งที่แท้จริง และเข้าใจว่าสิ่งนั้นทรงอยู่เป็นนิจ

เราจะเห็นได้ว่า คำ *"ฟิลส"* ที่นำหน้าคำ *"โซฟส"* มีนัยดังได้กล่าวมานี้ ซึ่งถ้าจะเล็งถึงสาระแล้วน่าจะเป็นความรักขั้นที่เรียกว่า *"ศรัทธา"*

ครั้นแล้วพลาโตได้นิยามคำ*"ฟิลสโซเฟีย"* ว่า *"การแสวงที่จะรู้แจ้งเห็นจริงว่าอะไรเป็นยอดแห่งสภาวะทั้งหลาย"* หรือนัยหนึ่งการแสวงที่จะรู้แจ้งเห็นจริงถึง "อภิจิต" ซึ่งเป็นยอดสูงสุดของสภาวะทั้งหลาย

คำนิยามต่าง ๆ ของพลาโตดังกล่าวได้รับความนิยมในบรรดาสานุศิษย์และผู้ที่เจริญรอยตามพลาโต, แต่นักปรัชญาฝ่ายที่ถือว่า *ธาตุ* หรือ *สาร* เป็น *สมุฏฐาน* นั้นยังมีอยู่อีกมากที่ไม่ยอมเห็นด้วย อย่างไรก็ตาม ปรัชญาของพลาโตมีอิทธิพลเหนือสำนักปรัชญากรีก *"สโตอิค"* และศาสนาคริสต์ที่ได้พัฒนา *อภิจิต* ของพลาโตมาเป็น *อภิเทวา (God)*หรือ พระเจ้า ดังนั้นคำนิยามของพลาโตจึงมีอิทธิพลเหนือนักปรัชญาคริสเตียนในสมัยต่อมา

(ถ้าผู้ใดนึกสนุกอยากอาศัยคำสันสกฤตประกอบเป็นศัพท์ไทยขึ้นใหม่อย่างขำ ๆ เพื่อถ่ายทอดให้ตรงกับมูลศัพท์กรีกโบราณ ก็น่าจะถ่ายทอดวิชาที่กรีกโบราณเรียกว่า *"ฟิลอสโซเฟีย"* ซึ่งอังกฤษแผลงเป็น *"ฟิลอสโซฟี"* นั้น ว่า *"พิลาสสว-*

โพธิ" หรือ *"พิลาสโสโพธิ"* หรือ *"วิภาสภวโพธิ"* หรือ *"วิลาสโสโพธิ"* แต่การประกอบศัพท์ไทยขึ้นใหม่เพื่อถ่ายทอดศัพท์ต่างประเทศนั้นเราควรถือเอา *สาระแห่งความหมาย* ยิ่งกว่า *"มูลศัพท์"* ที่พัฒนาต่อมาในระหว่างเวลากว่า 2 พันปี)

ข้อ 8. ถ้าเราพิจารณาถึงขอบเขตแห่งวิชาที่ชาวกรีกเรียกว่า "ฟิลสโซเฟีย" หรือปรัชญาของกรีกโบราณนับตั้งแต่สมัยธาลีส (1000 ปีก่อน ค.ศ.) จนกระทั่งสำนักปรัชญาทั้งหลายของกรีกต้องถูกยุบเลิกเมื่อคริสตศักราช 527 โดยจักรพรรดิจุสติเนียนแห่งจักรภพโรมันบูรพาซึ่งมีอำนาจเหนือดินแดนกรีกนั้นแล้ว, จะเห็นได้ว่าวิชานั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงวิชา *ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง* เท่านั้น คือมีเขตกว้างขวางมาก แม้เมธีบางคนจะค้นคว้าไม่ครบทุกอย่างหรือจำกัดแต่เพียงบางอย่างก็ตาม แต่เมื่อประมวลเข้าด้วยกันแล้วปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ก. สมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย เมธีบางสำนักค้นคว้าจาก *ธาตุ* และ *สสาร* เช่นบางคนเห็นว่า *"น้ำ"*, บางคนเห็นว่า *"ลม"*, บางคนเห็นว่า *"ไฟ"*, บางคนเห็นว่า *"ดิน , น้ำ, ลม, ไฟ"* บางคนว่า *"ปรมาณู"* เป็นสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย เมธีบางสำนักค้นคว้าจากสภาวะทางจิต, เช่นบางคนเห็นว่า *"อภิจิต"* บางคนเห็นว่า *"โลกธาดา"* บางคนเห็นว่า *"อภิเทวา"* หรือ *"พระเจ้า"* เป็นสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย ฯลฯ

ข. อาการของโลกและสิ่งทั้งหลาย เมธีบางสำนักเห็นว่าโลกและสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามธาตุและสสารที่ตนเห็นว่าเป็นสมุฏฐาน เมธีบางสำนักเห็นว่าโลกและสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามการดลบันดาลทางจิต เช่นตามอภิจิต, ตามโลกธาดา, ตามพระเจ้า

ค. วิธีรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย เมธีบางสำนักอาศัยวิธีสัมผัสตามสามัญวิสัย บางสำนักอาศัยวิธีสากัจฉาทางคำพูด (ไดอาเล็คติเก DIALEKTIKE) บางสำนักได้พัฒนาวิธีสากัจฉาทางคำพูดมาเป็นวิธีสากัจฉาในความคิดหรือตรรกวิทยา บางสำนักใช้วิธียึดมั่นในศรัทธาที่มีต่อบุคคลหรือลัทธิทฤษฎีใด

ง. จริย คือการที่มนุษย์ควรปฏิบัติ บางสำนักกล่าวเฉพาะการปฏิบัติของมนุษย์ส่วนตน บางสำนักกล่าวถึงการปฏิบัติของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ บางสำนักกล่าวถึงการปฏิบัติของสังคมแห่งมนุษยชาติด้วย

จ. *โดยเฉพาะอาริสโตเติล เห็นว่าบุคคลจะรู้แจ้งเห็นจริงได้ก็ต้องศึกษาให้มีความรู้ในวิทยาต่าง ๆ* ซึ่งจัดออกเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ

ประเภทที่ 1 ฟิลสโซเฟียชั้นที่ 1. ได้แก่วิชา *"มาติกา"* หรือ *"แม่บท"* *(First Principle)* คือการศึกษาถึง *สมุฏฐานแห่งโลกและสิ่งทั้งหลาย* ภายหลังที่อาริสโตเติลตายแล้วสานุศิษย์ได้จัดรวบรวมคำสั่งสอนของอาจารย์ไว้เป็นหมวด ๆ โดยเฉพาะคำสอนว่า "มาติกา" นั้นได้จัดเข้าไว้ภายหลังหมวดที่ว่าด้วยฟิสิกส์ จึงให้ชื่อหมวดนั้นว่า "เมตาตะ ฟิยสิกา" คือ *"ภายหลังวิชาฟิสิกส์"* (คำว่า "เมตา" ในภาษากรีกแปลว่า *"ภายหลัง"* ต่อมาคำนี้ได้พัฒนาเป็นคำอังกฤษ "เมตาฟิสิกส์" ซึ่งสำนักปรัชญาต่างได้นำไปใช้ตามความหมายต่าง ๆ กัน เช่นบางสำนักใช้ในความหมายถึง *สิ่งที่อยู่พ้นจากโลกมนุษย์,* บางสำนักใช้ในความหมายถึง *สิ่งที่คงอยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลง,* บางสำนักใช้ในความหมายถึงสิ่งที่พ้นวิสัยของโลก

ถ้าพิจารณาสาระของทรรศนะต่าง ๆ ที่ใช้คำ *เมตาฟิสิกส์* ดังกล่าวแล้วก็เป็นเรื่อง *ค้นคว้าหาสมุฏฐานของโลกและสภาวะทั้งหลายนอกเหนือจากการสัมผัสได้จากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ* โดยตั้งศรัทธาเชื่อว่า *มีสิ่งแท้จริงหรือสุทธิภาวะตั้งอยู่กับที่เหนือโลกและปรากฏการณ์ธรรมชาติ* ดังนั้นคำว่า *"เมตาฟิสิกส์"* ควรแปลเป็นไทยว่า *"นอกเหนือธรรมชาติ"*

ประเภทที่ 2 ฟิลสโซเฟียชั้นที่ 2. ได้แก่วิชาต่าง ๆ มากมาย อาทิวิชาฟิสิกส์ ซึ่งในสมัยกรีกโบราณหมายถึงวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติอย่างกว้างขวาง เป็นต้นว่า เคมี, ดาราศาสตร์, อุตุนิยมศาสตร์, โลกทรรศนะศาสตร์, พฤกษศาสตร์, สัตวศาสตร์, ชีววิทยา, จิตวิทยา, คำนวณ, สุนทรวจนศิลป์, จริยา, การเมือง, เครื่องมือแห่งการที่จะรู้แจ้งซึ่งสานุศิษย์ของอาริสโตเติลเรียกว่า *"ออร์กานอน"* อันรวมทั้งวิจารณศิลปและศิลปแห่งสากัจฉา ที่เรียกว่า *"ไดอาเล็คติเก"* ซึ่งวิวัฒนามาเป็นการใช้ความคิด, และอังกฤษยุคกลางได้แผลงมาเป็น *"ไดอาเล็คติกส์"* คือ *ตรรกวิทยาในสมัยที่ยังมิได้ใช้คำว่า "โลจิค"*

ฉ. จะเห็นได้ว่าในสมัยกรีกโบราณวิชาที่เรียกว่า *"ฟิลสโซเฟีย"* ซึ่งอังกฤษแผลงเป็น *"ฟิลอสโซฟี"* และเรานิยมแปลเป็นไทยว่า *"ปรัชญา"* นั้น มีลักษณะเป็น *ยอดสรุปของวิชา (Sum of Knowledge)* หรือนัยหนึ่งเป็น *วิทยาของวิทยาทั้งหลาย (Science of Sciences)*

ข้อ 9. ศาสนาคริสต์ซึ่งได้เกิดขึ้นในปาเลสไตน์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของจักรภพโรมันนั้นได้เผยแพร่กว้างขวางยิ่งขึ้น ครั้นแล้วจักรภพโรมันได้รับรองศาสนาคริสต์เป็นทางการเมื่อ ค.ศ.325 พ่อบาทหลวงและสังฆราชบางองค์ได้นำเอา *ปรัชญาฝ่ายจิตธรรม* ของกรีกมาประกอบคำอธิบายศาสนาของท่าน ปรัชญาของท่านเหล่านี้มีชื่อเรียกว่า *"ปาตริสติค ฟิลอสโซฟี"* หรือ *"ปรัชญาของพ่อบาทหลวง"*

ต่อมาเมื่อสำนักปรัชญากรีกต้องถูกยุบเลิกเมื่อ ค.ศ.509 ดังกล่าวแล้วในข้อก่อน, จักรภพโรมันและยุโรปตะวันตกนั้นต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์, ปรัชญากรีกเท่าที่เผยแพร่ได้ก็คือปรัชญาที่พ่อบาทหลวงได้แทรกเข้ามาในคำอธิบายศาสนาคริสต์ดังกล่าวแล้ว

ข้อ 10. เมื่อชาวตะวันตกได้เพิ่มความสนใจในการศึกษาชั้นสูงขึ้นในคริสตศตวรรษที่ 12 นั้นได้มอบการอำนวยการศึกษาชั้นสูงให้เป็นการผูกขาดตัดตอนของสถานศึกษา ซึ่งจัดเป็นบรรษัทชนิดหนึ่ง มีชื่อเรียกเป็นภาษาลาตินว่า *"อูนิแวร์ซิตาส มาจิสโตรรุม เอต สโคลาริอุม" (Universitas Magistrorum et Scholarium)* ซึ่งหมายถึงองค์การรวมของอาจารย์และนักศึกษา ซึ่งต่อมาเรียกกันย่อ ๆ ว่า *"อูนิแวร์ซิตาส"* และทุกวันนี้เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า *"ยูนิเวอร์ซิที"* ซึ่งเราแปลว่า *"มหาวิทยาลัย"*

ก. มหาวิทยาลัยในยุโรปตะวันตกแห่งยุคกลางได้ก่อตั้งขึ้นก่อนที่ปารีส ครั้นต่อมาชาวอังกฤษจึงได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่ออกซฟอร์ดกับเคมบริดจ์ ซึ่งทุกวันนี้ยังคงรักษารูปแบบแห่งมหาวิทยาลัยยุคกลางไว้ได้หลายอย่าง, ส่วนมหาวิทยาลัยปารีสได้เปลี่ยนแปลงไปในสมัยต่อ ๆ มา

การศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งยุคนั้นตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของทางศาสนา วิชาสาขาใดหรือส่วนใดที่ขัดแย้งต่อศาสนาคริสต์ก็ไม่อาจเล่าเรียนได้ เช่น การศึกษา *ธรรมชาติวิทยา* ที่จะค้นคว้าให้รู้สภาวะจริงแห่งธรรมชาติของโลกพิภพก็ไม่อาจทำได้ นอกจากจะต้องรับเอาประกาศิตของ *พระคริสต์พิทยาคม (Scholastic)* ว่า *พระเจ้าหรืออภิเทวาเป็นผู้สร้างโลกและสิ่งทั้งหลาย*

ดังนั้น ทฤษฎีปรมาณูซึ่งนักปราชญ์กรีกได้เริ่มค้นคว้าไว้ตั้งแต่ 400 ปีก่อนพระเยซูเกิดจึงต้องหยุดชะงักลง ชาวคริสต์ที่มีความคิดนอกคัมภีร์ก็ถูกจับกุม

คุมขัง และถ้านอกคัมภีร์มากก็ถูกจับเอาตัวไปเผาทั้งเป็น การค้นคว้าสิ่งที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติในระยะเวลาหลายร้อยปีแห่งยุโรปยุคกลางจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรจะก้าวหน้า เพราะบุคคลถูกผูกมัดการใช้สมองของตนให้ขึ้นอยู่กับคัมภีร์อันเป็นประกาศิตนั้น

ข. วิชาที่สอนกันในมหาวิทยาลัยนั้นเรียกเป็นภาษาลาตินว่า *"อารเตส ลิเบราเลส" (Artes Liberales)* หรือ *ศิลปวิทยาที่เสรีชนมีสิทธิเรียน* คือ เวยยากรณ์, สุนทรวจนศิลป์, เลขคณิต, เรขาคณิต, ดาราศาสตร์, ดนตรี หรือ ตรรกวิทยา

ตรรกวิทยา ในสมัยนั้นเรียกเป็นภาษาลาตินว่า *"ดีอาเลคติกา" (DIALECTICA)* ซึ่งแผลงมาจากภาษากรีก *"ไดอาเลกติเก"* และภาษาอังกฤษได้แผลงศัพท์นี้มาเป็น *"ไดอาเลคติกส์"*

"ไดอาเลคติกส์" หรือ *ตรรกวิทยา* ที่เริ่มศึกษากันขึ้นในยุคนั้นถือกันว่าเป็นยอดของวิทยาทั้งหลาย หรือเป็น *วิชาของวิชาทั้งหลาย*

เมื่อการแสวงหาที่จะรู้แจ้งเห็นจริงต้องตกอยู่ภายใต้ขอบเขตของศาสนาคริสต์แล้ว ความหมายของคำว่า *"ฟีโลโซเฟีย"* ซึ่งภาษาฝรั่งเศสยุคกลางได้แผลงมาเป็น *"ฟีโลโซฟี"* และซึ่งภาษาอังกฤษยุคกลางได้ขอยืมไปใช้นั้นจึงได้ผันแปรไป คือมีความหมายไปในทางค้นคว้าให้ถึง *สภาวะของอภิจิต* หรือ *อภิญญา* และหมายความรวมถึงวิชาจำพวกที่เรียกว่า *"อารเตส ลิเบราเลส"* นั้นด้วย ซึ่งถือว่าเป็นวิชาจำพวกที่จะช่วยให้บุคคลเกิดมีปัญญาที่จะรู้แจ้งเห็นจริงเข้าถึงสภาวะของอภิจิต

ในยุคกลางนี้มหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงได้มีปริญญาเรียกว่า *"ดุษฎีบัณฑิตย์แห่งปรัชญา" (Doctor of Philosophy)* ประสาทให้แก่ผู้สำเร็จศิลปวิทยาสาขาใดสาขาหนึ่ง

ข้อ 11. ตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา ได้เริ่มเกิด *ขบวนฟื้นภูมิธรรม (Renaissance)* ในดินแดนอิตาลี อันเป็นขบวนการฟื้นศิลปและอักษรศาสตร์ของโรมันและกรีกโบราณซึ่งถูกทอดทิ้งมาหลายศตวรรษให้กลับฟื้นมาเป็นแบบฉบับของภูมิธรรมที่จะยึดถือเป็นหลักในการศึกษาและเจริญรอยตามกันขึ้นใหม่ ขบวนการนี้ได้ขยายตัวไปในยุโรปตะวันตกในศตวรรษที่ 15 และ 16 และมีอิทธิพลต่อมาจนถึงศตวรรษที่ 17 ประกอบด้วยเกิด *ขบวนเปลี่ยนแปลงระบบคริสต์ (Reforma-*

tion) ในศตวรรษที่ 16 หรือ *ขบวนคริสตเภท* คือการแยกนิกายโปรเตสแตนต์ออกจากนิกายโรมันคาธอลิค และโดยเฉพาะการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์หนังสือ, การเดินเรือรอบโลก, การก้าวหน้าของอุตสาหกรรมและธรรมชาติวิทยาซึ่ง *โคเปอร์นิกัส* และ *กาลิเลโอ* ได้ค้นพบว่าโลกเป็นดาราดวงหนึ่งที่หมุนรอบอยู่รอบดวงอาทิตย์, นักปราชญ์ชาวยุโรปตะวันตกหลายคนก็พยายามดิ้นรนที่จะปลีกการศึกษาปรัชญาให้ออกไปจากอิทธิพลและข้อขีดกั้นของพระคริสต์พิทยาคม เพื่อที่จะค้นคว้าอย่างเสรีถึงสภาวะของธรรมชาติในการเสาะแสวงหาโลกทัศน์ที่ถูกต้อง

ศัพท์ *"ฟิโลโซฟี" (PHILOSOPHIE)* ของฝรั่งเศสแห่งยุคกลางนั้นอังกฤษได้ยืมเอามาใช้แล้วก็ได้ผันแปรมาเป็นศัพท์อังกฤษยุคใหม่ *"ฟิลอสโซฟี" (Philosophy)*

ส่วนเนื้อเรื่องของ *"ฟิลอสโซฟี"* ก็ได้ผันแปรไปตามการพัฒนาของการศึกษาที่ปลีกตนออกจากอิทธิพลของพระคริสต์พิทยาคม การศึกษา *"ฟิลอสโซฟี"* จึงกลับมีอาณาเขตกว้างขวาง เพราะการแสวงที่จะบรรลุถึงซึ่ง *"โลกทัศน์"* อันถูกต้องนั้นก็ต้องทำการค้นคว้าให้รู้ถึงสภาวะที่แท้จริงของธรรมชาติและของจิต, ครั้นแล้วก็จะได้อาศัยรากฐานจากการค้นพบทางธรรมชาติและจิตมาประมวลและประสานกันเข้าเพื่อวางเป็นหลักทาง *"โลกทัศน์"* ในสมัยนั้นฟิลอสโซฟีจึงแยกออกเป็น 2 สาขาใหญ่ คือ

ก. ธรรมชาติปรัชญา (Natural Philosophy) ซึ่งศึกษาถึงสภาวะและอาการทั้งหลายของธรรมชาติ

ข. จิตหรือธรรมจริยปรัชญา (Mental or Moral Philosophy) ซึ่งศึกษาถึงสภาวะต่าง ๆ ทางจิตและทางความประพฤติของมนุษย์ คือ ตรรกวิทยา, จิตวิทยา, *"เมตาฟิสิกส์"* หรือ *"นอกเหนือธรรมชาติ"*

ข้อ 12. เมื่อยุโรปตะวันตกได้เข้าสู่ยุคใหม่และการศึกษาได้ปลีกตัวออกจากอิทธิพลของพระคริสต์พิทยาคมได้มากขึ้น การค้นคว้าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติก็ทำได้เต็มที่ ธรรมชาติปรัชญานี้เองก็มีอาณาจักรกว้างขวางยิ่งขึ้นและต้องแบ่งออกเป็นสาขาต่าง ๆ เช่น ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา ฯลฯ ครั้นแล้ว *ธรรมชาติวิทยา* ก็ปลีกตัวออกไปจาก *ปรัชญา* โดยประกอบเป็นวิชาประเภทใหญ่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า

ไซเอนส์ (Science) ซึ่งถ่ายทอดเป็นภาษาไทยว่า *"วิทยาศาสตร์"* แต่โดยที่คำว่า *"ไซเอนส์"* แผลงมาจากคำลาติน *"เซียงซิอา" (Scientia)* ซึ่งตามมูลศัพท์แปลว่า *"ความรู้"* ดังนั้นจึงมีผู้ใช้คำว่า *"ไซเอนส์"* ในความหมายอย่างกว้างเพื่อหมายถึง *ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาและการปฏิบัติที่เป็นระเบียบ* นักปราชญ์บางท่านจึงถือเอาคำนี้หมายถึง *ยอดของความรู้* แล้วจำแนกเป็นสาขาปลีกย่อย เช่น บางท่านจำแนกวิทยาศาสตร์ออกเป็น *วิทยาศาสตร์แห่งสสาร* กับ *วิทยาศาสตร์แห่งความคิด*

วิทยาศาสตร์แห่งสสารจำแนกปลีกย่อยออกไปเป็นวิทยาศาสตร์อินทรีย์ ซึ่งได้แก่สัตวศาสตร์, มนุษยศาสตร์, พฤกษศาสตร์, สรีรศาสตร์, กายวิภาค, ชีววิทยา

วิทยาศาสตร์แห่งความคิดก็จำแนกปลีกย่อยออกไปเป็นจิตวิทยา, สภาววิทยา, ธรรมจริยา, ลาวัณยวิทยา, ภาษาศาสตร์, วิทยาศาสตร์เชื้อชาติ, ประวัติศาสตร์, โบราณคดี, สังคมวิทยา, เศรษฐกิจ, การเมือง ฯลฯ.

บางท่านจำแนกวิทยาศาสตร์ออกเป็น *วิทยาศาสตร์นามธรรม, วิทยาศาสตร์รูปธรรม, วิทยาศาสตร์นาม-รูปธรรม,*

วิทยาศาสตร์รูปธรรมก็จำแนกปลีกย่อยเป็นดาราศาสตร์, สัตวศาสตร์, พฤกษศาสตร์, ภูมิวิทยา, โลหวิทยา, ชีววิทยา, จิตวิทยา, สังคมวิทยา

วิทยาศาสตร์นามธรรมก็จำแนกปลีกย่อยเป็นตรรกวิทยา, คณิตศาสตร์

ส่วนวิทยาศาสตร์ นาม-รูปธรรม ก็จำแนกเป็น ยันตรศาสตร์, ฟิสิกส์, เคมี ฯลฯ

ตามความหมายโดยเฉพาะซึ่งสืบมาจากธรรมชาติปรัชญานั้นคำว่า *"วิทยาศาสตร์"* ก็ยังคงมีความหมายถึง *ความรู้ในสภาวะและอาการทั้งหลายของธรรมชาติ* ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า *"วิทยาศาสตร์"* ไว้ดังต่อไปนี้

"ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ วิชาที่ค้นคว้าได้หลักฐานและเหตุผลแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ"

ข้อ 13. เมื่อหน้าที่ในการค้นคว้าถึง *ภาวะของธรรมชาติ* และ *ภาวะของจิต* ได้แยกออกเป็นหน้าที่ของวิชาเฉพาะดังกล่าวแล้ว, การศึกษาปรัชญาโดยทั่วไปก็เหลือแต่ปัญหา *ยอดของวิทยาทั้งหลาย* ดังที่เมธีผู้หนึ่งได้กล่าวไว้เมื่อกลางศตวรรษที่ 19 ว่า

"ปัญหาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างความคิด และความเป็นอยู่, ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับธรรมชาติเป็นยอดปัญหาของปรัชญาทั้งปวง"

และอีกผู้หนึ่งกล่าวไว้เมื่อ ค.ศ. 1888 ว่า

"ปัญหาพื้นฐานอันใหญ่ยิ่งของปรัชญาทั้งหลาย โดยเฉพาะปรัชญาใหม่ที่สุดนั้นคือเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับความเป็นอยู่"

เมธีนั้นกล่าวต่อไปว่า คำตอบของปรัชญาต่อปัญหานี้ทำให้นักปรัชญาแยกออกเป็นสองค่ายใหญ่ คือ ผู้ซึ่ง *ถือเอาจิตเหนือธรรมชาติ* ก็ประกอบเป็นค่าย *"ไอเดียลิสม์"* (Idealism) คือ *ญาณธรรม* หรือ *จิตธรรม* ส่วนผู้ถือเอาธรรมชาติเป็นสมุฏฐานก็ขึ้นอยู่ในสำนักต่าง ๆ ของค่าย *"แมทีเรียลลิสม์"* *(Materialism)* ซึ่งแปลว่า *สสารธรรม*

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง *ความคิด* กับ *ความเป็นอยู่* ดังกล่าวนั้นก็เป็นการจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากการศึกษาว่า *อะไรเป็นสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย* ซึ่งเป็นการจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสภาวะของธรรมชาติและของจิต. อาการของธรรมชาติและของจิต, วิธีรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย เมื่อได้ศึกษาเช่นนั้นแล้วก็ต้องนำเอาความรู้นั้นมาสู่การปฏิบัติว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติอย่างไรที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของมนุษยชาติและสังคมของมนุษยชาติบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์

ตำราปรัชญาหลายเล่มมิได้กล่าวครบทุกประเด็นดังกล่าวในวรรคต้นนั้น ตำราฝ่ายที่ถือว่า *จิตเป็นสมุฏฐานแห่งสิ่งทั้งหลาย* นั้นยอมรับอยู่แล้วว่าอภิเทวาหรือพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สิ่งทั้งหลายย่อมมีอาการไปตามอิทธิของอภิเทวา และธรรมจริยากับสังคมจะต้องเป็นไปสอดคล้องกับคำสั่งสอนของศาสดาแห่งลัทธิอภิเทวาทั้งหลาย ดังนั้น หลายสำนักปรัชญาฝ่ายจิตธรรมจึงกล่าวหนักไปแต่เฉพาะ *วิธีรู้แจ้งเห็นจริง* หรือที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า *"วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้แจ้งและความจริง"* อันเป็นคำนิยามคำว่า *"ฟิลอสโซฟี"* ของสำนักในสำนัก

หนึ่งซึ่งถือว่าหน้าที่ของปรัชญาเหลืออยู่เพียงแค่นั้น และนอกเหนือขึ้นไปนั้นจะต้อง เป็นไปตามคำสั่งสอนของศาสดาแห่งลัทธิอภิเทวา ตำราปรัชญาฝ่ายจิตธรรมบางเล่ม ได้แบ่งการศึกษาออกเป็นสามส่วน คือ โลก, พระเจ้า, จิต

ส่วนตำราปรัชญาฝ่ายสสารธรรมที่อาศัยการค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ เป็นหลักกล่าวว่า *สสารเป็นสมุฏฐานแห่งสิ่งทั้งหลาย* นั้น ก็ได้นำเอาหลักนั้นมาวินิจฉัย ถึงอาการของสภาวะทั้งหลาย รวมทั้งสภาวะของสังคมแห่งมนุษยชาติ และวิธีรู้แจ้ง เห็นจริงในสภาวะของสังคมและการปฏิบัติของบุคคลที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของ มนุษยชาติ และสังคมมนุษยชาติ บรรลุถึงซึ่งความสุขสมบูรณ์

ทรรศนะของนักปรัชญาแตกต่างกันมากเพียงใด การวิเคราะห์ศัพท์ของ *"ฟิลอสโซฟี"* ก็มีความแตกต่างกันมากเพียงนั้น เช่นบางสำนักวิเคราะห์ไว้ว่า *"วิทยาของสิ่งที่เป็นเทพยวิสัย", "วิทยาแห่งปรมัตถ์", "วิทยาแห่งอัตตจิต"* ฯลฯ ส่วนตำราอย่างกลาง ๆ ก็วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า *"ฟิลอสโซฟี"* คือ *วิทยาของสิ่งที่วิเคราะห์อย่างมีหลักฐานหนักแน่น, วิทยาของสิ่งที่อาจเป็นไปได้เท่าที่สิ่งนั้นอาจเป็นไปได้, วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย (Science of Sciences)*

ถ้าเรากันความโน้มเอียงทางใดทางหนึ่งออกไป และพิจารณาถึงประเด็นที่ *ปรัชญา* ควรกล่าวถึงแล้ว เราก็เห็นว่ามีประเด็นดังนี้

ก. สมุฏฐานที่แท้จริงของโลกและสิ่งทั้งหลาย

ข. อาการเคลื่อนไหวของโลกและสิ่งทั้งหลาย

ค. วิธีรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะของโลกและสิ่งทั้งหลาย หรือ ทฤษฎีแห่งวิชา (Theory of Knowledge) หรือ สัมวุทธิวิทยา (Epistemology)

ง. จริย คือการที่มนุษย์ควรปฏิบัติส่วนตน, และส่วนที่เกี่ยวพันกับเพื่อนมนุษย์และที่เกี่ยวกับสังคม

ข้อ 14. ในปัจจุบันนี้แม้วิทยาหลายสาขาจะได้ปลีกตัวออกไปเป็นวิชาเฉพาะก็ตาม แต่ปรัชญายังคงเป็น *"ยอดสรุปของวิชา" (Sum of Knowledge)* หรือ *"วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย" (Science of Sciences)*

ในบางประเทศแห่งสมัยปัจจุบันนี้ ตรรกวิทยา, จิตวิทยา, จริยวิทยา, ธรรมศาสตร์ ยังคงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา

ฉะนั้น คำว่า *"ฟิลอสโซฟี"* ที่เราแปลว่า *"ปรัชญา"* นั้น ถ้าใช้เป็นชื่อของวิชาประเภทหนึ่งที่ว่าด้วยสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย, อาการเคลื่อนไหวของโลกและสิ่งทั้งหลาย, วิธีรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งโลกและสิ่งทั้งหลาย, และ *จริยา* คือการที่มนุษย์ควรปฏิบัติส่วนตนและส่วนที่เกี่ยวพันกับเพื่อนมนุษย์และเกี่ยวกับสังคมนั้น ก็มีความหมายถึง *"ยอดสรุปของวิชา"* หรือ *"วิทยาของวิทยาทั้งหลาย"*

ข้อ 15. นอกจากคำ *"ฟิลอสโซฟี"* เป็นชื่อของวิชาประเภทหนึ่งดังกล่าวแล้วนั้น บางมหาวิทยาลัยและสามัญชนได้นำเอาคำนี้มาใช้ในความหมายอีกหลายอย่าง อาทิ

ก. บางมหาวิทยาลัยในประเทศเชื้อชาติแองโกล-แซกซอน มีระบบการศึกษาเพื่อปริญญาเอกประเภท "Ph.D." ("ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต") ซึ่งเป็นปรัชญาขั้นสูงเฉพาะวิชาสาขาต่าง ๆ แห่งคณิตศาสตร์, หรือแห่งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ, หรือแห่งวิทยาศาสตร์สังคม

ข. หลักนำในการคิดการปฏิบัติ

ค. ทรรศนะที่มีต่อสังคม

ง. ระบบแห่งการบำเพ็ญชีวิต

จ. หลักแห่งความประพฤติ

ฉ. สุขุมคัมภีรภาพ

ช. อุเบกขาญาณ

ซ. อารมณ์และคำวินิจฉัยอย่างเยือกเย็น ละเอียดถี่ถ้วน

ฯลฯ

ดังนั้น เมื่อพบศัพท์ *"ฟิลอสโซฟี"* เข้าแล้วก็ต้องพิจารณาว่าผู้ใช้ศัพท์นี้ต้องการที่จะกล่าวถึง *ความหมาย* อันใด

ข้อ 16. ตามที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าวิชาที่เรียกในปัจจุบันนี้ว่า *ปรัชญา* นั้นไม่ใช่ของใหม่สำหรับชาวเอเชียและชาวไทย

ก. ใน *"ชมพูทวีป"* (โดยประมาณอินเดียกับประเทศใกล้เคียงในปัจจุบัน) ได้มีนักปราชญ์มากหลายศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เรียกในปัจจุบันว่า *"ปรัชญา"* นั้นก่อน

ชาวกรีกโบราณหลายศตวรรษ ชาวชมพูทวีปแห่งแคว้นที่ใช้ภาษาสันสกฤตได้เรียกเรื่องที่ศึกษาค้นคว้านั้นว่า *"ทรฺศน"*

ส่วนราษฎรสามัญทั่วไปแห่งแคว้นมคธที่ใช้ภาษาบาลีแทนภาษาสันสกฤต นั้นได้เรียกเรื่องที่กล่าวถึงนี้ว่า *"อภิธรรม"* คือเป็นคำที่ประกอบด้วย *"อภิ"* กับ *"ธรรม"* *"อภิ"* เป็นคำนำหน้าศัพท์มีความหมายว่า *ยิ่ง, วิเศษ, เหนือ,* *"ธรรม"* แปลว่า *สภาพที่ทรงไว้เป็นพื้น, ความถูกต้อง, ความรู้ของจริง, คุณความดี, หลักที่ควรประพฤติตาม* ฯลฯ ซึ่งเป็นศัพท์ที่เทียบได้กับคำว่า *"ยอดสรุปของวิชา"* หรือ *"วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย"* พระพุทธองค์กับสาวกได้ใช้ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาของราษฎรสามัญในการเทศนาสั่งสอน ดังนั้นพระไตรปิฎกจึงมีอยู่หมวดหนึ่งเรียกว่า *"พระอภิธรรม"*

ข. คำว่า *"ธรรม"* เป็นคำกลาง ๆ ที่มีความหมายดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าจะหมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วคนไทยเราเติมคำว่า *"พระ"* ไว้ข้างหน้าเป็น *"พระธรรม"* ซึ่งไม่ปะปนกับคำว่า *"ธรรม"* ที่ใช้ในกรณีอื่น ๆ และที่ใช้ประกอบศัพท์ต่าง ๆ เช่น มนุษยธรรม, นิติธรรม, สัจจธรรม, จิตธรรม, สังขารธรรม ฯลฯ

คำว่า *"อภิธรรม"* เป็นคำของราษฎรสามัญแห่งแคว้นมคธที่ใช้ภาษาบาลีซึ่งตกทอดมายังคนไทยหลายศตวรรษแล้ว แต่ถ้าคนไทยเราจะหมายถึง *ยอดแห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า* ซึ่งเป็นหมวดหนึ่งแห่งพระไตรปิฎกแล้ว เราก็ได้เติมคำว่า *"พระ"* ไว้ข้างหน้าเป็น *"พระอภิธรรม"* เพื่อไม่ให้ปะปนกับ *อภิธรรม* อื่น ๆ

ดังนั้น คนไทยเรารู้เรื่องของสิ่งที่ชาวกรีกโบราณเรียกว่า *"ฟิลสโซเฟีย"* และอังกฤษแผลงมาเป็น *"ฟิลอสโซฟี"* เป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว คือเรื่องที่เรียกว่า *"อภิธรรม"*

ค. ข้อสังเกตเรื่องมูลศัพท์ของคำว่า *"ธรรม"*

คำว่า *"ธมฺม"* เป็นภาษาบาลี, ถ้าจะเขียนอย่างสันสกฤต คือ *"ธรฺม"* พุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่าคำนี้มีรากมาจากคำว่า *"ธร"* คือ *"ทรง"* คำนี้จึงมีความหมายตามมูลศัพท์ว่า *"สิ่งที่ทรงไว้"* หรือ *"ทรงสิ่งทั้งหลายไว้"*

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าภาษาสันสกฤตบาลีเป็นภาษาแห่งตระกูลอินโดยุโรเปียน อันเป็นตระกูลเดียวกันกับภาษากรีกและลาติน และพยัญชนะสันสกฤตบาลีที่ออกสำเนียง *"ธ"* หรือ *DH* นั้น คนกรีกโรมันโบราณออกสำเนียง *"ฟ"*

ตำราปรัชญายุโรปยุคกลางที่แปลปรัชญากรีกเป็นภาษาลาตินนั้นได้เรียกสิ่งที่ทรงสิ่งทั้งหลายไว้ว่า *"ฟอรมา" (Forma)* เช่นทรรศนะเรื่อง *"ฟอรมา"* ของอาริสโตเติล เป็นต้น ต่อมาอังกฤษได้แผลงคำนี้เป็น *"ฟอรฺม"* ซึ่งสามัญชนหมายถึง *แบบ* หรือ *แม่แบบ,* จึงเป็นเหตุให้บางท่านที่อ้างถึง *ทรรศนะ* ของอาริสโตเติลนั้นเข้าใจว่าเป็นเรื่อง *แบบ* หรือ *แม่แบบ* ตามธรรมดาสามัญ แต่อันที่จริงนั้นในทางปรัชญาคำว่า *"ฟอรฺม"* ที่มาจาก *"ฟอรมา"* หมายถึง *"สิ่งทรงไว้"* หรือ *"ทรงสิ่งทั้งหลายไว้"* ซึ่งตรงกับคำว่า *"ธรรม"* ในภาษาไทยที่สืบทอดมาจากคำบาลีสันสกฤตดังกล่าวแล้ว

ข้อ 17. โดยที่คำว่า *"วิทยาศาสตร์"* มีเครดิตดีที่แสดงถึงความรู้อันถูกต้องแท้จริงในสภาวะทางธรรมชาติ จึงมีผู้นำเอาคำนี้ไปใช้เรียกคติทางสังคมซึ่งตนนับถือว่าเป็น *"วิทยาศาสตร์"* ความขัดแย้งจึงเกิดมีขึ้นระหว่างผู้ถือคติทางสังคมต่างกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายก็อ้างว่าของตนเป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ปรัชญาเมธีฝ่ายสสารธรรมผู้หนึ่งจึงอธิบายถึงทรรศนะ *"สสารธรรมทางสังคม"* ซึ่งถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้นว่า

"ทรรศนะสสารธรรมต่อธรรมชาตินั้นมิได้หมายความเป็นอย่างอื่นยิ่งกว่าการพิจารณาธรรมชาติตามที่เป็นอยู่ โดยปราศจากการเจือปนของสิ่งประหลาดใด ๆ"

เพราะฉะนั้น จึงเป็นการสมควรที่เราจะต้องสังเกตความต่างกันระหว่าง *ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์* กับ *ปรัชญาทางสังคมที่มีลักษณะเป็น "นอกเหนือธรรมชาติ" (เมตาฟิสิกส์)* และ *"จิตธรรม"* ดั่งต่อไปนี้

1) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์หรือ *วิทยาศาสตร์สังคม* นั้นต้องอยู่บนรากฐานแห่งทรรศนะสสารธรรม ซึ่งพิจารณาสภาวะและอาการของสังคมตามกฎธรรมชาติตรงกับความหมายของคำว่า *"วิทยาศาสตร์"* ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ คือ *ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและการค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ* ส่วนปรัชญาทางสังคมที่มีลักษณะเป็นจิตธรรมนั้นต้องอยู่บนรากฐานแห่งจิตวิสัย คือการสัมผัสทางจิตซึ่งเป็นความนึกคิดตามภาพทางจิตหรือมโนภาพ จึงนำไปสู่เรื่องที่เป็น *"นอกเหนือธรรมชาติ" (เมตาฟิสิกส์)*

2) ความแตกต่างกันที่เด่นระหว่างปรัชญาสสารธรรมที่เป็นวิทยาศาสตร์กับปรัชญาฝ่ายจิตธรรม คือ

ก. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคม มีทรรศนะว่า *สภาวะทางสังคมเกิดขึ้นและมีอาการเคลื่อนไหวตามกฎธรรมชาติของมวลราษฎร* ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะว่าสภาวะและการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นไปโดยอภิเทวาหรือผู้วิเศษบันดาล

ข. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *สภาพความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกทางสังคม* ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะว่าจิตเป็นสิ่งกำหนดจิตสำนึกของมนุษย์

ค. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่อกฎธรรมชาติเป็นความรู้ที่แท้จริงซึ่งบุคคลอาจรู้กฎธรรมชาติโดยการทดลองปฏิบัติ* (วิธีวิทยาศาสตร์) ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะว่า บุคคลต้องตั้งจิตให้เกิด *"ศรัทธานุสติ" (Fideism)* ทางอัตวิสัยก่อน และถือว่ามีสิ่งที่เป็นอยู่ในตัวเอง *(Things in Themselves)* ซึ่งบุคคลไม่อาจรู้ได้โดยสามัญวิสัย[1]

ปรัชญาสสารธรรมมิได้ปฏิเสธอำนาจแห่งจิตสำนึกของมนุษย์ เพราะฝ่ายสสารธรรมรู้ดีว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์เดรัจฉานที่มีความรู้สึกตามสัญชาตญาณ แต่มนุษย์สามารถมีจิตสำนึกซึ่งนำให้มนุษย์มีการปฏิบัติตามจิตสำนึก ความต่างกันระหว่างปรัชญาสสารธรรมกับจิตธรรมในเรื่องนี้อยู่ที่ฝ่ายสสารธรรมถือว่า *สภาวะความเป็นอยู่ก่อให้เกิดจิตสำนึก* หรือนัยหนึ่งบุคคลต้องพิจารณารูปธรรมที่ประจักษ์ให้ถ่องแท้ทุกด้านทุกมุมแล้วจึงตั้งจิต ส่วนฝ่ายจิตธรรมนั้นตั้งจิตขึ้นก่อนรูปธรรมที่ประจักษ์ถ่องแท้ทุกด้านทุกมุม

ปรัชญาเมธีเรืองนามผู้หนึ่งได้สรุปไว้ว่า *ผู้ใดถือว่าสสารเป็นแม่บทแห่งจิต ผู้นั้นเป็นสสารธรรมิก* ผู้ใดถือว่าจิตเป็นแม่บทแห่งสสารผู้นั้นเป็นจิตธรรมิก คติของเมธีผู้นี้ตรงกับทฤษฎีผัสสะของพระพุทธองค์ คือบุคคลต้องสัมผัสทางรูปธรรมก่อนแล้วจึงจะรู้แจ้งเห็นจริงทางนามธรรม ดังนั้นบุคคลสามารถมีความเชื่อมั่นหรือศรัทธาได้ สุดแท้แต่ว่าศรัทธานุสตินั้นเกิดจากแม่บทอันใด คือถ้าเกิดจากรูปธรรม

---

[1]ดูหนังสือเรื่อง "ความเป็นอนิจจังของสังคม" เรียบเรียงโดย นายปรีดี พนมยงค์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2500 ตอนที่ว่าด้วยทฤษฎีแห่งวิชชา

ที่เป็นสภาวะทางสสารก็เป็นศรัทธานุสติทางสสารธรรม แต่ถ้าตั้งจิตมีศรัทธานุสติก่อนรูปธรรมก็เป็นศรัทธานุสติทางจิตธรรม

3) ความแตกต่างที่เด่นระหว่าง *ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์* กับ *ปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติ* (เมตาฟิสิกส์) คือ

ก. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *ปรากฏการณ์ทั้งหลายทางสังคมย่อมเกี่ยวข้องกัน และต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน สภาพการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีสภาพที่เกี่ยวข้องอำนวยให้เกิดสภาพนั้นได้* เช่น การที่ฝรั่งเศสมีระบบจักรวรรดิของนโปเลียนก็เพราะในสมัยนั้นฝรั่งเศสมีสภาพซึ่งเป็นการประจักษ์ทางสังคมที่อำนวยให้นโปเลียนโบนาปาร์ตสถาปนาระบบจักรวรรดิชนิดนั้นขึ้นได้ ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะว่า ปรากฏการณ์แต่ละอย่างเกิดขึ้นและเป็นอยู่โดยลำพัง

ข. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *สภาวะทางสังคมมีการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดยั้งเช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายทางธรรมชาติ* ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมองปรากฏการณ์ว่าคงอยู่กับที่

ค. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *การเปลี่ยนแปลงเกิดจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณทีละน้อยที่ผสมกันเข้ามาก ๆ ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพเช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายตามธรรมชาติ* ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะว่าการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยคุณภาพทันใดได้ เพราะถือว่าปรากฏการณ์แต่ละสิ่งเกิดขึ้นได้โดยลำพัง

ง. ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *ทุกสภาวะมีข้อขัดแย้งภายในตัวเองเช่นเดียวกับทุกสิ่งตามธรรมชาติซึ่งมีข้อขัดแย้งภายในตัวเอง คือมีด้านบวกก็ย่อมมีด้านลบ* ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะตรงข้ามดังกล่าวนี้

ข้อ 18. โดยที่ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ หรือเป็นวิทยาศาสตร์สังคม ฉะนั้น การที่บุคคลจะเข้าใจปรัชญาซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ได้ ก็ต้องมี *"จิตใจวิทยาศาสตร์" (Scientific Spirit)*

จิตใจวิทยาศาสตร์มี 6 ประการ ดั่งต่อไปนี้

ก. จิตใจสังเกต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า *"วิทยาศาสตร์"* ไว้แล้วว่า *"ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติ แล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ"*

นักวิทยาศาสตร์ตั้งแต่โบราณกาลมีจิตใจสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ ถ้าปราศจากการมี *จิตใจสังเกต* แล้วก็ไม่มีทางที่จะพัฒนาวิทยาศาสตร์ได้

ข. จิตใจมาตรการ

คือเมื่อมี *จิตใจสังเกต* แล้ว ต้องมี *จิตใจมาตรการ* มิฉะนั้นเป็นการสังเกตเลื่อนลอย (มาตรการคือการกำหนดให้รู้ถึงขนาดปริมาณและคุณภาพของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถเปรียบเทียบได้ว่าเหมือนกันและแตกต่างกัน ทั้งในทางปริมาณ สถานที่ เวลา)[2] เด็กที่น่ารักน่าเอ็นดูแสดงความนึกคิดโดยผู้ใหญ่มิได้สอนนั้น เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดเด็กย่อมมีความสามารถในการสังเกตปริมาณว่าสิ่งใหญ่ต่างกับสิ่งเล็ก, ของมากต่างกับของน้อย, เวลาช้าต่างกับเวลาเร็ว ถ้าเด็กโตขึ้นเอาจริงเอาจังในมาตรการ เด็กก็เข้าถึงวิทยาศาสตร์ดีขึ้น สามารถเปรียบเทียบ *ความเหมือนกัน* กับ *ความต่างกัน* ในสภาพท้องที่ กาลสมัย อันเป็นจิตใจวิทยาศาสตร์ดีขึ้น

ค. จิตใจค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผล และใช้ความคิดทางตรรกวิทยา

ง. จิตใจพิเคราะห์หรือวิจารณ์

คือในการสังเกต, ในการใช้มาตรการ, ในการค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผลนั้นจะต้องพิเคราะห์ หรือวิจารณ์ปรากฏการณ์ทุกอย่าง ถ้าปราศจากจิตใจเช่นนี้ก็เป็นการรับเอาปรากฏการณ์ทั้งดุ้น เข้าลักษณะจิตใจนอกเหนือธรรมชาติ (เมตา-ฟิสิกส์) และจิตธรรม

จ. จิตใจปราศจากอคติ

คือการไม่ลำเอียงตาม *ทรรศนะอัตวิสัย* ของตน เพราะการลำเอียงเป็น*"มายา"* ที่พลางรูปธรรมที่ประจักษ์ ทำให้สังเกตไม่ชัด, ทำให้ใช้มาตรการบกพร่อง, ทำให้ค้นคว้าบกพร่อง, ทำให้ขาดการพิเคราะห์หรือวิจารณ์ความถูกต้องและความผิดพลาด

---

[2] การศึกษาเบื้องต้นของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา ก็เริ่มต้นจากมาตรการ คือ ต้องรู้จักมาตราชั่ง ตวง วัด

แม้ในทางสังคมนั้นมนุษย์จะมีจิตสำนึกตามสภาพความเป็นอยู่ที่ต่างกันตามวรรณะ แต่ใน *การหาความจริงในสภาวะของสังคมแห่งมวลมนุษย์ในสังคมก็ต้องไม่ตั้งทรรศนะลำเอียงจึงจะพิจารณารูปธรรมที่ประจักษ์ได้* และแม้จะพิจารณาสภาพความเป็นอยู่แห่งวรรณะของตนก็ต้องไม่ตั้งทรรศนะลำเอียงจึงจะพิจารณารูปธรรมที่ประจักษ์แห่งวรรณะของตนซึ่งเป็นพื้นฐานให้เกิดจิตสำนึกที่แท้จริงจากรูปธรรมที่ประจักษ์แห่งวรรณะของตน

ฉ. *จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ*

คือการสังเกต, การใช้มาตรการ, การค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผล, การพิเคราะห์หรือวิจารณ์, การปราศจากอคตินั้นต้องเป็นไปตาม *จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ* ไม่ระส่ำระสาย

ข้อ 19. ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 14 ว่า วิทยาหลายสาขาได้ปลีกตนออกไปเป็นวิชาเฉพาะก็ตาม แต่ปรัชญายังคงเป็น *"ยอดสรุปของวิชา" (Sum of Knowledge)* หรือ *"วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย" (Science of Sciences)* ฉะนั้น *"ยอดสรุปแห่งวิชาว่าด้วยมนุษยสังคม"* จึงสมควรเรียกว่า *"มนุษยสังคมปรัชญา"* หรือเรียกโดยย่นย่อว่า *"สังคมปรัชญา"* ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษาค้นคว้า คือ สมุฏฐานของมนุษยสังคม, อาการเคลื่อนไหวของมนุษยสังคม, และจริยา คือ การที่มนุษย์ควรปฏิบัติส่วนตัวและส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเกี่ยวกับสังคมส่วนรวม ฯลฯ

ปรัชญาคืออะไร

พิมพ์ครั้งแรก ปรัชญาสังคม, โรงพิมพ์นีติเวชช์ (2513)
พิมพ์ครั้งที่สอง สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (2518)
พิมพ์ครั้งที่สาม อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์ (2525)
พิมพ์ครั้งที่สี่ (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งที่สาม)

พิเคราะห์ศัพท์ ...

พิมพ์ครั้งแรก อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์ (2525)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

1.2
พิเคราะห์ศัพท์ "สังคม" "มนุษยสังคม" "ชาติ" "ประชาชาติ" "ปิตุภูมิ" "มาตุภูมิ" "รัฐ"

สังคม, มนุษยสังคม

1. คำว่า *"สังคม"* เป็นคำบาลี สันสกฤต, ซึ่งตามมูลศัพท์เดิมหมายถึง *การมาด้วยกัน, การประชุมกัน, การรวมกัน, การคบค้ากัน, การเชื่อมติดต่อกัน, การสัมพันธ์กัน,* และ *การสมาคมกัน*

2. ภายหลังการเปลี่ยนระบบปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้วได้มีผู้นิยมใช้คำว่า *สังคม* เพื่อเทียบกับคำอังกฤษ *โซไซเอที (Society)* แทนคำว่า *สมาคม* ที่เคยใช้เทียบคำอังกฤษนั้นมาแต่ก่อน

3. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า *สังคม* ไว้ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 *"การคบค้าสมาคมกัน"* ซึ่งเป็นความหมายส่วนหนึ่งตามมูลศัพท์สันสกฤต บาลี

ประการที่ 2 *"หมู่คนที่เจริญแล้วคบค้าสมาคมกัน"* ซึ่งเป็นความหมายที่จะให้ตรงกับคำอังกฤษ *"โซไซเอที"* แต่บังเอิญเป็น *โซไซเอที* ชนิดที่เรียกว่า *ซีวิลโซไซเอที (Civil Society)* หรือนัยหนึ่ง *"อารยสังคม"* คือหมายถึงเฉพาะหมู่คนที่บางท่านสมมุติว่าเจริญแล้วเท่านั้น (คำว่า *ซีวิล* ในภาษาอังกฤษมิได้หมายความเฉพาะที่เรียกว่า *แพ่ง* และ *พลเรือน* และความที่เกี่ยวกับ *พลเมือง* เท่านั้น คือหมายถึง *อารยะ* ที่ตรงกันข้ามกับ *Barbarism* หรือ *ป่าเถื่อน* ด้วย) จึงเป็นความหมายที่แคบว่า *"มนุษยสังคม"* ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อ 5.

4. ในวิชาภูมิพฤกษศาสตร์ใช้คำ *โซไซเอที* โดยมีคำ *แพลนท์* เติมไว้ข้างหน้าเป็น *"แพลนท์โซไซเอที" (Plant Society)* ซึ่งหมายถึง กลุ่มพฤกษชาติ ชนิดที่มีสภาวะทางชีวะอย่างเดียวกัน ซึ่งขึ้นอยู่ในท้องที่หรือนิเวศน์เดียวกัน คำว่า *"โซไซเอที"* ในที่นี้มิได้ใช้ลอย ๆ คือมีคำว่า *"แพลนท์"* กำกับไว้ จึงทำให้มีความหมายเฉพาะเรื่องภูมิพฤกษศาสตร์เท่านั้น

อนึ่ง ในวิชาสัตวชาติศาสตร์ได้ใช้คำ *"โซไซเอที"* โดยมีคำ *"แอนนิมัล"* เติมไว้ข้างหน้าเป็น *"แอลนิมัล โซไซเอที" (Annimal Society)* ซึ่งหมายถึง *ฝูงของสัตวชาติบางจำพวกที่มีความสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่ม* คำว่า *"โซไซเอที"* ในที่นี้ก็มิได้ใช้ลอย ๆ คือมีคำว่า *"แอนนิมัล"* กำกับไว้ จึงทำให้มีความหมายเฉพาะเรื่องของสัตวชาติศาสตร์เท่านั้น

5. ในวิชาที่เกี่ยวกับมนุษยชาติ คำว่า *"โซไซเอที"* หรือ *"สังคม"* ซึ่งย่นย่อมาจากคำว่า *"มนุษยสังคม"* ก็มิได้หมายความว่าหมู่คนที่สมมติว่าเจริญแล้วคบค้าสมาคมกันเท่านั้น หากมีความหมาย 2 ประการ คือ

ประการที่ 1. หมู่หรือกลุ่มของมนุษยชาติที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อการดำรงชีวิต ไม่ว่ามนุษยชาตินั้นจะพัฒนาอยู่ในระดับใด, แต่เมื่อมีสังขารครบถ้วนเป็นมนุษยชาติแล้วหมู่หรือกลุ่มนั้นก็เรียกว่า *โซไซเอที* ซึ่งต่างกับหมู่สัตว์เดียรฉาน เช่น กระบี่ (Anthropoid Ape) ที่เป็นลิงชนิดหนึ่งซึ่งพัฒนาสูงกว่าลิงทั้งหลาย แต่ยังไม่มีสังขารสมบูรณ์เป็นมนุษยชาติ กระบี่จึงมีสภาพเป็นสัตว์เดียรฉาน หมู่กระบี่จึงเป็นเพียง "ฝูงกระบี่" ไม่ใช่สังคม

ประการที่ 2. สภาวะแห่งความสัมพันธ์เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติซึ่งมีลักษณะเป็น *"กายทางสังคม" (Social Organism)* นอกจากกายธรรมดาของมนุษยชาติแต่ละคนที่ร่วมสัมพันธ์กันนั้น

ขอให้ท่านผู้อ่านสังเกตจาก *รูปธรรม* ดังที่จะกล่าวต่อไป ครั้นแล้วยกผลสรุปเข้าสู่การเล็งเห็นทาง *นามธรรม* ดังต่อไปนี้

(1) มนุษย์แต่ละคนมิอาจอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ เพราะในการมีชีวิตอยู่ได้นั้นมนุษย์จำเป็นต้องมีปัจจัยในการดำรงชีพ หรือนัยหนึ่งเรียกว่า *ชีวปัจจัย*

ในการมีชีวปัจจัยนั้นมนุษย์จำต้องผลิตชีวปัจจัย แต่มนุษย์โดยลำพังคนเดียวไม่อาจผลิตชีวปัจจัยตามที่ต้องการได้ในทุกกาละ ทุกท้องที่ ทุกสภาพแวดล้อม ในยุคปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่ามนุษย์บางคนสามารถผลิตอาหารได้ ผลิตที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรคไม่ได้ บางคนสามารถผลิตที่อยู่อาศัยหรือเครื่องนุ่งห่มหรือยารักษาโรคได้ แต่ผลิตอาหารไม่ได้ บางคนสามารถใช้แรงงานทางกายหรือทางสมอง แต่ผลิตชีวปัจจัยโดยตรงไม่ได้ บางคนอาศัยอำนาจแห่งสมบัติอันเป็นปัจจัยการผลิตโดยใช้คนที่ไม่มีปัจจัยการผลิตหรือผู้ไร้สมบัติทำงานให้ บางคนเช่นเด็กต้องอาศัยชีวปัจจัยบิดามารดา ฯลฯ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่เป็น "สังคม" เพื่อผลิตและได้มาซึ่งปัจจัยนั้น

(2) สังคมของมนุษยชาติประกอบด้วย

ก. *เศรษฐกิจ* ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม

ข. *การเมือง* เป็นโครงสร้างเบื้องบนจากรากฐานเศรษฐกิจซึ่งสามารถสะท้อนไปยังรากฐานเศรษฐกิจ อำนวยให้เศรษฐกิจดำเนินการผลิตของสังคม

ค. *ทรรศนะทางสังคม* เป็น "จิตใจที่เกิดขึ้นหรือเพาะขึ้น" (ภาษาลาตินว่า "Animi Cultura") จากระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานและจากระบบการเมืองที่เป็นโครงสร้างเบื้องบนนั้น เป็นหลักนำจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้ปฏิบัติ

(3) ความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ดังกล่าวนั้นอาจเป็นโดย

ก. วิธีที่บุคคลในสังคมต่างช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันฉันพี่น้อง เช่น ระบบปฐมสหการและระบบสังคมนิยมสมบูรณ์ในอนาคต หรือ

ข. วิธีที่คนส่วนน้อยจำนวนหนึ่งที่มีอำนาจในสังคมใช้ให้คนส่วนมากในสังคมทำงาน เช่น ระบบทาส, ระบบศักดินา, ระบบธนานุภาพหรือระบบทุนสมัยใหม่ (Modern Capitalism) หรือ

ค. วิธีหัวต่อผสมผสานระหว่างวิธีดังที่กล่าวข้างต้น

(4) สังคมของมนุษยชาติย่อมมีสภาพเป็น *"กายทางสังคม"* ตามพฤตินัยมาแล้วตั้งแต่ยุคปฐมกาล เปรียบได้กับการที่บุคคลในยุคปัจจุบันตั้งแต่สองคนขึ้นไปได้ร่วมสัมพันธ์กันเป็นห้างหุ้นส่วนบริษัทสมาคมสหกรณ์ ซึ่งนักนิติศาสตร์ได้มองเห็นมานานแล้วว่าก่อให้เกิดเป็นกายอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากกายของบุคคลที่ร่วมกันนั้น เพราะฉะนั้นในทางกฎหมายของแต่ละประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศนิติศาสตร์จึงได้มีบทบัญญัติและกำหนดพิธีการและเงื่อนไขที่รับรองว่าองค์ประกอบของบุคคลชนิดใดเป็น "นิติบุคคล"

โปรดสังเกตว่า การที่กฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศรับรองให้เป็นนิติบุคคลนั้นเป็นเรื่องที่ผู้มีอำนาจบัญญัติขึ้นอย่างจำกัดเท่าที่เป็นความพอใจของผู้มีอำนาจ ส่วน "กายทางสังคม" เป็นไปตามพฤตินัยที่เป็นอยู่แล้วตั้งแต่ยุคปฐมกาลแห่งมนุษยชาติ

6. การพัฒนาจากสังคมครอบครัวถึงสังคมชาติ

(1) *สังคมครอบครัว*

ในวาระแรกแห่งยุคปฐมกาลของมนุษยชาตินั้น มนุษยชาติได้เคลื่อนจากการอาศัยอยู่บนต้นไม้มาปลูกเป็นทับ (ที่อยู่) บนพื้นดิน สังคมในยุคนั้นเป็นสังคมครอบครัวน้อย ๆ ซึ่งมี *แม่ของบุคคลในสังคม* เป็นหัวหน้า คอยดูแลให้ลูก ๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเก็บหาของกินและของใช้จากธรรมชาติแล้วแบ่งปันกัน ตามความต้องการของบุคคลในครอบครัว การที่สังคมเริ่มต้นด้วยมี *หญิง* เป็นหัวหน้าสังคมนั้นได้เป็นอยู่ต่อมาตลอดยุคที่การสมสู่ได้เป็นไปอย่างสำส่อน และมนุษยชาติยังไม่อาจรู้ได้ว่าคนที่เกิดมานั้นเป็นลูกของชายคนใด ระบบสังคมเช่นนี้เรียกว่า *มาตุสังคม*

ครอบครัวดังกล่าวนั้นมิได้ตั้งอยู่ประจำที่ คือมีการอพยพพเนจรไปมาตามท้องถิ่นที่จะหาชีวปัจจัยได้สะดวก ในบริเวณถิ่นเดิมเป็นถิ่นแรกกำเนิดของมนุษยชาติ ซึ่งนักปราชญ์บางท่านสันนิษฐานว่าเป็นดินแดนแห่งเอเซียใต้ ติดกับมหาสมุทรอินเดีย (ดินแดนสยามเป็นส่วนหนึ่งแห่งดินแดนที่กล่าวนี้) ยุคนั้นมนุษย์ยังมิได้กีดกันดินแดนส่วนใดไว้เพื่อใช้เป็นประจำสำหรับครอบครัวโดยเฉพาะ

ต่อมา ครอบครัวแห่งยุคปฐมกาลนั้นได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นครอบครัวใหญ่แล้วกระจายย้ายแยกออกจากถิ่นเดิมไกลออกไปทุกที ในที่สุดก็กระจายไปทั่วโลก

(2) *สังคมหมู่บ้าน*

ครอบครัวใดพบทำเลที่ทำมาหากินได้สะดวกไม่ต้องอพยพต่อไปก็ตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นประจำที่ ณ ทำเลนั้น สังคมครอบครัวจึงพัฒนาเป็นสังคมหมู่บ้าน ซึ่งครอบครองดินแดนในละแวกหมู่บ้านนั้นโดยเฉพาะ

ในระยะแรกแห่ง *สังคมหมู่บ้าน* นั้น, สมาชิกในสังคมยังคงยกย่องผู้หญิงให้เป็นใหญ่ คือ *ระบบมาตุสังคม* ยังคงมีอยู่

สังคมหมู่บ้านได้พัฒนาเครื่องมือหินประณีตยิ่งขึ้น, สามารถทำธนู, เครื่องจักสานหยาบ ๆ และทำเสียมเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ต่อมาก็สามารถดัดแปลงเป็นพาหนะในการเพาะปลูก และเพื่อให้เป็นไถอย่างหยาบ ๆ ต่อมาจึงจับสัตว์มาเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารและเพื่อใช้งาน ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้ผู้ชายที่มีกำลังแรงกว่าผู้หญิงในการล่าสัตว์, ผู้ชายก็ค่อย ๆ มีบทบาทสำคัญในการผลิตชีวปัจจัยของสังคมยิ่งขึ้น, แล้วค่อย ๆ มีบทบาทเหนือผู้หญิงที่เป็นผู้ใหญ่ในสังคมยิ่งขึ้น ระบบมาตุสังคมก็ค่อย ๆ เสื่อมสลายไปโดยผู้ชายได้เข้าทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่แทน ครั้นแล้ว *ระบบปิตุสังคม* ก็ได้เกิดขึ้นแทนที่

ส่วนสาระสำคัญของระบบก็คงเป็นเช่นเดิม คือเป็น *ระบบปฐมสหการ* ซึ่ง *สมาชิกของสังคมต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการผลิตชีวปัจจัย*

(3) *สังคมเผ่าพันธุ์*

สังคมหมู่บ้านได้ขยายใหญ่โตขึ้น โดยสมาชิกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แยกย้ายกันไปหาทำเลทำมาหากินใหม่เพิ่มขึ้น แล้วตั้งหมู่บ้านใหม่เพิ่มขึ้น

หมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่หลาย ๆ หมู่บ้านนั้นได้สืบสายมาจากหมู่บ้านเดิมเดียวกัน จึงถือว่าเป็น *เผ่าพันธุ์* เดียวกัน ซึ่งใช้ *คำพูด* อันเป็น *สัญญาณแห่งความสัมพันธ์* อย่างเดียวกัน หมู่บ้านหลายหมู่บ้านนี้จึงประกอบเป็น *กลุ่มเผ่าพันธุ์ (Tribe)* ซึ่งแต่เดิมมีผู้แปลว่า *ชาติกุล*

โดยที่มนุษยชาติได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปอยู่ทั่วโลกจึงทำให้กลุ่มเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ มีอาหารการกินและมีชีวปัจจัยแตกต่างกันออกไปยิ่งขึ้นทุกที ผิวพรรณจึงผิดเพี้ยนกันไปได้ตามสภาพแห่งท้องที่ *แต่สังขารของมนุษยชาติไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่ใดก็เป็นสังขารแห่งมนุษยชาติเหมือนกัน* สภาพความเป็นอยู่นั้นก็ก่อให้เกิดอุปนิสัยและวัฒนธรรมโดยเฉพาะของแต่ละสังคม ส่วนภาษาที่เป็นสัญญาณแห่งความสัมพันธ์

กันนั้นก็ย่อมพัฒนาไปตามความจำเป็นแห่งความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มเผ่าพันธุ์ในท้องที่ต่าง ๆ

สังคมแห่งกลุ่มเผ่าพันธุ์ได้ตั้งหลักแหล่งมั่นคงยิ่งขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ ของโลก การเพาะปลูกได้ทำกันเป็นประจำในท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มเผ่าพันธุ์

(4) *สังคมชาติ*

สังคมแห่งกลุ่มเผ่าพันธุ์ได้ขยายใหญ่โตยิ่งขึ้นโดยการพัฒนาของสังคมนั้นเองอย่างหนึ่ง โดยการรบพุ่งระหว่างสังคมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลให้สมาชิกของสังคมที่แพ้ต้องสลายไปหรือต้องขึ้นอยู่กับสังคมที่ชนะ อันเป็นการทำให้สังคมชนะมีอาณาเขตกว้างขวางประกอบด้วยคนหลายกลุ่มหลายเผ่าพันธุ์ที่ครอบครองดินแดนเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจเดียวกัน, ระบบการเมืองเดียวกัน, ทรรศนะหรือจิตใจทางสังคมเดียวกัน, ภาษาทางการเดียวกัน

เมื่อมนุษย์ทั้งหลายในสังคมดังกล่าวนั้นชินต่อการมีจิตสำนึกว่าคนเป็นส่วนหนึ่งแห่งสังคมเช่นนั้น สังคมเผ่าพันธุ์หลายสังคมที่รวมกันเป็นสังคมที่มีระดับสูงกว่าสังคมเผ่าพันธุ์นั้นจึงมีลักษณะเป็น *"สังคมชาติ" (National Society)*

สังคมชาตินั้นเรียกตามภาษาไทยโบราณว่า *"เมือง"* เช่น *เมืองไทย, เมืองจีน, เมืองอังกฤษ, เมืองฝรั่งเศส, เมืองเยอรมัน,* ซึ่งตรงกับภาษาจีนกลางว่า "กั๊วะ", ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Country", ตรงกับภาษาฝรั่งเศสว่า "Pays", ตรงกับภาษาเยอรมันว่า "Land" ฯลฯ

ชาติ, ประชาชาติ
ปิตุภูมิ, มาตุภูมิ

1. ตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา นักกฎหมายและนักการเมืองในยุโรปได้เริ่มพิจารณาวางหลักเกณฑ์ว่ามนุษยสังคมใดมีลักษณะเป็นสิ่งที่เรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า *"เอตาต์" (État)* ซึ่งถ่ายทอดเป็นคำอังกฤษว่า *"สเตท" (State)* และหลักเกณฑ์ของมนุษยสังคมที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสว่า *"Nation"* (ฝรั่งเศสออกสำเนียง *"นาซิออง"*, อังกฤษออกสำเนียง *"เนชั่น"*)

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ [illegible] ได้เปิดสัมพันธ์กับนานาประเทศมากขึ้นจึงได้ยอมรับกฎเกณฑ์ของยุโรปดังกล่าวนั้น โดยแปลคำอังกฤษ *"State" (สเตท)* เป็นภาษาไทยว่า *"แผ่นดิน"* ต่อมาแปลเป็นภาษาไทยว่า *"รัฐ"*

ส่วนคำอังกฤษ *"National" (เนชั่น)* นั้นแปลเป็นไทยว่า *"ชาติ"* คำขวัญของปวงชนชาวไทยก่อนเปลี่ยนการปกครองฯ พ.ศ. 2475 มีว่า *ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์*

2. ภายหลังเปลี่ยนการปกครองฯ พ.ศ. 2475 แล้ว พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปฯ ขณะนั้นดำรงพระอิศริยยศ "หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร" ได้ทรงแปลคำอังกฤษ *"Nation"* ว่า *"ประชาชาติ"* แต่คำว่า *"ชาติ"* ก็ยังคงใช้อยู่เป็นคำขวัญสำหรับปวงชนชาวไทยซึ่งมี *"ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์, รัฐธรรมนูญ"*, ต่อมาภายหลังรัฐประหาร [illegible] พ.ย. 2490 แล้วทางราชการได้กลับไปใช้คำขวัญอย่างสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 คือ *"ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์"* โดยตัดคำว่า *"รัฐธรรมนูญ"* ออกไป แต่ก็มิได้เปลี่ยนคำว่า *"ชาติ"* เป็น *"ประชาชาติ"*

สมควรสังเกตไว้ด้วยว่า เมื่อ ค.ศ. 1919 (ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1) ประเทศสัมพันธมิตรสมัยนั้นได้ทำข้อตกลงจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "League of Nations" ทางราชการสยามแปลเป็นภาษาไทยว่า *"สันนิบาตชาติ"* รัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มาตรา 54 วรรค 2 บัญญัติไว้ว่า *"การประกาศสงครามนั้นจะทรงทำต่อเมื่อไม่ขัดแก่บทบัญญัติแห่งกติกาสันนิบาตชาติ"*

ต่อมาฝ่ายสัมพันธมิตรระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้จัดตั้งองค์การระหว่างประเทศเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า *"United Nations"* ทางราชการไทยแปลเป็นภาษาไทยว่า *"สหประชาชาติ"*

ปัจจุบันนี้คนไทยยังคงเรียกจีน "Nationalist" ว่า "จีนคณะชาติ" มิใช่ "จีนคณะประชาชาติ"

3. อนึ่ง นอกจากกฎเกณฑ์ทางกฎหมายมหาชนและกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับชาติและรัฐแล้ว ชาวฝรั่งเศสได้เอาคำลาติน *"Patria"* ซึ่งแปลว่า *"ประเทศของบิดา"* มาแผลงเป็นคำฝรั่งเศสว่า *"Patrie"* เพื่อหมายถึงกลุ่มชนซึ่งบุคคลมีความสำนึกว่าตนสังกัด, และหมายถึงประเทศซึ่งกลุ่มชนดังกล่าวนั้นตั้งอยู่, อันเป็นความหมายคล้ายกัน *(Synonyme)* กับคำว่า *"Nation" (ชาติ)*

ส่วนชาวเยอรมันได้ถ่ายทอดคำลาตินนั้นเป็นภาษาเยอรมันว่า *"Vaterland"* ส่วนชาวอังกฤษแผลงคำลาตินนั้นว่า *"Fatherland"* แปลตามตัวหนังสือว่า *"ประเทศของบิดา"* หรือ *"ปิตุภูมิ"* บางครั้งชาวอังกฤษแผลงเป็นภาษาอังกฤษว่า "Motherland" แปลตามตัวหนังสือว่า *"ประเทศของมารดา"* หรือ *"มาตุภูมิ"* แต่สาระมีความหมายคล้ายกับคำว่า *"Nation"*

ศัพท์ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้นมีความหมายเหมือนกันบ้าง, คล้ายกันบ้าง, ผิดเพี้ยนกันบ้าง, แตกต่างกันบ้าง, ซึ่งทำให้เกิดสับสน ดังนั้นจึงจะขอให้ข้อสังเกตไว้พอสังเขปในข้อต่อ ๆ ไปนี้

(1) คำอังกฤษ *"Nation" (เนชั่น)* สืบมาจากคำฝรั่งเศสยุคกลาง "Nacion" (ออกสำเนียง *"นาซิออง"*) ซึ่งแผลงมาจากคำลาติน "Natio" *(นาซิโอ)* หมายถึงการเกิด, ปวงชนที่สืบสายมาจากต้นบรรพบุรุษเดียวกัน ใช้ภาษาและมีประวัติสืบมาอย่างเดียวกัน และประกอบเป็นกลุ่มชนระบบสังคมเดียวกัน ตั้งอยู่ในดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดของโลก ฯลฯ

(2) นักกฎหมายมหาชน อาทิ ศาสตราจารย์ Andre Hauriou, ศาสตราจารย์ Jean Giquel, และศาสตราจารย์ Patricé Gelard แห่งมหาวิทยาลัยปารีสวิเคราะห์ศัพท์ไว้ใจความว่า *"ชาติ (Nation) คือกลุ่มมนุษยชนซึ่งมนุษย์ที่มีความรู้สึกสำนึกอยู่ร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ทางสสารกับทางจิตประกอบขึ้นเป็น "กลุ่มชาติ" ต่างจากเอกชนแต่ละคนที่ประกอบเป็นกลุ่มนั้น"* วิเคราะห์ศัพท์ดังกล่าวนั้นคล้ายกับที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในทางวิทยาศาสตร์สังคมเรื่อง *"กายทางสังคม"* แห่งสังคมชาติในข้อ 1.6 (4)

ตามความหมายดังกล่าวนั้น กลุ่มมนุษยชาติที่ประกอบเป็น *"กลุ่มชาติ"* หรือ *"สังคมชาติ"* จึงเป็นรากฐานของสิ่งที่เรียกว่า *"รัฐ" (State, État)* เพราะตามประวัติศาสตร์ของ *"รัฐ"* จำนวนมากนั้น *"รัฐ"* มิอาจเกิดขึ้นโดยลอย ๆ หาก *"รัฐ"* เกิดขึ้นจาก *"ชาติ"* คือเกิดมีชาติก่อนแล้วจึงมีรัฐ ยกเว้นบางกรณีที่เกิดรัฐขึ้นก่อนแล้วคนในรัฐจึงเกิดรู้สึกสำนึกว่ามีชาติก่อน เช่นก่อนที่จะสถาปนาสหรัฐอเมริกาขึ้นนั้นชาวยุโรปที่ไปทำมาหากินในดินแดนส่วนหนึ่งของอเมริกาเหนือได้จัดตั้งเป็น *"รัฐ"* ขึ้น 13 รัฐ อยู่ภายใต้อำนาจปกครองอังกฤษ ต่อมา 13 รัฐนั้นได้ร่วมกันต่อสู้อำนาจปกครองของอังกฤษแล้วจึงได้รวมกันเป็น *"สหพันธรัฐ"* (Federal States)

(3) ข้าพเจ้าจะได้กล่าวในข้อ 3. ถึงลักษณะของ *"รัฐ" (State, État)* แต่ ณ ที่นี้ขอให้ข้อสังเกตไว้บางประการ คือ

(ก) ประการที่ 1 ชาติสมัยปัจจุบันชนิดที่ประกอบขึ้นโดยรวมหลายกลุ่มเผ่าพันธุ์, หลายกลุ่มชนชาติ, เป็นเวลาช้านานจนกระทั่งชนเผ่าพันธุ์และชนชาติต่าง ๆ ได้มีความเคยชินและมีจิตสำนึกว่าเป็นสมาชิกแห่งชาติเดียวกัน ชาติดังกล่าวนั้นก็มีฐานะที่จะเป็นหรือเป็น "รัฐ" *อันหนึ่งอันเดียว* ของชาตินั้นได้

(ข) ประการที่ 2 ประเทศใหญ่ที่รวมหลายสังคมชาติเข้าอยู่ภายใต้ "รัฐ" เดียวกัน แต่สังคมชาติต่าง ๆ นั้นยังมีความเป็นอยู่ของแต่ละสังคมชาติโดยเฉพาะ ฉะนั้น "รัฐ" ของประเทศใหญ่เช่นนั้นก็มีลักษณะเป็น "รัฐ" ที่ประกอบด้วยหลายชาติ (Multinational State) เช่น ประเทศจีน, บริเตนใหญ่ ฯลฯ

(ค) ประการที่ 3 เนื่องจากสงครามภายในชาติหรือเนื่องจากสงครามระหว่างประเทศซึ่งเป็นเหตุทำให้ชาติหนึ่งต้องแบ่งออกเป็น 2 รัฐ เช่น ชาติเกาหลี มี 2 รัฐ คือรัฐเกาหลีเหนือและรัฐเกาหลีใต้ ชาติเยอรมันภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็แบ่งออกเป็น 2 รัฐ คือรัฐของเยอรมันตะวันออก และรัฐของเยอรมันตะวันตก ฯลฯ

"รัฐ"

(1) คำอังกฤษ "State" (สเตท) ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า *"รัฐ"* นั้น สืบทอดมาจากคำฝรั่งเศสโบราณเขียนเป็นตัวอักษรว่า "ESTAT" ออกสำเนียงว่า "เอตาต์" ต่อมาฝรั่งเศสเขียนคำนั้นตามการออกเสียงเป็น "État"

คำฝรั่งเศสนั้นสืบมาจากคำลาติน "Status" (สตาตุส) ซึ่งหมายถึง *"สภาพ"*, *"วิธีดำรงอยู่"*, *"ฐานะ"* ฯลฯ คำฝรั่งเศสนั้นจึงมีความหมายหลายอย่างรวมทั้งความหมายตามภาษาลาตินที่เป็นมูลศัพท์ และมีความหมายอีกหลายประการที่วิวัฒน์ต่อมา อาทิ ฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมที่เกี่ยวกับอาชีพและสมบัติ ฐานันดรหรือชนชั้นของบุคคลในสังคม เช่นในปลายสมัยกลางจนถึงการอภิวัฒน์ใหญ่ ค.ศ. 1789 ฝรั่งเศสจำแนกบุคคลที่มีฐานันดรในสังคมออกเป็น 3 ฐานันดร คือ (ก) ขุนนางฆราวาส (Noblesse), (ข) ขุนนางบรรพชิต (Clergé), (ค) เจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) ต่อมาในต้นคริสตศตวรรษที่ 19 ได้มีความหมายเพิ่มเติมอีก คือ *"สภาวะแห่งความ*

ดำรงอยู่ของกลุ่มมนุษยสังคม", "อำนาจสูงสุดเหนือปวงชนแห่งประเทศหนึ่ง", "กลุ่มมนุษยชาติภายใต้อำนาจปกครองเดียวกันตั้งอยู่ในดินแดนส่วนหนึ่งของโลก" ฯลฯ

(2) ชาวอังกฤษได้ถ่ายทอดคำฝรั่งเศสโดยจำแนกออกเป็น 2 คำ คือ

(ก) *"Estate"* (เอสเตท) เขียนตามมูลศัพท์แห่งคำฝรั่งเศสโบราณ "Estat" ซึ่งมีความหมายส่วนหนึ่งตรงกับคำฝรั่งเศสโบราณ *"Estat"* และมีความหมายอีกส่วนหนึ่งโดยเฉพาะในภาษาอังกฤษ

(ข) *"State"* (สเตท) ซึ่งมีความหมายส่วนหนึ่งตรงกับคำฝรั่งเศส *"État"* และมีความหมายอีกส่วนหนึ่งโดยเฉพาะในภาษาอังกฤษ

เนื่องจากคำว่า "State" (สเตท) ใน*ภาษาอังกฤษ*และคำว่า *"État"* ใน*ภาษาฝรั่งเศส*มีความหมายปลีกย่อยมากมายหลายประการนอกจากที่ข้าพเจ้ากล่าวข้างบนนั้น ฉะนั้นในบทความนี้จะขอกล่าวเฉพาะประเด็นความหมาย 2 ประการที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์สังคมและนิติศาสตร์กับรัฐศาสตร์ปัจจุบันนี้ คือ

ประการที่ 1 อำนาจสูงสุดเหนือปวงชนแห่งประเทศหนึ่ง

ประการที่ 2 กลุ่มมนุษยชาติที่มีลักษณะเป็น "รัฐ" ตามกฎหมายมหาชนและ*กฎหมายระหว่างประเทศ*

"รัฐ" ในความหมายว่า "อำนาจเหนือปวงชน", "อำนาจรัฐ"

(1) ในต้นคริสตศตวรรษที่ 17 ระหว่างที่นักกฎหมายและนักการเมืองแสดงความเห็นโต้แย้งระหว่างกันถึงลักษณะมนุษยสังคมที่จะเป็น "เอตาต์" หรือ "สเตท" ที่ต่อมาแปลเป็น*ภาษาไทย*ว่า *"รัฐ"* นั้น พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ค.ศ. 1638-1715) ซึ่งเป็นพระราชาธิบดีฝรั่งเศสได้มีพระกระแสรับสั่งถึงทรรศนะที่พระองค์มีต่อคำว่า "เอตาต์" นั้นว่า

"L'État, c'est moi" แปลว่า *"รัฐ คือ ตัวกูเอง"* ซึ่งก็ตรงกับลักษณะของพระมหากษัตริย์ที่อยู่เหนือกฎหมาย เพราะพระองค์เดียวเท่านั้นที่มีอำนาจเหนือปวงชน

(2) ต่อมาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 กับต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้น นักวิทยาศาสตร์สังคมฝ่ายซ้ายจำนวนหนึ่งได้ใช้คำว่า "เอตาต์" (État) หรือ "สเตท" (State) ในความหมายว่า *"อำนาจเหนือปวงชน"* หรือ *"อำนาจบังคับปวงชน"*

จากความหมายดังกล่าวแล้วจึงวินิจฉัยว่า ในยุคปฐมการแห่งมนุษยชาติ ซึ่งมนุษยสังคมอยู่ในระบบ "ปฐมสหการ" (Primitif communal society) นั้น *"รัฐ"* (เอตาต์, สเตท) ยังมิได้เกิดขึ้น เพราะตามระบบปฐมสหการไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือสังคมที่มีอำนาจบังคับปวงชน แม้ว่าสังคมสหการมีหัวหน้าสังคมที่เป็น "หญิง" แล้ว ต่อมาเป็น "ชาย" นั้นก็ตาม แต่หัวหน้าสังคมในยุคนั้นก็เพียงแต่เป็นหัวหน้าคอยดูแลลูก ๆ หรือสมาชิกของสังคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเก็บหาของกินและของใช้จากธรรมชาติแล้วแบ่งปันกันตามความต้องการของสมาชิกในสังคมสมัยปฐมสหการนั้น ต่อมาเมื่อระบบปฐมสหการได้สลายไปโดยมีระบบทาสขึ้นมาแทนที่ในสังคมนั้น มนุษย์ในสังคมจึงแบ่งออกเป็น 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นเจ้าทาสฝ่ายหนึ่ง กับ ชนชั้นทาสอีกฝ่ายหนึ่ง ชนชั้นเจ้าทาสมีอำนาจเหนือปวงชนและใช้อำนาจนั้นบังคับปวงชนให้ทำงานเพื่อประโยชน์ของชนชั้นเจ้าทาส รัฐในความหมายว่า *"อำนาจเหนือปวงชน"* หรือ *"อำนาจบังคับปวงชน"* จึงเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยทาสนั้นเป็นต้นมา แม้ว่าระบบทาสจะเสื่อมสลายไปโดยมีระบบศักดินาขึ้นมาแทนที่ โดยมีชนชั้นเจ้าศักดินาฝ่ายหนึ่ง กับชนชั้นข้าไพร่อีกฝ่ายหนึ่ง แล้วต่อมาระบบศักดินาเสื่อมสลายไปโดยมีระบบธนานุภาพหรือระบบทุนสมัยใหม่ (Modern Capitalism) ขึ้นมาแทนที่โดยมีชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) หรือชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ (Modern Capitalist) ฝ่ายหนึ่ง กับชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (Proletariat) หรือชนชั้นคนงาน (Working Class) อีกฝ่ายหนึ่ง แล้วต่อมาระบบธนานุภาพได้เสื่อมสลายไปโดยมีระบบสังคมนิยมขึ้นมาแทนที่ในหลายประเทศที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติก็ดี แต่ซากของชนชั้นยังคงตกค้างอยู่ ฉะนั้น *"รัฐ"* ก็ยังความจำเป็นอยู่จนกว่าจะถึง *"สังคมนิยมสมบูรณ์"* และชนชั้นของมนุษย์เหือดหายไป (wither away) *"รัฐ"* จึงจะเหือดหายไปตามการเหือดหายของชนชั้น

โดยที่เมธีวิทยาศาสตร์สังคมได้ใช้คำว่า "État" และ "State" ซ้ำกันกับที่นักกฎหมายและนักรัฐศาสตร์ได้ใช้ในทางกฎหมายและในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ฉะนั้นเพื่อมิให้ปะปนกัน ข้าพเจ้าจึงแปลคำว่า *"รัฐ"* ในความหมายว่า *"อำนาจเหนือปวงชน"* หรือ *"อำนาจบังคับเหนือปวงชน"* นั้นว่า *"อำนาจรัฐ"*

"รัฐ" ตามความหมายของกฎหมายมหาชน และกฎหมายระหว่างประเทศ

(1) ตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายมหาชน (General Principle of Public Law) นั้น *"รัฐ"* หมายถึงกลุ่มมนุษยชาติที่ตั้งมั่นอยู่ในดินแดนส่วนหนึ่งของโลกสัมพันธ์กันโดยระบบเศรษฐกิจ, การเมือง, ทรรศนะทางสังคม, และระบบสังคมอื่น ๆ โดยมีอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งกิจการภายในประเทศและกิจการระหว่างประเทศ, และมีองค์การทรงไว้ซึ่งอำนาจในการพิทักษ์รักษาอำนวยการให้กลุ่มมนุษยชาตินั้นๆ ดำเนินความสัมพันธ์กันโดยเรียบร้อย

รัฐจึงมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 มีกลุ่มมนุษยชาติซึ่งมีลักษณะเป็น "ชาติ" (National) เป็นรากฐาน

ประการที่ 2 มีดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกที่กลุ่มมนุษยชาตินั้นตั้งอยู่แน่นอน

ประการที่ 3 มีความสัมพันธ์ระหว่างกันทางเศรษฐกิจ, การเมือง, ทรรศนะทางสังคม, และระบบสังคมอื่น ๆ

ประการที่ 4 มีอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งกิจการภายในและกิจการระหว่างประเทศ

ประการที่ 5 มีองค์การทรงไว้ซึ่งอำนาจในการพิทักษ์รักษาและอำนวยให้กลุ่มมนุษยชาตินั้น ๆ ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยเรียบร้อย

ตามหลัก 5 ประการดังกล่าว คนยิวหรือคนเชื้อชาติอื่นที่แม้เป็นกลุ่มมนุษยชาติแต่มิได้ตั้งอยู่แน่นอนในดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกโดยเฉพาะ หากไปอาศัยตั้งอยู่ในดินแดนของชาติอื่น คนยิวและคนเชื้อชาติอื่นนั้นก็ไม่มีลักษณะเป็น *"ชาติ"* และก็ไม่อาจเรียกร้องว่ากลุ่มของตนมีลักษณะเป็น *"รัฐ"*

(2) ข้าพเจ้าขอย้ำว่าตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวใน (1) ข้างบนนั้นเป็น "หลักทั่วไปของกฎหมายมหาชน" แต่เนื่องจากอำนาจรัฐ (State Authority) อยู่ในมือของชนส่วนน้อยในสังคมที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจเหนือปวงชนส่วนรวมของสังคม ฉะนั้นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจรัฐบางสังคมอาจไม่ปฏิบัติครบถ้วนตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายมหาชน เช่นไม่ยอมรับกลุ่มมนุษยชาติที่มีลักษณะเป็น *"ชาติ"* ให้มีฐานะเป็น *"รัฐ"* ก็ได้

ส่วนในการปฏิบัติระหว่างประเทศนั้นก็ปรากฏว่ากลุ่มมนุษยชาติที่มีลักษณะเป็น *"ชาติ"* และมีองค์ประกอบ 5 ประการครบถ้วนที่จะมีฐานะเป็น "รัฐ" ได้ แต่ก็มิได้รับการรับรองจากสมาชิกส่วนมากแห่งองค์การระหว่างประเทศ ให้กลุ่มมนุษยชาติดังกล่าวนั้นเป็นสมาชิกแห่งองค์การระหว่างประเทศ

(3) ประเภทของรัฐ รัฐมี 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 รัฐอันหนึ่งอันเดียวกัน (État Unitaire)

คือรัฐอันหนึ่งอันเดียวที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจรัฐเหนือชาติใดชาติหนึ่ง เช่น ชาติไทยมีรัฐอันหนึ่งอันเดียวของชาติ

ประการที่ 2 สหพันธรัฐ (État Fédéral)

คือรัฐตั้งแต่ 2 รัฐขึ้นไปได้สละอำนาจรัฐส่วนหนึ่งของตนโดยมอบให้รัฐบาลส่วนรวมของรัฐนั้นเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ เช่น สหรัฐอเมริกา, สหพันธรัฐเยอรมัน (เยอรมันตะวันตก) ฯลฯ

ประการที่ 3 สมาพันธรัฐ (Confédération d' États)

คือสมาคมของรัฐต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 รัฐขึ้นไป ซึ่งแต่ละรัฐยังคงมีอำนาจรัฐทั้งภายในและระหว่างประเทศ แต่ได้มอบกิจการระหว่างประเทศบางอย่างให้รัฐส่วนรวมของสมาพันธ์เป็นผู้ใช้อำนาจ

ปัจจุบันนี้แม้บางสมาพันธรัฐยังคงรักษาชื่อ *"สมาพันธ์"* (Confédération) ไว้ก็ตาม เช่น "Confédération Hélvetique" แห่งสวิตเซอร์แลนด์ แต่ในทางปฏิบัติก็วิวัฒน์ไปมีสภาพเหมือนหรือคล้าย *"สหพันธรัฐ"*

(4) แม้ว่าตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายมหาชนและกฎหมายระหว่างประเทศจะได้วางหลักเกณฑ์แห่งการที่จะถือว่ากลุ่มมนุษยชาติใดมีลักษณะเป็น *"ชาติ"* (Nation) และเป็น *"รัฐ"* (State, État) ดังกล่าวข้างต้นแล้วก็ตาม แต่ในหลายกรณีปรากฏว่าองค์การระหว่างประเทศได้ใช้ศัพท์สับสน อาทิ *สหภาพ* (Union) ของระหว่างประเทศโดยมีประเทศสมาชิกที่มีเงื่อนไขครบถ้วนเป็น *"รัฐ"* (State, État) นั้น แต่สหภาพดังกล่าวกลับเรียกชื่อองค์การของตนว่า "League of Nations" แปลเป็นภาษาไทยว่า *"สันนิบาตชาติ"* แทนที่จะมีชื่อว่า "League of States"

อนึ่ง องค์การระหว่างประเทศที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีประเทศสมาชิกที่มีเงื่อนไขครบถ้วนเป็น *"รัฐ"* นั้น แต่สหภาพดังกล่าวก็ใช้ชื่อว่า "United Nations" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า *"สหประชาชาติ"*

1.3
ความเป็นมาของศัพท์ไทย “ปฏิวัติ” “รัฐประหาร” “วิวัฒน์” “อภิวัฒน์”

ประธานกรรมการจัดงานสังสรรค์ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร ประจำ พ.ศ. 2518 ได้ขอให้ผมเขียนบทความเพื่อลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกซึ่งชาวธรรมศาสตร์จะได้จัดทำขึ้น ผมมีความยินดีสนองศรัทธา โดยเขียนบทความเรื่อง *“ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์”* อันเป็นเรื่องต่อเนื่องจากการสนทนาในที่ประชุมสามัคคีสมาคมเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 ที่ เอดินเบอะเรอ สกอทแลนด์ คือได้มีบางท่านถามผมว่าในทางชีววิทยานั้นการเปลี่ยนแปลงดำเนินไปตามวิธีที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “อีโวลูชั่น (Evolution) คือค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป แต่เหตุใดในทางวิทยาศาสตร์สังคมจึงมีวิธีที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษ “เรฟโวลูชั่น” (Revolution) บางท่านต้องการทราบว่าเหตุใดผมถ่ายทอดคำอังกฤษ “เรฟโวลูชัน” เป็นศัพท์ไทยว่า *“อภิวัฒน์”* แทนที่จะใช้ศัพท์ไทยว่า “ปฏิวัติ” โดยที่วันนั้นผมต้องตอบปัญหาต่าง ๆ รวม 21 ข้อ และมีเวลาจำกัดเพียง 5 ชั่วโมง จึงได้ตอบโดยสังเขปต่อปัญหาหนึ่ง ๆ ซึ่งผมขอผัดจะเขียนขยายคำตอบต่อไป

ผมจึงได้รวมปัญหาที่เกี่ยวข้องกันนั้นจัดทำเป็นบทความนี้เพื่อส่งมาลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกของชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักรอังกฤษประจำ พ.ศ. 2518 และขอให้สามัคคีสมาคมถือว่าบทความนี้เป็นคำตอบขยายความของปัญหาที่สมาชิกบางท่านได้ถามผมในที่ประชุมดังกล่าวข้างต้น

1. ก่อนอื่นผมขอทำความเข้าใจว่า คำว่า *"ศัพท์"* ในภาษาไทยนั้นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า *"เสียง, คำ, คำยากที่ต้องแปล, เรื่อง"* ในกรณีที่เกี่ยวกับความเป็นมาของศัพท์ไทยทั้ง 4 นั้น ท่านทั้งหลายย่อมสังเกตได้ว่าเป็นเรื่องของ *"คำยากที่ต้องแปล"*

ใน *สังคมปฐมสหการ* มนุษย์มีคำที่พอใช้สำหรับสังคมที่พัฒนาถึงขั้นนั้น ต่อมาเมื่อสังคมพัฒนาเป็น *ระบบทาส, ระบบศักดินา, ระบบทุนนิยม* มนุษย์ก็จำเป็นต้องมีคำเพิ่มขึ้นตามลำดับ เพื่อให้พอใช้ในการสัมพันธ์ระหว่างกันภายในสังคมและในการสัมพันธ์กับสังคมอื่น

ถ้าท่านเปิดพจนานุกรมภาษาอังกฤษขนาดเล่มกลาง ๆ ซึ่งบอกที่มาของคำอังกฤษ ท่านก็ย่อมสังเกตได้ว่าคำอังกฤษมากหลายรับเอาคำต่างประเทศมาใช้โดยไม่เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์บ้าง หรือแผลงเป็นคำอังกฤษบ้าง ซึ่งแสดงว่าคนอังกฤษมีคำอังกฤษแท้ ๆ ไม่พอที่จะใช้เป็นสัญญาณในการสัมพันธ์ จึงต้องรับเอาคำต่างประเทศอื่นมาเป็นภาษาของตนด้วย

ส่วนภาษาไทยเดิมของเรานั้นก็มีคำที่ใช้พอสำหรับสังคมปฐมสหการ, สังคมทาส และศักดินาสมัยต้น แต่เมื่อสังคมไทยรับเอาวิธีการเศรษฐกิจ, การเมือง, วัฒนธรรม, ของอินเดียที่พัฒนากว่าระบบทาสศักดินาของไทยเดิม สังคมไทยจึงได้รับเอาคำบาลี, สันสกฤต, มาเป็นคำของภาษาไทยโดยไม่เปลี่ยนรูปคำบ้างหรือแผลงรูปบ้าง ภาษาบาลีสันสกฤตจึงเป็นที่มาแห่งหนึ่งของภาษาไทย และเป็น *"คำยากที่ต้องแปล"* คือเป็น *"ศัพท์"* ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถานดังกล่าวนั้น

ต่อมา ตั้งแต่บั้นปลายกรุงศรีอยุธยา คนจีนได้เข้ามาพึ่งโพธิสมภารมากขึ้น ในการติดต่อกับคนไทยนั้นคนจีนใช้ภาษาไทย แม้ว่าออกสำเนียงเพี้ยนบ้าง แต่คนไทยก็เข้าใจได้ เมื่อคนจีนใช้คำไทยบางคำจนชินมาเป็นเวลาหลายร้อยปี คำไทยนั้นก็กลายเป็นคำที่คนจีนในสยามรับเอาเป็นคำในภาษาที่ตนใช้แม้ในการติดต่อกับชาวจีนด้วยกัน เช่นคนจีนที่มาพึ่งโพธิสมภารก่อน ค.ศ. 1911 (ก่อนสมัยที่เกิดลัทธิที่เรียกว่า "ต้าห้าน" คือลัทธิที่ถือเชื้อชาติห้านซึ่งเป็นเชื้อชาติส่วนมากของประเทศจีนว่ายิ่ง

ใหญ่กว่าเชื้อชาติอื่น ๆ) นั้น ได้รับเอาคำไทย "ตลาด" โดยออกสำเนียงแต้จิ๋วว่า "ตาลัก" และคำว่า "นักเลง" ออกสำเนียงแต้จิ๋วว่า "หลักเล้ง" และเรียก "นักเลงโต" ว่า "ตั้วหลักเล้ง" ฯลฯ ซึ่งเป็นคำที่จีนแต้จิ๋วรุ่นเก่าได้ใช้พูดระหว่างกัน

นอกจากนั้น คนจีนรุ่นเก่าในสยามก็นิยมให้ลูกหลานเรียนหนังสือไทยที่วัด และนิยมให้ลูกหลานบวชเป็นพระภิกษุเรียนบาลีเพื่อบำเพ็ญกุศลและก็ได้รู้ภาษาบาลีอันเป็นมูลศัพท์ของภาษาไทยด้วย ท่านเหล่านี้เป็นเปรียญและเป็นอาจารย์ที่ดีในภาษาไทยหลายองค์ ท่านและสานุศิษย์จึงเรียนรู้ว่าศัพท์ไทยนั้น ๆ มีความหมายอย่างไร เช่นคำว่า *"จักรพรรดิ"* หมายถึง *"พระราชาธิราช"* ซึ่งตรงกับภาษาจีนที่ออกสำเนียงแต้จิ๋วว่า "ฮ่องเต้" (ตรงกับภาษาจีนกลาง "หวงตี้") พระมหากษัตริย์องค์หนึ่งสมัยอยุธยาทรงพระนามว่า *"สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ"*

ส่วนคนไทยที่ติดต่อกับคนจีนในสยามเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีก็รับเอาคำจีนหลายคำมาใช้ด้วย ถ้าท่านเปิดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ท่านก็จะพบว่ามีหลายคำซึ่งเป็นภาษาจีนที่ราชบัณฑิตยสถานได้บรรจุไว้ในพจนานุกรมโดยถือว่าเป็นคำไทย เพราะเป็นคำจีนที่คนไทยสมัครใจใช้เองจนชินมาแล้วหลายร้อยปี โดยที่คนจีนมิได้ยัดเยียดให้คนไทยใช้ การคงอยู่ด้วยกันอย่างสันติระหว่างคนไทยกับคนจีนในสยามจึงราบรื่น เพราะคนจีนก็มิได้ดัดแปลงศัพท์หรือคำไทยที่ใช้ในความหมายตามมูลศัพท์แห่งภาษาไทยนั้นให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น

ต่อมาเมื่อระบบทุนในยุโรปและอเมริกาได้แผ่อำนาจเข้ามาในสยามตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 สยามต้องติดต่อกับฝรั่งเหล่านั้นอันเป็นสภาพการณ์ที่คนไทยไม่มีศัพท์ไทยที่ใช้อยู่ก่อนเพื่อใช้สำหรับสภาพการณ์ใหม่ได้ คนไทยจึงอาศัยมูลศัพท์บาลีสันสกฤตตั้งเป็นศัพท์ไทยขึ้นใหม่หลายคำเพื่อถ่ายทอดความหมายของศัพท์ฝรั่ง นอกจากนั้นสยามได้จัดระบบการศึกษาไทยรับเอาวิชาประเภทวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ของฝรั่งมาสอนในโรงเรียนไทย จึงจำเป็นต้องคิดศัพท์ไทยขึ้นใหม่หลายคำเพื่อถ่ายทอดศัพท์ฝรั่งนั้น เช่น ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา, คอมมิวนิสต์ ฯลฯ

ส่วนในประเทศจีนก็ได้มีการตั้งศัพท์จีนขึ้นใหม่หลายศัพท์เพื่อถ่ายทอดคำฝรั่ง โดยวิธีเอาคำจีนเดิมมาผสมกันเป็นศัพท์ใหม่ขึ้น ถ้ามองดูตัวอักษรก็เห็นว่าเป็นอักษรจีน แต่คำที่ผสมนั้นมีความหมายตามคำฝรั่งที่จีนถ่ายทอดมา เหมาเจ๋อตงซึ่งต่อต้าน "ลัทธิต้าห้าน" ได้กล่าวที่นครเยียนอานเตือนคนจีนว่าภาษาจีนเดิมมีไม่พอ

ที่จะถ่ายทอดคำต่างประเทศจึงจำเป็นต้องคิดศัพท์ใหม่ขึ้น ท่านยกตัวอย่างคำว่า "ก้านปู้" ตั้งขึ้นเพื่อทับศัพท์ฝรั่ง "Cadre" (ออกสำเนียงอังกฤษ "กาดเดอร์" มาจากฝรั่งเศส "กาเดรอะ") แปลว่าพนักงาน เหมาเจ๋อตงจึงตักเตือนให้สานุศิษย์เรียนภาษาต่างประเทศเพื่อให้รู้ความหมายอันเป็นที่มาของศัพท์จีนใหม่ เหมาเจ๋อตงถือหลักการต่อสู้ระบบทุนที่พัฒนาเป็นทุนผูกขาดเป็นบรมธนานุภาพหรือจักรวรรดินิยม ไม่ว่าเจ้าสมบัตินายทุนผูกขาดนั้นเป็นคนผิวขาวหรือผิวเหลือง ท่านมิได้ต่อต้านคนฝรั่งไปทั้งหมด โดยท่านแยกคนที่ไม่ใช่เจ้าสมบัตินายทุนออกจากพวกชนิดหลังนี้ ท่านมิได้ต่อต้านภาษาฝรั่งหรือภาษาต่างประเทศ นักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ในยุโรปเวลานี้ก็ย่อมรู้ว่าขณะนี้รัฐบาลจีนได้ส่งนักเรียนจีนหลายคนมาศึกษาในหลายประเทศยุโรปตะวันตก ฉะนั้นผู้ใดคัดค้านนักเรียนไทยในต่างประเทศที่เรียนอย่างจริงจัง ผู้คัดค้านก็กระทำเกินเลยกว่าเหมาเจ๋อตง และเป็นการที่ไม่ยอมทำแนวร่วมกับผู้ได้ศึกษาจากต่างประเทศซึ่งสามารถทำคุณประโยชน์แก่ชาติและราษฎรไทยตามสาขาวิชาที่ได้เล่าเรียน

คนที่ห่างไกลเหมาเจ๋อตงมักจะเข้าใจผิดว่าท่านรู้แต่ภาษาจีน แต่ความจริงท่านรู้ภาษาต่างประเทศและอ่านตำราต้นฉบับที่เป็นภาษาต่างประเทศตั้งแต่วัยหนุ่มซึ่งท่านเป็นพนักงานหอสมุดมหาวิทยาลัยปักกิ่ง และท่านใช้เวลาว่างเรียนภาษาต่างประเทศเพิ่มเติมตลอดเวลาจนเข้าวัยชรา มิใช่ท่านเรียนลัทธิมาร์กซ์-เลนินโดยว่านให้คนอื่นแปลให้ เพราะผู้แปลอาจแปลศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะผิดไปได้ซึ่งจะทำให้เข้าใจระบบนั้นผิดไปทั้งระบบหรือผิดในส่วนสำคัญของระบบได้

อนึ่งเราควรยอมรับว่าต้นฉบับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติก็ดี วิทยาศาสตร์สังคมก็ดี ซึ่งชาวเอเชียสมัยนี้รับเอามาก็เป็นตำราที่มีต้นฉบับภาษาต่างประเทศคำใดที่เป็นศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะ (เทคนิคกัลเทอม) ที่คนไทยยังไม่ชินมาเป็นเวลาช้านานแล้วก็ดี หรือเป็นคำกำกวมก็ดี ถ้าจะถ่ายทอดเป็นภาษาไทยก็ควรเขียนคำตามต้นฉบับไว้ในวงเล็บด้วย เพื่อให้ผู้อ่านที่สามารถเทียบกับต้นฉบับคำต่างประเทศจะได้เข้าใจดีขึ้น และจะได้ช่วยกันค้นคว้าให้สมบูรณ์ขึ้น

2. เมื่อก่อนวันที่ 24 มิถุนายน 2475 สยามอยู่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สืบต่อ ๆ กันมาตั้งแต่ระบบทาสศักดินาเป็นเวลาหลายพันปี การเปลี่ยนระบบสังคมจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิป-

ไตยนั้นยังไม่เคยมี การเปลี่ยนแปลงที่เคยมีก็เพียงแต่เปลี่ยนสถาบันพระมหากษัตริย์ของราชวงศ์หนึ่งมาเป็นอีกราชวงศ์หนึ่ง หรือเปลี่ยนองค์พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์เดียวกัน ฉะนั้นจึงไม่มีศัพท์ไทยเฉพาะที่จะเรียกการเปลี่ยนระบบสังคมจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย หรือมาเป็นระบบประชาธิปไตยชนิดอื่น ๆ ซึ่งต่างกับชาวยุโรปที่มีศัพท์ว่า "เรฟโวลูชัน" ก่อนสยาม ดังนั้นคนไทยสมัยก่อนที่ต้องการกล่าวถึงเรื่องที่คนอังกฤษเรียกว่า "เรฟโวลูชัน" ก็ใช้วิธีทับศัพท์ หรือบางคนก็เรียกตามทรรศนะศักดินาสำหรับผู้ที่ทำการไม่สำเร็จว่า "กบฏ, ก่อการกำเริบ" แต่ผู้ทำการสำเร็จเรียกว่า "ปราบดาภิเษก"

พระปกเกล้าฯ ได้ทรงมีพระราชวิจารณ์การเปลี่ยนระบบบริหารแผ่นดินของพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) ว่ามีลักษณะเป็นการ "พลิกแผ่นดิน" โดยพระองค์ทรงเขียนไว้ในวงเล็บว่า "Revolution"

ส่วนในประเทศจีนก่อน ค.ศ.1911 การปกครองแผ่นดินเป็นไปตามระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งมี "จักรพรรดิ" เป็นประมุขสืบต่อๆ มาหลายพันปี ซุนยัดเซ็นที่นำราษฎรจีนต่อสู้ระบบจักรพรรดิจีนมาเป็นสาธารณรัฐจึงได้เอาคำจีนเดิม 2 คำ ที่เรียกตามภาษากลางว่า "เก๋อมิ่ง" 革命 แต้จิ๋วออกสำเนียงว่า "เก๊กเหม็ง" แปลตามตัวว่า "การตัดชีวิต" มาเป็นศัพท์ที่เรียกการกระทำที่เปลี่ยนแปลงระบบสังคมเช่นนั้น

ท่านย่อมสังเกตว่าหนังสือจีนมีลักษณะเป็นภาพวาด ผันแปรมาจากโบราณหลายศตวรรษ ถ้าพิจารณาอักษร "เก๋อมิ่ง" 革命 ให้ดีจะเห็นว่าแสดงร่องรอยถึง "การตัดชีวิต" ฉะนั้นคนจีนที่ไม่ทราบว่าคำว่า "เก๋อมิ่ง" 革命 หรือ "เก๊กเหม็ง" นั้นซุนยัดเซ็นนำมาใช้เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ "เรฟโวลูชัน" แล้ว หากมองจากตัวอักษรที่วาดขึ้นนั้นก็อาจทำให้สะท้อนถึงทางจิตและความนึกคิดว่าเป็นการประหารระบบเก่าให้หมดไปประดุจการตัดชีวิต

ผมซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะราษฎรให้เขียนแถลงการณ์เห็นว่าการเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยมีลักษณะตามที่คนอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เรียกว่า "Revolution" ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่มีคณะหรือพรรคใดทำการสำเร็จมาก่อน จึงยังไม่ควรคิดศัพท์ขึ้นใหม่ในขณะนั้นซึ่งคนไทยไม่เข้าใจ สมควรที่จะใช้วลีที่ประกอบด้วยคำไทยธรรมดา

สามัญว่า *"การเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน"* แต่วลีนี้ยาวไปจึงตัดคำว่า *"แผ่นดิน"* ออกคงเหลือ *"การเปลี่ยนแปลงการปกครอง"* และเรียกสมาชิกแห่งคณะราษฎร "ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" โดยย่อว่า 'ผู้ก่อการ' เท่านั้น คือเป็นเพียงผู้เริ่มก่อให้มีการเปลี่ยนระบบเก่าเพื่อเข้าสู่ระบบใหม่ที่จะต้องพัฒนาต่อไป

3. ภายหลังเปลี่ยนการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 แล้วประมาณ 1-2 เดือน พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ขณะดำรงฐานันดรศักดิ์ 'หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร' ได้แสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวนั้น พระองค์ทรงวินิจฉัยว่าการเปลี่ยนนั้นเป็นการเปลี่ยนหลักมูลของการปกครองแผ่นดิน ตรงกับที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Revolution" (ออกสำเนียงว่า "เรฟโวลูชัน") จึงได้ทรงบัญญัติศัพท์ไทยว่า *"ปฏิวัติ"* เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษนั้น

พระองค์ยังได้บัญญัติศัพท์ไทยว่า *"รัฐประหาร"* เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษที่ชาวอังกฤษใช้ทับศัพท์ฝรั่งเศส "Coup d'État" (ออกสำเนียง กูป์ เดตาต์) ซึ่งแปลตามตัวว่า "การเขกหรือการกระแทกรัฐ" โดยนัยหมายถึง "วิธี" ยึดอำนาจรัฐโดยฉับพลัน ซึ่งต่างกับวิธีได้อำนาจรัฐโดยสงครามกลางเมือง (Civil War)

4. เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2475 กระทรวงธรรมการแห่งรัฐบาลคณะราษฎรได้มีคำสั่งตั้ง "กรรมการชำระปทานุกรม" โดยเชิญพระเจ้าวรวงศ์เธอองค์นั้นเป็นประธาน ต่อมาในปี พ.ศ.2477 รัฐบาลนั้นได้ตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้นซึ่งรับงานชำระปทานุกรมต่อจากกรรมการที่กระทรวงธรรมการได้ตั้งขึ้น ราชบัณฑิตยสถานจึงได้ตั้งกรรมการชุดเดิมให้เป็นกรรมการชำระปทานุกรมของราชบัณฑิตยสถานแล้วต่อมาก็ได้ตั้งผู้ทรงคุณวุฒิในทางภาษาศาสตร์เป็นกรรมการเพิ่มเติมขึ้นอีก พระเจ้าวรวงศ์เธอองค์นั้นก็ทรงเป็นประธานกรรมการตลอดมาจนถึง พ.ศ.2490 ที่ทรงจากประเทศไทยไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตันชั่วระยะหนึ่ง แต่เมื่อเสด็จกลับประเทศไทยแล้วก็ทรงเป็นกรรมการต่อไปอีก จนราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำปทานุกรมซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็น *"พจนานุกรม"* เสร็จ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2493

ราชบัณฑิตยสถานได้บรรจุคำว่า *"ปฏิวัติ"* ไว้ในพจนานุกรมโดยให้ความหมายดังต่อไปนี้ **"ปฏิวัติ** *น.* **การหมุนกลับ, การผันแปรเปลี่ยนหลักมูล (***ป.* **ปฏิวตฺติ)"**

พจนานุกรมฉบับนั้นได้ให้ความหมายของคำว่า *"ปฏิ"* ไว้ดังต่อไปนี้

"ปฏิ-เป็นอุปสรรคในภาษาบาลี ใช้นำหน้าศัพท์อื่น แปลว่า เฉพาะ, ตอบ, ทวน, กลับ"

ดังนี้ ผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่าตามมูลศัพท์บาลีอันเป็นที่มาของคำ "ปฏิวัติ" นั้นหมายถึง *การหมุนกลับ* **คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถอยหลัง** ส่วนในความหมายว่า "การผันแปรเปลี่ยนหลักมูล" นั้นราชบัณฑิตยสถานเติมความนี้ไว้เป็นความหมายอันดับรองภายหลังความหมายว่า "การหมุนกลับ"

5. เมื่อ พ.ศ.2516 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยได้พิมพ์หนังสือชื่อ *"บัญญัติศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์"* ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปฯ ทรงนิพนธ์คำนำ ปรากฏว่าคณะกรรมการฯ ได้บัญญัติศัพท์ไทยสยามว่า "การหมุนรอบ รอบหมุน" เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ "Revolution" โดยมีหมายเหตุในวงเล็บว่า *ว.ค.* ที่ย่อมาจากคำว่า วิทยาศาสตร์, คณิตศาสตร์ ทั้งนี้แสดงว่าคณะกรรมการฯ ได้ถ่ายทอดคำอังกฤษนั้นเพียงเฉพาะความหมายทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เท่านั้น มิได้ถ่ายทอดความหมายทางสังคมศาสตร์

ต่อมาวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2517 ราชบัณฑิตยสถานได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ *"บัญญัติศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์"* โดยมีคำนำของพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ในตำแหน่งนายกราชบัณฑิตยสถานและประธานกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ในหนังสือเล่มนั้นปรากฏว่าคำว่า "Evolve" บัญญัติเป็นศัพท์ไทยว่า *"วิวัฒน์"* แต่คำว่า "Revolution" นั้นไม่ปรากฏว่าบัญญัติศัพท์ไทยไว้ จึงน่าคิดว่าคำอังกฤษนี้ราชบัณฑิตยสถานอาจกำลังปรึกษาที่จะบัญญัติศัพท์ไทยขึ้นใหม่ซึ่งมิใช่คำว่า *"ปฏิวัติ"* ก็อาจเป็นได้ เพราะมูลศัพท์ของคำว่า "ปฏิวัติ" นี้หนักไปในทาง "การหมุนกลับ" จึงทำให้ตีความได้ว่าการผันแปรเปลี่ยนหลักมูลของคำว่า *"ปฏิวัติ"* เป็นการผันแปรชนิดถอยหลังกลับไปเป็นระบบเก่าหรือทำนองระบบเก่า

6. ผมขอให้ท่านที่ได้ฟังปาฐกถาของผมและท่านที่ทราบว่าคำว่า "เก๋อมิ่ง" 革命 หรือ "เก๊กเหม็ง" นั้นซุนยัดเซ็นใช้เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ "เรฟโวลูชัน" (Revolution) โปรดเปิดพจนานุกรมภาษาอังกฤษที่ให้ความหมายของคำนี้ไว้ท่านก็จะพบว่าคำอังกฤษนี้มีความหมายหลายอย่าง อาทิ (1) ความเคลื่อนไหวก้าวหน้า

(โพรเกรสสีฟ)ขององค์กายที่หมุนรอบแกน (2) การโคจรเป็นวงรอบแกนของโลกและดาว (3) การเปลี่ยนหลักมูล (Fundamental Change) แห่งระบบการเมืองหรือแห่งรัฐบาล หรือแห่งระบบรัฐธรรมนูญ (4) การล้มรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศโดยผู้ถูกปกครองเข้ามามีอำนาจ พจนานุกรมภาษาอังกฤษบางฉบับให้ตัวอย่างของการที่คนอังกฤษเรียกว่า 'เรฟโวลูชัน' ไว้ เช่น "เรฟโวลูชันอเมริกัน (ค.ศ.1775-83)" "เรฟโวลูชันอังกฤษ (ค.ศ.1688)" ที่ต่อสู้ระหว่างราษฎรอังกฤษกับพระเจ้าเจมส์ที่ 2, "เรฟโวลูชันฝรั่งเศส (ค.ศ.1789-99)", "เรฟโวลูชันรุสเซีย (ค.ศ.1917)" ฯลฯ (5) การเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้ายิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคแห่งการผลิตทางเศรษฐกิจ เช่น "Industrial Revolution" (เรฟโวลูชันอุตสาหกรรม) ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยมีผู้คิดเครื่องจักรกลกำลังไอน้ำซึ่งเป็นการเปลี่ยนวิธีการผลิตยิ่งใหญ่จากการผลิตเศรษฐกิจศักดินาที่ใช้เครื่องมือหัตถกรรม

ท่านที่อ่านต้นฉบับภาษาอังกฤษ, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, ของเมธีวิทยาศาสตร์สังคมต่าง ๆ รวมทั้งของมาร์กซ์, เองเกลส์, เลนิน หรือจากคำแปลที่ท่านเหล่านี้ตรวจแล้วก็จะเห็นได้ว่าท่านเหล่านี้ใช้คำที่เขียนเป็นอักษรว่า "Revolution" นั้นตามความหมายที่ผมกล่าวข้างบนนั้น เช่นมาร์กซ์เรียกการเปลี่ยนระบบสังคมฝรั่งเศสจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ค.ศ. 1789 ว่า "เรฟโวลูชัน" และเรียกการต่อสู้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เยอรมัน ค.ศ. 1848 ว่า "เรฟโวลูชัน" ฯลฯ พจนานุกรมภาษาอังกฤษบางฉบับให้ความหมายว่าการเปลี่ยนระบบสังคมโดยวิธีใช้กำลัง (By Force) แต่มิได้บอกว่าการใช้กำลังนั้นจะต้องทำโดยวิธีสงครามภายในหรือวิธีรัฐประหาร

7. คณะราษฎรไม่ประสงค์จะผูกขาดศัพท์ไทยว่า "*ปฏิวัติ*" ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอองค์นั้นบัญญัติขึ้น แม้ว่าคณะนี้มีอำนาจในรัฐบาลอยู่จนกระทั่งเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีทางที่จะใช้ศัพท์ "*ปฏิวัติ*" เรียกการกระทำของตน แต่คณะราษฎรก็คงเรียกการกระทำของตนเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ว่า "*การเปลี่ยนแปลงการปกครอง*" ตามการกระทำที่เป็นจริงว่าเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และสมาชิกคณะราษฎรก็มิได้ทนงตนในการที่จะเรียกตนเองว่า "นักปฏิวัติ" คือคงเรียกว่า "ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" หรือเรียกย่อ ๆ ว่า "ผู้ก่อการ"

ชาวยุโรปที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง 24 มิถุนายน 2475 ก็เรียกการนั้นว่า "เรฟโวลูชัน" เอกสารของผู้ใหญ่จีนก็เรียกการนั้นว่า "เก๋อมิ่ง" 革命 หรือออกสำเนียงแต้จิ๋วว่า "เก๊กเหม็ง"

แต่ภายในประเทศเองนั้น ภายหลังที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2489 ซึ่งให้สิทธิประชาธิปไตยแก่พลเมืองในการนับถือลัทธิการเมือง และในการตั้งพรรคการเมืองโดยไม่จำกัดลัทธิแล้ว คอมมิวนิสต์บางสาขาได้ให้ทรรศนะแก่สานุศิษย์ของตนว่าการเปลี่ยนแปลงฯ เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 นั้นไม่ใช่สิ่งที่สาขานั้นเรียกเป็นศัพท์ไทยว่า "ปฏิวัติ" โดยอ้างตามอัตโนมัติของตนว่าทฤษฎีมาร์กซ์ถือว่าการจะเป็นปฏิวัติได้ต้องมี "การเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต" เมื่อ พ.ศ.2517 บางคนมาพบผมที่ชานกรุงปารีสแสดงว่ายึดถือคำขวัญว่า "การเปลี่ยนแปลง 24 มิถุนายนไม่ใช่ปฏิวัติ เพราะไม่มีการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต" ผมจึงถามผู้มาพบว่าเข้าใจว่าการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตคืออะไร ท่านผู้นั้นก็ตอบไม่ตรงกับหลักสสารธรรมประติการและวิวรรตการ เพราะได้รับความรู้มาเพียงเป็นคำขวัญดังกล่าวแล้ว ผมจึงขอถือโอกาสชี้แจงตามที่ผมอ่านต้นฉบับของเมธีแห่งลัทธินั้นว่าเรื่อง *"การเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต"* หมายถึงการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจ คือเมธีอธิบายไว้ว่า การที่มนุษย์จะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคมจากระบบหนึ่งมาสู่อีกระบบหนึ่งก็เพราะ *"พลังการผลิต"* (Productive Forces) ซึ่งประกอบด้วย "เครื่องมือการผลิต" (Instruments of Production) และบุคคลที่สามารถทำและใช้เครื่องมือนั้นได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้นก่อน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต (ทางเศรษฐกิจ) ให้สอดคล้องกัน มิฉะนั้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจก็เกิดขึ้น

เมธีได้กล่าวว่าระบบสังคม (ทางเศรษฐกิจ) มี 5 ประเภทพื้นฐานสำคัญ ซึ่งในต้นฉบับภาษาอังกฤษท่านใช้คำว่า "Main Types" (เมนไทป์) ท่านที่รู้ภาษาอังกฤษพอสมควรก็ย่อมรู้ว่าคำอังกฤษนี้หมายถึงประเภทพื้นฐานสำคัญซึ่งภายในแต่ละประเภทก็มีหลายชนิดและหลายชนิดปลีกย่อย ประเภทพื้นฐานสำคัญนี้มีศักดินา, ระบบทุนนิยม, ระบบสังคมนิยม

เมธีกล่าวว่า ในสมัยเครื่องมือหินและโลหะอย่างหยาบนั้นมนุษย์ก็มีความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจตามระบบปฐมสหการ ต่อมามนุษย์พัฒนาเครื่องมือ

การผลิตให้มีสมรรถภาพและก้าวหน้าตามลำดับ มนุษย์ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตให้สอดคล้องกันตามลำดับ เป็นระบบเศรษฐกิจทาส, ระบบเศรษฐกิจศักดินา และเมื่อมนุษย์สามารถทำเครื่องจักรกลที่ใช้กำลังไอน้ำได้ มนุษย์ก็ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตมาเป็นระบบทุนนิยม ต่อมาเครื่องมือการผลิตพร้อมด้วยวิทยาศาสตร์และเทคนิคได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ความสัมพันธ์การผลิตทุนนิยมซึ่งเจ้าสมบัตินายทุนที่พัฒนาทุนของตนเป็นทุนผูกขาดไว้ในกำมือของคนจำนวนน้อยแห่งสังคม แต่คนส่วนมากของสังคมต้องตกอยู่ภายใต้การกดขี่เบียดเบียนของเจ้าสมบัติที่พัฒนาเป็นนายทุนผูกขาดเป็นบรมธนานุภาพหรือจักรวรรดินิยมนั้น การผลิตของสังคมก็ตกต่ำไม่พอแก่ความต้องการของปวงชน วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้น ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้สังคมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (Means of Production) เพื่อสังคมอำนวยการผลิตและปันผลการผลิตให้แก่ปวงชนตามความเป็นธรรมแก่ความสามารถของแต่ละคนที่ทำงานให้สังคมและให้สวัสดิการแก่ปวงชน คือเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทุนนิยมมาเป็นความสัมพันธ์การผลิตสังคมนิยม เมื่อความสัมพันธ์การผลิตเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคมต้องเปลี่ยนไปแล้ว ระบบการเมืองซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องบนก็ต้องเปลี่ยนไปตาม แต่ถ้าระบบเศรษฐกิจคงที่อยู่ บุคคลและราษฎรที่ก้าวหน้าก็อาจผนึกกันทำการเปลี่ยนระบบการเมืองขึ้นก่อนเพื่อใช้อำนาจการเมืองเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการพัฒนาของ “พลังการผลิต” ซึ่งสามารถแก้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของปวงชนแห่งสังคมได้

ผมจึงขอให้ท่านที่ถือคำขวัญว่าการปฏิวัติจะต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตนั้นศึกษาจากนักวิชาการของท่านด้วยการเปลี่ยนระบบจักรพรรดิจีนมาเป็นสาธารณรัฐนำโดยซุนยัดเซ็นนั้น นอกจากล้มระบบจักรพรรดิจีนแล้วได้มีการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจศักดินาระหว่างเจ้าที่ดินกับชาวนาอย่างไรบ้าง ระหว่างนายทุนจีนกับกรรมกรจีนอย่างไรบ้าง และระหว่างจักรวรรดินิยม (Imperialism) กับมวลราษฎรจีนอย่างไรบ้าง

เท่าที่ทราบนั้นสนธิสัญญาไม่เสมอภาคระหว่างจีนกับจักรวรรดินิยมสัมพันธมิตรหลายชาติได้ยกเลิกระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 คือภายหลังสยามได้จัดการทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับจักรวรรดินิยมนานาชาติแล้วหลายปี ส่วนความสัมพันธ์

การผลิตศักดินาและทุนนิยมก็ปรากฏว่าตลอดเวลาที่รัฐบาลก๊กมินตั๋งที่สืบต่อจากซุนยัดเซ็นนั้นไม่เคยทำเลยจนกระทั่งรัฐบาลของราษฎรจีนที่ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1949 เป็นผู้เปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต แต่รัฐบาลของคณะราษฎรได้จัดการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตศักดินาที่พระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหลายในสังคมมาเป็นระบบที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ได้ออกกฎหมายห้ามยึดทรัพย์สินของกสิกร ได้ยกเลิกอากรค่านาและเงินรัชชูปการซึ่งเป็นซากของการ "ส่งส่วย" ตามระบบเศรษฐกิจศักดินา

แม้คณะราษฎรจะยังทำไม่สมบูรณ์ในการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตศักดินาและทุนนิยม ถ้าท่านที่มาพบผมมีใจเป็นธรรมก็จะเห็นว่าคณะราษฎรได้กระทำการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจมากกว่าการเปลี่ยนจักรพรรดิจีนนำโดยซุนยัดเซ็น แต่เหตุใดท่านเรียกการเปลี่ยนระบบจักรพรรดิจีนนำโดยซุนยัดเซ็นว่า "ปฏิวัติ" ส่วนการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามนำโดยคณะราษฎรจึงถูกตกอันดับว่าไม่ใช่สิ่งที่ท่านผู้นั้นเรียกว่า "ปฏิวัติ"

8. ท่านที่เป็นอดีตกรรมการกลางของพรรคซึ่งมีฐานะเป็นนักวิชาการนั้นอย่างน้อยก็ต้องอ่านหนังสือชื่อ "ปัญหาเลนิน" ซึ่งสตาลินแต่งไว้ อันเป็นหนังสือที่สมาชิกอันดับกรรมการต้องศึกษา ท่านก็น่าที่จะแจ้งความจริงทางวิชาการให้สานุศิษย์ของท่านทราบว่าเมธีนั้น ๆ ได้อธิบายถึงลักษณะที่เป็น *เรฟโวลูชัน* ซึ่งบางท่านแปลว่า *ปฏิวัติ* นั้นตามที่เมธีกล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

(1) มาร์กซ์สนับสนุนขบวนการกู้ชาติของชาวโปลและชาวฮังการีที่ต่อสู้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เมื่อกลางศตวรรษที่ 19 นั้นว่าเป็น *"ชาติเรฟโวลูชันนารี"* (Revolutionary Nations)

(2) สตาลินอธิบายว่า ขบวนการกู้อิสรภาพของชาติภายใต้แอกจักรวรรดินิยมนั้นไม่จำเป็นต้องมีชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (กรรมาชีพ) เป็นส่วนประกอบ หรือจำเป็นต้องมีแผนการสถาปนาสาธารณรัฐ ท่านยกตัวอย่างว่าการที่กษัตริย์ *(เอมีร์)* แห่งอาฟฆานิสถานต่อสู้จักรวรรดินิยมอังกฤษเพื่อเอกราชของชาตินั้นเป็น "การต่อสู้ทางเรฟโวลูชันนารี" (Revolutionary Struggle) แม้ว่ากษัตริย์นั้นและผู้ร่วมมือของพระองค์มีทรรศนะราชาธิปไตย

(3) สตาลินยกตัวอย่างว่า พ่อค้าและปัญญาชนเจ้าสมบัติอียิปต์ที่ต่อสู้จักรวรรดิอังกฤษเพื่อเอกราชของชาตินั้นเป็น "การต่อสู้ทางเรฟโวลูชันนารี" (Revolutionary Struggle) แม้บุคคลที่ต่อสู้นั้นจะคัดค้านระบบสังคมนิยม

(4) สตาลินยกตัวอย่างว่า การเรียกร้องให้มีรัฐสภา *"ดูมา"* สมัยที่พระเจ้าซาร์เป็นมหาบรมศักดินาใน ค.ศ.1905 นั้นเป็น "การเรียกร้องทางเรฟโวลูชันนารี" (Revolutionary Demand)

(5) สตาลินอ้างคำของเลนินว่า *"ทุก ๆ ก้าวที่ดำเนินก้าวหน้าตามแนวทางกู้อิสรภาพนั้นเป็นก้าวหนึ่งทางเรฟโวลูชันนารี (Revolutionary Step)"*

ท่านผู้อ่านย่อมเห็นได้ว่า เมธีดังกล่าวนามมาแล้วนั้นมิได้กล่าวว่าการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตเป็นเครื่องชี้ลักษณะของ *"เรฟโวลูชัน"* เพราะการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตอาจเป็นการเปลี่ยนที่ก้าวหน้าหรือถอยหลังไปสู่ระบบเก่าก็ได้เช่นการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตสังคมนิยมให้ถอยหลังกลับสู่ทุนนิยม หรือการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทุนนิยมให้กลับสู่ระบบเศรษฐกิจศักดินา ฯลฯ ฉะนั้นหลักที่เมธีนั้นให้ไว้ในการพิจารณาลักษณะของ *"เรฟโวลูชัน"* คือ

1) ทุก ๆ ก้าวที่ดำเนินตามแนวทางกู้อิสรภาพของมนุษย์ก็ถือว่าเป็นก้าวหนึ่งทางเรฟโวลูชัน

2) ความรู้เบื้องต้นที่ชาวมาร์กซ์จะต้องมี คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมจะต้องพิจารณาตามสภาพ, ท้องที่, กาละ, ของแต่ละสังคม ฉะนั้นสตาลินจึงวินิจฉัยว่าการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติอาฟฆานิสถานนำโดยกษัตริย์ *(เอมีร์)* และสาวกที่นิยมสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งต่อสู้จักรวรรดินิยมอังกฤษที่ยกกองทหารมารุกรานนั้นว่าเป็นการต่อสู้ทาง *"เรฟโวลูชัน"* เพราะสภาพของอาฟฆานิสถานสมัยนั้นยังไม่มีอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่ จึงยังไม่มี *"เจ้าสมบัติ" (Bourgeois, Modern capitalist)* ซึ่งเป็นนายทุนสมัยใหม่ และยังไม่มี *"ชนชั้นผู้ไร้สมบัติ"* (โปรเลตารียาต์) ซึ่งเป็นกรรมกรสมัยใหม่ ฉะนั้นเท่าที่กษัตริย์และสาวกของพระองค์ทำการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติสมัยนั้นก็ถือว่าเป็นการก้าวหน้าทางเรฟโวลูชัน

ถ้าเรานำหลักที่สตาลินวินิจฉัยมาประยุกต์แก่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ต่อสู้จักรวรรดินิยมอังกฤษฝรั่งเศสตามวิธีของพระองค์จนสยามคงความเป็นเอกราชทางนิตินัย ซึ่งคนไทยและลูกหลานจีนได้อาศัยอยู่ในสยามที่เป็นประเทศเอกราชทางนิตินัย

นั้น ก็นับว่ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงต่อสู้ทางเรฟโวลูชันตามสภาพที่พระองค์และปวงชนชาวไทยสมัยนั้นได้ยอมเสียสละชีวิตกระทำตามสภาพของตน ซึ่งต่างกับจักรพรรดิจีน

3) การที่มาร์กซ์สนับสนุนชาวโปลและชาวฮังการีเมื่อศตวรรษที่ 19 ซึ่งต่อสู้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น แม้ประเทศทั้งสองมีอุตสาหกรรมสมัยใหม่และมีชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (โปรเลตารียาต์) ซึ่งเป็นกรรมกรสมัยใหม่ แต่ตามสภาพแวดล้อมของโปแลนด์และฮังการีสมัยนั้นการเปลี่ยนสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยเจ้าสมบัติก็เป็นการก้าวหน้าพอแก่สภาพขณะนั้น

4) ท่านที่เห็นด้วยกับอดีตกรรมการของพรรคหนึ่งซึ่งอธิบายไว้ในหนังสือ **"ชีวทัศน์"** ถึงทฤษฎี *"ไดอาเล็คติคัล แอนด์ ฮิสตอริคัล แมทีเรียลิสม์"* ว่า *"วัตถุนิยมวิภาษและประวัติศาสตร์"* นั้น ก็เป็นเสรีภาพของท่านที่จะเห็นเป็นเช่นนั้นได้ แต่ผมขอให้ท่านศึกษา "ประวัติศาสตร์" เพียงเบื้องต้นเป็นอย่างน้อยให้สมกับชื่อเรื่องที่ท่านตั้งเป็นศัพท์ไทยไว้ โดยเฉพาะกรณีแห่งการเปลี่ยนระบบสังคมของฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.1789 ซึ่งบางท่านยอมให้เป็นสิ่งที่ท่านเรียกได้ว่า *"ปฏิวัติ"* นั้น ผมก็ขอให้ท่านศึกษาประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสโดยสังเขปต่อไปนี้

ก. เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.1789 *"สภาฐานันดรทั่วไป" (États Generaux)* ซึ่งประกอบด้วยเจ้าศักดินา ฆราวาส บรรพชิต และเจ้าสมบัติ (บูร์จัวส์) ซึ่งเป็นผู้แทนราษฎรได้มีการประชุมกันและมีการขัดแย้งเกี่ยวกับระบบการเมืองเก่าที่จะต้องเปลี่ยนเป็นระบบประชาธิปไตยโดยยังคงมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ต่อมาในวันที่ [illegible] กรกฎาคมปีนั้นสภาฐานันดรทั่วไปซึ่งเจ้าสมบัติ (บูร์จัวส์) เป็นผู้แทนราษฎรมีเสียงข้างมากได้ลงมติให้เปลี่ยนสภาพของสภานั้นเป็น *"สภารัฐธรรมนูญแห่งชาติ"* ซึ่งทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติและร่างรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

วันที่ 14 กรกฎาคมปีนั้นราษฎรกรุงปารีสได้โจมตีคุกบาสตีย์ซึ่งถือว่าเป็นอนุสรณ์แห่งการกดขี่ทารุณของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แล้วสถาปนาการปกครองตนเองของกรุงปารีส (1789) สภารัฐธรรมนูญได้ออกกฎหมายหลายฉบับเลิกสิทธิพิเศษของระบบศักดินา และได้ประกาศรัฐธรรมนูญฉบับ 3 กันยายน ค.ศ. 1791 ให้ฝรั่งเศสเป็นระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ

การกระทำที่เริ่มตั้งแต่พฤษภาคม ค.ศ.1789 มาจนถึงตอนนี้ทั่วโลกก็เรียกกันว่าเรฟโวลูชัน ท่านที่ศึกษาประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสจากภาษาจีนก็ขอให้ตรวจดูว่าจีนเรียกการเปลี่ยนแปลงของฝรั่งเศสโดยสภารัฐธรรมนูญว่าเป็น "เก๋อมิ่ง" 革命 หรือมิใช่

ข. ใน ค.ศ.1792 พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระราชินีอองตัวเนตต์ได้ทรงติดต่อกับออสเตรียให้ยกกองทัพเข้ามาปราบราษฎรฝรั่งเศส จึงเป็นการจำเป็นที่รัฐสภาฝรั่งเศสต้องให้พระมหากษัตริย์งดใช้พระราชอำนาจชั่วคราว แต่ต่อมาฝรั่งเศสจำเป็นต้องทำสงครามกับออสเตรีย ราษฎรฝรั่งเศสจึงเรียกร้องให้ล้มสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาปนาสาธารณรัฐขึ้น ถ้าท่านผู้ใดถือว่าการเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญมิใช่สิ่งที่ท่านเรียกว่า *"ปฏิวัติ"* ท่านก็ย่อมนับว่า *"ปฏิวัติ"* ฝรั่งเศสเพิ่งเริ่มเมื่อ ค.ศ.1792 ต่างกับที่ทั่วโลกนับว่าเรฟโวลูชันเริ่มตั้งแต่ ค.ศ.1789 อย่างไรก็ตาม วิธีที่ฝรั่งเศสสามารถสถาปนาสาธารณรัฐนั้นมิใช่มวลราษฎรฝรั่งเศสยกกำลังมาพิชิต หากเป็นไปโดยมวลราษฎรเรียกร้องให้รัฐสภาลงมติสถาปนาสาธารณรัฐ

ค. เมื่อฝรั่งเศสสถาปนาเป็นสาธารณรัฐแล้วก็ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองภายในกับภายนอกหลายประการ คณะบริหารประเทศต้องเปลี่ยนกันหลายชนิด ล้มลุกคลุกคลานในระหว่างเวลา 9 ปี โดยเฉพาะการเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เตรียมตัวมีแผนการแก้วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไว้ให้ดีก่อน เศรษฐกิจที่ทรุดอยู่แล้วก็ยิ่งทรุดหนักลงไปอีก บัตรแทนเงินตราที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "อัสซิญยาต์" (Assignat) ที่มีค่าลดลงมากอยู่ก่อนแล้วนั้น เมื่อรัฐบาลเก็บภาษีอากรได้ไม่พอจ่ายก็ออกบัตรชนิดนั้นเพิ่มมากมาย จึงทำให้บัตรนั้นลดค่าลงเกือบถึงศูนย์อันเป็นสภาพที่คล้ายกับจีนระหว่าง ค.ศ.1945 ถึง 1949 (ก่อนสถาปนาสาธารณรัฐของราษฎรจีน) ซึ่ง 1 ดอลล่าร์อเมริกันมีค่าประมาณ 1,000,000 เหรียญจีน ผู้ใดไปจ่ายตลาดก็ต้องมีกระเป๋าหิ้วใส่ธนบัตรจีน ต่อมาก๊กมินตั๋งได้เปลี่ยนธนบัตรจีนมีอัตราเดิม 4 เหรียญต่อ 1 ดอลล่าร์อเมริกัน แต่ก็มีค่าตกลงเรื่อย ๆ อีก เมื่อก่อนปลดแอกกรุงนานกิง 1 เหรียญอเมริกันมีค่าประมาณ 500,000 เหรียญจีน

ง. **"คณะอำนวยการรัฐ"** (Directoire) ซึ่งมีอำนาจสูงสุดของสาธารณรัฐฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ.1795 ถึง 1799 ไม่สามารถแก้วิกฤตการณ์เศรษฐกิจได้ดังกล่าวแล้ว ผู้ร้ายชุกชุม ความสงบเรียบร้อยภายในไม่มี

ดังนั้น ใน ค.ศ.1799 นายพลนโปเลียน โบนาปาร์ต จึงทำรัฐประหารล้มระบบ *"คณะอำนวยการรัฐ"* แล้วสถาปนา *"ระบบกงสุลเผด็จการ"* *(Consulat)* ตามวิธีที่ชาวโรมันเคยทำมาในภาวะฉุกเฉิน

คณะกงสุลเผด็จการประกอบด้วยกงสุล 3 คน ท่านนายพลเป็นกงสุลคนที่ 1 มีอำนาจสูงสุดซึ่งเท่ากับเป็นเผด็จการรัฐ แม้ท่านนายพลเป็นทหารแต่มีความรู้ทางเศรษฐกิจและนิติศาสตร์ท่านจึงตั้งธนาคารชาติแห่งประเทศฝรั่งเศส (Banque de France) เปลี่ยนบัตรแทนเงินตราเดิมที่เสื่อมค่า โดยมีเงินตราใหม่ และรักษาเสถียรภาพของเงินตราไว้ได้ อีกทั้งได้จัดทำประมวลกฎหมายขึ้นในสมัยนั้นท่านได้วางระบบปกครองภายในและรักษาความสงบเรียบร้อยได้ ชาวฝรั่งเศสจำนวนมากจึงนิยมท่านนายพลคนนี้

ใน ค.ศ.1804 ท่านได้อาศัยเสียงข้างมากในรัฐสภาซึ่งท่านเป็นผู้แต่งตั้งนั้นลงมติให้ใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ยกเลิกสาธารณรัฐ โดยสถาปนาระบบ *"จักรวรรดิ"* *(Empire)* ขึ้นแทนที่ ซึ่งท่านนายพลเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็น *"จักรพรรดิ"* *(Empereur)* ทรงพระนามว่า "นโปเลียนที่ 1"

ต่อจากนั้นมาก็มีการต่อสู้ระหว่างพวกนิยมราชวงศ์เดิมซึ่งมีพระราชา (Roi) เป็นประมุขเรียกว่า *"ราชานิยม"* *(Royaliste)* กับพวกนิยมระบบซึ่งมี *"จักรพรรดิ"* *(Empereur)* เป็นประมุขเรียกว่า *"จักรพรรดินิยม"* *(Imperialiste)* หรือเรียกว่า *"โบนาปาร์ตนิยม"* *(Bonapartiste)* และพวกทั้งสองนั้นก็ขัดแย้งกับพวกนิยมระบบสาธารณรัฐ การต่อสู้ได้ผลัดกันชนะผลัดกันแพ้หลายยกในระหว่างเวลากว่า 70 ปี จนถึง ค.ศ.1870 จึงได้มีระบบสาธารณรัฐฝรั่งเศสครั้งที่ 3 แล้วต่อมาเปลี่ยนเป็นครั้งที่ 4 และครั้งที่ 5 ในปัจจุบันนี้

9. สานุศิษย์ของอดีตกรรมการกลางแห่งพรรคหนึ่งที่กล่าวถึงนั้นได้อ้างอีกว่า การเปลี่ยนแปลงฯ เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ไม่ใช่สิ่งที่เขาเรียกว่า *"ปฏิวัติ"* เพราะเขาถือว่าเป็น *"รัฐประหาร"* เท่านั้น ผมเห็นว่าผู้นั้นปะปนยุ่งเหยิงในเป้าหมายอันเป็นลักษณะของ "เรฟโวลูชัน" กับ "วิธีได้อำนาจรัฐ" คือเอา *วิธีการ* ปะปนกับ *หลักการ*

ขอให้ท่านผู้อ่านสังเกตว่า คำว่า *"รัฐประหาร"* นั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปฯ ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษและฝรั่งเศส "กูป์ เดตาต์" (Coup d' État) ที่แปลตามตัวว่าการเขกหรือกระแทกอำนาจรัฐ อันเป็น *"วิธีการยึดอำนาจรัฐโดยฉับพลัน"* โดยลำพังวิธีการนั้นยังไม่แสดงลักษณะว่าเป็นหรือไม่เป็น *"เรฟโวลูชัน"* คือจะต้องพิจารณาว่าวิธีการรัฐประหารใดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบสังคมให้ก้าวหน้าตามวิถีทางกู้อิสรภาพก็มีลักษณะเป็น *"เรฟโวลูชัน"* ซึ่งปรากฏในหลายประเทศแห่งค่ายสังคมนิยม

แต่รัฐประหารใดนำไปสู่การดึงสังคมให้ถอยหลัง รัฐประหารนั้นก็มีลักษณะเป็น *"รีแอคชันนารี"* คือการถอยหลังเข้าคลอง ที่เรียกว่า *"รัฐประหารปฏิกิริยา"* เช่น รัฐประหารในสยามเมื่อ 8 พ.ย.2490

ส่วน *"สงครามกลางเมือง"* (ซีวิลวอร์) นั้นก็มิใช่เป็น *"เรฟโวลูชัน"* ทุกกรณี คือต้องสุดแท้แต่ว่าสงครามกลางเมืองนั้นทำเพื่อเปลี่ยนระบบสังคมเก่ามาเป็นสังคมใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเพื่อดึงสังคมให้ถอยหลัง เช่นสงครามกลางเมืองของสเปนนำโดยฟรังโกนั้นเป็นสงครามกลางเมืองปฏิกิริยา ทำนองเดียวกันกับการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจของสังคมใด ๆ ถ้าทำให้ผลผลิตตกต่ำจากที่เคยมีอยู่เดิมต้องลดน้อยลงไป การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์การผลิตเช่นนั้นก็เป็นปฏิกิริยา

10. ในระหว่างเวลา 12 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ.2489 ซึ่งมีการโต้แย้งกันเรื่องศัพท์ใหม่ของไทยว่า *"ปฏิวัติ"* และคอมมิวนิสต์บางสาขามิให้สานุศิษย์ถือว่าการเปลี่ยนแปลงโดยคณะราษฎรเมื่อ 2475 เป็น *"ปฏิวัติ"* นั้นก็เกิดเหตุการณ์เมื่อ 20 ตุลาคม 2501 คือจอมพลสฤษดิ์กับพวกร่วมกันจัดตั้งเป็นคณะเรียกว่า *"คณะปฏิวัติ"* ขึ้นทำการล้มระบบปกครองตามรัฐธรรมนูญ 2475 แก้ไขเพิ่มเติมแล้วปกครองประเทศตามระบบเผด็จการ คือใช้วิธีปกครองโดย *"คำสั่งคณะปฏิวัติ"* ซึ่งมีผลเป็นกฎหมายสูงสุด ทำให้คนไทยอกสั่นขวัญหาย เพราะคณะปฏิวัติจับคนไปประหารชีวิตได้โดยไม่ต้องส่งตัวไปให้ศาลชำระ เป็นอันว่าจอมพลสฤษดิ์กับพวกได้ถือเอาคำว่า *"ปฏิวัติ"* ไปใช้เรียกการกระทำของตนสมดังความหมายตามมูลศัพท์ว่าการเปลี่ยนหลักมูลกลับหรือถอยหลังกลับไปสู่ระบบเผด็จการอย่างเจ้าทาสเจ้าศักดินายิ่งกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์สมัยพระปกเกล้าฯ คำสั่งของคณะปฏิวัตินั้น รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มารวมทั้งฉบับ 2517 ก็รับรองว่าเป็นกฎหมายใช้อยู่จนทุกวันนี้ (ยกเว้นรัฐสภาให้ยกเลิก

บางฉบับ) จึงเป็นอันว่าคำ *"ปฏิวัติ"* ในภาษาไทยนั้นได้รับรองโดยรัฐสภาไทยตามความหมายที่แสดงออกโดยการกระทำของจอมพลสฤษดิ์กับพวก

ผมจึงเห็นว่า ไม่สมควรที่ผู้รักชาติและประชาธิปไตยไทยซึ่งต้องการพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์จะใช้คำว่า *"ปฏิวัติ"* เพื่อเรียกการกระทำของตน คือควรปล่อยให้เป็นคำไทยที่มีความหมายเฉพาะเรียกการกระทำของจอมพลสฤษดิ์กับพวก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนระบบสังคมให้ถอยหลังกลับ

11. ในหนังสือของผมเรื่อง **"ความเป็นอนิจจังของสังคม"** พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2500 และในปีนั้นเองได้พิมพ์อีก 2 ครั้ง และต่อมามีผู้พิมพ์อีกไม่น้อยกว่า 6 ครั้ง ผมได้เสนอให้ถ่ายทอดคำอังกฤษ "Evolution" (อีโวลูชัน) เป็นศัพท์ไทยว่า *"วิวัฒน์"* ผมมีความยินดีที่ข้อเสนอของผมตรงกับคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปฯ เป็นนายกและประธานกรรมการฯ ได้ถ่ายทอดคำ "Evolve" อันเป็นกิริยาของ "Evolution" เป็นศัพท์ไทยว่า *"วิวัฒน์"*

ส่วนคำอังกฤษว่า "Revolution" (เรฟโวลูชัน) นั้นราชบัณฑิตยสถานยังมิได้กล่าวไว้ในหนังสือว่าด้วย "บัญญัติศัพท์" พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2517 ส่วนผมได้เสนอไว้ในหนังสือเรื่อง **"ความเป็นอนิจจังของสังคม"** ให้ถ่ายทอดคำอังกฤษนั้นเป็นศัพท์ไทยว่า *"อภิวัฒน์"* มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

"อภิวัฒน์" ประกอบด้วยคำ *"อภิ"* ซึ่งเป็นคำใช้นำหน้าศัพท์ มีความหมายว่า *ยิ่ง, วิเศษ, เหนือ* กับคำว่า *"วัฒน์"* ซึ่งแปลว่า *ความเจริญ, ความงอกงาม* เมื่อรวมความหมายของคำทั้งสองแล้วได้ความว่า *"ความงอกงามอย่างยิ่งหรืออย่างวิเศษ"* ทั้งนี้ตรงกับความหมายทางวิทยาศาสตร์สังคมดังกล่าวมาแล้ว คือการเปลี่ยนระบบเก่าตามแนวทางกู้อิสรภาพของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนนั้น เป็นการเปลี่ยนที่ก้าวหน้าซึ่งเป็นการเปลี่ยนอย่างวิเศษ

คำว่า *"อภิวัฒน์"* นี้นำมาใช้ได้แก่การเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้ายิ่งใหญ่ในทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคแห่งการผลิตทางเศรษฐกิจ เช่น "Industrial Revolution" นั้นเราอาจเรียกเป็นศัพท์ไทยได้ว่า *"อภิวัฒน์อุตสาหกรรม"*

ท่านที่สนใจในกสิกรรมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญแห่งผลิตผลของสยามเวลานี้ก็ไม่ควรมองแต่ด้านการเมืองซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องบนเท่านั้น ขอให้นึกถึงชาวนา

และกสิกรให้มาก ๆ ว่าเวลานี้ก็มีอภิวัฒน์อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "Green Revolution" แปลตามตัวว่า *"อภิวัฒน์เขียว"* หรือการอภิวัฒน์ทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคกับเครื่องมือกสิกรรม อันเป็นการอภิวัฒน์ที่ก้าวหน้าอย่างวิเศษที่เปลี่ยนวิธีการผลิตกสิกรรมของเทคนิคและเครื่องมือผลิตที่ใช้กันอยู่ตามระบบเศรษฐกิจศักดินา

ส่วนวิธีที่จะทำให้บรรลุถึงการ *"อภิวัฒน์"* นั้นเป็นเรื่องของ *"วิธีการ"* ซึ่งทุกตำราของเมธีสอนให้พิจารณาตามความเหมาะสมแก่สภาพ ท้องที่ กาละ ของแต่ละสังคม สำหรับผู้ที่อ้างว่านับถือลัทธิมาร์กซ์ตามแนวทางเลนินนั้น ถ้าอ่านคำสอนของเลนินโดยตลอดก็จะพบว่าท่านกล่าวไว้ว่าผู้ที่พูดว่าจะเอาวิธีนั้นหรือไม่เอาวิธีนี้เป็นผู้ที่ไม่เข้าใจแม้แต่หลักการเบื้องต้นของสสารธรรมประติการและวิวรรตการ ท่านว่าอาจมีวิธีที่มนุษย์ไม่เคยทำมาก่อน แต่เป็นวิธีที่เหมาะสมแก่สภาพ ท้องที่กาละของแต่ละสังคมก็ได้ เหตุฉะนั้นใน ค.ศ.1920 ท่านจึงคัดค้านพวกที่ท่านเรียกว่า **"คอมมิวนิสต์ปีกซ้าย, ความคิดระส่ำระสายอย่างเด็กไร้เดียงสา"** *(LEFT-WING COMMUNISM, AN INFANTILE DISORDER)* รวมทั้งคอมมิวนิสต์อังกฤษส่วนหนึ่งที่คัดค้านการต่อสู้ทางรัฐสภา ท่านกล่าวสำหรับสังคมอังกฤษที่มีสภาพพิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งมีระบบรัฐสภาประชาธิปไตยและมีระบบเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตยต่างกับหลายสังคมที่รัฐสภาและการเลือกตั้งมีขึ้นเพื่อชนชั้นเจ้าสมบัตินายทุนนั้น ว่า

"พรรคคอมมิวนิสต์ในบริเตนใหญ่ต้องใช้การเลือกตั้งทางรัฐสภาเสมอไปโดยไม่หยุดยั้งและโดยไม่บ่ายเบี่ยง"

(The communists in Great Britain should constantly, unremittingly and undeviatingly utilise parliamentary elections..........)

ท่านที่ใช้สามัญสำนึกอันเป็นตรรกวิทยาเบื้องต้นของมนุษยชาติย่อมเห็นได้ว่าคำกล่าวของเลนินที่มิให้ถือเอาวิธีใดเป็นคัมภีร์ตามตัวนั้นตรงกับธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ผู้ใดมีความเป็นอยู่อย่างราษฎรก็ย่อมประสบพบเห็นว่าราษฎรในประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมมีความถนัดต่าง ๆ กัน แม้ในระหว่างบุคคลที่เข้าลักษณะเป็นกรรมกรนั้นกรรมกรก็มีความถนัดในการทำงานแตกต่างกันตามชนิดและชนิดปลีกย่อยของการงาน เช่นกรรมกรแบกหามก็ถนัดในการนั้น และกรรมกรในวิสาหกิจที่ใช้เครื่องจักรกลก็มีความถนัดในงานนั้นต่างกับกรรมกรแบกหาม ส่วนชาวนาก็มีความถนัดในการทำนาต่าง ๆ กันตามสภาพท้องที่กาละ เช่นชาวนาไทยไม่ถนัดในการใช้

ปุ๋ยอุจจาระมนุษย์ แต่ชาวนาจีนมีความถนัดใช้ปุ๋ยชนิดนั้น แม้ในระหว่างชาวนาจีนด้วยกันก็ถนัดใช้ปุ๋ยอุจจาระมนุษย์ต่างกันตามท้องที่ เช่นชาวนาจีนบริเวณใกล้กรุงปักกิ่งซึ่งผมเคยสังเกตการณ์หลายปีนั้น ก็เห็นว่าเขาถนัดใช้ปุ๋ยอุจจาระมนุษย์ที่ตากหรือผึ่งให้แห้งก่อน ส่วนชาวนาและชาวสวนผักบริเวณกวางตุ้งถนัดใช้อุจจาระสด โดยเขาไม่มีความรังเกียจ

ขอให้ท่านพิจารณาถึงวิธีรับประทานอาหารว่าคนในชาติหนึ่งถนัดวิธีต่างกับอีกชาติหนึ่งตามสภาพและท้องที่ เช่นราษฎรไทยส่วนมาก (นอกจากคนสมัยใหม่) ก็ถนัดใช้มือเปิบข้าวที่รับประทานผักจิ้มน้ำพริก ซึ่งถ้าใช้ตะเกียบรับประทานอาหารไทยแท้ก็ไม่ถนัด คนไทยสมัยใหม่ที่ใช้ช้อนส้อมนั้นก็ต้องมีผู้หั่นผักให้พอดีคำก่อน คนฝรั่งเศสถนัดใช้ส้อมกับมีดในการรับประทานอาหาร และถนัดใช้ส้อมเป็นพิเศษ ถ้ารับประทานปลาก็ใช้ส้อมอย่างเดียว โดยเอามือขวาจับส้อม เอามือซ้ายถือขนมปังชิ้นหนึ่งดุนปลาให้เข้าส้อม แต่คนอังกฤษถนัดใช้มีดปลาที่ทำเฉพาะกับส้อม ฯลฯ

ฉันใดก็ดี วิธีที่จะเข้าสู่การอภิวัฒน์ตามความหมายว่าทุก ๆ ก้าวหน้าตามแนวทางกู้อิสรภาพนั้นก็ต้องสุดแท้แต่ความถนัดของบุคคล การที่ผู้ใดอ้างว่าต้องทำตามวิธีที่ตนต้องการจึงจะยกย่องว่าเป็นวิธีอภิวัฒน์นั้น ก็เป็นเรื่องที่เรียกว่าคิดตาม *"อัตวิสัย"* หรือ *"จิตนิยม"* คือคิดตามใจตนเองโดยไม่มองถึงความถนัดของแต่ละบุคคล และยิ่งผู้อ้างเองก็ไม่ถนัดในวิธีชักชวนให้คนอื่นทำแล้วก็เป็นการพูดโดยไม่รับผิดชอบ

12. โดยที่อาจารย์ชีววิทยาผู้หนึ่งถามผมในที่ประชุมที่นครเอดินเบอะเรอ สกอทแลนด์ ว่า ในทางชีววิทยานั้นการเปลี่ยนแปลงดำเนินไปตามวิธีที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Evolution" (อีโวลูชัน) แต่เหตุใดในทางวิทยาศาสตร์สังคมจึงมีวิธีที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า (Revolution) ซึ่งผมถ่ายทอดเป็นศัพท์ไทยว่า "อภิวัฒน์"

ผมจึงขอชี้แจงดังต่อไปนี้

(1) ผมขอซ้อมความเข้าใจว่าในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาตินั้น การเปลี่ยนแปลงของสสารมี 2 วิธี คือ

ก. *วิธีเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ* (Quantitative Change) ซึ่งค่อยเป็นค่อยไปทีละนิด ๆ ในระหว่างช้านานก็ได้ผลเป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ (Qualitative Change) เช่นสิ่งมีชีวิตแรกคือ เซลล์ ที่พัฒนาในระยะเวลาหลายล้านปีก็เป็นผลให้มีสัตว์ที่พัฒนาสูงขึ้นตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน แล้วก็มีสัตว์ชนิดหนึ่งคือกะบี่

ที่มีอวัยวะดีกว่าสิ่งทั้งหลาย แล้วพัฒนาเป็นมนุษยชาติ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎแห่งการคัดเลือกตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่มีคุณภาพดีขึ้นจึงดำรงอยู่ได้ ส่วนที่อ่อนแอก็กับสูญไป (Survival of the Fittest)

ข. *วิธีเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ* (Qualitative Change) เช่นในทางฟิสิกส์นั้นน้ำที่ถูกความร้อนมากก็เปลี่ยนสถานะเป็นไอน้ำ ถ้าถูกความเย็นมากก็เปลี่ยนสถานะเป็นน้ำแข็ง

(2) วิธีเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติดังกล่าวใน (1) นั้นก็นำมาประยุกต์แก่วิธีเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมได้ คือ ระบบสังคมเปลี่ยนแปลงได้โดยวิธี *"วิถีวิวัฒน์"* (Evolutionary Method) ซึ่งตรงกับวิธีเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ (Quantitative Change) และ *วิถีอภิวัฒน์* (Revolutionary Method) ซึ่งตรงกับวิธีเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ (Qualitative Change) ผมขอคัดเอาความตอนหนึ่งที่ผมกล่าวไว้ในหนังสือว่าด้วย **"ความเป็นอนิจจังของสังคม"** ดังต่อไปนี้

"จังหวะของการเคลื่อนไหวทางสังคมมีอยู่สองชนิด คือ

"ก. *วิถีวิวัฒน์* กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่สภาวะใหม่ของสังคมได้ดำเนินกิจกรรมประจำวันไปโดยความสำนึกตามธรรมชาติเอง และทำให้สภาวะเก่าเปลี่ยนแปลงทางปริมาณจำนวนเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเมื่อรวมกันเข้าก็ได้จำนวนการเปลี่ยนแปลงมากซึ่งเป็นการเปลี่ยนระบบเก่าทั้งระบบ เช่นการเปลี่ยนแปลงระบบทาสในสังคมไทยที่เป็นไปตามวิถี "วิวัฒน์" ทีละเล็กทีละน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา ในที่สุดก็เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบทาสทั้งระบบ

"การเปลี่ยนแปลงระบบศักดินาเป็นระบบธนานุภาพของหลายสังคมก็ดำเนินไปตามวิถีวิวัฒน์ เช่นในอังกฤษ ซึ่งในที่สุดส่วนใหญ่ของระบบศักดินาก็เปลี่ยนเป็นระบบธนานุภาพ และพัฒนาเป็นบรมธนานุภาพโดยไม่มีการอภิวัฒน์ที่รุนแรง

"อันที่จริง ถ้ากายาพยพหรือร่างกายของสังคมคือสถาบันและระบบการเมืองได้ดำเนินให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคมโดยไม่ล่าช้าจนเกินไปนักแล้ว สังคมก็เปลี่ยนไปตามวิถีวิวัฒน์ที่ไม่ใช่การอภิวัฒน์อย่างรุนแรง"

"ข. *วิถีอภิวัฒน์"* กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่สภาวะใหม่ของสังคมได้ประสานกันเข้าเปลี่ยนระบบเก่าที่ล้าหลังกว่าความพัฒนาในสภาพความเป็นอยู่ทางชีว

ปัจจัยของสังคม อันเป็นการเปลี่ยนทางคุณภาพโดยการกระทำฉับพลัน หรือการกระทำชุดเดียว ซึ่งต่างกับการเปลี่ยนโดยวิถีวิวัฒน์ที่ทำมาทีละน้อย ๆ

"ตามกฎธรรมชาตินั้นกายาพยพต้องสมานกับสสาร ดังนั้นถ้ากายาพยพ (สถาบันการเมือง) ของสังคมเปลี่ยนล่าช้ากว่าความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคม (เศรษฐกิจ) จนเนิ่นนานเกินสมควรแล้ว ธรรมชาติก็บังคับให้กายาพยพ (สถาบันการเมือง) จำต้องสมานกับสสาร (ทางสังคม) จนได้ คือเมื่อไม่เป็นไปตามวิถีวิวัฒน์ก็ต้องเป็นไปตามวิถีอภิวัฒน์ เช่นการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ต้องเป็นไปเช่นนั้นเพราะกายาพยพของสังคมเปลี่ยนแปลงล่าช้าเกินสมควรกว่าการเปลี่ยนแปลงทางชีวปัจจัยของสังคม (เศรษฐกิจ) การเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของฝรั่งเศสในปลายคริสตศตวรรษที่ 18 ซึ่งต้องเป็นไปโดยวิถีอภิวัฒน์ก็เพราะกายาพยพของศักดินาไม่ยอมเปลี่ยนโดยวิถีวิวัฒน์ให้สมานกับสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยที่ก้าวหน้าไปมาก".

ความเป็นมาของศัพท์ไทย . . .

พิมพ์ครั้งแรก	สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (2519)
พิมพ์ครั้งที่สอง	อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์ (2525)
พิมพ์ครั้งที่สาม	นายปรีดี พนมยงค์ ตอบคำถาม (พฤษภาคม, 2525)
พิมพ์ครั้งที่สี่	(ต้นฉบับจากการตีพิมพ์ครั้งที่สาม)

1.4
ชาติคงมีอยู่ และ ความรักชาติ

หมายเหตุเบื้องต้น

เนื่องจากคอมมิวนิสต์บางสาขาได้นำเอาความคิดว่า "ไม่มีชาติ" ไปเผยแพร่ในประเทศไทย เพื่อทำให้คนเข้าใจผิดว่าในโลกนี้ไม่มีชาติ ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้ส่งบทความของข้าพเจ้าเรื่อง "ชาติคงมีอยู่" ไปลงพิมพ์ในนิตยสาร "เพื่อนไทย" ฉบับกันยายน 2518 ของสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมัน แล้วต่อมานายไชยวัฒน์ ถิระพันธ์ และนายมหิทธิพล อัมพุนันท์ อดีตนายกสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมันได้จัดพิมพ์บทความนั้นเป็นหนังสือเล่ม มีความดังต่อไปนี้

ป.พ.

1. สังคมประกอบด้วยมนุษย์ซึ่งมีลักษณะทั่วไปเหมือนกัน แต่ปัจจุบันนี้มนุษยชาติได้แยกกันอยู่เป็นหลายสังคมชาติ (National Society) ที่แต่ละสังคมครอบครองดินแดนส่วนหนึ่งของโลก สังคมชาติหนึ่ง ๆ มี *กายทางสังคม* (Social Organism) โดยเฉพาะ จึงมีสัญลักษณ์เฉพาะตามสภาพ, ท้องที่, กาลสมัย ของแต่ละสังคม

ชาติ (Nation) คงมีอยู่

ท่านจะไปยังประเทศของชาติอื่น ไม่ว่าประเทศแห่งค่ายสังคมนิยมหรือประเทศนอกค่ายสังคมนิยม แต่ละประเทศนั้นก็เรียกร้องให้ท่านแสดงเอกสารเดินทางที่มีข้อความปรากฏชัดแจ้งว่าท่านเป็นคนสัญชาติ (Nationality) ใด ท่านจะอยู่ในประเทศใดดังกล่าวก็ต้องขอใบอนุญาตมีถิ่นที่อยู่แสดงว่าท่านเป็นคนสัญชาติใด

2. การที่บางคนและบางเชื้อชาติมีความนึกคิดว่าตนไม่มีชาตินั้นก็เนื่องจากเหตุดังต่อไปนี้

2.1 จิตสำนึกทางสสารธรรมคือจิตสำนึกที่เกิดจากสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมที่บุคคลใดประสบแก่ตนเองว่าตนถูกถอนสัญชาติ และไม่มีชาติใดที่จะยอมรับว่าบุคคลนั้นเป็นคนของชาตินั้น ก็เป็นธรรมดาที่บุคคลนั้นเกิดจิตสำนึกว่าตนไม่มีชาติ

ส่วนบุคคลแห่งบางเชื้อชาติ ซึ่งเดิมเคยมีชาติของตนแต่ภายหลังชาติของตนถูกลบล้างไปจากดินแดนที่พวกตนครอบครองอยู่อันเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งแห่งลักษณะความเป็นชาติ เช่น คนเชื้อชาติยิวซึ่งเดิมเคยมีชาติครอบครองดินแดนปาเลสไตน์ ต่อมาใน ค.ศ. 70 *จักรพรรดิ* (Emperor) ตีตุส แห่ง *จักรวรรดิ* (Empire) โรมันได้เข้ายึดครองปาเลสไตน์ขับไล่คนยิวจากดินแดนนั้น คนยิวจึงพากันอพยพไปอาศัยดินแดนของชาติอื่น ๆ ลักษณะแห่งความเป็นชาติ (Nation) ของคนยิวก็หมดสิ้นไป คนยิวไปอาศัยในดินแดนของชาติใดก็ถูกคนของชาตินั้นรังเกียจเดียดฉันท์ โดยไม่ยอมให้คนยิวเป็นคนสัญชาติของชาตินั้น ๆ อีกทั้งคนยิวยังยึดมั่นประพฤติตามศาสนาและวัฒนธรรมยิวตามสังคมเดิมของตน สภาพของยิวจึงเป็นเพียงกลุ่มเผ่าพันธุ์ (Ethnic Group) หรือเป็น "เชื้อชาติ" (Races) ชนิดหนึ่งที่ไม่มีลักษณะเป็นชาติ สภาพความเป็นอยู่ทางสังคมเช่นนั้นจึงก่อให้คนยิวเกิดจิตสำนึกว่าตนไม่มีชาติ

ภายหลังที่ทรรศนะประชาธิปไตยเกิดขึ้นในยุโรป โดยเฉพาะภายหลังปลายคริสตศตวรรษที่ 18 หลายประเทศยุโรปได้ให้สิทธิทางนิตินัยแก่คนยิวที่เกิดในประเทศนั้น ๆ เป็นคนสัญชาติของประเทศนั้น ๆ ได้ แต่ในทางพฤตินัยนั้นมีคนจำนวนไม่น้อยของชาตินั้น ๆ ยังมีความรังเกียจเดียดฉันท์คนเชื้อชาติยิว เช่นมาร์กซ์ที่มีกำเนิดเป็นคนเชื้อชาติยิว แม้บิดาของท่านได้เลิกนับถือศาสนาและวัฒนธรรมยิวแล้วนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์และถือวัฒนธรรมอย่างคนเยอรมันก็ตาม แต่คนเยอรมันจำนวนไม่น้อยก็รังเกียจท่าน ส่วนคนเชื้อชาติยิวอีกจำนวนหนึ่งก็มิได้ภักดีต่อชาติที่ตนมีสัญชาติอยู่ หากตนยังมุ่งภักดีต่อคนเชื้อชาติเดียวกันอยู่เป็นใหญ่ ฉะนั้นรัฐบาลของบางประเทศเช่นเยอรมันนาซีที่รังเกียจยิวจึงได้มีการทำลายคนยิวในลักษณะเป็นเชื้อชาติโดยมิได้จำแนกเป็นยิวที่ภักดีต่อชาติเยอรมันหรือยิวที่ไม่ภักดีต่อชาติเยอรมัน ในสมัยสตาลินและสืบมาจนทุกวันนี้คนยิวในสหภาพโซเวียตก็ยังถูกรัฐบาลรังเกียจเดียดฉันท์และไม่ไว้วางใจในความภักดีของคนยิวต่อสหภาพโซเวียต ในทางทฤษฎีสตาลินวิจารณ์ไว้ว่ากลุ่มชนเชื้อชาติยิวที่อาศัยอยู่ในดินแดนของชาติอื่นไม่เข้าลักษณะแห่งความเป็น "ชาติ" (Nation) ซึ่งตรงต่อจิตสำนึกของคนยิวดังกล่าวนั้น

2.2 ความนึกคิดทางจิตธรรมหรือจิตนิยมของบางคนและบางจำพวกที่แม้ตนมิได้ถูกถอนสัญชาติหรือมิใช่เป็นคนเชื้อชาติที่ไม่มีชาติ แต่ตนนึกคิดว่า "ไม่มีชาติ" เช่นหลีลี่ซานอดีตหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนเหมาเจ๋อตงนั้น นายหลีฯรักษาความมีสัญชาติจีนของตน หากสั่งสอนให้สานุศิษย์ในประเทศจีนและในบางประเทศถือคติ *"ไม่มีชาติ"* โดยอ้างว่ามาร์กซ์สอนไว้ว่า *"กรรมกรไม่มีชาติ"* ฉะนั้นเราจึงต้องพิจารณาว่ามาร์กซ์สอนไว้เช่นนั้นหรือไม่

แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งมาร์กซ์กับเองเกลส์ได้ร่างขึ้นใน ค.ศ. 1847 และพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1848 นั้น ได้จัดทำขึ้นเป็นต้นฉบับ 6 ภาษาคือ อังกฤษ, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, อิตาเลียน, เฟลมิช และเดนิช (เดนมาร์ก) พรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนสมัยเหมาเจ๋อตงเป็นประธาน (ก่อน ค.ศ. 1935) ได้เคยแปลเป็นภาษาจีนไว้และได้มีผู้อาศัยคำแปลภาษาจีนแปลเป็นภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง

ต่อมาเมื่อ ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ ณ กรุงปักกิ่งได้แปลเป็นภาษาไทย ผู้พิมพ์แถลงไว้ว่าฉบับภาษาไทยนี้แปลจาก **"สรรนิพนธ์มาร์กซ์และเองเกลส์"** เล่ม 1 *ฉบับภาษาจีน* ผู้แปลได้ชี้แจงว่าได้เทียบกับฉบับภาษาอังกฤษและบางแห่งได้เทียบกับต้นฉบับภาษาเยอรมันด้วย

ปัญหาเบื้องแรกที่เราควรสังเกตคือ ผู้แปลสามารถเทียบต้นฉบับภาษาอังกฤษกับเยอรมันได้ แต่เหตุใดไม่แปลเป็นภาษาไทยจากต้นฉบับภาษาอังกฤษหรือเยอรมันโดยตรง แทนที่จะอ้อมค้อมแปลเป็นภาษาไทยจากคำแปลภาษาจีน

ผมไม่สามารถวิจารณ์คำแปลภาษาจีน แต่ขอพิจารณาคำแปลฉบับภาษาไทยของสำนักพิมพ์นั้นว่าตรงกับฉบับภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมันซึ่งผู้แปลแจ้งว่าได้เปรียบเทียบกันแล้ว โดยเฉพาะประเด็นสำคัญที่อ้างกันว่ามาร์กซ์สอนไว้ว่า *กรรมกรไม่มีชาติ* และ *การเข้าใจกันว่าลัทธิ Internationalism* คือลัทธิไม่มีชาติ

ในหน้าต้นของแถลงการณ์ฉบับภาษาอังกฤษมีความว่า

"To this end, Communists of various *nationalities* have assembled in London, and *sketched the following manifesto*, to be published in the English, French, German, Italian, Flemish, and Danish languages."

สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศกรุงปักกิ่งแปลเป็นไทยดังต่อไปนี้

"ด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ชาวพรรคคอมมิวนิสต์*ประเทศ*ต่าง ๆ จึงได้มาประชุมกันที่ลอนดอนและร่างแถลงการณ์ประกาศต่อทั่วโลกเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี เฟลมิช และเดนมาร์ก ดังต่อไปนี้"

ผมไม่คัดค้านคำแปลตอนอื่นของวรรคนี้ แต่ไม่เห็นด้วยเฉพาะคำว่า *"Nationalities"* ซึ่งสำนักพิมพ์นั้นแปลว่า *"ประเทศ"* เพราะทำให้คนไทยที่ไม่อาจเทียบภาษาอังกฤษได้เข้าใจผิดไปว่า "ไม่มีชาติ" คือ คงมีแต่ประเทศ คำอังกฤษนั้นไม่มีทางจะแปลว่า *"ประเทศ"*ได้ เพราะคนที่รู้ภาษาอังกฤษพอประมาณก็เข้าใจได้ว่าคำอังกฤษหมายถึงคนของ*"ชาติ"* หรือ*"ชนชาติ"*ต่าง ๆ คือยังมี*"ชาติ"*อยู่

ท่านที่รู้ภาษาเยอรมันก็ขอให้เทียบกับฉบับภาษาเยอรมันที่มีความว่า

Zu Diesem Zweck haben sich Kommunisten der verschiedensten Nationalität in London versammelt und das folgende Manifest entworfen, das in englischer, franzosischer, deutscher, italienischer, flamischer und *danischer* Sprache veröffentlicht wird.

ท่านก็จะเห็นว่าฉบับภาษาเยอรมันใช้คำว่า "Nationalität" ตรงกับคำภาษาอังกฤษ "Nationalities" ถ้าหากฉบับภาษาเยอรมันต้องการให้หมายถึง"ประเทศ" โดยมิให้มีความหมายระลึกถึงความมีชาติแล้วก็ต้องใช้คำว่า "Land"

อีกตอนหนึ่งซึ่งบางคนชอบอ้างประโยคต้น ของวรรคที่มาร์กซ์กล่าวถึงเรื่องชาติแล้วก็ถือเป็นคำขวัญว่า *"คนงานไม่มีชาติ"* โดยผู้อ้างมิได้อ้างความเต็มทั้งวรรค ผมจึงขอให้ท่านดูต้นฉบับภาษาอังกฤษของวรรคนั้นที่มีความว่า

The workingmen have no *country*. We connot take from them what they have not got. Since the proletariat must first of all acquire political supremacy, must rise to be the leading class of the *nation*, must constitute itself the *nation*, it is, so far, itself *national* though not in the bourgeois sense of the word.

สำนักพิมพ์นั้นแปลเป็นภาษาไทยว่า

"กรรมกรไม่มี *ปิตุภูมิ* จะลิดรอนสิ่งที่พวกเขาไม่มีนั้นไม่ได้ เพราะว่าชนกรรมาชีพก่อนอื่นจะต้องได้การปกครองทางการเมือง จะต้องเขยิบขึ้นไปเป็นชนชั้นของ *ประชาชาติ* จัดตั้งตนเองขึ้นเป็น *ประชาชาติ* ฉะนั้นชนกรรมาชีพเองใน *ระยะชั่วคราว* ยังเป็นของ *ประชาชาติ* แม้คำว่า *"ของประชาชาติ"* ในที่นี้ต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับที่ชนชั้นนายทุนเข้าใจก็ตาม"

ผมไม่เห็นด้วยในการแปลคำว่า "Country" ว่า "ปิตุภูมิ" เพราะคำอังกฤษนั้นคนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษบ้างเล็กน้อยก็ย่อมรู้ว่าหมายถึง *"ประเทศ"* แต่ผู้แปลกลับแปลว่า *"ปิตุภูมิ"* เพื่อแสดงตามความในประโยคต้นแห่งวรรคนั้นว่า *"กรรมกรไม่มีปิตุภูมิ"* แต่ในวรรคภาษาอังกฤษที่ผมอ้างไว้ก่อนข้างต้นนั้น ผู้แปลเป็นไทยกลับแปลคำว่า "Nationalities" ว่า *"ประเทศ"* ส่วนคำว่า "Nation" ซึ่งคนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษก็รู้กันมานานแล้วว่าหมายถึง *"ชาติ"* ผู้แปลนิยมแปลตามคำแปลของท่านผู้หนึ่งซึ่งเมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้วแปลชื่อหนังสือพิมพ์ของท่าน "The Nation" ว่า *"ประชาชาติ"* ผู้แปลจะแปลดังนั้นโดยบริสุทธิ์ใจก็ไม่ขัดข้อง แต่ถ้าประสงค์จะให้คำว่า *"ชาติ"* ลางเลือนไปผมก็ต้องขอตั้งข้อสังเกตไว้ คำว่า "so far" ผู้แปล ๆ เป็นไทยว่า *"ในระยะชั่วคราว"* ซึ่งในภาษาไทยคำว่า *"ชั่วคราว"* หมายถึงระยะเวลาสั้น แต่การที่ชนชั้นคนงานชนิด (Species) ที่เรียกว่า "Proletariat" ได้จัดตั้งตนเองขึ้นเป็น "Nation" นั้นหมายถึงการเป็นชนชั้นนำของ "Nation" ซึ่งต้องใช้เวลาช้านานหลายชั่วคน คือจนกว่าสังคมจะบรรลุถึงซึ่งสังคมคอมมิวนิสต์ที่ชนชั้นต่าง ๆ รวมทั้งชนชั้นคนงานเหือดหายไป (Wither away) จึงนับว่าเป็นเวลาช้านานหลายร้อยหลาย

พันปี คำว่า "so far" ในที่นั้นหมายถึง "to that extent" คือตราบเท่าที่ยังมีชนชั้นคนงานชนิด "Proletariat" เป็นผู้นำอยู่ คำว่า "Nation" ผู้แปลเป็นไทยว่า *"ของประชาชาติ"* ซึ่งแม้จะเป็นการแปลตามตัวก็ตาม แต่ในสาระของความหมายดูคล้ายจะออกห่างจากความหมายของการเป็น *"ชนชาติ"*

ต้นฉบับภาษาเยอรมันมีความว่า

Die Arbeiter haben kein Vaterland. Man kann ihnen nicht nehmen, was sie nicht haben. Indem das Proletariat zunachst sich die politische Herrschaft erobern, sich zur *nationalen* Klasse erheben, sich selbst als *Nation* konstituieren muss, ist es selbst noch *national,* wenn auch keineswegs im Sinne der Bourgeoisie.

คำว่า *"Vaterland"* แปลเป็นไทยได้ว่า *"ปิตุภูมิ"* แต่กรรมกรเยอรมันกับอีก 5 ชาติ ที่ประชุมกันร่างแถลงการณ์นั้นจะเข้าใจอย่างไรเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะภายหลังประกาศแถลงการณ์เป็นเวลากว่า 100 ปีแล้วจนถึงขณะนี้ชนชั้นคนงานของประเทศนั้น ๆ ยังถือว่ามีชาติและปิตุภูมิของตน แม้แต่ชนชั้นคนงานจีนที่เป็นชนชั้นนำของจีนก็ยังเคารพต่อการมีชาติและปิตุภูมิของเขา

เหมาเจ๋อตงได้กล่าวไว้ว่า *"เราเป็นนักระหว่างชาติ"* (Internationalist) และเป็นผู้รักปิตุภูมิ (Patriot) คนงานไทยที่เคยไปในงานฉลองวันชาติจีนก็สังเกตเห็นได้เองว่าในวันนั้น (1 ตุลาคม) มีการชักธงชาติจีนขึ้นสู่ยอดเสาที่บริเวณจตุรัสเทียนอันเหมิน แตรวงบรรเลงเพลงชาติจีนผู้ที่ไม่เคยไปร่วมฉลองงานนั้นแต่ได้ฟังวิทยุปักกิ่งก็จะได้ยินผู้กระจายเสียงพรรณนาถึงความเป็นไปในงานนั้นและจะได้ยินเขากล่าวถึง *"ธงชาติจีน"* และ *"เพลงชาติจีน"* มิใช่ *"ธงประชาชาติจีน"* *"ธงปิตุภูมิจีน"* *"เพลงประชาชาติจีน"* *"เพลงปิตุภูมิจีน"* เราควรสังเกตว่าชนชั้นกรรมกรจีนเป็นชนชั้นนำมาหลายปีแล้ว ชาติจีนหรือปิตุภูมิจีนก็ยังมีอยู่ ฉะนั้นมิใช่"ในระยะชั่วคราว" คือระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น หากชนชั้นคนงานชนิด "Proletariat" จีนจะเป็นชนชั้นนำต่อไปอีกช้านานหลายชั่วคนจนกว่าจะถึงสังคมคอมมิวนิสต์ซึ่งชนชั้นจะเหือดหายไปหมดสิ้นตามทฤษฎีของมาร์กซ์

2.3 "ทรรศนะไม่มีชาติ" ของผู้ที่รับอิทธิพลจากอนาธิปัตย์ (Anarchism) และจากลัทธิ"อนาร์โก-ซินดิกาลิสม์" (Anarcho-Syndicalism)

ลัทธิอนาธิปัตย์ถือว่าบุคคลต้องมีเสรีภาพที่จะทำการตามอำเภอใจได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นจึงเห็นว่าไม่ต้องมี *"รัฐ"* (State) และไม่ต้องมี *"รัฐบาล"* (Government) ที่จะบังคับมนุษย์ มนุษย์ทั้งหลายในโลกก็ต้องแยกกันเป็นกลุ่มหรือสมาคมซึ่งสมานกันโดยความสมัครใจในการผลิตปัจจัยในการดำรงชีพ ดังนั้นจึง *"ไม่มีชาติ" ไม่มีปิตุภูมิ"* ลัทธิอนาธิปัตย์แตกต่างกับลัทธิมาร์กซ์หลายประการ ซึ่งมาร์กซ์กับสานุศิษย์ได้ต่อสู้ทรรศนะของลัทธิอนาธิปัตย์ตลอดมา

ในบั้นปลายแห่งศตวรรษที่ 19 ได้มีลัทธิซินดิกาลิสม์ (Syndicalism) เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตก ซึ่งเรียกร้องให้กรรมกรอุตสาหกรรมจัดตั้งเป็นหน่วยอิสระต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสมานระหว่างกันในการล้มระบบทุน ลัทธินี้มีความเห็นคล้ายกับลัทธิอนาธิปัตย์ที่ว่า "รัฐ" (State) และรัฐบาลเป็นเครื่องมือแห่งการกดขี่ ฉะนั้นถ้าหากล้มระบบทุนได้แล้ว องค์การกรรมกรก็เข้าควบคุมและบริหารการผลิตของสังคม คำอังกฤษ "Syndicalism" (ซินดิกาลิสม์) ถ่ายทอดมาจากคำฝรั่งเศส "Syndicalisme" ซึ่งเดิมหมายความเพียงว่า ลัทธิสหภาพแรงงาน (Unionism) จึงทำให้มีผู้เข้าใจสับสนปะปนกับลัทธิมาร์กซ์ที่ถือว่า *"ชนชั้นผู้ไร้สมบัติ"* (Proletariat) หรือชนชั้นคนงาน (Working class) จะต้องเป็น *"ชนชั้นนำ"* ในการอภิวัฒน์ต่อสู้ระบบทุน

ต่อมาในต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีลัทธิ"อนาร์โค-ซินดิกาลิสม์"เกิดขึ้น คือเอาทรรศนะอานาร์คิสต์ (อนาธิปัตย์) ผสมเข้ากับทรรศนะซินดิกาลิสม์ ลัทธินี้มีอิทธิพลทำให้สาวกส่วนหนึ่งของมาร์กซ์ยุ่งเหยิง โดยเข้าใจผิดว่าถ้าถือกรรมกรเป็นผู้นำแล้วกรรมกรก็ต้องไม่มีชาติหรือไม่มีปิตุภูมิ โดยที่มาร์กซ์กับเองเกลส์วายชนม์ไปก่อนแล้ว เลนินจึงโจมตีลัทธิอนาร์โค-ซินดิกาลิสม์ต่อมา ซึ่งมีบทความกล่าวไว้ว่า "ชาติยังคงมีอยู่อีกช้านาน, ช้านาน, มาก" (เลนินใช้คำว่า "Long" (ช้านาน) ซ้ำกันสองหนว่า "Long, Long") เมื่อเลนินวายชนม์ไปแล้ว สตาลินก็โจมตีลัทธิอนาร์โค-ซินดิกาลิสม์ต่อมาอย่างแรง

นายหลีลี่ซาน อดีตหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนเหมาเจ๋อตง (ก่อน ค.ศ. 1935) ได้ไปอาศัยอยู่ในสหภาพโซเวียตภายหลังจากที่เขาถูกออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคดังกล่าว เขาก็ยังนิยมชมชอบตามแนวทางที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิอนาร์โค-ซินดิกาลิสม์ซึ่งเป็นพันธมิตรของกลุ่มกรรมกรฝ่ายค้านตามแนวทางของตรอตสกี นายหลีลี่ซานถูกสตาลินสั่งจับไปขังไว้ เมื่อนายหลีลี่ซานรับแก้ไขทรรศนะ

ผิดแล้ว เขาก็ได้รับการปล่อยตัวแล้วทำงานในสำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศของโซเวียต ต่อมาก็กลับประเทศจีน ได้รับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงกรรมกร และถูกลดตำแหน่งต่ำลงทุกที แล้วก็พ้นจากกระทรวงกรรมกร นายหลีฯอาจแก้ไขทรรศนะผิดของตนเองโดยเฉพาะ แต่นายหลีฯมิได้แจ้งให้สานุศิษย์ในประเทศจีนและในบางประเทศที่รับอิทธิพลมาจากเขาแก้ทรรศนะที่ผิดด้วย ส่วนนายหลิวเซ่าฉีได้เขียนบทความหลายเรื่องเกี่ยวกับทรรศนะเอียงขวาเอียงซ้าย ก็เพียงแต่กล่าวว่านายหลีฯมีทรรศนะเอียงซ้ายเท่านั้นเอง และว่านายหลีฯได้แก้ทรรศนะเอียงซ้ายแล้ว นายหลิวฯมิได้ชี้ให้ชัดว่านายหลีฯมิได้เพียงแต่เอียงซ้ายธรรมดา หากนายหลีฯมีทรรศนะตามแนวทางอนาร์โค-ซินดิกาลิสม์ จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่านายหลีฯเป็นนักมาร์กซิสต์แต่เอียงซ้ายและนายหลีฯก็ได้แก้ไขแล้ว การอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมของชนชั้นผู้ไร้สมบัติจีนจึงได้ทำการต่อสู้นายหลีลี่ซานซึ่งทรรศนะของเขายังฝังอยู่ในสานุศิษย์และผู้เจริญรอยตาม บทความของหนังสือพิมพ์ **"เหรินหมินยึเป้า"** ฉบับ 16 มิถุนายน 1967 ก็แสดงให้เห็นว่าการอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมนั้นได้ต่อสู้ทรรศนะอนาธิปัตย์ซึ่งหมายรวมถึงทรรศนะ"อนาร์โค-ซินดิกาลิสม์"ที่ขัดต่อลัทธิมาร์กซ์-เลนินและความคิดของเหมาเจ๋อตง

นอกจากบทความของหนังสือพิมพ์ฉบับที่อ้างถึงแล้วนั้นก็ยังมีอีกหลายบทความของเหมาเจ๋อตงที่แสดงถึงว่าชาติยังคงมีอยู่ เช่นคำที่กล่าวว่า *"เราเป็นนักระหว่างชาติและเป็นผู้รักปิตุภูมิ"*

น่าสังเกตว่า บุคคลจำนวนหนึ่งที่โฆษณาว่าลัทธิ "Internationalism" ตามความเข้าใจของพวกเขาก็คือ *"ลัทธิไม่มีชาติ"*ก็ดี หรือพวกเขาถือว่า"ชาติ"เป็นเรื่องอันดับรองคือต้องเอาลัทธิไม่มีชาติขึ้นก่อน"ชาติ"ก็ดี นั้น เมื่อถึงคราวปฏิบัติเพื่อความเป็นอยู่ของเขาแล้ว เขาก็ไม่ปฏิบัติให้เป็นจริงตามนั้น เช่นขณะที่เขาอยู่ในสังคมที่เขามีสัญชาติเขาก็แสดงว่าเขามีสัญชาติของชาตินั้น ถ้าเขาต้องการมีถิ่นที่อยู่ในสังคมอื่น เขาก็ไม่แจ้งว่าเขาถือลัทธิไม่มีชาติ หากเขาเอาหนังสือเดินทางที่สังคมซึ่งเขามีสัญชาติเป็นหลักฐานขออนุญาตมีถิ่นที่อยู่ในสังคมอื่น ทั้งนี้แสดงว่าถ้าเมื่อใดเขาต้องการเอาประโยชน์จากชาติที่ตนมีสัญชาติเขาก็ถือว่ามี"ชาติ" หรือยกเอาเรื่อง"ชาติ"เป็นอันดับที่ 1 ก่อนลัทธิไม่มีชาติ แต่ถ้าเมื่อใดจะอุทิศตนแล้วเขาก็ไม่อุทิศตนให้แก่ชาติ หากอุทิศตนให้สังคมอื่น ๆ เป็นอันดับที่หนึ่ง

3. ส่วน"ความรักชาติ" (Patriotism) นั้นสำหรับผู้ที่ไม่มีชาติตามที่กล่าวในข้อ 2.1 ก็ดี และผู้ถือคติจิตนิยมว่าไม่มีชาติตามที่กล่าวในข้อ 2.3 ก็ดีนั้น ก็ไม่มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาถึง"ความรักชาติ" เพราะพวกเขา"ไม่มีชาติ"จะให้รัก

สำหรับผู้ที่มีจิตสำนึกว่า *"ชาติ"* ของตนยังคงมีอยู่นั้น ก็มี*"ความรักชาติ"* คือรัก *"กายทางสังคม"* (Social Organism) ซึ่งทุก ๆ คนที่มี*"สัญชาติ"* คือเป็น*"ชนแห่งชาติ"* นั้นร่วมกันประกอบขึ้น แต่ความรักชาติของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวนี้มีระดับแตกต่างระหว่างกันตามระดับของ *"ความเห็นแก่ตัว"* (Egoism) และ*"ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม"* (Altruism) ของแต่ละบุคคล

3.1 ความเห็นแก่ตัว (Egoism) หมายถึงการเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม การเอาประโยชน์ของชนชั้นตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวมการเอาประโยชน์ของเชื้อชาติ (Race) ของตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

มนุษย์แต่ละคนย่อมต้องการมีปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ อาทิ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การพักผ่อนหย่อนใจ (Loisirs) การแสวงหาวิชาความรู้ ฯลฯ เพื่อความสุขกายสบายใจของตนและครอบครัวเพียงการทำมาหากินเพื่อความต้องการปกติของธรรมชาตินั้นยังไม่เข้าลักษณะที่เรียกว่า"ความเห็นแก่ตัว" ถ้าผู้ประกอบกิจกรรมนั้นมิได้เอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

ความเห็นแก่ตัวมิได้หมายถึงแต่เฉพาะในทางวัตถุสิ่งของเท่านั้น หากการทนงตนเองว่ายิ่งใหญ่หรือวิเศษกว่าคนอื่นซึ่งเรียกว่า *"วีรบุรุษส่วนบุคคล"* (Individual Heroism) ก็เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว

บุคคลใดมีความเห็นแก่ตัวมากเพียงใด ความรักชาติก็ลดน้อยลงเพียงนั้น จึงนำไปสู่ทรรศนะคติที่ถือว่าชาติเป็นของตน และครอบครัวโดยเฉพาะ และเป็นของชนชั้นตนโดยเฉพาะ

3.2 ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม (Altruism) เกิดมีขึ้นในยุคปฐมกาล ซึ่งมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยไม่มีการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน ต้องต่อสู้ภัยธรรมชาติร่วมกัน ความเป็นอยู่เช่นนี้จึงก่อให้มนุษย์เกิดจิตสำนึกในความรักสังคมโดยมิได้ยกเอาความเห็นแก่ตัวเหนือส่วนรวม และไม่มีชนชั้นหรือเชื้อชาติที่จะยกขึ้นเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

(1) แต่เมื่อสังคมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบบทาส ศักดินา ทุนนิยม มนุษย์จึงมีฐานะและวิถีดำรงชีพต่างกันซึ่งมีสภาพเป็น *"ชนชั้น"* ต่าง ๆ ชนชั้นเหล่านี้ต้องการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ของสังคมไว้ในกำมือแห่งชนชั้นของตน ดังนั้นจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความเห็นแก่ตัวของชนชั้น ซึ่งทำให้ *"ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม"* ลดน้อยลงมา และความรักชาติเป็นส่วนรวมก็ลดน้อยตามไปด้วย แต่บุคคลบางส่วนแห่งชนชั้นเหล่านี้ซึ่งมองเห็นว่าชนชั้นของตนจะดำรงอยู่ได้ก็โดยให้ชาติคงอยู่ได้ ฉะนั้นจึงยังคงมีความรักชาติเป็นส่วนรวมเพื่อประโยชน์แห่งชนชั้นของตนเองด้วย

(2) ส่วนชนชั้นประเภทคนงานสมัยเก่า คือทาส ข้าไพร่ และคนงานสมัยใหม่ คือกรรมกรชนิดต่าง ๆ และชาวนายากจนนั้น ความเป็นอยู่ทางชนชั้นของพวกเขาไม่มีลักษณะเป็นการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคม ฉะนั้นจึงมีความรักชาติมากกว่าชนชั้น พวกที่ต้องการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคม ยกเว้นทาส, ข้าไพร่, คนงานบางคน ที่สละชนชั้นของตนเป็นลูกสมุนของชนชั้นผูกขาด จึงมีความรักชาติลดน้อยลงไปตามชนชั้นผูกขาด

(3) ในสังคมที่ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ (Races) นั้น บุคคลส่วนหนึ่งได้สละจิตสำนึกในเชื้อชาติเดิมของตนหมดสิ้นไปแล้ว โดยมีจิตสำนึกเช่นเดียวกับคนเชื้อชาติส่วนมากของสังคมนั้น จึงไม่มีจิตสำนึกที่จะถือเอาประโยชน์แห่งเชื้อชาติเดิมของตนเป็นใหญ่กว่าเชื้อชาติอื่น ความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ชนชั้นจึงเป็นไปตามที่กล่าวในข้อ (2)

แต่บุคคลอีกส่วนหนึ่งยังไม่อาจสละจิตสำนึกแห่งเชื้อชาติเดิมของตนให้หมดสิ้นไปได้จึงยังมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์แห่งเชื้อชาติเดิมเป็นใหญ่กว่าเชื้อชาติอื่น ความรักชาติเป็นส่วนรวมจึงลดลงตามลำดับ มากน้อยสุดแท้แต่การเหลืออยู่ที่จิตสำนึกในเชื้อชาติเดิม

ชาติคงมีอยู่และความรักชาติ

พิมพ์ครั้งแรก	นิตยสาร "เพื่อนไทย" ฉบับกันยายน 2518 ของสมาคมนักเรียนไทยในเยอรมัน
พิมพ์ครั้งที่สอง	นายไชยวัฒน์ ถิระพันธุ์ และนายมหิทธิพล อัมพุนันท์ (2518)
พิมพ์ครั้งที่สาม	อนุสรณ์นายปาน พนมยงค์ (2525)
พิมพ์ครั้งที่สี่	(ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งที่สาม)

1.5
อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด

สวัสดี ท่านทั้งหลาย

ผมขอขอบคุณท่านสภานายก, ท่านกรรมการ, และท่านสมาชิกสามัคคีสมาคม ที่เชิญผมและภรรยามางานประชุมประจำปีของสมาคมครั้งนี้ และขอขอบคุณทุกท่าน ที่ให้เกียรติมาฟังปาฐกถาและมาร่วมสนทนากับผมในวันนี้

ท่านสภานายกได้มีจดหมายแจ้งให้ผมทราบว่า กรรมการขอให้ผมแสดงปาฐกถาในหัวข้อว่า **"อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด"** และท่านได้แจ้งเป็นวาทะของท่านด้วยว่า "สิ่งที่มีค่ามากและเป็นที่ต้องการคือการได้มีโอกาสซักถามท่าน (ซึ่งหมายถึงผม) ในปัญหาต่าง ๆ โดยไม่จำกัดหัวข้อ" ผมมีความยินดีที่จะสนองศรัทธาเท่าที่จะทำได้ แต่ก็จำต้องขอความเห็นใจไว้ล่วงหน้าว่าในบรรดาเรื่องที่ท่านจะซักถามผมนั้น อาจมีเรื่องที่ผมไม่รู้หรือเกินสติปัญญาของผม ผมก็ต้องขอผลัดคำตอบไว้ในโอกาสหน้าภายหลังที่ผมได้ค้นคว้าศึกษาเสียก่อน และก็อาจมีบางเรื่องที่ผมรู้ แต่เผอิญเข้าลักษณะของคำพังเพยโบราณว่าเป็นเรื่องพูดไม่ออกบอกไม่ได้ ผมก็ต้องขอผลัดไปในโอกาสที่สถานการณ์อำนวยให้พูดออกบอกได้ ถ้าหากโอกาสนั้นยังไม่เกิดขึ้นในอายุขัยของผม แต่ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมิได้

หยุดชะงักลงภายในอายุขัยของคนใดหรือเหล่าชนใดคือประวัติศาสตร์จะต้องดำเนินต่อไปในอนาคตโดยไม่มีสิ้นสุด ดังนั้นผมขอฝากไว้แก่ท่านและชนรุ่นหลังที่ต้องการสัจจะช่วยตอบให้ด้วย

เพื่อสงวนเวลาไว้สำหรับโอกาสซักถามปัญหา ผมจึงขอกล่าวพอสังเขปถึงความตามหัวข้อปาฐกถา ซึ่งอันที่จริงเป็นเรื่องกว้างขวางพิสดารมากเกี่ยวกับรูปแห่งระบบเศรษฐกิจ, ระบบการเมือง, และทัศนะสังคม ท่านก็ย่อมเห็นได้ว่า ถ้าจะกล่าวให้ละเอียดถึงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องใช้เวลามาก

ในสังคมที่มนุษย์มีฐานะและวิถีดำรงชีพแตกต่างกันนั้น ความขัดแย้งย่อมมีขึ้นระหว่างจำพวกต่าง ๆ หรือชนชั้นวรรณะต่าง ๆ ของสังคมในปัญหาดังกล่าวตามปกตินั้น คนจำนวนส่วนข้างน้อยของสังคมซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจเศรษฐกิจ อำนาจการเมือง มีอิทธิพลทางทัศนะสังคมทำให้มีจิตใจเป็นไปตามอำนาจเศรษฐกิจการเมืองนั้น รวมทั้งบุคคลที่อาศัยหาประโยชน์จากผู้กุมอำนาจและมีอิทธิพลชนิดนั้นก็พอใจในระบบสังคมเท่าที่เป็นอยู่ ถ้าหากจะเปลี่ยนแปลงบ้างก็เพื่อให้ฐานะเศรษฐกิจการเมืองและอิทธิพลทางจิตใจนั้นมั่นคงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ยกเว้นผู้ที่มองการณ์ไกลเห็นกฎแห่งความเป็นอนิจจังว่า ระบบเพื่อประโยชน์ของชนจำนวนน้อยจะคงอยู่ชั่วกัลปาวสานไม่ได้ คืออนาคตจะต้องเป็นของราษฎรซึ่งเป็นพลเมืองส่วนข้างมาก ส่วนราษฎรซึ่งเป็นพลเมืองจำนวนส่วนข้างมากของสังคม คือผู้ไร้สมบัติ, ชาวนายากจน, ผู้มีทุนน้อย, รวมทั้งนายทุนที่รักชาติซึ่งมิได้คิดเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนของวรรณะพวกตัวเป็นที่ตั้งแล้วก็ต้องการระบบสังคมใหม่ที่จะช่วยความเป็นอยู่ของพลเมืองส่วนข้างมากให้ดีขึ้น คือมีระบบการเมืองที่สอดคล้องสมานกับพลังการผลิตทางเศรษฐกิจของสังคมเพื่อให้การเบียดเบียนหมดไปหรือลดน้อยลงไปมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ แต่ในบรรดาพลเมืองส่วนข้างมากของสังคมนั้นที่แม้ตามสภาพหรือฐานะถูกเบียดเบียนจากคนจำนวนส่วนข้างน้อยแต่ยังไม่เกิดจิตสำนึกเช่นนั้นเพราะความเคยชินต่อการถูกเบียดเบียนมาช้านานหรือเพราะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลแห่งทัศนะสังคมที่ทำให้เกิดสภาพทางจิตใจในระบบเศรษฐกิจและการเมืองเท่าที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตามราษฎรที่เป็นพลเมืองส่วนข้างมากนั้นแม้จะยังไม่แสดงความต้องการให้ประจักษ์ชัดแจ้ง แต่ก็เป็นพลังเงียบที่พร้อมต้อนรับระบบที่ทำให้ความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้น

สังคมจะดำรงอยู่ได้ก็โดยมวลราษฎร ดังนั้นระบบของสังคมที่ทำให้มวลราษฎรมีพลังผลักดันให้สังคมก้าวหน้าก็คือระบบประชาธิปไตย ซึ่งท่านย่อมได้ยินหรือบางท่านอาจเคยพูด หรือเคยเรียกร้องที่จะให้ประเทศไทยมีระบบประชาธิปไตย ท่านย่อมรู้ความหมายของคำนี้และผมเคยกล่าวไว้แล้วในที่หลายแห่งคือหมายถึงระบบที่ประชาชนหรือมวลราษฎรมีอธิปไตยตามมูลศัพท์คือ **"ประชา"** สนธิกับ **"อธิปไตย"**

ผมได้กล่าวแล้วว่ารูปของสังคมใด ๆ นั้น ย่อมประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจ, การเมือง, ทัศนะสังคม ดังนั้นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จึงต้องประกอบด้วยประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ, ประชาธิปไตยทางการเมือง, ทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งเป็นหลักนำทางจิตใจ

การมีระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเท่านั้นแม้จะเป็นประโยชน์แก่ราษฎรส่วนมากดีกว่าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเลยก็จริงอยู่ แต่ถ้าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจด้วยแล้วราษฎรส่วนมากก็ไม่มีโอกาสในทางปฏิบัติที่จะใช้สิทธิประชาธิปไตยได้ เพราะคนส่วนน้อยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจอยู่ในมือย่อมมีโอกาสดีกว่าในการใช้สิทธิประชาธิปไตยทางการเมือง ขอให้ดูตัวอย่างการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของหลายประเทศที่ไม่มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจนั้น พวกของผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจสามารถทุ่มเทเงินมาใช้จ่าย ได้รับเลือกตั้งเข้ามาอยู่ในรัฐสภายิ่งกว่าผู้มีความสามารถทางการเมืองแต่ไม่มีทุนมาลงในการเลือกตั้ง ในกรณีเช่นนี้อำนาจทางการเมืองก็ตกอยู่ในมือของผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถใช้อำนาจทางการเมืองดลบันดาลให้เศรษฐกิจเป็นไปตามความประสงค์ของตนและพวกของตนที่เป็นคนจำนวนส่วนข้างน้อยของสังคม

สังคมของมนุษย์จะดำเนินไปสู่รูปใดนั้นก็โดยความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ มนุษย์จะสามารถผลักดันให้สังคมก้าวหน้าไปสู่ระบบประชาธิปไตยทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองได้นั้นก็จำต้องมีทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยยึดถือเป็นหลักนำในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ถ้าหากผู้ใดต้องการระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์หรือแม้แต่ต้องการเพียงระบบประชาธิปไตยทางการเมือง แต่ยึดถือทัศนะทางสังคมที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเป็นหลักนำแล้วก็ย่อมดำเนินกิจกรรมไปตามแนวทางที่ไม่อาจเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยตามความต้องการนั้นได้ อะไรคือทัศนะประชาธิปไตยทางสังคมนั้นก็เป็นปัญหาที่ต้องพิจารณาค้นคว้าทั้งทางทฤษฎี และ

ทางปฏิบัติ ซึ่งย่อมพิสูจน์จากผลแห่งการดำเนินทัศนะที่ยึดถือนั้นคือถ้าทัศนะนั้นนำไปสู่การปฏิบัติที่บังเกิดผลให้สังคมมีระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือแม้แต่ระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเป็นเบื้องต้นแล้ว ทัศนะนั้นก็อยู่ในจำพวกประชาธิปไตย ถ้าไม่บังเกิดผลดังกล่าวก็สมควรวิเคราะห์พิจารณาว่าทัศนะนั้นขัดต่อความเป็นประชาธิปไตย และเป็นทัศนะที่สนับสนุนให้ระบบที่มิใช่ประชาธิปไตยดำรงคงอยู่ได้ตราบเท่าที่ทัศนะนั้นยังมีอิทธิพลอยู่ในสังคม ผมจึงขอมอบให้ท่านทั้งหลายค่อย ๆ หาเวลาตรึกตรองแล้ววินิจฉัยเพื่อแสวงหาทัศนะที่เป็นประชาธิปไตยทางสังคมเป็นหลักนำ

ส่วนระบบประชาธิปไตยทางการเมืองโดยเฉพาะนั้นเกี่ยวกับระบบอำนาจรัฐที่ราษฎรมีสิทธิในการใช้อำนาจรัฐนั้นมากน้อยเพียงใด เรื่องนี้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่เป็นแม่บทกฎหมายเลือกตั้งอีกทั้งกฎหมายเกี่ยวกับระบบบริหารและระบบตุลาการ ระบบประชาธิปไตยทางการเมืองที่เป็นรูปแบบประชาธิไตยที่สุดคือระบบที่ราษฎรทั้งปวงในสังคมนั้นมีสิทธิออกเสียงบัญญัติกฎหมายได้โดยตรงไม่ใช่ผ่านทางผู้แทนราษฎร ระบบประชาธิปไตยชนิดนี้ย่อมทำได้ในประเทศเล็ก ๆ ที่มีพลเมืองไม่มาก อาทิในสมัยพุทธกาลมีรัฐหนึ่งชื่อว่า **"สักกชนบท"** ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงอธิบายไว้ในหนังสือพุทธประวัติว่าสักกชนบทนี้ปกครองโดย **"สามัคคีธรรม"** ไม่มีพระราชา การที่ราษฎรในรัฐนั้นใช้อำนาจอธิปไตยได้โดยตรงเพราะรัฐนั้นมีพลเมืองน้อย ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีรัฐ หรือ Canton เล็ก ๆ ในสมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ เช่น Appenzell ซึ่งมีพลเมืองรวมทั้งเด็ก ๆ ผู้ใหญ่ประมาณ 10,000 คน มีผู้บรรลุนิติภาวะที่มีสิทธิออกเสียงไม่กี่พันคน ผู้มีสิทธิออกเสียงของรัฐนั้นมาประชุมกันในท้องสนามเพื่อลงมติโดยตรงในร่างกฎหมายใด ๆ ได้ แต่ในประเทศที่มีพลเมืองหลายหมื่นหลายแสนหลายล้านคนก็เป็นการพ้นวิสัยที่จะนัดประชุมราษฎรทั้งปวงให้มาลงมติในร่างกฎหมายใด ๆ โดยตรงได้ ฉะนั้นจึงจำต้องมีระบบเลือกตั้งผู้แทนราษฎรให้มาใช้สิทธิแทนราษฎร ปัญหาระบบการเมืองประชาธิปไตยโดยผ่านทางผู้แทนราษฎรนี้มิใช่อยู่ที่ว่า รูปภายนอกมีรัฐสภาอันประกอบด้วยผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎร แต่ยังจะต้องพิจารณาถึงระบบการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรว่าในทางปฏิบัติราษฎรได้มีโอกาสออกเสียงเสมอภาคกันและมีความสะดวกเพียงใด ท่านที่อยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นแม่แห่งระบบประชาธิปไตยทาง

รัฐสภานั้นย่อมเห็นว่าระบบเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของอังกฤษมีความเป็นประชาธิปไตยพอควร อาทิ เขาแบ่งเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง ๆ เพื่อเลือกตั้งผู้แทนราษฎรคนหนึ่งเท่านั้นและมีหน่วยลงคะแนนไว้มากพอที่ผู้มีสิทธิออกเสียงจะเดินมาลงคะแนนได้โดยไม่เสียเวลาอันจะทำให้เกิดเบื่อหน่าย แต่ในประเทศไทยภายหลังรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 ซึ่งบางคราวได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แต่ใช้วิธีถือเอาเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งโดยมิได้แยกออกเป็นหลายเขตในจังหวัดที่มีพลเมืองมาก ส่วนจำนวนผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดจะพึงมีได้นั้น ให้คำนวณตามจำนวนพลเมือง 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน ดังนั้นจังหวัดที่มีพลเมืองน้อยกว่า 150,000 คน เช่น จังหวัดระนองก็มีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ส่วนจังหวัดที่มีพลเมืองมาก เช่น จังหวัดพระนครก็มีผู้แทนราษฎรได้ 9 คน เมื่อ พ.ศ. 2501 ดังนั้นความไม่เสมอภาคหรือความไม่เป็นประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นระหว่างราษฎรไทยในจังหวัดต่าง ๆ เช่น ราษฎรระนองมีสิทธิเลือกผู้แทนได้คนเดียว ส่วนราษฎรจังหวัดพระนครมีสิทธิเลือกผู้แทนได้ 9 คน เหตุผลที่อ้างมีหลายอย่างที่ฟังไม่ขึ้น แต่เราก็เห็นได้ว่าเมื่อราษฎรไม่มีความเสมอภาคกันเช่นนั้นแล้วก็จะเรียกว่าระบบประชาธิปไตยไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีหน่วยเลือกตั้งที่อยู่ห่างไกลกันจึงไม่สะดวกแก่การที่ราษฎรมาลงคะแนนได้ทั่วถึง เป็นเหตุให้ราษฎรที่มาลงคะแนนน้อยมากและเป็นเหตุให้ราษฎรไทยเป็นส่วนรวมถูกล่าวหาเพื่อเป็นข้ออ้างว่ายังไม่พร้อมที่จะรับความเป็นประชาธิปไตย แต่อันที่จริงราษฎรไทยนิยมความเป็นประชาธิปไตยมาแต่โบราณกาลแล้ว อาทิ ในสมัยก่อนเมื่อสมภารวัดใดในชนบทว่างลงก็มีการประชุมพระในวัดและราษฎรในหมู่บ้านเลือกสมภาร ผู้ใหญ่บ้านว่างลงก็ประชุมราษฎรเลือกผู้ใหญ่บ้านซึ่งราษฎรส่วนมากก็มาประชุมกันโดยไม่ต้องเดินทางมาหน่วยเลือกตั้งที่ห่างไกล ดังนั้นระบบการเมืองที่จะเป็นประชาธิปไตยได้ก็จำต้องมีรัฐธรรมนูญ วิธีเลือกตั้งซึ่งให้ราษฎรมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้เสมอภาคกัน และมีความสะดวกในการออกเสียงได้ในทางปฏิบัติ อีกทั้งจะต้องมีระบบที่ฝ่ายบริหารจำต้องปฏิบัติเพื่อราษฎรอย่างแท้จริง และระบบที่ฝ่ายตุลาการจำต้องมีอิสระและดำรงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม ปัญหารูปแห่งระบบประชาธิปไตยทางการเมืองนี้มีความพิสดารมาก ผมจึงขอให้ท่านทั้งหลายที่สนใจหาโอกาสศึกษาค้นคว้าต่อไป ผมขอฝากข้อสังเกตไว้อีกเล็กน้อยว่าท่านอาจได้ยินวาทะของบางคนว่าระบบประชาธิปไตยในอนาคตของประเทศไทยนั้นจะต้องเป็นประชาธิปไตยอย่างไทย ๆ วาทะนี้ฟังดูแล้วน่าเลื่อมใสถ้าผู้กล่าวปรารถนาอย่างจริงใจให้ระบบการ

เมืองของไทยเหมาะสมแก่สภาพท้องที่กาละสมัยของมวลราษฎรไทย แต่ก็ควรพิจารณาว่า คำที่ว่าอย่างไทย ๆ นั้น ขออย่าให้เหมาะสมเพียงแต่เฉพาะคนไทยส่วนน้อยของสังคมเท่านั้น

บัดนี้ผมขอเข้าสู่ปัญหาระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคม

ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจนั้น ไม่หมายถึงระบบที่มีบางคนกล่าวว่าใช้วิธีการริบทรัพย์สินเงินทองของทุกคนในสังคมแล้วเอามาแบ่งเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ถ้าหากเป็นระบบตามวิธีการนี้ ระบบนั้นก็ไม่ใช่ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจเพราะมิใช่ระบบที่เป็นธรรมคือคนที่ไม่ทำงานหรือทำงานอย่างเกียจคร้านก็จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับคนที่ทำงานด้วยความอุตสาหะ และจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจของสังคม ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจหมายถึงราษฎรส่วนมากของสังคมต้องไม่ตกเป็นทาสของคนจำนวนส่วนข้างน้อย ที่อาศัยอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจของสังคม และราษฎรทั้งปวงจะต้องร่วมมือกันฉันพี่น้อง ออกแรงกายหรือแรงสมองตามความสามารถเพื่อผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคให้สมบูรณ์ ครั้นแล้วแต่ละคนก็จะได้รับผลด้วยความเป็นธรรมตามส่วนแรงงานทางกายหรือทางสมองที่ตนได้กระทำ ผู้ใดออกแรงงานมากก็ได้มาก ผู้ใดออกแรงงานน้อยก็ได้น้อย

ในขณะที่ราษฎรไทยส่วนมากมีความอัตคัดขาดแคลนทางเศรษฐกิจอยู่นี้ ปรากฏว่าในประเทศไทยได้มีผู้กล่าวมากขึ้นถึงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยวิธีสังคมนิยม เมื่อไม่นานมานี้ผมได้อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ว่าท่านผู้มีเกียรติจำนวนหนึ่งได้อภิปรายกันถึงความดีของระบบสังคมนิยม ข่าวหนังสือพิมพ์ว่า ท่านผู้อภิปรายสรุปว่าสังคมนิยมนั้นดี แต่ทำไม่ได้สำหรับประเทศไทย ในฐานะนักประชาธิปไตย เราก็ต้องรับฟังความเห็นทุก ๆ ด้านคือรวมทั้งด้านที่ว่าทำได้และทำไม่ได้ในประเทศไทย ครั้นแล้วจึงนำมาวินิจฉัยว่าระบบสังคมนิยมไม่มีทางทำได้เลยในประเทศไทย โดยปล่อยให้ชนส่วนน้อยในสังคมกุมอำนาจเศรษฐกิจของชาติไว้ต่อไป หรืออาจมีระบบสังคมชนิดใดสามารถทำได้ในประเทศไทยที่จะช่วยให้เกิดระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ

เมื่อประมาณ 1 ปีเศษมาแล้ว ได้มีพระองค์เจ้าองค์หนึ่งเสด็จมาเยี่ยมผมที่ชานเมืองปารีส ท่านมีความเห็นว่าสังคมนิยมเคยทำได้ในเมืองไทยเช่นพระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาได้จัดสำเภาไปค้าขายในต่างประเทศ เรื่องนี้มีความจริง

ตามที่พระองค์เจ้านั้นมีความเห็น เพราะในกฎหมายว่าด้วยศักดินาพลเรือนที่ตราขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น พระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่เรือสำเภาของพระองค์เป็นขุนนางดำรงฐานะศักดินาจำนวนกี่ไร่ตามลำดับ รวมทั้งตำแหน่งที่ท่านเรียกทับศัพท์จีน **"จงโผ้ว"** คือคนทำครัวในเรือสำเภาก็มีศักดินา แสดงว่าพนักงานการค้าหรือวิสาหกิจของรัฐภายใต้พระมหากษัตริย์นั้นเป็นพนักงานของสังคมนิยมชนิดหนึ่ง

ระบบสังคมนิยมนั้นมีมากมายหลายชนิด ซึ่งในวิชาว่าด้วยลัทธิเศรษฐกิจ กล่าวไว้ว่ามีประมาณกว่า 80 ชนิด ถ้าจะรวมเป็นประเภทใหญ่ ๆ คือประเภทปฐมกาล เมื่อครั้งมนุษยชาติอยู่ในระบบปฐมสหการ ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีเอกชนผูกขาดตัดตอนที่ดินเป็นส่วนของตนประเภทสังคมนิยมทาษตามทำนองของพลาโต ประเภทสังคมนิยมศักดินาที่เจ้าศักดินาดำเนินวิสาหกิจส่วนรวมเอามาเป็นของตน ประเภทสังคมนิยมของผู้มีทุนน้อย ประเภทสังคมนิยมของผู้มีทุนชนิดต่าง ๆ ประเภทสังคมนิยมของวรรณะไร้สมบัติ สังคมนิยมเพ้อฝัน สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ทัศนะสังคมนิยมแต่ละประเภทและแต่ละสาขาปลีกย่อยมีความขัดแย้งระหว่างกัน บางครั้งถึงขนาดเขียนโต้แย้งกันรุนแรง ปัญหาที่ควรพิจารณาคือ ชนิดใดเป็นไปถูกต้องตามกฎธรรมชาติอันเป็นกฎที่นำมาใช้แก่มนุษยชาติได้ แม้กระนั้นก็มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพของแต่ละสังคมว่าจากสภาพที่กำลังเป็นอยู่นั้นจะเปลี่ยนระบบสังคมจากระบบเดิมเข้าสู่ระบบสังคมนิยมได้ทันทีทันใดหรือจะต้องดำเนินเป็นขั้น ๆ ไป เพื่อมิให้เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจส่วนรวมของสังคม ผมขอให้ท่านใช้เวลาศึกษาค้นคว้าว่าระบบใดเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ เพื่อความไพบูลย์ของมวลราษฎรหรือประชาชน

ตามที่ผมเสนอวิธีใช้ความคิดในปัญหาระบบประชาธิปไตยต่าง ๆ แล้วนั้น เกี่ยวกับอนาคตของประเทศไทยที่ทุกชนชาติปัจจุบันนี้ ซึ่งรวมกันอยู่เป็นอาณาจักรไทยอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ระหว่างนี้ได้มีปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งท่านทั้งหลายย่อมได้ยินได้ฟังจากข่าวของรัฐบาลไทยเองถึงเรื่องที่มีชนชาติส่วนน้อย อาทิ คนไทยเชื้อชาติมลายูในภาคใต้ที่มีขบวนการเคลื่อนไหวที่จะแยกตนออกจากประเทศไทย ข่าวนี้เราไม่ควรมองข้ามไปเสีย คือควรสนใจพิจารณารูปแบบของสังคมให้เหมาะสมที่สามารถรวมชนชาติส่วนน้อยต่าง ๆ เข้าร่วมอยู่ในอาณาจักรไทยตลอดไป

ปัญหานี้ผมได้เคยส่งบทความมาให้ที่ชุมนุมชาวธรรมศาสตร์ในอังกฤษ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2515 ซึ่งชุมนุมนั้นได้นำลงพิมพ์ในวารสาร 19 สิงหาคม 2515 ของชุมนุมนั้นแล้ว คือบทความว่าด้วย**"ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย"** ซึ่งหลายท่านคงได้อ่านแล้ว ถ้าท่านผู้ใดยังไม่ได้อ่าน แต่สนใจในปัญหาสำคัญนี้ ก็ขอให้หาโอกาสอ่านด้วย จะได้ช่วยกันคิดปัญหานี้ด้วยความเป็นธรรม ใจความของบทความนั้นก็อยู่ที่ว่าการรักปิตุภูมิท้องที่ (Local Patriotism) ของชนชาติส่วนน้อยในประเทศต่าง ๆ นั้น ยังไม่อาจหมดสิ้นไปได้ภายในเวลาสั้น ๆ แม้ในประเทศอังกฤษเองชนชาติไอร์แลนด์เหนือที่รวมอยู่ในสหราชอาณาจักรมาเป็นเวลากว่า 800 ปีแล้ว ก็ยังมีความดิ้นรนที่จะแยกตนจากสหราชอาณาจักร ผมได้ยกตัวอย่างแคว้นเวลส์ ตัวอย่างของนอรเวที่แยกตนจากสวีเดน เบลเยี่ยมที่แยกตนจากเนเธอร์แลนด์ ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรไทยซึ่งรวมชนชาติต่าง ๆ หลายชนชาติได้มากเป็นอาณาจักรใหญ่กว่าเมื่อครั้งสมัยอยุธยานั้นก็ประมาณเมื่อ 200 ปีเป็นต้นมา เจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายในภาคพายัพซึ่งเป็นประมุขของชนชาติส่วนน้อยก็เพิ่งหมดสิ้นไประหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ราชาหรือสุลต่านต่าง ๆก็ชนชาติส่วนน้อยเชื้อชาติมลายูในภาคใต้องค์สุดท้ายก็เพิ่งหมดสิ้นไปเมื่อปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังที่ชุมนุมชาวธรรมศาสตร์ในอังกฤษได้ตีพิมพ์บทความนั้นของผมแล้ว ผมได้อ่านบทความของ พ.ต.อ.กัมปนาท จินตวิโรจน์ ในวารสาร ต.ม.ธ.ก. รุ่น 2 ฉบับ 3 มีนาคม 2516 ได้ทราบความเพิ่มเติมเกี่ยวกับขบวนการแยกดินแดนของคนเชื้อชาติมลายูที่เป็นพวกนิยมเชื้อสายราชาหรือสุลต่านเดิมของตน พวกนิยมสาธารณรัฐ พวกนิยมคอมมิวนิสต์ เมื่อไม่นานมานี้บรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์และสมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศสได้ขออนุญาตนำบทความของผมไปลงพิมพ์ ผมหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะให้ความสนใจต่อเอกภาพของชาติไทยและช่วยกันคิดที่จะมิให้เอกภาพของชาติต้องสลายไปโดยใช้เวลาศึกษาตรึกตรองว่า วิธีใช้อำนาจปราบปรามพวกคิดแยกดินแดนเพียงวิธีเดียวนั้น มีตัวอย่างประเทศใดในปัจจุบันนี้บ้างที่รักษาเอกภาพของชาตินั้นไว้ได้อย่างราบรื่น และวิธีโบราณที่ให้ทุกชนชาติในสังคมถือพระศาสดาองค์เดียวกันนั้น เราก็เห็นแล้วว่าชนชาติต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธองค์เดียวกันก็ดี นับถือพระเยซูองค์เดียวกันก็ดี นับถือพระมะหะหมัดองค์เดียวกันก็ดีนั้นก็ไม่สามารถรวมกันเป็นเอกภาพได้ ดังนั้น จึงควรพิจารณาว่าถึงเวลาหรือยังที่จะไม่สายเกินไปในการใช้วิธี

รักษาเอกภาพของชาติไทยจากรากฐานที่แท้จริงของสังคมโดยสถาปนาระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ทัศนะสังคม อันเป็นรูปสังคมที่เหมาะสมเพื่อให้ทุกชนชาติเห็นว่าระบบนี้นำความผาสุกในความเป็นอยู่แท้จริงของเขาได้ พวกเขาก็จะเต็มใจร่วมกับชนชาติไทยคงอยู่เป็นอาณาจักรอันเดียวกันตลอดไป

ผมขอจบปาฐกถาโดยสังเขปเพียงเท่านี้

อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด

ปาฐกถาในการชุมนุมสนทนาที่สามัคคีสมาคม (สมาคมนักเรียนไทย) ประเทศอังกฤษ เมื่อวันเสาร์ ที่ 28 กรกฎาคม 2516

พิมพ์ครั้งแรก โรงพิมพ์นีติเวชช์ (2516)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการตีพิมพ์ครั้งแรก)

หมวดที่ 2
แนวคิดว่าด้วย เอกราชอธิปไตยของชาติ

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 คณะราษฎร ได้ประกาศหลัก 6 ประการ เพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ หลักสำคัญประการแรกคือ "จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง"

ในการบรรลุสัมฤทธิผลดังกล่าวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและพิทักษ์เอกราชอธิปไตยที่สมบูรณ์ของชาติ อาทิ การแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ตลอดจนถึงการก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศ ซึ่งต่อมาได้ขยายเป็นขบวนการเสรีไทย

นอกเหนือจากผลงานดังกล่าวนี้แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ยังได้ทุ่มเทสติปัญญาเสนอแง่คิดในการพิทักษ์เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติอยู่เสมอมาและได้เน้นหนักว่า "การพิทักษ์เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไว้ให้ได้เป็นหน้าที่สูงสุดของคนไทยที่รักชาติ"

ข้อเขียนที่เลือกสรรมาจัดพิมพ์สำหรับหมวดนี้ ประกอบด้วยเรื่องความเป็นมาของชื่อ "ประเทศสยาม" กับ "ประเทศไทย", การก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทย, คำเตือนสติผู้รักชาติให้สำนึกถึงการมีสถานสงครามโดยไม่ประกาศสงครามระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม, ข้อสังเกตเกี่ยวกับ "เอกราชของชาติกับประชาธิปไตย" สงครามประสาท War of Nerves กับสงครามตัวแทน War by Proxy ยุคปรมาณู (นิวเคลียร์) และเรื่องอนาคตของเมืองไทย กับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน

2.1
ความเป็นมาของชื่อ "ประเทศสยาม" กับ "ประเทศไทย"

เรียบเรียงจากเค้าความบางตอนในต้นฉบับของหนังสือ "MA VIE MOUVEMENTÉE"

1. บางคนอาศัยพจนานุกรมภาษาสันสกฤต-อังกฤษ ของเซอร์โมเนียวร์-วิลเลียม (พิมพ์ในศตวรรษที่ 18) เป็นหลักในการค้นหามูลศัพท์ภาษาไทยนั้นพบว่ามีคำสันสกฤตคำหนึ่งเขียนเป็นอักษรลาตินตามเครื่องหมายออกเสียงสำหรับสันสกฤตว่า

"ŚYĀMA" ตรงกับอักขรวิธีไทย *"ศยามะ"* แปลว่า *"ดำ"* *"สีคล้ำ"*, *"สีน้ำเงินแก่"*, *"สีน้ำตาลแก่"*, *"สีเขียวแก่"*, ฯลฯ บางคนที่กล่าวถึงนี้จึงสันนิษฐานว่าคำว่า *"สยาม"* มิได้มีมูลศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต ครั้นแล้วก็สันนิษฐานว่าคำว่า *"สยาม"* แผลงมาจากคำจีน *"เซี่ยมล้อ"* อันเป็นภาษาของจีนแต้จิ๋วตามที่ผู้สันนิษฐานสันทัดในการได้ยินคนจีนส่วนมากที่อยู่ในสยามโดยมิได้คำนึงว่าจีนแต้จิ๋วเป็นจีนเพียงในจังหวัดหนึ่งแห่งมณฑลกวางตุ้งของประเทศจีน อันที่จริงจีนส่วนมากหลายร้อยล้านคนในประเทศจีนนั้นพูดภาษาจีนกลาง หรือใกล้เคียงกับจีนกลาง เรียกชื่อประเทศสยามมาตั้งแต่โบราณกาลว่า *"เซียนโล๋"* มิใช่ *"เซี่ยมล้อ"*

ส่วนชาวยุโรปที่เดินทางเรืออ้อมแหลมอาฟริกามายังอินเดียตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 แล้วเดินทางต่อมายังประเทศสยามนั้นได้เรียกและเขียนชื่อประเทศสยามว่า "SIAM" มิใช่เขาเดินทางเรือไปประเทศจีนก่อนแล้วจึงวกกลับมาประเทศสยาม ดังนั้นชาวยุโรปสมัยนั้นและสมัยต่อมาจึงเรียกชื่อประเทศสยามตามที่ชาวอินเดียใต้, ชาวสิงหพ, ชาวมลายู เรียกว่า *"เซียม"* และก็ตรงกับที่พระมหากษัตริย์สยามได้เรียกชื่อประเทศของพระองค์ในพระราชสาส์นที่มีไปยังประมุขประเทศต่าง ๆ จึงทำให้นานาประเทศรู้จักประเทศสยามในนามว่า "SIAM" มาหลายศตวรรษ เอกสารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศสยามมีอยู่มากมายที่เราจะค้นดูได้จากสารบัญว่า "SIAM"

2. การศึกษาประวัติศาสตร์ทางนิรุกติศาสตร์ก็ดี นิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ก็ดีนั้นจำต้องอาศัยเอกสารทางราชการเป็นหลักอ้างอิงด้วยในบรรดาเอกสารทางราชการนั้นมีบทกฎหมายที่พระมหากษัตริย์สยามตั้งแต่สมัยโบราณได้จารึกไว้ เท่าที่ค้นได้ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีจารึกไว้ในสมุดข่อยที่เรียกชื่อประเทศสยามเป็นภาษาบาลีว่า *"สามปเทส"*

เมื่อจุลศักราช 1166 ตรงกับ พ.ศ.2347 รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สังคายนากฎหมายตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา, ธนบุรี ที่ยังใช้อยู่แล้วมีบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม จารึกไว้บนสมุดข่อย (ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 และฉบับต่อมาได้เอาอย่างมาจารึกรัฐธรรมนูญ) แล้วประทับตรา 3 ดวง คือ ตราพระราชสีห์, พระคชสีห์, บัวแก้ว กฎหมายนี้มีชื่อเรียกกันว่า *"กฎหมายตรา 3 ดวง"* ซึ่งเป็นต้นฉบับเก็บไว้ห้องเครื่อง 1 ฉบับ, หอหลวง 1 ฉบับ, ศาลหลวงสำหรับลูกขุน 1 ฉบับ

ในรัชกาลที่ 4 หมอบรัดเลได้คัดมาพิมพ์โดยวิธีเรียงพิมพ์เรียกกันว่า *"กฎหมาย 2 เล่ม"*

ในรัชกาลที่ 5 พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นราชบุรี (พระอิสริยยศขณะนั้น) ได้คัดมาพิมพ์โดยวิธีเรียงพิมพ์เรียกกันว่า *"กฎหมายราชบุรี"* มี 2 เล่ม

ใน พ.ศ.2474 ข้าพเจ้าได้พิมพ์โดยถ่ายภาพจากต้นฉบับสมุดข่อยแล้วทำบล๊อคเพื่อให้ตรงตามต้นฉบับเฉพาะ *"บานแพนก"* และ *"พระธรรมศาสตร์"* แต่เพราะเหตุที่คำบาลีในต้นฉบับเขียนเป็นอักษรขอมข้าพเจ้าจึงได้พิมพ์โดยวิธีเรียง

พิมพ์อีกฉบับหนึ่ง ถ่ายทอดอักษรขอมนั้นเป็นภาษาไทย ส่วนข้อความใดที่เป็นอักษรไทยอยู่แล้วก็ได้เรียงพิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2493 (ภายหลังรัฐประหาร 8 พ.ย.2490) ได้ใช้หนังสือเล่มนั้นของข้าพเจ้าเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่อ้างอิงไว้ด้วยดังปรากฏในบัญชีอักษรย่อที่ใช้ในพจนานุกรมนั้นหน้า 6 ว่าดังนี้

"ตราสามดวง : กฎหมายตราสามดวง ฉบับเรียงพิมพ์ พ.ศ. 2474 รวบรวมโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม"

ความปรากฏว่าคำว่า *"สยาม"* มาจากภาษาบาลี *"สาม"* (สามะ) ข้าพเจ้าจึงขอคัดความตอนหนึ่งในหมวด *"พระธรรมศาสตร์"* ดังต่อไปนี้

"...ยญฺจ สตฺถํ อันว่าคำภีรอันใด โลกหิตํ เป็นประโยชนแก่สัตวโลกย ปากฏํ ปรากฏิ ธมฺมสตฺถํ อิติ ชื่อว่าคำภีรพระธรรมสาตร มนุสาเรน อันพระมโนสารฤาษี ภาสิตํ กล่าว อาทิโต ในต้นมูลภาสาย ด้วยมคธภาษา ปรมฺปราภตํ อันปรำปราจาริยนำสืบกันมา ปติฏฺฐิตํ ตั้งอยู่ รามญฺเญสุ ในรามัญประเทษ ภาสาย ด้วยภาษา รามญฺญสฺส จ แห่งรามัญก็ดี อิทานิ ในกาลบัดนี้ ปุริเสน อันบุรุษผู้เป็นวินิจฉัยอำมาตย ทุกฺคาฬฺหํ จะยังรู้เปนอันยาก อหิ *สามเทเสในสยามประเทษนี้* ตสฺมา เหตุดั่งนั้น อหํ อันว่าข้า รจิสฺสํ จักตกแต่ง ตํ ธมฺมสตฺถํ ซึ่งคำภีรพระธรรมสาตรนั้น *สามภาสาย ด้วยสยามภาษา* **ตุมฺเห อันว่าท่านทังหลาย สุณาถ จงฟัง ตํ สตฺถํ ซึ่งคัมภีรพระธรรมศาสตร์นั้น สนฺติกา แต่สำนักนิ เม แห่งเรา"**

3. คำว่า *"เทเส"* เป็นคำบาลีที่แปลงท้ายคำตามไวยากรณ์บาลี (วิภัตติ) ของมูลศัพท์ *"เทส"* ซึ่งแปลว่าบ้านเมือง, แว่นแคว้น มีความหมายตรงกับ *"ปเทส"* (*PADESA*)

คำว่า *"สาม"* (สามะ) ในภาษาบาลีมีความหมายหลายอย่างตามที่พจนานุกรมบาลี-อังกฤษ ของริสเดวิดส์กล่าวไว้เช่น

(1) สีดำ

(2) สีเหลือง, สีทอง ตามความหมายนี้ *"สามปเทส"* จึงหมายถึงแว่นแคว้นแห่งเมืองทองหรือสุวรรณภูมิดังที่เพลงชาติของประเทศสยามก่อนเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทยมีเนื้อร้องตั้งต้นด้วยประโยคว่า *"ประเทศสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง..."* ต่อมาเมื่อเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นประเทศไทยแล้วทางราชการได้เปลี่ยน

เนื้อร้องเพลงชาติว่า *"ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย"* ซึ่งไม่ตรงตามหลักวิชาว่าด้วยเชื้อชาติเพราะในประเทศไทยมีคนเชื้อชาติอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย เนื้อเพลงนี้จึงเป็นการคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เพื่อรวมคนเชื้อชาติไทยในดินแดนอื่น ๆ ด้วยโดยไม่คำนึงว่าคนเชื้อชาติไทยในดินแดนเหล่านี้จะยอมผนวกเข้ากับประเทศไทยหรือจะเรียกร้องเป็นอย่างอื่น

(3) ข้าพเจ้าเห็นว่ายังมีความหมายที่อาจแผลงมาจากคำบาลี *"สม"* (สะมะ) ที่แปลว่า *"ความสงบเรียบร้อย"* *"ความเสมอภาค"* ถ้าพิจารณาถึงชื่อ *"กรุงศรีอยุธยา"* ที่แปลว่ากรุงแห่งไม่มีการรบอันประเสริฐคือสันติภาพอย่างยิ่งแล้วก็ควรเชื่อได้ว่าพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อนได้ใช้คำว่า *"สยาม"* โดยแผลงมาจากคำว่า *"สาม"* ทั้งในความหมายของ *"เมืองทอง"* และในความหมายที่แผลงมาจาก *"สม"* (สะมะ) ที่แปลว่าความสงบเรียบร้อยและความเสมอภาค เพราะพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อนทรงทราบเป็นอย่างดีว่าราชอาณาจักรที่พระองค์ทรงเป็นประมุขนั้น แม้ประกอบด้วยชนเชื้อชาติไทยเป็นส่วนมากก็ตามแต่ก็ยังมีคนเชื้อชาติอื่น ๆ รวมอยู่ด้วยจึงทรงเห็นเป็นการเหมาะสมที่จะเรียกราชอาณาจักรนี้ว่า *"สยาม"* หมายความว่าทุกชนชาติที่รวมอยู่ในประเทศของเรานี้มีความเสมอภาคกันและมีอุดมคติสันติภาพตั้งอยู่ในแว่นแคว้นแห่งเมืองทองหรือสุวรรณภูมิ

4. สาเหตุแห่งการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยนั้นสืบเนื่องมาจากเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2481 นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม(ยศและบรรดาศักดิ์ขณะนั้น) ได้รับแต่งตั้งจากคณะผู้สำเร็จราชการในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นนายกรัฐมนตรีในบรรดารัฐมนตรีแห่งรัฐบาลนั้นมีข้าพเจ้าด้วยผู้หนึ่งซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ มีหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากรเป็นรัฐมนตรีลอย (ไม่ว่าการกระทรวง)

ต่อมาประมาณอีก 4-5 เดือน หลวงวิจิตรวาทการได้เดินทางไปฮานอยเพื่อชมกิจการโบราณคดีของสำนักตะวันออกไกลฝรั่งเศส เมื่อหลวงวิจิตรฯ กลับจากฮานอยได้นำแผนที่ฉบับหนึ่งซึ่งสำนักฝรั่งเศสนั้นได้จัดทำขึ้นแสดงว่ามีคนเชื้อชาติไทยอยู่มากมายหลายแห่งในแหลมอินโดจีน,ในประเทศจีนใต้, ในพม่า, และในมณฑลอัสสัมของอินเดีย

ครั้นแล้วผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงได้ยินและหลายคนยังคงจำกันได้ว่าสถานีวิทยุกรมโฆษณาการ (ต่อมาปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์) ได้กระจายเสียงเพลงที่หลวงวิจิตรฯ รำพันถึงชนเชื้อชาติไทยที่มีอยู่ในดินแดนต่าง ๆ และมีการโฆษณาเรื่อง *"มหาอาณาจักรไทย"* ที่จะรวมชนเชื้อชาติไทยในประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นมหาอาณาจักรเดียวกันทำนองที่ฮิตเล่อร์กำลังทำอยู่ในยุโรปในการรวมชนเชื้อชาติเยอรมันในประเทศต่าง ๆ ให้เข้าอยู่ในมหาอาณาจักรเยอรมัน

ในการประชุมวันหนึ่ง นายกรัฐมนตรีได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาปัญหาด่วนนอกระเบียบวาระโดยให้หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้แถลงให้เปลี่ยนชื่อ *"ประเทศสยาม"* เป็น *"ประเทศไทย"* โดยนำสำเนาแผนที่ฉบับที่สำนักตะวันออกไกลฝรั่งเศสทำไว้ว่าด้วยแหล่งของชนเชื้อชาติไทยต่าง ๆ มาแสดงในที่ประชุมด้วยโดยอ้างว่า *"สยาม"* มาจากภาษาสันสกฤต *"ศยามะ"* แปลว่า *"ดำ"* จึงไม่ใช่ชื่อประเทศของคนเชื้อชาติไทยซึ่งเป็นคนผิวเหลืองไม่ใช่ผิวดำ และอ้างว่าคำว่า *"สยาม"* แผลงมาจากจีน *"เซี่ยมล้อ"*

ข้าพเจ้าได้คัดค้านว่าโดยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้ค้นคว้ากฎหมายเก่าของไทยโดยอาศัยหลักฐานเอกสารที่จารึกไว้โดยพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อนรวมทั้ง *"กฎหมายตราสามดวง"* ซึ่งรัชกาลที่ 1 (พระพุทธยอดฟ้าฯ) ได้โปรดเกล้าฯ ให้สังคายนาย (ตามที่ข้าพเจ้ากล่าวในข้อ 2) และมิใช่คำว่า *"สยาม"* แผลงมาจากคำจีนแต้จิ๋ว *"เซี่ยมล้อ"* (ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วในข้อ 1) แต่จุดประสงค์เบื้องหลังของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีส่วนหนึ่งต้องการเปลี่ยนชื่อประเทศว่า ประเทศไทยเพื่อรวมชนชาติไทยในดินแดนต่าง ๆ เข้าอยู่ในมหาอาณาจักรไทย ดังนั้นรัฐมนตรีส่วนมากจึงตกลงตามร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็น *"ประเทศไทย"* ข้าพเจ้าเป็นฝ่ายข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี

ต่อมาสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบในการเปลี่ยนชื่อประเทศซึ่งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ลงนามให้ตราเป็นรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2482

5. เมื่อได้ตรารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยแล้วก็เกิดปัญหาว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ต้องเขียนชื่อประเทศไทยนั้นจะใช้คำอังกฤษและฝรั่งเศส อย่างไร

ผู้ที่ได้รับคำยกย่องว่ามีความรู้ในภาษาต่างประเทศรวมทั้งหลวงวิจิตรวาทการได้เสนอให้เรียกประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษว่า "THAILAND" และภาษาฝรั่งเศสว่า "THAÏLANDE" และพลเมืองของประเทศนี้เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "THAÏLANDAIS" ซึ่งฝรั่งพากันงง

ข้าพเจ้าได้เสนอว่าควรให้เรียกชื่อประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสว่า "SIAM" ตามที่คนทั่วโลกได้รู้จักชื่อประเทศของเราในนามนั้นอยู่แล้ว ทั้งนี้ก็มีตัวอย่างอยู่เช่นประเทศเยอรมันซึ่งเรียกชื่อประเทศเป็นภาษาเยอรมันว่า "DEUTSCHLAND" นั้น เขาก็มิได้กำหนดให้เรียกชื่อประเทศของเขาเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสตามชื่อภาษาเยอรมัน หากเรียกชื่อประเทศของเขาเป็นภาษาอังกฤษว่า "GERMANY" และภาษาฝรั่งเศส "ALLEMAGNE" ตามที่คนอังกฤษและฝรั่งเศสเคยเรียกและเคยรู้จักชื่อประเทศของเขาในนามนั้น

ข้าพเจ้าได้ให้ความเห็นต่อไปว่าการที่จะเอาคำว่า "LAND" ต่อท้ายคำว่า "THAI" เป็น "THAILAND" ก็ดีย่อมทำให้คล้ายกันกับประเทศเมืองขึ้นในอาฟริกาของอังกฤษ (สมัยนั้น) และเมืองขึ้นของฝรั่งเศส (สมัยนั้น) ที่ลงท้ายด้วยคำว่า "LAND" หรือ "LANDE" ข้าพเจ้าได้ให้ข้อสังเกตว่าประเทศ "IRELAND" ได้เมื่อได้เป็นเอกราชจากอังกฤษแล้วก็ตัดคำว่า "LAND" ออก โดยเรียกชื่อประเทศของตนว่า "EIRE" ส่วนในประเทศยุโรปบางประเทศที่มีคำท้ายว่า "LAND" เช่น "ICELAND" ก็เพราะภาษาของเขาอยู่ในตระกูลเดียวกันกับภาษาอังกฤษจึงไม่จำเป็นที่เราจะต้องเอาตัวอย่างนี้ แต่ความเห็นส่วนข้างมากในคณะรัฐมนตรีให้เปลี่ยนชื่อประเทศไทยในภาษาอังกฤษด้วยตามที่มีผู้เสนอให้เปลี่ยนเป็น "THAILAND" ในภาษาอังกฤษ และ "THAÏLANDE" ในภาษาฝรั่งเศส

ข้าพเจ้าได้เสนอต่อไปอีกว่าถ้าส่วนข้างมากต้องการให้ชาวโลกเรียกชื่อประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสโดยมีคำว่า "THAI" เป็นสำคัญแล้วก็ขออย่าเอาคำว่า "LAND" หรือ "LANDE" ไปต่อท้ายไว้ด้วยเลยคือให้ใช้ภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสทับศัพท์ตามที่สามัญชนคนไทยเรียกชื่อประเทศของตนว่า *"เมืองไทย"* เป็นภาษาอังกฤษ "MUANG THAI" ฝรั่งเศส "MUANG THAI" แต่ส่วนมากในคณะรัฐมนตรีไม่เห็นด้วย

6. เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง รัฐบาลทวีบุณยเกตุเห็นว่ารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งเปลี่ยนชื่อประเทศสยามมาเป็นประเทศไทยนั้นใช้บังคับเฉพาะชื่อประเทศไทยในภาษาไทยเท่านั้นรัฐบาลนั้นจึงได้ประกาศให้ใช้ชื่อประเทศไทยในภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสว่า "SIAM" ตามที่เกือบทั่วโลกรู้จักประเทศไทยในคำนั้นมาหลายศตวรรษแล้ว

ฉะนั้นเอกสารทางราชการที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสจึงเรียกชื่อประเทศไทยว่า "SIAM" รวมทั้งหนังสือเดินทางให้เขียนเรียกชื่อประเทศในภาษาไทยว่า *"ประเทศไทย"* ส่วนในภาษาฝรั่งเศสให้เขียนว่า "SIAM" และสัญชาติของผู้ถือหนังสือเดินทางให้เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "SIAMOIS"

ทั้งนี้ ก็ตรงกับที่ข้าพเจ้าได้เคยเสนอดังกล่าวไว้แล้วในข้อ 5 ว่า แม้ประเทศเยอรมันเรียกชื่อประเทศของเขาเป็นภาษาเยอรมันว่า "DEUTSCHLAND" แต่ในภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า "GERMANY" และในภาษาฝรั่งเศส "ALLEMAGNE" ส่วนในประเทศในตะวันออกไกลเช่นประเทศจีนซึ่งเรียกตามภาษาจีนว่า *"จงกัวะ"* แปลว่า *"ประเทศกลาง"* นั้น ทางราชการจีนก็เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "CHINA" และภาษาฝรั่งเศสว่า "CHINE" ตามที่เกือบทั่วโลกรู้จักประเทศจีนในภาษานั้นมาแล้วหลายศตวรรษ ประเทศญี่ปุ่นเรียกชื่อประเทศเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า *"นิปปอนโกกุ"* แปลว่าประเทศแห่งพระอาทิตย์อุทัย นั้น ทางราชการญี่ปุ่นเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "JAPAN" และภาษาฝรั่งเศสว่า "JAPON" ตามที่เกือบทั่วโลกรู้จักประเทศญี่ปุ่นในภาษานั้นมาหลายศตวรรษ แม้ว่าลัทธิแสนยานุภาพญี่ปุ่นจะมีทัศนะ *"คลั่งชาติ"* *(CHAUVINISM)* แต่ก็ไม่คลั่งจนถึงขนาดทำให้คนเกือบทั่วโลกงงถ้าหากต้องเรียกชื่อประเทศญี่ปุ่นตามภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ

7. เมื่อได้เกิดรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 แล้ว นายควงเป็นนายกรัฐมนตรีประมาณ 3 เดือนเศษ รัฐบาลนี้คงเรียกชื่อประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสว่า "SIAM" ต่อไปอีก

ต่อมาในเดือนเมษายน 2491 รัฐบาลพิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งแทนรัฐบาลควงแล้วก็ได้กลับเปลี่ยนชื่อประเทศไทยในภาษาอังกฤษว่า "THAILAND" และในภาษาฝรั่งเศส "THAÏLANDE" ซึ่งรัฐบาลต่อ ๆ มาก็ได้ใช้ตามจนปัจจุบันนี้

8. ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2511 ที่ใช้เวลาร่างนานที่สุดประมาณ 10 ปีนั้นได้มีสมาชิกแห่งสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นคนเชื้อชาติไทยแท้ ๆ และมีนายทหารชั้นนายพลคนหนึ่งร่วมด้วยในการเสนอให้ร่างรัฐธรรมนูญเปลี่ยนชื่อประเทศไทยเป็นประเทศสยามตามเดิม แต่สมาชิกส่วนมากไม่ยอมรับความเห็นนี้

ต่อมาในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ก็มีกรรมการบางคนเสนอให้ร่างรัฐธรรมนูญเปลี่ยนชื่อประเทศไทยเป็นประเทศสยามแต่กรรมการส่วนมากไม่ยอมรับความเห็นนี้เพราะบางคนให้ความเห็นว่า *"เรื่องชื่อประเทศเป็นเรื่องเล็ก"* ครั้นแล้วรัฐบาลได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ต่อสภานิติบัญญัติ สมาชิกสภานิติบัญญัติหลายคนได้แสดงความเห็นขอแก้ชื่อประเทศไทยให้เป็นประเทศสยามตามเดิม ดังนั้นคงมีหลายคนขอแปรญัตติในคณะกรรมาธิการ แต่เสียงข้างมากในคณะกรรมาธิการและในสภานิติบัญญัติจะเห็นด้วยหรือไม่ก็สุดแท้แต่ทัศนะซึ่งท่านเหล่านั้นยึดถือ

9. ผู้สนใจที่ศึกษาปรากฏการณ์แห่งความเป็นมาของการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยย่อมเห็นได้ว่าปัญหานี้ไม่อาจจบลงได้อย่างง่าย ๆ แม้มีรัฐธรรมนูญแล้วก็ยังมีผู้ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนชื่อประเทศไทยเป็นประเทศสยามตามเดิม หรือเปลี่ยนเฉพาะชื่อภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส เรื่องนี้ไม่ควรพิจารณาอย่างผิวเผินว่าเป็น *"เรื่องเล็ก"* เพราะการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยนั้นสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างคนเชื้อชาติไทยที่มีทัศนะทางสังคมแตกต่างกันคือฝ่ายหนึ่งถือ *"ทัศนะรักชาติ" (Patriotism)* กับอีกฝ่ายหนึ่งถือ *"ทัศนะเชื้อชาตินิยม" (Racism)* ประกอบด้วย *"ทัศนะคลั่งชาติ"* *(Chauvinism)* ที่เกินขอบเขตยิ่งกว่าทัศนะคลั่งชาติของฮิตเล่อร์และแสนยานุภาพญี่ปุ่น

(1) ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่มาแห่งมูลศัพท์ (นิรุกติศาสตร์) ของคำว่า *"สยาม"* นั้นเป็นปัญหารองซึ่งนักวิชาการผู้สนใจในวิชาการนิรุกติศาสตร์แท้จริงโดยไม่มีอุปาทานจากทรากทัศนะเชื้อชาตินิยมและทัศนะคลั่งชาติก็ย่อมค้นคว้าหาสัจจะทางวิชาการนี้ได้

ส่วนผู้จงรักภักดีแท้จริงในสถาบันพระมหากษัตริย์ก็คงศึกษาพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ (รัชกาลที่ 4) หรือได้ยินพระภิกษุสงฆ์ที่รอบ

รู้เล่าให้ฟังบ้างว่า พระจอมเกล้าฯ ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ภาษาไทย, ภาษาบาลี-สันสกฤต, ภาษาลาติน, ภาษาอังกฤษ ซึ่งไม่ปรากฏว่าคนในสยามจนถึงปัจจุบันนี้จะมีความรู้นั้นเท่าเทียมพระองค์ได้ ดังนั้นเราจึงควรใช้ความคิดว่าถ้าพระองค์เห็นว่าคำว่า *"สยาม"* ซึ่งพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อนใช้เรียกราชอาณาจักรของพระองค์ไม่ถูกต้องในทางภาษาและนิรุกติศาสตร์แล้วพระองค์ก็คงจะได้เปลี่ยนชื่อราชอาณาจักรก่อนชนรุ่นหลังแล้ว ส่วนคำอังกฤษ ฝรั่งเศส "SIAM" นั้นพระองค์ก็ใช้ต่อมาในการเรียกชื่อราชอาณาจักรตามภาษานั้น ยิ่งกว่านั้นพระองค์ยังได้ทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นภาษาลาตินตามมูลศัพท์ "SIAM" ว่า "REX SIAMENSIS" แปลว่า *"พระราชาแห่งสยาม"* ซึ่งตรงกับ *"สยามินทร์"* หรือ *"สยามินทราธิราช"* ซึ่งมีคำนี้อยู่ในพระปรมาภิไธยเต็มของพระมหากษัตริย์รวมทั้งองค์ปัจจุบันดังต่อไปนี้

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร *สยามินทราธิราช* บรมนาถบพิตร"

พระปรมาภิไธยขององค์ปัจจุบันได้จารึกในคำปรารภในรัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรหลายฉบับรวมทั้งจะจารึกในฉบับ 2517 ด้วย แต่น่าเสียดายที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 เรียกชื่อราชอาณาจักรประเทศไทยซึ่งไม่สอดคล้องกับพระปรมาภิไธย

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าความขัดแย้งเรื่องชื่อของประเทศนี้สืบเนื่องจากรากฐานแห่งทัศนะทางสังคมซึ่งผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญได้ยึดถือเป็นสำคัญยิ่งกว่าทางวิชาการนิรุกติศาสตร์

(2) *"ทัศนะรักชาติ"* (*Patriotism*) เป็นทัศนะประชาธิปไตยซึ่งรักทุกเชื้อชาติและชนชาติที่ประกอบเป็น *"ชาติ"* เดียวกัน ครอบครองดินแดนประเทศเดียวกันคือเป็นปิตุภูมิ (Patrie) เดียวกันมีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานของสังคมเดียวกันยอมเสียสละส่วนตัวเพื่อชาติและปิตุภูมิเป็นส่วนรวม

ทุกชาติในปัจจุบันนี้ต่างกับกลุ่มเผ่าพันธุ์ที่ประกอบด้วยคนเผ่าพันธุ์เดียวหรือเชื้อชาติเดียว ทุกชาติเป็นผลแห่งวิวรรตการทางประวัติศาสตร์ช้านานซึ่งประกอบด้วยหลายเชื้อชาติและชนชาติซึ่งเดิมมีดินแดนโดยเฉพาะ แล้วต่อ ๆ มาได้สมานกันประกอบเป็นชาติเดียวกัน

ประวัติศาสตร์ชาติไทยเพียง 200 ปีก็แสดงให้เห็นแล้วว่าก่อนนั้นมีแว่นแคว้นหรือรัฐมากหลายซึ่งแต่ละเชื้อชาติและชนชาติแยกย้ายกันอยู่ครั้นแล้วก็ค่อย ๆ

วิวรรตประกอ[redacted]บเป็นชาติเดียวกันแห่งประเทศสยามเอกภาพของชาติจะมั่นคงได้ก็โดยระบบประชาธิปไตย[redacted]มบูรณ์คือประชาธิปไตยทางเศร[redacted]ฐกิจ, ทางการเมือง, ทัศนะประชาธิปไตย ซึ่งรวมทั้ง *"ทัศนะรักชาติ" (PATRIOTISM)*

(3) *"ทัศนะเชื้อชาตินิ[redacted]ม" (RACISM)* เป็นทัศนะที่นิยมหรือรักเฉพาะคนเชื้อชาติเดียว อันเป็นทัศนะคับแคบที่สืบมาจากทัศนะสังคมต่างกลุ่มเผ่าพันธุ์โดยมิได้คำนึงถึงความเป็นจริงในปัจจุบันและในประวัติศา[redacted]ตร์และวิวรรตการของ *"ชาติ"* ดังกล่าวในข้[redacted] (2)

ทรากของ *"ทัศนะเชื้อชาตินิ[redacted]ม" (RACISM)* ยังคง[redacted]กค้างอยู่ในหลายชาติจึงเป็นเหตุให้คนจำนวนหนึ่งแห่งเชื้[redacted]ชาติในชาตินั้น ๆ ถือว่าเชื้อชาติของ[redacted]นอยู่เหนือเชื้อชาติและชนชาติอื่นซึ่งเป็นส่วนข้างน้อยอยู่ในชาติเดียวกันอันเป็นการบั่นทอนเอกภา[redacted]ของชาติซึ่งทำให้ชน[redacted]ว่นน้อ[redacted] (Minority) ในชาติดิ้นรนแยกดินแดนดังปรากฏอยู่ในหลายประเทศ

พวก *"เชื้อชาตินิยม"* ได้ผลักดันทัศนะของตนเป็นการ *"คลั่งเชื้อชาติ"* หรือ *"คลั่งชาติ" (CHAUVINISM)* เพราะถือว่าชาติเป็นของเชื้อชาติเขาเท่านั้น ครั้นแล้วก็คิดรวมคนเชื้อชาติเดียวกันที่อยู่ในดินแดนต่าง ๆ เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันเช่นที่ฮิตเล่อร์ได้ดำเนินซึ่งเป็นการล้มเหลวและนำความพ่ายแพ้มาสู่ประเทศเยอรมัน

ส่วนใน[redacted]ยามนั้นความฝันของพวกเชื้อชาตินิยมที่จะสถาปนามหาอาณาจักรไทยรวบรวมคนเชื้อชาติไทยต่าง ๆ ในอาเซียนั้นไม่มีทางเป็นไปได้ แต่ซาก[redacted]วามฝันนั้นก็ยัง[redacted]งมีอยู่ที่เป็นมรดกตกทอดมา

(4) นักโฆษณา และผู้เขียนประวัติศา[redacted]ตร์ชนเชื้อชาติไทยซึ่งโดยมากเขียนจากหนังสือที่ชาวยุโรปอเมริกันเขียนไว้ก็ดี เขียนจากความสันนิษฐานตามชื่อท้องที่แล้วเดาว่าเป็นภาษาไทยก็ดี ได้ทำให้ผู้อ่านที่บริสุทธิ์ห[redacted]งเชื่อว่าชนเชื้อชาติไทยมีอยู่มากมายในทวีปเอเชียข้า[redacted]เจ้าจึงเห็นส[redacted]ควรชี้แจงตามที่ได้เคยไปยังท้องที่นั้นและเท่าที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาค้[redacted]คว้าดังต่อไปนี้

(ก) ในประเทศจีนมีคนเชื้[redacted]ชาติไทยในเขตปกครองตนเองของชนชาติจ้วง (ไทยช่วง) แห่งกวางซีมี[redacted]ถิติ ค.ศ.1963 [redacted]จ้งว่ามีประมา[redacted] 7,780,000 คน ชนชาติจ้วงนี้เป็นชนเชื้อชาติไทยพูดภาษาไทยเดิ[redacted]คล้ายกันกับชนเชื้อชาติไทยอื่นๆ ในสิบสองปันนาใน[redacted]ณฑลยุนนาน, [redacted]มัยก๊กมินตั๋งนั้นกวางซีเป็นมณฑลหนึ่งขึ้นตรงต่อรัฐบา[redacted]

กลางของจีน ในสมัยปัจจุบันสาธารณรัฐของราษฎรจีนได้สถาปนากวางซีเป็นเขตปกครองตนเองโดยมีคณะกรรมการบริหารและมีสภาผู้แทนราษฎรของเขตปกครองตนเอง

ในมลฑลยุนนานมีเขตปกครองตนเองของชนชาติไทยหลายเขตรวมประมาณ 500,000 คน แต่ละเขตมีคณะบริหารและสภาผู้แทนราษฎรของเขต

ส่วนในเวียดนามเหนือ, ในลาว, ในพม่า และในมณฑลอัสสัมของอินเดียนั้น ข้าพเจ้ายังไม่มีตัวเลขแน่นอน

ปัจจุบันนี้สาธารณรัฐของราษฎรจีนได้แถลงแล้วหลายครั้งว่าไม่ต้องการผนวกดินแดนของชาติอื่น ข้าพเจ้าจึงหวลคิดว่าถ้าเป็นในสมัยก๊กมินตั๋งแล้วถ้าพวก *"เชื้อชาตินิยม"* ยังมีความคิดแผนการมหาอาณาจักรไทยอยู่อีกแล้ว สมมุติว่าคนเชื้อชาติไทยในดินแดนดังกล่าวนี้เกิดยอมรับว่าจะเข้าร่วมเป็นมหาอาณาจักรไทยขึ้นมาจริง ๆ แต่อ้างว่าพวกเขาเป็น *"ไทยเดิม"* จึงให้ประเทศสยามที่เปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทยซึ่งเขาเรียกว่า *"ไทยบางกอก"* อันเป็นไทยใหม่เข้าร่วมเป็นมหาอาณาจักรเดียวกันกับ *"ไทยเดิม"* ดังนี้ พวก *"เชื้อชาตินิยม"* ก็คงไม่ยอม ถ้าจะทำให้ได้ก็ต้องทำสงครามกัน ซึ่งก็ต้องอาศัยจักรวรรดินิยมให้หนุนหลัง

(ข) นักประวัติศาสตร์บางคนเขียนประวัติศาสตร์เชื้อชาติไทยตามที่ฝรั่งเขียนไว้เช่นเขียนว่า ชนเชื้อชาติไทยเดิมอยู่ที่ *"ตาลีฟู"* และอ้างว่ากษัตริย์ไทยเดิมชื่อ ตีโล่โกะ โกะโล่ฝง อะไรทำนองนั้นถ้าหากเราใช้สามัญสำนึกก็จะเห็นว่าชื่อนั้นไม่ใช่ภาษาไทยเลย ส่วนคำว่า *"ฟู"* นั้น เป็นคำที่ราชวงศ์เช็ง (แมนจู) เมื่อประมาณ 3 ศตวรรษมานี้ใช้เป็นชื่อเขตต่าง ๆ ในประเทศจีนซึ่งเมื่อราชวงศ์เช็งล้มแล้วสาธารณรัฐจีนได้แบ่งเขตปกครองโดยเลิกใช้คำว่า *"ฟู"* แต่ฝรั่งเขียนหนังสือนั้นในปลายสมัยราชวงศ์เช็งจึงเรียกตามชื่อสมัยนั้นซึ่งมิใช่เป็นชื่อเขตปกครองของจีนสมัยโบราณและสมัยปัจจุบัน

ส่วนคำว่า *"ตาลี"* นั้นภาษาจีนกลางออกสำเนียง *"ต้าหลี่"* แปลว่า *"การปกครองสงบเรียบร้อยใหญ่"*, *"ศีลธรรมจรรยาใหญ่"* ฯลฯ แต่นักสันนิษฐานบางคนเดา ๆ ว่าคำนี้ตรงกับภาษาไทยว่า *"ท่าดี"* โดยให้เหตุผลว่าจีนพูดภาษาไทยไม่ชัด ออกสำเนียง *"ด"* ไม่ได้จึงต้องออกเป็น *"ล"* ข้าพเจ้าได้ไปเยือนชนชาติในเขต *"ต้าหลี่"* ปรากฏว่าคนพื้นเมืองเป็นเชื้อชาติ *"ไป๋"* พูดภาษาที่ต่างกับคนไทยเดิมแม้แต่การนับ

ซึ่งคนจีนกวางตุ้งนับคล้ายกับคนไทย เช่นคือ ยัด ยี่ สาม สี่ อึ้ง ลก ชัด ปัด เก๋า สับ แต่คนเชื้อชาติ *"ไป๋"* นับแล้วไม่มีคำใดคล้ายคำไทยเดิมเลย

ในมณฑลยุนนานปัจจุบันมีคนหลายเชื้อชาติ

(ค) เมื่อก่อน พ.ศ.2500 ในระยะปลายสมัยรัฐบาลพิบูลฯ หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงละครเรื่องพ่อขุนรามคำแหง และเขียนแผนที่แสดงว่าในสมัยโบราณแดนของชนชาติไทยแผ่คลุมไปถึงตอนเหนือของมณฑลเสฉวน โดยเขียนชื่อที่ตั้งของเมืองจุงกิงปัจจุบันว่า *"แป"* เพื่อให้ตรงกับภาษาไทยที่หมายถึง *"ไม้เครื่องเรือนสำหรับเอากลอนพาด"* ท่านผู้นี้คงจำลองแผนที่สมัยเก่าซึ่งฝรั่งเขียนไว้ว่า "PE" แล้วสันนิษฐานว่าเป็นคำไทย ข้าพเจ้าได้ไปเยือนเมืองนี้และเมืองเฉิงตูนนครหลวงของเล่าปี่แล้วล่องมาตามแม่น้ำฉางเจียง (แยงซีเกียง) สอบถามบัณฑิตโบราณคดีจีนได้ความว่าในสมัยโบราณเมืองนี้จีนเรียกว่า *"เผ"* แปลว่า *"กำแพงหลังบ้าน"*, *"การเลี้ยงดู"*, *"การอบรม"*, *"ลำน้ำแห่งที่คดเคี้ยว"*, ฯลฯ แต่ฝรั่งเขียนทับสำเนียงเพี้ยนไปเป็น "PE"

แผนที่ซึ่งหลวงวิจิตรฯ เขียนประกอบละครเรื่องนั้นได้ทำให้พวก *"เชื้อชาตินิยม"* สนใจมาก

(ง) บางคนหลงเชื่อว่า ชนเชื้อชาติไทยเดิมอยู่ที่บริเวณภูเขา "ALTAI" โดยสันนิษฐานว่าท้องที่นั้นมีคำลงท้ายว่า "TAI"

แต่คำว่า "ALTAI" นั้นเป็นภาษามงโกลแปลว่า *"ทอง"* มิใช่เป็นคำผสมระหว่าง *"อัล"* กับ *"ไท"* ภูเขาอัลไตจึงหมายถึง *"ภูเขาทอง"*

บริเวณนี้ตั้งอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตร 48 ถึง 53 องศา อยู่ในเขตสหภาพโซเวียต ติดต่อกับเขตแดนตะวันตกเฉียงเหนือของมงโกเลียและของจีน ฤดูหนาวอุณหภูมิใต้ศูนย์ 35-47 องศาเซนติเกรด

ตามประวัติชนชาตินั้น ในสมัยโบราณกลุ่มเผ่าพันธุ์ *"อัวรัต"* ซึ่งเป็นเผ่าผสมระหว่างมงโกลกับตุงกุอาศัยอยู่

ถ้าถือตามพวก *"เชื้อชาตินิยม"* ว่าชนเชื้อชาติไทยเดิมเป็นเจ้าของเขตนี้แล้วก็ขอคำอธิบายด้วยว่าอยู่ในยุคใดแล้วเคลื่อนมาทางเมือง *"แป"* (PE), ยุนนาน, กวางซี, ต่อมาถึงสยามตั้งแต่เมื่อใดโดยถูกเผ่ามงโกล-ตุงกุ ขับไล่หรืออย่างไร เพราะเผ่านี้ก็มีจำนวนคนเล็กน้อยเท่านั้น หรือถูกรุซเซียขับไล่มา แต่รุซเซียก็เพิ่งไปยึดครองเขตนี้เมื่อประมาณ 300 ปีมานี้เอง

ในด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น เขตนี้ยังคงอุดมสมบูรณ์จนถึงสมัยปัจจุบัน คือมีการเลี้ยงสัตว์, เพาะปลูกได้ผลสมบูรณ์ อุดมด้วยแร่ตะกั่ว สังกะสี และทองคำ ซึ่งยังทำกันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ถ้าเชื่อตามพวก *"เชื้อชาตินิยม"* แล้ว เราก็ควรใช้สามัญสำนึกว่าเหตุใดชนเชื้อชาติไทยเดิมจึงทิ้งถิ่นที่อุดมสมบูรณ์รวมทั้งมีทองคำ แล้วพากันอพยพข้ามทะเลทรายที่อัตคัดหลายพันกิโลเมตรมาหาทองคำในดินแดนใหม่ที่เรียกว่า *"สามปเทส"* แล้วปล่อยให้เผ่ามงโกล-ตุงกุเสวยสุขสำราญจากทรัพยากรธรรมชาตินั้น

ปัจจุบันนี้สหภาพโซเวียตได้จัดตั้งเขตปกครองตนเองในบริเวณภูเขาอัลไตขึ้นหลายเขต โดยเฉพาะเขตปกครองตนเอง "Gorno-Altayskaya Avtonomnya Oblast" เนื้อที่ 92,600 ตารางกิโลเมตรนั้น เมื่อ ค.ศ.1969 พลเมือง 169,000 คน ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ 7 ล้านไร่, ที่เพาะปลูกเมล็ดพืช 1 ล้านไร่, 239 โรงเรียนประถมและมัธยม, วิทยาลัยเทคนิคหลายโรงเรียนมีนักศึกษาชั้นอุดม 4,000 คน, 34 โรงพยาบาล และแพทย์ 188 คน, 173 สถานเลี้ยงเด็กทารกและโรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็ก 6,100 คน เราจึงน่าเทียบกับจังหวัดกำแพงเพชร, ตาก, ชุมพร, ยะลา ที่มีพลเมืองจำนวนใกล้เคียงกัน และอีกหลายจังหวัดในสยามว่ามีความสมบูรณ์เทียบกันได้กับคนในบริเวณภูเขาอัลไตหรือไม่แล้วใช้สามัญสำนึกตามธรรมชาติว่าสมควรที่คนเชื้อชาติไทย (หากเคยเป็นเจ้าของท้องที่นั้นจริง) จะพากันละทิ้งถิ่นอุดมสมบูรณ์เดินทางผ่านทะเลทรายโดยสมัยนั้นยังไม่รู้แผนที่ว่าจุดหมายปลายทางจะมีสุวรรณภูมิที่อุดมสมบูรณ์กว่าหรือไม่ สามัญสำนึกที่ปราศจากอุปาทาน *"เชื้อชาตินิยม"* เป็นพื้นฐานแห่งหลักวิชาว่าด้วยการอพยพของมนุษยชาติซึ่งต้องย้ายที่อยู่เดิมอันมีความอัตคัดไปสู่ดินแดนใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า

(จ) สมัยแผ่อำนาจช่วงชิงดินแดนของชาติอื่นนั้น จักรวรรดินิยมใช้วิธีหลายอย่างรวมทั้งวิธีเขียนบนกระดาษแผนที่แล้วประกาศเป็นทางการว่าดินแดนนั้น ๆ เป็นของตน เช่นจักรวรรดินิยมอังกฤษได้เขียน *"เส้นแมคมาฮอน (Mac Mahon Line)"* บนแผนที่ระหว่างอินเดียกับธิเบตของจีน ถือว่าดินแดนใต้เส้นนั้นเป็นของอังกฤษ ประเทศจีนตั้งแต่ราชวงศ์เช็งได้คัดค้าน แต่จักรวรรดินิยมอังกฤษก็ได้ถือว่าดินแดนส่วนนั้นเป็นของอังกฤษ

ส่วนพวก *"เชื้อชาตินิยม"* จำพวกที่กล่าวแล้วใช้วิธีแปลกประหลาดง่ายยิ่งกว่าวิธีรุกรานทางแผนที่คือใช้วิธีทึกทักเอาจากชื่อที่เรียกท้องที่ว่าถ้ามีคำที่ออกเสียงว่า *"ไท"* หรือ *"ไต"* ก็ดี หรือเดาว่าเป็นคำไทยก็ดี ท้องที่นั้นเป็นของคนเชื้อชาติไทยมาก่อน ซึ่งไม่ถูกต้องตามความจริง

ความเป็นมาของชื่อ "ประเทศสยาม" กับ "ประเทศไทย"

พิมพ์ครั้งแรก	โดยนายปราโมทย์ พึ่งสุนทร (2517)
พิมพ์ครั้งที่สอง	ประจักษ์การพิมพ์ (2517)
พิมพ์ครั้งที่สาม	(ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

2.2
การก่อตั้ง ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น และเสรีไทย

1. จิตสำนึกของคนไทยส่วนมากที่ประสบแก่ตนเอง และที่ทราบว่าชาติถูกญี่ปุ่นรุกราน

ส่วนมากของคนไทยรักชาติ ซึ่งอยู่ในประเทศไทยที่ประสบแก่ตนเองว่าชาติถูกญี่ปุ่นรุกรานก็ดี และส่วนมากของคนไทยรักชาติซึ่งอยู่ในต่างประเทศที่ทราบว่าชาติไทยถูกญี่ปุ่นรุกรานก็ดีนั้น ย่อมเกิดจิตสำนึกที่จะต่อสู้ผู้รุกรานเพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติ

ในระหว่างที่ข้าพเจ้าประชุม ค.ร.ม. ตอนบ่ายของวันที่ 8 ธ.ค. กองทหารญี่ปุ่นจากพระตะบองก็ได้เคลื่อนเข้ามากรุงเทพฯ แล้ว ดังปรากฏความที่รายงานในคณะ ร.ม.ต.ได้บันทึกไว้ ซึ่งข้าพเจ้าได้นำลงพิมพ์ไว้ในส่วนที่ 2 นั้น เมื่อเสร็จการประชุม ค.ร.ม.เวลา 17.55 น.แล้ว ข้าพเจ้าได้นั่งรถยนต์กลับบ้านสังเกตเห็นประชาชนไทย 2 ฟากถนนได้ยืนชุมนุมกันอยู่เป็นจำนวนมากด้วยน้ำตาไหลอันเป็นสภาพตรงกับที่หนังสือพิมพ์อเมริกัน Washington Times Herald (วอชิงตันไทมส์ ฮีราลด์) ฉบับวันที่ 18 ธ.ค. ได้ลงพิมพ์จากรายงานของผู้สื่อข่าว น.ส.พ.นั้นที่ได้เล็ดรอดออกจากประเทศไทยส่งไปให้ มีความดังต่อไปนี้

"The Thailanders, shocked by news of the surrender, wept as they stood dazed in the streets."

แปลเป็นไทยว่า

"ชาวไทยได้ทราบข่าวยอมจำนนญี่ปุ่นด้วยความตกตะลึง และพากันยืนงงงันในถนนด้วยน้ำตานอง"

เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงบ้านแล้วก็พบเพื่อนหลายคนที่มาคอยอยู่ อาทิ หลวงบรรณกรโกวิท (เปาว์ จักกะพาก), นายสงวน ตุลารักษ์, นายจำกัด พลางกูร, นายวิจิตร ลุลิตานนท์, นายเตียง ศิริขันธ์, นายถวิล อุดล, ม.ล.กรี เดชาติวงศ์ (หลวงเดชาติวงศ์วราวัฒน์) ฯลฯ เพื่อนที่มาพบนั้นก็ได้ชี้แจงถึงความรู้สึกของตนเองและของราษฎรส่วนมากที่ได้ประสบเห็นภาพที่กองทหารญี่ปุ่นซึ่งเป็นทหารต่างด้าวได้เข้ามารุกรานประเทศไทย และการที่ราษฎรไทยได้หลั่งน้ำตานั้นมิใช่เพราะความขลาดหรือกลัวตาย หากหลั่งน้ำตาเพราะ "เจ็บใจ" และ "แค้นใจ" ที่ว่า "เจ็บใจ" นั้นก็เพราะถูกต่างชาติรุกราน ที่ว่า "แค้นใจ" นั้นก็เพราะรัฐบาลไม่ทำตามที่ได้โฆษณาเรียกร้องทั้งทางหนังสือพิมพ์และทางวิทยุกระจายเสียงให้ราษฎรเสียสละต่อสู้ผู้รุกราน คือ เมื่อสู้ทางอาวุธไม่ได้ ก็ให้เผาอาคารบ้านเรือน ยุ้งฉางก่อนที่ศัตรูเข้ามารุกให้เหลือแต่ผืนดินเท่านั้นที่ศัตรูจะยึดเอาไปได้ ดังที่รัฐบาลตั้งคำขวัญว่า "ให้ศัตรูยึดได้แต่ปฐพี" อีกทั้งโฆษกของรัฐบาลโฆษณาให้ใช้อาวุธทุกชนิดที่พลเมืองมีอยู่เช่น ปืน, ดาบ, หอก, หลาว, ฯลฯ รวมทั้งสัตว์และพืชที่มีพิษ เช่น งู, ตะขาบ, แมลงป่อง, ฝักหมามุ่ย ฯลฯ (ผู้ที่มีชีวิตอยู่ปัจจุบันนี้ซึ่งฟังวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลสมัยนั้นคงระลึกถึงได้) แต่เมื่อถึงคราวญี่ปุ่นรุกรานเข้ามาจริง ๆ ทหารตำรวจและราษฎรที่ชายแดนก็ได้พร้อมกันเสียสละชีวิตต่อสู้ญี่ปุ่นแต่รัฐบาลก็ยอมญี่ปุ่นโดยไม่ทำตามที่ตนชักชวนเรียกร้องให้ราษฎรต่อสู้

เพื่อนที่ร่วมปรึกษาหารือขณะนั้นเห็นว่าราษฎรไม่อาจหวังพึ่งรัฐบาล ว่าจะรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยให้สมบูรณ์อยู่ได้ คือ จะต้องยอมตามคำเรียกร้องของญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งนำประเทศชาติเข้าผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว

เมื่อได้ปรึกษาหารือกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาประชุมวันนั้นได้ตกลงพลีชีพเพื่อชาติเพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทย เพื่อการนั้นจึงตกลงจัดตั้ง "องค์การต่อต้านญี่ปุ่น" ประกอบด้วยคนไทยที่รักชาติทุกชนชั้น วรรณะ ทั้งที่อยู่

ในประเทศไทยและที่อยู่ในต่างประเทศ ที่ประชุมได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าและกำหนดแผนการปฏิบัติต่อไป

2. ภารกิจ 2 ด้านขององค์การต่อต้านญี่ปุ่น

องค์การฯ มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ 2 ด้าน ประกอบกันคือ

(1) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน โดยพลังของคนไทยผู้รักชาติ และร่วมกับสัมพันธมิตรสมัยนั้น

(2) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่า เจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูต่อสัมพันธมิตร

ภายหลังที่รัฐบาลซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงครามและก่อสถานะสงครามต่อสัมพันธมิตรแล้ว ภารกิจขององค์การด้านนี้ก็เพิ่มขึ้นเป็นว่า "ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงครามและการผ่อนหนักเป็นเบา"

ถ้าต่อสู้ญี่ปุ่นทางอาวุธด้านเดียวโดยไม่ทำความเข้าใจกับสัมพันธมิตร ประเทศไทยก็จะถูกสัมพันธมิตรถือว่าเป็นศัตรูต่อเขา อันจะทำให้ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้สงครามได้ แต่ถ้าจะใช้เพียงคำพูดเจรจากับสัมพันธมิตรด้านเดียวโดยไม่มีการปฏิบัติทางอาวุธต่อญี่ปุ่นภายในประเทศไทย สัมพันธมิตรก็คงไม่ยอมให้ฝ่ายไทยใช้เพียงคำพูดแก้ปัญหาที่ไทยเข้าพัวพันในสงครามนั้นได้

3. วินัยและการระมัดระวังตัวของสมาชิกภายในประเทศไทย

ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยและผู้ที่เป็นสมาชิกของขบวนการนี้ต่อไปนั้นระลึกอยู่เสมอว่า การปฏิบัติงานจะสำเร็จได้และไม่เกิดความเสียหายแก่องค์การนั้นก็จำเป็นที่ผู้ก่อตั้งและสมาชิกทุกคนต้องรักษาความลับและปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด และป้องกันศัตรูมิให้ทำลายขบวนการได้ โดยขอให้คำนึงอยู่เสมอว่า เขตปฏิบัติการของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทยนั้นคือ ดินแดนของประเทศไทยที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น

และของรัฐบาลไทยที่อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะกองทหารญี่ปุ่นที่รุกรานเข้ามาในประเทศไทยนั้น มิได้มีแต่ทหารหน่วยรบและหน่วยพลาธิการของญี่ปุ่นเท่านั้น หากญี่ปุ่นได้มีหน่วยสารวัตรทหารพิเศษซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า "เคมเปไต" อันมีลักษณะเช่นเดียวกับที่สารวัตรทหารพิเศษของฮิตเล่อร์เยอรมันที่เรียกว่า "เกสตาโป" สารวัตรทหารพิเศษนี้มีอำนาจจับคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นศัตรูกับญี่ปุ่นไปกักขังทรมานและเข่นฆ่าได้ ดังที่ญี่ปุ่นเคยทำมาแล้วในดินแดนจีนที่ตนอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น

นอกจากนั้นสารวัตรทหารไทยและตำรวจไทยที่ยังมิได้เข้าร่วมกับขบวนการต่อต้านของเรานั้นก็เอาใจใส่ที่จะปราบปรามบุคคลที่กระทำการ หรือสงสัยว่าเตรียมการต่อต้านญี่ปุ่นอันเป็นผิดความประสงค์ของรัฐบาลไทย บุคคลเหล่านั้นก็อาจถูกสารวัตรทหารหรือตำรวจไทยจับกุมไปคุมขังไว้ได้ ฉะนั้นตราบใดที่สมาชิกองค์การต่อต้านยังคงอยู่ในวงล้อมของญี่ปุ่นและของรัฐบาลที่อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่นดังกล่าวนั้น ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและปฏิบัติการโดยวิธี "อำพราง" หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Cover story"

แต่ถ้าเมื่อใดองค์การสามารถยึดพื้นที่นอกกรุงเทพฯ ได้แล้วตั้งรัฐบาลต่อต้านขึ้น ผู้ที่ไปร่วมกับรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นก็ไม่ต้องอำพรางประการใด คือ ต่อสู้ญี่ปุ่นได้โดยเปิดเผยและประกาศให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรู้ และสนับสนุนรัฐบาลต่อต้านได้อย่างเปิดเผย

ถ้าสมาชิกองค์การฯ ผู้ใดได้รับคำสั่งจากกองบัญชาการขององค์การฯ ให้ไปปฏิบัติในประเทศสัมพันธมิตร และให้ปฏิบัติการเปิดเผยในดินแดนสัมพันธมิตรนั้นได้แล้ว สมาชิกดังกล่าวก็พ้นจากการคุกคามของ "เคมเปไต" หรือ เกสตาโป" ญี่ปุ่นหรือของสารวัตรทหารและตำรวจไทยส่วนที่อยู่ภายใต้อิทธิพลญี่ปุ่นได้

4. แผนการยึดภาคเหนือเพื่อตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น

เมื่อผู้ที่มาประชุมก่อตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่น ได้ปรึกษาสนทนาทำความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว และข้าพเจ้าได้ขอให้ทุกท่านกลับไปบ้านและช่วยกันพิจารณา

สถานการณ์, ความรู้สึกนึกคิดของราษฎรโดยทั่วไป และใช้ความคิดแล้วปรึกษาหารือกันต่อไป

ปิดประชุมเมื่อเวลา 23 น. ของวันที่ 8 ธันวาคมนั้น

ข้าพเจ้าขอให้ ม.ล.กรี เดชาติวงศ์ ซึ่งเป็นนายช่างใหญ่กรมทางและเป็นผู้กว้างขวางในภาคเหนือ (มารดาภรรยาเป็นเจ้าแห่งตระกูลเจ้าเชียงราย) นั้น ปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าต่อไปถึงความเหมาะสม ที่องค์การต่อต้านจะยึดภาคเหนือ เพราะมีหลังยันกับพม่าของอังกฤษสมัยนั้น ม.ล.กรีฯ เห็นชอบด้วยจึงแนะนำว่า เราต้องรีบยึดชุมทางรถไฟที่ปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ไว้ให้ได้ก่อนที่ญี่ปุ่นจะยึด ส่วนทางรถยนต์สายเหนือสมัยนั้นก็มีเพียงไปถึงสระบุรีและลพบุรีเท่านั้น

ขณะที่ข้าพเจ้าปรึกษากับ ม.ล.กรีฯ อยู่เกือบ 24 น.ของวันที่ 8 ธ.ค.นั้น นาวาอากาศเอกกาจ เก่งระดมยิง (หลวงกาจสงคราม) ได้มาที่บ้านข้าพเจ้าขอพบเป็นการด่วน ข้าพเจ้าจึงให้ ม.ล.กรีฯ หลบอยู่ในห้องหนึ่ง แล้วข้าพเจ้าก็พบกับ น.อ.อ.กาจฯ ซึ่งเป็นผู้ก่อการฯ 24 มิถุนายน น.อ.อ.กาจฯ กราบข้าพเจ้าแล้วกล่าวว่าเขามองไม่เห็นใครแล้วที่จะช่วยชาติได้ เขาขอปฏิญาณว่าจะซื่อสัตย์ต่อข้าพเจ้าและขอปฏิบัติตามคำสั่งของข้าพเจ้าที่จะกอบกู้เอกราชของชาติไทย ครั้นแล้วเขาได้เสนอว่าเขาพร้อมแล้วที่จะใช้ทหาร 1 กองร้อยนำข้าพเจ้ากับเขาและเพื่อนที่ไว้ใจได้ออกเดินทางจากกาญจนบุรี เข้าไปในเขตพม่าของอังกฤษสมัยนั้น เพื่อจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นต่อต้านญี่ปุ่น เขาหวังว่ารัฐบาลอังกฤษคงให้ความสนับสนุน ข้าพเจ้ากล่าวขอบใจ น.อ.อ.กาจฯ แล้วชี้แจงกับเขาว่า การที่จะตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในพม่านั้นยังไม่ถึงเวลา เพราะเราอาจจะตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นได้ในดินแดนของเราเองโดยเฉพาะในภาคเหนือหรือภาคอีสาน แต่ภาคเหนือนั้นเหมาะกว่า เพราะจะได้หลังยันกับพม่าของอังกฤษสมัยนั้น อีกทั้ง น.อ.อ.กาจฯ ก็เป็นคนเชียงใหม่ คงจะช่วยแผนการนั้นได้ น.อ.อ.กาจฯ จึงกล่าวว่าเห็นชอบด้วยตามแผนของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงถาม น.อ.อ.กาจฯ ว่ามีเพื่อนนายทหารที่ไว้ใจได้ซึ่งประจำการอยู่ที่กองทหารนครสวรรค์หรือไม่ น.อ.อ.กาจฯ ตอบว่ามีเพื่อนที่ชอบพอและไว้ใจได้ ข้าพเจ้าจึงถามว่าจะเต็มใจเดินทางไปโดยเรือยนต์ด่วนที่สุดเพื่อไปยังปากน้ำโพ (นครสวรรค์) และติดต่อกับทหารเพื่อนของ น.อ.อ.

กาจฯ ให้เห็นแก่ชาติโดยร่วมมือกันยึดทางรถไฟที่ปากน้ำโพและบริเวณนั้น และต่อต้านมิให้ญี่ปุ่นยกพลขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งพวกเราจะเล็ดรอดไปตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น น.อ.อ.กาจฯ จึงเดินทางโดยเรือยนต์ไปในตอนเช้ามืดของวันที่ 9 ธ.ค. ครั้นถึงวันที่ 11 ธ.ค. น.อ.อ.กาจฯ ก็กลับมารายงานต่อข้าพเจ้าว่า เมื่อไปถึงนครสวรรค์นั้นญี่ปุ่นได้ยึดทางรถไฟที่นครสวรรค์ไว้ได้แล้ว ฉะนั้นจะต้องหาทางอื่นต่อไป

ข้าพเจ้าเห็นว่าแม้แผนยึดทางรถไฟที่นครสวรรค์ ที่ไม่สามารถทำได้ในขณะนั้น แต่ก็มิได้ทำให้เสียแผนการจัดตั้งกองกำลังในต่างจังหวัด โดยวิธีจัดตั้งหน่วยกำลังต่าง ๆ เป็นการลับในหลายท้องที่ ดังปรากฏตามรายงานลงวันที่ 7 พ.ค. 2489 ของคณะกรรมาธิการวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร สอบสวนสะสางทรัพย์สินของชาติซึ่งคณะเสรีไทยได้ใช้จ่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งข้าพเจ้าได้นำลงพิมพ์ไว้ในหนังสือชื่อ "จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี, นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา กับภาคผนวกเรื่องเสรีไทยบางประการ" ฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาอังกฤษแล้ว

5. ญี่ปุ่นเรียกร้องรัฐบาลไทยให้กำจัดข้าพเจ้าและนายวิลาศ โอสถานนท์ ออกจากคณะรัฐมนตรี โดยให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการ

เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2484 สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในตำแหน่งที่ว่างอยู่ 1 ตำแหน่ง (เนื่องจากเจ้าพระยายมราชถึงแก่อสัญกรรม-ก่อนแล้ว)

ความเป็นมาของเรื่องนี้ปรากฏตามเอกสารหลักฐานดังต่อไปนี้

5.1 คำให้การของ พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส รองนายก ร.ม.ต. ที่ได้สาบานตนแล้วให้การต่อคณะกรรมการอาชญากรรมสงครามเมื่อวันที่ 17 ธ.ค. 2488 มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

"ข้าฯ ได้ไปที่วังสวนกุหลาบซึ่งเป็นที่พักของนายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ได้พบนายกรัฐมนตรีกับนายวนิช ปานะนนท์ นายวนิชฯ ได้พูดว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความรังเกียจ

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม และนายวิลาศ โอสถานนท์ เพราะสองคนนี้เอนเอียงไปทางอังกฤษ คณะรัฐมนตรีจะมีความคิดเห็นร่วมกับญี่ปุ่นด้วยประการใด ๆ ก็ทำไปไม่สะดวก เพราะสองคนนี้มีความคิดเห็นไม่ตรงกับญี่ปุ่น เขาจะให้สองคนนี้ออกจากคณะร.ม.ต. เฉพาะหลวงประดิษฐ์นั้นฝ่ายญี่ปุ่นเสนอว่าควรแต่งตั้งให้เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ที่ญี่ปุ่นมีความประสงค์จะให้หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นผู้สำเร็จราชการนั้น ข้าฯ คิดว่าหลวงประดิษฐ์ฯ ยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ข้าราชการและประชาชนยังนับถืออยู่มาก ถ้าได้เป็นผู้สำเร็จแล้วจะได้พ้นจากหน้าที่การเมืองและญี่ปุ่นคิดว่าคงจะไม่ทำให้ประชาชนเห็นว่าญี่ปุ่นรังแกหลวงประดิษฐ์ฯ เมื่อนายวนิชฯ ได้พูดกับข้าฯ ดังนั้นแล้ว นายกรัฐมนตรีก็ได้พูดกับข้าฯ เช่นเดียวกันและขอร้องให้ข้าฯ เชิญหลวงประดิษฐ์และนายวิลาศ โอสถานนท์ และนายทวี บุณยเกตุ มาปรับความเข้าใจแล้วดำเนินการต่อไป ข้าฯ จึงได้เชิญบุคคลทั้ง 3 มาที่วังสวนกุหลาบ ได้ชี้แจงเหตุการณ์และความประสงค์ให้ฟัง หลวงประดิษฐ์ฯ ตอบว่าจะไปปรึกษาพวกพ้องดูก่อน ส่วนนายวิลาศฯ นั้นว่าไม่ขัดข้องอะไร ครั้นเย็นในวันนั้นหลวงประดิษฐ์ฯ ได้ไปหาข้าฯ ที่วังปารุสกวัน ซึ่งเป็นที่พักของข้าฯ ได้ชี้แจงกับข้าฯ ว่าได้หารือพวกพ้องแล้ว แต่ยังรู้สึกตะขิดตะขวงใจในการที่จะร่วมคณะผู้สำเร็จราชการนั้นเป็นการไม่เหมาะสมหรือไม่ดีงาม ข้าฯ ได้พยายามชี้แจงแสดงเหตุผลด้วยประการต่าง ๆ ว่ามีความจำเป็นเพื่อเหตุการณ์อันไกล ในที่สุดหลวงประดิษฐ์ก็ยอมแล้วนายทวี บุณยเกตุก็ได้ทำเรื่องราวดำเนินการให้หลวงประดิษฐ์ฯ และนายวิลาศฯ ออกจากรัฐมนตรีและให้หลวงประดิษฐ์ฯ ร่วมอยู่ในคณะผู้สำเร็จราชการต่อไป"

5.2 บันทึกเรื่อง "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ของนายทวี บุณยเกตุ"

บันทึกของนายทวี บุณยเกตุ ตามหัวข้อดังกล่าวนั้นได้ลงพิมพ์ในหนังสือของนายดิเรก ชัยนาม ชื่อ "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2" พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2510 หน้า 357-359 มีความดังต่อไปนี้

"ครั้นต่อมา จะเป็นวันที่เท่าใดข้าพเจ้าจำไม่ได้ แต่เข้าใจว่าระหว่างวันที่ 10 ถึง 12 ธันวาคม หรือไงนี่แหละ แต่ที่แน่ใจนั้นก็ภายหลังที่รัฐบาลได้เซ็นสัญญายอมให้ทหารญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยได้ไม่กี่วัน รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้เริ่มเจรจาขอกู้เงินจากไทย

เป็นงวดแรก เพื่อใช้จ่ายในกิจการทหารของญี่ปุ่น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้เสนอความเห็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าการที่จะให้รัฐบาลญี่ปุ่นกู้เงินเพื่อไปใช้จ่ายในกิจการทหารของเขานั้นเข้าใจว่า คงจะไม่กู้แต่เพียงเท่านี้ แต่จะต้องขอกู้มาอีกเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ตามความจำเป็นในทางทหารของเขา หากเราให้กู้ก็จะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้มีธนบัตรหมุนเวียนในท้องตลาดมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจ คือ "จะทำให้เกิดเงินเฟ้อ (Inflation) จึงเห็นควรให้ทหารญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรของเขาขึ้นใช้เองในกองทัพของเขา เรียกว่า Invasions notes จะดีกว่า ทั้งนี้ เพื่อว่าเมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้ว เราจะได้ประกาศยกเลิกธนบัตรเหล่านี้เสีย หากทำได้เช่นนี้เมื่อเสร็จสิ้นสงครามแล้ว การเงินและการเศรษฐกิจของประเทศก็จะได้ไม่ถูกกระทบกระเทือน และจะไม่เกิดเงินเฟ้อขึ้น นายกรัฐมนตรีได้กล่าวแย้งว่า การที่จะปฏิบัติตามความเห็นและตามข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้น แม้จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเงินเฟ้อขึ้นได้ก็ตาม แต่ก็เท่ากับเป็นการแสดงว่าเราได้เสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้ว จึงไม่เห็นด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้แถลงค้านว่า ก็การที่เรายอมให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองและทำอะไรได้ต่าง ๆ น่ะไม่ได้แปลว่า เราได้เสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้วดอกหรือ ในเรื่องนี้รู้สึกว่า ได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงระหว่างนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ในที่สุดนายกรัฐมนตรีก็ยังคงยืนยันในความเห็นที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นยืมเป็นเงินบาท โดยพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น และต่อมาอีกไม่กี่วันก็ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ นายปรีดี พนมยงค์ ได้พ้นจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งยังว่างอยู่อีกตำแหน่งแทน และในเวลาไล่เลี่ยกันนี้ ยังมีรัฐมนตรีอีกสองสามคนได้พ้นจากตำแหน่งไปด้วย เท่าที่จำได้ก็มีนายดิเรก ชัยนาม พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ถูกส่งไปเป็นอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียวในภายหลัง) กับนายวิลาศ โอสถานนท์ เป็นอันว่าเราต้องพิมพ์ธนบัตรให้กองทัพญี่ปุ่นกู้ไปใช้อยู่เรื่อย ๆ โดยมีทองคำส่วนหนึ่งผูกหูไว้ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นหลักประกัน กับมีเงินเยนเป็นส่วนมากเป็นหลักประกันในตอนหลัง และยิ่งกว่านั้น รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเยน โดยเพิ่มค่าของเงินเยนให้สูงขึ้น ให้เป็น ๑ เยนเท่ากับ ๑

บาท ซึ่งแต่ก่อนนี้ อัตราแลกเปลี่ยน 1.50 เยน เท่ากับ 1 บาท ทั้งนี้เนื่องมาจากการกู้ยืม เพราะญี่ปุ่นประสงค์จะใช้เงินคืนเราเป็นเงินเยนจำนวนน้อยลงนั่นเอง"

6. มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นที่ตั้งลับกองบัญชาการองค์การต่อต้านที่ต่อมาใช้ชื่อว่า "ขบวนการเสรีไทย" และ เป็นค่ายกักกันคนอังกฤษและคนอเมริกันระหว่างสงคราม

6.1 ข้าพเจ้ายังเป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ข้าพเจ้าได้ซ้อมความเข้าใจกับนายกรัฐมนตรี (พิบูลฯ) และรองนายกรัฐมนตรี (อดุล) ว่า โดยที่ญี่ปุ่นไม่พอใจให้ข้าพเจ้าร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งการเมือง แต่ตำแหน่งผู้ประศาสน์การฯ มิใช่ตำแหน่งการเมือง อีกทั้งข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งนี้โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ตาม พ.ร.บ.จัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ฉะนั้นจึงถือว่าข้าพเจ้ายังคงดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การต่อไป รัฐบาลไม่ขัดข้อง

ข้าพเจ้าจึงอาศัยมหาวิทยาลัยฯ เป็นที่ตั้งกองบัญชาการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งต่อมาได้ร่วมเป็นขบวนการเดียวกันกับเสรีไทยในส.ร.อ.และในอังกฤษใช้ชื่อว่า "ขบวนการเสรีไทย"

6.2 ค่ายกักกันคนอังกฤษและคนอเมริกันระหว่างสงคราม

เมื่อวันที่ 11 ธ.ค. 2484 รัฐบาลไทยกับญี่ปุ่นได้ตกลงกติกาทำสัญญาร่วมมือทางทหาร (Military co-operation) ระหว่างกันแล้ว รัฐบาลไทยก็เตรียมการที่จะจับคนสัญชาติอังกฤษ คนสัญชาติอเมริกันเอาไปกักกันไว้เสมือนหนึ่งเป็นชนชาติศัตรู เพราะถ้ารัฐบาลไทยไม่จัดการเช่นนั้นกองทหารญี่ปุ่นก็จะจัดการเอง รัฐบาลไทยได้มอบให้ พล.ต.ต.อดุลฯ รองนายก ร.ม.ต.เป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้

รองนายกรัฐมนตรีจึงไปพบข้าพเจ้า ขอแบ่งสถานที่ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ฯ เพื่อกักกันคนสัญชาติดังกล่าว โดยขอให้มหาวิทยาลัยจัดเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดูแลค่ายกักกันนี้ ส่วนทางทหารนั้นได้ตั้งม.ร.ว.พงศ์-

พรหม จักรพันธุ์ นายพันตรีกองหนุนที่รับราชการอยู่ในกรมศุลกากร กระทรวงการคลังที่เคยอยู่ในสังกัดข้าพเจ้าก่อนแล้วนั้นเป็นผู้บังคับการค่าย และขอให้มหาวิทยาลัยจัดเจ้าหน้าที่ให้มีความเป็นอยู่อย่างดีที่สุดแก่ผู้ถูกกักกันเหล่านั้น

ข้าพเจ้าในฐานะผู้ประศาสน์การตกลงรับข้อเสนอของรองนายกรัฐมนตรีดังกล่าว เพราะเห็นว่า

ประการที่ 1 คนสัญชาติดังกล่าวที่อยู่ในประเทศไทยจะรอดพ้นจากการถูกจับกุมโดยฝ่ายญี่ปุ่นที่อาจจะใช้วิธีทรมาน ดังที่ญี่ปุ่นได้เคยทำแก่คนอังกฤษอเมริกันในประเทศ

ประการที่ 2 การช่วยคนสัญชาติสัมพันธมิตรดังกล่าวเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สัมพันธมิตรจะผ่อนหนักเป็นเบาให้แก่ประเทศไทย ถ้าหากสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะสงคราม

ข้าพเจ้าได้มอบให้นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งทำหน้าที่เลขาธิการองค์การต่อต้านซึ่งต่อมาใช้ชื่อว่า "ขบวนการเสรีไทย" นั้น เป็นหัวหน้าพนักงานมหาวิทยาลัยฝ่ายความเป็นอยู่ของผู้ถูกกักกันเท่านั้น

มหาวิทยาลัยได้ต้อนรับและได้พิทักษ์ผู้ถูกกักกันเหล่านั้นเต็มความสามารถที่จะมิให้ญี่ปุ่นยื้อแย่งเอาไปทรมานได้

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ลอร์ด เมานท์แบทเตนได้เปิดเผยต่อหนังสือพิมพ์ไทมส์ฉบับวันที่ 18 ธ.ค. ค.ศ. 1946 มีความดังต่อไปนี้

"There are, I know, many who were prisoners of war in Siam who have good reason, to be grateful for Pradit's good will to us. So let us honour a man who has rendered high service to the allied cause and to his own country, and who from my personal knowledge of him is a firm advocate of Anglo-Siamese friendship. The chain of local resistance to Japanese oppression in the occupied lands of South-East Asia had very few gaps in it, and one of the strongest links was forged by Pradit in Siam. (Loud and prolonged cheers.)

แปลเป็นภาษาไทยว่า

"ข้าพเจ้ารู้ว่ามีบุคคลมากหลายที่เคยตกเป็นเชลยศึกในสยามได้มีความสำนึกอันถูกต้องในแง่ที่มีความกตัญญูรู้คุณต่อความปรารถนาดีของประดิษฐ์ซึ่งมีต่อเรา

ดังนั้นจึงขอให้เราให้เกียรติแก่บุคคลผู้นี้ที่ได้ให้บริการอย่างสูงต่ออุดมการของสัมพันธมิตรและต่อประเทศของเขาเอง และโดยความรู้เห็นเป็นส่วนตัวของข้าพเจ้า เขาก็เป็นบุคคลที่ได้ส่งเสริมมิตรภาพระหว่างอังกฤษกับสยามเป็นอย่างหนักแน่นมากด้วยสายระยางแห่งการต่อต้านในท้องถิ่นแห่งการกดขี่ของญี่ปุ่นในดินแดน เอเชียอาคเนย์ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นนั้นถึงจะมีช่องว่างอยู่บ้าง ก็มีอยู่อย่างเล็กน้อยเหลือเกิน และสายระยางที่เข้มแข็งที่สุดอันหนึ่งก็ได้แก่สายระยางซึ่งได้บากบั่นสร้างสรรค์ขึ้นโดยประดิษฐ์ในสยามนี้เอง (เสียงแห่งความชื่นชมยินดีได้ให้ร้องก้องขึ้นเป็นเวลายาวนาน)”

อนึ่ง ปรากฏเอกสารหลักฐานที่สโมสรกองกำลังพิเศษของอังกฤษฉบับ 17 ธ.ค. ค.ศ.1970 ถึงข้าพเจ้ามีความดังต่อไปนี้

สำเนาภาพถ่ายจดหมายของสโมสรกองกำลังพิเศษแห่งอังกฤษ ฉบับ 17 ธันวาคม ค.ศ.1970 ถึงนายปรีดี พนมยงค์

01-589 0490
01-589 4315

L FORCES CLUB

8, HERBERT CRESCENT,
KNIGHTSBRIDGE,
LONDON, S.W.1

17th December 1970

H.E. Nai Pridi Banamyong,
E.c. 3 - 5,
17, rue Emile Dubois,
PARIS XIVe,

Your Excellency,

It was the unanimous decision of the Committee that I should write to express the wish that you would accept our invitation to be an Honorary Member of this Club.

As you may know, the Club was formed in 1945 by and for those who served in Special Forces and who were engaged in resistance and underground movements during the 1939/45 war.

It would give us, and all members of the Club, great pleasure to learn that Your Excellency will accept this Honorary Membership. I know that it would give particular pleasure to those members, both Thai and British formerly in the Siam Country Section of Force 136 who in the war years worked so closely with and received at all times such steadfast support and encouragement from you.

This invitation is offered as a mark of our acknowledgement and high appreciation of the outstanding part played by Your Excellency in promoting and sustaining the resistance movement which in days of peril and hazard rendered service to both our countries.

I am, Your Excellency,

Yours sincerely,

Geoffrey Hutchinson Walford

CHAIRMAN.

คำแปลภาษาไทย

สโม[redacted]รกองกำลังพิเศษ
[redacted] เฮ[redacted]เบอร์ทเครเซนท์ ไนทส์บริดจ์
ลอนดอน เอส ดับเบิลยู 1
17 ธันวาคม ค.ศ.1970 (พ.[redacted].2513)

ฯ พณ ฯ ปรีดี พนมยงค์
อี.ซี. 3-5
17 ถนนเอมิ[redacted] ดูบัวส์ ปารีส 16

ฯ พณ ฯ

คณะกรรมการได้มีมติเป็นเอกฉ[redacted]ท์ ให้ข้าพเจ้ามีหนังสือขอร้องให้ท่านรับคำเชิญของเราที่ขอให้ท่านเป็นสมาชิกกิ[redacted]ติมศักดิ์ของสโมสรนี้

ดังที่ ฯ พณ ฯ คงจะทราบแล้ว สโมสรนี้ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1945 โดยและเพื่อบุคคลซึ่งได้ปฏิบัติการอยู่ในกองกำลังพิเศษและบุคคลซึ่งได้ทำงานอยู่ในขบวนการต่อต้านและขบวนการใต้ดินในระหว่างสงคราม ค.ศ.1939-1945 (พ.ศ. 2482-2488)

เราและ[redacted]มาชิกทั้งหลายของสโมสรนี้ มีความชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทราบว่า ฯพณฯ จะยอมรับเป็นสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ของสโมสรนี้ ข้าพเจ้าทราบดีว่าสมาชิกเหล่านี้ทั้งที่เป็นคนไทยและคนอังกฤษ ซึ่งเคยทำงานอยู่ในแผนกประเทศสยามของกองกำลัง 136 ซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับท่านและได้รับการ[redacted]นับ[redacted]นุนอย่างแข็งขัน และได้รับการส่งเสริมกำลังใจจากท่านตลอ[redacted]เว[redacted]าในระหว่างหลายปีของการทำสงครามนั้น คงจะมีความชื่นชมยินดีเป็นพิเศษ

การที่ส่งคำเชิญดังกล่าวมายัง ฯพณฯ ในครั้งนี้ก็เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงถึงการยอมรับนับถือ และการยกย่องอย่างสูง[redacted]ของเราต่อบทบาทอันเด่นชัดของ ฯพณฯ ในการ[redacted]นับสนุนและค้ำจุนขบวนการต่อต้าน ซึ่งได้รับใช้ประเท[redacted]ของเราทั้งสองในยามที่ตกอยู่ในอันตรายและการเสี่ยงภัย

ด้วยความจริงใจของข้าพเจ้า
ยอฟเฟรย์ เอ็ช วอลฟอร์ด
ประธานกรรมการ

6.3 โดยที่มหาวิทยาลัยฯ ได้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดีแก่ผู้ถูกกักกัน พร้อมทั้งป้องกันให้เขาเหล่านั้นปลอดภัยจากญี่ปุ่น ฉะนั้นวันหนึ่งศาสตราจารย์ฮัตเจนสัน (ศาสตราจารย์ของ ม.ธ.ก.) ที่ถูกกักกันอยู่ในค่ายจึงถามศิษย์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลค่ายว่า ท่านสังเกตการปฏิบัติของมหาวิทยาลัยฯ ที่มีต่อผู้กักกันเป็นอย่างดีกว่าที่ญี่ปุ่นปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกันในประเทศจีนแล้ว ท่านสันนิษฐานว่านักศึกษาคงจัดตั้งขบวนการอย่างคนฝรั่งเศสเสรีใช่หรือไม่ เจ้าหน้าที่ตอบว่าขอให้ถามผู้ใหญ่ ข้อสันนิษฐานของผู้ถูกกักกันไปถึงพนักงานสถานทูต ส.ร.อ.ในกรุงเทพฯ ซึ่งถูกกักกันอยู่ภายในสถานทูตนั้น ความจึงปรากฏในรายงานฉบับ 18 ส.ค. ค.ศ.1942 (พ.ศ.2485) ของนาย "แชพแมน" (Chapman) อดีตเลขานุการโทสถานทูตอเมริกัน ณ กรุงเทพฯ ซึ่งหนังสือของรัฐบาล ส.ร.อ.ชื่อ "Foreign Relations of the United States" ค.ศ. 1942 เล่ม 1 หน้า 917-920 ได้ลงพิมพ์เปิดเผยภายหลังเหตุการณ์ล่วงพ้น 25 ปีแล้ว (ตามระเบียบเปิดเผยเอกสารลับของ ส.ร.อ.) มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

"At the time of my departure from Bangkok on June 29, 1942, the Thai Government appeared to be under the control of and subservient to the Japanese military although still nominally independent. The pre-war Council of Ministers remained in office with a few exceptions. As previously noted Luang Pradist Manudharm, pre-war Minister of Finance, who had so stoutly resisted Japanese attempts at financial penetration and who has staunch pro-Allied sentiments, had been "promoted" to the Council of Regency to eliminate him from political activities inimicals to Japan....Luang Vichitr had recently bacome Foreign Minister. Nai Direck, the pre-war Foreign Minister, was safely under observation as Thai Ambassador in Tokyo. As indicated in a preceding paragraph the only notable absentee was Nai Vilas Osathananda, former Director General of the Publicity Department.

"Indications of the development of a "Free Thai" movement organized by university students were reported. Evidently the objective of such a movement would be to create an underground revolutionary group which at a propitious moment would seize the power and free the country from the Japanese yoke and the control of its present......leaders. Whether the small group of liberal and pro-Allied leaders who are still in the Government .....are connected with this movement is not known."

แปลเป็นภาษาไทยว่า

"ในขณะที่ข้าพเจ้าเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ. 1942 นั้น ปรากฏว่ารัฐบาลไทยอยู่ภายใต้การควบคุมและรับใช้การทหารของญี่ปุ่นแม้ว่าจะเป็นเอกราชแต่ในนาม รัฐมนตรีที่เป็นอยู่ก่อนสงครามคงดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไป ดังที่ข้าพเจ้าบันทึกส่งมาก่อนแล้วว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมรัฐมนตรีคลังก่อนสงครามที่ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเข้มแข็ง ในการที่จะแทรกเข้ามาทางการคลังและเป็นผู้มีจิตใจนิยมสัมพันธมิตรนั้นได้ "เลื่อนตำแหน่งขึ้น" สู่คณะผู้สำเร็จราชการฯ เพื่อกำจัดเขาให้พ้นจากกิจกรรมทางการเมืองอันไม่เป็นมิตรต่อญี่ปุ่น...หลวงวิจิตรฯ ได้เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศเมื่อเร็ว ๆ นี้ นายดิเรกรัฐมนตรีต่างประเทศก่อนสงครามปลอดภัยภายใต้การสอดส่อง คือ เป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำโตเกียวดังที่ได้ชี้แจงในวรรคก่อนนี้แล้วว่าผู้ที่ไม่อยู่ในคณะรัฐบาลคนเดียว คือ นายวิลาศ โอสถานนท์ อดีตอธิบดีกรมโฆษณาการ

"ได้รับแจ้งว่าได้มีการประกอบขึ้นซึ่ง "เสรีไทย" ขบวนหนึ่ง จัดตั้งโดยนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นที่แน่นอนว่าวัตถุประสงค์ของขบวนการเช่นนี้ก็เพื่อจัดตั้งกลุ่มอภิวัฒน์ใต้ดิน ซึ่งเมื่อถึงโอกาสสมควรแล้วก็จะทำการยึดอำนาจแล้วกู้อิสรภาพประเทศให้พ้นจากแอกของญี่ปุ่นและการควบคุมของผู้นำ...ปัจจุบัน ส่วนกลุ่มเล็ก ๆ ของผู้นำนิยมสัมพันธมิตรที่ยังอยู่ในรัฐบาลนั้น... ไม่ทราบว่าเกี่ยวข้องกับขบวนการนี้หรือไม่"

7. การก่อตั้งเสรีไทยใน ส.ร.อ.และในอังกฤษ

7.1 จิตสำนึกของคนไทยส่วนมากที่รักชาติซึ่งอยู่ใน ส.ร.อ. และในอังกฤษ และท่วงท่าของรัฐบาล ส.ร.อ.กับรัฐบาลอังกฤษที่มีต่อการจัดตั้งเสรีไทยใน 2 ประเทศนั้น

นอกจากคนไทยในประเทศไทย ที่ได้ประสบพบเห็นการรุกรานของญี่ปุ่นตั้งแต่วันที่ 8 ธ.ค. ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) จึงเกิดจิตสำนึกรวมกันก่อตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่น เพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทยดังที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหลายข้อแล้วนั้น ส่วนคนไทยในส.ร.อ.และในอังกฤษก็เกิดจิตสำนึกที่จะรวมกัน

ประกอบเป็นองค์การต่อสู้ญี่ปุ่นเพื่อกอบกู้เอกราชของชาติไทย แม้ว่าข่าวที่ได้รับจะช้าไปบ้างแต่คนไทยในต่างประเทศดังกล่าวนี้ก็มิได้ทอดทิ้งเวลาไว้เนิ่นนาน คือได้รีบลงมือออกแถลงการณ์คัดค้านญี่ปุ่น และดำริที่จะจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น อาทิ

(1) เมื่อวันที่ 11 ธ.ค. ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) หรือ 3 วันภายหลังญี่ปุ่นรุกรานไทยนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันได้แถลงต่อ น.ส.พ.และส่งโทรเลขไปยังรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ ใจความว่า สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตันจะทำตามคำสั่งของรัฐบาลที่สถานทูตเห็นว่ามิใช่เป็นคำสั่งที่ญี่ปุ่นสั่งให้ทำ รุ่งขึ้นอีก 1 วันคือวันที่ 12 ธ.ค.นั้น สถานทูตไทยดังกล่าวทราบข่าวว่ารัฐบาลไทยทำข้อตกลงร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น สถานทูตนั้นก็ได้แจ้งต่อรัฐบาลอเมริกัน ถึงการที่สถานทูตนั้นไม่ยอมรับรู้ข้อตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่นดังกล่าวนั้น และถึงการที่อัครราชทูตและข้าราชการสถานทูตนั้นพร้อมที่จะจัดตั้งองค์การเสรีไทย ซึ่งรัฐบาลอเมริกันได้หารือต่อไปยังรัฐบาลอังกฤษ แต่รัฐบาลอังกฤษได้ตอบรัฐบาลอเมริกันตามบันทึกสถานเอกอัครราชทูตอังกฤษลงวันที่ 24 มกราคม ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ซึ่งปรากฏในหนังสือรัฐบาลส.ร.อ.เล่มที่ข้าพเจ้าได้อ้างไว้ก่อนแล้ว (Foreign Relations of the United States) ค.ศ.1941 เล่ม 5 หน้า 302 มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

711.92/33

The British Embassy to the Department of State

AIDE-MEMOIRE

His Majesty's Government in the United Kingdom welcomes the proposal made in the State Department's memorandum of December 18th to continue to recognise the Thai Minister in Washington as the representatives in the United States of the free people of Thailand. When the question of setting up a Free Thai movement arises, the personalities of possible leaders will naturally require careful consideration, and His Majesty's Government are now going into this question so far as the United Kingdom is concerned. The Thai Minister in London has shown no wish to come out into open opposition to the regime in Bangkok, and His Majesty's Government consider that it will be best to arrange for his departure.

แปลเป็นไทยดังต่อไปนี้

เลขที่ 711.92/33

"สถานเอกอัครราชทูตบริติชถึงกระทรวงว่าการรัฐ (กระทรวงการต่างประเทศ ส.ร.อ.)"

บันทึกช่วยจำ

"รัฐบาลของพระราชาธิบดีในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) *ยินดีต้อนรับข้อเสนอตามบันทึกของกระทรวงว่าการรัฐ ฉบับลงวันที่ 18 ธันวาคม ในการดำเนินต่อไปที่รับรองอัครราชทูตไทยในวอชิงตันเป็นตัวแทนในสหรัฐอเมริกาของประชาชนเสรีแห่งประเทศไทย. เมื่อปัญหาเกิดขึ้นเรื่องจัดตั้งขบวนการเสรีไทยนั้น บุคคลที่อาจเป็นไปได้ที่จะเป็นหัวหน้านั้นก็เป็นธรรมดาที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ,* และรัฐบาลของพระราชาธิบดีกำลังดำเนินการเกี่ยวกับปัญหานี้ เท่าที่เกี่ยวข้องกับสหราชอาณาจักร อัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอน มิได้แสดงความปรารถนาอย่างเปิดเผยที่จะคัดค้านระบบปกครองในกรุงเทพฯ และรัฐบาลของพระราชาธิบดีเห็นว่าจะเป็นการดีที่สุดที่จะให้เขาเดินทางออกไป..."

เมื่อรัฐบาลอเมริกันได้รับบันทึกสถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ ก็ได้มีบันทึกตอบไปเมื่อวันที่ 19 มกราคม ค.ศ.1942 (พ.ศ.2485) มีความตอนหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่ข้าพเจ้าอ้างถึงฉบับ ค.ศ.1942 เล่ม 1 หน้า 913-914 มีความดังต่อไปนี้

"With regard to the Thai Minister in Washington this Government has decided. after careful consideration of all factors involved, not to proceed at present with the proposal to recognize the Minister as" the presentative in the United States of the free people of Thailand", and intends for the time being to continue to recognize him as "Minister of Thailand".

"With regards to the text of the statement which the British Government proposes to issue in London, this Government considers that it would be preferable to defer the issuance of any statements by the British and the United States Governments until such time as word shall have been received that the British and the American Ministers to Thailand have safely departed from the country. This Government agress that any statements issued in regard to Thailand by the British Government, the Netherlands Government and the United States Governments should not conflict.

"Washington, January 19, 1942"

แปลเป็นไทยว่า

"...ส่วนที่เกี่ยวกับอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันนั้น รัฐบาลนี้ (ส.ร.อ.) ได้ตัดสินใจภายหลังที่ได้พิจารณาอย่างรอบคอบทั้งกรณีทั้งหลายที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงไม่ดำเนินต่อไปในปัจจุบันนี้ เกี่ยวกับข้อเสนอที่จะรับรองอัครราชทูตไทยว่า "เป็นตัวแทนในสหรัฐอเมริกาของประชาชนเสรีไทยในประเทศไทย" และตั้งใจในสถานการณ์ปัจจุบันที่จะดำเนินรับรองเขาต่อไปในฐานะ "อัครราชทูตของประเทศไทย"

"เกี่ยวกับข้อแถลง ซึ่งรัฐบาลบริติชเสนอที่จะประกาศในกรุงลอนดอนนั้น รัฐบาลนี้ (ส.ร.อ.) เห็นว่า น่าจะเป็นการเหมาะสมกว่าที่จะเลื่อนเวลาต่อข้อแถลงใด ๆ โดยรัฐบาลอังกฤษและรัฐบาล ส.ร.อ.ไว้ก่อน จนกว่าถึงเวลาที่ได้รับแจ้งว่าอัครราชทูตอังกฤษและอเมริกันประจำประเทศไทย ได้ออกเดินทางจากประเทศไทยนั้น รัฐบาลนี้ (ส.ร.อ.) เห็นด้วยว่า คำแถลงใด ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทยซึ่งจะประกาศโดยรัฐบาลบริติช, รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ และรัฐบาล ส.ร.อ.นั้นจะต้องไม่ขัดกัน

วอชิงตัน, วันที่ 19 มกราคม ค.ศ.1942"

แม้รัฐบาลอังกฤษจะสงวนท่าทีในการรับรองอัครราชทูตไทยในวอชิงตันเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยก็ตาม แต่อัครราชทูตและข้าราชการสถานทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ก็ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ส.ร.อ.ให้จัดตั้งกองกำลังเสรีไทยประกอบด้วยคนไทยผู้รักชาติและอาสาสมัครเพื่อเดินทางมาต่อสู้ญี่ปุ่นในประเทศไทย

องค์การเสรีไทยใน ส.ร.อ. เรียกชื่อองค์การเป็นภาษาอังกฤษว่า "Free Thai Movement"

(2) ส่วนคนไทยในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) นั้นก็ได้รวบรวมส่วนมากที่สุดเป็นคณะเสรีไทยในอังกฤษ ผู้ที่เป็นชายก็ได้รับฝึกฝนเป็นทหารอังกฤษเพื่อเดินทางไปต่อสู้ญี่ปุ่นในประเทศไทย ข้าพเจ้าขอให้ท่านผู้สนใจรายละเอียดโปรดอ่านบทความของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เรื่อง "ทหารชั่วคราว" ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือของนายดิเรก ชัยนาม เรื่อง "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2"

โดยที่รัฐบาลอังกฤษยังคงเรียกประเทศไทยว่า "Siam" และเรียกคนไทยว่า "Siamese" ดังนั้นเสรีไทยในอังกฤษจึงเรียกขบวนการเสรีไทยเป็นภาษาอังกฤษว่า "Free Siamese Movement"

(3) ต่อมาเมื่อขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย ได้รวมเป็นขบวนการเดียวกันกับเสรีไทยใน ส.ร.อ.และในอังกฤษแล้ว เราก็ใช้ชื่อขบวนการของเรานั้นว่า "ขบวนการเสรีไทย"

แต่เอกสารทางราชการอังกฤษยังคงเรียกขบวนการของเราว่า "Resistance Movement" ฉะนั้นในการเสนอเรื่องและทำความตกลงเป็นทางการกับรัฐบาลอังกฤษ เราจึงเรียกขบวนการของเราเป็นภาษาอังกฤษว่า "Thai Resistance Movement"

7.2 ความแตกต่างบางประการระหว่างขบวนการเสรีไทยกับข้ออ้างของ พ.ค.ท.ในการต่อสู้ญี่ปุ่น

(1) ตามสารานุกรมประจำปีของจีนชื่อ "ซีร์อเจี่ยจือร์อซือเตียน" แปลเป็นไทยว่า "สารานุกรมความรู้แห่งโลก" ฉบับที่พิมพ์ติดต่อกันหลายปีภายหลัง ค.ศ. 1958 นั้นอ้างว่า พรรคคอมมิวนิสต์ไทยตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ธ.ค. ค.ศ.1942 (พ.ศ.2485) จึงแสดงว่า พ.ค.ท.ตั้งขึ้นภายหลังที่ญี่ปุ่นยกกำลังทัพรุกรานประเทศไทยแล้ว 11 เดือน 23 วัน เอกสารของพรรคคอมมิวนิสต์ไทยภายหลัง พ.ศ.2492 (ค.ศ.1949) ก็ถือตามคำอ้างของสารานุกรมจีนนั้น และได้จัดให้มีการฉลองวันก่อตั้งพรรคนั้นเป็นประจำ จึงแสดงว่า พรรคนั้นก่อตั้งขึ้นช้ากว่าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทยใน ส.ร.อ. และในอังกฤษมาก

(2) ในนิตยสารของจีนหลายเล่ม และเอกสารกับคำโฆษณาของ พ.ค.ท. อ้างว่าเมื่อพรรคนั้นตั้งขึ้นแล้วก็ได้นำมวลชนชาวไทยต่อสู้ญี่ปุ่น แต่ต่อมาได้มีการแถลงใหม่ถือเอาวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ.1965 (พ.ศ.2508) เป็นวันที่เรียกตามภาษาอีสานว่า "วันเสียงปืนแตก" หมายถึงว่า เป็นวันซึ่งพ.ค.ท.ใช้อาวุธปืนยิงข้าศึก จึงนับเป็นเวลาภายหลัง 28 ปี ที่สารานุกรมจีนและพ.ค.ท.อ้างว่าพรรคนี้ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2485 และเป็นเวลา 20 ปีภายหลังที่สงครามโลกครั้งที่ 2 เสร็จสิ้นแล้ว

(3) ไม่ปรากฏว่าพ.ค.ท.ได้มีการติดต่อกับสัมพันธมิตรประเทศใด ที่จะร่วมกับเขาในการต่อสู้ญี่ปุ่นทางอาวุธ ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าวิตกว่าการทำสงครามต่อสู้ศัตรูร่วมกันนั้น ถ้าต่างฝ่ายต่างทำการต่อสู้โดยไม่มีแผนทางทหารเดียวกันแล้วก็เสียเปรียบญี่ปุ่นได้ เพราะต่างฝ่ายต่างทำการต่อสู้ไปก่อนโดยยังไม่ถึงเวลา ก็จะทำให้ญี่ปุ่นทำลายบ้านเมืองไทยได้ โดยสัมพันธมิตรเข้ามาช่วยไม่ทัน เช่น กรณีที่คอมมิว-

นิสต์โปแลนด์ได้ด่วนลงมือต่อสู้เยอรมัน ก่อนที่สัมพันธมิตรจะยกกองทัพไปช่วยได้ หรือสัมพันธมิตรเห็นควรระดมกำลังโจมตีญี่ปุ่นแต่พ.ค.ท.ยังไม่พร้อมถือว่าช้าไปก็ทำให้สัมพันธมิตรและกองกำลังของราษฎรที่พ.ค.ท.จัดตั้งไว้นั้นเสียหาย

(4) ไม่ปรากฏจากสารานุกรมของจีนที่อ้างถึงหรือเอกสารของพ.ค.ท.ว่าได้ทำความเข้าใจกับสัมพันธมิตรชาติใด และคอมมิวนิสต์ชาตินั้น ๆ ก็มิได้กล่าวถึงเลยว่าพ.ค.ท.ได้ทำความตกลงว่า ถ้าพ.ค.ท.นำกำลังต่อสู้ญี่ปุ่นแล้วสัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามแล้ว พ.ค.ท.จะทำอย่างไรที่จะให้ประเทศสัมพันธมิตรที่รัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามและก่อสถานะสงครามกับเขาไว้นั้น คือ บริเตนใหญ่, ส.ร.อ., จีน, ยอมรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ? หรือพ.ค.ท.จะนำราษฎรไทยต่อสู้บริเตนใหญ่, ส.ร.อ., จีน, ไปโดยลำพังเป็นเวลานานอีกเท่าใดจนกว่าประเทศดังกล่าวนั้นจะยอมรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ?

การก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทย

พิมพ์ครั้งแรก อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร (2524)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

2.3

คำเตือนสติผู้รักชาติ ให้สำนึกถึงการมีสถานะสงคราม โดยไม่ประกาศสงคราม

ระหว่างประเทศไทย กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

1. ผู้รักชาติไม่ว่าจะมีอาชีพใด ที่ใช้สามัญสำนึกตามรูปธรรม ที่ประจักษ์แก่ตาตนเองก็ดี ผู้ที่ศึกษากฎหมายระหว่างประเทศและผู้มีอาชีพทางการทูตก็ดี ผู้รับผิดชอบต่อการเมืองของประเทศไทยอันเป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุดของมวลราษฎรไทยก็ดี ควรจะต้องรู้ว่าสถานะสงครามโดยไม่ประกาศสงครามได้มีอยู่ระหว่างประเทศไทย กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม เพราะมีรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า รัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมาได้ยอมให้สหรัฐอเมริกาใช้ดินแดนไทยเป็นฐานทัพอากาศไปบอมบ์เวียดนามเหนือแบบการทำสงคราม ซึ่งรุนแรงยิ่งขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม ในทางกฎหมายระหว่างประเทศเราจะปฏิเสธไม่ได้ว่าการที่รัฐบาลไทยทำเช่นนั้นมิใช่เป็นการกระทำแบบสงคราม นอกจากนั้นรัฐบาลไทยยังยอมให้สหรัฐอเมริกามีฐานทัพบก ซึ่งทหารอเมริกันบางส่วนและทหารไทยรับจ้างบางส่วนได้รับจ้างจากองค์การ ซี.ไอ.เอ. ไปทำการรบภาคพื้นดินในดินแดนลาว ซึ่งแม้ว่ารัฐบาลไทยจะปฏิเสธ แต่นิตยสารของอเมริกันหลายฉบับรวมทั้งสมาชิก

ในสภาสูงและสภาต่ำ ของ ส.ร.อ.หลายคนก็ได้ยืนยันในความจริงเรื่องนี้ และโดยเฉพาะทหารไทยที่ไปรบ ซึ่งถูกจับเป็นเชลย ก็ได้ยอมรับความจริงในเรื่องนี้ ส่วนการที่รัฐบาลไทยกล่าวว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามได้แทรกซึมและสนับสนุนสิ่งที่เรียกว่า “ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์” นั้นก็ฟังไม่ขึ้น เพราะแม้สมมุติว่าเรื่องเป็นตามที่รัฐบาลไทยกล่าว แต่คำกล่าวนี้ก็พึ่งเกิดจากรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า “ผ.ก.ค.” นั้น ได้ลงมือสู้กับทหารและตำรวจของรัฐบาลไทยเมื่อ ค.ศ.1967 อันเป็นเวลาหลายปีภายหลังที่เครื่องบินอเมริกันจากฐานทัพไทยได้ไปบอมบ์เวียดนามเหนือ และหลายปีภายหลังที่รัฐบาลไทยให้กองทหารอเมริกันหน่วยแรกตั้งฐานทัพที่อุดรธานี จะอย่างไรก็ตามคำอ้างของฝ่ายใดจะถูกหรือผิดก็ตาม แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าสถานะสงครามโดยไม่ประกาศสงครามได้มีอยู่ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

2. เมื่อมีสถานะสงคราม ก็จำต้องพิจารณาต่อไปว่า มิใช่เป็นเรื่องที่พูดกันเล่น ๆ คือปล่อยให้สงครามหายเข้ากลีบเมฆไปทำนองที่พูดกันว่า “ตีหัวคนอื่นแล้ววิ่งเข้าบ้าน” โดยผู้แอบตีหัวคิดว่าฝ่ายถูกตีหัวจะยอมหยุดเรื่องง่าย ๆ คือผู้ถูกตีหัวก็อาจใช้วิธีฟ้องศาลให้ลงโทษ และเรียกค่าเสียหายผู้กระทำผิดหรือมิฉะนั้นก็ใช้กำลังโต้ตอบเข้าบ้าง ก็เมื่อเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว ผู้รักชาติไทยที่ใช้จิตสำนึกบ้างก็ควรคิดว่าเรื่องระหว่างประเทศจะเป็นฉันใด ดังนั้นผู้รับผิดชอบในการบ้านเมืองของชาติไทย จะต้องคิดว่าการที่จะทำให้สถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหมดไปนั้น ควรทำอย่างไร

3. ประวัติศาสตร์ของชาติไทยเพียง 30 ปีมานี้ ไม่ควรเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้รักชาติไทย คือในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลไทยได้มีสถานะสงครามโดยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา และมีสถานะสงครามโดยไม่ประกาศสงครามกับจีนและฝรั่งเศส

ขบวนการเสรีไทยได้ใช้ความพยายามทำให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกายอมรับรองว่าการประกาศสงครามกับเขาทั้งสองนั้นเป็นโมฆะ ทั้งนี้ก็ปรากฏชัดอยู่ในเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งสัญญาสมบูรณ์แบบ กับอังกฤษ ที่ได้กล่าวไว้ว่า เขายอมให้สถานการณ์เสร็จสิ้นลง เพราะคุณูปการที่ขบวนการเสรีไทยได้ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ส่วนจีนฝรั่งเศส รวมทั้งโซเวียตที่ถือมั่นว่าเป็นฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น แม้ฝ่ายไทยจะมิได้ประ-

การสงครามกับเขา แต่เขาก็ไม่ยอมให้เลิกสถานการณ์แบบชนิดที่ตีหัวเข้าบ้าน ขบวนการเสรีไทยและรัฐบาลไทยภายหลังสงครามได้พยายามใช้การปฏิบัติหลายอย่างเป็นผลสำเร็จ ให้เขายอมเลิกสถานะสงครามโดยไม่ประกาศสงคราม ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ

4. ตัวแทนของรัฐบาลไทยปัจจุบันที่ได้ไปติดต่อกับสถานทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามที่เวียงจันทน์ เรื่องอพยพชาวเวียดนามกลับปิตุภูมิโดยได้รับคำตอบจากอุปทูตเวียดนามอย่างไรนั้น หลายคนก็รู้กันอยู่ แต่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเข้าใจคำตอบของเขาอย่างถูกต้องในท่วงท่าของเขาเกี่ยวกับการเลิกสถานะสงคราม หากแต่เข้าใจเฉพาะเรื่องว่าเขาวางเงื่อนไขในการเจรจาอพยพชาวเวียดนามกลับปิตุภูมิเท่านั้น จึงแสดงถึงการขาดความเอาใจใส่ในปัญหาเลิกสถานะสงครามอันเป็นปัญหาสูงสุดของชาติไทย

ต่อมาเมื่อศาสตราจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ กับคณะได้มาพบ นายปรีดี พนมยงค์ขอให้ทาบทามเอกอัครรัฐทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ณ กรุงปารีส และได้ยื่นบันทึกฉบับวันที่ 9 มิถุนายน 1973 แก่เอกอัครรัฐทูตนั้นแล้วฝ่ายเวียดนามก็ได้แสดงท่วงท่าอย่างดีต่อศาสตราจารย์วิจิตร เพราะเขาเชื่อตามที่นายปรีดีแนะนำตามคำที่ศาสตราจารย์วิจิตรกับคณะแจ้งว่า ข้อความในบันทึกนั้น ได้รับความเห็นชอบจากจอมพลประภาสแล้ว เขาก็ได้นำบันทึกเสนอต่อไปยังนายกรัฐมนตรี ฝ่ามวันดงต่อมาเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน ปีเดียวกันนั้นอุปทูตเวียดนามเหนือก็ได้นำความตามคำสั่งรัฐบาลของเขาให้มาแจ้งต่อนายปรีดีซึ่งนายปรีดีก็ได้มีจดหมายลงวันที่ 21 มิถุนายน 2516 ถึงศาสตราจารย์วิจิตรนำความที่อุปทูตนั้นแจ้งให้ทราบอันเป็นการอลุ่มอล่วยของฝ่ายเวียดนามเหนือมากทีเดียว ซึ่งผู้รักชาติที่ใช้สามัญสำนึกควรจะเข้าใจได้ว่าฝ่ายเวียดนามเหนือได้เปิดทางที่เป็นประโยชน์แก่ชาติไทย คือ

ก. ประการแรกฝ่ายเวียดนามได้แสดงจุดยืนหยัดของฝ่ายเขาว่า ตั้งอยู่บนรากฐาน "มิตรภาพอันเป็นประเพณีระหว่างราษฎรเวียดนามกับราษฎรไทย" และหลัก 5 ประการแห่งการคงอยู่อย่างสันติ (ระหว่างประเทศที่มีระบบสังคมต่างกัน) น่าเสียใจที่รัฐบาลไทยและผู้เกี่ยวข้องไม่สนใจในท่วงท่าอันดีเกี่ยวแก่ประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ ยิ่งกว่าปัญหาเฉพาะหน้าเพียงแต่จะอพยพชาวเวียดนามกลับปิตุภูมิ

ข. ส่วนเงื่อนไขที่เขาขอร้องนั้น ผู้รักชาติที่ใช้สามัญสำนึก และผู้ที่ชำนาญการทูตและการระหว่างประเทศ ก็น่าจะเห็นได้ว่าเบามากกว่าเมื่อครั้งที่จีนและฝรั่งเศสและโซเวียตเรียกร้องให้ฝ่ายไทยปฏิบัติ เพื่อเลิกสถานการณ์สงคราม คือ

(1) เงื่อนไขประการแรก ให้ฝ่ายไทยดำเนินไปสู่การเลิกร่วมมือกับอเมริกันในการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อราษฎรอินโดจีน

ตามจดหมายของจอมพลประภาส ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2516 ถึงนายกรัฐมนตรีนั้น จอมพลประภาสก็ได้กล่าวไว้ชัดแจ้งว่า *"กระผมเห็นว่าข้อเสนอในข้อ 1 นั้นเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้ยาก* แต่อย่างไรก็ตามได้มอบให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยพิจารณาหาช่องทางที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไป"

เรื่องนี้ก็เห็นชัดกันอยู่ว่าฝ่ายรัฐบาลไทยมีความยากในการปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น ส่วนความที่ว่าจะมอบให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยพิจารณาหาช่องทางนั้นจะเป็นไปได้อย่างไรเพราะแม้แต่จอมพลประภาสก็ยากที่จะปฏิบัติแล้ว ปลัดกระทรวงซึ่งเป็นข้าราชการประจำจะหาช่องทางได้อย่างไรเช่นการยังคงให้ประเทศไทยเป็นฐานทัพอากาศไปลาดตระเวนเหนือน่านฟ้าเวียดนามเหนือนั้น ท่านปลัดฯ จะหาทางให้อเมริกันเลิกการตระเวนเหนือน่านฟ้าเวียดนามเหนือได้หรือและการที่นิกสันแถลงขู่ที่จะบอมบ์เวียดนามเหนืออีกนั้น ท่านปลัดฯ จะยับยั้งนิกสันได้กระนั้นหรือ และการที่ ซี.ไอ.เอ.มาจ้างทหารไทยไปรบในลาวนั้น ท่านปลัดฯ จะหาช่องทางได้อย่างไรที่จะยับยั้งการนั้น

(2) เงื่อนไขที่ขอให้ฝ่ายไทยปฏิบัติโดยเคร่งครัดต่อข้อตกลงที่มีอยู่ระหว่างสภากาชาดของสองประเทศ ซึ่งเรื่องนี้นายปรีดีได้ถามความละเอียดจากอุปทูต ซึ่งอุปทูตก็ได้ถามรัฐบาลของเขาให้รายละเอียดว่า คือการประกันความปลอดภัยแห่งชีวิตและทรัพย์สินของชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย การก่อเงื่อนไขการเป็นอยู่ที่เป็นปกติของชาวเวียดนาม ปล่อยชาวเวียดนามที่ถูกคุมขังให้เป็นอิสระ

เงื่อนไขข้อนี้จอมพลประภาสไม่กล่าวถึงว่าทำได้ หรือทำไม่ได้ ถ้าหากทำได้ก็ขอให้พูดให้ชัด เพื่อไม่ให้เสียเวลาในการเจรจาต่อไป

5. ส่วนหนังสือสำนักเลขาธิการ ค.ร.ม. ลงวันที่ 12 กันยายน ถึง ร.ม.ต. มหาดไทยว่า นายกรัฐมนตรีมีบัญชาอนุมัติหลักการให้ส่งเจ้าหน้าที่มหาดไทยไปเจรจาเป็นทางการกับสิ่งที่หนังสือนั้นเรียกว่า "ฮานอย" ก็มีปัญหาว่าหลักการที่ว่านั้นหมายถึงเงื่อนไข 2 ประการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือว่าจะมาเจรจาในแง่ใด ส่วนถ้อยคำที่ใช้ในหนังสือนั้น นอกจากที่นายปรีดีให้ข้อสังเกตเรื่องการใช้คำว่า "ญวน" เพื่อเรียกราษฎรเวียดนามเหนือยังพบถ้อยคำที่ว่า "ทางฮานอยยินดีจะเปิดการเจรจาเป็นทางการ" นั้นก็แสดงว่าฝ่ายรัฐบาลไทยยอมถือว่าเวียดนามเหนือยินดีจะเจรจาเป็นทางการแต่ฝ่ายไทยใช้คำว่า "ฮานอย" โดยมิได้ใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องที่เรียกรัฐบาลเวียดนามเหนือดังที่ศาสตราจารย์วิจิตรได้เคยใช้อย่างถูกต้อง จึงอาจทำให้ฝ่ายเวียดนามเหนือตะขิดตะขวงในท่วงท่าของรัฐบาลไทยได้ นายปรีดีขอให้ข้อสังเกตว่า ถ้าหากบันทึกของศาสตราจารย์วิจิตรที่ยื่นต่อท่านโววันซุง ได้ใช้ถ้อยคำอย่างสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไทยแล้ว เรื่องการเจรจาต่อมาก็คงไม่มีนับแต่วันที่ศาสตราจารย์วิจิตรยื่นบันทึกแก่เขา หากศาสตราจารย์วิจิตรได้ใช้ถ้อยคำอย่างถูกต้องเป็นทางการ เขาจึงเปิดท่าทีอันดีตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

6. ถ้าฝ่ายรับผิดชอบต่อชะตากรรมของชาติไทยไม่ประสงค์ถือโอกาสจากท่วงท่าที่ฝ่ายเวียดนามเหนือเปิดให้ในการนำไปสู่การเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายเขาแล้ว ฝ่ายรับผิดชอบต่อชะตากรรมของชาติไทย ก็ต้องรับผิดชอบต่อไป

คำเตือนสติผู้รักชาติ . . .

พิมพ์ครั้งแรก ประจักษ์การพิมพ์ (กันยายน, 2516)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

2.4
ข้อสังเกตเกี่ยวกับ "เอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย"

ตามที่คณะผู้จัดงานชุมนุมประจำปี 2515 ของชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักรได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนบทความลงในหนังสือที่ระลึกนั้น ข้าพเจ้าจึงขอรวบรวมข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย ซึ่งนักศึกษาในต่างประเทศบางคนได้เคยมาถาม ข้าพเจ้าหวังว่าผู้อ่านที่อยู่ในสหราชอาณาจักรที่ทราบข่าวเป็นประจำเกี่ยวกับเรื่องนี้คงจะได้ช่วยกันสังเกตต่อไป

1. ปัจจุบันนี้มีข่าวเป็นประจำเกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างราษฎร ฝ่ายถือศาสนาคริสต์นิกายคาธอลิค กับฝ่ายถือนิกายโปรเทสทันท์ในไอร์แลนด์เหนือ และในปี ค.ศ. 1969 ก็มีข่าวแพร่ไปเกือบทั่วโลก ถึงการที่ชาวเวลส์ส่วนหนึ่งพยายามต่อต้านการสถาปนาเจ้าฟ้าชารลส์เป็นเจ้าแห่งเวลส์

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าไอร์แลนด์เหนือ ซึ่งเคยร่วมกับไอร์แลนด์ใต้ (EIRR) ก่อนแยกตนเป็นเอกราชนั้น ได้ร่วมอยู่ในสหราชอาณาจักร ซึ่งมีพระราชาธิบดีเป็นประมุขมาเป็นเวลาประมาณ 800 ปีแล้ว ก็ยังมีบุคคลส่วนหนึ่งรักปิตุภูมิท้องที่ (Local

Patriotism) โดยเฉพาะและมีความรักศาสนานิกายของตน โดยเฉพาะแคว้นเวลส์ก็อยู่ภายใต้ราชบัลลังก์อังกฤษกว่า 400 ปี ซึ่งมีมกุฎราชกุมารแห่งราชวงศ์อังกฤษดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าแห่งเวลส์ แต่ชาวเวลส์ส่วนหนึ่งก็ยังมีความรักปิตุภูมิท้องที่ของตน ซึ่งไม่ยอมรับนับถือเจ้าแห่งเวลส์เป็นสัญลักษณ์แห่งเอกภาพของชาติ

คานาดาซึ่งเป็นชาติ ในเครือจักรภพอังกฤษได้ยอมรับนับถือพระราชาธิบดี (หรือพระราชินีนาถ) อังกฤษ เป็นสัญลักษณ์แห่งเอกภาพของชาติ ซึ่งประกอบด้วยคนเชื้อชาติอังกฤษและฝรั่งเศส ภาษาฝรั่งเศสซึ่งเป็นภาษาของชนส่วนน้อยในคานาดาเป็นภาษาทางราชการเคียงคู่กันไปกับภาษาอังกฤษของชนส่วนข้างมาก เมื่อพระเจ้ายอร์ชที่ 6 และต่อมาพระนางเจ้าเอลิซาเบธที่ 2 ได้เสด็จไปคานาดาทรงทำพิธีเปิดรัฐสภานั้น ทั้งสององพระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเป็นภาษาฝรั่งเศส แม้กระนั้นก็ดี มีข่าวแพร่ออกมาว่า บางครั้งพลเมืองเชื้อชาติฝรั่งเศสจำนวนไม่น้อยในคานาดาทำการแสดงกำลังดิ้นรนที่จะแยกตนจากสหภาพ

ชาวนอรเวซึ่งมีภาษาในตระกูลสแกนดิเนเวียนเดียวกันกับสวีเดน จะมีผิดเพี้ยนกันบ้างก็ไม่มากนัก เปรียบเหมือนภาษาไทยกับภาษาลาว นอรเวเคยรวมเป็นชาติเดียวกับสวีเดนเมื่อก่อน ค.ศ.1905 โดยมีพระราชาธิบดีแห่งราชวงศ์ Bernadotte เป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีของชาติ ชาวนอรเวก็นับถือพระราชาธิบดีแห่งราชวงศ์นี้เป็นอย่างมาก เมื่อครั้งข้าพเจ้าศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส (ค.ศ.1920-1927) นั้น มีชาวนอรเวที่เคยอยู่ในขบวนการต่อสู้เพื่อแยกตนจากสวีเดนเมื่อ ค.ศ.1905 เล่าว่าขณะต่อสู้นั้นเขาได้ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีราชวงศ์ Bernadotte เพราะพวกเขานับถือราชวงศ์นี้ ซึ่งแม้กษัตริย์องค์แรกเป็นคนฝรั่งเศสพระนาม Jean Bernadotte เคยเป็นจอมพลของนโปเลียนที่ 1 แต่ต่อมาพระเจ้าชารลส์ที่ 13 แห่งสวีเดนได้ทรงรับเป็นราชโอรสบุญธรรม แล้วได้สืบสันตติวงศ์เมื่อ ค.ศ.1818 กษัตริย์ทุกพระองค์แห่งราชวงศ์นี้ได้ให้ความเป็นธรรมแก่พสกนิกรนอรเวและสวีเดนเป็นอย่างดีที่สุด แต่รัฐบาลสวีเดนในสมัยนั้นไม่ปฏิบัติให้เป็นที่พอใจของชาวนอรเว พวกเขาจึงต่อสู้เพื่อปลีกตนออกมาตั้งเป็นชาติเอกราชต่างหาก และสภาผู้แทนราษฎรของชาวนอรเวก็ได้มีมติอัญเชิญเจ้าแห่งราชวงศ์ Bernadotte องค์หนึ่งขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระราชาธิบดีของนอรเว แต่เจ้าแห่งราชวงศ์นั้นได้ทรงปฏิเสธ ชาวนอรเวจึงมีประชามติ อัญเชิญเจ้าคาร์ลแห่งเดนมาร์กขึ้นครองราชย์ ในพระปรมาภิไธย

"พระเจ้าฮากอนที่ 7" ทั้งนี้แสดงว่าการที่นอรเวแยกออกจากสวีเดนนั้น มิใช่เพราะไม่เคารพพระราชวงศ์ Bernadotte แต่เป็นเพราะรัฐบาลสวีเดนสมัยนั้นไม่ปฏิบัติให้เป็นที่พอใจของชาวนอรเว พระราชาธิบดีสวีเดนจึงไม่อาจทรงช่วยเอกภาพได้

เบลเยี่ยม ซึ่งประกอบด้วยพลเมืองเชื้อชาติเฟลมิง (พูดภาษาเฟลมิช คล้ายๆ ภาษาดัทช์) ประมาณ 55.7% ของพลเมืองทั้งหมด เชื้อชาติวาลลูน (พูดภาษาฝรั่งเศส แต่มีคำเฉพาะบ้าง) ประมาณ 32.4% ของพลเมืองทั้งหมด เชื้อชาติเยอรมันประมาณ .06% ของพลเมืองทั้งหมดพูดได้ทั้งภาษาเฟลมิชและภาษาฝรั่งเศสประมาณ 11.3% ของพลเมืองทั้งหมด เมื่อก่อน ค.ศ.1830 เบลเยี่ยมอยู่ในราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ซึ่งมีพระราชาธิบดีแห่งราชวงศ์ Orange Nassau เป็นประมุข ซึ่งได้ทรงให้ความเป็นธรรมแก่พสกนิกรทุกเชื้อชาติของพระองค์ แต่ใน ค.ศ.1830 คนเชื้อชาติต่าง ๆ ในเบลเยี่ยมดังกล่าวข้างต้น ก็ทำการอภิวัฒน์แยกตนออกจากเนเธอร์แลนด์ แล้วสมัชชาแห่งชาติมีมติเลือกเจ้าชายเลโอโปลด์แห่งราชวงศ์ Saxe-Cobourg (ราชวงศ์หนึ่งในประเทศเยอรมัน) ขึ้นเป็นพระราชาธิบดี และมีเจ้าในราชวงศ์นี้สืบสันตติวงศ์ต่อมาจนทุกวันนี้ ส่วนเอกภาพของชาติในเบลเยี่ยมระหว่างคนเชื้อชาติต่าง ๆ นั้นก็มีวิธีการหลายอย่างที่น่าศึกษา

การรักปิตุภูมิท้องที่มิได้หมดไปง่าย ๆ และยิ่งประกอบด้วยท้องที่นั้น ๆ มีศาสนาต่างกันหรือศาสนาเดียวกัน แต่นิกายต่างกันกับพลเมืองส่วนข้างมากของชาติที่รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว การรักปิตุภูมิท้องที่ก็ยิ่งลึกซึ้ง

2. ขอให้เราพิจารณากลุ่มชนขนาดใหญ่ซึ่งมีสภาพเป็นชาติในองค์การสหประชาชาติก็จะพบว่า แต่ละชาติประกอบขึ้นด้วยการรวมชนหลายเชื้อชาติเข้าเป็นชาติเดียวกัน บางเชื้อชาติที่เข้ารวมอยู่เป็นเวลาช้านานหลายสิบหรือหลายร้อยศตวรรษแล้วก็หมดร่องรอยที่แสดงเชื้อชาติเฉพาะของตน บางเชื้อชาติที่เข้ารวมอยู่ไม่นานก็ยังมีร่องรอยแห่งเชื้อชาติของตนอยู่มากบ้างน้อยบ้างตามกาละ เช่น สำเนียงพูดแปร่งจากชนส่วนข้างมาก และยังมีภาษาท้องที่ของตน เช่น ชาวแคว้นเวลส์ในสหราชอาณาจักร และในหลายท้องที่ของประเทศไทย ซึ่งคนสัญชาติไทยในท้องที่นั้น ๆ พูดไทยไม่ได้ หรือบางคนพูดไทยได้แต่แปร่งมากจนคนไทยภาคกลางเข้าใจยาก หรือเรียนหนังสือไทยพูดไทยได้แล้วพูดไทยกับข้าราชการหรือคนไทยในท้องที่อื่น ส่วน

ภาษาในคนท้องที่เดียวกันก็ชอบพูดภาษาท้องที่ หรือสำเนียงตามท้องที่ของตนอันแสดงถึงริ้วรอยแห่งความแตกต่างในเชื้อชาติหรือเชื้อท้องที่โดยเฉพาะ

ยิ่งกว่านั้นบางแคว้นบางเขตภาคในชาติก็ยังแสดงสัญลักษณ์ว่ามีเจ้าของตนโดยเฉพาะ แม้เพียงเป็นแต่ในนาม เช่น เจ้าแห่งแคว้นเวลส์ดังกล่าวแล้ว และแม้คนเวลส์ทั่วไปก็พูดภาษาอังกฤษ ส่วนในประเทศไทยนั้นเจ้าผู้ครองนครและราชาแห่งรัฐต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ภายหลังอภิวัฒน์ พ.ศ.2475 เช่น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ถึงแก่พิราลัยประมาณ 6 ปีภายหลังอภิวัฒน์ เจ้าผู้ครองนครลำพูนถึงแก่พิราลัยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 พระยาพิพิธฯ ราชาแห่งยะหริง และพระภูผาฯ ราชาแห่งระแงะสิ้นชีพราว ๆ ปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือภายหลังนั้นไม่นาน พระเจ้ามหาพรหมสุรธาดาซึ่งทรงศักดิ์เป็นพระเจ้าน่านนั้นพิราลัยราว ๆ พ.ศ.2474 ราชาแห่งสายบุรีสิ้นชีพราว ๆ พ.ศ.2473

ขอให้เราค้นคว้าถึงเหตุ ที่ชนเชื้อชาติต่าง ๆ และกลุ่มชนที่มีลักษณะเป็นชาติเล็กน้อยอยู่ก่อนแล้วเข้ารวมกับชาติที่ใหญ่กว่า เป็นชาติเดียวกันนั้นเพราะเหตุใด แล้วจึงจะพิจารณาปัญหาการรักษาเอกภาพของชาติไว้ให้ได้

ในตอนปลายระบบปฐมสหการนั้นได้เริ่มมีระบบทาส โดยผู้เป็นหัวหน้าของสังคมหนึ่งไปคร่าเอาคนของอีกสังคมหนึ่งมาใช้งาน อย่างสัตว์พาหนะ สังคมที่มีชัยมากก็มีทาสมากเป็นกำลังใช้รบกับสังคมที่อ่อนกำลังกว่า .สังคมนั้นก็ขยายใหญ่โตขึ้นทุกที ครั้นต่อมาเมื่อสังคมทาสได้พัฒนาไปเป็นสังคมศักดินาหรือสังคมส่วยซึ่งหัวหน้าสังคมได้รับยกย่องเป็นเจ้าใหญ่มีอิทธิพลมากขึ้นทุกทีนั้น ก็ยิ่งถือว่าที่ดินและสรรพสิ่งทั้งหลายรวมทั้งคนและสัตว์ เป็นทรัพย์สินของตนดังปรากฏใน *กฎหมายตราสามดวง* ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาว่า "ที่ดินทั้งหลายในแว่นแคว้นกรุงศรีอยุธยาเป็นของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระบรมเดชานุภาพ" ส่วนทาสนั้นถือว่าเป็นทรัพย์ชนิดหนึ่ง ในจำพวกทรัพย์ที่เรียกว่า "วิญญาณทรัพย์" การรวมชาติเล็กน้อยเข้ากับชาติที่มีกำลังมากกว่านั้น เป็นไปโดยวิธีที่ชาติที่มีกำลังกว่าทำการโจมตีรบพุ่งเอามาเป็นวิธีสำคัญรองลงไปใช้วิธีดุกคามให้ชาติที่เล็กกว่าเกรงขามยอมมาเป็นเมืองขึ้นส่งส่วย หรือบรรณาการเป็นคราว ๆ ในยุโรปยังมีวิธีเอาแคว้นที่อยู่ใต้อำนาจของชาติใหญ่กว่านั้นเป็นสินเดิม หรือเป็นของขวัญให้แก่เจ้าคู่บ่าวสาวที่สมรสกัน วิธีรวมชาติ

ต่าง ๆ เข้าเป็นชาติเดียวกันเช่นวิธีระบบศักดินานั้นราษฎรของชาติที่ถูกรวมเข้ากับชาติใหญ่ไม่มีเสียงเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วย คือสุดแท้แต่หัวหน้าของตน

ดังนั้น ในความรู้สึกของราษฎรจึงยังมีการรักปิตุภูมิท้องที่อยู่มากน้อยบ้างตามความช้านานแห่งการรวมเป็นเอกภาพเดียวกัน กับชาติที่มีอำนาจเหนือ

3. เมื่อกลุ่มชนต่าง ๆ ภายในชาติหนึ่ง ๆ ยังคงมีจิตสำนึกรักปิตุภูมิท้องที่ของแต่ละกลุ่มชนอยู่ ซึ่งอาจเบาบางเพราะกาลล่วงเลยมาหลายสิบหลายร้อยศตวรรษ และอาจเหนียวแน่นถ้าการรวมกับชาติอื่นเพียงไม่กี่ชั่วคน และเหนียวแน่นยิ่งขึ้นถ้าท้องที่นั้น ๆ มีภาษาพูดของตนโดยเฉพาะ ต่างกับภาษาของชนชาติส่วนข้างมากและถ้ามีทั้งภาษาและศาสนาที่แตกต่างกับชนส่วนข้างมากของชาติ ก็ยิ่งเหนียวแน่นมาก ซึ่งถ้าเราจะติดตามข่าวการต่อสู้ภายในชาติหนึ่ง ๆ ในโลกนี้ก็จะพบว่า มีหลายชาติที่ประสบปัญหาการรักษาความเป็นเอกภาพของชาติ

ในประเทศไทยเรานั้น ข่าวสารของทางราชการที่เปิดเผยแล้ว ซึ่งหนังสือพิมพ์บางฉบับได้นำลงเกี่ยวกับการต่อสู้ทางอาวุธในประเทศไทยนั้น ซึ่งมีทั้งฝ่ายที่ไม่ปรากฏว่าต้องการแยกดินแดนไทยและมีฝ่ายที่ต้องการแยกดินแดนไทยออกเป็นอีกรัฐหนึ่ง เช่นเมื่อประมาณไม่กี่เดือนมานี้ทางราชการแถลงใจความว่า มีคนไทยเชื้อชาติมลายูเป็นลูกชายของตวนกูโมหะยิดดิน ที่สืบสายจากราชาแห่งปัตตานีได้เป็นหัวหน้าทำการต่อสู้เพื่อแยกดินแดนส่วนหนึ่งทางปักษ์ใต้ ตั้งขึ้นเป็นรัฐอิสระ หรือรวมเป็นสหพันธรัฐกับรัฐต่าง ๆ แห่งมลายาตะวันออก ถ้าเราถอยหลังไปพิจารณาข่าวภายหลังรัฐประหารในประเทศไทย ค.ศ.1947 ก็เคยมีคดีที่รัฐบาลสมัยนั้นได้จับกุมอดีตผู้แทนราษฎรและชาวอีสานหลายคนมาฟ้องศาลฐานกบฏแยกดินแดน ศาลพิจารณาแล้วไม่มีมูลความจริงจึงตัดสินยกฟ้อง แต่ถ้าเราถอยหลังไปอ่านประวัติศาสตร์รัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นเวลา 150 ปีมานี้ ก็จะทราบว่าเจ้าอนุแห่งเวียงจันทน์ซึ่งสืบสายจากพระราชาธิบดีแห่งกรุงศรีสตนาคณหุตได้ทำการยึดดินแดนอีสาน เพื่อเอาไปรวมกับดินแดนลาวฟื้นอาณาจักรศรีสตนาคณหุตขึ้นมาอีก

ในรัชกาลที่ 5 ก็มีกรณี "ผีบุญผีบ้า" ในภาคอีสาน กรณี "เงี้ยวในภาคพายัพ" กรณี "ราชาแห่งปัตตานี" ชื่ออับดุลกาเด ซึ่งถูกย้ายไปกักตัวอยู่พิษณุโลก แต่เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้กลับมาปัตตานีแล้วก็คิดแยกดินแดนอีก ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงส่ง

ทหารรักษาวัง จากนครศรีธรรมราชไปปราบ แต่อับดุลกาเดหนีไปลี้ภัยในกลันตัน แล้วต่อมาได้ตาย ณ ที่นั้น ส่วนทายาทชื่อตวนกูโมหะยิดดินนั้น ภายหลังอภิวัฒน์ พ.ศ.2475 ได้เข้ามากรุงเทพฯ แสดงความจำนงขอรวมอยู่ในสยามต่อไป เพราะเห็นว่าสยามมีระบบรัฐธรรมนูญเป็นที่พอใจแล้ว แต่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เล็ดลอดเดินทางไปถึงอินเดียของอังกฤษ เสรีไทยคนหนึ่งได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ที่กรุงเดลีมีชาวอังกฤษกลุ่มหนึ่งเลี้ยงเป็นเกียรติแก่ตวนกูผู้นี้ และดื่มให้พรว่า "Long Live The King of Pattani" ภายหลังสงครามครั้งที่ 2 เมื่อสยามได้กลับมีประชาธิปไตยสมบูรณ์อีก ตวนกูผู้นี้ก็แสดงภักดีต่อสยามแต่ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ.2490 เกิดกรณีที่ครูศาสนาอิสลามปัตตานีบางคนถูกตำรวจจับแล้วหายตัวไป โดยมีผู้รู้เห็นว่าถูกเอาตัวไปถ่วงทะเลตาย ตวนกูผู้นี้เลยไม่ยอมกลับมาไทยโดยตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ในกลันตัน

แม้ว่ารัฐบาลของตวนกูอับดุลราห์มัน และอับดุลราซักแห่งมาเลเซีย จะได้แถลงว่าไม่ต้องการเอาดินแดนไทยที่มีชนเชื้อชาติมลายูเป็นส่วนมากไปรวมกับมาเลเซีย ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งสองมีเจตนาบริสุทธิ์เช่นนั้น แต่ก็มีข้อน่าสังเกตสำหรับทายาทแห่งอดีตราชาบางคนได้ไปอาศัยอยู่ในรัฐตะวันออกแห่งมาเลเซีย บางคนอยู่อย่างสงบแต่บางคนเคลื่อนไหว โดยมีผู้ให้ความเห็นว่าสุลต่านหรือราชาแห่งรัฐต่าง ๆ ที่เคยรวมอยู่กับไทยในอดีต เช่น เคดาห์ (ไทรบุรี) ปลิศ กลันตัน ตรังกานู นั้น ได้รับเลือกเป็นพระราชาธิบดีหรือรองพระราชาธิบดีองค์ละ 5 ปี มาแล้วตามระบบปกครองของสหพันธรัฐมาเลเซีย

สมัยที่วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ไทยโต้ตอบกับวิทยุพนมเปญอย่างรุนแรงเรื่องเขตแดนนั้น วิทยุพนมเปญเคยอ้างว่า เขมรปัจจุบันก็เป็นทายาทของขอมซึ่งเขาเรียกตนเองว่า "ขะแมร์" และอ้างว่ามีคนเขมรอยู่ในไทยบริเวณติดต่อกับกัมพูชาที่พูดได้ภาษาเขมร หรือพูดภาษาเขมรและไทยประมาณ 2 ล้าน 5 แสนคน เขาได้เรียกร้องให้คนเชื้อชาติเขมรนับถือกษัตริย์เขมร

เรื่องต่าง ๆ ข้างบนนี้เราต้องสังเกตไว้ เพื่อจะหาทางที่ถูกต้องป้องกัน มิให้เรื่องขยายตัวไปเพื่อรักษาความเป็นเอกภาพของชาติไว้

4. ขอให้เราศึกษาวิธีการต่าง ๆ ที่ประเทศต่าง ๆ รักษาเอกภาพของชาติไว้ คือ

4.1 วิธี อังกฤษ สวีเดน เนเธอร์แลนด์ ดังที่ได้ยกเป็นอุทาหรณ์ในข้อ 1 นั้นก็จะเห็นได้ว่า มิใช่เป็นความผิดของพระราชาธิบดีที่รักษาความเป็นเอกภาพของชาติไว้ไม่ได้ แต่เป็นเพราะความรักปิตุภูมิท้องที่อย่างแรงกล้าของกลุ่มชนในท้องที่นั้น ๆ เอง และที่สำคัญก็คือรัฐบาลและชนส่วนข้างมากในชาตินั้น ๆ ไม่คำนึงให้เพียงพอถึงความรู้สึกรักปิตุภูมิท้องที่ของแต่ละกลุ่มชน ว่ามีมากมายเหนียวแน่นขนาดไหน ผลจึงบังเกิดขึ้นตามธรรมชาติแห่งการรักปิตุภูมิท้องที่

4.2 วิธีเผด็จการแบบนาซี หรือฟาสซิสต์หรือมิลิแทริสต์ ซึ่งเป็นไปได้ชั่วคราว เช่น ฮิตเลอร์ใช้กำลังรวมคนออสเตรีย ที่เป็นเชื้อชาติเยอรมันเข้ากับอาณาจักรเยอรมันครั้งที่ 3 ก็ไม่ทำให้ชาวออสเตรียหมดความรักปิตุภูมิท้องที่ของตนไปได้ จึงดิ้นรนตลอดมาเพื่อตั้งเป็นชาติเอกเทศจากเยอรมัน มุสโสลินีใช้วิธีบังคับให้ชนในดินแดนที่โอนมาเป็นของอิตาลีภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 อาทิ ส่วนหนึ่งของแคว้นตีโรลซึ่งพลเมืองเป็นเชื้อชาติเยอรมันนั้นต้องเรียนหนังสืออิตาเลียนและต้องพูดภาษาอิตาเลียน ชาวตีโรลคนหนึ่งที่เป็นเพื่อนข้าพเจ้าในมหาวิทยาลัยปารีสเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เวลากลางวันชาวตีโรลต้องพูดภาษาอิตาเลียน แต่ตอนกลางคืนปิดประตูบ้านแล้วพูดภาษาเยอรมันภายในครอบครัวซึ่งทำให้เขาเบิกบานสำราญใจยิ่งนัก พวกลัทธิทหารญี่ปุ่นเมื่อได้เอาดินแดนภาคอีสานของจีน (แมนจูเรีย) ตั้งเป็นรัฐแมนจูก๊วะขึ้นโดยรวมหลายเชื้อชาติในเขตนั้นเช่นแมนจู และบางส่วนของมองโกล เกาหลี ฮั่น (จีน) ฯลฯ แล้วเอาอดีตจักรพรรดิจีน "ปูยี" เป็นจักรพรรดิแห่งรัฐใหม่เพื่อสัญลักษณ์แห่งเอกภาพ แต่ก็ไม่สามารถทำลายจิตใจรักปิตุภูมิท้องที่ของชนชาติต่าง ๆ ในเขตนั้น ๆ ได้ แม้แต่ชนชาติแมนจูเองก็ต่อต้านจักรพรรดิปูยี ดังปรากฏในคำวิจารณ์ตนเองของผู้นี้แล้ว

4.3 วิธีสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งพลเมืองประกอบด้วยชนชาติพูดภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาเลียนโดยแยกออกเป็นแขวง ๆ (Canton) ซึ่งแต่ละแขวงมีสิทธิปกครองตนเอง ใช้ภาษาของตนเองแล้วรวมกันเป็นสมาพันธรัฐ มีรัฐบาลกลางเดียวกัน ก็ไม่ปรากฏว่ามีชนชาติใดในสวิตเซอร์แลนด์ดิ้นรนปลีกตนออกมาตั้งเป็นชาติเอกเทศต่างหาก

4.4 วิธีประชาธิปไตย ตามหลักที่ประธานาธิบดีลินคอลน์ให้ไว้คือการปกครองโดย "รัฐบาลของราษฎร โดยราษฎร เพื่อราษฎร" ถ้าทำตามนี้ได้จริงเอกภาพ

ของชาติก็เป็น "เอกภาพของราษฎร โดยราษฎร เพื่อราษฎร" เป็นความเต็มใจของราษฎรเอง ที่รักษาเอกภาพของชาติจึงเป็นการรักษาเอกภาพของชาติ ให้มั่นคงได้ วิธีประชาธิปไตยดังกล่าวนี้เป็นการนำไปสู่รากฐานแห่งจิตสำนึกของมนุษย์ ที่จะให้มีความรู้สึกในความต้องการเอกภาพของชาติ แม้จะตั้งต้นจากโครงร่างเบื้องบนของสังคมก่อนคือมีระบบการเมืองดังกล่าวนั้น แล้วรัฐบาลแห่งระบบนั้นก็ดำเนินแก้ไขสมุฏฐานของสังคมคือสภาพเศรษฐกิจให้ราษฎรถ้วนหน้า มีความกินดีอยู่ดีทั่วกัน ราษฎรก็ย่อมเห็นคุณประโยชน์ที่ตนได้รับในการรักษาเอกภาพกับชนชาติต่าง ที่รวมกันเข้าเป็นชาติอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น

การรักษาเอกภาพของชาติโดยอาศัยทางจิตที่ปราศจากรากฐานเศรษฐกิจและการเมืองประชาธิปไตยของราษฎรก็เท่ากับอาศัยการลอยไปลอยมาในอากาศ ซึ่งอาจหล่นลงหรือไปสู่อวกาศนอกโลกพิภพ มนุษย์อยู่ได้ด้วยการมีปัจจัยดำรงชีพและมีระบบการเมืองประชาธิปไตย ที่ให้สิทธิมนุษยชน ผู้ที่อาศัยสภาพทางจิตโดยไม่กังวลถึงสภาพเศรษฐกิจ ก็เพราะเขาเองมีความสมบูรณ์หรือมีพอกินพอใช้ในทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว แต่คนส่วนมากที่ยังขาดปัจจัยดำรงชีพอยู่นั้น ย่อมมีจิตในทางค้นคว้าหาชีวปัจจัย ในทางที่ชอบพร้อมด้วยสิทธิมนุษยชน พวกเขาอาจถือสภาพทางจิตอย่างเดียวตามการโฆษณาไปได้เพียงชั่วคราว แต่เมื่อรอคอยผลแห่งวิธีนั้นชั่วกาละหนึ่งแล้วไม่เห็นผลว่าได้ช่วยความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ และสิทธิมนุษยชนของเขาแล้ว เขาก็อาจไปถือสภาพทางจิตชนิดอื่นที่เขาเห็นว่าอาจช่วยความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสิทธิมนุษยชนของเขาที่ดีกว่าก็เป็นได้ นักปรัชญาผู้หนึ่งจึงกล่าวว่าความคิดของคนเจ้าของคฤหาสน์ต่างกับคนที่อยู่ในกระท่อม

ข้อสังเกตเกี่ยวกับ "เอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย"

พิมพ์ครั้งแรก สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม, 2518)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

2.5
สงครามประสาท
WAR OF NERVES
กับ สงครามโดยตัวแทน
WAR BY PROXY
ยุคปรมาณู (นิวเคลียร์)

1. สงครามประสาท (War of Nerves) ซึ่งมหาอำนาจบางประเทศหรือหลายประเทศต่อสู้ระหว่างกันโดยวิธียั่วยวนกวนเส้นประสาทนั้นเป็นอาการแสดงออกอย่างหนึ่งถึงความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ, ทางการเมือง, ทางทรรศนะสังคม, ฯลฯ ระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้น ๆ ว่ามีความรุนแรงมากกว่าความขัดแย้งที่ดำเนินไปตามปกติ

ยุคปัจจุบันนี้หลายประเทศมหาอำนาจใช้วิธีทำสงครามประสาทอย่างรุนแรงจนถึงขนาดที่ถ้าเอกชนกับเอกชนใช้วิธีต่อสู้ระหว่างกันเช่นนั้นแล้วก็เป็นเรื่องที่เรียกว่า "ชวนวิวาท" จึงปรากฏว่าหลายกรณีเอกชนไม่อาจอดกลั้นได้คือจะต้องเกิดการใช้กำลังต่อสู้กันขึ้น

ส่วนในระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้น ถ้าท่านผู้ใดศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์วิธีต่อสู้แบบ "สงครามเย็น" (Cold War) คือการต่อสู้ทางเศรษฐกิจ (Economic Warfare) การต่อสู้ทางการเมือง (Political Warfare) การต่อสู้ทางจิตวิทยา

(Psychological Warfare) ซึ่งเป็นสงครามประเภทที่ยังไม่ใช้สาตราวุธรบกันแต่สามารถนำไปสู่ "สงครามร้อน" (Hot War หรือ Fighting War) ที่ใช้สาตราวุธรบกันนั้น ก็ย่อมจะสังเกตได้ว่าในยุคที่มนุษย์ยังไม่สามารถทำสาตราวุธปรมาณูได้ คือยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น สงครามประสาท (War of nerves) อันเป็นวิธีหนึ่งแห่งการต่อสู้ทางจิตวิทยาแม้ยังไม่รุนแรงถึงขนาดที่หลายประเทศมหาอำนาจทำระหว่างกันในยุคปัจจุบันนี้ แต่กลุ่มบุคคลชั้นผู้นำแห่งประเทศมหาอำนาจแห่งยุคก่อนก็ไม่สามารถอดกลั้นไว้ต่อไปอีกได้ คือต้องนำประเทศของตนทำสงครามร้อนระหว่างกัน

แต่เหตุไฉนบุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจยุคปัจจุบันนี้ที่ถูกฝ่ายตรงข้ามหรือต่างฝ่ายต่างยั่วยวนกวนเส้นประสาทระหว่างกันถึงขนาดรุนแรงยิ่งกว่ายุคก่อน ๆ นั้นจึงสามารถอดกลั้นได้ โดยยังไม่ทำสงครามร้อนระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้น ๆ โดยตรง

2. บุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจทราบเป็นอย่างดีว่ายุคปัจจุบันนี้เป็นยุคปรมาณูหรือนิวเคลียร์ คือเป็นยุคที่มนุษย์สามารถทำให้นิวเคลียร์ (Nucleus) ซึ่งเป็นแกนกลางของปรมาณูแยกหรือผนึกรวมกัน ก่อให้เกิดพลังงานและความร้อนและกัมมันตภาพรังสีอย่างมหาศาล

มนุษย์ได้ใช้ความรู้นั้นทำสาตราวุธปรมาณูหรือนิวเคลียร์ และสาตราวุธนิวตรอนที่สามารถทำลายมนุษย์ให้ถึงตายและบาดเจ็บทุพพลภาพครั้งหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนหลาย ๆ ล้านคนได้

ยุคปรมาณูมิได้หมายความเพียงแต่ว่าวิทยาศาสตร์สาขาปรมาณูพัฒนาไปเท่านั้น คือหมายรวมถึงการพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคนิครวมทั้งวิทยาศาสตร์สังคมทุก ๆ สาขาที่ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สาตราวุธซึ่งมนุษย์ใช้ประหัตประหารกันในการทำสงครามร้อนนั้นได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทั้งสาตราวุธมาตรฐาน (Conventional Weapons) และสาตราวุธนอกมาตรฐานนานาชนิด

แม้ว่าสาตราวุธมาตรฐานที่ใช้มาตั้งแต่โบราณกาล เช่น ธนู หน้าไม้ หอก หลาว แร้ว มีด ดาบ ปืนเล็ก และดาบปลายปืน ฯลฯ จะยังคงใช้ได้ในบางพื้นที่และในบางกรณีในยุคปัจจุบันนี้ก็ตาม แต่บุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจก็ย่อม

ทราบว่าสาตราวุธชนิดดังกล่าวมีประสิทธิภาพน้อยเหลือเกินเมื่อเทียบกับสาตราวุธมาตรฐานที่ได้พัฒนาจนถึงขณะนี้ มิฉะนั้นแล้วบุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจจะแข่งขันกันพัฒนาสาตราวุธมาตรฐานที่ใช้ในสงครามทางบก, สงครามทางเรือ, สงครามทางอากาศ ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทำไม

ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องพรรณนารายละเอียดของสาตราวุธมาตรฐานยุคใหม่นี้ให้ยืดยาว ข้าพเจ้าจะขอกล่าวเพียงสาตราวุธที่สามารถยิงได้ไกลอย่างหนึ่ง คือ “จรวด” **(Missiles)**ซึ่งมีข่าวอยู่บ่อย ๆ ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุต่างประเทศที่ผู้สนใจอาจทราบได้ว่าประเทศมหาอำนาจหลายประเทศสามารถสร้างสาตราวุธหลายขนาดที่สามารถยิงจากฐานที่ตั้งไปยังเป้าหมายที่อยู่ห่างถึงประมาณ 10,000 กิโลเมตรได้ และดาวเทียมที่บางประเทศมหาอำนาจได้ส่งขึ้นไปลอยอยู่ในอวกาศประมาณ 2,000 ดาวเทียม ซึ่งทำหน้าที่สังเกตความเคลื่อนไหวทางทหารได้อย่างละเอียดประณีตมาก และสามารถยิงสาตราวุธนิวเคลียร์และนิวตรอนมายังโลกมนุษย์ ฯลฯ

ส่วนสาตราวุธนอกมาตรฐาน อาทิสาตราวุธเคมี (ก๊าซพิษ) สาตราวุธชีววิทยา (เชื้อโรค) สาตราวุธรังสี สาตราวุธนิวเคลียร์ ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง และที่วิตกกันมากคือสาตราวุธนิวตรอนที่มีประสิทธิภาพทำลายมนุษย์ได้ยิ่งกว่าสาตราวุธนิวเคลียร์ ฯลฯ

การที่บุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจต้องอดกลั้นต่อการถูกยั่วยวนรบกวนเส้นประสาทนั้นมิได้หมายความว่าบุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจนั้นๆ ยอมศิโรราบต่อฝ่ายตรงข้าม หากเป็นการอดกลั้นเพื่อเตรียมกำลังและสาตราวุธให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจนเป็นที่เชื่อได้ว่าสามารถทำลายฝ่ายปรปักษ์ให้ย่อยยับแน่นอนได้ เพราะประเทศมหาอำนาจที่ถูกประเทศปรปักษ์แสดงความอาฆาตจากสงครามยั่วยวนกวนเส้นประสาทซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งสงครามจิตวิทยานั้นก็ย่อมรู้ตัวว่าประเทศของตนตกเป็นเป้าหมายที่ฝ่ายตรงข้ามคิดทำลาย

ฉะนั้นจึงจำต้องป้องกันตนเพื่อไม่ถูกทำลาย โดยเตรียมกำลังรบและสาตราวุธของตนให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นดังกล่าวนั้น และจะลงมือทำสงครามร้อนตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามก่อนที่ฝ่ายตรงข้ามจะเตรียมกำลังรบที่มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์เท่าเทียมกับฝ่ายตน

แต่ในระหว่างที่ประเทศมหาอำนาจต้องจำใจอดกลั้นต่อการถูกยั่วยวนกวนประสาทโดยยังไม่ลงมือทำสงครามร้อนตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามโดยตรงนั้น ความขัดแย้งประการต่าง ๆ ระหว่างประเทศมหาอำนาจก็ยังรุนแรงในหลายบริเวณของโลก

ฉะนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงสงครามร้อนโดยตรงระหว่างประเทศมหาอำนาจที่ขัดแย้งกันรุนแรง ซึ่งจะนำไปสู่การใช้สาตราวุธนิวเคลียร์และนิวตรอน บุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจบางประเทศหรือหลายประเทศจึงใช้วิธี *"สงครามโดยตัวแทน" (War by Proxy)* คือใช้หรือยุยงให้ประเทศเล็กที่อยู่ใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจแต่ละฝ่ายเป็นตัวแทนทำสงครามร้อนไปพลางก่อน โดยบุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจหวังว่าสงครามร้อนระหว่างประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนนั้นยังจะไม่ขยายไปถึงมหาอำนาจตัวการโดยตรงที่จะต้องใช้สาตราวุธนิวเคลียร์และนิวตรอน

เมื่อประมาณ ค.ศ.1966-1967 นายพลเดอโกลล์ (De Gaulle) ขณะเป็นประธานาธิบดีฝรั่งเศสได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์กล่าวถึงสงครามร้อนที่กำลังเกิดขึ้นระหว่าง 2 รัฐในประเทศเล็กแห่งหนึ่งว่าเป็นสงครามของสองประเทศมหาอำนาจที่ใช้รัฐซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของแต่ละฝ่ายเป็นตัวแทนทำสงครามร้อนระหว่างกัน

ท่านนายพลได้เรียก *"สงครามโดยตัวแทน"* เป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "La guerre par procuration" หรือต่อมามีผู้เรียกว่า "La guere par personne interuposee" ครั้นแล้วได้มีผู้แปลคำฝรั่งเศสนั้นเป็นภาษาอังกฤษว่า "War by Proxy"

3. ท่านผู้ใดสนใจศึกษาผลซึ่งประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจแต่ละฝ่ายทำสงครามในบริเวณต่าง ๆ ของโลกนั้นก็ย่อมสังเกตได้ว่า แม้ว่าบางประเทศเล็กจะยึดดินแดนบางส่วนของอีกประเทศหนึ่งไว้ได้ในชั้นแรกแห่งสงครามร้อนนั้นก็ดี แต่สงครามร้อนก็มิได้หยุดลงเพียงเท่านั้น คือยังมีการต่อสู้ยืดเยื้อยาวนานซึ่งผลัดกันชนะผลัดกันแพ้หลายยก

เมื่อสงครามร้อนยืดเยื้อยาวนาน ประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจแต่ละฝ่ายในการทำสงครามก็ได้รับความเสียหายโดยตรงจากสงครามนั้น และจะต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของมหาอำนาจที่หนุนหลังอยู่นั้นต่อไป จึงเป็นสภาพ "เมืองขึ้นหรืออาณานิคมชนิดใหม่" (Neo-colony) ของมหาประเทศนั้น ๆ

3.1 ประเทศมหาอำนาจแต่ละฝ่ายส่งสาตราวุธมาตรฐานให้ประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนใช้ ซึ่งส่วนมากเป็นการระบายสาตราวุธมาตรฐานที่ล้าสมัย และอาจส่งสาตราวุธทันสมัยเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นมาให้ประเทศตัวแทนใช้เพื่อทดลองประสิทธิภาพอันทำให้ประเทศมหาอำนาจตัวแทนได้ประโยชน์โดยทหารและราษฎรของตนไม่ต้องล้มตาย

ส่วนประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจในการทำสงครามร้อนนั้นนอกจากทหารและนักรบของประเทศเล็กแต่ละฝ่ายต้องถูกทำลายบาดเจ็บแล้ว ราษฎรชายหญิงเฒ่าชราและเด็ก ๆ ที่แม้จะไม่ถูกเกณฑ์เป็นทหารทำการรบ ณ สนามรบก็จะต้องถูกสาตราวุธมาตรฐานที่มีประสิทธิภาพทำลาย เพราะสงครามร้อนในยุคหลัง ๆ นี้มิใช่เพียงแต่ว่าทหารประจำการที่แนวรบเท่านั้นต้องถูกทำลายหรือถูกบาดเจ็บทุพพลภาพจากสาตราวุธของข้าศึก หรือเป็นการรบเฉพาะระหว่างทหารต่อทหารหรือระหว่างนักรบต่อนักรบเท่านั้น แม้พลเมืองที่ไม่ใช่ทหารประจำการที่แนวรบก็ต้องตายหรือบาดเจ็บทุพพลภาพจากสาตราวุธของข้าศึก

สถิติปรากฏว่าในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 พลเมืองของประเทศที่เป็นสนามรบต้องล้มตายบาดเจ็บทุพพลภาพเป็นจำนวนมากกว่าทหารหรือนักรบประจำแนวรบ เพราะสาตราวุธมาตรฐานมีประสิทธิภาพทำลายในอาณาบริเวณมากกว่ายุคก่อน

ในปัจจุบันนี้พลเมืองของประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจทำสงครามร้อนในบริเวณต่าง ๆ ของโลกนั้นก็หลีกเลี่ยงจากกฎดังกล่าวไปไม่พ้น คือพลเมืองที่ไม่ใช่ทหารประจำการต้องตายเพราะสาตราวุธของข้าศึกเป็นจำนวนมากกว่าทหารหรือนักรบที่ประจำอยู่ในแนวรบ

3.2 ประเทศเล็กที่ทำสงครามแทนประเทศมหาอำนาจนั้นต้องได้รับความเสียหาย และความอันตรายขาดแคลนทางเศรษฐกิจ ยิ่งกว่าประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวการคอยยุยงอยู่เบื้องหลัง เพราะประเทศเล็กดังกล่าวต้องตกอยู่ในภาวะสงครามและตกเป็นยุทธภูมิ (Theatre of war) โดยตรงของสงครามนั้น

(1) การเศรษฐกิจของประเทศเล็กดังกล่าวนั้น ก็ต้องเปลี่ยนจากสภาพสันติไปเป็นเศรษฐกิจระหว่างสงคราม อาทิ การคลัง การค้า การอุตสาหกรรม การเกษตร และสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็ต้องดำเนินตามแผนของสงคราม

ดังนั้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศเล็กก็จะสะดุดหยุดลงในระหว่างสงคราม และแม้ว่าสงครามสิ้นสุดลงแล้ว และสมมติว่าประเทศเล็กดังกล่าวเป็นฝ่ายชนะสงคราม แต่การฟื้นฟูประเทศเล็กที่ชนะสงครามก็ต้องใช้เวลาอีกหลายปีถ้าสมมติว่าประเทศเล็กดังกล่าวเป็นฝ่ายแพ้สงครามก็จะต้องใช้เวลาช้านานกว่าประเทศชนะสงครามในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

ส่วนประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวการยุยงประเทศเล็กอยู่เบื้องหลังมิได้ตกอยู่ในภาวะสงครามและเป็นยุทธภูมิโดยตรงของสงครามจึงมีโอกาสพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศตนให้ทันสมัยได้ทุกอย่าง

(2) ผลผลิตทางเศรษฐกิจของประเทศเล็กดังกล่าวต้องลดลงตามลำดับแห่งการยืดเยื้อของสงคราม เพราะเหตุดังต่อไปนี้

ก) สถานที่การผลิตซึ่งแม้มิใช่อาคารหรือโรงงานก็ตาม เช่นที่นา ถ้ามีการรบในที่นาชาวนาก็ไม่อาจปลูกข้าวในที่นาได้ หรือข้าวที่ชาวนาปลูกไว้แล้วก็จะถูกทหารของทั้งสองฝ่ายที่รบกันเหยียบย่ำให้เสียหาย หรือที่นาใดปลอดจากการถูกเหยียบย่ำดังกล่าว ข้าวขึ้นงอกงามจนตกรวงที่จะเก็บเกี่ยวได้แล้ว แต่ถ้าการรบได้เกิดขึ้นในที่นาหรือบริเวณที่นานั้น ชาวนาก็ไม่อาจเก็บเกี่ยวข้าวได้

ส่วนประเทศมหาอำนาจที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่นอกจากไม่ตกอยู่ในภาวะสงครามและเป็นยุทธภูมิแล้วก็สามารถทำการผลิตอาหารของตนได้ตามปกติ

ข) การทำสงครามระหว่างประเทศมิใช่ใช้เพียงทหารประจำการตามอัตราปกติเท่านั้น หากจำเป็นต้องระดมทหารกองหนุนและกองเกินอัตราเข้าประจำการด้วย เมื่อต้องระดมทหารกองหนุนและกองเกินอัตราเข้าประจำการแล้วก็ทำให้ประเทศเล็กที่ทำสงครามแทนประเทศมหาอำนาจนั้นขาดแรงงานในการผลิตอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค ราษฎรได้รับความอัตคัดขาดแคลน จึงต่างกับพลเมืองของประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวการคอยยุยงอยู่เบื้องหลังซึ่งยังคงดำเนินการผลิตต่อไปตามปกติได้

ค) อาคารบ้านเรือน, โรงงาน, การคมนาคม, เครื่องมือการผลิต ฯลฯ ตกเป็นเป้าหมายแห่งการทำลายโดยสาตราวุธข้าศึก ทั้งนี้เป็นการถูกตัดกำลังในการผลิตทางเศรษฐกิจ ส่วนอาคารบ้านเรือน, โรงงาน, การคมนาคม, วิสาหกิจ ฯลฯ

ของประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวยุยงอยู่เบื้องหลัง มิได้ตกเป็นเป้าหมายแห่งการทำลายโดยสาตราวุธของข้าศึก

ง) ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้มิอาจมีวัตถุดิบและมิอาจสามารถผลิตปัจจัยในการครองชีพได้โดยลำพังให้ครบถ้วนทุก ๆ อย่าง ดังนั้นจึงต้องมีการค้าแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน

ท่านผู้ใดที่ศึกษาเรื่องสงครามเศรษฐกิจหรือกฎหมายระหว่างประเทศก็ทราบหรือควรทราบถึงวิธีการที่คู่สงครามใช้ "บล็อคเขด" (Blockade) คือการปิดล้อมคมนาคมทางบกหรือทางเรือ เพื่อมิให้ฝ่ายปรปักษ์ทำการขนส่งคนและสินค้าแลกเปลี่ยนกับประเทศภายนอกได้ อันเป็นผลทำลายการเศรษฐกิจของฝ่ายปรปักษ์ เพราะผลผลิตภายในประเทศที่เคยส่งไปขายแลกเปลี่ยนในต่างประเทศก็ถูกชะงักลง ส่วนผลผลิตที่ทำไม่ได้เอง โดยต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศก็ขาดแคลน ฯลฯ

ส่วนประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวการคอยยุยงประเทศเล็กอยู่เบื้องหลังนั้นมิได้ตกอยู่ในภาวะสงครามจึงไม่ถูกปิดล้อมคมนาคม (Blockade) ดังกล่าว

(3) เมื่อผลผลิตทางเศรษฐกิจของประเทศเล็กดังกล่าวตกต่ำ และการแลกเปลี่ยนสินค้ากับประเทศภายนอกก็ถูกขัดขวางโดยการปิดล้อมการคมนาคมราษฎรของประเทศเล็กก็ได้รับความอัตคัดขาดแคลน ฉะนั้นประเทศเล็กก็จำต้องใช้ระบบปันส่วนอาหารและเครื่องบริโภคอุปโภค ซึ่งราษฎรแต่ละคนจะได้รับน้อยกว่าในยามปกติ

(4) ประเทศต่าง ๆ ปัจจุบันนี้ยังใช้เงินตราหรือธนบัตรเป็นเครื่องหมายแสดงค่าของวัตถุสิ่งของและแรงงาน และใช้เงินตราหรือธนบัตรเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ยกเว้น "ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย" (Democratic Kampuchea) ซึ่งนายซาลอตซา (พลพต) กับพวกเป็นประมุข ยกเลิกระบบเงินตราหรือธนบัตรอันเป็นระบบคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะของประเทศนั้น

ฉะนั้น ถ้าประเทศเล็กที่เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจยังต้องใช้ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราหรือธนบัตรไซร้ ท่านที่มีโอกาสศึกษาค่าของเงินตราในประเทศที่ต้องทำสงครามก็จะทราบถึงเรื่องเงินตราที่ต้องเสื่อมค่าลงเรื่อย ๆ ขนาดไหนตามความเสื่อมของการเศรษฐกิจดังกล่าวใน (2) และ (3)

ถ้าท่านผู้ใดไม่มีโอกาสศึกษาตัวอย่างของต่างประเทศก็ขอให้สอบถามผู้ใหญ่ของท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ เคยเห็นสภาพของประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็อาจชี้แจงให้ท่านทราบได้ว่า เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เงินบาทมีค่าซื้อสิ่งของได้เพียงใด และภายหลังสงครามนั้นแล้วค่าของเงินบาทต้องลดลงเพียงใด

(5) ยังมีอีกหลายประการที่ประเทศเล็กซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจในการทำสงครามได้รับความเสียหายยิ่งกว่าประเทศมหาอำนาจที่เป็นตัวการคอยยุยงอยู่เบื้องหลัง

ท่านที่สนใจก็อาจศึกษาเทียบเคียงกับราษฎรไทยในระหว่างสงครามได้โดยสอบถามจากบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ให้ชี้แจงประสบการณ์เศรษฐกิจระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นว่าราษฎรไทยส่วนมากได้รับความเดือดร้อนขนาดไหน ยกเว้นบุคคลที่เป็นพ่อค้าหากินร่ำรวยจากผลแห่งสงครามก็พอใจที่จะแสวงหากำไรจากความเดือดร้อนของราษฎร บุคคลดังกล่าวจึงต้องการให้มีสงครามอีกและจะไม่ยอมบอกแก่ชนรุ่นหลังให้ทราบความจริงถึงการที่ราษฎรส่วนมากได้ประสบความเดือดร้อน

4. ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายบริเวณแห่งโลกนี้ ประเทศเล็กที่ตกเป็นตัวแทนของบางประเทศมหาอำนาจในการทำสงครามนั้นคือประเทศเล็กสองประเทศหรือหลายประเทศที่มีเขตแดนติดต่อกันในบริเวณหนึ่ง

ความขัดแย้งระหว่างประเทศเล็กดังกล่าวอาจมีขึ้นเกี่ยวกับกรณีชายแดนของประเทศเล็ก ๆ นั้น หรือเกี่ยวกับสงครามภายใน (Civil War) ของประเทศเล็กหนึ่งซึ่งมีการรบใกล้ชายแดนอีกประเทศหนึ่ง

บุคคลชั้นนำแห่งบางประเทศ หรือหลายประเทศมหาอำนาจ ที่มีความขัดแย้งกันรุนแรงดังกล่าวในข้อ 1 และข้อ 2 นั้น จึงใช้วิธียุยงให้ประเทศเล็กดังกล่าวขัดแย้งระหว่างกันรุนแรงขึ้น แทนที่จะช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างประเทศเล็กโดยสันติวิธีหรือจำกัดสงครามนั้นไว้เฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ

บุคคลชั้นนำแห่งมหาอำนาจหนึ่งก็ถือโอกาสสนับสนุนประเทศเล็กหนึ่ง ส่วนบุคคลชั้นนำอีกมหาอำนาจหนึ่งก็สนับสนุนประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่งการแก้ความขัดแย้งระหว่างประเทศเล็กโดยสันติวิธีจึงเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น

สงครามเย็น (Cold War) ระหว่างประเทศเล็ก รวมทั้งสงครามประสาท ก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นถึงขนาดที่ก่อให้เกิดสงครามร้อนระหว่างประเทศเล็กที่ตกเป็นตัวแทนทำสงครามตามความต้องการของประเทศมหาอำนาจที่คอยยุยงสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

บุคคลชั้นนำแห่งประเทศมหาอำนาจปฏิบัติเพื่อให้ประเทศเล็กดังกล่าวเป็นตัวแทนทำสงคราม โดยวิธีดังต่อไปนี้

4.1 (1) ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวใช้หรือยุยงรัฐบาลของประเทศเล็กซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของตนก่อสงครามขึ้นต่ออีกประเทศเล็กซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่ง

(2) ถ้าหากรัฐมนตรีทุกคนหรือส่วนมากของประเทศเล็กไม่อยู่ใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวก็แสวงหารัฐมนตรีส่วนน้อยในรัฐบาลของประเทศเล็กนั้นประกอบเป็น "กลุ่มบีบบังคับ" (Pressure Groups) ภายในรัฐบาลนั้นเองเพื่อปฏิบัติการใด ๆ ที่ทำให้รัฐบาลของประเทศนั้นจำต้องดำเนินตามแนวทางของประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นผู้บงการ "กลุ่มบีบบังคับ" นั้น

(3) ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวจัดวาง "กลุ่มบีบบังคับ" ขึ้นหลาย ๆ กลุ่มในหมู่ชนที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ, ทางการเมือง, ทางวัฒนธรรม (รวมทั้งการศึกษา) ฯลฯ เพื่อจูงใจบุคคลอื่น ๆ ในประเทศเล็กให้หลงเชื่อตามแนวทางของประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นผู้บงการ "กลุ่มบีบบังคับ" (Pressure Groups)นั้น และเพื่อใช้หมู่ชนและบุคคลที่หลงเชื่อนั้นเป็นพลังในการ "บีบบังคับ" (Pressure)ทางตรงและทางอ้อมต่อรัฐบาลของประเทศเล็กนั้นให้ดำเนินตามแนวทางของประเทศมหาอำนาจผู้บงการ

(4) ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวจัดวาง "ตัวแทนก่อเรื่อง" (ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า "Agent Provocateur" ออกสำเนียง "อาชอง โปรโวกาเตอร์" ซึ่งพจนานุกรมเวบสเตอร์ได้นำคำฝรั่งเศสนั้นมาใช้ในภาษาอังกฤษด้วย) คือบุคคลที่ประเทศมหาอำนาจใช้ให้แฝงเข้าไปในหมู่ชนต่าง ๆ แสดงความเห็นอกเห็นใจว่าประเทศเล็กนั้น ๆ จะถูกรุกรานจากประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่ง

บุคคลดังกล่าวก็ใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อก่อเรื่องให้เกิดขึ้นกับประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่ง เปรียบประดุจวิธีที่คำพังเพยไทยโบราณเรียกว่า "เสี้ยมเขาควายให้ชนกัน" หรือ "ปั่นหัวจิ้งหรีดให้กัดกัน"

(5) ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวจัดตั้ง "ตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อ" อันเป็นการใช้ยุทธวิธีจิตวิทยา (Psychological tactics) เพื่อยุยงบุคคลชั้นนำและบุคคลจำนวนพอสมควรแห่งประเทศเล็กหลงเชื่อและตกเป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจในการทำสงคราม ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อ 4.2

4.2 (1) เครื่องมือที่ "ตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อ" ของประเทศมหาอำนาจสามารถใช้คือสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ, วิทยุ, โทรทัศน์, วิทยุกระจายเสียง, ตลอดจนสร้างข่าวลือเปรียบประดุจ "หนังสือพิมพ์ปาก" ฯลฯ

(2) เนื้อเรื่องซึ่งตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อเผยแพร่นั้นก็เป็นไปตาม "ยุทธวิธีจิตวิทยา" ที่ถือเอาผลที่จะได้ตามเป้าหมายเป็นสำคัญ คือการทำให้บุคคลชั้นนำและบุคคลจำนวนพอสมควรแห่งประเทศเล็กหลงเชื่อและตกเป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจในการทำสงคราม

ดังนั้นเนื้อเรื่องแห่งการโฆษณาชวนเชื่อจึงไม่คำนึงถึงความเป็นจริงคืออาจเป็นเรื่องหลอกลวง, เรื่องบิดเบือนความจริง, เรื่องความเท็จส่วนมากปนเจือกับความจริงส่วนน้อย ฯลฯ ที่สามารถทำให้บุคคลชั้นนำและบุคคลจำนวนพอสมควรแห่งประเทศเล็กหลงเชื่อได้ก็นำไปใช้ ได้แก่ยุทธวิธีจิตวิทยาแห่งการโฆษณาชวนเชื่อ

(3) ถ้าท่านผู้ใดวิเคราะห์วิจารณ์เนื้อเรื่องแห่งการโฆษณาชวนเชื่อนั้นโดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์แห่งการวิเคราะห์วิจารณ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และวรรณคดี (Scientific Investigation of Historical and Literary Documents) ประกอบด้วยจิตใจวิทยาศาสตร์ 6 ประการคือ จิตใจสังเกต, จิตใจมาตรการ, จิตใจค้นคว้าหลักฐานและเหตุผล, จิตใจวิเคราะห์วิจารณ์, จิตใจปราศจากอคติ, จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ, แล้ว ท่านก็จะสามารถพบว่าเนื้อเรื่องแห่งการโฆษณาชวนเชื่อนั้นเป็นเรื่องหลอกลวง, เรื่องบิดเบือนความจริง, เรื่องเท็จส่วนมากเจือปนกับความจริงส่วนน้อย ฯลฯ ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวใน (2)

ปัญหามีว่าเมื่อเนื้อเรื่องแห่งการโฆษณาชวนเชื่อมีลักษณะดังกล่าวนั้น เหตุใดบุคคลชั้นนำหรือบุคคลจำนวนหนึ่งแห่งประเทศเล็กจึงหลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อของตัวแทนประเทศมหาอำนาจอันเป็นเหตุให้ประเทศเล็กตกเป็นตัวแทนทำสงครามแทนประเทศมหาอำนาจได้

ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นทำนองเดียวกับปัญหาที่มีผู้ข้องใจว่าในประเทศเยอรมันสมัยฮิตเล่อร์นั้นชาวเยอรมันที่มีการศึกษาชั้นสูงก็มีจำนวนมากแต่เหตุใดจึงหลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อของฮิตเล่อร์และยอมทำตามฮิตเล่อร์อย่างหลับหูหลับตา

ฮิตเล่อร์ได้วางแผนและหลักโฆษณาชวนเชื่อไว้ในหนังสือชื่อ "ไมน์แคมฟ์" (Mein Kampf) ซึ่งพวกเผด็จการนาซีถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของเขานั้น หมวดที่ว่าด้วยการโฆษณาชวนเชื่อมีใจความว่า การโฆษณาชวนเชื่อจะต้องใช้วิธีที่ถือเอาเพียงระดับของคนที่มีปัญญาต่ำที่สุด

หมายความว่า ชาวเยอรมันสมัยนั้นมีการศึกษาชั้นสูง คือมีปัญญาจากการเรียนรู้เป็นจำนวนมาก แต่ถ้าใช้ปัญญาอย่างเดียวโดยไม่ประกอบกับ "สติ" ก็หลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อได้

ฉะนั้นในปัจจุบันนี้ บุคคลชั้นนำและบุคคลจำนวนพอสมควรของประเทศเล็กที่มิได้ใช้ปัญญาประกอบด้วย "สติ" ก็อาจตกหลุมเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อของตัวแทนประเทศมหาอำนาจแล้วผลักดันให้ประเทศเล็กของตนต้องตกเป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจในการทำสงคราม

(4) กลวิธีของตัวแทนประเทศมหาอำนาจมีมากมายที่จะทำให้ผู้ได้ยินได้ฟังได้อ่านคำโฆษณาชวนเชื่อ หลงเข้าใจผิดเรื่องที่ตัวแทนโฆษณานั้นเป็นความจริง อาทิ ได้จัดให้มีตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อไว้หลาย ๆ สาย ซึ่งทุก ๆ สายก็โฆษณาชวนเชื่อเรื่องทำนองเดียวกัน ทำให้ผู้ได้ยินได้ฟังได้อ่านคำโฆษณาชวนเชื่อหลาย ๆ สายนั้นหลงเข้าใจผิดว่ามีบุคคลจำนวนมากที่เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นความจริง

ยิ่งตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อเป็นชาวต่างประเทศด้วยแล้วก็ยิ่งทำให้ผู้ได้ยินได้ฟังได้อ่านซึ่งนิยมว่าเรื่องใดที่ชาวต่างประเทศเขียนหรือบอกเล่านั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อถือได้นั้น หลงเชื่อว่าเรื่องที่คำโฆษณาชวนเชื่อนั้นเป็นความจริงแต่ว่าที่แล้วก็เป็นเรื่องที่นำมาจากบุคคลชั้นนำหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่คนเดียวหรือจำนวนน้อยของประเทศมหาอำนาจที่วางแนวทางไว้เพื่อจูงใจบุคคลชั้นนำหรือบุคคลจำนวน

พอสมควรแห่งประเทศเล็กให้หลงเชื่อ เพื่อผลักดันประเทศเล็กให้เป็นผู้ทำสงครามแทนประเทศมหาอำนาจนั้น ๆ ฯลฯ

(5) ตัวแทนโฆษณาชวนเชื่อของประเทศมหาอำนาจจัดสรรเอาเรื่องหลอกลวง, เรื่องบิดเบือนความจริง, เรื่องความเท็จส่วนมากที่ปะปนความจริงส่วนน้อย ชนิดที่เร่งเร้าใจให้บุคคลเกิดสภาพทางจิตชนิดที่ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า "อกุศลมูล" (Root of evils) 3 ประการ อันได้แก่ "โลภะ, โทสะ, โมหะ"

"โลภะ" หมายความว่า *"ความอยากได้ไม่รู้จักพอ"* ถ้านำมาประยุกต์แก่การยุยงบุคคลชั้นนำหรือบุคคลจำนวนหนึ่งแห่งประเทศเล็กก็ได้แก่การยุยงให้บุคคลนั้น ๆ มีความอยากได้ดินแดนของชาติอื่นมาเป็นของตนหรืออยู่ใต้อิทธิพลของตนโดยไม่รู้จักพอเท่าที่มีอยู่แล้ว

"โทสะ" หมายความว่า *"ความโกรธแค้นขุ่นเคือง"* ซึ่งถ้านำมาประยุกต์แก่การยุยงบุคคลชั้นนำหรือบุคคลจำนวนหนึ่งแห่งประเทศเล็กก็ได้แก่การยุยงให้บุคคลนั้น ๆ เกิดความโกรธแค้นขุ่นเคืองประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่งที่ขัดแย้งเฉพาะเรื่องชายแดนกับประเทศตนซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถเจรจาตกลงกันได้โดยสันติวิธีให้หลงเข้าใจผิดว่าจะต้องแก้ไขโดยทำสงครามกับประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่งนั้น

"โมหะ" หมายความว่า *"ความหลงเชื่องมงาย"* ซึ่งเกิดจาก "สติปัญญาทึบ" (Dullness of mind), ความหลงเชื่อเรื่องที่ขัดต่อสภาพที่เป็นจริง (Delution), ความเข้าใจปะปนยุ่งเหยิง (Bewilderment), ความหลงเชื่อจากความตื่นเต้นโดยปราศจากเหตุผลตามความเป็นจริง (Infatuation), ความหลงเชื่อจากการมองเห็นภาวะลาง ๆ เลือน ๆ ในขณะที่สภาพจิตไม่ปกติ (Hallucination)

ถ้านำมาประยุกต์แก่การยุยงบุคคลชั้นนำหรือบุคคลจำนวนหนึ่งในประเทศเล็กก็ได้แก่การยุยงให้บุคคลนั้น ๆ เกิดความหลงเชื่อว่าประเทศของตนกำลังจะถูกประเทศเล็กอีกประเทศหนึ่งยกทัพมายึดครอง ทั้ง ๆ ที่ประเทศเล็กที่ถูกอ้างว่าจะทำการรุกรานนั้นมีพลเมืองและมีกำลังทหารน้อยกว่า และขาดเสบียงอาหารที่จะเลี้ยงกองทัพและพลเมืองของประเทศเล็กที่จะทำการรุกรานนั้น บุคคลที่หลงเชื่อจึงผลักดันประเทศเล็กของตนให้ขอความช่วยเหลือจากมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งและยอมเป็นตัวแทนของมหาอำนาจประเทศนั้นในการทำสงคราม

ประเทศเล็กดังกล่าวก็ตกเป็นอาณานิคมแบบใหม่ **(Neo – colony)** ของประเทศมหาอำนาจโดยปริยาย

ประวัติการพิมพ์ของบทความเรื่อง "สงครามประสาทกับสงครามโดยตัวแทน" ปรากฏในหน้า 165

2.6
อนาคตของเมืองไทย กับสถานการณ์ ของประเทศเพื่อนบ้าน

สวัสดีท่านทั้งหลาย

ผมขอขอบคุณท่านประธาน ท่านกรรมการ ท่านสมาชิกแห่ง *สมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส* ที่ได้ต้อนรับผมในงานนี้ด้วยมิตรภาพอันดี และขอบคุณท่านประธานที่ได้กล่าวถึง *วันที่ 24 มิถุนายน* ว่าเป็น *วันสำคัญวันหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย* ได้บรรจบครบรอบ 43 ปีที่สยามได้เปลี่ยนจาก *ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์* มาเป็น *ระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย*

ท่านประธานได้เสนอหัวข้อเรื่อง 3 อันดับให้ผมเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อแสดงปาฐกถา ผมเลือกเรื่องที่สมาชิกสนใจเป็นอันดับที่ 1 คือ *"อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน"*

ส่วนเรื่องอันดับที่ 2 คือ การอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมจีน นั้น ผมได้เคยกล่าวไว้ใน *หนังสือเกี่ยวกับการที่ผมลี้ภัยในประเทศจีน 21 ปี* หนังสือนี้ผมได้เคยให้ไว้เป็นส่วนรวมแก่คณะกรรมการของสมาคมแล้ว ในวันนี้ขอถือโอกาสมอบให้อีกเล่มหนึ่งแก่ห้องสมุดของสมาคม ถ้าท่านผู้ใดสนใจในปัญหาเกี่ยวกับการอภิวัฒน์วัฒนธรรมของประเทศจีนก็อาจอ่านได้จากห้องสมุดนั้น

สำหรับเรื่องอันดับที่ 3 คือ มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองวันที่ 24 มิถุนายน นั้น ผมได้เคยกล่าวไว้ใน *หนังสือบางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย* หนังสือนี้ได้พิมพ์เนื่องในวันที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองบรรจบครบรอบ 40 ปี เมื่อ พ.ศ.2515 หนังสือนั้นมีใจความเพียงสังเขปเท่านั้น ซึ่งผมเคยมอบไว้แก่ห้องสมุดของสมาคม วันนี้ขอนำมามอบเพิ่มเติมอีกสองเล่ม ส่วนที่คุณมานิจ ชุมสาย ปรารถนาให้ผมเขียนเรื่องนี้ให้พิสดารนั้น ผมก็ขอสนองศรัทธาเมื่อมีเวลาว่างจากที่ผมเขียนบทความอื่น ๆ

1. ต่อไปนี้ผมจะได้เริ่มกล่าวถึงปัญหาที่ท่านทั้งหลายสนใจเป็นอันดับหนึ่ง คือ *"อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน"*

ผมขอให้ท่านทั้งหลายระลึกถึงแผนที่ภูมิศาสตร์ว่าประเทศ *เพื่อนบ้านที่มีเขตพรมแดนติดต่อกับสยามนั้น คือ กัมพูชา, ลาว, พม่า, มาเลเซีย* ทิศตะวันออกของลาวและกัมพูชา คือ เวียดนาม ทิศเหนือของเวียดนาม, ลาว, พม่า, คือ จีน ถ้าผมจะกล่าวถึงสถานการณ์ของทุกๆ ประเทศในภูมิภาคนี้ก็จะต้องใช้เวลามาก ฉะนั้น*ผมจะขอกล่าวเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่เห็นว่ามีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสยามในขณะนี้ คือ กัมพูชา, ลาว, เวียดนาม, พม่า, มาเลเซีย* ส่วนประเทศจีนนั้นก็จะอ้างถึงบ้างหนังสือพิมพ์ฟีกาโรฉบับเช้าวันนี้เองได้แจ้งไว้ว่าท่านนายกรัฐมนตรีคึกฤทธิ์จะเดินทางไปปักกิ่งเพื่อลงนามในข้อตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีน เรื่องที่เป็นข่าวของโลกในเวลานี้ คือ กัมพูชา ลาว และเวียดนาม แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสถานการณ์ของพม่าและมาเลเซียนั้นลดความสำคัญไปในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย ฉะนั้นผมก็จะได้กล่าวถึงสถานการณ์ของพม่าและมาเลเซียด้วย

2. ท่านที่ติดตามข่าวจากวารสาร, วิทยุและโทรทัศน์ก็ย่อมทราบแล้วว่าเมื่อ *ราษฎรกัมพูชาได้กู้อิสรภาพกรุงพนมเปญและทั่วทั้งประเทศกัมพูชาได้สำเร็จ* ในวันที่ 17 เมษายนปีนี้แล้วต่อมาเพียง 13 วัน คือวันที่ 30 เมษายน *ราษฎรเวียดนามใต้ได้กู้อิสรภาพเวียดนามใต้ได้สำเร็จ* และต่อมาอีกประมาณ 10 วันเศษเท่านั้น *ราษฎรลาว* ก็ได้บังคับให้รัฐมนตรีลาวฝ่ายขวาที่สุดของรัฐบาลผสมของลาวต้องลาออก ครั้นแล้ว *พระเจ้ามหาชีวิตจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีที่มีความรักชาติประชาธิปไตยดำรงตำแหน่ง* ที่ว่างอยู่ ปัจจุบันนี้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งสามดังกล่าวจึงมี *ระบบสังคมใหม่ ตามความ*

เหมาะสมแก่ สภาพ และ *สัญลักษณ์เฉพาะของแต่ละประเทศ* คือระบบสังคมใหม่ของ*เวียดนามอย่างหนึ่ง* ของ*กัมพูชาอีกอย่างหนึ่ง*, และของ*ลาวอีกอย่างหนึ่ง*

ลาวยังมีพระเจ้ามหาชีวิต

กัมพูชา เป็น "รัฐ" (ÉTAT, STATE) และเป็น "ชาติ" (NATION), มี "ประมุขรัฐ" (Chef de l'Etat, Chief of State) ซึ่งเจ้าฟ้าสีหนุทรงดำรงตำแหน่งนี้ตลอดพระชนม์ชีพเป็นการเฉพาะพระองค์เท่านั้น ส่วนราชบัลลังก์ยังคงว่างอยู่ เดิมทีเดียวพระราชมารดาของท่านเป็นผู้รักษาราชบัลลังก์ แต่บัดนี้พระราชมารดาสวรรคตแล้ว การสืบราชสันตติวงศ์แบบราชาธิปไตยหรือที่เรียกกันว่าMONARCHY ยังไม่มี ส่วนรัฐบาลนั้นมีลักษณะเป็น *"ราชรัฐบาลร่วมแห่งชาติกัมพูชา"* เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "Gouvernement Royal d' Union Nationale du Cambodge" *กัมพูชาจึงมีลักษณะพิเศษคือเป็น "รัฐ" (ÉTAT, STATE) และ "ชาติ"* (NATION) *ซึ่งมี "ประมุขแห่งรัฐ"* (Chef de l'État, Chief of State) *ที่มิใช่พระมหากษัตริย์ คงมีราชบัลลังก์ว่างอยู่เฉย ๆ แต่ "รัฐบาล" เป็น "ราชรัฐบาล"* (Gouvernement Royal) *ของแนวร่วมแห่งชาติกัมพูชาจึงมีระบบสังคมใหม่ที่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะ*

ระบบสังคมของเวียดนามเหนือเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตย (République Démocratique)

ระบบสังคมของเวียดนามใต้ ขณะนี้มี **รัฐบาลอภิวัฒน์** (Gouvernement Révolutionnaire) เดิมเรียกว่า "รัฐบาลอภิวัฒน์ชั่วคราว" แต่บัดนี้ "ชั่วคราว" หมดไปแล้ว เพราะรัฐบาลนี้ได้อำนาจทั่วทั้งเวียดนามใต้

3. จากวารสารในเมืองไทยและในต่างประเทศรวมทั้งโทรทัศน์ฝรั่งเศส ได้มีการกล่าวและอภิปรายถึงปัญหาที่ว่า *สถานการณ์ของประเทศทั้งสามในอินโดจีนที่ได้เกิดขึ้นนั้นจะย่างตามวิถีโคจรเข้าถึงประเทศไทยหรือสยามรวมทั้งเอเซียอาคเนย์หรือไม่*

ท่านทั้งหลายที่ได้ติดตามข่าวจากเมืองไทยก็คงทราบว่า ผู้ที่หูไวตาไวที่สุดก็คือเศรษฐีเจ้าสมบัติที่เกรงว่าสถานการณ์อย่างประเทศเพื่อนบ้านทั้งสามจะโคจรมาถึงสยาม ฉะนั้นจึงมีข่าวที่มิใช่เป็นข่าวลับ เพราะท่านคึกฤทธิ์เองก็เคยกล่าวขอร้อง

มิให้เศรษฐีเจ้าสมบัตินำเงินออกมาต่างประเทศ แต่เศรษฐีเจ้าสมบัติหลายคนนั้นเกรงว่าฐานะของตนจะถูกกระทบกระเทือนอันเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวก็ไม่ยอมฟังคำตักเตือนใด ๆ คือยังคงเอาเงินออกมาต่างประเทศอยู่เรื่อย ๆ ส่วนคนยากจนก็ไม่วิตกข่าวโฆษณาชวนเชื่อว่าถ้าคอมมิวนิสต์มาแล้วจะริบทรัพย์เพราะตนจนไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรจะให้ริบ ความรู้สึกของคนยากจนกับคนร่ำรวยนั้นต่างกัน ดังที่ผมให้ข้อสังเกตไว้แก่ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ.2515 และ ได้ตอบปัญหาในที่ชุมนุมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.2517 แล้วว่า *คนที่อยู่กระท่อมมีความรู้สึกนึกคิดต่างกับคนที่อยู่ปราสาท* ส่วนคนชั้นกลางก็ยังลังเล บางคนไม่รู้ว่าจะทำอะไร บางคนก็หาทางที่จะแลกเงินตราต่างประเทศไว้บ้างท่านที่อยู่ในฝรั่งเศสถ้าถามทางบ้านในเมืองไทยก็คงจะทราบว่าเมื่อก่อนนี้หาซื้อเงินตราต่างประเทศในกรุงเทพฯ ได้ตามอัตราทางราชการหรือต่ำกว่าอัตรานั้น บัดนี้คนต้องการเงินตราต่างประเทศมากขึ้น ค่าของเงินตราต่างประเทศก็มีราคาสูงขึ้นและหาซื้อยากยิ่งขึ้น อนึ่งผู้ที่เป็นข้าราชการก็แบ่งออกได้เป็น 3 อันดับ คือ อันดับที่ 1 *ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงมีส่วนในการก่อสถานะสงครามให้เกิดขึ้นระหว่างสยามกับประเทศทั้งสามแห่งอินโดจีน ก็ต้องการทำสงครามต่อไป โดยเกณฑ์ลูกหลานกรรมกรชาวนามารบเพื่อรักษาฐานะของตนไว้* อันดับที่ 2 คือข้าราชการชั้นกลางและอันดับที่ 3 ข้าราชการผู้น้อยซึ่งหลายคนก็ไม่สนใจว่าเหตุการณ์ของเพื่อนบ้านจะโคจรมากระทบถึงตนหรือไม่ บางคนก็สดับตรับฟังว่าประเทศเพื่อนบ้านปฏิบัติต่อข้าราชการที่ได้รับใช้ระบบเก่าอย่างไรบ้าง จึงทราบว่า *ในกัมพูชาและเวียดนามใต้จัดการลงโทษเฉพาะผู้ทรยศต่อชาติ* ส่วนผู้ที่ไม่ใช่ตัวการทรยศต่อชาตินั้น *เวียดนามใต้และกัมพูชาให้ข้าราชการเก่าทำการวิพากษ์ตนเองว่าได้ทำผิดพลาดไปอย่างไรแล้วแก้ไขตนเองให้ซื่อสัตย์ต่อราษฎรก็ได้รับอภัยโทษ* ส่วนของลาวนั้นปรากฏจากหนังสือพิมพ์ "ฟีกาโร" ฉบับเมื่อเช้านี้ และแสดงภาพประกอบถึง *ข้าราชการเก่าของลาวจำนวนหนึ่งทำการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองว่าตนได้ผิดพลาดมาก่อนบ้างอย่างไรแล้วก็จะแก้ไขตนให้เป็นข้าราชการที่ดีของรัฐบาลผสมของลาว*

แต่การที่เราจะวินิจฉัยว่า *เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสามประเทศแห่งอินโดจีนจะย่างเท้าก้าวโคจรมาถึงสยามและเอเชียอาคเนย์หรือไม่นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือไม่ต้องการตามความนึกคิดของบุคคล* คือมิใช่ความใคร่ความอยากได้ภาวะอย่างใดซึ่งพระพุทธองค์เรียกว่า "ภวตัณหา" หรือ ความไม่ใคร่, ความไม่อยากได้ภาวะ

อย่างใดซึ่งพระพุทธองค์เรียกว่า "วิภวตัณหา" ซึ่งท่านก็อาจสังเกตว่าสิ่งที่ใคร่หรืออยากได้นั้นก็ไม่อาจได้เสมอไป เช่นขณะนี้เราอยากรับประทานมะม่วงก็รับประทานไม่ได้ เพราะสภาพไม่อำนวยให้ และตรงกันข้ามเรื่องที่ไม่ใคร่ ไม่อยากได้ ไม่อยากประสบ ก็ประสบขึ้นมาได้ ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจาก "ภวตัณหา" หรือ "วิภวตัณหา" ที่ตั้งอยู่บนรากฐานทางจิตของบุคคล สภาพแวดล้อมทางสังคมนั้นเป็นไปตามกฎแห่งความเคลื่อนไหวของวิทยาศาสตร์ทางสังคม ถ้าหากกฎแห่งความเคลื่อนไหวของสังคมโคจรมาไม่ได้ไซร้ผู้ใดอยากให้มาก็มาไม่ได้ แต่ถ้าหากกฎแห่งความเคลื่อนไหวโคจรตามวิถีทางที่เป็นวิทยาศาสตร์ก็ไม่มีผู้วิเศษใดจะต้านทานได้

4. **กฎนี้คือกฎอะไร** ก็คือ **กฎวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ประยุกต์แก่วิทยาศาสตร์สังคม** นั่นเอง คือกฎแห่งความเป็นอนิจจังซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบเมื่อกว่า 2500 ปีมาแล้วว่า ไม่มีสิ่งใดนิ่งคงอยู่กับที่ ต่อมาเมธีกรีกโบราณ และ นักปรัชญายุโรปภายหลังขบวนฟื้นภูมิธรรม (Renaissance) ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16,17,18 ก็ค้นคว้ากฎของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและภาวะทั้งหลายนั้น จึงได้มายุติที่ว่า *ไม่มีอะไรคงอยู่กับที่ทุกอย่างต้องมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง* พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้ว่าคนเราเกิดมา มีชีวิตอยู่ ก็เติบโตไปได้ถึงขีดที่ไม่อาจเติบโตต่อไปได้ก็เข้าสู่ความแก่ความเจ็บ ในที่สุดก็ตายฉันใดก็ดี ระบบสังคมของมนุษย์ก็เป็นไปตามกฎเช่นนั้น แม้เก้าอี้ที่เรานั่งกันอยู่นี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในตัวเอง ซึ่งเรามองด้วยตาเปล่าเพียงชั่วคราวเดียวก็มองไม่เห็น แต่ความจริงนั้นมีเคลื่อนไหวอยู่ภายในตัวเอง คือเดิมเป็นเก้าอี้ใหม่ บัดนี้หมดสภาพเป็นเก้าอี้ใหม่ ซึ่งกลายเป็นเก่า แล้วก็เสื่อมคุณภาพใช้การไม่ได้จึงต้องหาเก้าอี้ใหม่ที่ใช้การได้ในกาละต่อไป *ระบบสังคมของมนุษยชาตินั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ* ซึ่งคนในรุ่นนี้อาจมองเห็นส่วนหนึ่ง เช่น ถ้าเราย้อนหลังไปเพียง 10 ปี ก็จะเห็นว่าเมืองไทยมีระบบเผด็จการ ในระบบเผด็จการนั้นก็มีสิ่งที่เรียกว่า "ธรรมนูญชั่วคราว" บ้าง "คำสั่งคณะปฏิวัติ" บ้าง "ธรรมนูญปกครองแผ่นดิน" บ้าง แล้วเปลี่ยนแปลงมามีสิ่งที่เรียกว่า "รัฐธรรมนูญฉบับ 2517" และถ้าย้อนหลังไปอีกสักหน่อย ซึ่งท่านประธานฯ และท่านทั้งหลายระลึกถึงเหตุการณ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ท่านก็ย่อมทราบว่าก่อนหน้านั้นมีระบบใดและต่อมามีระบบใดบ้าง ถ้าพิจารณาย้อนหลังขึ้นไปศึกษาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ คือรวมทั้งศึกษาที่เรียก

กันว่า "ก่อนประวัติศาสตร์"(Préhistoire, Prehistory) ก็จะทราบว่า ระบบสังคมของมนุษย์เริ่มแรกทีเดียว คือ *ปฐมสหการ* ต่อมามี*ระบบทาส* ต่อมามี*ระบบศักดินา* และต่อมามี*ระบบทุน* ต่อมาบางประเทศมี *ระบบประชาธิปไตยแผนใหม่* บางประเทศเข้าสู่ *ระบบสังคมนิยมซึ่งยังไม่สมบูรณ์* ฯลฯ ส่วนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในอนาคตแห่งระบบสังคมของมนุษยชาติรวมทั้งของสังคมสยามด้วยนั้น มนุษย์เพียงชั่วรุ่นเดียวอาจประสบพบเห็นส่วนหนึ่งในเวลาต่อไปเท่าที่ตนมีอายุยืนยงอยู่ได้ แต่ความเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันยาวนานแห่งสังคมของมนุษยชาตินั้นไม่อาจประสบแก่ตนเอง เพราะมนุษย์คนหนึ่ง ๆ นั้นไม่มีอายุอยู่ชั่วกัลปาวสาน บางประเทศเฉลี่ยอายุพลเมืองของเขาว่ายืนยงถึง 60 ปี บางประเทศถึง 70 ปี ในรัสเซียอ้างว่ามีหลายคนอายุยืนกว่า 100 ปี แต่ในเมืองไทยเท่าที่ปรากฏในขณะนี้ว่ามีคนติดเฮโรอีนและเป็นกามโรคหลายแสนคนก็เฉลี่ยอายุได้ต่ำกว่านั้นมาก และถ้าสภาพการณ์ร้ายเช่นนี้คงมีทวีขึ้นก็เป็นที่น่าวิตกว่าชนรุ่นปัจจุบันนี้ก็ดี ชนรุ่นอนาคตก็ดีจะมีอายุอยู่ได้นานไม่กี่ปี ส่วนชีวิตแห่งสังคมของมนุษยชาตินั้นยืนยาวมาก คือตั้งแต่มีมนุษยชาติในโลกนี้หลายแสนหลายล้านปี ก็ยังจะมีมนุษยชาติอีกหลายล้านปี อย่างไรก็ตามชนรุ่นปัจจุบันนี้ที่อาศัยกฎแห่งความเป็นอนิจจังดังกล่าวแล้วเป็นหลักและพิจารณาความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เป็นมาแล้วในอดีตและที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็สามารถมองล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ในอนาคตแม้จะยาวนานเท่าใดก็ตามว่าระบบสังคมปัจจุบันจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง คือเปลี่ยนแปลงจากระบบที่มีการกดขี่เบียดเบียนไปสู่ระบบที่ปราศจากการกดขี่เบียดเบียนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

๖. การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงระบบสังคมของมนุษยชาตินั้น อาจเป็นไปโดยวิถีสันติหรือโดยวิถีไม่สันติ

ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นปรารถนาวิถีสันติ ถ้าเราพิจารณาประวัติศาสตร์ในอดีตและที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่า การที่มนุษย์ของบางประเทศใช้วิถีไม่สันติในการเปลี่ยนแปลงนั้น ก็เพราะระบบสังคมเก่าได้กีดกันทางนิตินัยหรือทางพฤตินัยหรือทั้งสองทางมิให้มนุษย์ใช้วิถีสันติได้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้วิถีไม่สันติ

พลังแห่งความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมหนึ่ง ๆ ก็คือพลังของมวลราษฎรแห่งสังคมนั้น ๆ นั่นเอง คือราษฎรส่วนมากที่ได้รับความอัตคัดขัดสนและถูก

กดขี่เบียดเบียน จึงต้องการหลุดพ้นจากการนั้นอันเป็นวิสัยตามธรรมชาติของมนุษย์

โดยที่มนุษย์ทั่วโลกมีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันยิ่งขึ้นในทางเศรษฐกิจ, การเมือง, และวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า “Culture”, อังกฤษ “Culture”, เยอรมัน “Kultur” นั้น รัชกาลที่ [illegible] ได้ทรงแปลเป็นภาษาไทยว่า “ภูมิธรรม” คือหมายถึงความเจริญงอกงามในทางความคิด คำนี้จึงหมายรวมถึงทรรศนะคติที่เจริญงอกงาม ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในเรื่องเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลสะท้อนถึงสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์ เมื่อประมาณ 10 ปีเศษมานี้ วารสารอเมริกันได้โฆษณาเผยแพร่ทฤษฎีชนิดหนึ่ง คือ *“ทฤษฎีโดมิโน”* หรือผม *เขียนเป็นพหูพจน์อย่างภาษาฝรั่งเศสว่า “ทฤษฎีโดมิโนส์”*

คำว่า “DOMINO” มีความหมายหลายอย่าง แต่ถ้าหากใช้เป็นพหูพจน์ก็หมายถึงการเล่นไพ่ต่อแต้ม มีไพ่ 28 ใบ ทำด้วยกระดูกบ้าง, ทำด้วยไม้บ้าง หรือทำด้วยวัตถุสังเคราะห์เทียมสิ่งนั้น ชาวเอเซียเล่นพนันเอาเงินกันจริง ๆ แต่ว่าเด็กฝรั่งเอาไพ่โดมิโนมาเล่นโดยไม่พนันเอาเงินกัน เช่นเอามาต่อเป็นบ้านบ้าง เป็นสะพานบ้าง มีเด็กบางจำพวกเอาไปตั้งเรียงเฉียงคดติดต่อกัน ถ้าเอานิ้วจี้ให้ตัวหนึ่งล้ม ไพ่ตัวอื่นก็ล้มตาม (ผู้ปาฐกได้แสดงให้ที่ประชุมดู)

นักการเมือง, นักการทหาร, นักโฆษณาของฝ่ายเศรษฐีนายทุนใหญ่อเมริกันเอาวิธีเล่นสนุกของเด็กนั้นมาเปรียบเทียบเพื่อจูงใจให้ราษฎรอเมริกันและลูกสมุนที่กลัวคอมมิวนิสต์เข้าใจอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าหากประเทศหนึ่งประเทศใดในเครือเดียวกันคือในเครือที่อยู่ภายใต้ระบบอำนาจและอิทธิพลของจักรวรรดินิยมอเมริกันล้มไปโดยอ้างว่าคอมมิวนิสต์เป็นต้นเหตุแล้วระบบปฏิกิริยาของประเทศอื่น ๆ ก็ล้มตามไปและจะต้องอยู่ภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ด้วย

วิธีโฆษณาของทฤษฎีโดมิโนส์นั้นได้ผลที่จูงใจให้ราษฎรอเมริกันและลูกสมุนที่กลัวคอมมิวนิสต์ตามที่นักโฆษณาชวนเชื่อเปรียบเทียบเสมือนว่าเป็นผีปีศาจรูปร่างกำยำที่จะคร่ามนุษย์เอามาเป็นมังสาหารนั้น ได้ร่วมกันเป็นขบวนยาตราเข้าทำสงครามในอินโดจีนเพื่อขับไล่ปีศาจที่สมมติขึ้นนั้น ประดุจร่วมกันเป็นขบวนพยุหเสนาแห่งพระเยซูคริสต์เจ้าที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า “ครัวซาดส์”, อังกฤษ “ครูเซด” ในสมัยยุคกลางของยุโรป

ชาวคริสต์ที่ร่วมขบวนครูเซดแห่งยุคนั้นเห็นว่าตนมีความชอบธรรมที่จะต่อสู้ขับไล่พวกนอกรีตที่ยึดครองเยรูซาเล็ม อันเป็นดินแดนของพระผู้เป็นเจ้า และก็จะได้โอกาสนมัสการปูชนียสถานของพระเยซูเจ้า จึงเป็นการจาริกเพื่อแสวงบุญไปด้วย

แต่การทำสงครามแทรกแซงกิจการภายในของเวียดนาม, กัมพูชา, ลาวนั้นเป็นการแสวงบาป เพราะราษฎรในสามประเทศนั้นเป็นเจ้าของดินแดนของเขาเอง ไม่มีปูชนียสถานของพระผู้เป็นเจ้าให้นมัสการ และที่เป็นบาปอย่างยิ่งก็คือทำลายราษฎรหญิงชายเด็กเล็กและคนชราที่ไม่ใช่ทหารประจำการ ให้ถึงตาย, บาดเจ็บ, ทุพพลภาพจำนวนหลายล้านคนและทรัพย์สินต้องถูกทำลายเสียหายเหลือคณนานับ คนอเมริกันเองจำนวนไม่น้อยก็เห็นว่าการนั้นเป็นบาปอย่างมหันต์ ท่านผู้ใดติดตามข่าวอเมริกันด้วยความพินิจพิจารณาให้ถ่องแท้ก็จะทราบถึงเรื่องที่คนอเมริกันจำนวนไม่น้อยคัดค้านสงครามแทรกแซงนั้น และการที่ชายหนุ่มอเมริกันยอมติดคุกดีกว่าไปรบในเวียดนามเป็นจำนวนมากขึ้นตามลำดับ จึงเป็นเหตุหนึ่งที่รัฐบาลอเมริกันไม่อาจส่งทหารเพิ่มเติมไปยังสมรภูมิทั้งสาม แล้วในที่สุดก็ต้องถอนทหารทั้งหมดออกจากสามประเทศนั้น ส่วนความทารุณโหดร้ายของทหารอเมริกันต่อพลเมืองที่มิใช่ทหารในเวียดนามนั้นก็ถูกเปิดโปงโดยคนอเมริกันเองมากมายหลายกรณีอื้อฉาวทั่วโลกนอกจากในสยาม สมัยที่มีเซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์จึงไม่อาจลงข่าวเช่นนั้นได้ เพราะเจ้าหน้าที่เกรงว่าจะทำให้คนไทยเสียขวัญแต่ผู้ที่อยู่นอกประเทศไทยซึ่งถ้าสนใจ *สัจจะทางภววิสัย (Vérité Objective)* ก็ย่อมทราบได้ คนอเมริกันที่มีจิตใจรักมนุษยชาติก็ว่าสงครามแทรกแซงนั้นเป็นบาป ผมเชื่อว่าคนไทยที่ส่วนมากเป็นพุทธศาสนิกชนก็ย่อมมีจิตใจรักมนุษยชาติไม่ด้อยไปกว่าผู้ที่ถือศาสนาอื่น นอกจากคนไทยบางคนที่ได้ชื่อเพียงแต่ว่านับถือพุทธศาสนา แต่ในสาระเขาไม่ถือศาสนาใดเลย ประดุจโบราณท่านกล่าวเป็นคำพังเพยว่า "เอาผ้าเหลืองน้อยห้อยหูพอให้รู้ว่าเป็นชาวพุทธ"

ชาวพุทธที่แท้จริงย่อมนึกถึงกฎแห่งกรรม กรรมนั้นอาจประจักษ์ในระยะสั้นหรือในอนาคตต่อไปเร็วหรือช้า โบราณท่านเคยกล่าวถึงกรรมตามทันตาก็มี เช่นบาปกรรมที่จักรวรรดินิยมอเมริกันทำไว้ในเวียดนาม, กัมพูชา, ลาว ก็ประจักษ์เห็นทันตาซึ่งนอกจากทหารฝ่ายตนต้องล้มตายบาดเจ็บไม่น้อยกว่า 5 แสนคนแล้ว ค่าใช้

จ่ายในสงครามเวียดนามเป็นจำนวนกว่า 150,000 ล้านดอลล่าร์อเมริกัน เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาเอง ค่าครองชีพสูงขึ้น คนว่างงานมากขึ้น ค่าของเงินดอลล่าร์ลดลงเรื่อย ๆ ทำให้ค่าของเงินบาทของเราที่อิงอยู่กับเงินอเมริกันต้องพลอยลดลงด้วย ฯลฯ

6. ท่านที่ระลึกประวัติศาสตร์เบื้องต้นของสหรัฐอเมริกาได้ก็ย่อมทราบว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ได้ล้มไพ่โดมิโนส์แห่งเครือระบบศักดินาใบแรกหรือชุดแรกสำเร็จ ตั้งแต่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบทฤษฎีโดมิโนส์ คือในบั้นปลายแห่งศตวรรษที่ 18 คนอังกฤษส่วนมากใน 13 อาณานิคมอังกฤษที่ทวีปอเมริกาเหนือได้จับอาวุธต่อสู้ระบบศักดินาอังกฤษที่กดขี่เบียดเบียน ครั้นถึงวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 คนอังกฤษเหล่านั้นได้ประกาศตนเป็นเอกราช สถาปนาสหรัฐอเมริกาขึ้น เท่ากับไพ่โดมิโนส์ชุดแรกในเครือระบบศักดินาเจ้าอาณานิคมได้ล้มไปแล้วจูงให้อาณานิคมอื่น ๆ ของอังกฤษ, ฝรั่งเศส, สเปน ฯลฯ ต้องล้มตามไปด้วย

ประกาศเอกราชฉบับ 1776 ของสหรัฐอเมริกานั้น มิใช่เพียงแสดงว่าตนเป็นเอกราชแล้วเท่านั้น หากคำปรารภได้แถลงถึงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษยชนซึ่งแพร่หลายไปทำให้ชาวอาณานิคมสมัยนั้น (ซึ่งเป็นคนยากจนที่อพยพไปจากยุโรปเพื่อทำมาหากินในอเมริกาแต่เจ้าศักดินาก็ยังตามไปกดขี่เบียดเบียนอีกนั้น) ได้ตื่นจากภวังค์ คือตื่นจากความหลงใหลงมงายไม่รู้สึกตัวให้เกิดรู้สึกตัว คือเกิดจิตสำนึกในสิทธิมนุษยชนที่ตนมีอยู่ตามธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ ประกาศเอกราชนั้นได้กล่าวไว้ในคำปรารภ เทอดทูน “ธรรมชาติ” และ “พระเจ้าแห่งธรรมชาติ” ซึ่งประกาศนั้นได้เขียนเป็นตัวอักษรใหญ่ว่า “Nature” และ “Nature’s God” ว่าได้ประทานให้มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาค มีเสรีภาพ และการแสวงหาความสุข และกล่าวว่ารัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยมนุษย์ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิเหล่านั้น ครั้งใดรูปแบบรัฐบาลใดทำลายวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ราษฎรก็มีสิทธิเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกโดยตั้งรัฐบาลใหม่บนรากฐานดังกล่าวและจัดเป็นรูปแบบที่ราษฎรเห็นว่าเหมาะสม

ทฤษฎีโดมิโนส์นั้นมิได้วกเวียนอยู่ภายในทวีปอเมริกาเท่านั้น หากโคจรมายังยุโรปด้วย คืออีก 13 ปี ก็มาถึงฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศแรกที่ได้มีการอภิวัฒน์ใหญ่ใน ค.ศ.1789 เลิกล้มระบบศักดินาและสถาปนาระบบประชาธิปไตยในทางนิตินัยขึ้นเปรียบประดุจไพ่โดมิโนส์แห่งเครือระบบศักดินาได้ล้มตามไปอีกใบหนึ่ง การอภิวัฒน์

ใหญ่ฝรั่งเศสครั้งกระนั้นมิได้กระทำเพียงประกาศว่ามีระบบใหม่ของฝรั่งเศสโดยเฉพาะเท่านั้น หากได้มีประกาศหรือปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมืองฉบับลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 อาทิในคำปรารภมีความว่า..."Considérant que l' ignorance, l' oubli ou le mépris des droits de l' homme sont les seules causes des malheurs publics et de la corruption des Gouvernements..."

แปลความว่า

"โดยพิจารณาว่าความโง่เขลา, ความลืมหรือความไม่นำพาต่อสิทธิของมนุษย์เป็นเหตุเดียวเท่านั้นแห่งความทุกข์ของมหาชนและแห่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงของหลายรัฐบาล..." แล้วปฏิญญานั้นก็ได้พรรณนาถึงรายละเอียดแห่งสิทธิต่าง ๆ ของมนุษย์และพลเมือง

การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสพร้อมด้วยประกาศปฏิญญาสิทธิของมนุษยชนดังกล่าวแล้ว มีอิทธิพลทำให้คนยากจนและคนที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากระบบศักดินาในประเทศอื่น ๆ แห่งยุโรปตะวันตกสมัยนั้นตื่นจากภวังค์กันมากขึ้น คือทฤษฎีโดมิโนส์ได้เคลื่อนตัวที่จะโคจรต่อจากประเทศฝรั่งเศส ดังนั้นพระจักรพรรดิ (Empereur, Emperor) และพระราชาธิบดี (Roi, King, Koenig) ของหลายประเทศในยุโรปอาทิ ออสเตรีย, ปรัสเซีย, อังกฤษ, สเปน, โปรตุเกส, ฮอลแลนด์, ซาร์ดีเนีย, เนเปิล และประเทศใน "สันตะจักรวรรดิ" (Saint-Empire) ก็ได้ร่วมกันยกกองทัพมาประชิดฝรั่งเศสและแทรกแซงกิจการภายในของฝรั่งเศส หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็เพื่อขัดขวางมิให้ทฤษฎีโดมิโนส์ได้ขยายวงโคจรมาถึงจักรวรรดิและอาณาจักรของตน แต่ก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ คือการโคจรของระบบประชาธิปไตยก็ดำเนินต่อไปตามเส้นทางของตน ทำให้หลายประเทศในยุโรปตะวันตกต้องรับเอาระบบประชาธิปไตยทางนิตินัยน้อยบ้างมากบ้างตามสภาพ ซึ่งเป็นการบั่นทอนอำนาจศักดินา

แม้ว่าระบบศักดินาของบางประเทศจะยืนยงอยู่ต่อมาได้จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 แต่เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็ปรากฏว่าหลายประเทศนั้นต้องเปลี่ยนระบบสังคมเก่าโดยมีระบบสังคมใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยทางนิตินัยมากยิ่งขึ้น

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หลายประเทศในยุโรปตะวันตกรวมทั้งญี่ปุ่นได้ร่วมกันส่งกำลังรบไปแทรกแซงในรุสเซียที่ได้สถาปนาระบบโซเวียตขึ้นในประเทศนั้น ทั้ง ๆ ที่กองกำลังของโซเวียตมีอาวุธด้อยกว่าฝ่ายแทรกแซง เพราะอาวุธ

ยุทธภัณฑ์ของรุสเซียได้ถูกทำลายย่อยยับในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 สมัยที่พระเจ้าซาร์ยังทรงมีอำนาจอยู่ แต่ด้วยกำลังใจสูงของราษฎรรุสเซีย ก็สามารถเอาชนะฝ่ายแทรกแซงได้

ไพ่โดมิโนส์คือระบบพระเจ้าซาร์ได้ล้มไปแล้ว ทฤษฎีโดมิโนส์ก็ดำเนินโคจรต่อไป ดังปรากฏว่าในปลายและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบสังคมเก่าของหลายประเทศได้ล้มไป โดยมีระบบสังคมใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าขึ้นมาแทนที่ ในเอเซียตะวันออกนั้น มองโกเลีย, เกาหลี, จีน, ได้สถาปนาระบบสาธารณรัฐประชาธิปไตยของราษฎรขึ้น, ต่อมาเวียดนามเหนือก็ได้ตั้งระบบสาธารณรัฐประชาธิปไตยของราษฎร แล้วต่อมาทฤษฎีโดมิโนส์ก็โคจรมาถึงกัมพูชา, เวียดนามใต้และลาว

วิถีโคจรก็คงดำเนินไปตามสภาพและสัญลักษณ์พิเศษเฉพาะของแต่ละสังคม เช่น วิถีของกัมพูชา เป็นอย่างหนึ่งวิถีของเวียดนามเป็นอีกอย่างหนึ่ง, วิถีของลาวเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งท่านทั้งหลายย่อมสังเกตได้ว่าภายหลังที่ฝ่ายขวาของประเทศลาวได้ต่อสู้ทางอาวุธกับฝ่ายลาวรักชาติหรือปเทศลาวมาหลายปีแล้ว ต่อมาเมื่อกัมพูชากับเวียดนามใต้ได้กู้อิสรภาพแล้วสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตลาว ก็ได้เสด็จไปซำเหนือ อันเป็นที่ตั้งกองบัญชาการของปเทศลาว และได้เสด็จจากหลวงพระบางมาเวียงจันทน์สวนสนามทหารปเทศลาวกับทหารของเสด็จเจ้าสุวรรณภูมานายกรัฐมนตรี ซึ่งแสดงว่าพระเจ้ามหาชีวิตทรงเห็นว่า ไหน ๆ ทฤษฎีโดมิโนส์ก็จะมาถึงแล้วก็ให้มาโดยวิถีสันติและมีการปรองดองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ของลาว ดีกว่าที่จะปล่อยให้รบราฆ่าฟันกันต่อไป

7. เมื่อกล่าวถึงคนอเมริกัน เราต้องแยกราษฎรอเมริกันซึ่งเป็นผู้ถูกกดขี่จากระบบสังคมของตนเองออกต่างหากจากคนอเมริกันส่วนน้อยซึ่งทำการกดขี่ คือเศรษฐีเจ้าสมบัติซึ่งเป็นนายทุนสมัยใหม่ที่พัฒนาถึงขีดสูงสุดเป็นจักรวรรดินิยมหรือบรมธนานุภาพ และตัวแทนของพวกนี้ คือ นักการเมือง, นักการทหาร, นักโฆษณาชวนเชื่อ จำนวนหนึ่ง

ท่านที่ศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมรู้ว่า เดิมทีคนอังกฤษได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือนั้นก็เป็นคนยากจนเมื่อจำนวนคนอพยพมีมากขึ้น ได้ขยายพื้นที่กว้างขวางขึ้นจึงได้ตั้งเป็นหลายอาณานิคมแต่เจ้าศักดินาอังกฤษก็ยังตามไปกด

ขี่เบียดเบียน ฉะนั้นคนอังกฤษแห่ง 13 อาณานิคมจึงได้จับอาวุธขึ้นต่อสู้ระบบศักดินาอังกฤษแล้วประกาศเอกราชตั้งเป็นสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1776 ดังที่ผมได้กล่าวในข้อก่อน

ในสมัยนั้น ระบบทุนของสหรัฐอเมริกายังเป็น *ระบบทุนธรรมดา* ต่อมาก็ได้พัฒนายิ่งขึ้นถึงขีดสูงสุดเป็น *ทุนผูกขาด* มีอำนาจทุนยิ่งใหญ่ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา *ระบบทุนที่พัฒนาถึงขีดสูงสุด*เช่นนั้นเรียกตาม*ภาษาฝรั่งเศส* "IMPERIALISME", อังกฤษ "IMPERIALISM" คือเป็น "อิมพีเรียลิสม์" ของระบบทุนสมัยใหม่ซึ่งแปลเป็นไทยว่า "จักรวรรดินิยม" หรือ "บรมธนานุภาพ" ไม่ใช่ "อิมพีเรียลิสม์" ของสมัยทุนโบราณซึ่งผู้เป็นประมุขนั้นต้องการเป็น "จักรพรรดิ" หรือ "จักรพรรดินิยม" ส่วนเศรษฐีสมัยใหม่อเมริกันไม่ต้องการเป็น "จักรพรรดิ" หรือ "EMPEREUR" แต่ต้องการกดขี่ขูดรีดเบียดเบียนราษฎรอเมริกันส่วนมากในสหรัฐอเมริกาเองประการหนึ่ง และ อีกประการหนึ่งต้องการมีอำนาจหรืออิทธิพลหรือทั้งสองอย่าง เพื่อแผ่อำนาจทุนของตนในประเทศอื่นเริ่มจากประเทศในทวีปอเมริกาลาตินแล้วก็แผ่มายังบางประเทศในเอเชียอาคเนย์ ในการที่จักรวรรดินิยมอเมริกันทำได้เช่นนั้นก็เพราะชนชั้นปกครองของประเทศอื่น ๆ นั้นสมรู้เป็นใจด้วยเพื่อหวังได้ความช่วยเหลือของจักรวรรดินิยมนั้นอันเป็นนโยบายชนิดหนึ่งซึ่งผมขอเรียกว่า "นโยบายภิกขาจาร" (beggar's policy) เรื่องนี้ผมได้ชี้แจงไว้ในคำขวัญซึ่งท่านบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการคลังปัจจุบัน ขอให้ผมเขียนแสดงถึงวิธีการคลังของชาติไทยในอดีต, ปัจจุบัน, และอนาคต เพื่อท่านนำลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงการคลังครบรอบ 100 ปี ผมจึงได้ส่งคำขวัญไปให้ท่านพิจารณามีใจความว่า ตั้งแต่บรรพบุรุษสร้างชาติไทยเป็นต้นมา เราถือนโยบายเอกราชทางการคลัง ไม่เคยใช้นโยบาย "*ภิกขาจาร*" ปีใดเรามีงบประมาณรายได้มาก เราก็ใช้มาก ปีใดเรามีงบประมาณรายได้น้อยเราก็ใช้น้อยตามอัตภาพ ถ้าถึงคราวที่เราจำเป็นต้องลงทุนซึ่งทางเศรษฐวิทยาเรียกว่า "ทุนสังคม" คือทุนที่ทำให้เกิดผลิตผล เช่น เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น รัฐบาลต้องการสร้างทางรถไฟ, หรือสร้างชลประทาน เราก็กู้เงินโดยเสียดอกเบี้ยไม่มีอะไรผูกพัน ไม่ใช่เป็นการขอทาน ภายหลัง 24 มิถุนายน 2475 เราไม่เคยกู้เงินจากต่างประเทศ หากเราใช้หนี้เก่าและเจรจาลดดอกเบี้ย แต่ผมสังเกตว่าตอนหลัง ๆ นี้ พอถึงเวลาเตรียมทำงบประมาณปีหนึ่ง ๆ เราก็หวังว่าปีนั้น ๆ

สหรัฐอเมริกาจะให้เงินรัฐบาลเท่าใด ท่านจะสังเกตได้ว่าถ้านักการเมืองผู้ใหญ่อเมริกันมาเยี่ยมเยียน เช่น จอห์นสัน หรือ นิกสัน ฯลฯ นั้น พอเสร็จเยี่ยมแล้ว บางคนก็สัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีว่า ปีนี้อเมริกาจะให้เงินเราเท่าใด เมื่อครั้งก่อนนั้นไม่เคยมีปัญหาภิกขาจารผมจึงเขียนในคำขวัญว่า เราจะต้องใช้นโยบายเอกราชการคลังของชาติเพื่อช่วยรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ จริงอยู่เวลานี้เราอาจจะต้องรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศแต่เราต้องรับจากทุกประเทศโดยไม่มีอะไรผูกพันอยู่กับประเทศหนึ่งประเทศใด มิฉะนั้นเราจะต้องทำตามที่ประเทศให้เงินซึ่งเป็นการเสียความเป็นเอกราช เช่นในสหประชาชาติ เราก็จะต้องยกมือให้เขาประดุจที่กล่าวกันว่า ส.ส.ที่ขายตัว และการใช้นโยบายเช่นนั้นทำให้ชาติไทยเสียศักดิ์ศรีในสายตาของโลกว่าเป็นชาติภิกขาจาร ชนชั้นปกครองในหลายประเทศแห่งอเมริกาลาตินได้ใช้นโยบายภิกขาจารจักรวรรดินิยมอเมริกัน จึงทำให้ระบบทุนบรมธนานุภาพได้เข้ามาขูดรีดประเทศนั้น ๆ ซึ่งท่านอาจสังเกตได้ว่าเมื่อมีนักการเมืองผู้ใหญ่อเมริกันไปเยือนประเทศนั้น ๆ ก็ถูกต่อต้านหลายครั้ง ซึ่งเป็นเรื่องของราษฎรทำกันขึ้นเอง เพราะที่ใดมีการกดขี่ขูดรีด ก็เป็นธรรมดาของมนุษย์ที่ถูกกดขี่ข่มเหงทำการต่อสู้เพื่อกู้อิสรภาพของตน แต่นักการเมือง, นักการทหาร, นักโฆษณาชวนเชื่อซึ่งเป็นตัวแทนของจักรวรรดินิยมอเมริกัน กลับให้เกียรติแก่คอมมิวนิสต์ว่าเป็นผู้ก่อเหตุต่อสู้นั้นและให้เกียรติเช่นนั้นแก่คอมมิวนิสต์ว่าจะทำการคัดค้านจักรวรรดินิยมอเมริกันในเอเซียอาคเนย์ด้วย จักรวรรดินิยมอเมริกันได้ปริวิตกว่าระบบจักรวรรดิ (EMPIRE) ของตนจะต้องสลายไป ถ้าระบบปฏิกิริยาของประเทศหนึ่งประดุจเป็นไพ่โดมิโนส์ใบหนึ่งต้องล้มไปก็ทำให้ระบบปฏิกิริยาของประเทศอื่นที่อยู่ในเครือของจักรวรรดินิยมประดุจเป็นไพ่โดมิโนส์ใบอื่น ๆ ก็ต้องล้มตามไปด้วย

ข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าราษฎรส่วนมากที่เป็นคนอัตคัดขัดสนของประเทศใดไม่ให้ความสนับสนุนแก่คอมมิวนิสต์ไซร้ คอมมิวนิสต์จะทำการสำเร็จได้อย่างไร นอกจากมีกรณีที่ผมกล่าวไว้ใน*หนังสือเรื่อง "ชีวิตผันผวนของข้าพเจ้าฯ"* ซึ่งมอบให้แก่สมาคมแล้ว คือครั้งหนึ่งผมได้สนทนากับเสด็จเจ้าเพชรราช อดีตมหาอุปราชลาว ที่เสด็จมาลี้ภัยอยู่ในสยามภายหลังที่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศสได้กลับมายึดครองลาวอีกเมื่อ ค.ศ.1947 ผมได้ทูลถามเสด็จเจ้าฯ ว่า ผู้รักชาติคนนั้น ๆ ของลาวเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ พระองค์ได้ตอบเป็นคติปรัชญาว่า "คนที่กำลังจะจมน้ำนั้นจะมีเวลาพอที่จะดูว่ามือที่ยื่นมาช่วยนั้นมีสีขาวหรือสีแดง ?"

8. สถานการณ์ประเทศเพื่อนบ้านที่เกี่ยวกับอนาคตของสยามนั้น ผมจะขอกล่าวเกี่ยวกับ**พม่า**ก่อน

เขตแดนทางบกด้านตะวันตก และตะวันตกเฉียงเหนือของสยามติดต่อกับพม่าและเขตแดนทิศเหนือของพม่าติดต่อกับจีน เมื่อ 10 ปีที่แล้วมาก่อนที่สงครามในอินโดจีนยังไม่ทวีความรุนแรงถึงขนาดหนักนั้น สื่อมวลชนในสยามและในต่างประเทศก็ได้นำปรากฏการณ์ในพม่ามาเสนอเป็นข่าวใหญ่บ่อย ๆ แต่เมื่อสงครามอินโดจีนได้ทวีความรุนแรงหนักขึ้นข่าวสถานการณ์ในพม่าก็เป็นอันดับรองจากข่าวอินโดจีนซึ่งคนส่วนมากหันไปสนใจ แต่นิตยสารที่สนใจในปัญหาเอเซียอาคเนย์ก็ยังเสนอข่าวปรากฏการณ์ในพม่าต่อมาซึ่งแสดงว่า การต่อสู้ระหว่างชนชั้นและการต่อสู้ระหว่างเชื้อชาติกับการต่อสู้ระหว่างชนชาติยังคงดำเนินอยู่ซึ่งหลายครั้งก็มีความรุนแรงปรากฏการณ์ก็คือรัฐบาลพม่าได้ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์พม่าฝ่ายธงแดง ซึ่งต่อมาได้ตกลงกับรัฐบาลไม่ใช้วิธีต่อสู้ทางสาตราวุธ ส่วนคอมมิวนิสต์พม่าฝ่ายธงขาวซึ่งตามสีธงดูประหนึ่งว่าเป็นสีของฝ่ายขวานั้น ได้ใช้วิธีต่อสู้ทางสาตราวุธกับรัฐบาลพม่าตลอดมาจนทุกวันนี้และยึดพื้นที่ส่วนหนึ่งแห่งลุ่มแม่น้ำ อิระวดี เป็นเขตปลดแอกปกครองตนเองและปฏิบัติการอีกหลายแห่งที่ไม่ไกลจากเขตแดนสยาม เมื่อประมาณ ค.ศ.1967 คนเชื้อชาติพม่าส่วนหนึ่งได้มีการต่อสู้กับคนเชื้อชาติจีนที่อาศัยอยู่ในพม่าซึ่งทำให้มีคนต้องล้มตายบาดเจ็บทุพพลภาพจำนวนไม่น้อย

โดยที่พม่าประกอบด้วยหลายชนชาติที่มิใช่เชื้อชาติพม่าแต่เคยเป็นชาติอยู่ก่อนที่เข้าร่วมในสหภาพพม่า คือ *มอญ,กะเหรี่ยง, ขะฉิ่น, ไทยใหญ่* ฯลฯ นั้น ก็ได้มีการ*ต่อสู้เพื่อแยกตนออกจากสหภาพพม่าแล้วตั้งเป็นเอกราชของตน* บางชนชาติ เช่น *ชนชาติกะเหรี่ยง* ซึ่งส่วนข้างมากอยู่ในเขตพม่า ส่วนน้อยอยู่ในเขตสยามนั้น กะเหรี่ยงในเขตพม่าได้ยึดพื้นที่ปกครองตนเองได้ในทางพฤตินัยแล้วโดยรัฐบาลพม่าไม่อาจเข้ามาใช้อำนาจปกครองได้ ฝ่าย*ไทยใหญ่*ในดินแดนที่เรียกว่า *"รัฐฉาน"* ซึ่งอยู่ระหว่างเหนือสยามกับใต้มณฑลยุนนานของจีนนั้นก็ต่อสู้ทางสาตราวุธกับรัฐบาลพม่าเพื่อแยกตนเป็นเอกราชโดยเฉพาะมิใช่พวกเขาต้องการแยกจากพม่าเพื่อมาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ประวัติศาสตร์ปรากฏว่าเมื่อครั้งรัชกาลที่ 4 ได้ส่งกองทัพขึ้นไปประชิดเชียงตุงเพื่อให้เป็นเมืองส่งบรรณาการนั้น พวกไทยใหญ่ก็ต่อสู้โดยไม่ยอมขึ้นแก่สยาม รัชกาลที่ 4 จึงให้ถอนกองทัพสยามกลับ ฝ่าย*ชนชาติขะฉิ่น*ซึ่งเป็นรัฐหนึ่งอยู่

บริเวณเหนือพม่าติดต่อกับเขตแดนจีนนั้นก็ต่อสู้รัฐบาลพม่าเพื่อแยกตนเป็นรัฐอิสระ ถ้ารัฐบาลพม่าเก็บอาวุธได้จากการรบกับชนชาติเหล่านั้นซึ่งเป็นอาวุธจากจีนไซร้ รัฐบาลพม่าก็คงจะแสดงให้ชาวพม่าชมว่าเป็นอาวุธที่ชนชาติเหล่านั้นได้มาจากจีน แต่จนปัจจุบันนี้ก็ไม่ปรากฏว่ารัฐบาลพม่าแสดงเช่นนั้น

กะเหรี่ยงในพม่าได้อาวุธจากที่ใดนั้น ท่านที่สนใจก็อาจรู้ได้โดยสอบข้อเท็จจริงจากผู้ค้าอาวุธในสยามหรือจากผู้ค้าเพชรพลอยที่ทำการค้าอย่างเปิดเผย คือ กะเหรี่ยงเอาพลอยทับทิมที่มีค่าซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วโลกว่าเป็นเหมืองในพม่า (ซึ่งว่าที่แท้ในเขตกะเหรี่ยงครอบครอง) นั้น มาขายต่ำกว่าราคาตลาดโลกที่ชายแดนระหว่างกะเหรี่ยงกับสยาม นักการค้าและผู้ต้องการทับทิมและพลอยที่มีค่าก็ไปซื้อได้ที่ชายแดนนั้น อนึ่งป่าไม้สักของพม่าอยู่ในเขตกะเหรี่ยง ๆ ตัดมาขายที่ชายแดนสยามกะเหรี่ยงได้เงินจากการขายของมีค่าต่าง ๆ เหล่านั้น แล้วก็เอามาซื้ออาวุธจากนักการค้าอาวุธในสยามนั้นเอง และก็เป็นที่รู้กันว่านักการค้าอาวุธเหล่านั้นซื้ออาวุธมาจากทหารอเมริกันที่ลักลอบเอามาจากคลังอาวุธของตนเอง ขายให้ผู้ซื้อด้วยราคาย่อมเยา

อนึ่ง บริเวณตั้งแต่เขตแดนเหนือของสยามถึงเขตมณฑลยุนนานของจีนนั้นก็ยังคงมี*กองทหารจีนก๊กมินตั๋งที่พ่ายแพ้กองทหารคอมมิวนิสต์จีนเมื่อ ค.ศ.1949 แล้วถอยเข้ามาตั้งอยู่ที่บริเวณนั้นอันเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของพม่า กองทหารจีนก๊กมินตั๋งนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อ "กองพลที่ 93"* แต่ตัวทหารรุ่นแรกนั้นบัดนี้ก็มีอายุมากแล้วไม่มีแรงรบ จีนก๊กมินตั๋งจึงได้จ้างคนหนุ่มเชื้อชาติจีนจำนวนหนึ่งจากสยามไปเปลี่ยนทหารเก่าส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งของทหารเก่าแห่งกองพลนั้นก็ตั้งหลักแหล่งโดยมีเมียเป็นคนท้องถิ่นเกิดลูกชายซึ่งต่อมากลายเป็นทหารวัยหนุ่มแทนเตี่ยได้ ทหารกองพลนั้นเปลี่ยนอาชีพทหารอันมีเกียรติมาเป็นนักการค้าฝิ่นและเฮโรอีนซึ่งระบาดเข้ามาในสยามและเกือบทั่วโลกตะวันตก ทหารในกองพลนี้เป็นผู้ควบคุมแหล่งฝิ่นและเฮโรอีนเถื่อนที่ทั่วโลกรู้จักกันในชื่อเรียกว่า "บริเวณสามเหลี่ยม"ระหว่างชายแดน พม่า-ลาว-สยาม ขอให้ท่านทั้งหลายคิดว่า สถานการณ์ในพม่าที่กำลังเคลื่อนไหวอยู่นั้นได้กระทบสยามเพียงใด เฉพาะเฮโรอีนก็ทำให้เยาวชนไทยหลายแสนคนต้องติดยาเสพย์ติดดังกล่าว อันเป็นการบั่นทอนพลังของชาติไทย เราจะโทษคอมมิวนิสต์จีนก็ไม่ได้ว่าทำไมเขาไม่ปราบกองพล 93 แห่งก๊กมินตั๋งให้ราบคาบไป เพราะรัฐบาลของสาธารณรัฐแห่งราษฎรจีนถือหลักไม่ล่วงล้ำเขตแดนและอธิปไตยของ

ชาติอื่น เขาจึงไม่ส่งทหารมาปราบกองพลก๊กมินตั๋งที่อยู่ในเขตพม่า รัฐบาลพม่าก็ทำการโจมตีกองพลนั้นหลายครั้งแล้ว แต่ยังปราบให้ราบคาบไม่ได้ บางคนออกความเห็นว่าปล่อยให้ซากของกองพล 93 จีนก๊กมินตั๋งอยู่อย่างนั้นเป็นการดี เพราะจะช่วยต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์ ความเห็นนี้มีลักษณะที่เรียกว่า "นิยายหลอกเด็ก" ผมเห็นว่าท่านที่เป็นผู้ใหญ่แล้วสามารถใช้*สามัญสำนึกอันเป็นจิตใจวิทยาศาสตร์* *(ESPRIT SCIENTIFIQUE, SCIENTIFIC SPIRIT)*เบื้องต้นของมนุษย์ก็ย่อมคิดได้ไม่ยากว่าทหาร 1 กองพลนั้นจะสู้กับจีนที่มีทหารประจำการ 138 กองพล (ตามสถิติในหนังสือ STATESMAN YEAR BOOK) และมีทหารท้องถิ่นที่ฝึกทางทหารเป็นประจำอยู่ในสหการคือคอมมูนต่าง ๆ อีก 200 ล้านคนนั้นได้หรือไม่โดยเฉพาะกองพลที่ 93 นั้น เป็นกองพลขี้ยา คือทั้งเตี่ยทั้งลูกสูบฝิ่นกินเฮโรอีนกันอย่างงอมแงม จึงไม่อาจสู้ทหารประจำการของจีนแม้แต่กองพลเดียวหรือกรมเดียวก็ไม่ได้ สิ่งที่เราควรวิตกคือ อนาคตของเยาวชนไทยที่ติดเฮโรอีนเวลานี้หลายแสนคนและจะยังติดต่อไปอีกกี่รุ่น ถ้าสถานการณ์ของพม่าในดินแดนส่วนนี้ยังคงเป็นอยู่ต่อไป

9. สถานการณ์ในมาเลเซียนั้น ถ้าท่านติดตามความเคลื่อนไหว ท่านก็ย่อมจะทราบได้ว่าในประเทศนั้นได้มีการต่อสู้ระหว่างกลุ่มชนเชื้อชาติมลายูและเชื้อชาติจีนซึ่งบางครั้งก็มีการรุนแรงถึงกับมีคนล้มตายบาดเจ็บทุพพลภาพจำนวนไม่น้อยและรัฐบาลมาเลเซียก็มีการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์มาเลเซียติดต่อกันมาหลายปี

อนึ่ง ยังมีขบวนการในรัฐตะวันออกของมาเลเซียติดต่อกับเขตแดนไทยซึ่งต้องการแยกเป็นสหพันธรัฐเอกราชต่างหากจากมาเลเซีย ท่านที่ติดตามข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์สามจังหวัดของสยาม คือ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา ซึ่งพลเมืองส่วนมากเป็นเชื้อชาติมลายูและนับถือศาสนาอิสลามนั้น ก็คงจะทราบตามข่าวของรัฐบาลไทยและรายงานของนายตำรวจบางคนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ แสดงว่าในบริเวณสามจังหวัดนั้นมีขบวนการแยกดินแดนเพื่อรวมเป็นสหพันธรัฐมลายูตะวันออก และมีขบวนการคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นขบวนการเดียวกันกับคอมมิวนิสต์ในมาเลเซีย อีกส่วนหนึ่งตามที่ผมทราบข่าวว่ามีขบวนการที่เชื่อมโยงกับ *ขบวนการมาร์กซิสต์-อิสลามิค (MARX-ISME ISLAMIQUE)* ที่มีแหล่งใหญ่อยู่ในประเทศหนึ่งแห่งตะวันออกกลางแล้วแผ่สาขามายังมาเลเซียและในสามจังหวัดภาคใต้สุดของสยาม นอกจากนี้ก็ยังมีไทยมุสลิม

ที่ลี้ภัยอยู่ในมาเลเซียจำนวนหนึ่งที่ไม่ปรารถนาแยกดินแดนสามจังหวัดภาคใต้ของสยามออกจากสยาม หากต้องการเพียงแต่ให้มีรัฐธรรมนูญสยามขึ้นใหม่ในรูปรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ โดยให้ชนชาติต่าง ๆ ที่ร่วมอยู่ในสยามมีสิทธิปกครองตนเองรวมอยู่ในสหพันธรัฐสยาม ดังปรากฏตามคำแถลงของ ตวนกูยาราล นาแซ ซึ่งมีชื่อไทยว่า อดุลย์ ณ สายบุรี ทายาทของราชาแห่งสายบุรี (สมัยรัชกาลที่ 7 จังหวัดสายบุรีถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดนราธิวาส) การใช้กำลังทหารและตำรวจปราบปรามขบวนการต่าง ๆ นั้นรวมทั้งร่วมมือกับมาเลเซียได้ทำมากว่า 20 ปีแล้ว ขบวนการเหล่านั้นก็ยังคงมีอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้สุดของสยามและในมาเลเซียที่ติดต่อกับสยาม ดังนั้นจึงมีปัญหาเกี่ยวกับอนาคตของสยามว่าควรใช้นโยบายและวิธีปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสมในการรักษาเอกภาพของสยามให้คงไว้ ทั้งที่เกี่ยวกับพลเมืองสยามที่เป็นเชื้อชาติมลายูในจังหวัดใต้สุดของสยามและในบริเวณอื่น ๆ ที่มีชนชาติส่วนน้อย ในการนี้เราก็จะต้องพิจารณาไม่เฉพาะในทางนิตินัยที่ว่าสยามเป็นรัฐอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชาติต่าง ๆ แห่งสยามเท่านั้น คือเราจำต้องพิจารณาถึงทางพฤตินัยว่าสยามมีชนชาติที่ครองพื้นที่อยู่ดั้งเดิมอย่างไรบ้าง และชนชาติใดมีความรักปิตุภูมิแห่งท้องที่ของตนอย่างเหนียวแน่นเพียงใด เรื่องนี้ผมได้กล่าวไว้ในบทความว่าด้วย "ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติและประชาธิปไตย" ซึ่งคณะผู้จัดงานธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร ได้ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก เมื่อ พ.ศ.2515 นั้น

10. **อนาคตของสยาม**เกี่ยวกับ**เวียดนาม กัมพูชา ลาว** นั้นจำแนกออกได้เป็นสองปัญหา คือปัญหาหนึ่ง ความเกี่ยวข้องของสยามซึ่งมีกับสามประเทศในอาการที่เหมือนกันซึ่งผมจะขอกล่าวในปัญหานี้ก่อน แล้วในข้อต่อ ๆ ไปจะได้กล่าวถึงปัญหาที่สยามเกี่ยวข้องในลักษณะและอาการเฉพาะกับแต่ละประเทศแห่งอินโดจีนนั้น

ผมได้กล่าวไว้ในหลายบทความรวมทั้งเคยให้สัมภาษณ์แก่วารสารบางฉบับตั้งแต่สมัยที่จอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีแล้วถึงการที่มี *"สถานะสงคราม" (ETAT DE GUERRE, STATE OF WAR)* ระหว่างสยามกับเวียดนาม กัมพูชา และลาว ซึ่งรัฐบาลต้องจัดการเลิกสถานะสงครามเพื่อประโยชน์ของสยามและสันติภาพในภูมิภาคนี้

หลายท่านที่นั่งฟังปาฐกถาผมอยู่นี้มีความรู้ความชำนาญในกฎหมายระหว่างประเทศ แม้บางท่านจะไม่ได้เรียนกฎหมายระหว่างประเทศโดยตรง แต่สถาบันที่

ท่านเล่าเรียนมาเช่นสถาบันการทหาร สถาบันที่มีการสอนรัฐศาสตร์ ฯลฯ ก็ย่อมจะสอนให้ทราบเป็นเบื้องต้นว่าสถานะสงครามนั้นมีได้โดยการประกาศสงครามหรือโดยไม่มีการประกาศสงคราม แต่มีการปฏิบัติการที่เรียกว่า *"การกระทำทางสงคราม"* *(ACTES DE GUERRE, ACTS OF WAR)* คือการที่ประเทศหนึ่งใช้สาตราวุธหรือร่วมมือในการใช้สาตราวุธทำลายชีวิตร่างกายทรัพย์สินของอีกประเทศหนึ่ง หรือต่างฝ่ายต่างใช้สาตราวุธต่อสู้ระหว่างกัน

ข้อเท็จจริงเป็นที่เปิดเผยแล้วว่าการกระทำทางสงครามได้มีอยู่ระหว่างจักรวรรดินิยมอเมริกันกับประเทศทั้งสามนั้นและรัฐบาลไทยก็ได้ร่วมมือกับจักรวรรดินิยมอเมริกันในการให้จักรวรรดินิยมอเมริกันมีฐานทัพอากาศ ฐานทัพบก ฐานทัพเรือที่ใช้เพื่อทำสงครามกับสามประเทศนั้น นอกจากนั้นรัฐบาลไทยเองก็เคยแถลงยอมรับว่าได้มีการส่งทหารประจำการบ้าง ทหารรับจ้างบ้าง ไปทำสงครามในประเทศทั้งสามนั้นฉะนั้น สถานะสงครามจึงมีขึ้นระหว่างสยามกับสามประเทศแห่งอินโดจีน อนาคตของสยามเกี่ยวกับสามประเทศนั้นที่เป็นปัญหาสำคัญอันดับแรก คือรัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศทั้งสามนั้นจะเลิกสถานะสงครามหรือไม่ และถ้าจะเลิกสถานะสงครามก็จะเลิกโดยวิธีใด

ท่านที่ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสงครามนั้น ก็ย่อมเข้าใจว่า*การหยุดรบ (ARMISTICE)*หรือ*การหยุดยิง (CESSEZ-LE-FEU, CEASE-FIRE)* นั้นมิใช่เป็นการเลิกสถานะสงคราม คือมีผลเพียงแต่หยุดรบ หรือหยุดยิงเฉพาะบางแนวรบหรือหยุดรบหยุดยิงทั่วไปทั้งแนวรบเท่านั้นเอง คือถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเมิดข้อตกลงก็ดี หรือไม่ยอมตกลงทำสัญญาสันติภาพเพื่อเลิกสถานะสงครามก็ดี อีกฝ่ายหนึ่งก็ทำสงครามต่อไปได้ เช่นเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 1 เยอรมันได้ทำข้อตกลงหยุดรบ (ARMISTICE) กับฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ.1918 แล้วสัมพันธมิตรได้ยื่นสัญญาสันติภาพฉบับแวร์ซายส์ให้เยอรมันลงนาม เยอรมันไม่ยอมลงนาม สัมพันธมิตรจึงทำสงครามต่อไปโดยส่งกองทหารเคลื่อนที่เข้าไปยึดดินแดนเยอรมัน ในการนี้ทหารอาสาไทยได้มีส่วนร่วมกับกองทหารสัมพันธมิตรด้วย ต่อมาเยอรมันจึงยอมลงนามในสัญญาแวร์ซายส์ฉบับ ค.ศ.1919 ซึ่งเลิกสถานะสงครามระหว่างสัมพันธมิตรกับเยอรมัน

เมื่อ ค.ศ.1973 สหรัฐอเมริกาและรัฐบาลสาธารณรัฐเวียดนามใต้ฝ่ายหนึ่ง ได้ทำข้อตกลงหยุดยิงกับรัฐบาลเวียดนามเหนือและรัฐบาลอภิวัฒน์ชั่วคราวเวียดนามใต้ฝ่ายหนึ่งแต่เครื่องบินอเมริกัน รุกล้ำน่านฟ้าของเวียดนามเหนือและทิ้งระเบิดทำลายหลายแห่ง ซึ่งเวียดนามเหนือกับรัฐบาลอภิวัฒน์ชั่วคราวเวียดนามใต้ได้ยื่นประท้วงหลายครั้ง ฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐเวียดนามใต้ก็ได้ประท้วงว่าอีกฝ่ายหนึ่งละเมิดข้อตกลงหยุดยิงข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อได้มีการละเมิดข้อตกลงหยุดยิงกันแล้วสงครามก็ดำเนินต่อไป คือกองทัพของรัฐบาลอภิวัฒน์ชั่วคราวเวียดนามใต้ได้ทำการรุกรบต่อไปจนกระทั่งได้ชัยชนะทั่วทั้งเวียดนามใต้แล้วก็เป็นการเลิกสถานะสงครามระหว่างเวียดนามด้วยกันเอง ส่วนที่เกี่ยวกับจักรวรรดินิยมอเมริกาและสยามฝ่ายหนึ่งกับเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้อีกฝ่ายหนึ่งนั้น ยังไม่มีข้อตกลงเลิกสถานะสงคราม และก็ยังไม่มีข้อตกลงเลิกสถานะสงครามระหว่างจักรวรรดินิยมอเมริกันและสยามกับรัฐบาลใหม่ของกัมพูชากับรัฐบาลผสมใหม่ของลาว

ท่านทั้งหลายที่ติดตามข่าวก็คงจะพบว่าวารสารในฝรั่งเศสหลายฉบับได้ลงคำแถลงของนายกรัฐมนตรีฟามวันดงแห่งเวียดนามเหนือที่เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาใช้ค่าเสียหายในการที่สหรัฐอเมริกาได้ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดทำลายชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของพลเมืองเวียดนามเหนือและใต้ซึ่งเป็นการผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศและข้อตกลงหยุดยิง

นักรัฐศาสตร์ นักการทูต นักการทหาร ย่อมรู้ก่อนที่จะก่อสถานะสงครามขึ้นแล้วว่า การทำสงครามนั้นมิใช่กีฬาธรรมดา หากเอาชาติเป็นเดิมพันในการนั้น ถ้าชนะสงครามก็ได้ประโยชน์เฉพาะหน้าบางประการ ถ้าหากแพ้สงครามก็ทำให้ชาติเสียหายหลายประการแม้ไม่ต้องเสียดินแดนให้ฝ่ายชนะสงครามแต่ก็ต้องชำระค่าเสียหายสงคราม ซึ่งเรียกตามกฎหมายระหว่างประเทศว่า *"ค่าปฏิกรรมสงคราม" (REPARATIONS DE GUERRE, WAR REPARATIONS)*

นักทำสงครามและผู้สนับสนุนนิยมความเก่งกาจในการรบทำให้ฝ่ายเวียดนาม กัมพูชา ลาว ตายและบาดเจ็บหลายล้านคนนั้น หานึกไม่ว่าถ้าต้องชำระค่าปฏิกรรมสงครามแล้วจะคิดเป็นเงินที่ต้องจ่ายเท่าใด และเงินนั้นก็เอามาจากราษฎรโดยต้องเสียภาษีอากรเพิ่มขึ้นซึ่งผมเห็นว่าไม่เป็นธรรม สิ่งที่เป็นธรรมคือราษฎรมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้ที่ก่อสถานะสงครามและผู้สนับสนุน

ปัญหาทางกฎหมายระหว่างประเทศมีว่า รัฐบาลของสามประเทศแห่งอินโดจีนมีสิทธิเสนอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาพิพากษาให้จักรวรรดินิยมอเมริกันใช้ค่าปฏิกรรมสงครามหรือไม่ หลักศีลธรรมของมนุษย์มีอยู่ว่าผู้ใดทำให้ผู้อื่นเสียหาย ผู้นั้นจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หลักศีลธรรมนี้ได้นำมาเป็นหลักกฎหมายแพ่งของประเทศต่าง ๆ ส่วนในทางกฎหมายระหว่างประเทศนั้น รัฐบาลอเมริกันก็เคยถือหลักนี้มาแล้ว คือใน ค.ศ.1954 สหรัฐอเมริกาได้ยื่นฟ้องสหภาพโซเวียตและฮังการีต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และใน ค.ศ.1955 สหรัฐอเมริกาได้ยื่นฟ้องเชโกสโลวาเกีย และสหภาพโซเวียตต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศรวมเป็น 4 สำนวนเรียกค่าเสียหายจากประเทศจำเลยเหล่านั้น ฐานยิงเครื่องบินสหรัฐอเมริกาตก แต่ประเทศจำเลยเหล่านั้นไม่ยอมให้ศาลพิจารณา อย่างไรก็ตามเป็นบทพิสูจน์ที่แสดงว่าสหรัฐอเมริการู้ถึงธรรมจริยาระหว่างประเทศว่าประเทศใดทำลายเครื่องบินของประเทศอื่นโดยมิชอบ ประเทศที่ทำลายเครื่องบินก็ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ฉะนั้นถ้าสหรัฐอเมริกาส่งเครื่องบินไปทำลายพลเมืองและทรัพย์สินของประเทศอื่นโดยมิชอบ สหรัฐอเมริกาก็ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายอย่างอื่น ๆ ให้แก่ประเทศที่ได้รับความเสียหายนั้น

ความเสียหายของฝ่าย 3 ประเทศแห่งอินโดจีนนั้น โดยเฉพาะกัมพูชา ปรากฏตามจดหมายลงวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ.1975 ซึ่งคณะผู้แทนของราชรัฐบาลร่วมแห่งชาติกัมพูชาที่ตอบขอบใจผมในคำอำนวยพรของผมเนื่องในโอกาสที่กรุงพนมเปญกับทั่วประเทศกัมพูชาได้กู้อิสรภาพนั้น แจ้งถึงความเสียหายที่ฝ่ายกัมพูชาได้รับจากสงคราม คือ นอกจากความเสียหายทางวัตถุสุดคณนานับแล้ว มีคนตายประมาณ 6 แสนคน และบาดเจ็บทุพพลภาพอีก 6 แสนคน รวม 1 ล้าน 2 แสนคน หรือประมาณร้อยละ 20 ของพลเมืองกัมพูชา(ที่มีชีวิตอยู่เมื่อ ค.ศ.1967 6-7 ล้านคน) ส่วนทางเวียดนามนั้นยังไม่มีสถิติเป็นทางการ คือมีแต่สถิติฝ่ายอเมริกันประเมินว่าฝ่ายเวียดนามเหนือมีคนล้มตายและบาดเจ็บประมาณ 7 ล้านคน ถ้าถือสถิติของกัมพูชาเป็นพื้นฐานแล้วลองคำนวณถึงกรณีเวียดนามที่เป็นสนามรบมาหลายปีและถูกเครื่องบินอเมริกันทิ้งระเบิดทำลายย่อยยับ ซึ่งฝ่ายอเมริกันแถลงว่าลูกระเบิดที่ทิ้งลงในสมรภูมิเวียดนามนั้นมีจำนวนน้ำหนักเกินกว่า 3 เท่าของลูกระเบิดที่ฝ่ายอเมริกันทิ้งลงในสมรภูมิต่าง ๆ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 บางคนจึงประเมินว่าคนเวียดนามต้อง

ตายและบาดเจ็บประมาณ 10 ล้านคนเพราะการสงครามนั้น ส่วนฝ่ายลาวก็ยังไม่มีสถิติทางการ แต่ก็คงมีคนตายและบาดเจ็บเนื่องจากสงครามเป็นจำนวนไม่น้อย

ส่วนอนาคตของสยามซึ่งนอกจากขึ้นต่อผลการเจรจาเลิกสถานะสงครามกับสถาปนาความสัมพันธ์อันดีกับสามประเทศแห่งอินโดจีนแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการคลังของสหรัฐอเมริกาที่ได้ใช้จ่ายเงินมากมายในการสงครามนี้ อันเป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา และค่าของเงินดอลล่าร์ลดลงมาก ซึ่งกระทบถึงค่าของเงินบาทที่อิงอยู่กับเงินดอลล่าร์อเมริกัน ดังที่ผมกล่าวแล้วในตอนต้น

11. **ปัญหาเกี่ยวกับเวียดนามโดยเฉพาะ** นอกจากเรื่องสงครามดังกล่าวในข้อ 5 ก็มีเรื่องที่ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ในสยามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีก

แต่ปัญหาสำคัญในยามสันติ คือถ้าได้มีการเลิกสถานะสงครามโดยวิธีอย่างหนึ่งอย่างใดที่เหมาะสมแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็อยู่ด้วยกันอย่างสันติ การแข่งขันทางเศรษฐกิจโดยสันติในตลาดข้าวสารของโลกนั้น ฝ่ายใดได้เตรียมตัวไว้อย่างใดบ้างที่จะพัฒนาการเศรษฐกิจของตนให้มั่นคงและขยายไป ในการนี้อนาคตของสยามก็ขึ้นอยู่กับการเศรษฐกิจในยามสันติ จึงขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาฝ่ายเขาและฝ่ายเราแล้วเอามาเปรียบเทียบดูว่า ระบบการก็ดี วิธีการก็ดี ในทางเศรษฐกิจนั้น ฝ่ายใดจะมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่ากัน ฝ่ายเขาได้เตรียมไว้อย่างไรในระหว่างสงครามเพื่อเตรียมฟื้นฟูประเทศและพัฒนาให้ก้าวหน้าทางสันติ ส่วนฝ่ายทางเราเท่าที่เห็นกันอยู่นี้ เราได้ทำงานกันอย่างไร เราใช้จ่ายเกินตัวกันอย่างไร เราฟุ่มเฟือยกันอย่างไร การฉ้อราษฎร์บังหลวงมีขนาดไหนโจรกรรมชุกชุมและทวีขึ้นเพราะเหตุความอัตคัดขัดสนและการที่คนไม่มีงานทำเป็นอย่างไร รวมทั้งท่านที่จะศึกษาสำเร็จจากประเทศฝรั่งเศสและต่างประเทศ เมื่อกลับไปถึงเมืองไทยแล้วจะหางานทำได้คุ้มค่าที่ท่านได้อุตส่าห์เล่าเรียนหรือไม่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เกี่ยวกับอนาคตของสยามอันเนื่องจากสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวแล้ว

12. โดยเฉพาะ**อนาคตของสยาม**เกี่ยวกับ**สถานการณ์ของกัมพูชา**นอกจากที่ผมกล่าวมาเกี่ยวกับสถานการณ์สงครามโดยทั่วไปดังกล่าวนั้น การกระทำสงคราม

กับกัมพูชาก็ยังไม่สิ้นสุดลง คือยังมีกรณีเรือ "มายาเกซ", กรณีพิพาทน่านน้ำระหว่างสยามกับกัมพูชา, กรณีที่องค์การ ซี.ไอ.เอ. ส่งตัวแทนจากสยามไปสอดแนมที่กัมพูชา ซึ่งฝ่ายนี้จับตัวได้แล้วทำหนังสือเวียนแจ้งข่าวให้สถานทูตต่าง ๆ ในปารีส (ยกเว้นสถานทูตไทย) รับทราบไว้

ตามจดหมายของคณะผู้แทนราชรัฐบาลร่วมแห่งชาติกัมพูชา ฉบับที่ 29 พ.ค.1975 ที่มีถึงผมแจ้งว่า สมัชชาพิเศษแห่งชาติกัมพูชาประชุมกัน ณ กรุงพนมเปญ ระหว่าง 25-27 เมษายน 1975 ได้ยืนยันอีกครั้งหนึ่งถึงนโยบายภายในและภายนอก ดังต่อไปนี้

นโยบายภายใน เทอดทูนหลัก "ความผาสุก ความเสมอภาค ความยุติธรรม และประชาธิปไตยแท้จริงซึ่งไม่มีคนจน ไม่มีคนรวย ไม่มีชนชั้นถูกขูดรีด และไม่มีชนชั้นขูดรีดสถาปนาสังคมซึ่งมวลราษฎรอยู่ด้วยกันด้วยความสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแนวร่วมอันกว้างใหญ่ทั่วทั้งชาติซึ่งทุกคนมีบทบาทในการงานทางการผลิต ในการสร้างสรรค์และในการป้องกันชาติ"

ขอให้ท่านสังเกตว่า เขาไม่บอกว่าเป็นคอมมิวนิสต์

นโยบายภายนอก ยึดถือหลักความเป็นเอกราช สันติภาพความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด (หมายความว่าไม่อยู่ในค่ายสังคมนิยมหรือค่ายที่เรียกว่าเสรีประชาธิปไตย) คัดค้านการมีฐานทัพต่างชาติในกัมพูชา ต่อสู้การแทรกแซงและแทรกซึมของต่างประเทศ เคารพหลักการที่ทุกประเทศพึงใช้อธิปไตยของตนและมีสิทธิวินิจฉัยโดยตนเองถึงปัญหาของตนเองโดยเฉพาะ

อนึ่ง ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคนเชื้อชาติเขมรซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในหลายจังหวัดที่ติดต่อกับชายแดนกัมพูชา ซึ่งเขายังพูดภาษาเขมรอยู่ บางคนหรือหลายคนก็คิดแต่ในทางนิตินัยว่าพวกนั้นมีสัญชาติไทย แต่เราก็ควรพิจารณาในทางพฤตินัยด้วยและจัดระบบปกครองให้เหมาะสมเพื่อรักษาเอกภาพของสยามไว้ให้ได้

13. โดยเฉพาะ**อนาคตของสยาม**เกี่ยวกับ**สถานการณ์ของลาว**นอกจากที่ผมกล่าวมาเกี่ยวกับสถานะสงครามแล้ว ก็มีปัญหาสำคัญอีกคือ เกี่ยวกับฝิ่นและเฮโรอีนในเขตสามเหลี่ยมที่กองพล 93 ของจีนก๊กมินตั๋งมีอำนาจอยู่นั้น ซึ่งล้ำมาในเขตลาวที่ติดต่อกับเชียงแสนของไทยด้วย ถ้าสถานการณ์ของลาวเข้าอยู่ในขั้นสันติ ก็จะเป็นทางหนึ่งช่วยให้อำนาจและอิทธิพลของกองพล 93 ได้ลดน้อยลงได้ทางหนึ่ง แต่

ปัจจุบันนี้มีพวกแม้วหลายพันคนซึ่งเคยทำการสู้รบกับทหารแนวลาวรักชาติได้อพยพจากลาวเข้าสู่ดินแดนสยาม ผู้ที่เคยอ่านข่าวดิ■ตามนิตยสารอเมริกัน ชื่อนิวสวีค ก็ย่อมทราบว่านิตยสารนั้นได้เคยลงข่าวและภาพอันเป็นเอกสารแสดงว่าในบริเวณที่แม้วควบคุมอยู่ส่วนหนึ่งของลาวนั้น ได้มีการปลูกฝิ่นและค้าฝิ่นกันอย่างเสรี จึงน่าคิดว่าแม้วหลายพันคนนั้นจะมีสิ่งอะไรติดตัวมาบ้างและจะติดต่อกับแม้วที่อยู่ในลาวซึ่งจะได้ของที่เคยเสพย์หรือไม่ อย่างไรก็ตาม สภาพของสยามในปัจจุบันนี้ก็นับว่าเฮโรอีนมีจำหน่ายแพร่หลาย ปัญหาน่าคิดมีอีกว่าการที่รัฐบาลไทยต้อนรับพวกแม้วที่ลาวเรียกว่า "ลาวสูง" ไว้จำนวนมากนั้นจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับลาวดีขึ้น หรือเลวลง อนาคตของสยามก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์นี้ด้วย

อนึ่ง ปัญหาชนชาติส่วนน้อยระหว่างลาวกับสยามนั้นฝ่ายรัฐบาลไทยก็จะต้องคิดให้รอบคอบ และกำหนดวิธีการให้เหมาะสมที่จะรักษาเอกภาพของชาติไว้ได้ โดยคำนึงถึงพฤตินัยทำนองที่ผมกล่าวมาแล้วเกี่ยวกับพลเมืองของจังหวัดชายแดนใต้สุดที่ติดต่อกับมาเลเซีย และชายแดนตะวันตกกับตะวันตกเฉียงเหนือที่ติดต่อกับพม่า และชายแดนที่ติดต่อกัมพูชา

อนาคตของสยามเกี่ยวกับสถานการณ์ประเทศเพื่อนบ้านเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาโดยใช้เวลามาก แต่เนื่องด้วยเวลาจำกัด ผมจึงขอจบปาฐกถาเพียงเท่านี้

อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน

ปาฐกถาในงานชุมนุมนักเรียนไทยที่เมืองปัวติเอร์ (ฝรั่งเศส) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2518
พิมพ์ครั้งแรก ประจักษ์การพิมพ์ (กรกฎาคม 2518)
พิมพ์ครั้งที่สอง สถาบันสยามเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และ วัฒนธรรม (กันยายน 2518)
พิมพ์ครั้งที่สาม (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งที่สอง)

สงครามประสาทกับสงครามโดยตัวแทน

พิมพ์ครั้งแรก หนังสือที่ระลึกของสมาคมธรรมศาสตร์แห่งแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา (2522)
พิมพ์ครั้งที่สอง มติชนรายวัน (2522)
พิมพ์ครั้งที่สาม อนุสรณ์นายปาน พนมยงค์ (2525)
พิมพ์ครั้งที่สี่ (ต้นฉบับจากการจัดพิมพ์ครั้งที่สาม)

หมวดที่ 3
เค้าโครงการเศรษฐกิจและบันทึกบางประการที่เกี่ยวข้องกัน

จุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีการยึดอำนาจทางการเมือง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น คณะราษฎรมุ่งที่จะบรรลุจุดหมาย 6 ประการ ดังที่รู้จักกันว่า หลัก 6 ประการของคณะราษฎร 1 ใน 6 นี้คือ หลักเศรษฐกิจที่ว่า

> *"จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก"*

นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับมอบหมายจากคณะราษฎร และรัฐบาลซึ่งมีพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ให้ทำการร่างแผนเกี่ยวกับการเศรษฐกิจขึ้น เมื่อร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสร็จแล้ว ก็ได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรต่อไป แต่ความเห็นต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้มีต่างกัน พระยามโนฯจึงได้แต่งตั้ง"คณะกรรมานุการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ"ขึ้น

ผลของการที่ความเห็นต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจไม่สอดคล้องกันในคณะกรรมานุการและคณะรัฐมนตรี รวมทั้งความขัดแย้งที่ส่อเค้าว่าจะเกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎร พระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้ใช้วิธีปิดสภา งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2476 และนายปรีดีได้รับการ "ขอร้อง" ให้เดินทางออกนอกประเทศ นายปรีดีเดินทางออกจากสยามเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2476

ระหว่างที่นายปรีดีออกจากสยามไปพำนัก ณ ประเทศฝรั่งเศสนั้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้รับสนองพระบรมราชโองการพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจและพิมพ์ขึ้นเผยแพร่

เหตุการณ์ทางการเมืองต่อมา คือ คณะทหารและพลเรือนนำโดย พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ทำการยึดอำนาจจากคณะรัฐบาลพระยามโนฯ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2476 โดยตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นและเปิดสภาผู้แทนราษฎร จากนั้นนายปรีดีได้รับการเชื้อเชิญกลับประเทศและถึงสยามเมื่อ 29 กันยายน 2476 ภายหลังการปราบกบฏบวรเดช วันที่ 11 ตุลาคม 2476 และการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2476 แล้ว วันที่ 31 มีนาคม 2477 สภาผู้แทนมีมติให้ตั้ง "คณะกรรมาธิการพิจารณาข้อกล่าวหาหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมูนิสต์" ซึ่งเป็นคำกล่าวหาในสมัยรัฐบาลพระยามโนฯ อันเนื่องมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ

ฉะนั้น เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับเค้าโครงการเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางขึ้น หนังสือนี้ จึงรวมข้อเขียนและบันทึกดังต่อไปนี้เข้าไว้เป็นชุดเดียวกัน คือ

1) เค้าโครงการเศรษฐกิจ
2) พระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รับสนองพระบรมราชโองการโดยพระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี
3) รายงานการประชุมกรรมานุการพิจารนาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
4) บันทึกเรื่องรายงานของคณะกรรมาธิการวิสามัญซึ่งสภาได้ลงมติตั้งเพื่อให้สอบสวนว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่
5) รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 24/2476 (สามัญ) สมัยที่ 2

เค้าโครงการเศรษฐกิจ

คำชี้แจง

ข้อที่ควรระลึกในการอ่านคำชี้แจงนี้

การแบ่งการเศรษฐกิจออกเป็นสหกรณ์

การคิดที่จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้ข้าพเจ้าได้เพ่งเล็งถึงสภาพอันแท้จริงตลอดจนนิสัยใจคอของราษฎรส่วนมากว่า การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์นั้น ก็มีอยู่ทางเดียว ซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

ความคิดที่ข้าพเจ้าได้มีอยู่เช่นนี้ ไม่ใช่เป็นด้วยข้าพเจ้าได้มีอุปาทานผูกมั่นอยู่ในลัทธิใด ๆ ข้าพเจ้าได้หยิบเอาส่วนที่ดีของลัทธิต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมแก่ประเทศสยามแล้ว จึงได้ปรับปรุง[illegible]กขึ้นเป็นเค้าโครงการ

เหตุแห่งความลำเอียง

แต่มีข้อควรระลึกว่า การจัดบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจนั้น ย่อมมีลัทธิอยู่มากมายหลายอย่าง แต่ผู้ที่นิยมนับถือในลัทธิต่าง ๆ ยังมิอาจที่จะตกลงกันได้ ทั้งนี้ศาสตราจารย์เดสชองป์ส์ แห่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ได้กล่าวไว้ว่ามีอยู่ 3 ประการ

ไม่รู้โดยไม่ตั้งใจ

1. เพราะบุคคลทุกคนยังไม่รู้ในลัทธิต่าง ๆ การไม่รู้นี้เป็นโดยไม่ตั้งใจ เช่น ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาหรืออ่านตำราที่แท้จริงของลัทธิต่าง ๆ บุคคลผู้นั้นก็มิอาจที่จะทำความตกลงอย่างไรได้

ไม่รู้โดยตั้งใจ

2. เพราะตั้งใจจะไม่รู้ เช่น บุคคลที่ได้ยินได้ฟังคำโพนทนาตลาดว่า ลัทธิหนึ่งนิยมให้ฆ่าฟันกัน ริบทรัพย์ของผู้มั่งมีเอามาแบ่งให้แก่คนจนเท่า ๆ กัน เอาผู้หญิงเป็นของกลาง แล้วก็หลงเชื่อตามคำตลาด และมีอุปาทานยึดมั่นในคำชั่วร้าย แล้วไม่ค้นคว้าและสืบต่อไปให้ทราบความว่าลัทธินั้นได้ยุยงให้คนฆ่าฟันกันจริงหรือ ริบทรัพย์เอามาแบ่งให้เท่า ๆ กันจริงหรือ เอาผู้หญิงมาเป็นของกลางจริงหรือ

ประโยชน์ส่วนตน

3. เพราะเหตุประโยชน์ส่วนตน กล่าวคือ บุคคลที่แม้จะรู้ลัทธิต่าง ๆ ว่ามีส่วนดีอย่างไร ก็แกล้งทำเป็นไม่รู้ ไม่ยอมที่จะดำเนินตาม

เพราะเหตุที่ตนมีประโยชน์ส่วนตัวที่จะป้องกันไม่ให้ใช้ลัทธิต่าง ๆ นั้น เช่น ลัทธิโซเชียลลิสม์ที่ประสงค์ให้รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการอุต-สาหกรรมเสียเอง เพื่อประโยชน์ของราษฎรเสียทั้งหมดดั่งนี้ ผู้ที่ประกอบอุตสาหกรรมก็ต้องไม่นิยมลัทธิโซเชียลลิสม์ เพราะเกรงไปว่าประโยชน์ตนที่มีอยู่ในอุตสาหกรรมนั้นจะต้องถูกริบ หรือบุคคลที่เกลียดชังรัฐบาลด้วยเหตุส่วนตัว แม้จะรู้ลัทธิต่าง ๆ และจะเห็นว่าลัทธินั้นดีก็ตาม แต่เมื่อรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินตามลัทธินั้น ตนเองได้ตั้งใจเป็นปรปักษ์กับรัฐบาล ก็แสร้งทำเป็นถือลัทธิหนึ่ง บุคคลจำพวกนี้จัดเป็นพวกอุบาทว์กาลีโลก เพราะเหตุที่ตนมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่หาได้มุ่งถึงประโยชน์ของราษฎรโดยทั่วไปไม่

ทิฐิมานะ

สำหรับประเทศสยามที่ข้าพเจ้าเคยสังเกตมา ยังเห็นว่ามีอีกเหตุหนึ่ง คือทิฐิมานะ ข้าพเจ้าเคยอ่านคำบรรยายของท่านนักปราชญ์ในสยามบางท่าน ซึ่งอธิบายกล่าวภัยในลัทธิหนึ่ง ข้าพเจ้าได้ถามท่านผู้นั้นว่าท่านได้อ่านจากหนังสือปรปักษ์ของลัทธินั้นหรือคำเล่าลือได้ความว่าท่านได้ยินคำเล่าลือ ข้าพเจ้าจึงแนะนำให้อ่านหนังสือของผู้ที่เป็นกลาง ท่านอ่านแล้ว และเห็นจริงว่าที่ท่านได้บรรยายมาแล้วเป็นคำเท็จ แต่เพื่อที่จะสงวนชื่อเสียงส่วนตนของท่าน ท่านก็มีทิฐิมานะแสร้งบรรยายอยู่ตามเดิม ทั้ง ๆ รับกับข้าพเจ้าว่าท่านผิด แต่

ท่านต้องทำโดยมานะ ท่านนักปราชญ์เหล่านี้เป็นพวกอุบาทว์กาลีโลก เช่นเดียวกับพวกที่นึกถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่

ตั้งใจเป็นกลาง

ฉะนั้นผู้อ่านคำชี้แจงของข้าพเจ้า ขอได้โปรดตั้งใจเป็นกลาง หลีกเลี่ยงจากเหตุชั่วร้ายดังกล่าวข้างต้นนี้ และวินิจฉัยว่า เค้าโครงการที่ข้าพเจ้าคิดอยู่นี้ จะช่วยราษฎรได้ตามที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้นั้นได้หรือไม่ เมื่อติดขัดสงสัยประการใดก็ขอได้โปรดถามมายังข้าพเจ้า และเมื่อได้ยินผู้ที่แย้งด้วยเหตุใดแล้วก็ขอได้โปรดถามผู้แย้งว่าเหตุผลนั้นเป็นของเขาเองหรือเป็นเหตุผลที่เขาได้ยินจากปากตลาดอย่างใด พร้อมทั้งสอบถามถึงเอกสารอันเป็นหลักฐานใด ๆ ซึ่งผู้แย้งได้อ่านหรือได้พบ แล้วโปรดแจ้งมายังข้าพเจ้าด้วย

การอ่านคำชี้แจงนี้ ไม่ใช่ต้องการว่าผู้มีปริญญาจึงจะวินิจฉัยได้ แม้ผู้ไม่ได้ปริญญาถ้าค้นคว้าสืบสวนจริง ไม่เชื่อแต่ข่าวเล่าลือก็วินิจฉัยได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ค้นคว้าสืบความจริง

ผนวก ก

พระบรมราชวินิจฉัย ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

ข้าพเจ้าได้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจ และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร และเค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจตลอดแล้ว ขอให้ความเห็นพิจารณาข้อความต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(ข้อ 1)
หมวดที่ 1 ว่าด้วยหลักของคณะราษฎร

ข้อความในหมวดนี้ ข้าพเจ้าไม่มีความเห็นอันใดพิสดาร นอกจากว่าจะจัดการบำรุงเศรษฐกิจนั้นก็ดีแล้ว แต่ข้อสำคัญมีอยู่เพียงว่า ถ้าจะทำตามโครงการเศรษฐกิจนี้เมื่อใด ขอได้จัดการให้ราษฎรได้เป็นผู้เลือกที่จะได้ใช้การเศรษฐกิจดังนี้จริง ๆ คือ ขอให้ฟังเสียงราษฎรจริง ๆ อย่าได้หักโหมบังคับเอาโดยทางอ้อม หรือทางใดทางหนึ่ง ให้ออกเสียงเห็นด้วย ขออย่าโกรธราษฎรถ้าเขาพากันออกเสียงว่าไม่ชอบวิธีเหล่านี้ ซึ่ง

หมวดที่ 1
ประกาศของคณะราษฎร

หลักข้อ 3 ของคณะราษฎร

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ประกาศต่อประชาชนถึงวัตถุที่ประสงค์ คือหลัก 6 ประการ หลักซึ่งเกี่ยวข้องแก่เศรษฐกิจของประเทศมีความว่า

"จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก"

รัฐบาลทำได้ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย

ความข้อนี้ย่อมฝังอยู่ในใจประชาชนถ้วนหน้า และจะจารึกลงในประวัติของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ข้าพเจ้าจึงยังคงยืนยันความข้อนี้อยู่เสมอ และเห็นว่าถ้ารัฐบาลได้จัดวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติให้เหมาะสมแล้ว การหางานให้ราษฎรทุกคนทำ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยากนั้นย่อมเป็นทางที่รัฐบาลจะทำได้หาใช่เป็นการสุดวิสัยไม่ การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้ เป็นจุดประสงค์อันใหญ่ยิ่งของข้าพเจ้า ในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาที่จะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เปลือกนอกเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งต่อ

สาระสำคัญคือ **"บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร"** และถือว่ารัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจ ที่จะไขประตูเปิดช่องทางให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียงในการปกครอง ให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน และเมื่อประตูที่กีดกั้นอยู่ได้เปิดออกแล้ว รัฐบาลก็จะต้องนำราษฎรผ่านประตูนั้น เข้าไปสู่ชัยภูมิแห่งความสุขสมบูรณ์ มิใช่นำให้ราษฎรเดินถอยหลังเข้าคลอง ด้วยเหตุดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งรับหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรที่จะต้องจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรนั้น

ย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจแก่พวกของผู้เขียนโดยแน่นอน และอย่าได้ว่าราษฎรนั้นถือทิฐิมานะงมงายหรือเป็นอุบาทว์กาลีโลก

หมวดที่ 2 ความไม่เที่ยงแท้แห่งการเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ความแร้นแค้นของราษฎร

ผู้ที่มีจิตเป็นมนุษย์ ประกอบด้วยความเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว เมื่อเห็นสภาพชาวนาในชนบทก็ดี เห็นคนยากจนอนาถาในพระนครก็ดี ก็จะปรากฏความสมเพชเวทนาขึ้นในทันใด ท่านคงจะเห็นว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้แร้นแค้นปานใด แม้วันนี้มีอาหารรับประทาน พรุ่งนี้

(ข้อ 2)

หมวดที่ 2 ความแร้นแค้นของราษฎร

ผู้เขียนเล่าว่าราษฎรเวลานี้นั้นแร้นแค้นอดอยากเต็มทน และราษฎรทั่วไปไม่ทราบเลยว่ารุ่งขึ้นจะมีอาหารเพียงพอไม่ขาดแคลนหรือไม่ ข้าพเจ้าขอกล่าวว่าราษฎรของเราตลอดจนชั้นคนขอทานยังมิปรากฏเลยว่าอดตาย คนที่อดตายจะมีก็แต่คนที่กลืนไม่ลงเพราะความเจ็บไข้นั้น แม้แต่สุนัขตามวัดก็ปรากฏยังไม่มีอดตาย แม้แต่ในปีน้ำท่วม พ.ศ. 2460 ผู้เขียนก็ยังกล่าวในเค้าโครงการเศรษฐกิจภาค 2 ว่าไม่มีราษฎรอดตายเพราะมีข้าวเพียงพอที่จะ

และวันต่อไปจะยังคงมีหรือจะขาดแคลนก็ยังทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่วแน่ เมื่อท่านปลงสังขารต่อไปว่าชีวิตของเรานี้ย่อมชรา ย่อมเจ็บป่วย ก็แหละเมื่อบุคคลเข้าอยู่ในสภาพเช่นนี้ จะยังคงมีอาหารรับประทานอีกหรือ เพราะแม้แต่กำลังวังชาจะแข็งแรงก็ยังขาดแคลนอยู่แล้ว

คนมั่งมี คนชั้นกลาง คนยากจนก็อาจแร้นแค้น

ความไม่เที่ยงแท้แห่งการดำรงชีวิตนั้นมิใช่จะมีแต่ในหมู่ราษฎรที่ยากจนเท่านั้น คนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดีย่อมจะต้องประสบความไม่เที่ยงแท้ด้วยกันทุกรูปทุกนาม ขอให้คิดว่าเงินทองที่ท่านหามาได้ในเวลานี้ ท่านคงจะเก็บเงินนั้นไว้ได้ จนกว่าชีวิตของท่านจะหาไม่และอยู่ตลอดสืบไปถึงบุตรหลานเหลนของท่านได้หรือ ตัวอย่างมีอยู่มากหลาย ที่ท่านคงพบเห็นว่าคนมั่งมีในสมัยหนึ่ง ต้องกลับเป็นคนยากจนในอีกสมัยหนึ่ง หรือมรดกที่ตกทอดไปถึงบุตรต้องละลายหายสูญ ไม่คงอยู่ตลอดชีวิตของบุตร บุตรของผู้มั่งมีกลับตกเป็นคนยากจน เช่นนี้ท่านก็จะเห็นได้แล้วว่า เงินนั้นไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ อันจะเป็นประกันการดำรงชีวิตของท่านได้ ท่านจะรู้แน่หรือว่า สังขารของท่านจะยังคงแข็งแรงทำงานได้ตลอดชีวิต ถ้าท่านป่วยหรือพิการอย่างใดขึ้น ท่านทำงานไม่ได้ ท่านต้องใช้เงินของท่านที่มีอยู่แล้ว เงินนั้นย่อมสูญสิ้นหมดไปเช่นนี้แล้ว ท่านจะได้

แจกกันกิน และยังมีเหลือเอาไปจำหน่ายยังต่างประเทศเสียด้วยซ้ำ ความอดตายแร้นแค้นนี้ย่อมแล้วแต่ตราชู อะไรชั่งเป็นเครื่องวัด คนที่ได้รับเงินเดือน 200 บาทก็นับว่าอดอยากแร้นแค้นก็ได้ ถ้าเทียบการกินอยู่กับผู้ที่ได้เงินเดือน ๆ ละ 1,000 บาท จริงอยู่ราษฎรของเรายังไม่มีตึกอยู่โดยทั่วไป และไม่มีเครื่องแต่งตัวฝรั่งแต่งโดยทั่วไป และไม่มีรายได้เท่ากับคนงานของฝรั่ง ถ้าคิดเทียบตามอัตราเงินแบบฝรั่งนั้น ได้มากก็ใช้มาก เพราะราคาเงินของเขาแม้จะสูงก็จริงเมื่อเทียบกับเงินของเรา แต่อำนาจในการซื้อของบำรุงร่างกายนั้นมีน้อยกว่าของเราแน่ ๆ ถ้าจะเปรียบถึงใจและความพอใจของราษฎรฝรั่งและราษฎรของเราแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าราษฎรของเรามีความสุขใจมากกว่าเสียอีก ข้าพเจ้ายอมรับว่าฐานะการกินอยู่ของราษฎรของเราแล้วยังต่ำกว่าฐานะของราษฎรในเมืองต่างประเทศ ดังเช่นอังกฤษหรืออเมริกา แต่ตามรายงานของโปรเฟซเซอร์ซิมเมอร์แมนนั้น กล่าวว่า ฐานะของเรานี้สูงกว่าบรรดาราษฎรอื่น ๆ ในทวีปอาเซีย (เฉพาะบนพื้นทวีปไม่รวมเกาะต่าง ๆ) และมีความอดอยากแร้นแค้นทั้งกายและใจน้อยกว่าราษฎรชาวนาในประเทศรัสเซีย ซึ่งใช้โครงการเศรษฐกิจรูปนี้อยู่ ณ บัดนี้โดยแน่นอน ราษฎรของเรามีน้อยคนหรือเกือบจะไม่มีก็ได้ที่นอนกลางคืนแล้วนึกว่ารุ่งขึ้นเช้าจะหากินไม่ได้ นอกจากผู้นั้นจะกระดุกกระดิกตัวไม่ได้ หาไม่ฉะนั้นคงหากินได้เสมอ ในประเทศรัสเซียเสียอีกที่ราษฎรนอน

อาหารที่ไหนรับประทาน เพราะท่านป่วยหรือพิการทำงานไม่ได้ ท่านลองนึกว่าถ้าท่านตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น ท่านจะรู้สึกอย่างไร

หมวดที่ 3
การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร

ราษฎรทุกคนควรได้รับประกันจากรัฐบาล

ความไม่เที่ยงแท้ในการเศรษฐกิจเป็นอยู่เช่นนี้ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้ โดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (Social Assurance) กล่าวคือ ราษฎรที่เกิดมาย่อมจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก หรือเจ็บป่วย หรือพิการ หรือชราทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตเมื่อรัฐบาลประกันได้เช่นนี้แล้ว ราษฎรทุกคนจะนอนตาหลับเพราะตนไม่ต้องกังวลว่า เมื่อเจ็บป่วยหรือพิการหรือชราแล้วจะต้องอดอยาก หรือเมื่อตนมีบุตรจะต้องเป็นห่วงใยในบุตรเมื่อตนได้สิ้นชีพไปแล้วว่า บุตรจะอดอยากหรือหาไม่เพราะรัฐบาลเป็นผู้ประกันอยู่แล้ว การประกันนี้ย่อมวิเศษดียิ่งกว่าการสะสมเงินทอง เพราะเงินทองนั้นเองก็ย่อมเป็นของไม่เที่ยงแท้ดั่งได้พรรณนามาแล้ว

ตาไม่หลับ รุ่งขึ้นไม่ทราบว่าจะได้อาหารกินเพียงพอหรือไม่ เพราะถ้าสหกรณ์หาอาหารมาไม่ได้เพียงพอ ซึ่งปรากฏอยู่เป็นของประจำวันแล้ว การซื้ออาหารก็หามากไม่ได้ บางครั้งอาจต้องอดด้วยซ้ำ จะไปขอใครเขากินก็ไม่ได้ จะกลับไปทำของตัวกินก็ไม่ได้ เพราะไม่มีที่จะทำกินเสียแล้ว คนไทยเราถ้ายังมีนา มีสวน ที่จะปลูกข้าวปลูกผักได้แล้วก็ยังหวังอยู่ได้เสมอว่าจะพอหาข้าวกินได้ไม่อดอยาก นอกจากถ้าดำเนินกิจการแบบรัสเซียเข้าแล้ว ความอดอยากจนภาพเนื้ออาจปรากฏกลายเป็นความจริงขึ้นมาได้ โปรเฟซเซอร์ซิมเมอร์แมนกล่าวว่า รายได้และฐานะการกินอยู่ของราษฎรไทยนั้น สูงกว่าราษฎรชาติใด ๆ ทั้งหมดในทวีปอาเซียที่อยู่บนพื้นทวีป ส่วนสำคัญย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนความเห็นของข้าพเจ้าอีกส่วนหนึ่ง

(ข้อ 3)
หมวดที่ 3 การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร

การที่จะคิดประกันความสุขสมบูรณ์ดังนี้นั้น ตามจริงย่อมเป็นของดีแน่ แต่ตามธรรมดาของประกันย่อมจะต้องเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลกเปลี่ยนเพื่อประกันความสุขสมบูรณ์ ตามแบบนี้นั้นผู้ประกันจะต้องเสียอะไรแลกเปลี่ยนแรงงาน และการเสียภาษีวันละเล็กละน้อยเท่านั้นละหรือที่จะเป็นค่าแลกเปลี่ยน ข้าพเจ้าอยากจะว่าค่าประกัน

บริษัทเอกชนทำไม่ได้

การประกันเช่นนี้ เป็นการเหลือวิสัยที่บริษัทเอกชนจะพึงทำได้ หรือถ้าทำได้ราษฎรก็จะต้องเสียเบี้ยประกันภัยแพงจึงจะคุ้ม ราษฎรจะเอาเงินที่ไหนมา การประกันเช่นนี้ จะทำได้ก็แต่โดย **"รัฐบาล"** เท่านั้น เพราะรัฐบาลไม่จำเป็นที่จะต้องเก็บเบี้ยประกันภัยจากราษฎรโดยตรง รัฐบาลอาจจัดหาสิ่งอื่นแทนเบี้ยประกันภัยได้ เช่นจัดให้แรงงานของราษฎรได้ใช้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น การเก็บภาษีอากรโดยทางอ้อมเป็นจำนวนคนหนึ่งวันละเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งราษฎรไม่รู้สึก ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น

พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ราษฎร

ความคิดที่จะให้รัฐบาล ได้มีประกันเช่นนี้แก่ราษฎรในต่างประเทศนับวันแต่จะเจริญขึ้นเป็นลำดับ ในการที่จะจัดให้รัฐบาลได้มีประกันแก่ราษฎรเช่นนี้ ก็ต้องออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ซึ่งบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่ราษฎรทุกคน เป็นจำนวนพอกับที่ราษฎรจะนำเงินนั้นไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ได้ตามสภาพ *(ดูร่างพระราชบัญญัตินี้ต่อไปข้างท้าย)*

ความสุขสมบูรณ์อันนี้ คือ ต้องสละเสรีภาพเสียละกระมัง การเป็นไทยจะกลายเป็นทาสเสียละกระมัง เพราะตามที่ปรากฏในประเทศรัสเซีย ซึ่งก็ใช้วิธีประกันแบบนี้เหมือนกัน ราษฎรต้องประกันความสุขด้วยเสรีภาพของเขา และยอมตนเป็นทาสของรัฐบาล เมื่อได้อ่านวิธีดำเนินการตามโครงการเศรษฐกิจที่เขียนมานี้ทั้ง 2 ภาค ซึ่งเป็นวิธีการเหมือนกับที่ใช้อยู่ในรัสเซียนี้แล้ว ก็ไม่มีทางอันใดอื่นที่จะเห็นได้ นอกจากว่าการมันคงต้องเป็นไปตามรูปเดียวเสียเป็นแน่ ก็เมื่อการประกันความสุขสมบูรณ์นี้ อาจต้องแลกด้วยเสรีภาพความเป็นไทยแล้ว ก็จะเป็นการยากสักหน่อย ที่จะเลือกยินดีสละออกประกัน หรือว่าไม่เห็นยากอะไรที่จะสละเสรีภาพ

(ข้อ 4)

ราษฎรชอบเป็นข้าราชการ

ความข้อนี้อาจเป็นจริงได้ แต่ไม่ใช่จริงอย่างตลอด เพราะเหตุว่าความหมายของราษฎรให้คำว่า "ข้าราชการ" นั้นมิได้หมายตรงดังที่ผู้เขียนหมาย "ข้าราชการ" ตามความจริงของราษฎรนั้น คือผู้นั่งขี้นิ้วอำนวยการงาน หรือผู้นั่งโต๊ะเป็นเสมียนกินน้ำชา และงานเบา ๆ ในประเภทเช่นว่านี้ ข้าราชการเช่นนั้น ข้าพเจ้ายอมรับว่าราษฎรอยากเป็นจริง เพราะสบายดี ไม่ต้องเหนื่อยยากอันใด แต่ถึงกระนั้นเองก็ยังไม่เป็นการจริงทั้งสิ้น เพราะมีราษฎรหลายคนที่ไม่พึงประสงค์จะเป็นแม้แต่เสมียน เขา

ราษฎรไทยชอบเป็นข้าราชการ

การจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรทั่วหน้านี้ เห็นว่าถูกต้องต่อนิสัยของราษฎรไทยโดยแท้ เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่ว่าทุก ๆ คนชอบทำราชการ ชอบมีเงินเดือน แต่กระนั้นก็ยังมีข้าราชการบางคนเที่ยวป่าวประกาศและป้องกันกีดขวาง ไม่อยากให้ราษฎรได้ทำราชการบ้าง ทั้ง ๆ ผู้นั้นเองก็เป็นข้าราชการมีเงินเดือน

ก็เมื่อรัฐบาลต้องจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรเช่นนี้ รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาจ่าย

ชอบประกอบการอาชีพทำการเป็นอิสระดังนี้มักมีจำนวนอยู่มากไม่น้อย ข้าราชการที่ผู้เขียนหมายถึงนั้นมี 2 ชั้นคือ ข้าราชการนั่งโต๊ะ และข้าราชการออกแรงขุดดิน ข้าราชการประเภทหลังนั้นเชื่อแน่ว่าไม่มีใครอยากเป็นเลย จะมีอยู่น้อยเต็มที ดูตัวอย่างกรรมกรว่างที่อยากได้งานทำ กรรมกรพวกเหล่านั้นมาบอกว่าว่างงานและอยากเข้าทำงานอย่างเอิกเกริก และแสดงว่าได้งานประเภทใดก็เอา แต่ครั้นรัฐบาลจัดการหางานขุดดินทำถนนให้ก็ไม่มีใครเอา ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เขาประสงค์นั้นคือ ตำแหน่งข้าราชการนั่งโต๊ะ หรือที่มีหน้าที่ยืนหมุนโน่นเปิดนี่ สำรวย ๆ เท่านั้น พวกที่อยากเป็นข้าราชการนั้นโดยมากเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาและตีราคาตัวของตัวสูงเกินไปที่จะไปทำนา ชอบเป็นแต่ชั้นเสมียนนั่งขดน้ำขา และนั่งเถียงการมในข้อกฎหมายเท่านั้น แต่ราษฎรส่วนมากจริง ๆ นั้น เชื่อว่ามีน้อยคนที่อยากเป็น ดูตัวอย่างทหารที่ถูกเกณฑ์เข้ามารับราชการเหล่านั้น ก็เป็นข้าราชการพร้อมบริบูรณ์ และมีปัจจัยทั้ง 4 ข้อเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตอย่างบริบูรณ์ แต่ถึงกระนั้นก็ปรากฏว่าหนีอยู่เนือง ๆ มิได้ขาด ก็ผู้เขียนจะตั้งสหกรณ์และให้ราษฎรเข้าเป็นข้าราชการ ขุดดินออกแรงให้สหกรณ์ และบังคับให้อยู่ใต้วินัยของข้าราชการ ซึ่งถ้าผิดหรือเกียจคร้าน ก็จะถูกลงโทษได้หลายสถาน เสี่ยงดูก็คงไม่ต่างกับกรมทหารนัก ดังนี้แล้ว ผู้เขียนนึกหรือว่า ราษฎรจะพากันมีความปีติยินดี พอใจ และไม่มีการหลีกเลี่ยงดัง

เงินเป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยน

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องนี้ ขอเตือนให้ระลึกเสียก่อนว่าเงินเป็นสิ่งที่รับประทานไม่ได้ เงินย่อมเป็นสิ่งที่จะใช้แลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ

การจ่ายเงินเท่ากับการจ่ายอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ขอให้ระลึกว่าเงินที่ท่านหาได้ ท่านนำเอาเงินนั้นไปทำไม ท่านก็นำเอาไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เหตุฉะนั้น ถ้าจะเปรียบเทียบเงินว่าเป็นคะแนนชนิดหนึ่งก็ไม่ผิด การจ่ายเงินเดือนก็เท่ากับการจ่ายคะแนนให้ราษฎร ที่จะจับจ่ายแลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตตามความต้องการของราษฎร

ผลที่สุดราษฎรจะพึงได้รับ ก็คือปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ

เช่นความเป็นไปในกรมทหาร การบังคับให้ราษฎรรับราชการเป็นทหาร 2 ปีนั้น ไม่สู้กระไร ไม่ทารุณเกินไป แต่การที่จะให้ราษฎรต้องรับการขุดดินและอยู่ใต้วินัยคล้ายทหารตลอดชีวิตแล้วออกจะหนักมือไปสักหน่อย

(ข้อ 5)
เงินเป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยน

เงินนั้นเป็นแต่เพียงคะแนน เป็นสิ่งที่กินเข้าไปไม่ได้ และมีประโยชน์อยู่ก็แต่สำหรับใช้แลกเปลี่ยนปัจจัยแห่งการครองชีวิตเท่านั้น ก็จริงอยู่ แต่เราต้องอย่าลืมว่า ณ บัดนี้ก็ไม่เห็นมีอะไรเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนดีเท่ากับเงิน เพราะเงินนั้นคนพอใจที่จะรับไว้ทุกคน ถ้าเลิกเงินก็ต้องกลับไปใช้วิธีโบราณ คือแลกสิ่งของด้วยของซึ่งคงทำให้เกิดความลำบากแก่มหาชนไม่น้อย กล่าวคือคนนั้นมีใจไม่เหมือนกัน มีความอดอยากได้ไม่เหมือนกัน ถ้าเราเอาของที่เรามีอยู่จะไปแลกกับอาหาร หรือสิ่งที่เราประสงค์จากคนอื่น เราก็ไม่มีความรู้สึกเลยที่จะได้ของนั้นมา เพราะเจ้าของสิ่งนั้นเขาอาจไม่ต้องการสิ่งที่เราเอาไปแลกก็ได้ การเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดติดต่อระหว่างบุคคลลำบากขึ้นอีกมาก ถ้าเลิกเงินก็เท่ากับถอยหลังเข้าคลองไปหาสมัยเก่า ซึ่งผู้เขียนดูเหมือนจะไม่ชอบไม่ใช่หรือ คนเรานั้นถึงแม้ผู้เขียนจะนำโครงการเศรษฐกิจออกมาใช้แล้วก็ดีก็คงยังต้องการติดต่อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ถ้าเลิกเงินความลำบากก็จะมี การดำเนิน

การตามนี้นั้น จริงอยู่ผู้เขียนไม่ได้พูดว่าเลิกเงิน แต่ทางดำเนินนั้นมันเป็นไปในทางที่จะตัดราคาให้สูญไปทีละน้อย ดังที่ทำอยู่ในประเทศรัสเซีย มีหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ An Economic History of Soviet Russia แต่งโดย Lancelot Lawton มีข้อความเรื่องการเลิกเงินนี้ว่า ประเทศรัสเซียนั้นได้พยายามเลิกเงินมาแล้วโดยวิธีการอย่างเดียวกัน คือจะจ่ายเงินเดือนให้ราษฎรนั้นนำไปซื้อจากร้านสหกรณ์ ที่เหลือจะนำไปเข้าธนาคารชาติ การที่ดำเนินการดังนั้น รัฐบาลต้องจำหน่ายเงินเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก การเพิ่มเงินนี้ ต้องเพิ่มธนบัตรขึ้น เมื่อเพิ่มธนบัตรมากขึ้นและมีเงินจริงประกันน้อย ราคาก็ตกต่ำจนในที่สุดต้องเลิกใช้เงิน ราษฎรพากันใช้วิธีโบราณ คือ แลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยสิ่งของ ผู้ใดไม่มีสิ่งของ มีแต่เงินเดือนที่รัฐบาลจ่ายแล้วก็ต้องอดตาย หมู่ชนที่อยู่ในเมืองใหญ่ซึ่งย่อมไม่มีสิ่งของพืชผลอันใดที่จะแลกเปลี่ยนอาหารได้ เพราะตนเป็นแต่เพียงคนงานได้เงินเดือนเท่านั้น ร้านของสหกรณ์หรือรัฐบาลจัดขึ้นนั้นก็หาอาหารขายให้ราษฎรไม่พอ คนที่อยากกินหรือกินไม่อิ่มก็อยู่ต่อไปในเมืองไม่ไหว ต้องทิ้งเมืองออกไปอยู่ตามบ้านนอก เพื่อประสงค์ที่จะได้หากินจากพื้นดิน เพื่อที่จะหาของแลกเปลี่ยนได้ดีขึ้น พลเมืองในประเทศรัสเซียมีประมาณ 190 ล้านคน แต่ปรากฏว่าเพียง 12 ล้านคนเท่านั้นที่ได้รับความดูแลจากรัฐบาล นอกนั้นอยู่ตามยถากรรม ถูกริบโดยภาษีทางอ้อมไปบ้าง ถูกกดขี่ต่าง ๆ ไปบ้าง พวก 12 ล้านคนที่ได้

รัฐบาลไม่ต้องริบทรัพย์ของผู้มั่งมี

ฉะนั้นในการจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรนั้น รัฐบาลไม่ต้องริบทรัพย์ของผู้มั่งมีมาจ่าย รัฐบาลอาจจัดให้มีปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต โดยจัดให้มีสหกรณ์ให้พร้อมบริบูรณ์เพื่อรับแลกกับเงินเดือน ซึ่งรัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎร เป็นการหักกลบลบหนี้กันไป เช่นราษฎรคนหนึ่งได้เงินเดือน 20 บาท

การหักกลบลบหนี้

และราษฎรต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ เป็นจำนวน 20 บาทดังนี้แล้ว เงินที่รัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎรไปก็กลับมาตกเป็นของรัฐบาลอีก เงินที่คงตกแก่ราษฎรก็ต่อเมื่อราษฎรต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ เป็นจำนวนราคาน้อยกว่าจำนวนเงินที่ตนได้รับ เงินที่ตกอยู่ในมือของราษฎรนี้เท่านั้น ที่รัฐบาลจะต้องจัดหาทุนสำรองตามประเพณีนิยมของโลก เช่นทองคำหรือเนื้อเงิน หรือถ้าจะไม่ต้องออกธนบัตรให้มาก ซึ่งต้องการทุนสำรองมาก รัฐบาลอาจจัดให้มีธนาคารแห่งชาติอันเป็นที่เชื่อถือได้ ซึ่งราษฎรจะได้นำเงินมาฝาก และการจับจ่ายก็ใช้เช็คและวิธีหักลบกลบหนี้ (Clearing) ดังนี้ธนบัตรที่จะออกใช้หมุนเวียนก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีจำนวนมากมาย

รับเลี้ยงก็เต็มทน เพราะเงินไม่มีราคา พลเมืองในกรุงเปโตรกาด ซึ่งเคยมีอยู่ 2 ล้าน 6 แสนคน แต่เมื่อได้เกิดวิธีนี้แล้วมีคนแต่เพียง 6 แสนคนเท่านั้น เพราะอยู่ต่อไปไม่ไหว เพราะอยู่ต่อไปก็ไม่มีอะไรจะแลกของกินดังกล่าวแล้ว ดูตัวอย่างทหารของเราที่ผู้บังคับบัญชาได้พยายามหลายครั้งแล้วที่จะให้มีการเลี้ยงอาหารเป็นส่วนรวมและงดการจ่ายเบี้ยเลี้ยง แต่ทหารไม่พอใจเลย ขอรับเบี้ยเลี้ยงไปซื้อกินเองดีกว่า ดังนี้ย่อมเห็นได้ว่าเงินนั้นยังมีความสำคัญเพียงใด เพราะฉะนั้นผู้เขียนจะดำเนินการอย่างไรก็ตาม ต้องพยายามอย่าทำลายค่าของเงินให้ป่นปี้ไปเสีย และถ้าจะให้ราษฎรเป็นข้าราชการทั้งหมดแล้ว และจะจ่ายเงินเดือนให้ ก็ต้องให้เป็นเงินจริง ๆ ไม่ใช่กระดาษไม่มีค่า หาไม่จะทำให้ราษฎรได้รับความลำบากโดยแท้ อย่าลืมว่า ถ้าเลิกเงินเสียแล้วจะไม่มีวิธีตีราคาสิ่งของอย่างไร จะต้องถอยหลังเข้าคลองไปใช้วิธีแลกเปลี่ยนอย่างโบราณอีก ดังนี้หรือคือความเจริญ

(ข้อ 6)

ธนาคารแห่งชาติ

การตั้งธนาคารแห่งชาตินั้น จะสำเร็จได้ดีหรือไม่นั้น ย่อมแล้วแต่ราษฎรจะเชื่อธนาคารนี้แค่ไหน ถ้ารัฐบาลดำเนินการค้าขาดทุน และเอาเงินจากธนาคารแห่งชาติไปไม่รู้จักจบดังนี้แล้ว ธนาคารเห็นจะง่อนแง่นเต็มที เพราะฉะนั้นการตั้งธนาคารแห่งชาติเพื่อดำเนินวิธีดังกล่าวแล้ว คือ จะให้

รัฐบาลเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเอง

ฉะนั้น การที่จะให้รัฐบาลเป็นผู้ประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร โดยรัฐบาลเป็นผู้จ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรแล้ว ก็จำเป็นอยู่เองที่รัฐบาลจะต้องจัดให้มีสหกรณ์เป็นผู้ทำสิ่งซึ่งเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต และเป็นผู้จำหน่ายสิ่งเหล่านี้เสียเอง ถ้ารัฐบาลไม่จัดให้มีสหกรณ์เป็นผู้จัดทำและจำหน่ายปัจจัยเหล่านี้เสียเองหรือเป็นผู้ควบคุมแล้ว รัฐบาลจะประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรได้อย่างไร รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาจ่ายเป็นเดือนให้แก่ราษฎร

การประกอบเศรษฐกิจใด ๆ ย่อมต้องอาศัย

1. **ที่ดิน** ซึ่งรวมถึงทรัพย์ซึ่งติดอยู่กับที่ดินและซึ่งอยู่บนพื้นดินและใต้ดิน
2. **แรงงาน**
3. **เงินทุน**

ราษฎรไม่มีที่ดินและเงินทุนพอ

ราษฎรในเวลานี้ต่างคนมีที่ดินและเงินทุนพอเพียงอยู่แล้วหรือ เราจะเห็นได้ว่า 90% ของราษฎรหามีที่ดินและเงินทุนเพียงพอที่จะประกอบการเศรษฐกิจแต่ลำพังให้ถูกต้องครบถ้วนไม่ ราษฎรต่างก็มีแรงงานประจำตนของตน แรงงานนี้ตนจะเอาไปทำอะไรเมื่อตนไม่มีที่ดินและเงินทุนเพียงพอ

ราษฎรเอาเงินฝาก ถ้าราษฎรไม่เชื่อ จะทำอย่างใด ราษฎรนั้นยังเข้าใจน้อยเต็มที ดูแต่ชาวนาของฝรั่งเศส ก็ไม่ใคร่เอาเงินฝากในธนาคารเสียแล้ว ราษฎรของเราซึ่งก็ยังไม่ฉลาดเฉลียวมากนัก จะทำบ้างเห็นจะเชื่อได้ยากสักหน่อย คลังออมสินตั้งมานานแล้ว แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีคนนำเงินไปฝากเท่าใด เพราะยังเขียนหนังสือไม่เป็นก็อีกมาก หรือการทำบัญชีอย่างไม่มีเงินแบบรัสเซีย ที่ว่าง่ายนักง่ายหนา ไม่ต้องการความรู้อื่นใดนอกจากบวกลบคูณหารนั้น ก็สงสัยว่าจะทำได้ไม่สู้สะดวกนัก รัสเซียเคยลองทำการดังนี้มาแล้ว เช่น พยายามเก็บเงิน แต่ผลที่สุดก็ต้องกลับไปใช้เงินอีก และข้าราชการก็ได้รับเงินเดือนเป็นเงิน แต่เป็นเงินที่ราคาตกมาก ๆ เท่านั้น ถ้าไทยเราต้องได้รับการเช่นนี้บ้าง เห็นจะเต็มทีสักหน่อย

(ข้อ 7)

ราษฎรไม่มีที่ดินและเงินทุนพอ

ผู้เขียนกล่าวว่าราษฎรของเรานี้ เป็นจำนวน 90% ไม่มีที่ดินและทุนที่จะทำอะไรได้เอง แต่ข้าพเจ้าได้พบในรายการของโปรเฟซเซอร์ซิมเมอร์แมนกล่าวว่า ราษฎรที่ไม่มีที่ดินและทุนที่จะทำการเลี้ยงชีพเองมีแต่เพียง 36% เท่านั้น ดูไกลกันมากกว่าที่ผู้เขียนกำหนด จริงอยู่ตัวเงินทุนอาจไม่มากนัก แต่ที่ดินนั้นเขามีกันแน่ไม่ต้องสงสัยเลย

ที่ดิน แรงงาน เงินทุนของประเทศ

แต่ถ้าจะพิจารณาถึงที่ดิน แรงงาน เงินทุนของราษฎรรวมกันแล้วจะเห็นได้ว่า ในประเทศสยามมีที่ดินถึง 5 แสนตารางกิโลเมตรเศษ (คิดเป็นไร่ได้กว่า 320 ล้านไร่) บนพื้นดินอุดมไปด้วยต้นไม้และพืชผลที่จะปลูกปักในใต้ดินนั้นอุดมไปด้วยแร่โลหะธาตุทั้งหลาย มีพลเมืองถึง 11 ล้านเศษ ส่วนเงินทุนนั้นเล่าแม้เราจะยังไม่มีมากมาย แต่ประเทศสยามไม่ใช่ป่าเถื่อนเสียทีเดียว ทรัพย์สินและชื่อเสียงของประเทศที่ได้มีอยู่ ก็อาจเป็นทางที่จะหาเงินทุนมาได้บ้างโดยนโยบายคลังอันไม่ทำให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ราษฎร

หมวดที่ 4
แรงงานที่สูญเสียไปและพวกหนักโลก

น่าเสียใจซึ่งที่ดินของเราอันอุดมอยู่แล้วนี้ ยังมิได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้เพราะการประกอบเศรษฐกิจตามทำนองที่เอกชนต่างคนต่างทำดั่งที่เป็นมาแล้ว ทำให้แรงงานสูญสิ้นเสียไปโดยเปล่าประโยชน์บ้าง แรงงานต้องใช้เปลืองไปโดยใช่เหตุบ้าง และขาดเครื่องจักรกลที่จะช่วยแรงงานให้ได้ผลดียิ่งขึ้นบ้าง มีพวกหนักโลก (Social Parasite) บ้าง ดั่งจะได้พรรณนาต่อไปนี้

(ข้อ 8)

ที่ดิน แรงงาน เงินทุนของประเทศ

ผู้เขียนกล่าวว่า ชื่อเสียงของประเทศไทยนั้นยังดีอยู่ และพื้นดิน จำนวนพลเมืองก็มีอยู่มากพอที่จะจัดการตามโครงการนี้โดยไม่มีใครเดือดร้อน ข้อนี้มีที่น่าสงสัยอยู่ละกระมัง เพราะประการที่ 1 เมื่อเราประกาศที่จะดำเนินการตามโครงการนี้แล้ว ผู้เขียนเชื่ออย่างไรว่าประเทศเพื่อนบ้านเขาจะพากันเห็นด้วย วิธีการที่จะทำนี้ จริงอยู่มิใช่วิธีคอมมิวนิสต์ แต่ก็เป็นวิธีที่รัสเซียเขาใช้อยู่ และประเทศต่าง ๆ เขาเห็นว่าวิธีนี้แหละที่เป็นอันตรายแก่สันติสุขของโลก ถ้าเราใช้บ้าง เราจะไปหวังอย่างไรได้ว่าชื่อเสียงของเราจะยังหอมอยู่ดังเดี๋ยวนี้ การที่จะทำดังนี้เสียอีกจะทำให้ชื่อเสียงของประเทศที่มีคนนับถืออยู่เสื่อมเสียไป ถ้าเป็นดังนั้นแล้ว จะหาเงินที่ไหนมาเป็นทุน โดยมิต้องทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน

(ข้อ 9)

หมวดที่ 4 บทที่ 1 แรงงานสูญเสียไปและพวกหนักโลก

แรงงานสูญไป 40%

จริงอยู่เวลานี้ราษฎรของเราทำงาน 6 เดือน แล้วก็หยุดเสีย 6 เดือน และถ้าเราสามารถจัดการให้ราษฎรทำงานเพิ่มอีก 6 เดือนที่ทิ้งว่างอยู่เสียได้นั้นแล้ว ก็จะบังเกิดประโยชน์เป็นอันมาก ข้อนี้ไม่มีใครเถียง แต่วิธีที่จะทำให้ราษฎรทำงานในเวลาที่เหลือ

บทท[redacted] 1
แรงงานเสียไป โดยที่มิได้ใช้ให้เต็มที่

แรงงา[redacted]สูญ 40%

จะเห็นได้ว่าชาวนาซึ่งเป็นพลเมืองส่วนมากของประเทศสยาม ทำนาปีหนึ่งคนหนึ่งไม่เกิน [redacted] เดือน (รวมทั้งไถ หว่าน เกี่ยว ฯลฯ) ยังมีเวลาเหลืออีก [redacted] เดือนซึ่งต้องสูญสิ้นไป ถ้าหากเวลาที่เหลืออีก 6 เดือนนี้ราษฎรมีทางใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางประกอบเศรษฐกิจได้แล้ว ความ[redacted]มบูรณ์ของรา[redacted]ฎรก็ย่อมเพิ่มขึ้นได้ ข้าพเจ้ายินดีที่จะได้รับคำชี้แจงจากผู้[redacted]นใจในการเศรษฐกิจว่า การที่แก้ไขให้ราษฎรได้ใช้เวลาว่างที่เหลืออยู่นี้ ให้เป็นประโยชน์ได้ด้วยวิธีที่ปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำนั้นสำเร็จได้อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่าจะมีอยู่ก็แต่รัฐบาลที่จะกำหนดวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติให้ราษฎรได้ใช้เว[redacted]าที่เหลืออีก 6 เดือนนี้เป็นประโยชน์

อีก 6 เดือนนั้น เว[redacted]านี้อย่าลืมว่า เรามิได้มีวิธีชักชวน [redacted]รือส[redacted]นให้เขาทำอ[redacted]ไรเลย ถ้าได้มีการชักชวน หรือแนะนำแสดงตัวอย่างแล้ว บางทีราษฎรก็คงจะพ[redacted]ายามทำตา[redacted]เป็นส่ว[redacted]มาก ค[redacted]ังไม่จำเป็น[redacted]น่ที่รัฐบาลจ[redacted]เข้า[redacted]ย่งราษฎรทำงานและเก[redacted]ฑ์ให้ราษฎรมาเป็นลูกจ้าง เพราะการที่จะจัดให้รา[redacted]ฎรมาทำงา[redacted]ให้แก่รัฐบาลดังนี้ได้ โดยรัฐบา[redacted]มีอำนาจเต็มที่จะสั่งอะไรก็ได้ ในเว[redacted]ากำห[redacted]ดเท่าใดก็ได้ ดังแผนนี้แล้ว ข้า[redacted]เจ้ารู้สึกว่าถ้าจะทำได้ก็คงต้องถึงใช้การบังคับกันอย่างหนัก ถึงกับต้องยิงกัน อย่าลืมว่าคนไทยนั้นรักเสรีภาพความเป็นอิสระอยู่ในเลือดแล้ว เขา[redacted]่อม[redacted]ละเสรีภา[redacted]มาให้ง่าย ๆ ไม่ได้แน่ ถ้าจะต้องบัง[redacted]ับอย่างนี้แล้ว [redacted]ะสมควรละหรือ เราหวังจะให้ควา[redacted]สุขสมบูรณ์แก่ราษฎรทั่วไป การต้องบังคับกด[redacted]อให้เขาทำงานนั้น จะจัดว่าให้ความสุ[redacted]สมบูณ์แก่เขาอย่างไร มันจะกลายเป็นให้ทุกข์สมบูรณ์เสียมากกว่า พึงนึกว่าการเป็นคนบังคับเขากับเป็นคนถูกบังคับนี้ต่างกัน ทาง[redacted]วามเห็นทางความคิดของคนทั้งสองประเภทนี้ต่างกันมากทีเดียว ผู้เขี[redacted]นเป็[redacted]ท[redacted]ารถูกบังคับให้อยู่ในทางวินัยบ้างแล้วหรือยัง การถูกบังคับนั้นไม่ใช่ของสบาย เพราะฉะนั้นในการนี้ถ้าจะทำได้โดยต้องมีการบังคับแล้วก็คงจะเป็นการดีแน่ แต่[redacted]งสัยว่าจะทำไม่ได้โดยไม่ถูกบังคับ อ[redacted]่างน้อยก็คงจะต้องทำ[redacted]ลัก ๆ เช่น "ใครที่ไม่ทำงานก็ไม่ต้องกิน[redacted] ขึ้นใช้เป็นแน่ ผู้เขียนอา[redacted]ะไม่มีความประสงค์ที่จะบังคับราษฎรทำงาน ดังเช่นในรัสเซี[redacted]

บทที่ [illegible]
แรงงานเสียไป
เพราะจัดการเศรษฐกิจไม่เหมาะ

แรงงานเปลือง โดยแยกกันทำ

แม้แรงงานที่ใช้ในการประกอบเศรษฐกิจในระหว่าง 6 เดือนก็ดี แรงงานเหล่านั้นยังเปลืองไปโดยใช่เหตุเพราะเอกชนต่างคนต่างทำ เช่น ชาวนาที่ต่างแยกกันทำเป็นราย ๆ ไป ดังนี้ แรงงานย่อมเปลืองมากกว่าการรวมกันทำ ชาวนารายหนึ่งย่อมเลี้ยงกระบือของตนเอง ไถ หว่าน เกี่ยว ของตนเอง (ยกเว้นแต่มีการลงแขกเป็นบางครั้งคราว) ต้องหาอาหารเอง แต่ถ้าหากชาวนารวมกันทำก็อาจประหยัดแรงงานลงได้ เช่น กระบือหนึ่งตัว ชาวนาที่แยกกันทำจะต้องเลี้ยงเอง ถ้ารวมกันหลาย ๆ ชาวนาที่มีกระบือหลาย ๆ ตัวแล้วกระบือนั้นก็อาจรวมกันเลี้ยงและใช้คนเลี้ยงรวมกันได้ เป็นการประหยัดแรงงานได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนั้นการบ้านเช่นการหาอาหาร ก็จะรวมกันทำได้เหมือนดังเช่นสโมสรหรือร้านจำหน่ายอาหาร ที่วันหนึ่ง ๆ มีคนมารับประทานอาหารหลายสิบคนและอาจใช้คนปรุงอาหารเพียงคนหนึ่งหรือสองคนก็ได้ดังนี้แรงงานในการทำอาหาร ในการเลี้ยงกระบือ ฯลฯ นั้น เมื่อชาวนารวมกันทำแล้วก็จะประหยัดได้อีกมาก และแรงงานที่ยังเหลืออยู่ ก็จะนำเอาไปใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบเศรษฐกิจที่เรายัง

ผลที่สุดก็คงจะต้องเป็นจำทำเพราะคงไม่มีทางอื่น ดังที่ปรากฏมาแล้วในประเทศรัสเซีย ซึ่งทำให้คนต้องบาดเจ็บล้มตายเพราะความลำบากและถูกกดขี่บังคับนับตั้งล้านคน ผลก็น่าจะเป็นเช่นนั้นในประเทศเรา เพราะฉะนั้น จึงต้องขอเตือนให้ตรวจดูให้มาก ๆ ในข้อนี้

(ข้อ 10)

แรงงานเปลืองโดยแยกกันทำนั้น

การรวมกำลังทำงานนี้ ราษฎรก็รวมกันทำอยู่บ้างแล้ว ถ้ารัฐบาลจะชักชวนต่อไปแล้วก็คงได้ผลดีเป็นแน่ แต่ต้องไม่บังคับ ถ้าบังคับแล้วจะไม่ได้ผลช่วย ขออย่าลืมสุภาษิตโคนันทวิศาล

ขาดอยู่ ก็ถ้าหากปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำอยู่เช่นนี้ตลอดไปแล้ว การประหยัดแรงงานย่อมจะมีไม่ได้

บทที่ 3
แรงงานที่เสียไป
โดยไม่ใช้เครื่องจักรกล

แรงงานเสียโดยใช้วิธีป่าเถื่อน

เรื่องนี้ย่อมทราบกันอยู่ดีแล้วว่า การทำนาของเราได้ใช้วิธีไถ หว่าน เกี่ยว ฯลฯ เหล่านี้โดยแรงคนและสัตว์พาหนะ จริงอยู่ วิธีทำด้วยแรงคนและสัตว์พาหนะนี้ย่อมเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งในสมัยป่าเถื่อน และในสมัยที่เครื่องจักรกลยังมิได้เกิดขึ้นในเวลานั้น แต่ถ้าหากให้ผู้ชำนาญการจักรกลปรับปรุงเครื่องจักรกล ให้เหมาะสมแก่ภูมิประเทศแล้ว (ซึ่งสามารถเป็นได้เพราะวิทยาศาสตร์ใด ๆ ในโลกที่จะไม่สามารถทำนั้นไม่มี เว้นแต่จะไม่ได้สนใจกันเท่านั้น) และเป็นธรรมดาของการเศรษฐกิจเมื่อมีเครื่องจักรกล แรงงานก็ย่อมจะเพิ่มขึ้นได้มาก

ผลดีของเครื่องจักรกล

เช่นการไถที่ได้ทดลองทำกันในเวลานี้ก็ย่อมเห็นได้ชัดแล้วว่า เครื่องไถนาเรื่องหนึ่งซึ่งใช้คนสองคนอาจทำการไถได้ในฤดูกาลหนึ่งหลายพันไร่ คนไทยเป็นผู้ที่มีร่างกายเล็ก

(ข้อ 11)

ตามความคิดเห็นของผู้เขียนที่กล่าวว่า ถ้าใช้เครื่องจักรกลทำนาแล้ว จะทำให้เป็นการทุ่นแรงงานเป็นอันมาก และสามารถทำนาได้ผลมากขึ้น ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะไม่สู้เป็นความจริงนัก เพราะในการเก็บเกี่ยวข้าวนั้น ตามที่ปรากฏในทางเทคนิคของการทำนาทราบว่าจะยังกระทำเช่นนั้นไม่ได้ อย่างไรเสียการเกี่ยวข้าวก็คงจะต้องใช้คนงานเก็บเกี่ยวอยู่อย่างเดิม นอกจากนั้น ณ บัดนี้ก็ยังไม่ปรากฏทีเดียวว่า มีเครื่องจักรกลชนิดใดที่เหมาะจะใช้ในการทำนา ซึ่งเจ้าหน้าที่กำลังทดลองทำอยู่ เพราะฉะนั้นถึงแม้รัฐบาลจะเริ่มทำนาเอง ณ บัดนี้ ก็คงจะเว้นเสียมิได้ที่จะไม่ใช้แรงคนเป็นจำนวนมากดังเดิม ดังนี้จะเรียกว่าทุ่นแรงงานที่ตรงไหน ความเสียหายเสียอีกอาจเกิดมีขึ้นได้ในข้อที่จะต้องบังคับคนมาเป็นทาส อันเป็นสิ่งพึงรังเกียจอย่างยิ่ง อีกประการหนึ่ง ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้าจะอนุญาตให้บุคคลทำการอาชีพโดยใช้เครื่องจักรกลช่วยเหลือแรงงานแล้วจะทำให้เกิดคนไม่มีงานทำขึ้นนั้น ข้าพเจ้าก็ยังสงสัยเช่นเดียวกันอีกว่า น่าจะไม่เป็นการจริงสำหรับเมืองไทยเรา เพราะในประเทศไทยเรานั้น เรายังมีที่ดินเหลือยังมิได้เปิดทำการกสิกรรมอีกมาก การงานอื่น ๆ ก็ยังมี

และแข็งแรงนักกว่าคนจีนหรือฝรั่ง ทำการเศรษฐกิจใด ถ้าอาศัยกำลังคนแล้ว เราจะสู้คนจีนหรือฝรั่งไม่ได้ เราจะสู้เขาได้ก็ต่อเมื่อใช้เครื่องจักรกล การหาเครื่องจักรกลมาใช้นี้ ชาวนาทุก ๆ คนสามารถมีเครื่องจักรกลได้หรือ ชาวนามีทุนพอที่จะซื้อหรือ เป็นการจริงที่เอกชนบางคนย่อมหามาได้ เพราะมีเงินทุนไม่จำเป็นต้องอาศัยรัฐบาล แต่ให้พึงระวังว่าเครื่องจักรกลย่อมมีคุณอนันต์และโทษมหันต์เหมือนกัน การที่ในต่างประเทศมีคนไม่มีงานทำมากขึ้นทุกวันนี้ ไม่ใช่เพราะเครื่องจักรกลที่มีขึ้นแทนแรงงานของคนหรือเครื่องจักรกลเมื่อมีมาก คนไม่มีงานทำย่อมมากขึ้น

ผลรับของเครื่องจักรกล

สมมติว่า โรงทอผ้าซึ่งแต่เดิมเป็นโรงที่ทำด้วยมือใช้คนงานพันคน เมื่อโรงทอผ้านั้นเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรกลต้องการคนงานเพียงร้อยคนเช่นนี้แล้ว คนอีก 900 คนก็จะต้องออกจากโรงงานนั้น กลายเป็นคนไม่มีงานทำ แต่ทั้งนี้จะโทษเครื่องจักรกลมิได้ เพราะเครื่องจักรกลเป็นสิ่งที่ช่วยมนุษย์มิให้ต้องทรมาน การที่มีคนไม่มีงานทำเพราะโรงงานได้เปลี่ยนใช้เครื่องจักรกล นั้นเป็นเหตุที่เอกชนต่างคนต่างทำ และเป็นธรรมดาอยู่เองซึ่งเมื่อโรงงานต้องการคนงาน 100 คน คนงานเหลืออีก 900 คน เจ้าของโรงงานมีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องจ้างเอาไว้ให้เปลือง

อีกมาก ดังเห็นได้ว่าทุกวันนี้เรายังต้องการกรรมกรจีนมาช่วยเราทำงานอยู่ ถ้างานเรามีน้อย ไม่พอที่จะให้ราษฎรรับทำกันไปได้ทั่วไปแล้ว เราจะต้องการจีนเหล่านี้ทำงานแทนพวกเราทำไม เรื่องการที่จะเกิดคนไม่มีงานทำสำหรับเมืองไทยเรานั้น ยังเป็นความฝันมากกว่าความจริง เพราะเรายังมีงานอีกมากมายที่คนจะไปทำได้ ที่เกิดมีคนเรียกตัวเองว่า ไม่มีงานทำขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้นั้น ก็ไม่ปรากฏว่าไม่มีงานเพราะหาไม่ได้จริง ๆ ที่หาไม่ได้ก็เพราะเขาหางานที่สบาย ๆ เช่น การเป็นเสมียนไม่ได้ต่างหาก เพราะฉะนั้น ถึงแม้เราจะต้องเกิดคนไม่มีงานทำชนิดที่ต้องการแต่งานเบา ๆ นี้ขึ้นเท่าใดก็ตาม ก็ย่อมยังดีกว่าที่จะจัดการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้กลายเป็นโรงงาน บังคับคนให้ทำงานให้รัฐบาลดังผู้เขียนกล่าว

เปล่า ๆ และคนอีก 900 คนนี้จะไปหางานที่ไหนทำถ้าโรงงานต่าง ๆ หรือการกสิกรรมต่าง ๆ ได้ใช้เครื่องจักรกลไปทั้งนั้น คนที่ไม่มีงานทำจะมีจำนวนมาก ผลสุดท้ายความหายนะก็จะมาสู่ แต่ถ้ารัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มีแต่ผลดีอย่างเดียวที่จะได้รับจากเครื่องจักรกล

รัฐบาลทำเองจะได้รับแต่ผลดีของเครื่องจักรกล

สมมติว่า โรงงานทอผ้าตามตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเปลี่ยนใช้เครื่องจักรกล มีคนงานที่ต้องออกจากโรงงานนั้น 900 คน รัฐบาลอาจรับคนเหล่านี้ไปทำในโรงงานอื่นที่จะตั้งขึ้นใหม่ เช่น โรงทำไหม โรงทำน้ำตาล หรือสร้างถนนหนทาง ก่นสร้างป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ฯลฯ และสมมติว่าโรงงานและการประกอบเศรษฐกิจต่าง ๆ มีอยู่พร้อมบูรณ์เพียงพอแล้วไม่จำต้องขยายต่อไปแล้ว ก็ลดเวลาทำงานของคนงานลง เช่นเดิมทำวันละ 8 ชั่วโมง เมื่อเครื่องจักรกลมีมากขึ้นคนงานก็ลดชั่วโมงทำงานลง เช่นเหลือวันละ 7-6-5-4-3-2-1 ชั่วโมงดังนี้ โดยไม่ต้องลดเงินเดือนของคนงาน ด้วยวิธีนี้ก็จะได้รับผลดีจากเครื่องจักรกล คือลดความทรมานร่างกายของมนุษย์ได้มากขึ้น จริงอยู่การที่เอกชนเจ้าของโรงงานเอกชนอาจลดเวลาทำงานได้แต่การลดเวลาทำงานนั้นเอกชนย่อมลดค่าจ้างลงด้วย ยิ่งกว่านั้น ถ้าจำนวนคนไม่มีงานทำมีมากกว่างาน

ที่จะให้ทำแล้วค่าจ้างก็ลดลงเป็นธรรมดาและเป็นกฎแห่งการเศรษฐกิจ ผลร้ายจะตกอยู่ที่ราษฎรและเครื่องจักรกลจะเป็นสิ่งประหัตประหารราษฎร เมื่อไม่ต้องการประหัตประหารก็ไม่ต้องใช้เครื่องจักรกล เมื่อไม่ใช้เครื่องจักรกลความล้าหลังก็มีอยู่ตลอดไป

การหาทุนสะดวกกว่าเครื่องจักรกล

การที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเสียเอง โดยจัดให้มีสหกรณ์นั้น นอกจากจะแก้ปัญหาเรื่องแรงงานแล้ว การหาทุนยังสะดวกยิ่งกว่าเอกชน เพราะรัฐบาลอาจวางนโยบายการคลัง เช่นการเก็บภาษีทางอ้อม (Indirect Tax) ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันหนึ่งเล็กน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้สึกเดือดร้อนนัก เมื่อรวมเป็นปีก็ได้เงินจำนวนมาก

ภาษีทางอ้อม

เช่นถ้าหากจะมีภาษีทางอ้อมใด ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันละ 1 สตางค์ ในปีหนึ่งพลเมือง 11 ล้านคนก็คงได้ 40 ล้านบาทเศษ นอกจากนี้รัฐบาลยังอาจที่จะอาศัยชื่อเสียงและทรัพย์สินของรัฐบาล จัดการกู้เงินอันเป็นประกันดีกว่าเอกชนหรือรัฐบาลอาจตกลงกับต่างประเทศซื้อเครื่องจักรกลมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้ราคาถูกและผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ ดังที่บางประเทศเคยทำได้ผลดี

การเก็บภาษีทางอ้อม

อย่าลืมว่าการเก็บภาษีทางอ้อมนี้เกือบจะถึงขีดสุดอยู่แล้ว ถ้าทำต่อไปก็เกิดความเดือดร้อนเท่านั้น เพราะฉะนั้น การที่จะคิดหาเงินทางเก็บภาษีทางอ้อมนี้ไม่ควรหวังมากนัก หาไม่แผ่นดินจะร้อนทุกเส้นหญ้า

การหาเงินโดยหวังพึ่งชื่อเสียงรัฐบาล

ก็เช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าดีจริงมีคนเชื่อถือทั่วโลกก็ดี แต่นี่เราแน่ใจละหรือว่าเขาจะเชื่อ การทำการค้าทั้งหลายเหล่านั้น ก็ต้องมีทั้งทางได้ทางเสีย ถ้าเราเสียเข้ามาก ๆ แล้ว ใครเลยเขาจะเชื่อให้เรายืมเงินคล่อง การที่จะเสียนั้นอาจมีได้เป็นแน่ เพราะทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ที่นับว่าเป็นผู้ชำนาญก็ยังไม่มีความชำนาญจริงอย่างไร หรือพวกคนงานก็ยังไม่มีฝีมือที่เคยชินอย่างไร อาจพลั้งพลาดได้ง่าย ประเทศรัสเซียนั้นเคยได้มีโรงงานมาก่อนแล้ว แต่ถึงกระนั้นเมื่อจะขยายใหญ่โต ก็ยังเกิดลำบากเสียหาย เพราะขาดความชำนาญและฝีมือดังกล่าวแล้ว คนที่ค้าขายชำนาญแล้วก็ยังพลั้งพลาดได้ ทำไมเราซึ่งไม่เคยทำการค้าขายมาเลยจะพลาดพลั้งไม่ได้ นอกจากนั้นเมืองเราเป็นเมืองเล็ก หนี้เราก็มีอยู่แล้วมากมาย ถ้าเจ้าหนี้ที่มีอยู่แล้วเดี๋ยวนี้เขาไม่เชื่อถือในวิธีกระทำการของเรา

บทที่ 4
แรงงานที่เสียไป
เพราะบุคคลที่เกิดมาหนักโลก

พวกหนักโลกทำให้ถ่วงความเจริญ

ในประเทศสยามนี้ มีบุคคลที่เกิดมาหนักโลกอาศัยบุคคลอื่นกินมีจำนวนไม่น้อย กล่าวคือคนเป็นผู้ไม่ประกอบการเศรษฐกิจหรือการใดให้เหมาะสมแก่แรงงานของตน อาศัยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ของผู้อื่น หรือบางทีก็ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ในกรุงเทพฯ หรือในหัวเมือง เมื่อสังเกตตามบ้านของคนชั้นกลางหรือของผู้มั่งมีแล้ว ก็จะเห็นว่าผู้ที่อาศัยกินมีอยู่เป็นจำนวนมาก บุคคลจำพวกนี้นอกจากจะหนักโลกแล้ว ยังเป็นเหตุที่ทำให้ราคาสิ่งของเพิ่มขึ้นได้ เช่นในประเทศหนึ่งมีคนทำงาน 100 คน ทำข้าวได้คนหนึ่ง 1 ตัน ได้ข้าว 100 ตัน แต่มีคนอาศัยกินอยู่เปล่า 50 คนดังนี้ถ้าพวกหนักโลกนี้ทำงานรวมกับอีก 100 คน ก็คงจะได้ข้าวเพิ่มขึ้นอีก 50 ตัน ราคาก็ย่อมจะเพิ่มขึ้นได้เพราะข้าวมีจำนวนมากขึ้น บุคคลจำพวกนี้ถ้าปล่อยให้คงอยู่ตามปัจจุบันนี้ ก็จะกลายเป็นคนขี้เกียจไป การปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ และปล่อยให้มีคนเกียจคร้านคอยอาศัยกินเช่นนี้ ผลเศรษฐกิจของประเทศก็จะลดน้อยลง ไม่มีวิธีใดดีกว่ารัฐบาลจะจัดประกอบเศรษฐกิจเสียเอง และหาทางที่จะบังคับให้ราษฎร

ว่าจะเป็นผลสำเร็จ นึกละหรือว่าเขาจะลอยหน้าให้เราเฉย ๆ โดยไม่ขอยึดทรัพย์เราไว้เป็นประกัน นอกจากนี้เราก็ปรากฏอยู่แล้วว่า พวกเจ้าหนี้ของเราเขาไม่เห็นด้วยกับวิธีการดังนี้อยู่แล้ว เมื่อเราทำขึ้นเขาก็คงมาทวงหนี้ทันที หรือไม่ทวงคืนเขาก็จะขอยึดสิ่งของเป็นประกัน ดังมีตัวอย่างมาแล้วสำหรับเรานั้นเขาอาจเข้ายึดรถไฟขายใช้หรืออะไรเสียเมื่อใดก็ได้ สันนิบาตชาติจะมาทำอะไรให้เราได้ เราจะเอาตัวไปเปรียบกับประเทศรัสเซียนั้นไม่ได้ เขามีคน 190 ล้านคน และที่ดินก็ใหญ่โตกว่าเราหลายสิบเท่า ใครจะทำอะไรเขาก็ลำบากกว่าที่จะทำอะไรกับเราเป็นอันมากเทียบกันไม่ได้เลย

(ข้อ 12)

พวกหนักโลกทำให้ถ่วงความเจริญ

คนหนักโลกดังผู้เขียนกล่าวนี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะหมดไปได้ นอกจากนั้นใครจะยอมว่าใครหนักโลก ตัวก็พูดว่าคนอื่นหนักโลก เรามักเห็นตัวเราไม่ถนัด เขาหนักเสมอ ต่างคนต่างก็นึกเช่นนั้นเสมอเป็นธรรมดา เราเห็นว่าเราทำความดีให้ชาติ คนอื่นเขาก็คงมีเหตุผลอย่างเดียวกันที่จะนึกดังนั้น คนเราย่อมมีใจคิดด้วยกัน ใครจะมาเป็นผู้ตัดสินว่า ใครผิดใครถูกโดยไม่มีข้อพิสูจน์อย่างใดขัดย่อมไม่ได้ เช่น พวกปรปักษ์ของรัฐบาลบางจำพวกที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เขาอาจเห็นตัวเขาไม่หนักโลก แต่เห็นคนอื่นหนักก็ได้

ประเภทนี้ทำงาน จึงจะใช้แรงงานของผู้หนัก โลกนี้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองได้

หมวดที่ 5 วิธีซึ่งรัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงาน เงินทุน

หลักสำคัญที่ควรคำนึงก็คือ รัฐบาลจำต้องดำเนินวิธีละม่อม คือต้องอาศัยการร่วมมือระหว่างคนมีกับคนจน รัฐบาล ต้องไม่ประหัตประหารคนมี

บทที่ 1 การจัดหาที่ดิน

เจ้าของที่ดินเวลานี้ไม่ได้รับผลจากที่ดินเพียงพอ

เวลานี้ ที่ดินซึ่งทำเพาะปลูกได้ตกอยู่ในมือของเอกชน นอกนั้นเป็นที่ป่าจะต้องก่นสร้าง ที่ดินซึ่งอยู่ในมือเอกชนในเวลานี้ ผลจากที่ดินนั้นย่อมได้แทบไม่คุ้มค่าใช้จ่ายและค่าอากรหรือดอกเบี้ย เพราะชาวนาเวลานี้แทบกล่าวได้ว่า 90% เป็นลูกหนี้เอาที่ดินไปจำนอง หรือเป็นประกันต่อเจ้าหนี้ ฝ่ายเจ้าหนี้เองก็เก็บดอกเบี้ยหรือต้นทุนไม่ได้ หรือผู้ที่มีนาให้เช่า เช่นนาในทุ่งรังสิตเป็นต้น เจ้าของนาแทนที่จะเก็บค่าเช่าได้กลับจำต้องออกเงินเสียค่านา เป็นการขาดทุนย่อยยับกันไปไม่ว่า

(ข้อ 13)

หมวดที่ 5 วิธีซึ่งรัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงาน เงินทุน

หลักสำคัญที่ควรคำนึงก็คือ รัฐบาลต้องดำเนินการวิธีโดยละม่อม ไม่ประหัตประหารคนมั่งมีนั้น ข้าพเจ้าขอให้เป็นดังนั้นจริง ๆ เถิด ลงท้ายเข้าเกรงจะหันเข้าพาวิธีรัสเซียใช้ คือ เก็บภาษีสูบเลือดไปทีละเล็กละน้อย ให้ใบบอนด์ซึ่งไม่มีราคาเกินกระดาษ จัดการเข้าประหารคนมั่งมี ถ้าว่าคนมั่งมีหนักโลกเสียละกระมัง

(ข้อ 14)

เจ้าของที่ดินเวลานี้ไม่ได้ผลจากที่ดินเพียงพอ

ความเป็นไปดั่งผู้เขียนกล่าวอาจเป็นจริงได้ และวิธีการที่จะคิดซื้อที่ดินกลับคืนโดยไม่ใช้การริบนั้นก็คงจะเป็นการดี ถ้าการซื้อคืนนี้ซื้อโดยผู้ขายเต็มใจขายในราคาซื้อพอสมควรและซื้อด้วยเงินตรา แต่ถ้าหากซื้อที่จะซื้อโดยให้กระดาษแผ่นหนึ่ง คือ ใบบอนด์ ซึ่งอาจมีผู้เชื่อว่าไม่มีราคาอะไรนอกจากกระดาษแผ่นหนึ่งแล้ว เห็นจะทำการซื้อตามใจผู้สมัครขายไม่สะดวกนัก เพราะการเอาใบกู้เงินมาซื้อนี้ก็ไม่มีอะไรมาประกันนอกจากชื่อเสียงที่หอมของ

คนมีหรือคนจน เจ้าของนาเป็นส่วนมากประสงค์ขายที่นาแม้จะต้องขาดทุนบ้าง หรือฝ่ายเจ้าหนี้ให้ชาวนายืมเงินก็อยากได้เงินของตนคืน การบังคับจำนองหรือนำเอาที่ดินออกขายทอดตลาดนั้น เวลานี้ราคาที่ดินก็ตกต่ำ ทั้งนี้เป็นผลที่การประกอบเศรษฐกิจ รัฐบาลปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ

ซื้อที่ดินคืน

เมื่อการเป็นเช่นนี้แล้วรัฐบาลจะซื้อที่ดินเหล่านั้นกลับคืนมา ก็เชื่อว่าชาวนาเจ้าของที่ดินผู้รับจำนองทั้งหลายคงจะยินดีมิใช่น้อย เพราะการที่ตนยังคงมีกรรมสิทธิ์อยู่ในที่ดิน หรือยังยึดที่ดินไว้เป็นประกันมีแต่จะขาดทุนอย่างเดียว การซื้อที่ดินกลับคืนมานี้เป็นวิธีต่างกับวิธีริบทรัพย์ของคอมมูนิสต์

รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาซื้อที่ดินคืน

ในเวลานี้รัฐบาลไม่มีเงินจะซื้อที่ดินได้เพียงพอ แต่รัฐบาลอาจออกใบกู้ให้เจ้าของที่ดินถือไว้ตามราคาที่ดินของตน ใบกู้นั้น รัฐบาลจะได้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยของการกู้เงินในขณะที่ซื้อ ซึ่งไม่เกินร้อยละ 15 อันเป็นอัตราสูงสุดในกฎหมาย เช่นที่ดินราคาพันบาท เจ้าของที่ดินก็ถือใบกู้เป็นราคาพันบาท และสมมติว่าดอกเบี้ยในขณะนั้นร้อยละ 7 เจ้าของที่ดินก็ได้ดอกเบี้ยปีละ 70 บาทเป็นต้น ดังนี้เป็นการได้ที่แน่นอนยิ่งกว่าการให้เช่า หรือการทำเอง ทั้งนี้ก็เท่ากับเจ้าของที่ดินแทนที่

รัฐบาล ซึ่งได้พูดข้างต้นแล้วว่าอาจเหมือนได้ ถ้ารัฐบาลทำการค้าพลาดพลั้งไป รัฐบาลจะเอาดอกเบี้ยร้อยละ 7 ร้อยละ 8 ที่ไหนมาใช้ตามที่ว่า ลงท้ายราคาใบกู้นั้นก็คงไม่มีเกินราคาสำหรับกระดาษแผ่นนั้นแผ่นเดียว

(ข้อ 15)
การซื้อที่ดิน

การซื้อที่ดิน นา และสวนทั้งหมดนั้นย่อมทำให้เกิดความลำบากแก่ราษฎรได้ เพราะชาวนาที่มีนาเป็นของตัวเอง ก็ยังมีอยู่อีกมาก การจะซื้อที่ที่เจ้าของเขาไม่ได้ทำเอง ก็พอทำเนา เพราะก็ยุติธรรมอยู่ที่จะทำดังนั้น เมื่อเจ้าของไม่ได้ทำอะไร ที่ดินนั้นจะเก็บเอาไว้ทำไม เพราะฉะนั้นไม่ขัดข้องในข้อนี้ แต่จะบังคับซื้อที่ทั่วไปนั้นจะกระไรอยู่ เพราะบัดนี้ก็ปรากฏอยู่เนือง ๆ ว่า ราษฎรที่ขอบถางป่าทำไร่ตามอิสระก็ยังมีอีกมาก เมื่อเขาลงแรงเขาถางอย่างนั้นก็โดยประสงค์จะปลูกพืชผล กลับไปบังคับซื้อของเขาเสีย ดังนี้เกรงจะทำให้เกิดความไม่พอใจ ในที่สุดก็จะต้องบังคับหรือริบเอาเท่านั้นเอง

จะถือโฉนดหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินบอกจำนวนที่ดิน เจ้าของที่ดินถือใบกู้ของรัฐบาลบอกจำนวนเงินที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้

ที่ดินชนิดใดบ้างที่รัฐบาลต้องซื้อกลับคืน

ที่ดินที่รัฐบาลต้องซื้อกลับคืนนี้ ก็คือ ที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ เช่นที่นา หรือไร่ เป็นต้น ส่วนที่บ้านอยู่อาศัยนั้นไม่จำเป็นที่รัฐบาลต้องซื้อคืน เว้นไว้แต่เจ้าของประสงค์จะขายแลกกับใบกู้ การจัดให้มีบ้านสำหรับครอบครัว (Homestead) ซึ่งเมื่อคิดเทียบกับเนื้อที่ทั้งหมดในประเทศแล้ว ไม่มีจำนวนมากมายที่จะเป็นการขัดขวางต่อการดำเนินเศรษฐกิจ เหตุฉะนั้นจะยังคงให้มีอยู่ได้ก็ไม่เป็นการแปลกประหลาดอันใด

เมื่อที่ดินได้กลับมาเป็นของรัฐบาลเช่นนี้แล้ว รัฐบาลจะได้กำหนดลงไปให้ถนัดว่าการประกอบเศรษฐกิจในที่ดินนั้นจะแบ่งออกเป็นส่วนอย่างไร และจะต้องใช้เครื่องจักรกลชนิดใดเป็นจำนวนเท่าใด การทดน้ำจะต้องขุดหรือทำคันนาอย่างไร ในเวลานี้ที่ดินที่แยกย้ายอยู่ในระหว่างเจ้าของต่าง ๆ นั้น ต่างเจ้าของก็ทำคูทำคันนาของตน แต่เมื่อที่ดินตกเป็นของรัฐบาลดังนี้แล้ว ถ้ามีที่ที่ระดับเดียวกันก็จะประหยัดค่าใช้จ่ายลงได้มาก เช่นการทำคูทำคันนาอาจจะทำน้อยลงก็ได้ นอกจากนั้นการใช้เครื่องจักรกล เช่นการไถก็จะได้ดำเนินติดต่อกัน มิฉะนั้นจะต้องไถที่นี่แห่งหนึ่งที่โน่นแห่งหนึ่ง เป็นการชักช้าเสีย

เวลา และการบำรุงที่ดินโดยวิชาเทคนิคย่อมจะทำได้สะดวก เราจะเห็นได้ว่าในเวลานี้ ราษฎรยังหลงเชื่อในวิธีโบราณ แม้ผู้ชำนาญการกสิกรรมจะพร่ำสอนก็ต้องกินเวลาอีกนาน เมื่อรัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเอง รัฐบาลอาจกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ ราษฎรซึ่งเป็นลูกจ้างของรัฐบาลก็ต้องประพฤติตาม

ความรักในที่ดิน

ในตำราเศรษฐวิทยา ซึ่งผู้แต่งนิยมในลัทธิที่ปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ และพวกรัฐบาลที่กลัวว่ารัฐบาลจะถูกโค่นโดยการที่ราษฎรรวมกันทำงานมาก ๆ แล้วเกรงจะเป็นภัยต่อรัฐบาลนั้น มักจะเสี้ยมสอนว่าการที่รัฐบาลจะมีดินเสียเองแล้ว จะทำให้ราษฎรไม่มีการรู้สึกรักในที่ดินเหมือนกับที่ราษฎรได้เป็นเจ้าของที่ดินนั้นเอง การบำรุงจะไม่เกิดผล คำกล่าวเช่นนี้เปรียบเหมือนผู้กล่าวหลับตาพูด การที่เพาะราษฎรให้รักที่ดินอันเป็นส่วนของตัวนั้น พูดตามหลักปรัชญาแล้ว ก็เนื่องมาจากความคิดที่รักตัว (Egoism) กล่าวคือ ให้รักตนของตน ให้รักทรัพย์สินของตน ดั่งนี้ย่อมเป็นการตรงข้ามกับการที่เพาะให้รักชาติ รักผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ร่วมชาติ (Altruism) มีผู้พูดถึงการรักชาติเสมอ ก็การที่เพาะให้รักตัว ให้รักทรัพย์สินของตัวนี้ มิเป็นการตรงกันข้ามกับการที่ว่ารักชาติหรือ ข้าพเจ้าสงสัยนักว่าผู้ที่อ้างว่ารักชาติแต่เที่ยวสั่งสอนให้รักตัวเองด้วยเช่นนี้ จะรักชาติจริงแต่ปากและน้ำใจจะ

(ข้อ 16)

รักชาติหรือรักตัว

การที่มนุษย์รักตัวนั้น ไม่ต้องมีใครสอน เกิดมาก็มีอยู่ประจำเป็นของธรรมชาติให้มาแล้ว คนเรานั้นจะทำดีหรือจะทำอะไรก็เพราะหวังแก่ตัวและลูกหลาน ถ้าผู้ใดรักตัวเองไม่เป็นแล้วก็คงจะรักอะไรอื่นอีกไม่ได้เลยเป็นอันขาด การที่จะรักอะไรได้จริง ๆ จัง ๆ ย่อมจะเกิดจากความรักตัวก่อนทั้งสิ้น ชาติที่เกิดขึ้นได้นั้นก็เพราะความรักตัว อยากถนอมตัวให้พ้นภัย จึงเข้ารวมกันเป็นหมู่ที่มีความรู้สึกร่วมกันและช่วยกันรักษาตัว เพราะการที่จะรักษาตัวไปคนเดียวสู้ภยันตรายลำบาก ถ้ารวมกำลังป้องกันรักษาก็สะดวกเข้า ดังนี้จึงเกิดการรวมกันขึ้นเป็นหมู่ เพื่อช่วยกันและกันรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของหมู่ด้วย หมู่ ๆ เดียวกันรักษาตัวยากอีก หมู่ต่าง ๆ จึงรวมกันขึ้นเป็นพวกเป็นชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ร่วมมือกันรักษาสิทธิ์ผลประโยชน์ส่วนของคนในชาติ และประโยชน์ส่วนรวมของชาติที่ทำให้ชาติตั้งอยู่ได้ การรักษาชาติจึงเกิดขึ้น และแลเห็นได้ชัดว่า การรักษาชาตินั้นย่อมเกิดเพราะการรักษาตัวก่อนเป็นที่ตั้ง ไม่สักแต่คนหน้าตาผิวพรรณอย่างเดียวกันที่ไม่มีความรักษาตัวเลยจะรักพวกพ้องผิวพรรณอันนั้นเท่านั้น ชาตินั้นก็ไม่ได้แปลว่าที่ดิน ถ้าที่ดินเป็นชาติแล้วที่ดินในเกาะร้างจะเรียกชาติอะไรเล่า เพราะฉะนั้นการที่จะพูดว่า คนที่เช่าที่เขาอยู่หรือคนที่มีที่ดินของตัวเองว่าใครจะรักชาติมาก

รักชาติจริงหรือไม่ อนึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า เพื่อจะไม่ตัดความรู้สึกในครอบครัวของราษฎร รัฐบาลก็ยอมให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในบ้านที่อยู่แล้ว ก็ควรจะมีความรักในที่ดินอันเป็นของตนเพียงพออยู่แล้ว เวลานี้ขอให้สังเกตเช่นในกรุงเทพฯ มีผู้ที่เช่าที่ดินหรือเช่าบ้านเขาอยู่หรือเช่าห้องแถวเขาอยู่เป็นจำนวนมากมายก่ายกอง พวกนั้นมีที่ดินที่ไหน ที่เขาจะรัก และถ้าถือหลักว่าคนต้องมีที่ดินจึงจะรักชาติแล้ว ก็คนที่เช่าบ้านเขาอยู่นั้นมิเป็นผู้ที่ไม่รักชาติหรือ? ข้าพเจ้ามิเชื่อเลยว่า พวกที่เช่าบ้านเขาอยู่นั้นจะเป็นผู้ที่ไม่รักชาติไปทั้งหมด ความจริงผู้ที่มีที่ดินอยู่มากนั้นแหละ บางคนที่จะตกลงในแผนเศรษฐกิจใด ก็นึกพะวงแต่ที่ดินของตน ขอให้ผู้อ่านสังเกตและเปรียบเทียบให้ดีและมองดูรอบ ๆ ข้างของท่านและสังเกตดูบุคคลเหล่านั้นว่า คนที่มีที่ดินรักชาติยิ่งกว่าคนที่ไม่มีที่ดินหรือ? อย่างดีที่สุดข้าพเจ้าก็จะตัดสินให้ว่ามีความรักชาติเท่ากัน เหตุฉะนั้นการที่มีที่ดินและไม่มีที่ดิน ไม่ใช่เป็นเหตุที่ให้เกิดความรักชาติยิ่งหย่อนอย่างที่คิดเลย

ส่วนข้อที่ว่าผู้ที่ไม่ใช่เป็นเจ้าของที่ดินจะไม่ตั้งใจบำรุงที่ดินนั้น เห็นว่าการเป็นไปไม่ได้ ก็เมื่อที่ดินรัฐบาลกลับซื้อเอามาเป็นของกลางก็เท่ากับว่า ราษฎรทั้งหมดเป็นเจ้าของที่ดินนั้นเหมือนบริษัทที่มีผู้ถือหุ้นมาก ๆ และเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์เช่นนี้ บริษัทนั้นจะมิบำรุงที่ดินของเขาดอกหรือ? เรากลับจะเห็น

กว่าใครนั้นเฉย ๆ ไม่ได้ เราจะไปรู้ว่าใครจะรักมากกว่าใคร กลับจะต้องไปพิสูจน์เสียอีกว่า ถ้าชาติพังทะลายเสียแล้ว ผู้ใดจะเสียประโยชน์มากกว่ากันเป็นคะแนนวัดความรักชาติเสียอีก เพราะคนย่อมรักของ ๆ ตัวและประโยชน์ของตัวเป็นใหญ่จึงจะมีความรักใคร่ส่วนรวม คือ ชาติ ที่คอยช่วยกันป้องกันผลประโยชน์อีกนั้น ผู้เช่าห้องแถวเข้าอยู่อาจรักชาติมากกว่าคนที่มีที่ดินก็ได้ แต่ต้องอย่าลืมว่าคนพวกนี้นั้นถึงแม้ชาติจะเสียไป ตนก็ไม่ได้เสียอะไรสำคัญส่วนตัวนอกจากความภูมิใจในการเป็นชาติอิสระ ส่วนการเช่าก็เช่าเขาอยู่ตามเคย ส่วนที่มีที่ดินนั้นตรงกันข้าม ถ้าเสียชาติแล้วอาจเสียของของตัวไปด้วยก็ได้ และเสียความภูมิใจในความเป็นไทยไปเป็นขั้นที่ 2 ด้วย ซึ่งต่างกันอยู่ เราต้องเข้าใจให้ดีเสียก่อนว่าชาติคืออะไร หาไม่จะรักไปในทางที่ไม่ถูก เราอาจบอกว่ารักชาติมากกว่าตัว แต่ถ้าการกระทำที่ดำเนินอยู่นั้น แสดงว่ามิได้หวั่นเกรงอันตรายที่จะพึงมีมายังชาติของตัว คิดแต่จะหาชื่อเสียงเข้าตัว ในการที่จะได้ชื่อว่าได้ช่วยชาติรักชาตินั้นอาจเป็นการชี้ตรงกันข้ามว่าไม่รักชาติ พยายามจะขายชาติทำลายชาติเพื่อความเฟื่องฟูในเกียรติยศของตัวก็ได้

ที่ดินกลายมาเป็นของกลางนั้น จริงอยู่อาจมีคนรักษา แต่คนที่รักษาทุกคนก็คงไม่ตั้งใจรักษาเท่าที่ที่เป็นของตนจริง ๆ ข้อนี้เป็นความจริงของมนุษยชาติ หาไม่ที่สาธารณสถานในประเทศเราคงไม่สกปรกดังเป็นอยู่

เป็นการตรงกันข้าม ที่บริษัทที่มีที่ดินกลับจะบำรุงที่ดินของเขาดีกว่าเอกชนมีที่ดินเสียอีก เวลานี้เรามีผู้ชำนาญการกสิกรรม เป็นข้าราชการคอยดูแลแนะนำในการบำรุงที่ดิน ต่อไปเมื่อที่ดินเป็นของรัฐบาล เราก็คงมีข้าราชการที่เป็นผู้ชำนาญในการกสิกรรม ที่จะตรวจตราบำรุงที่ดินด้วยอาศัยวิชาความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ เหมือนดั่งที่ข้าราชการกสิกรรมในเวลานี้ ถ้าหากว่าจะกล่าวว่าที่ดินจะไม่ได้รับการบำรุงขึ้นนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการพูดอย่างดูหมิ่นข้าราชการผู้ชำนาญการกสิกรรมโดยมิบังควร

ข้าพเจ้าเห็นเป็นการตรงข้ามที่ที่ดินจะได้รับความบำรุงดียิ่งขึ้น เช่น ในการทดน้ำ ในการปรับปรุงพื้นที่ดินและในการเพาะปลูกที่จะใช้เมล็ดพันธุ์ หรือ ปุ๋ยเหล่านี้ ผู้ชำนาญการกสิกรรมจะได้ใช้วิชาความรู้ความสามารถของเขาเต็มที่ไม่เหมือนกับปัจจุบันนี้ แม้ผู้ชำนาญจะพร่ำสอนสักเท่าใด ๆ ราษฎรก็ไม่ใคร่จะเชื่อเพราะนิยมอยู่แต่ในแบบโบราณ ไม่เบิกหูเบิกตา

ราษฎรที่ปราศจากที่ดินในการทำกสิกรรมก็ยังคงเป็นข้าราชการซึ่งอาจสมัครทำการกสิกรรมตามเดิม หรือถ้างานทางกสิกรรมมีไม่พอก็สมัครทำงานอื่นได้ คงมีอาหารกินมีสถานที่อยู่ ฯลฯ ไม่เดือดร้อนอันใดยิ่งไปกว่าที่ประกอบการกสิกรรม แต่กลับจะได้รับความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง

เดี๋ยวนี้เลย ส่วนหลวงที่งามได้ต้องการเงินและคนเข้าไปรักษามาก ๆ ผิดกับบ้านที่ไม่เสียเงินค่ารักษาเท่าใดก็เห็นได้ชัด ๆ เพราะการรักษาที่ของกลางนั้นตนไม่ได้อะไรด้วย เงินเดือนนั้นถึงจะดีวิเศษหรือดีพอปานกลาง ไม่ให้ถูกตำหนิได้ก็ได้จำนวนเท่ากัน นอกจากนั้นเมื่อมีหลาย ๆ มือ การเกี่ยวกับรักษาก็คงจะมิได้ขาด การที่พูดดังนี้ผู้เขียนอาจพูดได้ว่าเป็นการดูหมิ่นข้าราชการผู้ชำนาญก็ได้ แต่ก็พูดได้เช่นเดียวกันว่า พวกผู้ชำนาญที่เที่ยวสอนราษฎรและว่าราษฎรไม่เปิดหูเปิดตานั้น ก็ออกจะเป็นการดูหมิ่นราษฎรได้เท่า ๆ กัน ราษฎรเวลานี้ต้องการดูตัวอย่าง ราษฎรไทยชอบที่จะใช้ของใหม่อยู่เสมอ ดูแต่การเปลี่ยนแปลงเครื่องนุ่งห่มหรือทางจรรยาอันใดที่หนังฉายก็ได้ ราษฎรที่เห็นพากันชอบทำเสมอ ในการเศรษฐกิจก็เหมือนกัน ปรากฏว่าราษฎรอยากรู้อยากเห็นวิธีการใหม่ ๆ ถมไป ข้อที่ขัดข้องอยู่ ณ บัดนี้นั้นเป็นเพราะพวกผู้ชำนาญที่ออกไปทำการสั่งสอนนั้น ยังไม่ได้ทำให้ราษฎรเลื่อมใสเพียงพอจึงไม่เชื่อ เพราะมิได้ทดลองวิชาที่นำไปสอนให้เห็นประจักษ์ตาเสียก่อน พวกที่ไปสอนก็สอนตำรา (เทียวรี่) เท่านั้น ความบกพร่องของเรามันอยู่ที่มี (เทียวรี่) มากไป และขาด (แปล็กติส) เท่านั้น เพราะฉะนั้นจะว่าราษฎรไม่อยากเรียนนั้นไม่ถูก การที่ไม่ได้ผลดังนี้ ก็เพราะการสอนการวางตัวอย่างไม่ดีต่างหาก เพราะฉะนั้นไม่ควรดูหมิ่นราษฎรเลย ถ้าใครดูหมิ่นราษฎรได้ผู้นั้นก็ควรดูหมิ่นตัวเองได้เท่า ๆ กัน

ขอให้เปรียบเทียบกับข้าราชการในปัจจุบันนี้ ส่วนมากตระกูลของพวกนี้ เดิมทีเดียวก็ทำกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ และผู้นั้นต้องละที่นาของตระกูลเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ หรือในหัวเมืองเช่นนี้ ข้าราชการผู้นั้นทำไมจึงละที่ดินเช่นนั้น และข้าราชการเหล่านี้จะมิรักชาติน้อยกว่าชาวนาที่มีที่ดินหรือ ถ้าหากเป็นเช่นนี้ก็ไม่ควรละที่นาของเขามา ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าจะเป็นไปตามคำกล่าวหานั้นไม่ได้

การที่ว่าราษฎรจะได้รับความสุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อให้รัฐบาลจัดการเศรษฐกิจตามโครงการที่เขียนมานี้นั้น ก็เป็นแต่ทางคาดผลสำเร็จในทางตำรา (เทียวรี่) ว่าจะเป็นดังนั้น ดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้นั้นในประเทศที่ใช้วิธีการอย่างเดียวกัน ผลกลับตรงกันข้าม เช่น ในประเทศรัสเซียปรากฏว่าราษฎรได้รับความลำบากขึ้นกว่าเก่าในเรื่องปัจจัยทั้ง 4 ที่จะใช้เลี้ยงชีวิตเป็นอย่างมาก ถึงกับอดตายกันมากมายนี้ จะให้ราษฎรได้รับความจริงอย่างชนิดน่ารังเกียจดังนี้อย่างนั้นหรือ

ผู้เขียนกล่าวว่า ข้าราชการในปัจจุบันนี้ส่วนมากเป็นตระกูลที่เคยทำนา และต้องละทิ้งที่นาเข้ามารับราชการนั้น ไม่ใช่จะหมายว่าพวกข้าราชการที่ทิ้งนาเข้ามาดังนี้รักชาติน้อยกว่าชาวนามิได้ ข้อนี้พูดตามจริงก็ดูไม่ใคร่มีใครเขาเที่ยวว่ามากนัก นอกจากข้าราชการชนิดนั้นจะกินปูนร้อนท้องไปเอง การรักชาตินั้นก็ได้กล่าวแล้วว่าใครรักมากรักน้อยพิสูจน์ได้ยาก สำหรับข้าราชการที่ละทิ้งนานั้นก็ไม่ใช่รักชาติน้อย แต่การละทิ้งที่นาเข้ามารับราชการนั้น ก็หาใช่เพราะมีจุดหมายในการรักชาติเป็นที่ตั้งอันเดียวไม่ การที่ละที่นาเข้ามานั้น ถ้าจะให้เหตุผลแล้วก็ต้องว่าเพราะรักตัวเองมากกว่าอื่น หมดน้ำใจที่จะคิดทะนุบำรุงพื้นที่ดินซึ่งเป็นของบิดามารดา ปู่ย่า ตาทวด เพราะความกลัวเหนื่อย อยากหาความสุขสบายให้ได้งานเบา ๆ และเงินมาก ๆ ถ้าเราจะว่าคนที่ละทิ้งที่นาเข้ามารับราชการทำดังนี้เพราะความ

ระวังคำล่อลวงของบุคคลบางจำพวก

เท่าที่ได้พิจารณาคำกล่าวหา ของบุคคลจำพวกที่ต้องการให้เอกชนมีที่นาอยู่นั้น มูลเหตุแห่งคำกล่าวนี้เนื่องมาจากผู้ที่ถือลัทธิที่นิยมให้เอกชนต่างคนต่างทำ และเสกแสร้งเหตุผลสนับสนุนซึ่งล่อใจเอกชนให้มีทรัพย์คล้ายเป็นการให้สินบนโดยทางอ้อม ๆ และพวกรัฐบาลที่ขวัญหนีดีฝ่อในการที่ราษฎรจะละที่นามาสมัครทำงานในการอุตสาหกรรมอื่น ๆ ซึ่งราษฎรต้องอยู่รวมกันเป็นส่วนมาก ๆ และเกรงว่าถ้าราษฎรอยู่รวมกันเป็นส่วนมาก ๆ เช่นนี้จะเห็นการมิดีมิร้ายของตน หรือตนอ่อนแอไม่สามารถที่จะปฏิบัติให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจได้ และเกรงว่าตนจะหลุดพ้นจากตำแหน่งซึ่งเป็นการหน่วงความเจริญโดยแท้ และพวกนี้เที่ยวป่าวร้องให้คนนิยมในเหตุผลของตน ซึ่งคนที่ไม่ตรึกตรองก็หลงเชื่อเอาได้ง่าย ๆ และป่าวร้องกันต่อ ๆ ไป

รักชาติแล้ว ข้าราชการอื่น ๆ ตลอดจนบุคคลที่เที่ยววิ่งขุกหัวกระไดบ้านผู้มีบุญไหว้กราบขอนาทำ หรือผู้ใหญ่ที่จะจัดการเอาลูกหลานของเขาเข้ารับราชการโดยทางใดทางหนึ่ง ก็จะต้องนับว่าเพราะรักชาติเหมือนกัน

(ข้อ 17)

ระวังคำล่อลวง

ผู้เขียนกล่าวว่า มีพวกบุคคลที่นิยมลัทธิให้เอกชนต่างคนต่างทำนั้นพยายามล่อลวงให้ราษฎรให้หลงเชื่อในความคิดความประเสริฐไปในทางนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ต้องล่อลวงก็เห็นจะได้ผลอยู่แต่เดิมแล้ว ลัทธิอันนั้นไม่มีผู้ใดประกาศสอนหรือทิ้งใบปลิว ลัทธิอันนั้นก็เกิดอยู่เป็นธรรมดามนุษย์แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว แต่ถ้าบัดนี้มีพวกนี้อยากเที่ยวล่อลวงต่าง ๆ อีกอย่างจริงจังดังผู้เขียนกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะขอเพิ่มเติมอีกด้วยว่า พวกที่คิดจะล่อลวงไปในทางอื่นก็มีมากเหมือนกัน เช่นพวกที่ล่อให้คนนิยมนับถือไปในทางศาสนาพระศรีอาริย์ คอยเก็บต้นกัลปพฤกษ์ก็มี ล่อลวงให้อยากได้ในสิ่งที่ไม่เห็นสิ่งยังทำไม่ได้ จนในที่สุดแทนที่จะได้ไปสวรรค์ของพระศรีอาริย์ มันจะเลยกลายตกสู่อเวจีของพระศรีอาริย์เสียก็เป็นได้ เพราะพวกที่ล่อลวงนี้เที่ยวพูดกล่อมเกลี้ยงอธิบายให้เห็นแต่ทางที่จะได้ ส่วนผลร้ายนั้นไม่นึกถึง ล่อเอาด้วยความโลภความโมหะที่เข้าปิดบังนัยน์ตาผู้ไร้ปัญญาไม่ให้เห็นทางอื่น ให้ครอบงำอยู่ในความงมงายซึ่งเป็นอาการธาตุของ (เทียวรี่) เท่านั้น

บทที่ 2
การจัดหาการงาน

ข้าราชการบางคนเกียดกันไม่อยากให้ราษฎรเป็นข้าราชการ

นิสัยคนไทยชอบทำราชการ คือชอบสมัครเอาแรงงานของตนมาแลกกับเงินเดือนของรัฐบาล นิสัยเช่นนี้มีอยู่แน่ชัด แม้ในหมู่บุคคลที่คัดค้านว่ารัฐบาลไม่ควรทำอุตสาหกรรมเองก็ดี บุคคลเช่นนั้นก็เป็นข้าราชการเป็นส่วนมาก ตนเองหาได้เหลียวดูว่าในขณะที่ตนพูดอยู่นั้น ว่าตนเป็นข้าราชการหรือไม่ ตนคอยแต่เกียดกันผู้อื่นมิให้เป็นข้าราชการ ซึ่งผู้อื่นก็มีนิสัยชอบทำราชการเหมือนดั่งตน ฉะนั้นคารมของบุคคลจำพวกนี้ผู้อ่านควรระวังจงหนัก และจงย้อนถามผู้พูดนั้นเสมอว่าท่านเป็นข้าราชการหรือเปล่า เมื่อท่านเป็นข้าราชการแล้ว เหตุใดท่านเกียดกันราษฎรไม่ให้เป็นข้าราชการบ้างเล่า

รับราษฎรเป็นข้าราชการ

เมื่อนิสัยของคนไทยชอบทำราชการเช่นนี้แล้วไม่เป็นการยากอันใดที่จะรับคนไทยทั้งหมดให้เข้าทำราชการ แต่การทำราชการไม่หมายความแต่การนั่งบัญชาการในสำนักงาน การประกอบเศรษฐกิจที่รัฐบาลทำก็เรียกว่าราชการด้วย

พวกเหล่านี้ย่อมเป็นพวกที่เป็นอันตรายต่อสันติสุขของประเทศชาติอยู่มิใช่น้อย ราษฎรก็จำเป็นต้องควรระวังเหมือนกัน

(ข้อ 18)
ข้าราชการบางคนเกียดกันไม่อยากให้ราษฎรเป็นข้าราชการ

คำพูดเช่นนี้เป็นคำกล่าวโทษข้าราชการโดยไม่ยุติธรรม หมู่บุคคลหรือข้าราชการที่คัดค้านว่ารัฐบาลไม่ควรทำอุตสาหกรรมนั้น ถ้ามีจริงดังข้อหา ก็คงเป็นเพราะว่าเขาเหล่านั้นเห็นภัยที่จะมาถึงราษฎรที่เขาพยายามทะนุบำรุงมากกว่าที่จะเกียดกัน ถ้าเห็นว่าไฟจะไหม้บ้าน หมู่บุคคลก็ช่วยกันป้องกันมิให้ไฟนั้นเกิดขึ้น จะเรียกได้หรือว่าเขาเหล่านั้นเกียดกัน ตัดอาชีพของพวกที่จะมาทำการก่อสร้างตึกที่จะถูกไหม้นั้น ข้าราชการเท่ากับเป็นผู้ที่รับจ้างราษฎร ถ้าเขาพยายามป้องกันภัยมิให้มาถึงราษฎร จะเรียกว่าเขากีดกันหาควรไม่ การที่จะคิดแย่งอาชีพของราษฎร เช่น การทำนา ทำสวนเสียอีก เป็นสิ่งที่ควรรังเกียจ และนับว่าเป็นการกีดกันมิให้ราษฎรได้มีอิสระทำมาหากินตามใจชอบ ถ้าคิดจะช่วยราษฎรให้มีความสุขมากขึ้น ก็ควรที่จะหาทางช่วยที่จะไม่เป็นการขัดขวางต่อความอิสรภาพของราษฎรในการทำมาหากินจึงจะถูก แต่แทนที่ผู้เขียนจะคิดจัดการหาทางป้องกันมิให้ใครมาทำร้ายราษฎร โดยกีดกันมิให้เขาทำนาทำสวนซึ่งเขาเคยทำมาตั้งแต่ครั้งปู่ยาตายาย ผู้เขียนกลับกล่าว

ในการนี้รัฐบาลอาจกำหนดให้ราษฎรที่มีอายุเช่น ตั้งแต่ 18 ปีถึง 55 ปี ต้องทำงานตามคุณวุฒิกำลังและความสามารถของตน ต่อจากนั้นขึ้นไปราษฎรผู้นั้นจะได้รับบำนาญจนตลอดชีวิต และในระหว่างที่ยังมีอายุต่ำกว่า 18 ปีก็ต้องเล่าเรียนและทำงานเล็กน้อยตามกำลัง ราษฎรจะได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลหรือจากสหกรณ์เหมือนดั่งข้าราชการในทุกวันนี้ เงินเดือนนั้นจำต้องต่างกันตามคุณวุฒิกำลังความสามารถ เพื่อที่ข้าราชการทั้งหลายจะได้ขะมักเขม้น ต่างทำเต็มกำลังความสามารถของตน แต่อย่างไรก็ตามเงินเดือนขั้นต่ำที่สุดจะพอเพียงแก่การที่ข้าราชการผู้นั้นจะซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตได้

รัฐบาลจะบังคับให้ราษฎรทั้งหมด ไปเป็นข้าราชการหรือ

รัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องบังคับราษฎรทั้งหมด ให้เป็นข้าราชการ

ไทยผู้ที่พยายามจะช่วยป้องกันมิให้ราษฎรถูกแย่งอาชีพดั่งนี้หาควรไม่ อีกประการหนึ่งเพื่อชี้ให้ชัดว่า ข้าราชการมิได้กีดกันผู้ใดที่ประสงค์จะเข้ารับราชการเลย ขอยกตัวอย่างซึ่งผู้เขียนเป็นผู้กล่าวเองว่า มีข้าราชการเป็นอันมากที่มีตระกูลเป็นชาวนา คือแปลว่าเป็นราษฎร ได้ละทิ้งไร่นาของตัวเข้ามารับราชการดังนี้ นอกจากนี้วิธีการรับคนเข้ารับราชการไม่มีสิ่งใดที่แสดงว่าเกียดกันช่องต่าง ๆ ก็เปิดอยู่เสมอหน้ากัน ใครมีคุณวุฒิดีเข้าทำราชการได้เต็มที่ ไม่มีขีดขั้นว่าคนนั้นเป็นชาวนา คนนั้นเป็นชาวสวน เข้าทำราชการไม่ได้ ดังนี้จะเรียกว่ากีดกันอย่างไรได้ เรื่องที่ว่าราษฎรไทยมีนิสัยชอบทำราชการนั้น มีความจริงแค่ไหนก็ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น แต่จะขอเน้นให้ฟังอีกว่า คนไทยไม่ชอบเป็นข้าราชการชนิดที่ต้องตรากตรำลำบากขุดดิน ข้าราชการที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้แทบทุกคนจะไม่มีใครอยากเป็นข้าราชการเลย ถ้าตัวต้องไปทำการขุดดิน ไถนา แทนที่นั่งโต๊ะชี้นิ้ว อย่าว่าแต่จะให้ไปขุดดินหรือทำงานหนักอันใดเลย แม้แต่สั่งให้ย้ายไปรับราชการหัวเมืองก็ไม่ชอบเสียแล้ว ดังนี้ใครบ้างที่จะอยากเป็นข้าราชการชนิดที่ผู้เขียนจะได้จัดให้มีขึ้น ถ้าผู้เขียนกล่าวว่าคนไทยนั้นมีนิสัยชอบเป็นคนนั่งชี้นิ้วให้ผู้อื่นทำงาน ข้าพเจ้าไม่คัดค้านเลย เพราะเป็นความจริง

ยกเว้นเอกชนบางจำพวกที่ไม่ต้องรับราชการ

รัฐบาลอาจยอมยกเว้นให้เอกชนที่เป็นข้าราชการ ประกอบการเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่าการประกอบเศรษฐกิจตามลำพังของเขา เขาจะมีรายได้ได้เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตของเขาได้ตลอดแม้เจ็บป่วยหรือชราภาพและสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรของเขาให้ได้รับการศึกษา และมีฐานะที่จะเลี้ยงตัวเอง ส่วนบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในฐานะที่ไม่เที่ยงแท้นั้น ก็จำต้องเป็นข้าราชการ เพราะการทำข้าราชการนั้นก็เท่ากับได้ออกแรงงานสะสมไว้เป็นทุนสำรองในเวลาเจ็บป่วยหรือชราแล้ว

แต่เมื่อรัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียหมด เช่นนี้ ราษฎรที่เป็นเอกชนจะหาอาชีพตามลำพังได้อย่างไร?

(ข้อ 19)

ยกเว้นเอกชนบางจำพวกที่ไม่ต้องรับราชการ

รัฐบาลจะบังคับให้ราษฎรทั้งหมดเป็นข้าราชการหรือ? ผู้เขียนตอบว่าไม่จำเป็นต้องบังคับราษฎรทั้งหมดให้เป็นข้าราชการ รัฐบาลอาจยกเว้นเอกชนที่มั่งมีพอที่จะแสดงตนว่าจะเลี้ยงชีพต่อไปเองได้ให้ทำการเป็นอิสระ ถ้าการเป็นไปดังนี้อย่างตรงไปตรงมาก็ดี แต่เนื่องจากคำว่า อาจยกเว้นได้ แต่ต้องแสดงว่าเลี้ยงชีพต่อไปเองได้ดังนี้ มันเป็นเครื่องล่ออยู่ในตัว ค่อนข้างจะเป็นที่สงสัยว่าราษฎรส่วนมากจะถูกบังคับให้เข้าทำงาน เพราะข้อพิสูจน์ที่จะเลี้ยงตัวได้หรือไม่นี้ รัฐบาลเป็นผู้ตั้งปัญหาพิสูจน์ ข้อสำคัญในการพิสูจน์จะเป็นอย่างไรก็ไม่ทราบแน่นอน แต่ทำให้เกรงไปว่าข้อพิสูจน์จะสูงเป็นอันมากที่จะเกือบไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้เสียเลย ทางที่ควรนั้น ถ้ารัฐบาลอยากให้ราษฎรรับความสุขสมบูรณ์ โดยไม่ทำความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแล้ว แทนที่จะไปพิสูจน์ว่าราษฎรจะเลี้ยงตัวของเขาได้หรือไม่ รัฐบาลควรจะเดินแผนตรงกันข้าม คือให้ราษฎรมาพิสูจน์ว่าตนเองเลี้ยงตัวไม่ได้ต่อไป ขอให้รัฐบาลช่วยเลี้ยง ครั้นแล้วรัฐบาลก็รับเลี้ยงคนเช่นนั้นต่อไปจะเหมาะกว่ากระมัง ถ้าไม่ใช้วิธีดังนี้ การพิสูจน์ของรัฐบาลนั้นจะกลายเป็นการบังคับให้ราษฎรทำงานไป นอกจากนี้เมื่อรัฐบาลดำเนินเศรษฐกิจดังนี้แล้ว ถึงแม้รัฐบาลจะไม่มีนโยบายที่จะบังคับ

อาชีพอิสระ

การประกอบเศรษฐกิจนั้นมีลักษณะการบางอย่าง ซึ่งเอกชนจะประกอบตามลำพัง เช่น การอาชีพอิสระ (Liberal Professions) เช่นนักประพันธ์ ทนายความ ช่างเขียน ครูในวิชาบางอย่าง ฯลฯ เหล่านี้ เมื่อราษฎรใดประสงค์จะทำโดยลำพัง ไม่อยากเป็นข้าราชการแล้วก็อนุญาตให้ทำได้หรืออาชีพอื่น เช่น การโรงงานซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วในเวลานี้ เมื่อผู้นั้นประสงค์จะทำต่อไปโดยไม่อยากเป็นข้าราชการแล้ว ก็อนุญาตเช่นเดียวกัน นอกจากผู้นั้นจะขายให้แก่รัฐบาลและตนถือใบกู้ ได้ดอกเบี้ยจากรัฐบาลเลี้ยงชีพของตนหรือการพาณิชย์ การกสิกรรมบางอย่างเมื่อเอกชนแสดงได้ว่า การที่ตนจะประกอบได้ผลพอเลี้ยงตนแล้ว จะอนุญาตให้ทำเป็นพิเศษก็ได้

คนทั่วไปให้เข้าทำงาน ในขั้นต้นนี้ก็จริง ต่อไปก็คงต้องค่อย ๆ ตะล่อมคนที่ทำการอาชีพเป็นอิสระนั้นเข้ามาในวงการบังคับให้ทำการให้รัฐบาลทุกที โดยวิธีเก็บภาษีสูบเลือดทางอ้อมทีละเล็กละน้อยจนคนนอกนั้นสิ้นกำลัง อดเข้าก็วิ่งกระเสือกกระสนเข้าหาแอกเอง นับเป็นวิธีการบังคับทางอ้อมที่ประเทศรัสเซียเขาเคยใช้เพื่อดำเนินการโดยนโยบายที่แสดงว่าไม่กดขี่ราษฎรอย่างของผู้เขียนนี้

(ข้อ 20)

อาชีพอิสระ

การอนุญาตให้ราษฎรมีอาชีพอิสระได้ก็แต่เฉพาะอาชีพเช่นนักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ และช่างเขียน และการมีโรงงานบางชนิดที่มีอยู่ก่อนแล้ว ส่วนการทำนาหรือทำสวนนั้นดูไม่ปรากฏเลยว่าอนุญาต อย่างไรก็ดี ถึงแม้ ณ บัดนี้จะอนุญาตให้ราษฎรมีโอกาสที่จะทำอาชีพอิสระได้บ้างก็จริง แต่ต่อไปก็น่ากลัวจะค่อยดำเนินวิธีการสูบเข้าไปหารัฐบาลจนหมดสิ้นด้วยวิธีเก็บภาษีทางอ้อม และโดยการแสดงความขัดข้องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเป็นการบังคับอยู่ในตัวให้เลิกการอาชีพอิสระ การที่สัญญาว่าจะอนุญาตนี้ไม่สู้จะมีน้ำหนักนัก ข้าพเจ้ายังอดวิตกไม่ได้เลยว่า ในที่สุดก็จะกลายเป็นอย่างรัสเซียซึ่งเขาค่อย ๆ ทำลายอาชีพอิสระนี้ไปทีละน้อย ๆ จนในที่สุดเกือบจะไม่เหลือเลย ถ้าผู้ใดอยากทราบว่าข้าพเจ้าทราบความเป็นไปในประเทศรัสเซียนี้มาได้อย่างไร

ผลดีของการที่ราษฎรส่วนมากสมัครเป็นข้าราชการ

การที่ราษฎรส่วนมาก ได้สมัครเป็นข้าราชการเช่นนี้ ผลร้ายไม่มีอย่างใดรัฐบาลกลับจะได้ผลดี คือแรงงานของราษฎรจะได้ใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอด เช่นในปีหนึ่งเมื่อหักวันเวลาซึ่งต้องหยุดพักผ่อนแล้ว ราษฎรจะได้ทำงานตลอดไป ข้อที่เราวิตกว่าชาวนามีเวลาว่างอีก 6 เดือนนั้น ย่อมจะไม่ต้องวิตกอีกต่อไป รัฐบาลคงใช้เวลาอีก 6 เดือนนั้นไว้เป็นประโยชน์ เช่นเมื่อว่างจากทำนา ก็อาจทำไร่อย่างอื่น หรือทำถนนหนทาง สุดแต่แผนเศรษฐกิจแห่งชาติจะกำหนดไว้ นอกจากนั้นเมื่อถือว่าราษฎรเป็นข้าราชการแล้ว รัฐบาลอาจบังคับให้ศึกษา ให้อบรมในศิลปวิทยาใด ๆ ให้รู้ในการฝึกหัดวิชาทหาร ซึ่งทุ่นเวลาที่จะต้องมารับราชการทหารได้อีกโสดหนึ่ง

แล้ว จะบอกหนังสือให้อ่านก็ได้ นอกจากนี้เรายังชอบเสรีภาพ ถ้าปล่อยให้ทำอิสระได้ก็คงมีคนทำกันเป็นอิสระเป็นส่วนมาก ถ้าเป็นดั่งนี้แล้ว โครงการนี้จะดำเนินการไปอย่างไร เมื่อดำเนินไปตามที่มุ่งหมายไม่ได้ รัฐบาลก็ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการ ซึ่งในที่สุดก็ต้องบังคับโดยทางอ้อมให้ต้องเลิกไปเอง ดั่งในเมืองรัสเซีย อย่าลืมคำที่พวกรัสเซียเขาพูดไว้ว่า "การที่เขายังทำไม่สำเร็จดั่งประสงค์นั้น เป็นเพราะประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกยังไม่เป็นอย่างเขา ถ้าทั้งโลกกลายเป็นดำเนินวิธีอย่างเขาแล้ว การก็สำเร็จโดยเรียบร้อย" นี่ก็เช่นเดียวกัน ถ้าทำไม่สำเร็จก็คงบอกว่าเพราะคนทุกคนยังไม่รักชาติ หรือยังไม่รักการเป็นทาสพอจึงยังไม่สำเร็จ ก็เมื่อไม่สำเร็จจะนั่งอยู่นิ่ง ๆ คงเป็นไปไม่ได้ จึงต้องเดินวิธีทำให้สำเร็จ รัสเซียเขาก็ไม่นั่งนิ่ง ๆ เขาคิดที่จะให้มีการจลาจลขึ้นในโลกเสมอ ๆ การเปลี่ยนแปลงในประเทศเรานี้ ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงการของรัสเซียก็ได้ เพราะฉะนั้นในที่สุด ข้าพเจ้าออกจะรู้สึกแน่ใจว่าการอาชีพอิสระนี้ก็คงจะมีไม่ได้อีกต่อไปในประเทศเรา

(ข้อ 21)

ผลดีของราษฎรส่วนมากที่สมัครเป็นข้าราชการ

ในข้อนี้ ถ้าราษฎรสมัครเป็นข้าราชการเองโดยไม่ต้องบังคับทางอ้อมหรือทางตรงก็ดี ส่วนผลดีที่รัฐบาลจะได้รับนั้นข้าพเจ้าก็ไม่สงสัย นอกจากนั้นบรรดา

ข้าราชการผู้ชำนาญต่าง ๆ ทั้งที่นั่งอยู่ในสภาบำรุงเศรษฐกิจและนอกสภาก็คงจะได้ผลดีอันประเสริฐเหมือนกัน ใครที่หวังจะได้ตำแหน่งผู้ชำนาญนี้สักตำแหน่งหนึ่งแล้ว ย่อมอยากให้เขาดำเนินเป็นอย่างนี้แน่ เพราะถ้าเป็นดั่งนี้แล้วตนก็จะได้เป็นนายขี้นิ้วที่มีทาสมาก ๆ สำหรับใช้ ข้อสำคัญต้องระวังแต่ว่าอย่าให้กลายเป็นการบังคับให้ราษฎรทำงานไปก็แล้วกัน เพราะถ้าเป็นการบังคับแล้ว ราษฎรอาจขัดขืนแล้วพากันหนีเข้าป่าก็ได้ คนไทยเรานั้นเลือดร้อน ไม่เหมือนคนรัสเซียที่จะยอมให้เถือเล่นง่าย ๆ นั้นไม่มี ถ้ายิ่งรู้ว่าผู้ให้สัญญาว่าจะให้ความสุขแล้วเอาความทุกข์ความลำบากมาให้แล้ว เขาอาจจะพากันเอะอะก็ได้ ถ้าเอะอะไม่สำเร็จก็อาจหนีร้อนไปพึ่งเย็น เช่น ไปสมัครอยู่กับฝรั่ง เป็นต้น ที่เมืองรัสเซียนั้นราษฎรต้องหนีร้อนไปพึ่งเย็นก็มีเป็นอันมาก แต่ที่ออกไปนอกประเทศไม่ได้มากก็เพราะรัฐบาลทำกำแพงกั้นด้วยวิธีตรวจใบอนุญาตเดินทางและการหาเรื่องลงโทษผู้ที่พยายามหลบหนี นอกจากนั้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็มีกบฏที่รัสเซีย และถ้าถามว่าถ้าพวกราษฎรรัสเซียไม่พอใจวิธีการเช่นนี้แล้ว ทำไมเขาไม่โวตให้รัฐบาลออกและเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ข้อนี้ตอบได้ว่า การที่รัสเซียสามารถเก็บคนไว้เป็นสัตว์หรือทาสได้นั้น ก็โดยคนทั้งเมืองเป็นสปายซึ่งกันและกัน ให้บังเกิดความไม่เชื่อถือไปหมด กล่าวคือ เพราะนิสัยอันเลวให้ต่างคนต่างหมดความเชื่อถือขึ้นหมด สปายในรัสเซียนั้นมีตั้ง 70% ของพลเมือง

สปายเหล่านี้เกิดขึ้นโดยวิธีหักหลัง (แบล็กเมล์) บ้าง ล่อลวงบ้าง จนในที่สุดไม่มีใครจะเชื่อถือกันได้ เมื่อความเป็นไปในรัสเซียเป็นดังนี้ก็ไม่มีใครที่จะกล้าคิดอะไรเพราะไม่รู้ว่าใครจะเชื่อใครได้ ในการโวตเลือกผู้แทนราษฎรก็ไม่ยอมให้ออกเสียงจริง ๆ ใครมีเสียงแหลมมากในที่ประชุมว่าไม่เห็นด้วยกับคนที่รัฐบาลจัดมาให้เป็นผู้แทนตำบลนั้น ผู้นั้นก็ถูกรังแกต่าง ๆ จนในที่สุดไม่มีใครกล้าทำอะไร นี่เราจัดการให้คนของเรากลายเป็นคนอย่างนี้บ้างอย่างนั้นหรือ การที่จะดำเนินโครงการเศรษฐกิจแบบนี้ผู้เขียนกล่าวว่า จะทำให้เป็นการตัดการรบพุ่งระหว่างคนต่างชั้นนั้นย่อมไม่จริง กลับจะทำให้เกลียดกันยิ่งขึ้นและไม่ไว้ใจกันยิ่งขึ้น ส่วนชั้นนั้นก็คงไม่หมดไป คงกลายเป็นผู้ชำนาญที่คอยนั่งชี้นิ้วกับข้าราชการที่ต้องทำงานกรรมกร หรือผู้เขียนจะนึกว่าตนและพวกพ้องที่เป็นผู้ชำนาญการรักชาติพอที่จะสละกำลังร่างกายของตนเองลงไปเป็นกรรมกรเหมือนกับคนอื่นทั่วไป และพยายามผลักให้ชาวนาได้ขึ้นมาเป็นคนชี้นิ้วบ้างเล่า ขอเตือนอีกทีว่าการที่จะไปเป็นคนบังคับใครให้ทำงานอย่างเป็นทาสนั้น ผู้ที่จะบังคับควรจะต้องเคยเป็นทาสถูกบังคับมาเสียก่อนนั่นแหละ บางทีจะเห็นใจได้บ้าง ดังนั้นถ้าราษฎรไม่สมัครยอมเป็นข้าราชการขั้นกรรมกรโดยน้ำใสใจจริงแล้ว จะเห็นได้ว่าผลดีและความสุขสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้นดังสัญญาไว้นั้น ก็จะมีได้เฉพาะท่านพวกผู้ชำนาญหรือคอยนั่งชี้นิ้วบัญชาการเท่านั้น

บทที่ 3
การจัดหาทุน

เงินทุนที่รัฐบาลจำต้องมีในการประกอบเศรษฐกิจนี้ มีอยู่ 2 ชนิด

1. เงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรกล และวัตถุที่รัฐบาลยังทำไม่ได้

2. เงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อจ่ายเป็นค่าแรงงาน

ความหมุนเวียนแห่งเงินทุน

เงินทุนประเภทที่ 2 นี้ เป็นเงินที่หมุนเวียนและหักกลบลบหนี้กันได้ เช่นราษฎรที่รับเงินเดือน ก็นำเอาเงินเดือนซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่จากรัฐบาล ถ้าจำนวนเงินพอดีก็เป็นการหักกลบลบหนี้กันไป ถ้ายังมีเงินเหลืออยู่ในมือข้าราชการ เงินที่เหลือนี้แหละซึ่งรัฐบาลจำต้องหาทุนสำรองมาไว้ แต่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ถ้ารัฐบาลจัดให้มีธนาคารแห่งชาติแล้ว ข้าราชการก็จะได้นำเงินมาฝากธนาคาร เท่ากับข้าราชการเป็นเจ้าหนี้รัฐบาลตามจำนวนที่ฝากนั้น ไม่จำเป็นต้องเก็บธนบัตรไว้กับตนซึ่งอาจเป็นอันตรายเสียหายได้

ทุนทั้ง 2 ประเภทนี้ รัฐบาลจะหาได้ด้วยวิธีไหน ตามวิธีที่กล่าวกันว่าเป็นวิธีคอมมิวนิสต์นั้น นักปราชญ์ในสยามประเทศท่านว่าต้องริบทรัพย์ของเอกชน การริบทรัพย์นี้ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เห็นว่ารัฐบาลควรจัดหาทุนโดยทางอื่น วิธีจัดหาทุน คือ

ส่วนผลที่ราษฎรจะได้รับนั้นแทนที่จะเป็นสุข จะกลายเป็นฐานะที่ต้องนั่งร้องไห้น้ำตาท่วมหัวเข่า

(ข้อ 22)

บทที่ 13 การหมุนเวียนแห่งเงิน

ในข้อนี้ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีจัดการหาทุนซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 นั้น เก็บไว้สำหรับซื้อของจากต่างประเทศ ซึ่งจะจัดให้เป็นเงินตราที่มีราคาเปลี่ยนได้จริง ๆ ส่วน

ประเภทที่ 2 นั้น เป็นเงินที่รัฐบาลจะใช้สำหรับแจกเงินเดือนข้าราชการ

จำนวนเงินประเภทที่ 1 นั้นไม่มีปัญหา แต่ประเภทที่ 2 นั้นรัฐบาลตั้งใจจะไม่ให้เสียเงินไปเลย กล่าวคือ คิดทำบัญชีชนิดที่ไม่มีตัวเงิน (Money-free Account) *แบบรัสเซียนั่นเอง การหักกลบลบหนี้กันนี้เป็นการดีได้ประโยชน์แก่ผู้ให้ เพราะอำนาจตั้งราคาสิ่งของที่คนงานจะต้องซื้อกินนั้นอยู่ที่ผู้ให้ คือรัฐบาล จริงอยู่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าจะมีเงินสำรองส่วนน้อยไว้สำหรับกำกับเงินที่ราษฎรเหลือใช้ที่หักหนี้ออกแล้ว แต่เงินสำรองส่วนนี้อาจไม่ต้องมีเลยก็ได้ เมื่อถึงเวลาที่เป็นจริงที่จะทำตามโครงการเช่นนี้ เพราะรัฐบาลตีราคาของเสียจนพอที่จะให้ราษฎรทำงานนั้น แทนที่จะให้เป็นเจ้าหนี้รัฐบาล จะต้องกลายเป็นลูกหนี้ของรัฐบาลไปก็ได้ ข้อนี้เป็นสิ่งที่พึงบังเกิดขึ้นได้โดยง่าย และเป็นสิ่งที่รัฐบาลจะแก้ตัวได้ง่ายที่สุด อีกนัยหนึ่งในข้อนี้ก็คือ รัฐบาลอาจสามารถ*

โอนเงินสำรองธนบัตรทั้งสิ้นไปรวมไว้ในประเภทที่ 1 สำหรับซื้อของต่างประเทศ แต่สำหรับประเภทที่ 2 นั้น ก็ทำธนบัตรขึ้นโดยไม่มีสำรองกำกับ เพราะเชื่อแน่ว่าอย่างไรเสียเงินประเภทนี้ก็คงไม่มีโอกาสเล็ดลอดออกไปทางอื่นได้ คงจะต้องกลับเข้าคลังหมด จึงไม่จำเป็นต้องมีเงินสำรองไว้กำกับเลยก็แทบได้ วิธีนี้เป็นวิธีที่ฉลาดที่มีความมุ่งหมายอย่างเดียว คือจะตบตาคนทั่วไปที่เป็นข้าราชการให้หลงไปว่าตนได้รับเงินจริง ๆ เงินเหล่านี้อาจดีได้ก็แต่การซื้อขายระหว่างรัฐบาลกับราษฎร ซึ่งเป็นลูกหนี้ของรัฐ แต่ถ้าซื้อขายกับคนอื่น ๆ แล้วอำนาจราคาซื้อก็คงมีไม่เท่าใด เพราะคงจะเกิดความไม่เชื่อถือขึ้น อย่าลืมว่าข้าราชการนั้นอยากได้เงินเดือน ไม่อยากเป็นลูกหนี้รัฐบาล เพราะความต้องการของคนนั้นไม่อยู่เฉพาะการหากินหรือเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น ความต้องการอย่างอื่นยังมีอีกเป็นอันมาก การหักกลบลบหนี้ในที่สุดราษฎรก็ต้องเป็นลูกหนี้ของรัฐบาลหมด เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดราคาสิ่งของที่จะขายให้ราษฎร ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงราคาให้พอที่ราษฎรจะต้องเป็นลูกหนี้เมื่อไรก็ได้ดังกล่าวมาแล้ว ผลที่สุดราษฎรหรือข้าราชการนี้จะไม่ได้เงินสดสักสตางค์เดียวก็อาจเป็นได้ และคนใดไม่อยากเป็นหนี้ก็อาจต้องอดอยากด้วยไม่มีของกินเพียงพอก็ได้

ภาษีทางอ้อม

การเก็บภาษีบางอย่าง เช่นภาษีมรดก เช่นภาษีรายได้ หรือภาษีทางอ้อม (Indirect Tax) ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่ง วันหนึ่งเล็กน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้สึกเดือดร้อนนัก เมื่อรวมเป็นปีก็ได้เงินเป็นจำนวนมาก เช่นถ้าหากจะมีภาษีทางอ้อมใด ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันละ 1 สตางค์ ในปีหนึ่งพลเมือง 11 ล้านคน ก็คงได้ 40 ล้านบาทเศษ ภาษีทางอ้อมนี้มีเป็นต้นว่า ภาษีเกลือซึ่งรัฐบาลเป็นผู้จำหน่ายเอง เช่นรัฐบาลรับซื้อเกลือจากผู้ทำนาเกลือตามราคาที่กำหนดให้อย่างสมควร ครั้นแล้วรัฐบาลจำหน่ายเกลือแก่ผู้บริโภค ภาษีน้ำตาล ภาษีบุหรี่ ภาษีไม้ขีดไฟ ฯลฯ

ภาษีทางอ้อม

การเก็บภาษีทางอ้อมนี้ ได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้นว่าเกือบถึงขีดที่สุดแล้ว ภาษีมรดกที่จะเก็บนั้นเชื่อว่าคงจะไม่ได้เป็นตัวเงินเท่าใด คงได้กินแต่พื้นที่เสียมาก และเก็บอยู่ไม่เท่าใดก็คงหมดไม่มีเหลือ อย่างมากก็คงไม่เกิน 3 ชั่วอายุคน ซึ่งแปลว่าเป็นการริบอย่างช้า ๆ เท่านั้นเอง ภาษีรายได้นั้นก็เช่นเดียวกัน ราษฎรไม่มีรายได้มากเท่าใดที่เหลือใช้ รัฐบาลจะเก็บได้สักเท่าใดคงไม่ได้มากเป็นแน่ เพราะฉะนั้นออกรู้สึกเชื่อว่าการหาเงินทุนในทางนี้นั้น น่าจะไม่ได้เงินมากเท่าใด

ออกสลากกินแบ่ง

การออกสลากกินแบ่ง (ลอตเตอร์รี่) ซึ่งไม่เห็นมีทางผิดศีลธรรมอย่างใด จริงอยู่การออกสลากกินแบ่งเป็นการพนัน ผู้ถือสลากย่อมต้องเสี่ยงโชค แต่การเสี่ยงของผู้ถือสลากนั้น ต้องเสียเงินเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย

ออกสลากกินแบ่ง (ลอตเตอรี่)

ข้อนี้ไม่ขัดข้อง

กู้เงิน

การกู้เงินซึ่งอาจเป็นการกู้เงินภายในซึ่งรัฐบาลจะร่วมมือกับคนมั่งมีในเวลานี้ ซึ่งอาจเป็นการกู้โดยตรงหรือออกใบกู้สำหรับโรงงานโดยเฉพาะ เช่นถ้ารัฐบาลจะตั้งโรงทำน้ำตาล ต้องการทุน 1 ล้านบาท รัฐบาลออกใบกู้ทำน้ำตาล 1 ล้านบาท ผู้ถือใบกู้มีสิทธิได้ดอกเบี้ยตามกำหนดและได้ผลที่โรงงาน

การกู้เงิน

การกู้เงินภายในนี้ ในเวลานี้รัฐบาลกำลังดำริจะกู้เงินราษฎรเป็นจำนวนเงิน 10 ล้านบาท ข้าพเจ้าเชื่อว่าจะกู้ได้ครั้งเดียวเท่านั้น เพราะต่อไปคงไม่มี ถ้ายิ่งมีภาษีรายได้ภาษีมรดกแล้ว เงินที่จะหากู้ยิ่งไม่มียิ่งขึ้น นอกจากนี้ถ้าราษฎรไม่มีความไว้ใจในรัฐบาลแล้ว การกู้เงินจะทำได้โดยยาก

นั้นทำได้ หรือกู้จากต่างประเทศในเมื่อต่างประเทศยินดีให้กู้ ความจริงการกู้เงินจากต่างประเทศก็ควรเอาเงินนั้นซื้อเครื่องจักรกล หรือวัตถุที่เรายังทำไม่ได้ภายในประเทศ ไม่ควรนำเงินนั้นมาใช้จ่ายในประเทศ เมื่อตกลงใจเช่นนี้แล้ว ถ้าเรากู้เงินจากต่างประเทศไม่ได้ เราก็อาจตกลงซื้อเครื่องจักรกลโดยตรงจากบริษัทในต่างประเทศ และผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ ดังเช่นบางประเทศเคยกระทำ

การหาเครดิต

สำหรับประเทศสยามเรา เห็นควรซื้อจากบริษัทในประเทศสหายเรา คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส เว้นไว้แต่จะไม่ยอมขายโดยผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ หรือราคาแพง อนึ่งรัฐบาลอาจตกลงกับบริษัทให้มาตั้งโรงงาน และรัฐบาลเอาโรงงานและผลประโยชน์ของโรงงานนั้นเป็นประกันหนี้ของบริษัทจนกว่าจะใช้เงินหมด วิธีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นวิธีที่รัฐบาลสามารถทำได้ในเวลานี้ เพราะย่อมทราบว่า เวลานี้เครื่องจักรกลมีล้นตลาดในโลก บริษัทต่าง ๆ ต้องการขายสินค้าของตนแม้จะโดยวิธีผ่อนส่งเงินก็ดี

การหาเครดิต

การที่จะจัดให้ฝรั่งมาตั้งโรงงานนี้คงทำได้ดั่งที่รัสเซียทำอยู่ เพราะเขามีประกันคือโรงงานของเขา ถ้าเราใช้เงินเขาหมดเมื่อใด โรงงานนั้นก็เป็นของเราดังนี้ บางทีจะใช้ได้ถ้าฝรั่งเขาตกลงตามนี้ ข้าพเจ้าก็ตกลง เพราะไม่เห็นเสียหายอันใด ถ้าเงินไม่มีเขาก็เอาโรงงานของเขาเป็นประกันไปเอง ข้อสำคัญอย่าเดินอย่างรัสเซียก็แล้วกัน วิธีที่กล่าวกัน คือ เมื่อรัฐบาลไม่มีเงินเข้าแล้วก็หาทางจับผิดฝรั่งว่าเขาทำผิดสัญญา และพยายามแย่งเขาเฉย ๆ อยู่ร่ำไป รัสเซียนั้นทำได้และทั้งได้ชื่อว่าเป็นเอาท์ลอว์ (Outlaw) *ของโลกอยู่แล้ว ซึ่งใหญ่โตเหลือเกินที่ใครจะปราบได้ แต่ถ้าเราเริ่มทำตัวของเราเป็นเอาท์ลอว์บ้างแล้ว อย่าได้นึกเป็นอันขาดว่าเพื่อนบ้านเขาจะปราบไม่ได้อย่างที่เขายังไม่กล้าปราบรัสเซีย ฐานะของเรากับรัสเซียนั้นต่างกันไกลเทียบกันไม่ได้เลย*

หมวดที่ 6

การจัดทำให้รายได้และรายจ่ายของรัฐบาลเข้าสู่ดุลยภาพ

เมื่อพูดถึงการที่รัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง โดยจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรเช่นนี้ ปัญหาก็ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านผู้อ่านเสมอว่า รัฐบาลจะเข้าสู่ดุลยภาพได้อย่างไร ผลจะมิเป็นว่ารัฐบาลต้องล้มละลาย ราคาเงินของเราจะตก โดยที่รัฐบาลจะต้องออกธนบัตรมากมายกระนั้นหรือ

บทที่ 1

ดุลยภาพภายในประเทศ

หักกลบลบหนี้

ข้าพเจ้าได้กล่าวประปรายไว้แล้วแต่ในตอนต้นว่า เงินเดือนที่ราษฎรได้รับก็จะหักกลบลบหนี้กันไปกับสิ่งที่ราษฎรซื้อจากรัฐบาล ฉะนั้น รัฐบาลจำต้องทำสิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งราษฎรต้องการไว้ให้พร้อมบริบูรณ์ เมื่อราษฎรต้องการสิ่งใดก็ซื้อได้ที่รัฐบาลเช่นนี้แล้ว แม้ในเดือนหนึ่ง ๆ หรือในปีหนึ่ง ๆ จะมีเงินเหลืออยู่ที่ราษฎร เงินนี้ราษฎรก็เก็บสะสมไว้เพื่อใช้จ่ายในภายหน้า ซึ่งก็ต้องซื้อจากรัฐบาล ดุลยภาพก็คงต้องมีขึ้นภายในประเทศเป็นแน่แท้ นอกจากนั้น การทำให้สู่ดุลยภาพ ยังอาจกระทำได้ด้วยการกำหนดราคาสิ่งของที่จำหน่าย แต่วิธีนี้ไม่ควรใช้ รัฐบาลควรหาวิธีที่เพิ่มสิ่งที่ราษฎรต้องการให้มากขึ้น

(ข้อ 23)

การทำดุลยภาพภายในประเทศ

หักกลบลบหนี้

วิธีทำให้เกิดดุลยภาพภายในได้นั้น ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าไม่มีทางใดดีกว่าจะจัดการให้ราษฎรเป็นลูกหนี้รัฐบาล ดังที่ผู้เขียนเตรียมไว้จะทำในโครงการเศรษฐกิจนี้ ถ้าไม่จัดให้ราษฎรเป็นหนี้รัฐบาลแล้ว ถ้ารัฐบาลขาดทุนก็ขึ้นราคาขายเสียเอง ราษฎรก็ต้องเป็นหนี้มากขึ้น เพราะไม่มีกิน รัฐบาลก็ล้มละลายได้ยาก ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าจะทำให้สะดวกดีแต่มีข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งซึ่งจะเดินคู่กันไปกับการเป็นหนี้นี้ ข้อสำคัญก็คือ เมื่อราษฎรเป็นหนี้รัฐบาลมากขึ้น และของก็ยังไม่มี ต้องกินอยู่ ถ้าเงินที่ตนจะซื้อไม่มีแล้วก็จะเกิดการคิดลักขโมยของของรัฐบาลขึ้น เมื่อเกิดการขโมยดังนี้ขึ้นรัฐบาลก็จะจับเอามาลงโทษตั้งแต่จำคุกไปจนประหารชีวิตอย่างที่ทำกันอยู่ในรัสเซียเป็นแน่ เมื่อเป็นดังนี้แล้วบ้านเมืองจะหมดความสุข และรัฐบาลจะไปโทษว่าคนเลวระยำหรืออุบาทว์กาลีโลกไม่ได้เป็นอันขาด ความรับผิดชอบนี้จะต้องอยู่กับรัฐบาล คือ ผู้ชำนาญที่นั่งโต๊ะขี้นิ้วเป็นยมบาลประจำขุมนรกนี้เท่านั้น ข้อเสียหายข้อนี้เป็นสิ่งที่ควรคิดอยู่ หรือเห็นดีที่จะได้ลงโทษประหารชีวิต เพราะขโมยข้าวโพด 2 ดอกหรืออะไรเช่นนั้น ในประเทศสยามดังที่เป็นอยู่ในรัสเซีย การที่จะเกิดความยากแค้นอันนี้คงจะมีขึ้นโดยไม่ต้องสงสัยเลย ที่รัสเซียอันเป็นพระบรมครูของวิธีเหล่า

ความต้องการของมนุษย์

ความต้องการของมนุษย์ในปัจจัยที่ดำรงชีวิตมีแตกต่างกัน และยิ่งมนุษย์มีความเกี่ยวพันกันกว้างขวางขึ้นและเจริญขึ้นแล้ว ความต้องการก็ยิ่งมีมากขึ้น ศาสตราจารย์ชาลส์จี๊ด กล่าวไว้ว่า ที่เรียกกันว่าเจริญนั้นก็หมายความถึงว่าความต้องการของมนุษย์ได้มีมาก *(คำสอนเศรษฐวิทยา เล่ม 1 หน้า 49)* เช่นคนป่าต้องการเครื่องนุ่งห่มแต่พอปิดบังร่างกายบางส่วน ครั้นคนจำพวกนั้นเจริญขึ้นก็ต้องการเครื่องนุ่งห่มปิดบังร่างกายมากขึ้น ดังนี้เป็นต้น

การทำปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต

ฉันใดก็ดี เมื่อราษฎรสยามเจริญขึ้นความต้องการก็ย่อมมีมากขึ้นตามส่วน เช่นเครื่องนุ่งห่ม ก็จะต้องการผ้าหรือแพรมากขึ้นสถานที่อยู่และภาชนะใช้สอยมากขึ้น การคมนาคมมากขึ้น เช่นต้องการรถยนต์ ต้องการเดินทางไกลติดต่อกับประเทศอื่น ต้องการพักผ่อนหาความเพลิดเพลิน เช่น การมหรสพ การกีฬาเหล่านี้เป็นต้น เมื่อรัฐบาลจัดให้มีสิ่งเหล่านี้พร้อมบูรณ์แล้ว เงินเดือนที่รัฐบาลจ่ายก็จะกลับมายังรัฐบาล ซึ่งต้องสู่ดุลยภาพได้

นี้ก็ยังปรากฏว่าไม่มีปัจจัยทั้ง 4 อย่างแจกจ่ายราษฎรได้เพียงพอเลย เขาก็ดำเนินการแล้วตั้ง 14 ปี แต่ถึงกระนั้นจนถึงทุกวันนี้ราษฎรยังไม่อยู่ดีกินดีเพียงพอ เพราะถ้าซื้อมาก รัฐบาลไม่ขายหรือขายก็ต้องเป็นหนี้มาก ลงท้ายก็เกิดแต่ความทุกข์ทรมาน การเช่นนี้คิดเล่นในกระดาษสะดวกดีกว่าที่จะทำจริง

บทที่ 2

ดุลยภาพระหว่างประเทศ

รัฐบาลยังคงต้องเป็นลูกหนี้ต่างประเทศในการที่ซื้อเครื่องจักรกลและวัตถุที่รัฐบาลทำเองไม่ได้ รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาใช้เจ้าหนี้

ทำสิ่งที่เหลือใช้ภายในให้มาก

ในการนี้จึงเป็นการจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องจัดทำสิ่งที่ทำได้ในประเทศให้เหลือเฟือ จากการใช้จ่ายภายในประเทศ และนำสิ่งที่เหลือนี้ออกไปจำหน่ายหักกลบลบหนี้กับจำนวนเงินที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้ เช่น ข้าว ไม้สัก แร่ เช่นนี้ เป็นต้น

สินค้าเข้ามีสิ่งไม่จำเป็นมาก

ความจริงแม้แต่เอกชนต่างคนต่างทำในเวลานี้ประเทศสยามก็ยังมีสินค้าออกถึง 134 ล้านบาท คือสินค้าที่เหลือใช้ภายในประเทศ แต่ประเทศสยามได้นำสินค้าอื่นซึ่งนอกจากเครื่องจักรกลเข้ามาเป็นจำนวนมาก เช่นของรับประทาน น้ำตาล เสื้อผ้า เหล่านี้ ถ้าหากรัฐบาลจัดทำสิ่งที่เราสามารถทำได้เองเสียให้เกือบหมด แล้วสินค้าออก 134 ล้านบาทนี้ก็จะใช้แลกเปลี่ยนกับเครื่องจักรกลซึ่งเราไม่สามารถที่จะทำได้ เราจะเห็นได้ว่าความเจริญของเราจะมีเพิ่มขึ้นสักปานใด นอกจากนั้นแรงงานที่ว่างอยู่ ซึ่งรัฐบาลอาจใช้เป็นประโยชน์ได้อีกนั้น ก็จะทำให้เรามีสินค้าที่เหลือจากใช้

(ข้อ 24)

ดุลยภาพระหว่างประเทศ

การทำดุลยภาพระหว่างประเทศนั้น การที่รัสเซียใช้อยู่ในเวลานี้ก็คือนำอาหารของกินออกไปขายต่างประเทศ เพื่อเอาเงินมาทำทุนซื้อเครื่องจักร ส่วนราษฎรนั้นต้องอดอยากเป็นอันมาก เมืองไทยนั้นก็คงเป็นอย่างเดียวกัน เงินรายได้จากสินค้าออกเวลานี้นั้นได้อยู่ 134 ล้านบาท กว่าจะทำให้ได้มากกว่านี้ก็กินเวลาอีกนาน และกว่าจะถึงเวลาที่เราจะมีน้ำตาลกิน มีเสื้อผ้าใช้บริบูรณ์จนถึงกับเราสามารถนำเงิน 134 ล้านบาทนี้ไปใช้ซื้อเครื่องจักรได้ ประเทศสยามอาจเปลี่ยนมือผู้ปกครองเสียอิสรภาพไปก็เป็นได้ หรือมิฉะนั้นถ้ารัฐบาลทำการค้าเองด้วยคนที่ยังไม่มีความชำนาญในการค้าดังปรากฏอยู่ ณ บัดนี้ ในหมู่ข้าราชการผู้ชำนาญของเราแล้ว เงินรายได้ 134 ล้านบาทนี้ เกรงจะกลายเป็นแต่เพียงครึ่งหนึ่งหรือต่ำกว่านั้นก็ได้

ภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งกำลังของประเทศในการที่จะแลกเปลี่ยนเอาสิ่ง ซึ่งเรายังทำไม่ได้มากยิ่งขึ้น ดุลยภาพระหว่างประเทศก็จะเป็นไปได้

หมวดที่ 7
การจัดเศรษฐกิจโดยรัฐบาลต้องระวังมิให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์

ผู้ที่อ่านโดยมีอุปาทานร้ายมักจะเหมาทันทีว่า การที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองนี้ จะทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ กล่าวคือ ผู้หญิงจะมิเป็นของกลางไปทั้งหมดหรือ ชีวิตในครอบครัวจะไม่มี คนจะหมดความมานะ ความพยายามในการที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญ คำกล่าวนี้ถ้าจะมีผู้กล่าวก็คงจะใส่ร้ายโดยไม่ตรึกตรอง

ราษฎรที่เป็นข้าราชการ ก็มีสภาพเหมือนข้าราชการทุกวันนี้

ความจริงเท่าที่กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าได้ถือว่าราษฎรเป็นข้าราชการ มีฐานะเหมือนข้าราชการทุกวันนี้ที่ทำงานแล้วได้เงินเดือน และเมื่อเจ็บป่วยชราได้เบี้ยบำนาญ ข้าพเจ้าได้ระวังมิให้มนุษย์มีสภาพเช่นสัตว์ ข้าพเจ้าประสงค์ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น ปราศจากการประทุษฐ์ร้ายต่อกันอันเนื่องจากเหตุเศรษฐกิจ ข้าพเจ้ายังเคารพต่อครอบครัวของผู้นั้น

(ข้อ 25)

การจัดเศรษฐกิจโดยรัฐบาลต้องระวังไม่ให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์

ในข้อนี้ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าได้จัดการระวังมิให้ราษฎรเป็นสัตว์ต่อไปเลย เพราะถ้าแก่ก็มีเบี้ยบำนาญให้ ผู้หญิงก็จะไม่ให้เป็นของกลาง กฎหมายลักษณะผัวเมียก็จะไม่ยกเลิก ราษฎรก็ยังมีบ้านอยู่ตามสภาพที่จะจัดให้ดีขึ้น นั่นเป็นการกรุณาดีอยู่ แต่ผู้เขียนนึกว่าสภาพการเป็นสัตว์หรือทาสกับความเป็นมนุษย์และความเป็นไทนั้น มีข้อสำคัญที่ต่าง ๆ กันอยู่ คือ มนุษย์นั้นย่อมต้องได้เสรีภาพจึงจะจัดว่าอยู่ในสภาพของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ไม่มีเสรีภาพ ความเป็นไท ที่จะทำอะไรในทางที่ถูกกับกฎหมายได้ด้วยใจสมัครตลอดชีวิตแล้ว เมื่อนั้นความเป็นมนุษย์ก็กลายเป็นสัตว์หรือทาสทันที การที่ระวังมิให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์นั้นก็ต้องระวังในข้อนี้เท่านั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพียงแต่จะจัดให้มีเบี้ยบำนาญ ให้มีของกิน ให้มีบ้านอยู่ ให้มีกฎหมายลักษณะผัวเมียเท่านั้น ไม่ใช่ข้อสำคัญเพราะสัตว์ที่เราเลี้ยงเราใช้ ก็ย่อมต้องให้สิ่งเหล่านี้อยู่เหมือนกัน เช่น เมื่อแก่เราก็ปล่อยไว้ในทุ่งให้กินอยู่ตามอำเภอใจ คอกโรงก็มีให้อยู่โดยเฉพาะ ฉะนั้น การที่จะไม่ให้คนกลายเป็นสัตว์นั้น ย่อมอยู่ที่คอยเพ่งเล็งมิให้เขาเสียเสรีภาพของเขาเป็นใหญ่ แต่ตามโครงการเศรษฐกิจที่ผู้เขียนกล่าวไว้

ผู้หญิงไม่ใช่เป็นของกลาง ความเกี่ยวพันในระหว่างผู้บุพพาการี เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดามารดากับผู้สืบสันดาน เช่น บุตรหลาน ยังคงมีตามกฎหมายลักษณะผัวเมียไม่ยกเลิก ราษฎรคงมีมานะที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญเหมือนดังข้าราชการในทุกวันนี้ ถ้าหากราษฎรหมดมานะที่จะช่วยเหลือส่งเสริมความเจริญแล้ว ข้าราชการในทุกวันนี้ก็จะมิเป็นบุคคลจำพวกที่หมดมานะที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญหรือ

การค้นคว้าในวิชาการคงมีได้

อาจมีผู้กล่าวอีกว่าการค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์จะมีไม่ได้ ข้อนี้จะเป็นการกล่าวใส่ร้ายเกินไป นักวิทยาศาสตร์ยังค้นคว้าได้เสมอ รัฐบาลจะมีรางวัลให้ และจะยอมรับกรรมสิทธิ์แห่งการคิดประดิษฐ์สิ่งใดได้ ไม่ต่างกับข้าราชการในปัจจุบันนี้อย่างไรเลย ขออย่าให้ผู้อ่านหลงเชื่อคำกล่าวที่ใส่ร้ายว่ามนุษย์เราจะต้องกินข้าวกระทะ อยู่ในรู ถ้าท่านถามผู้กล่าวว่า เขาอ่านจากหนังสือไหนที่กล่าวเช่นนั้น แล้วแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบจะเป็นพระคุณมาก

แล้วนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าจะทำให้เป็นผลสำเร็จไม่ได้เลยถ้าไม่ใช้การบังคับ เพราะในชั้นต้นราษฎรก็ไม่มีสิทธิที่จะไปทำสวนได้ตามใจสมัครเสียแล้ว และในข้อความในพระราชบัญญัติที่จะออกกำหนดอยู่ชัด ๆ แล้วว่า ราษฎรมีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ไม่ได้ การเช่นนี้จะไม่เรียกว่าเป็นการบังคับเป็นการตัดเสรีภาพในทางที่ถูกกฎหมาย และถูกหลัก ๖ ประการที่คณะราษฎรได้ประกาศในหลักเสรีภาพหรือ ดังนี้หรือจะเรียกได้ว่าในความมุ่งหมายจัดตามโครงการนี้จะพยายามมิให้ราษฎรกลายเป็นสัตว์ แต่ก็ต้องเป็นทาส เมื่อครั้งก่อนพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงประกาศเลิกทาสเสียอีก และแทนที่จะเรียกว่าข้าราชการก็กลายเป็นรัฐทาสเสียมากกว่า สัตว์นั้นอดอยากได้ยากกว่ามนุษย์ เพราะมันหาหญ้ากินได้สบายกว่า แต่รัฐทาสนี้ไม่มีทางใดจะหากินที่เดียวนอกจากเป็นทาส เพราะจะไปเพาะปลูกอะไรกินก็ไม่ได้เสียแล้ว ตกลงต้องตกอยู่ในฐานะที่ขาดเสรีภาพเสียยิ่งกว่าสัตว์พาหนะเสียอีก และแทนที่ข้าราชการหรือรัฐทาสนี้รักใคร่กันกับรัฐบาล กลับจะกลายเป็นศัตรูกัน เพราะธรรมดาทาสกับนายนั้นจะรักใคร่กันถึงขนาดเห็นใจไม่ได้ ใครเคยได้ยินบ้างว่า ทาสนั้นมีความมานะความพยายามในการช่วยเหลือส่งเสริมความเจริญให้แก่นายโดยน้ำใสใจจริง การที่มาเทียบว่าถ้าคนกล่าวว่า ราษฎรจะหมดมานะที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญแล้ว ข้าราชการบัดนี้ก็คงหมดมานะที่จะส่งเสริมความเจริญด้วยนั้นหาควรไม่ เพราะ

หมวดที่ 8
การแบ่งงานออกเป็นสหกรณ์

รัฐบาลกลางคุมไม่ทั่วถึง

แม้ตามหลักรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองก็ดี แต่ในประเทศที่กว้างขวางมีพลเมืองกว่า 11 ล้าน ดังประเทศสยามนี้ การประกอบเศรษฐกิจจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งนั้นแล้วการควบคุมตรวจตราอาจจะเป็นไปได้ทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้นจะต้องแบ่งการประกอบเศรษฐกิจนี้เป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

สมาชิกสหกรณ์ได้รับเงินเดือน

ในสหกรณ์หนึ่ง ๆ นั้น ราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์จะได้รับเงินเดือนจากสหกรณ์นั้นตามอัตรา และตนจำต้องทำงานตามกำลังความสามารถ เว้นไว้แต่เจ็บป่วยหรือพิการ หรือชราก็จะได้รับเบี้ยบำนาญ

รางวัลพิเศษ

สหกรณ์นี้จะได้ประกอบการเศรษฐกิจตามแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ เช่นสหกรณ์ในทางกสิกรรม ก็จะประกอบกสิกรรม เช่นการเพาะปลูกพืชพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ และกระทำกิจการอื่นเมื่อมีแรงงานเหลืออยู่ เช่นการสร้างถนนหนทาง การสร้างบ้านและสถานที่ดินสหกรณ์นั้น ราษฎรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์นอกจากจะได้รับเงินเดือนประจำตามอัตรา ยังคงได้รับเงินรางวัลพิเศษตามผลแห่งการที่สหกรณ์นั้นทำได้อีกสถานหนึ่ง ด้วยวิธีนี้ไม่

ฐานะข้าราชการ ณ บัดนี้กับฐานะข้าราชการซึ่งต้องทำงานอยู่ใต้เงาโครงการเศรษฐกิจของผู้เขียนนั้นต่างกัน ข้าราชการ ณ บัดนี้เป็นไท เขาสมัครเข้ามาเอง จะลาออกเมื่อใดก็ไม่มีใครห้าม ส่วนข้าราชการของผู้เขียนนั้นจะเข้ามาก็โดยถูกบังคับทางอ้อมมาแล้วเป็นอย่างน้อย และจะลาออกก็อาจได้รับโทษถึงตาย เพราะจะต้องออกไปอดตายดังที่เป็นอยู่ในประเทศรัสเซีย ซึ่งมีความเป็นจริงอยู่ว่า ถ้ากรรมกรของรัฐบาลออกหรือถูกลงโทษไล่ออกจากงานแล้ว บัตรอนุญาตสำหรับซื้ออาหารก็ถูกตัดด้วย คน ๆ นั้นก็ไม่รู้จะไปหาอาหารกินที่ใด ในที่สุดก็ต้องอดตาย วิธีการเหล่านี้อย่านึกเลยว่า จะไม่โผล่เข้ามาปรากฏในประเทศสยาม และอย่างนี้หรือจะเรียกว่าจะนำความสุขมาให้ราษฎร ความเป็นไปเหล่านี้ข้าพเจ้าจะบอกหนังสือให้อ่านได้เป็นอันมาก มีอาทิเช่น แอนอิโคโนมิคฮีสทรีออฟโซเวียตรัสเซีย และหนังสืออื่น ๆ อีก ถ้าอยากทราบจริง ๆ ก็จะบอกให้ทราบต่อไป

(ข้อ 26)
การแบ่งงานออกเป็นสหกรณ์

ผู้เขียนกล่าวว่า สหกรณ์ที่รัฐบาลจัดอยู่ ณ บัดนี้ ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเท่านั้นจึงจะเป็นสมาชิกในสหกรณ์ได้ ส่วนชาวนาที่เช่าทำอันมีจำนวนมากนั้น ไม่มีโอกาสที่จะเป็นได้ ตามความข้อนี้อาจเป็นจริงได้ แต่อย่าลืมนึกว่าจำนวนคนที่ไม่มีนาของตนเอง

ว่าคนยากจนหรืออนาถาก็ย่อมเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ ซึ่งต่างกับสหกรณ์ซึ่งรัฐบาลจัดอยู่ในปัจจุบัน คือผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเท่านั้นจึงจะเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ ส่วนชาวนาที่ต้องเช่านาทำ อันมีจำนวนมากในเวลานี้ ไม่มีโอกาสที่จะเป็นสมาชิกสหกรณ์

สหกรณ์จะมีอาณาเขตเท่าใด และจะมีสมาชิกสักเท่าใดนั้น ก็แล้วแต่สมาชิกของสหกรณ์ประการหนึ่งเช่น สหกรณ์อุตสาหกรรมย่อมมีสมาชิกที่เป็นคนงานของอุตสาหกรรมนั้นตามแต่อุตสาหกรรมจะใหญ่น้อยปานใด และสหกรณ์ในทางกสิกรรมก็สุดแท้แต่ความเหมาะสมแห่งการที่จะแบ่งเขตที่ดินที่จะประกอบกสิกรรมว่าจะควรเพียงใด และจะต้องใช้คนงานเท่าใดจึงจะควบคุมและใช้วิชาเทคนิคได้โดยสะดวก

ร่วมในกิจการต่าง ๆ

สหกรณ์เหล่านี้ ผู้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ย่อมร่วมกันประกอบการเศรษฐกิจครบรูป คือ

1. ร่วมกันในการประดิษฐ์ (Production) โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกที่ดินและเงินทุน สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออกแรง

2. ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง (Circulation) กล่าวคือ ผลที่สหกรณ์ทำได้นั้น สหกรณ์ย่อมทำการขนส่งและจำหน่ายในความควบคุมของรัฐบาล

ในประเทศไทยเวลานี้มีอยู่เพียง 36% และในจำนวน 36% นี้ก็ทำงานรับจ้างเขาในเมืองต่าง ๆ ก็ยังมีอีกมาก

(ข้อ 27)

ร่วมในกิจการต่าง ๆ

การจัดให้มีการสหกรณ์ในประเทศสยามนั้น ควรจัดให้เป็นไปดังรูปที่เดนมาร์กดำเนินอยู่ การสหกรณ์ที่เดนมาร์กทำอยู่นั้นไม่เป็นของรัฐบาล เป็นส่วนของราษฎรที่รวมกันขึ้นเป็นส่วนรวมของตัวโดยเฉพาะ ไม่ใช่เอาคนมาเลี้ยงไว้เป็นทาส

---

3. ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคและบริโภค คือ สหกรณ์จะเป็นผู้จำหน่ายของอุปโภคและบริโภคแก่สมาชิกเช่นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม แต่อาหารนั้นไม่จำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำอาหารสุกออกจำหน่าย สหกรณ์อาจจำหน่ายอาหารดิบ เช่น ข้าวสาร เนื้อดิบ เหล่านี้ ให้สมาชิกซื้อไปจัดปรุงเองตามความชอบ แต่ถ้าสมาชิกต้องการความสะดวก จะซื้ออาหารที่สำเร็จแล้วจากสหกรณ์ก็ได้ตามใจสมัคร

4. ร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่ คือ สหกรณ์จะได้จัดสร้างสถานที่อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล สมาชิกครอบครัวหนึ่งก็จะมีบ้านอยู่หลังหนึ่ง และปลูกตามแผนผังของสหกรณ์ ให้ถูกต้องตามอนามัย และสะดวกในการที่จะจัดการปกครองและระวังเหตุภยันตราย

เทศบาล สาธารณสุข การศึกษา การทหาร

เมื่อราษฎรได้รวมกันเป็นสหกรณ์ มีบ้านอยู่เป็นหมู่ด้วยกันแล้ว การจัดให้สหกรณ์ได้มีการปกครองตามแบบเทศบาล (Municipality) ย่อมทำได้สะดวก ตลอดจนการอนามัยและสาธารณสุข เช่น สหกรณ์จะได้จัดให้มีแพทย์ออกข้อบังคับว่าด้วยการรักษาอนามัย และการศึกษาอบรมหมู่คนก็ทำได้ง่าย เพราะสมาชิกอยู่ใกล้ ๆ กัน เมื่อเสร็จจากการทำงานวันหนึ่ง ๆ สหกรณ์อาจออกข้อบังคับให้มาเรียนหรืออบรม การเรียนอาจเป็นโดยวิธี

หนังสือหรือวิธีแสดงภาพ ฉายภาพ และการแสดงอื่น ๆ การระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายจะสะดวก นอกจากนี้ทางทหารอาจอาศัยสหกรณ์เป็นเครื่องมือที่จะอบรมวิชาทหารแก่บุคคลที่ก่อนถูกเกณฑ์ทหารหรือพวกกองเกินอัตรา (Military Preparation) การเกณฑ์ทหาร การระดมพลเหล่านี้ ย่อมสะดวกด้วยประการทั้งปวง ฯลฯ

หมวดที่ 9
รัฐบาลจะจัดให้มีการเศรษฐกิจชนิดใดบ้างในประเทศ

ป้องกันการปิดประตูค้า

รัฐบาลจะต้องถือหลักว่า จะต้องจัดการกสิกรรมและอุตสาหกรรมทุกอย่างให้มีขึ้น ซึ่งในที่สุดประเทศไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อป้องกันภยันตรายอันเกิดจากการปิดประตูการค้าได้ เมื่อเรามีสิ่งที่ต้องการภายในประเทศครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว แม้จะต้องถูกปิดประตูค้าก็ไม่เป็นการเดือดร้อนอันใด ผู้ที่หลงเชื่อในลัทธิอาดามสมิทว่าประเทศต่าง ๆ จะต้องแบ่งแยกการงานกัน ประเทศใดทำแต่กสิกรรม ไม่ต้องประกอบอุตสาหกรรมนั้น ความจริงเป็นหลักที่ดีในเมื่อประเทศต่าง ๆ สุจริตต่อกัน ไม่มีการปิดประตูค้าหรือกดราคาแกล้งกัน แต่ในปัจจุบันนี้หาเป็นเช่นนั้นไม่

(ข้อ 28)

หมวดที่ 9 รัฐบาลจะจัดให้มีการเศรษฐกิจชนิดใดบ้างในประเทศป้องกันปิดประตูค้า

การที่จะคิดการป้องกันการปิดประตูค้านี้ก็เป็นการดีอยู่ แต่ถ้าจะพูดถึงความจำเป็นแล้วว่า เราควรจะกลัวการปิดประตูค้าแล้วหรือไม่ ก็จะต้องตอบว่าไม่ควรกลัวเลย การปิดประตูค้านี้ ถ้าใครจะทำกับประเทศสยามแล้ว ก็เป็นการโง่ของผู้นั้น เพราะจะมาเสียเงินทำเช่นนั้นทำไม มีวิธีอื่นที่จะบังคับให้ประเทศสยามต้องยอมจำนนได้ถมเถไป มีอาทิเช่น ส่งเรือรบซึ่งมีเครื่องบินบรรทุกอยู่เสร็จเข้ามากับเรือครูเซอร์ บรรทุกทหารมาขึ้นที่กรุงเทพฯ ก็คุมกรุงเทพฯ อยู่แล้ว ทุกวันนี้เราย่อมรู้ดีว่าเพื่อนบ้านเขาไม่ชอบวิธีการเศรษฐกิจแบบนี้ ถ้าเราทำขึ้นเมื่อใดก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เขาจะไม่ส่งคนของเขาเข้ามายึดทรัพย์สิ่งของเราดังกล่าวแล้ว กว่าเราจะมีกำลังพอที่จะป้องกันการปิดประตูค้าได้ บ้านเมืองของเราก็หมดไปเสียแล้ว โดยแม้แต่บานประตูก็คงจะยังทำไม่แล้วทัน เพราะฉะนั้นการกลัวที่จะปิดประตูค้านี้เป็นการกลัวที่หามูลมิได้ เป็นการเอาอย่างประเทศรัสเซียเท่านั้น เพราะประเทศรัสเซียกลัวการปิดประตูค้าเป็นอันมาก ที่รัสเซียกลัวเช่นนั้น เพราะว่าตนทำตัวของตนเป็นเอาท์ลอว์ของโลก และกลัวใครเขาจะมาแกล้งการที่ใครจะแกล้งรัสเซียหรือบังคับให้รัสเซียต้องยอมแพ้ได้นั้น ไม่มีหนทางใดกระทำได้

ความเห็นนักเศรษฐวิทยาเยอรมัน

เราจำต้องดำเนินตามหลัก ของนักเศรษฐวิทยาของเยอรมันผู้หนึ่งชื่อ เฟรดอริค ลิสต์ ซึ่งแสดงความเห็นว่าเยอรมันนีต้องทำตนให้เป็นรัฐบริบูรณ์เสียก่อน กล่าวคือ มีอุตสาหกรรม กสิกรรม ศิลปวิทยา ให้พร้อมสมบูรณ์ และเมื่อได้เป็นเช่นนั้นแล้วจะมีการแข่งขันในระหว่างประเทศก็ควรเยอรมันนีได้เจริญขึ้น เพราะถือหลักนี้กันทั้งประเทศเยอรมันนีเอง การที่รัฐบาลจัดทำได้ผลดีเพียงไร เช่น การรถไฟเป็นต้น และในปัจจุบันนี้เองประเทศเยอรมันนีเห็นว่าบ้านเมืองจะสุขสมบูรณ์ได้ก็แต่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจจึงได้มอบตำแหน่งรัฐบาลให้แก่ฮิตเล่อร์ ซึ่งฮิตเล่อร์เป็นผู้นิยมในลัทธิที่รัฐบาลจัดทำเศรษฐกิจของตัวเอง ในอังกฤษมีท่านแมคโดนาล ในประเทศฝรั่งเศสมีท่านดาลาลิเอร์เป็นหัวหน้าในรัฐบาล ท่านเหล่านี้ดำเนินลัทธิอย่างไรก็ย่อมทราบกันอยู่แล้วว่าดำเนินลัทธิที่ต้องการให้ราษฎรทำร่วมกันกับรัฐบาลและต้องการการประกันของรัฐบาล (Assurance Sociale) ไม่มากก็น้อย

สะดวกเท่ากับการปิดประตูค้า เพราะถ้าจะยกทหารไปปราบก็คงจะสิ้นเปลืองเงินมากกว่าการปิดประตูค้า เพราะรัสเซียเป็นประเทศใหญ่ รัสเซียมองเห็นอันตรายทางนี้จึงต้องป้องกันการเปิดประตูค้า ที่ผู้เขียนมิได้นึกถึงฐานะของประเทศสยามเรา มัวไปหลงเสียว่าเหมือนกับรัสเซียหมด เขาจะทำอะไรก็ไปคัดลอกเขาออกมาโดยมิได้ไตร่ตรองให้สมเหตุสมผลเท่านั้น จึงได้คิดจะป้องกันการปิดประตูค้าในสยามบ้าง ซึ่งถึงจะป้องกันไปเท่าใดก็ไม่มีใครเขามาทำเช่นนั้น เขามีวิธีอื่นดีกว่าถมไป เพราะเมืองเรานิดเดียวเท่านี้ และสภาพก็เหมาะที่จะทำการรุกรานด้วยกำลังทหารได้คล่องแคล่ว เพราะเราไม่มีเครื่องป้องกันการรุกรานอย่างง่ายนี้เพียงพอ ยังจะมัวไปคิดการป้องกันการปิดประตูค้าทำไมให้ป่วยการ คล้ายกับวางขวากขวางประตูบ้านกันขโมย แต่นอนเปิดหน้าต่าง 2 บานเต็มที่ดังนี้ ขโมยอะไรจะดันไปเข้าทางประตู ปีนขึ้นหน้าต่างขโมยของเอาเสียมิดีกว่าหรือ

นอกจากนี้การที่ประเทศสยามจะเป็นรัฐบริบูรณ์ไปได้นั้นยังสงสัย เพราะเราขาดของดิบ (Raw Materials) ในการทำอุตสาหกรรม เราขาดทั้งเหล็กและทั้งถ่านที่จะทำการดังนี้ กว่าจะทำได้ก็คงต้องกินเวลานานนับ 100 ปี

การที่ยกตัวอย่างว่าอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส จะทำการดังนี้หมดนั้นก็ยังไม่จริง มิสเตอร์ แม็กโดนาล ฮิตเลอร์ และดาลาดิเอร์ อาจได้คิดถึงสิ่งเหล่านี้ก็อาจเป็นได้ แต่ก็

หมวดที่ 10
การป้องกันความยุ่งยาก ในปัญหาเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง

เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานทำให้ระส่ำระสาย

ถ้าประเทศสยามจะดำเนินตามลัทธิที่ปล่อยให้บริษัทเอกชนเป็นเจ้าของโรงงานแล้ว ให้ผู้ที่สนับสนุนลัทธินั้นพึงสำเหนียกว่า ตนจะนำความระส่ำระสายและความหายนะมาสู่ประเทศ ผู้ที่เคยไปศึกษาวิชาในยุโรปช่างไม่รู้บ้างหรือว่า การที่กรรมกรรับจ้างได้เกิดวิวาทบาดหมางกันถึงกับบางคราวนายจ้างต้องปิดโรงงาน (Lockout) บางคราวกรรมกรพากันหยุดงาน (Strike) อันโต้เถียงกันด้วยเรื่องค่าจ้างบ้าง เรื่องเวลาทำงานบ้าง เรื่องการพักผ่อนบ้าง การประกันภัยของกรรมกรบ้าง เหล่านี้ มิใช่เป็นเพราะเหตุที่เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานดอกหรือ ในประเทศสยามเรานี้ แม้โรงงานจะมีเพียงเล็กน้อย เราก็เห็นแล้วว่าปัญหาได้เริ่มเกิดขึ้น เช่นกรรมกรรถรางเป็นต้น ยิ่งบ้านเมืองเจริญขึ้นโรงงานมีมากขึ้น คราวนั้นแหละท่านคงจะเห็นว่า ความระส่ำระสายจะเกิดมีขึ้นเพียงใด แต่ถ้าการประกอบเศรษฐกิจทั้งหลาย รัฐบาลได้เป็นเจ้าของเสียเองแล้ว ราษฎรทั้งหลายไม่ว่าเป็นกรรมกรหรือข้าราชการประเภทใด เมื่อได้ทำงานตามกำลังและความสามารถเหมือนกับกรรมกรและข้าราชการประเภทอื่นแล้วก็จะได้รับผลเช่น

ไม่ปรากฏว่าใครเริ่มทำการเหล่านี้เลย แม็กโดนาลเองนั้นดูเหมือนจะเลิกเอาเสียด้วยซ้ำ ส่วนฮิตเลอร์นั้นเดินแบบแฟสสิสมากกว่า และก็ได้ข่าวว่าทำการปราบปรามคอมมูนิสต์อย่างเต็มที่ ดาลาดิเอร์นั้นก็ยังไม่ปรากฏว่าทำอะไรดังนี้ อย่างไรก็ดีถึงแม้ประเทศทั้ง 3 นี้ เขาจะดำเนินการตามนี้ เขาก็คงไม่กระทำไปด้วยการบังคับราษฎร ดังที่มีอยู่ในโครงการนี้ ประเทศเหล่านี้เขามีเครื่องจักรเครื่องมือพร้อมบริบูรณ์แล้ว ตลอดจนคนที่ชำนาญถ้าเขาจะทำจริง ๆ เขาก็มีโอกาสที่จะทำสำเร็จได้ดีกว่าเรามาก แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่ปรากฏว่าเขาจะทำ แต่ถ้าผู้เขียนเชื่อว่าเขาจะทำกันแล้วก็ลองดูเขาทดลองต่อไปอีกมิดีกว่าหรือ จะรีบฮวบฮาบเป็นที่ 2 รัสเซียทำไม รัสเซียซึ่งเป็นพระบรมครูเองก็ยังไม่ปรากฏว่าได้ผลอย่างงาม ก็รอดูเขาไปอีกสักหน่อยจะมิดีกว่าหรือ

(ข้อ 29)
เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานทำให้ระส่ำระสาย

การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้ ความจริงก็อาจมีได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าคิดว่าถ้ารัฐบาลจัดการทำเศรษฐกิจเสียเองหมดแล้ว และห้ามไม่ให้ราษฎรไปทำนาเอง ไม่ให้ราษฎรจับจองที่ดินเอง โดยการจำกัดออกสัมปทานแล้ว การระส่ำระสายดังว่าน่าจะมีมากกว่านั้นอีก การป้องกันความยุ่งยากระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างนั้น ประเทศอิตาลีซึ่งได้จัด

เดียวกันเป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาลเป็นผู้แทนของราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจทั้งปวงนั้น เมื่อผลแห่งการเศรษฐกิจมีมากราษฎรผู้เป็นกรรมกรและข้าราชการก็ได้รับเงินเดือนมากขึ้นตามส่วน รัฐบาลจะไปเกียดกันไว้เพื่อประโยชน์ของใครก็ไม่มีเลย ซึ่งต่างกับเอกชนผู้เป็นเจ้าของโรงงานซึ่งเป็นธรรมดาอยู่เองที่เอกชนนั้นจะต้องเกียดกันเอาผลกำไรไว้ให้มาก และกดขี่ฉ้อแรงของกรรมกรเอาไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว

จริงอยู่ มีผู้กล่าวว่าถ้ารัฐบาลจัดการประกอบเศรษฐกิจเสียเอง รัฐบาลทำมีแต่ขาดทุน คำกล่าวนี้ผู้กล่าวเอาตัวอย่างที่เลวของบางประเทศมาใช้ กล่าวคือในประเทศที่วินัยบกพร่อง คนงานทำงานไม่เต็มที่ ทั้งนี้มิใช่แต่รัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงจะขาดทุน แม้แต่เอกชนเองก็ตาม ถ้าหากการประกอบเศรษฐกิจนั้นคนงานไม่มีวินัยหรือวินัยบกพร่อง เอกชนนั้นก็จะขาดทุนเช่นเดียวกัน ทางแก้ในเรื่องวินัยแห่งโรงงานนี้ จึงไม่ใช่อยู่ในเรื่องที่รัฐบาลหรือเอกชนเป็นเจ้าของ ความจริงอยู่ที่ระเบียบของโรงงานและการควบคุมของหัวหน้างาน อีกประการหนึ่งถ้าจะพิจารณาถึงการประกอบเศรษฐกิจทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่ารัฐบาลมีแต่กำไร เพราะได้ใช้แรงงานที่สูญสิ้นไปนั้นให้เป็นประโยชน์ทั้งหมดและจักประหยัดแรงงานได้

การเศรษฐกิจตามแบบนี้เขามีวิธีป้องกันและดำเนินมาเป็นการเรียบร้อยดีมาก

การที่ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้าคนงานเป็นข้าราชการ และไม่มีการหยุดงาน (Strike) *นั้นไม่เป็นการแน่ การเป็นคนงานหรือข้าราชการก็เป็นคนเหมือนกัน ถ้าคนงานไม่พอใจได้ ข้าราชการก็ไม่พอใจได้ นอกจากจะกดขี่ข้าราชการดังกล่าวแล้วให้กลายเป็นทาสจนคนหมดความเป็นมนุษย์แล้ว การอาจเป็นไปอีกอย่างหนึ่งก็ได้ รัฐบาลที่มาทำการค้าขายก็เปรียบเหมือนนายจ้าง ถ้าลูกจ้างได้รับความกดขี่ก็จะสไตรค์ได้อย่างเดียวกันผิดกันก็อยู่แต่ว่า ถ้ารัฐบาลเป็นนายจ้างแล้ว ถ้าลูกจ้างเลิกงานหรือดื้อดึงขึ้นมา รัฐบาลก็มีปืนกล และการตัดใบซื้ออาหารเป็นเครื่องมือบังคับ เช่นที่รุสเซีย ถ้าคนงานคนใดไม่พอใจ เขาก็เชิญออกจากงาน เมื่อถูกออกจากงานก็ถูกตัดใบซื้ออาหาร คนนั้น ๆ ก็ต้องอดตาย*

เรื่องกรรมกรรถรางที่ผู้เขียนอ้างว่าเป็นการแสดงข้อหนึ่งถึงความระส่ำระสายอันนี้นั้น ข้าพเจ้าขอตอบได้ว่าการที่กรรมกรรถรางหยุดงานนั้น หาใช่เกิดจากการหยุดเพราะความเดือดร้อนจริงจังอันใดไม่ ที่เกิดเป็นดังนี้นั้นก็เพราะ มีคนยุให้เกิดการหยุดขึ้น เพื่อจะได้เป็นโอกาสได้ตั้งสมาคมคนงานและตนจะได้เป็นหัวหน้า และได้รับเงินเดือนกินสบายเท่านั้น

รัฐบาลทำมีกำไร

ถ้ารัฐบาลทำงานมีกำไร ราษฎรจะได้เงินเพิ่มขึ้นนั้น แต่ก็ไม่เห็นว่ามีอะไรมา

กับทั้งเพิ่มแรงงานได้ด้วยวิธีเครื่องจักรกล อะไรเล่าจะเป็นเหตุให้รัฐบาลเกิดขาดทุน

เป็นของประกันว่าผลที่ทำนั้นจะดี นอกจากความเชื่อว่าจะดีเท่านั้น แต่ถ้าผลนั้นร้าย ราษฎรก็พากันอดตายไปหมด จะมีผู้ที่ไม่ไปร่วมอดอยากกับราษฎร ก็คือ พวกท่านที่ชำนาญที่คอยชี้นิ้วอำนวยการเท่านั้น การที่ทำอะไรนี้ต้องนึกถึงหัวอกทั้งสองฝ่ายว่าจะรู้สึกอย่างไร ถ้าท่านผู้ชำนาญต่าง ๆ ลองไปเป็นข้าราชการขุดดิน และกลับให้ราษฎรมานั่งแทนอำนวยการบ้าง จะเห็นว่าลำบากไม่น้อย เมื่อคนเกิดการอดอยากขึ้นดังนี้แล้วก็จะมีการระส่ำระสายเดือดร้อนโดยแน่นอน ซึ่งถ้าปล่อยให้ราษฎรทำนาไปเองแล้วคงจะไม่มีการเดือดร้อนถึงขั้นที่เกิดขึ้นเป็นแน่

การขาดทุน

การขาดทุนนั้นจะเกิดขึ้นได้ คือ ตามธรรมดานั้นถ้ารัฐบาลทำอะไรแล้ว อาจเป็นการเปลืองมาก ความจริงข้อนี้เป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไป เพราะคำว่ารัฐบาลนั้น ข้าราชการผู้ที่ทำการให้รู้สึกว่าไม่คล้ายมนุษย์ ไม่สู้กลัวเสียหายนักว่า มีเงินที่ไหลมามิได้ขาดสาย ถึงจะขาดตกบกพร่องกันบ้างก็ไม่เป็นไร และมักจะไม่ระวังเท่ากับเป็นของของตัวเอง ตัวอย่างเช่นนี้หาได้มากมาย และถึงแม้ว่ารัฐบาลจะจัดระเบียบอย่างดี การเช่นนี้จะไม่มีเลยก็ตาม ข้อเสียหายก็อาจมีได้จากการอื่น เช่น ความชำนาญและฝีมือ เพราะสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างก็คือฝีมือ (skill) *ของคนงานและความชำนาญของผู้ดูแลงาน การที่จะเพาะฝีมือให้เกิดขึ้นโดยทันทีย่อมไม่ได้ ย่อมต้องการเวลาหัดอีกเป็น*

เวลาตามสมควรและต้องการความชำนาญประกอบ การที่ไม่มีฝีมือนั้นย่อมใช้ของเสียเร็ว ถึงแม้รถยนต์หรือเครื่องจักรใดนาจะเป็นการใช้งานก็จริง แต่การที่จะสอนให้ถนอมขับขี่นั้น ก็ต้องการฝีมือมากเหมือนกัน หาไม่รถนั้นก็จะเสียหายโดยเร็ว อันเป็นการเปลืองโดยไม่ใช่เหตุ อีกอย่างหนึ่งดูตัวอย่างรัสเซียที่เขามักสร้างโรงงานต่าง ๆ เขาเอาคนเข้าไปใส่ไว้เพิ่มเติมมากกว่าความจำเป็นอีกเป็นอันมาก คนงานของเขาก็ไม่มีความชำนาญหรือฝีมือของที่ทำออกจากโรงงานก็ใช้ไม่ได้เสียตั้ง 70 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งภายหลังก็ต้องพังลงทำใหม่อีกอันเป็นการเปลืองโดยใช่เหตุ นอกจากนี้วิธีหักกลบลบหนี้ดังกล่าวแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดการยักยอกมากขึ้นอีกเป็นอันมาก เพราะคนคงมีหนี้ท่วมหัว และต้องการหาเงินใหม่ หาโดยทางตรงไม่ได้ ก็ต้องหาโดยทางอ้อม ความลำบากต้องถูกลงโทษเข่นเขี้ยวก็จะมีมิได้ขาด นอกจากนี้การช่วยให้พวกกันเข้าทำงานในตำหน่งที่สบาย ๆ ก็ย่อมจะต้องเกิดมีขึ้นอีก และการที่เรียกว่าเรดเท็ป (Red Tape) ช่วยคนอะไรเหล่านี้ก็จะมีเพิ่มทวีขึ้น การเสียหายขาดทุนในการที่รัฐบาลกระทำเศรษฐกิจเองนั้น มีความจริงอย่างชัดเจนดังเหตุที่กล่าวมาแล้ว คือ การเปลืองโดยใช่เหตุประการหนึ่ง การเรดเท็ปหนึ่ง การจัดหาคนมีฝีมือหรือผู้ชำนาญไม่ได้ดีหนึ่ง ประเทศรัสเซียซึ่งมีผู้ที่ชำนาญในเชิงเศรษฐกิจนั้นมีมากกว่าเราหลายเท่า แต่ถึงกระนั้นเมื่อรัฐบาลจัดการทำเศรษฐกิจเองแล้วก็ ยังขาด

ทุนปันปี้ ดังจะเห็นได้ในคำพูดของเซอร์ขินสะกี้ ซึ่งเคยเป็นสภานายกของสภาบำรุงเศรษฐกิจ (President of the Supreme Economic Council) ได้พูดในที่ประชุมสภาเมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ.1922 ดังปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องแอนอิโคโนมิค-อิสตอรีออฟโซเวียตรัสเซีย เล่ม 2 หน้า 323 ถึง 332 รัสเซียนั้นเวลานี้อยู่กินอย่างเปลืองที่สุดใช้เงินหลายร้อยล้านรูเบิลไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ การงานทุกอย่างเดินไปอย่างออฟฟิศรัฐบาล การค้าทุกอย่างที่รัฐบาลทำก็มีข้าราชการที่ทำเกินจำนวนต้องการตั้ง 1,000 เศษไปทั่วทุกแห่ง การเงินที่ทุก ๆ ออฟฟิศเพิ่มพิเศษก็มากมายก่ายกอง การที่ต้องเปลืองไปเหล่านี้นั้น ก็สำหรับแต่ในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น ส่วนประเทศบ้านนอกแล้วอดอยาก อาหารไปถึงไม่เพียงพอเลย การใช้จ่ายที่เปลืองดังนี้ทำให้ราคาของสูงขึ้นอย่างมากมายเกินคาดหมาย เสมียนพนักงานก็เพิ่มขึ้นมิได้ขาด ดูตัวอย่างเช่นโรงงานเหล็กกล้า (สตีลทรัสต์) ซึ่งปรากฏว่าการเงินฝืดเคืองที่สุด แต่ถึงกระนั้นคนงานขั้นเสมียนพนักงานก็เพิ่มจากจำนวน 250 ถึง 900 แล้ว เงินเดือนก็ต้องเสียมากมายขึ้น

ข้าราชการที่ทำการติดต่อกับคณะกรรมการร่างโครงการใหม่ มีจำนวนตั้ง 400,000 คน สหกรณ์ต่าง ๆ ก็มีเสมียนพนักงานเกินตัวไปหมดสิ้น การใช้ถ่านใช้น้ำมันและของดิบต่าง ๆ ก็เปลืองอย่างน่ากลัว ดังนี้เป็นต้น ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าถ้ารัฐบาลเราเริ่มทำบ้างก็คงจะไม่พ้นการเปลืองดังว่า

หมวดที่ 11
แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ

เพื่อที่การประกอบเศรษฐกิจจะได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยและได้ผลดี รัฐบาลก็จำต้องวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ การวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้จะต้องคำนวณและสืบสวนเป็นลำดับดังต่อไปนี้

ความเป็นอยู่ของอารยประเทศ

1. จำต้องคำนวณและสืบสวนว่า ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตตามความต้องการของราษฎรนั้น มีอะไรบ้างและฯลฯ จะต้องมีจำนวนเท่าใดจึ่งจะพอเพียงแก่ความสุขสมบูรณ์ของราษฎรตามควรแก่ความเจริญ ไม่ใช่คำนวณอย่างการแร้นแค้น เช่นอาหารก็จะต้องคิดถึงจำนวนข้าว เนื้อสัตว์ เกลือ ผัก ผลไม้ น้ำตาล ฯลฯ ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่ยากจนจะต้องมีรับประทาน เครื่องนุ่งห่มก็จะต้องคิดถึงจำนวนผ้าและแพรซึ่งบุคคลธรรมดาไม่ยากจนจะต้องมี เช่นหมวก เสื้อ กางเกง ถุงเท้า รองเท้า ฯลฯ เหล่านี้ ในเรื่องสถานที่อยู่ก็จะต้องคิดว่าในครอบครัวหนึ่งมีบ้านอยู่หลังหนึ่ง บ้านนั้นไม่ใช่กระท่อมหรือกระต๊อบ จะต้องเป็นบ้านที่บุคคลธรรมดาอยู่ได้ด้วยความผาสุกและทนทานได้นาน เช่นตึกเป็นต้น ต้องคิดถึงการเปลี่ยนกระท่อมหรือโรงนา ซึ่งเหมือนกับคนป่าในอาฟริกาในเวลานี้ มาเป็นตึกรามซึ่งมีสภาพเท่าเทียมอารยประเทศ ในการ

นี้เป็นแน่ และเมื่อเปลืองเข้า การขาดทุนก็ย่อมหนีไม่พ้น การขาดทุนของรัสเซียในการที่รัฐบาลทำเศรษฐกิจนี้ สตาลินเองก็กล่าวว่าเป็นเช่นนั้น (ดูในแอพอิโคโนมิคฮิสตอรีออฟโซเวียตรัสเซีย หน้า 324) ดังคำว่าเวลานี้ผู้ร้ายกำลังเข้าปล้นรัฐบาล ผู้ร้ายเหล่านี้เป็นผู้ร้ายใจเย็นเห็นแก่สนุกเป็นใหญ่ ขโมยอะไรได้ก็ขโมยเอา มีจำนวนนับพัน แต่คนเช่นนี้แทนที่จะถูกเรียกว่าพวกโจรกลับเห็นว่าเป็นพวกเก่ ดังนี้เป็นต้น ซึ่งก็เห็นได้ว่ารัฐบาลที่ทำการค้าขายนั้นก็คงไม่พ้นขาดเสียหายหมดเปลืองอันเกี่ยวด้วยเจ้าหน้าที่ช่วยเลี้ยงคน ไม่พยายามให้มีดุลยภาพ มีแต่การเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ทั้งสิ้น นี่แหละเป็นทางขาดทุนที่จะมาถึงละ ก็เมื่อมีการขาดทุนแล้ว รัฐบาลไม่ช้าก็ต้องเที่ยวกดขี่คนโดยขึ้นภาษีเป็นสิ่งของ ซึ่งผู้เขียนโครงการก็ได้กล่าวแล้ว เก็บภาษีเป็นสิ่งของ เช่น ข้าว ปลา ดังนี้ก็เท่ากับเป็นการริบทางอ้อม แล้วความสันติสุขจะเกิดได้อย่างไร ข้าพเจ้าแลไม่เห็น อย่าว่าแต่เราเลย แม้แต่รัสเซียซึ่งเป็นบรมครูของการเศรษฐกิจแบบนี้ก็ยังเป็นดังนี้ได้ เราหรือจะพ้นไปได้

(ข้อ 30)
แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ

การวางแผนที่กำหนดมานี้ไม่เป็นผิดอันใด น่าจะต้องสำรวจดู การสำรวจดูนี้ย่อมจะต้องทำให้ละเอียดดี ถูกต้องตามหลักการจึงจะควร หาไม่ผลที่ได้จะไม่ดีพอจะไปใช้ในการติดต่อไปภายหน้า การที่วางขั้นกระทำมาดังนี้ไม่มีข้อขัดข้องอย่างไร

คมนาคมนั้นเล่าก็ต้องคิดถึงการคมนาคมทางบกว่า จะต้องสร้างรถไฟถนนหนทางอันเชื่อมราษฎรทุก ๆ สหกรณ์ ทุกตำบลในพระราชอาณาจักรให้ทั่วถึงกัน การสร้างคลองหรือท่าอันเป็นการคมนาคมทางน้ำและการคมนาคมทางอากาศ ตลอดจนยวดยานที่ราษฎรในครอบครัวหนึ่งหรือในสหกรณ์หนึ่ง ๆ ควรมีควรใช้ เช่น รถยนต์ เหล่านี้ต้องเทียบกับสภาพของคนไทยที่จะให้มีสิ่งเหล่านี้เท่าเทียมกับคนที่มีอยู่ในประเทศที่เจริญแล้ว

2. เมื่อคำนวณและสืบสวนดังกล่าวในข้างต้นแล้ว ก็จะต้องคำนวณและสืบสวนต่อไปว่า สิ่งเหล่านั้นถ้าจะทำขึ้นจะต้องอาศัยที่ดิน แรงงาน เงินทุนเป็นจำนวนเท่าใด เช่น การปลูกข้าวซึ่งจะเพียงพอแก่การที่พลเมือง 11 ล้านรับประทาน เช่นสมมติจะต้องการข้าวสาร 2,931 ล้านกิโลกรัมจะต้องอาศัยที่นา 15 ล้านไร่และจะต้องอาศัยแรงงานตามวิธีต่างๆ สุดแต่การทำนาจะใช้แรงคนกับแรงสัตว์พาหนะหรือจะใช้แรงคนกับเครื่องจักรกล เช่น การไถ ถ้าคนไถตามธรรมดาจะได้วันละ 1/2 ไร่ ในการไถก็สิ้นแรง 30 ล้านแรง แต่ถ้าใช้เครื่องจักรกล ซึ่งเครื่องจักรไถนาเครื่องหนึ่งไถได้วันละ 40 ไร่ ซึ่งต้องการคนขับคนหนึ่งและผู้ช่วยคนหนึ่งแล้ว แรงงานของคนก็จะต้องใช้เพียง 750,000 แรงเท่านั้น ทุ่นแรงงานได้หลายเท่า สมมติว่าการคราดและหว่านถ้าใช้แรงคนก็ต้องสิ้น 15 ล้านแรง แต่ถ้าใช้เครื่องจักรกลก็จะต้องใช้เพียง 750,000 แรง (เทียบตามข้างต้น)

ควรจะทำได้ ข้อสำคัญต้องอย่าลืมนึกว่าคนเรานั้น การกิน การต้องการ และการอื่น ๆ ย่อมต่างกันทั้งนั้น ถ้าสำรวจที่แห่งหนึ่งแล้ว อย่าตกลงใจทันทีว่า ที่อื่นก็คงเป็นเหมือนกัน

การเกี่ยว ถ้าใช้แรงคนก็ต้องสิ้น 30 ล้านแรง แต่ถ้าเครื่องจักรกลนำมาใช้ได้ โดยปรับที่นาให้ไขน้ำออกได้ซึ่งเครื่องจักรกลเกี่ยวจะใช้การได้แล้ว ก็ต้องใช้แรงคนเพียง 750,000 แรง

ดังนี้ รวมแรงงานที่จะต้องใช้จึงอาจเป็นดังนี้

เครื่องจักรกลทุ่นแรงงาน

ก. ถ้าใช้แรงคน ผสมกับแรงสัตว์พาหนะเท่านั้นสิ้นแรงงาน 90 ล้านแรง

ข. ถ้าใช้เครื่องจักรกลในการไถ คราด หว่าน ลากขน ส่วนการเก็บเกี่ยวใช้แรงคน เมื่อเครื่องจักรกลยังนำมาใช้ไม่ได้ ก็จะต้องสิ้นแรงงาน 32,250,000 แรง

ค. ถ้าใช้เครื่องจักรกลทั้งหมด ก็จะใช้แรงคนเพียง 3 ล้านแรงเท่านั้น และเงินทุนที่จะต้องใช้ก็ต่างกัน เช่นถ้าใช้เครื่องจักรกลก็ต้องหาซื้อเครื่องจักรกลและน้ำมัน สมมติว่าที่นา 15 ล้านไร่ ใช้เครื่องไถ 5,000 เครื่อง ๆ ละ 3,000 บาท ดังนี้ทุนที่จะซื้อเครื่องไถนาก็คงเป็นเงิน 15 ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลอาจผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ ได้ และหาทุนในการซื้อน้ำมันหรือตั้งโรงกลั่นกรอง ขุดหาน้ำมันหรือเชื้อเพลิงอื่น ๆ

3. เมื่อทราบจากการคำนวณดังกล่าวข้างต้นแล้วก็จะต้องคำนวณและสืบสวนถึงที่ดิน แรงงาน เงินทุนของรัฐบาลที่มีอยู่ในเวลานี้ และที่จะมีขึ้น เพื่อทราบกำลังแห่งการที่

จะประกอบเศรษฐกิจ เช่น ที่ดินเรามี 320 ล้านไร่เศษ เป็นที่นาแล้ว 18 ล้านไร่ และเป็นที่ไร่ที่ป่าซึ่งจะปลูกพืชผลได้อย่างไร และจัดการทำป่าไม้อย่างไร ในใต้ดินมีแร่อย่างไร ซึ่งเราจะจัดการขุดขึ้นมาใช้ได้ และคำนวณถึงแรงงาน เช่นพลเมือง 11 ล้านคนนี้ สมมติคงเป็นเด็กและคนชราซึ่งทำงานไม่ได้ 5 ล้านคน คงเป็นคนที่ทำงานได้ 6 ล้านคน ในวันหนึ่งทำงาน 8 ชั่วโมง และปีหนึ่งทำงาน 280 วัน หยุด 85 วัน คงได้แรงงาน 1,680 ล้านวันแรงงาน ในบรรดาแรงงานเหล่านี้ ก็จะแยกเป็นแรงงานที่ทำด้วยน้ำพักน้ำแรงเท่าไร แรงงานฝีมือเท่าไร แรงงานวิชาพิเศษเช่นนายช่าง แพทย์ ครูเท่าใด แรงงานในการควบคุมเช่นหัวหน้างานและข้าราชการฝ่ายปกครองเท่าใด และจะต้องคำนวณถึงเงินทุนที่รัฐบาลจะจัดให้มีได้เช่นการกู้เงินภายใน การร่วมมือกับผู้มั่งมี การเก็บภาษีทางอ้อมอันไม่ให้เป็นการเดือดร้อนแก่ราษฎร

เมื่อเราคำนวณได้ดั่งนี้แล้วก็จะทราบได้ว่า เรามีที่ดินและแรงงานเหลืออยู่เท่าใด เราขาดเงินทุนเท่าใด และเราจะจัดให้ที่ดินนั้นเป็นประโยชน์อย่างไร และแบ่งการเศรษฐกิจออกเป็นสหกรณ์อย่างไร และที่สุดก็จะประมาณได้ว่าการที่จะทำให้ราษฎรได้ถึงซึ่งความสมบูรณ์นั้น เราจะต้องอาศัยเวลาเท่าใด ในปีหนึ่ง ๆ เราประมาณว่าจะทำได้อย่างไร

เริ่มใช้เป็นส่วน ๆ

และในที่สุดก็ทราบได้ว่า เราจะเริ่มใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติในท้องที่ใดก่อนและเริ่มการเศรษฐกิจใดก่อน เช่นนี้เป็นลำดับไป จนทั่วราชอาณาจักร

อบรมผู้ชำนาญ

การกระทำใด ๆ เมื่อไม่คำนวณกำลังให้ดีแล้วการนั้นจะสำเร็จได้ยาก และเมื่อทราบว่าเราขาดกำลังอันใด เราก็ควรหากำลังอันนั้น เช่น เราขาดผู้ชำนาญการพิเศษ เราก็จะต้องจ้างชาวต่างประเทศซึ่งเป็นผู้ชำนาญการพิเศษมาใช้ไปพลางก่อน และอบรมคนของเราซึ่งจะต้องวางแผนการอบรมไว้ด้วย

หมวดที่ 12
ผลสำเร็จอันเกี่ยวแก่หลัก 6 ประการ

การที่รัฐบาลจัดการประกอบเศรษฐกิจเสียเองโดยการแบ่งเศรษฐกิจออกเป็นสหกรณ์นั้น ย่อมทำให้วัตถุที่ประสงค์อื่นๆ ของคณะราษฎรได้สำเร็จได้อย่างดียิ่งกว่าที่จะปล่อยการเศรษฐกิจให้เอกชนต่างคนต่างทำ ดังจะเห็นได้ตามที่จะได้ชี้แจงต่อไปนี้

บทที่ 1

เอกราช

ก) เอกราชในทางศาล

ในการที่จะจัดทำประมวลกฎหมายให้ครบถ้วนตามที่รัฐได้แถลงนโยบายไว้นั้น ในข้อนี้ไม่จำเป็นต้องกล่าว เพราะเหตุว่าการร่างในขณะที่เขียนคำชี้แจงอยู่นี้ได้จวนเสร็จอยู่แล้ว

ข) เอกราชในทางเศรษฐกิจ

เมื่อจัดทำสิ่งที่จะอุปโภคบริโภคและสิ่งจำเป็นแห่งการที่จะดำรงชีวิตได้เอง และรัฐบาลควบคุมการกดราคาหรือขึ้นราคา โดยที่เอกชนได้ทำเล่นตามชอบใจในเวลานี้ได้แล้ว เราก็ย่อมเป็นเอกราชไม่ต้องถูกบีบคั้นหรือกดขี่จากผู้อื่นในทางเศรษฐกิจ ตราบใดที่เอกชนยังต่างคนต่างทำอยู่แล้ว ตราบนั้นเราจะสลัดจากแอกแห่งความกดขี่ในทางเศรษฐกิจไม่ได้

ค) เอกราชในทางการเมือง

เมื่อบ้านเมืองเรามีสิ่งอุปโภคบริโภคปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตพร้อมบริบูรณ์ เรามีอาวุธในการป้องกันประเทศได้เพียงพอ และเราบำรุงการศึกษาได้ด้วยมีแรงงานที่จะจัดให้ครูอบรมสั่งสอน เราจัดบำรุงอนามัยของราษฎร โดยอาศัยวิธีที่รัฐบาลจัดการเศรษฐกิจเสียเอง อันเปิดช่องทางความสะดวกแก่การบำรุงอื่น ๆ แล้ว จะมีประเทศใดเขามาราวี เวลานี้มีแต่พากันบ่นกลัวฝรั่งไม่กล้าทำอะไร

(ข้อ 31)

เอกราชทางศาล

ข้อนี้ไม่เกี่ยว ถึงแม้จะไม่มีโครงการเศรษฐกิจ เราก็อาจสามารถมีเอกราชทางศาลได้อย่างดี

(ข้อ 32)

เอกราชทางเศรษฐกิจ

การที่เราจะสลัดจากแอกแห่งความกดขี่ในทางเศรษฐกิจนั้นจะทำได้ยาก เพราะถ้าเราจะสลัดหลุดเราก็จะต้องเป็นเจ้าของตลาดที่ใหญ่ ที่คนทั่วโลกต้องยอมฟังเสียงเรา การที่เราจะเป็นเจ้าของตลาดที่ใหญ่ได้นั้น เราจะต้องมีสินค้าที่คนต้องการอยู่ในมือเรามาก ซึ่งคนอื่นจะต้องผ่อนตามราคาของเรา หาไม่ถ้าเราไม่ขายให้เขาก็จะได้รับความลำบาก เมืองเรายังเล็กนักที่จะสามารถยึดตำแหน่งนี้ได้ ไม่ใช่อย่างรัสเซียที่ใหญ่โตมีทางที่จะทำสินค้าเป็นเจ้าของตลาดใหญ่ ๆ ได้ ข้อนี้เป็นข้อ 1 ที่แน่ ๆ ที่เราจะกอปปี้รัสเซียไม่ได้ เราจะฝืนอย่างเขาไม่ได้ เพราะของที่เรามีอยู่ถึงแม้จะได้จัดการอย่างดีที่สุดก็ยังมิอาจที่จะเป็นผู้วางราคาเล่นตามใจได้ถนัด เราคงยังจะต้องอนุโลมไปกับเขาเป็นแน่ อย่างดีก็พอทำให้เรามีเสียงในเรื่องวางราคาของที่ขึ้นเท่านั้น อีกประการหนึ่งการค้ากับภายนอกนั้น อย่างไรเสียเราก็คงยังต้องกระทำอยู่ทั้งซื้อทั้งขาย ข้าพเจ้าไม่เชื่อเลยว่าประเทศเราจะอยู่ได้เฉย ๆ โดยไม่ต้องค้า

ลงไป ก็เมื่อเราจะจัดบ้านเมืองของเราตามความเอกราชของเราที่มีอยู่ เรารักษาสัญญาและข้อตกลงกับเขา เราไม่เบียดเบียนหรือกีดกันอาชีพของเขาที่มีอยู่ในสยามเวลานี้ เรายังคงแลกเปลี่ยนสินค้ากับเขา คือซื้อสินค้าของเขาในประเภทที่เราทำเองไม่ได้ เช่น เครื่องจักรกลเราซื้อมามากขึ้นแทนที่จะซื้ออาหารมาจากเขาซึ่งเราทำของเราเองได้ ดั่งนี้ต่างประเทศใดเขาจะข่มเหงเรา ถ้าเรามัวกลัวฝรั่งว่าเขาจะข่มเหงเราในทางที่ผิด แม้เราจะเป็นฝ่ายที่ถูกเช่นนั้นแล้ว เราก็อย่าทำอะไรเสียเลยดีกว่า แม้แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ในชั้นแรกเรามิกลัวฝรั่งว่าเขาจะข่มเหงหรือ แต่เขาก็มีน้ำใจดีเพียงพอที่จะไม่มาข่มเหงอันใด ฝรั่งเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติจริงอยู่, แม้จะมีผู้ดูถูกสันนิบาตชาติว่าทำอะไรไม่จริงจัง แต่ก็ยังเป็นเครื่องที่ยับยั้งการกดขี่ข่มเหงโดยไม่เป็นธรรมไม่มากก็น้อยซึ่งผิดกว่าในครั้งก่อน ขอให้ดูการพิพาทระหว่างบริษัทน้ำมันอังกฤษกับประเทศเปอร์เซีย ซึ่งเปอร์เซียก็มีอาณาเขตและพลเมืองไล่เลี่ยกับเรา ความเจริญในทางการศึกษาส่วนมากของพลเมืองก็ไล่เลี่ยกับเรา แต่ทำไมเมื่อเปอร์เซียถอนสัมปทานของบริษัทอังกฤษ อังกฤษก็ไม่จู่โจมมาข่มเหง ข้าพเจ้าคิดว่าเขามีธรรมะพอจึงนำเรื่องขึ้นว่ากล่าวในสันนิบาตชาติแทนที่จะยกกองทัพไปรบ เมื่อเราไม่ต้องการข่มเหงเบียดเบียนชาวต่างประเทศ เราต้องการบำรุงประเทศเรา เหตุไฉนเขาจะมากดขี่ข่มเหงเรา

ขายกับผู้ใด เมื่อเป็นเช่นนี้ราคาในโลกเขามีอยู่อย่างไร เราก็คงยังต้องกัดฟันซื้อขายอยู่อย่างเดิม เพราะฉะนั้นการที่เราจะเป็นเอกราชในทางเศรษฐกิจนั้นคงยังจะไม่ได้แน่ ผู้เขียนได้กล่าวในตอนหนึ่งว่า จะยอมให้คนหากินตามอิสระได้บ้าง แต่คำพูดอันนี้ย่อมขัดความในเรื่องเอกราชในทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่ารัฐบาลจะสามารถกดราคาวางราคาเองตามขอบใจภายในประเทศ ถ้ารัฐบาลทำดังนี้จริง ๆ การค้าขายทางอิสระก็คงจะมีไม่ได้ เพราะรัฐบาลจะกดราคาวางราคาเท่าใดก็ได้ ถ้าวางราคาเสียต่ำเกินไป พวกที่ทำการค้าขายอิสระก็คงล้มกันไปตาม ๆ กันหมด นอกจากนี้ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดด้วยว่าตามโครงการนี้ รัฐบาลได้คิดจะบีบคั้นมิให้ใครทำมาหากินเป็นอิสระได้จริง ๆ อีกประการหนึ่ง ผู้ขายของต่างประเทศที่ใหญ่ ๆ เขาอาจเตรียมนำของมาทิ้งไว้มาก ๆ แล้วกดราคาลงแข่งกับราคาของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งย่อมจะทำให้การวางราคาที่รัฐบาลจะกำหนดเท่านั้นเดินไปได้ยาก ดังนี้ การเอกราชในทางเศรษฐกิจก็คงจะยังมีไม่ได้

(ข้อ 33)

เอกราชในทางการเมือง

ถ้าเราดำเนินวิธีการเศรษฐกิจแบบนี้แล้ว ความเป็นเอกราชในทางการเมืองอาจจะมีไม่ได้ เพราะในขั้นต้นเราย่อมทราบดีแล้วว่า การดำเนินการตามโครงการนี้เป็นวิธีการดั่งที่ประเทศรัสเซียดำเนินอยู่ ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกรวมทั้งเพื่อนบ้านของเรา เขาเห็นว่าวิธีดำเนินการดังประเทศรุสเซียนี้

เป็นภัยแก่สันติสุขของพวกเขา วิธีดำเนินการนี้อาจไม่เรียกว่าคอมมิวนิสต์ก็ได้ แต่ความจริงนั้นมีอยู่ว่ารัสเซียใช้อยู่ ก็เมื่อโลกเขาว่าคอมมิวนิสต์พยายามบังคับให้คนมาเป็นทาส และเราก็เอาอย่างเขาหมดทุกอย่าง ดังนี้แล้วเขาจะนึกหรือว่าเรานั้นไม่ควรจะรังเกียจ ตามความจริงแล้วถ้าเขารังเกียจรัสเซียเพราะทำเช่นนั้น ถ้าเราทำบ้างเขาก็คงรังเกียจเหมือนกัน เพราะประการหนึ่ง เราจะเป็นจุดศูนย์กลางสำหรับคอยช่วยปั่นให้เมืองขึ้นของเขาที่เป็นเพื่อนบ้านของเราเกิดระส่ำระสายขึ้น เพราะวิธีนี้เขานั่งนิ่งอยู่ไม่ได้ เขาอาจไม่ยกทัพมารบเราหรืออะไรเช่นนั้นแต่ทางที่เขาจะทำได้อย่างดีที่สุดนั้น คือ เขาจะขอเข้ามายึดสิ่งของของเราไว้เป็นประกันจำนวนเงินที่เขาให้ยืมมา การกระทำดังนี้ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า เขาทำได้อย่างดี สันนิบาตชาติจะติเตียนเขาไม่ได้ เพราะเมื่อเจ้าหนี้ไม่ไว้ใจลูกหนี้แล้วก็พยายามยารักษาผลประโยชน์ของตนได้ การที่เราจะมีเงินซื้อของจากเขานั้นเขาก็คงอยากขายเสมอ แต่การขายนั้นก็คงไม่เกี่ยวกับการที่เขาจะมาทวงหนี้ เพราะถ้าเขารู้สึกว่าวิธีการของเราจะทำให้เงินของเขาสูญไปเปล่า ๆ แล้วเขาก็นิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ดังนี้การที่จะทำอะไรลงไปแล้วคุยว่าไม่กลัวฝรั่งและไม่กลัวใคร ๆ นั้นเปรียบเหมือนเราไม่ส่องกระจกดูเสียก่อนว่า เรามีรูปร่างฐานะเป็นอย่างไร อย่าลืมนิทานสุภาษิตเรื่องอึ่งอ่างที่พยายามขยายตัวแข่งกับวัวซึ่งในที่สุดก็ท้องแตกตาย การที่เราจะดำเนินการงานตามโครงการอันนี้นั้น

ถึงแม้เราจะญาติดีกับคนต่างประเทศ ไม่เบียดเบียนเขาเลยก็ดี ความยุ่งยากระส่ำระสายที่จะทำให้เขาเกิดความไม่ไว้วางใจก็อาจเกิดขึ้นได้ ครั้งการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เราทำการได้โดยเรียบร้อยไม่มีใครเลือดยางออก และตลอดมาผู้ที่ควบคุมกิจการรัฐบาล ก็ยังมีผู้ที่ชาวต่างประเทศเชื่อถือบังคับการอยู่ ฉะนั้นจึงยังไม่มีอะไรเกิดขึ้น ถ้าทดลองให้พวกผู้เขียนบังคับการมาโดยอิสระตั้งแต่ต้นมา และบ้านเมืองเกิดระส่ำระสายมีการฆ่าฟันกันขึ้น หรือประกาศโครงการออกไปดัง ๆ ให้เขาเห็นแล้ว อย่าได้นึกเลยว่าเขาจะนิ่งอยู่เฉย ๆ เพราะอย่างน้อยถึงแม้เขาจะไม่ยกกองทหารใหญ่โตเข้ายึดเมืองเรา เขาก็คงจัดให้มีทหารของเขามาดูแลคนของเขาที่สถานทูต ดังที่เป็นอยู่ในประเทศจีน เปอร์เซีย อัฟกานิสถานและบรรดาเมืองอื่น ๆ ที่เขาไว้วางใจไม่ได้ เราอยากจะให้มีทหารต่างประเทศเข้ามาตั้งรักษาสถานทูตของเขาอย่างนั้นหรือ คนไทยจะเต็มใจละหรือที่เห็นทหารต่างประเทศเข้ามารักษาสถานทูตของเขา เพราะเขาไม่มีความเชื่อถือในตัวเราผู้เขียนยังคงอยากถามอีกว่า ก็บัดนี้บ้านเมืองเรียบร้อยจะประกาศใช้โครงการจะทำให้เกิดระส่ำระสายอย่างไร ขอตอบได้ว่า เมื่อรัฐบาลได้เริ่มงานนี้แล้ว และเมื่อราษฎรรู้รสแล้วว่า การเป็นข้าราชการได้รับเงินเดือนปันกระจายนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ราษฎรที่เป็นข้าราชการก็จะเริ่มต้นด้วยการไปขอรับจ้างชาวต่างประเทศ เพราะชาวต่างประเทศเขาจ่ายเงินเดือนจริงให้ เมื่อรัฐบาล

รู้ดังนี้ก็คงอดโกรธไม่ได้ คงจะต้องหาวิธีป้องกันหรือบังคับทางอ้อมมิให้กลายเป็นเช่นนั้น ราษฎรก็จะถูกกดขี่มากขึ้น เมื่อราษฎรลำบากขึ้นมากก็คงอยากหนีไปอยู่กับชาวต่างประเทศเสียเช่นนี้ ณ บัดนี้ก็มีอยู่แล้ว นอกจากนี้ราษฎรที่อยู่ชายแดนที่เห็นว่าราษฎรที่ขึ้นอยู่แก่ชาวต่างประเทศนั้น เขามีเสรีภาพดีกว่า ก็อาจพากันไปพึ่งโพธิสมภารชาวต่างประเทศก็อาจเป็นได้ เพราะอยู่ทางนี้ต้องเป็นทาสยิ่งกว่าเสียอีก เมืองไทยเรานั้นเมื่อครั้งยังเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ไม่เคยถูกตัดเสรีภาพถึงเพียงนี้ ใครจะทำมาหากินอย่างไรในทางที่ชอบด้วยกฎหมายก็ไม่มีใครห้ามนอกจากนั้นพระเจ้าแผ่นดินของไทยยังสั่งให้เลิกทาส แต่มาบัดนี้เมื่ออำนาจสูงสุดตกอยู่กับราษฎรแล้ว แทนที่จะมีเสรีภาพมากขึ้น พวกท่านที่ชำนาญต่างๆ กลับตัดเสรีภาพของเขามากขึ้นเสียกว่าเดิมอีก และตัดสิทธิไม่ให้ราษฎรทำนา ตัดสิทธิไม่ให้ราษฎรทำการอาชีพตามลำพังโดยสะดวกและห้ามไม่ให้จับจองที่ดินโดยง่าย สิทธิเหล่านี้ล้วนเป็นมรดกตกลงมาแต่โบราณกาล มาบัดนี้ราษฎรกลับกลายเป็นทาสไปอีกเพราะโครงการเศรษฐกิจอันนี้ แต่ไม่ใช่ทาสของคนธรรมดา เป็นรัฐทาสซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงสมบูรณาญาสิทธิก็ไม่ทรงทำความเดือดร้อน ซึ่งมีดังนี้จะไม่ให้ราษฎรอพยพหนีอย่างไร ความระส่ำระสายก็จะต้องเกิดมีขึ้น เมื่อเกิดความระส่ำระสายขึ้นการจะเดินไม่สำเร็จ เจ้าหนี้เขาเริ่มมายึดทรัพย์ ความเอกราชการเมืองก็คงเสียไป หรือถึง

บทที่ 2
การรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน

ข้าพเจ้าเคยแสดงปาฐกถาที่สามัคคยาจารย์เมื่อ พ.ศ.2471 ว่าเหตุแห่งการที่บุคคลกระทำผิดอาชญานั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. เหตุอันเกี่ยวแก่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิดนั้นเอง

2. เหตุอันเนื่องจากการเศรษฐกิจ เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้น เหล่านั้น ก็เมื่อรัฐบาลได้จัดให้ราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์ มีอาหารกิน มีเครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ แล้วก็เหตุในการประทุษร้ายต่อกันอันเนื่องจากการเศรษฐกิจจะยังคงมีอยู่อีกเล่า เหตุแห่งการกระทำผิดอาชญาจะคงเหลืออยู่ก็แต่เหตุอันเนื่องแต่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิดซึ่งจะต้องคิดแก้ไขโดยอบรมและสั่งสอนดัดนิสัย และเมื่อผู้อบรมผู้สั่งสอนผู้ดัดนิสัยได้มีความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจแล้ว ในการอบรมสั่งสอนดัดนิสัยจะได้ผลดียิ่งขึ้น

แม้การจะสำเร็จ เพื่อนบ้านที่เขากลัวไฟจะไปลุกในบ้านของเขาบ้าง เขาอาจจะเข้ามาช่วยดับไฟก็ได้ เขาอ้างได้ดีในข้อนี้ เพราะเป็นการป้องกันมิให้ไฟไหม้บ้านของเขา ใครจะไปคัดค้านอันใดเล่า นอกจากนี้การที่เราจะไปหาความเห็นใจ ความเอ็นดูช่วยเหลือจากสันนิบาตชาติ ในโอกาสที่เราไปเป็นสิ่งที่เขารังเกียจแล้วดังนี้ เห็นจะหาความช่วยเหลือได้น้อยสักหน่อยละกระมัง

(ข้อ 34)
บทที่ 2 การรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน

ในข้อนี้ข้าพเจ้าสงสัยว่า ถ้ารัฐบาลดำเนินโครงการเศรษฐกิจตามแผนนี้แล้ว น่ากลัวว่าจะทำให้มีความสงบภายในไม่ได้ดีนัก เนื่องจากวิธีหักกลบลบหนี้นั้นเองที่ทำให้การเป็นไปดังนั้นไม่ได้ เพราะราษฎรคงจะพากันเป็นหนี้รัฐบาลมากขึ้น เนื่องจากราษฎรมีหนี้ท่วมหัวมากขึ้น และไม่มีหนทางใดนอกจากเป็นหนี้อยู่เท่านั้นเสมอไป แล้วก็อาจจะลักของของรัฐบาลและของซึ่งกันและกันได้ และถ้าเกิดการขโมยกันขึ้นแล้วก็หวังอยู่อย่างเดียวว่ารัฐบาลจะไม่ใช้วิธีปราบปรามอย่างที่ทำในประเทศรัสเซีย ซึ่งอาจลงโทษผู้ลักของหลวงได้ด้วยประหารชีวิตหรือการเนรเทศให้ไปอดตาย

บทที่ 3
การเศรษฐกิจ

การเศรษฐกิจ ซึ่งคณะราษฎรได้ประกาศไว้ว่ารัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก ก็จะเป็นการสมจริง ไม่ใช่หลอกลวงประชาชน ซึ่งข้อนี้มีผู้เข้าใจผิดเพราะเห็นว่ารัฐบาลยังมิได้ทำการใด แต่ที่ยังมิได้กระทำการใดก็เพราะยังมิได้ดำเนินการตามความคิดของข้าพเจ้า เมื่อได้ดำเนินการตามความคิดของข้าพเจ้าที่ให้รัฐบาลเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเสียเองแล้วราษฎรทุกคนจะมีงานทำ โดยเหตุที่รัฐบาลรับราษฎรทั้งหมดเข้าทำงานเป็นข้าราชการ แม้แต่เด็ก คนป่วย คนพิการ คนชรา ซึ่งทำงานไม่ได้ ก็จะได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลแล้ว ราษฎรก็จะไม่อดอยาก เพราะเงินเดือนที่รัฐบาลจะให้ในอัตราขั้นต่ำก็จะได้กำหนดให้พอเพียงที่จะซื้อหรือแลกเปลี่ยนกับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ตามความต้องการของราษฎร

(ข้อ 35)

บทที่ 3 การเศรษฐกิจ

ตามโครงการเศรษฐกิจมีความมุ่งหมายว่า จะมิให้ราษฎรอดอยาก ประเทศรัสเซียเองก็ตั้งใจเช่นนั้น แต่บัดนี้กลับปรากฏว่าราษฎรอดอยากยิ่งกว่าแต่ก่อนใช้โครงการเศรษฐกิจเป็นอันมาก ตามบ้านเมืองนอกกรุงที่มีอาหารไปไม่ถึงนั้น ราษฎรพากันอดอยากจนถึงกับกินเนื้อคนด้วยกันเอง เลนินเองก็ยอมรับว่า การจัดการแบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเดินไปอย่างเหลวไหลเป็นเหตุให้เกิดความเป็นไปดังปรากฏอยู่ในหนังสือ แอน-อิโคโนมิคฮีสตอรีออฟโซเวียตรัสเซย หน้า 216 กล่าวว่า ความอดอยากนั้นทำให้เกิดการกินเนื้อคนด้วยกันขึ้น ซึ่งไม่เคยมีในรัสเซียเลย นอกจากนั้นเมื่อครั้งมีการจลาจลในศตวรรษที่17 สภาการแพทย์ได้เป็นผู้รับทำการไต่สวนเรื่องความอดอยากครั้งนั้นและได้รายงานมายังรัฐบาลว่า สภาพในรัสเซียเป็นที่น่าขนลุกขนพองอย่างที่สุด พวกมนุษย์ที่กินคนนี้คือคนธรรมดาเรานี้เอง ไม่ใช่ป่าหรืออะไรเช่นนั้น ตามธรรมดาแล้วก็ดำเนินการอาชีพดังคนโดยปกติทุกอย่าง นอกจากนั้นบางคนยังได้เคยรักใคร่ผู้ที่ตัวฆ่ากินเสียด้วยซ้ำ ในระหว่างนั้นความน่ากลัวอันนี้ได้เดินถึงขีดที่สุด ในป่าช้าฝังศพมีคนรอคอยขุดศพที่เขาฝังใหม่สำหรับเอามากิน พวกที่ไปขุดศพเอามากินนี้ เมื่อเจ้าหน้าที่จับได้ก็เอามาเฆี่ยนเสียเจียนตาย แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เข็ด บิดา มารดา พี่สาว น้องชายก็เกิด

ฆ่ากันเอง เวลากลางคืนเด็กชายหญิงที่เดินตามถนนก็มีคนจับไปฆ่ากินเสีย การที่เป็นดังนี้นั้นราษฎรเห็นว่าเป็นการจำเป็น ด้วยเหตุว่าถ้าไม่กินกันลงเสียบ้างแล้ว ก็คงพากันตายหมดไม่เหลือเลย บิดามารดาที่เห็นบุตรเจ็บเพราะขาดอาหาร เห็นว่าใกล้จะตายอยู่แล้วก็จัดการฆ่าบุตรกินเสีย และอ้างว่าถึงเวลาที่เด็กนั้นควรตายแล้วจึงฆ่าเสีย เพราะถึงอย่างไรก็ไม่รอดก็ฆ่าเสียเพื่อเลี้ยงชีวิตบุคคลอื่นที่ยังแข็งแรงต่อไปดีกว่า คนฆ่ากันกินโดยไม่รู้จักบาปนั้นเห็นไปเสียว่าความจำเป็นบังคับแล้วก็ไม่ผิด นี่เราจะคิดจัดการให้เมืองไทยกลายรูปเป็นอย่างนี้ละหรือ นี่หรือความสมบูรณ์ที่โครงการเศรษฐกิจที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย คนไทยอยู่เป็นคนไทยดี ๆ อยากจะให้กลายเป็นยักษ์เป็นผีกินมนุษย์ซึ่งกันและกัน ความบรมสุขอย่างนี้เห็นจะเหลือรับสักหน่อย

การให้เงินเดือน

การให้เงินเดือนนั้นจะให้สักเท่าไรก็ตาม ถ้าอาหารไม่มีจะกินแล้วหรือจะนำเงินนั้นไปใช้ซื้ออะไรไม่ได้แล้วเงินก็ไม่มีประโยชน์ เงินเดือนที่จะแจกราษฎรนั้นอาจมีจำนวนมากกว่ารายได้ที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ แต่ราคาอำนาจที่จะไปซื้อของนั้นคงเกือบไม่มีเลยเพราะเหตุที่บรรดาอาหารการกินที่มีอยู่เท่าใด รัฐบาลก็จะเอาไปขายเสียหมด เพื่อยังความดุลยภาพระหว่างประเทศ ส่วนคนทั้งสิบเอ็ดล้าน ถ้าได้เงินดังกล่าวแล้ว คือให้อยู่กินได้อย่างคนชั้นกลาง คือ ราวเดือน

ละ 20 บาทต่อคน โดยคิดถึงการซื้อของโฮลเซลได้ทั้งหมดแล้ว ในเดือนหนึ่งรัฐบาลจะต้องจ่ายเงินเดือนถึง 220 ล้าน ถ้าคิดทั้งปีก็ร่วม 3,000 ล้าน เงินนี้จะเอามาจากไหน นอกจากจะต้องเก็บของทุกสิ่งทุกอย่างที่มีทั้งหมดออกขายต่างประเทศเพื่อเอาเงินกลับมาเท่านั้น ตามรายงานการสำรวจเศรษฐกิจในประเทศไทยนั้น ปรากฏว่ารายได้ของประเทศไทยอันเกิดจากการทำมาหากินของราษฎรปีหนึ่ง เท่ากับ 307,633,000 บาทเท่านั้น ดังนี้จะไปเอาเงินปีละ 3,000 ล้านบาทมาจากไหน โภคทรัพย์ทั้งหมดในประเทศไทยก็มีอยู่แล้ว ณ บัดนี้ก็ไม่ถึง 3,000 ล้านเสียแล้ว การที่ปรากฏนั้นโภคทรัพย์ในประเทศไทยที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้ เป็นจำนวน 2,251,641,000 บาทเท่านั้น แปลว่าเวลานี้จากต้นทุนที่มีอยู่ 100 บาท (อันเป็นโภคทรัพย์) ก็ทำได้ 12 บาท 12 บาทนี้อาจเป็นจำนวนคงที่อยู่ได้ แต่รัฐบาลจะจัดการอย่างไรจึงจะเพิ่มเงินรายได้นี้ขึ้นอีก 10 เท่าตัวในทันที น่ากลัวว่าจะเป็นความฝันเสียละกระมัง

การที่ทำเงินเดือนมาแจกกันได้ดังนี้ก็จะมีได้อีกวิธีเดียว คือ วิธีอินแฟลชั่นพิมพ์ธนบัตรออกมามาก และการปล่อยให้ราคาเงินตกไป ราษฎรจะไปรู้อะไร จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อไปซื้อของเท่านั้นว่าราคาของเงิน 1 บาทนั้นมันกลับไปเท่ากับ 30 สตางค์เท่านั้น การพิมพ์ธนบัตรนี้ก็ไม่ยากอะไร จะทำเท่าไรก็ได้ แต่ต้องอย่าลืมว่าจำนวนเงินนั้นไม่สำคัญเท่าอำนาจซื้อ ก็เมื่อราษฎรมีเงิน แต่

บทที่ 4
เสมอภาค

ความเสมอภาคก็ย่อมจะมีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ ซึ่งนอกจากเสมอภาคกันบนกระดาษยังเป็นการเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการ แม้จะเป็นในทางปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย แต่ไม่ใช่เสมอภาคในการที่คนหนึ่งมีเงิน 100 บาท จะต้องริบเอามาแบ่งเท่า ๆ กันในระวาง 100 คน ๆ ละ 1 บาท ตามที่นักปราชญ์ในประเทศสยาม ท่านอ้างว่าลัทธิคอมมิวนิสม์เขาแบ่งกันเช่นนั้น เราเกลียดชังลัทธิคอมมิวนิสม์ ตามที่ท่านนักปราชญ์ในประเทศสยามท่านกล่าวนั้น และเราไม่ดำเนินวิธีริบทรัพย์มาแบ่งกันดังที่นักปราชญ์ท่านกล่าว

ไม่มีอำนาจซื้อดังนี้แล้ว ความลำบากที่คาดว่าจะมีอย่างรัสเซียมันจะมีขึ้น มันก็พากันแย่ไปหมดเท่านั้น เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้ายังไม่เห็นเลยว่าความเจริญสุขจะมีมาได้อย่างไรนอกจากในความฝัน

(ข้อ 36)

บทที่ 4 ความเสมอภาค

ความเสมอภาคในข้อนี้ข้าพเจ้าก็มองเห็นว่า จะมีความเสมอภาคได้อย่างไร ข้าราชการส่วนหนึ่งต้องทำงานเป็นทาส และอีกส่วนหนึ่งเป็นนายผู้ชำนาญทำงานชี้นิ้ว ความเสมอภาคที่ผู้เขียนกล่าวนั้นไม่ใช่มีแต่บนกระดาษ เป็นแต่เพียงเสมอภาคด้วยชื่อคือว่าเป็นข้าราชการด้วยกันทั้งนั้น ถ้าจะให้ข้าพเจ้าพูดบ้างก็ได้ว่า เวลานี้ข้าพเจ้าจะต้องให้ทุกคนเป็นเจ้าฟ้าถือศักดินาคนละแสนไร่เท่ากันหมด มันก็คงไม่ต่างกับผู้ที่เขียนว่าแต่ความจริงแล้วเจ้าฟ้าเหล่านี้ก็คงจะเสมอภาคกันไม่ได้ เพราะก็คงต้องทำงานอยู่อย่างทุกวันนี้ทุกคน แล้วมันจะได้ความเสมอภาคกันจริงจังเท่าใด ข้อที่ว่า ถ้าดำเนินการตามโครงการนี้แล้ว ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในข้อที่จะไม่อดตาย ก็ขอบอกว่าไม่จริงอีก เดี๋ยวนี้ต่างหากที่ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกันในข้อที่จะไม่อดตาย เพราะยังทำมาหากินตามใจสมัครได้ และทั้งไม่เคยปรากฏเลยว่ามีใครอดตาย แม้แต่หมาวัดก็ไม่เคยอดตายดังกล่าวแล้ว ถ้าเราเดินตามโครงการนั้นแล้ว นั่นแหละอาจมี

บทที่ 5
เสรีภาพ

ข้อนี้ผู้มองแต่ผิว ๆ จะคัดค้านทันทีว่า การที่รัฐบา[redacted]รับราษฎรทั้งหมดเข้าเป็นข้าราชการนั้น และการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองนั้น จะเป็นการตัดเสรีภาพ จริงอยู่ เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แ[redacted]การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะทำให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ทั้งหมด เป็นการปฏิบัติหลักข้อ 3 รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ราษฎรคงมีเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม ในการสมาคม เมื่อราษฎรได้มีความสุขภายในเศรษฐกิจแล้ว ราษฎรก็ย[redacted]มมีความสุขกาย ราษฎรจะต[redacted]งการเสรีภาพโดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือ ทั้งนี้ไม่ใช่ความประ[redacted]งค์ของรา[redacted]ฎรเลย แม้ในเวลานี้เองราษฎรก็ต้องทำงานเองเพื่อเลี้ยงชีพ น[redacted]กจากพวกที่เกิดมาหนักโลกอาศัยคนอื่นเขากิน (Social Parasite) ไม่ว่าในประเทศใ[redacted] ๆ เสรีภาพย่[redacted]มจำกัดเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้ว[redacted]กัน และคณะราษฎรก็ได้ประกาศไว้แล้วว่า เสรีภาพนั้นจะทำให้เกิดได้เมื่อไม่ขัดกับหลัก 4 ประการดั่งที่ได้กล่าวข้างต้น

การ[redacted]ดตายกันได้และถ้าเป็นการอ[redacted]กัน ทุก[redacted]อย่างเสมอภาค[redacted]ก็ยังดีอยู่ เพราะอย่างน้อ[redacted]ก็ถูกหลักนี้แต่ข้าพเจ้าเกรงว่า[redacted]ะไม่เสมอภาคกันในเรื่องอดตายเสียละกระมัง ผู้อดตายจะเป็นแต่ข้าราชการชั้นกรรมกร คือราษฎรเท่านั้น ส่วนข้าราชการชั้[redacted]ผู้ชำนาญชี้นิ้วอาจไม่อด[redacted]ายอย่างเดียวก็ได้ แล้วจะมีการเสมอภาคกันข้อไห[redacted] ข้าพเจ้ายังมองไม่เห็น

(ข้อ 37)
บทที่ 5 เสรีภาพ

เมื่อห้ามปรา[redacted]ขัดขวางไม่ให้ราษฎรทำตา[redacted]ใจสมัครได้ดังกล่าวมาแล้ว ก็เท่ากับตัดเสรีภาพ ก็เมื่อรัฐบา[redacted]ตั้งใจจะตัดเสรีภาพเช่นนี้ ก็นับว่าเป็[redacted]การนำความสุขสมบูรณ์มาให้แล้วก็จ[redacted]ทิ้งคนให้มีชีวิตอยู่ทำไม ประหารชีวิตมันเสียให้หมดก็แล้วกัน มันจะได้ไปตา[redacted]ดีกว่าที่จะสละทิ้งเสรีภาพของตน ค[redacted]คุกที่เราขังไว้และเลี้ยงดูให้มี[redacted]วามสมบูรณ์ด้วยปัจจัยทั้ง 4 ก็ยังอุตส่าห์ฝ่าอันตรายซึ่งมีมาถึงชีวิตแหกคุกหนีความสุขสมบูรณ์ที่ไม่มีความอิสระ ถึงแม้จะต้องถูกยิงตาย หรื[redacted]จะต้องอ[redacted]ตายก็มิได้มีความหวา[redacted]หวั่น [redacted]ที่เราเลี้ยงไว้อย่างสุขสมบูรณ์ก็อยากหนีเพราะ[redacted]วามต้องการเสรีภาพ เพราะฉะนั้[redacted] อย่าพูดเป็นอันขาดว่าค[redacted]เรารักเสรีภาพน้อยกว่าความสุขสมบูรณ์ในที่ที่ถูกกดขี่ สุภาษิ[redacted] เรามีอยู่ว่า คับที่อยู่ได้คับใจอยู่ยาก ผู้เขี[redacted]นเห็นจะลืมข้อนี้เสียแล้วกระมัง ก[redacted]รักเสรีภาพ

บทที่ [redacted]
การศึกษา

ราษฎรจะมีการศึกษาอย่างเต็มที่ เมื่อราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์โดยรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองราษฎรก็ย่อมจะได้รับการศึกษา แทนที่จะคอยพะวงถึงทรัพย์สินของตนว่าจะเป็นอันตรายสูญหาย และรัฐบาลยังอาจที่จะบังคับให้ราษฎรที่เป็นข้า-ราชการจำต้องเล่าเรียน แม้ราษฎรผู้นั้นจะเป็นผู้ใหญ่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปจนถึง 55 ปีก็ตาม เมื่อเป็นข้าราชการแล้วก็จำต้องเรียน โดยวิธีเอกชนต่างคนต่างทำนั้น การบังคับให้ผู้ใหญ่เรียน ย่อมเป็นการยาก

ก็เมื่อการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ เป็นการที่ทำให้วัตถุที่ประสงค์ทั้ง 6 ประการของคณะราษฎรได้สำเร็จไปตามที่ได้ประกาศแก่ราษฎรไว้แล้ว สิ่งที่ราษฎรทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า *ศรีอริยะ* ก็จะพึงบังเกิดแก่ราษฎรโดยถ้วนหน้าไฉนเล่าพวกเราที่ได้พร้อมใจกันไขประตูเปิดช่องทางให้แก่ราษฎรแล้วจะรี ๆ รอ ๆ ไม่นำราษฎรต่อไปให้ถึงต้นกัลปพฤกษ์ ซึ่งราษฎรจะได้เก็บผลเอาจากต้นไม้นั้น คือผลแห่งความสุขความเจริญ ดั่งที่ได้มีพุทธทำนายกล่าวไว้ในเรื่องศาสนาพระศรีอารย์ ในเรื่องนี้ผู้ถือศาสนาทุกคนในการทำบุญปรารถนาจะประสบศาสนาพระศรีอารย์ แม้ในการ

อย่าว่าแต่คนเลย แม้สัตว์เดรัจฉานมันก็รักเสรีภาพ สัตว์ในสวนสัตว์ที่เขาเลี้ยงไว้นั้นก็ได้รับความเลี้ยงดูเป็นอย่างดี มีของกินมีที่อยู่พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง แต่ถ้าลองเปิดกรงเข้าทีไรมันก็หนีทุกที นี่ก็เพราะความต้องการเสรีภาพยิ่งกว่าความสุ[redacted]กาย อันเต็มไปด้วยความไม่เป็นอิสระ เพราะฉะนั้นโครงการเศรษฐกิจที่จะใช้นี้จะนำเสรีภา[redacted] มาสู่ราษฎรทั่วไปนั้นย่อมไม่จริงดังกล่าวเลย

(ข้อ 38)
บทที่ 6 การศึกษา

การที่จะจัดให้ราษฎรได้รับการศึกษานี้ ไม่จำเป็นที่จะเป็นของที่ทำได้แต่เมื่อรัฐบาลได้ทำการเศรษฐกิจแล้วเท่านั้น จะทำเมื่อไดก็คงได้ หรือจะทำควบกับโครงการเศรษฐกิจชนิดอื่นก็ได้ การบังคับให้เรียนหรือการบังคับต่าง ๆ นี้ ทำไมผู้เขียนจึงชอบนัก ก็จะใช้การชักชวนแทนมิได้หรือ ถ้าจะจัดการศึกษาควรจะต้องชักชวนให้ราษฎรรักการศึกษา และให้ความสะดวกในการศึกษา ทำไมจะต้องใช้แต่ไม้บังคับตลอดไป

ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้ารัฐบาลได้ใช้วิธีโครงการเศรษฐกิจแบบนี้แล้ว ราษฎรจะได้รับสิ่งที่ราษฎรพึงปรารถนาทุกคนหมด กล่าวว่าจะได้พบ[redacted]ระศรีอาริย์ทั่วกันหมดนั้น ข้าพเจ้า[redacted]ากจะขอค้านสักหน่อยว่า ในศาสนาพระศรีอาริย์ซึ่งมีผู้ทำนายไว้นั้น คนไม่ต้องทำอะไรเลยนอนเฉย ๆ ก็มีสิ่งของพร้อม การบังคับกดขี่ทั้งปวงก็ไม่มี เสรีภา[redacted]ก็เต็มที่

สาบานในโรงศาลก็ดี ในการพิธีใด ๆ ก็ดี ก็อ้างกันแต่ว่า เมื่อซื่อสัตย์หรือให้การไปตามจริงแล้ว ก็ให้ประสบพบศาสนาพระศรีอารย์ ก็เมื่อบัดนี้เราจะดำเนินวิถีไปสู่อริยสมัย แต่ก็ยังจะมีบุคคลที่จะถอยหลังเข้าคลอง ซึ่งถอยหนัก ๆ เข้าก็จะกลับไปสู่สมัยก่อนพุทธกาล คือเมื่อ 2475 ปีที่ล่วงมาแล้ว

เสมอภาคก็มี แต่ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าถ้าดำเนินตามโครงการเศรษฐกิจอันนี้แล้ว การมันตรงกันข้ามหมด การบังคับกดขี่ก็มี งานก็ต้องทำกันอย่างหนัก ซึ่งนึกๆ ดูแล้ว รูปร่างมันใกล้ไปในทางอเวจีของพระศรีอาริย์มากกว่าสวรรค์ของพระศรีอาริย์ ดังผู้เขียนกล่าว

นอกจากนี้มีผู้กล่าวกันอยู่เนือง ๆ ว่า พระสงฆ์นั้นเป็นโซเชียลิสต์ แต่อย่าลืมว่าการกินอยู่ของพระสงฆ์นั้น มีเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจอันเป็นธรรมขั้นสูงอยู่เสมอ ถ้าดำเนินการตามโครงการเศรษฐกิจอันนี้แล้ว การมันตรงกันข้ามหมด การบังคับกดขี่ก็มี งานก็ต้องทำประการหนึ่ง การอยู่กินก็อย่างที่เรียกว่า อยู่รุกขมูล และบิณฑบาต จนแม้แต่ยาที่ใช้รักษาโรค ก็ใช้มูตรใช้คูถ ไม่ได้มุ่งหาความสุขดังมนุษย์ทั่วไป และนอกจากนั้นพระสงฆ์นั้นไม่ได้ค้าขายเอง คือไม่มีทั้งการอาชีพอิสระ หรือการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ สงฆ์ไม่มีโครงการเศรษฐกิจที่จะบังคับเพื่อนด้วยกันให้เป็นทาส พระสงฆ์มีความเสมอภาคจริง โดยมีวินัยที่จะต้องปฏิบัติอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเจ้า มนุษย์ธรรมดาภายนอกวัดทั้งสิ้น พระสงฆ์ไม่ต้องคิดถึงบุตรหลาน เมื่อสิ้นชีพแล้วข้าวของก็เป็นของวัด ไม่ต้องให้ลูกหลาน เพราะไม่มีบุตรหลาน ส่วนคนธรรมดานั้นทำอะไรย่อมจะเอาของนั้นเป็นของตัวเพื่อจะมอบไว้ให้บุตรหลานต่อไป บุตรหลานจะได้มีหน้ามีตากว่าคนอื่น ไม่มีใครจะทำอะไร โดยไม่นึกถึงตัวเลย โดยเหตุนี้พระสงฆ์กับคนธรรมดาจึงต่างกัน

และพระสงฆ์จึงสามารถควบคุมคณะไปในทางแบบโซเชียลลิสม์ได้

ตามคำที่มีผู้ทำนายไว้ว่า พระศาสนาพระศรีอาริย์จะมาในโลกปี พ.ศ.5000 นั้นคงจะเป็นจริงแล้ว เวลานี้ซึ่งเป็นปี 2475 ก็คงจะยังไม่ถึงเวลาแล้วจะรีบด่วนไปทำไม คนเราจะเชื่อคำทำนายอันศักดิ์สิทธิ์หรือจะเชื่อคนรัสเซีย ซึ่งยอมปล่อยให้พวกพ้องกินเนื้อมนุษย์ด้วยกันเอง ก็ควรจะต้องเชื่อคำทำนายอันศักดิ์สิทธิ์นี้มากกว่า คำทำนาย ๆ ว่าจะยังมาไม่ถึง จนกว่าจะบรรจบ 5,000 ปีแล้ว ถึงแม้บุคคลเหล่านั้นจะว่า ๆ มาถึงแล้วจะไปเชื่อเขาทำไม อย่าชิงสุกก่อนห่ามไปเลย ถ้ามัวจะรีบเก็บต้นกัลปพฤกษ์เสียแต่เวลาที่ยังไม่สุกหรือไม่โตพอ เราจะหาดอกหาผลไม่ได้เลย อาจจะมีแต่หนามแต่กิ่งที่จะเปราะจะหักพากันไปตกเหวตายหมด ก็เมื่อยังไม่นึกถึงเวลาที่ได้ทำนายไว้แล้วนี้ ก็เราลองทิ้งไม่คิดถึงมันเสียพักหนึ่งจะมิดีกว่าหรือ และคอยตั้งใจจะฟังแต่คำสั่งสอนของสมเด็จพระสมณโคดมผู้เป็นพระพุทธเจ้าของเรานั้น ท่านสอนให้เชื่อเหตุผล ฟังเหตุฟังผล ไม่ใช่บังคับให้เป็นทาสแบบอเวจีพระศรีอาริย์ คอยชิงสุกก่อนห่ามดังที่โครงการเศรษฐกิจกำหนด

เค้าร่าง

พระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการประกัน
ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร
(Assurance Sociale)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก

....

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร พ.ศ.2475

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

หมวดที่ 1
เงินเดือนและเบี้ยบำนาญของราษฎร

มาตรา 3 ตั้งแต่วันที่ประกาศใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นไปนี้ ให้บรรดาบุคคลที่มีสัญชาติไทยซึ่งอยู่ในประเทศสยามถ้วนทุกคน ได้รับเงินจากรัฐบาลหรือสหกรณ์ซึ่งจะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไว้ตามอัตราขั้นต่ำดังต่อไปนี้[1]

1. บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี เดือนละ....บาท
2. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 1-5 ปี เดือนละ....บาท
3. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 6-10 ปี เดือนละ....บาท
4. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 11-15 ปี เดือนละ....บาท
5. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16-18 ปี เดือนละ....บาท
6. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 19-55 ปี เดือนละ....บาท
7. บุคคลที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป เดือนละ....บาท

(ข้อ 39)

พระราชบัญญัติว่าด้วย
การประกันความสุขของราษฎร

ถ้าเมื่อคิดจะประกาศพระราชบัญญัตินี้แล้ว ขออย่าประกาศในนามของข้าพเจ้าเลย

(ข้อ 40)

เงินเดือนและเบี้ยบำนาญราษฎร

เงินเดือนนี้ฟังดูช่างเป็นความฝันเสียจริง ๆ เพราะถ้าคิดดูว่าสำหรับราษฎร 11 ล้านนั้น ถ้าเราจะให้เงินเดือนเฉลี่ยเพียงคนละ 10 บาทต่อเดือนเท่านั้น ก็เป็นเงินเดือน 110 ล้าน หรือปีละ 1,720 ล้านบาทเสียแล้ว เราจะไปเอาเงินที่ไหนมา รายได้ในทางภาษีที่เราเก็บได้ในเวลานี้อย่างสูงก็ราว 100 ล้านบาท และเงินที่ราษฎรได้ในการค้าขายทั้งประเทศก็อยู่ในราว 100 ล้านต่อปี ดังกล่าวมาแล้วนั้น ถ้ารวมกันเข้าอยู่ในกระเป๋ารัฐบาลทั้งหมดก็คงเป็นปีละ 400 ล้านบาท ที่นี้สมมุติว่ารัฐบาลจะจัดการเก่งเป็นอันมาก

มาตรา 4 บุคคลที่มีคุณวุฒิ หรือความสามารถพิเศษ หรือมีกำลังพิเศษจะได้รับเงินเดือนสูงขึ้นไปตามคุณวุฒิความสามารถกำลังและตามชนิดของงานที่ทำตามอัตราดังต่อไปนี้[2]

ชั้น 1.	80 บาท	ชั้น 16.	260 บาท
ชั้น 2.	90 บาท	ชั้น 17.	280 บาท
ชั้น 3.	100 บาท	ชั้น 18.	300 บาท
ชั้น 4.	110 บาท	ชั้น 19.	320 บาท
ชั้น 5.	120 บาท	ชั้น 20.	350 บาท
ชั้น 6.	130 บาท	ชั้น 21.	400 บาท
ชั้น 7.	140 บาท	ชั้น 22.	450 บาท
ชั้น 8.	150 บาท	ชั้น 23.	500 บาท
ชั้น 9.	160 บาท	ชั้น 24.	550 บาท
ชั้น 10.	170 บาท	ชั้น 25.	600 บาท
ชั้น 11.	180 บาท	ชั้น 26.	650 บาท
ชั้น 12.	190 บาท	ชั้น 27.	700 บาท
ชั้น 13.	200 บาท	ชั้น 28.	800 บาท
ชั้น 14.	220 บาท	ชั้น 29.	900 บาท
ชั้น 15.	240 บาท	ชั้น 30.	1,000 บาท

มาตรา 5 นอกจากเงินเดือนที่ได้รับ ให้ผู้ที่ทำงานหรือรับราชการ ได้รับเงินรางวัลอีกโสดหนึ่งตามผลแห่งการงานของตนซึ่งรัฐบาลหรือสหกรณ์จะได้กำหนดส่วนลงไว้[3]

มาตรา 6 ผู้ที่รับราชการหรือทำงานได้เงินเดือนสูงกว่าขั้นสามัญ เมื่อออกจากราชการจะได้รับเบี้ยบำนาญสูงกว่าอัตราขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในมาตรา 3[4]

มาตรา 7 เงินเดือนและเงินรางวัลและเบี้ยบำนาญจะเพิ่มส่วนขึ้นได้ตามส่วนแห่งการที่รัฐบาลหรือสหกรณ์ได้ผลทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น[5]

จะสามารถขยายการงานในประเทศขึ้นทันที อาจได้เงินเพิ่มขึ้น 3 เท่าเดิม คือ เพิ่มขึ้น 300 เปอร์เซ็นต์ เงินที่ได้ก็คงจะอยู่ราว 1,200 ล้านบาท ซึ่งยังต่ำกว่าเงินที่จะให้ราษฎรอยู่แล้ว ทรัพย์ที่มีอยู่ในประเทศไทย ณ บัดนี้ นับเป็นโภคทรัพย์แล้วก็มีอยู่ไม่เกิน 2,500 ล้านบาท คือ 50 เปอร์เซ็นต์ของเงินทุน นี้ก็เป็นการประเสริฐอยู่แล้ว ซึ่งจะทำได้ก็เป็นความฝันอยู่แล้ว ดังนี้ จะเอาเงินที่ไหนมาให้เงินเดือนข้าราชการดังที่สัญญาไว้ว่าจะให้ความสุขหรูหรา ดังที่กล่าวมาแล้วข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลย เห็นแต่ว่าเป็นความฝันเท่านั้น เพราะนอกจากจะพิมพ์กระดาษออกเป็นเงินซึ่งมีราคา 1 บาทของรัฐบาลใหม่เท่ากับ 5 สตางค์ของเงินเก่า จึงจะทำตามโครงการนี้ได้บ้าง

หมวดที่ 2
ว่าด้วยการทำงาน

มาตรา 8 ให้บรรดาบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไปจนถึง 55 ปี รับราชการตามประเภทงาน ให้กำหนดแบ่งตามกำลังความสามารถ คุณวุฒิและตามเพศ อายุ ดังนี้

1. ผู้ใดมีคุณวุฒิอย่างไรก็ให้สมัครเข้าทำงานในประเภทที่ใช้คุณวุฒินั้น ถ้างานประเภทใดมีผู้สมัครมากกว่าที่งานประเภทนั้นต้องการจำนวนคน ก็ให้มีการสอบแข่งขัน ผู้ใดที่สอบได้ตามที่กำหนด ก็ให้รับเข้าทำงานตามที่ผู้นั้นได้สมัคร

2. ความสามารถให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับคุณวุฒิ

3. กำลัง บุคคลใดที่ไม่มีคุณวุฒิ หรือความสามารถพิเศษ หรือซึ่งแข่งขันได้ที่ต่ำกว่าการงานที่ต้องการคุณวุฒิหรือความสามารถพิเศษ ก็ให้ผู้นั้นทำงานตามกำลังแห่งความแข็งแรงของตน ให้เหมาะสมกับประเภทของตน

4. เพศ ตามธรรมดางานเบา เช่นงานที่เกี่ยวกับการรักษาสถานที่ การเสมียน การเป็นครู การอนุบาลเด็ก การจำหน่ายของอุปโภคบริโภค ให้พยายามผ่อนผันใช้เพศหญิง เว้นแต่จำเป็นจึงใช้เพศชาย แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิของเพศหญิงมีคุณวุฒิและความสามารถเป็นพิเศษที่จะเข้าแข่งขันทำงานในประเภทที่ใช้คุณวุฒิและความสามารถเป็นพิเศษ

5. อายุ จะต้องให้ผู้ที่มีอายุมากทำงานเบากว่าผู้ที่มีอายุอยู่ในวัยฉกรรจ์

(ข้อ 41)

หมวดที่ 2 ว่าด้วยการทำงาน

มาตรา 8 การที่จะให้มีการสอบแข่งกันเข้าทำงานและวางวิธีการดังกล่าว เขียนง่ายมากกว่าทำมาก การเป็นเสมียนนั้นมีคนอยากเป็นกว่าข้าราชการชั้นกรรมกรขุดดินมากกว่า เพราะฉะนั้นเฉพาะแต่ในกรุงเทพฯ ก็อาจต้องสอบไล่คนตั้ง 5 แสนคนก็ได้ เพราะทุกคนก็คงอยากเป็นเสมียน และรัฐบาลจะไปจัดสอบที่ไหน ใครจะเป็นผู้ตรวจข้อสอบ มันเป็นการทำไม่ได้ง่ายนักเลย

มาตรา 9. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปี ถึง 18 ปี และบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ตามปกติไม่ต้องทำงานอันใด เว้นไว้แต่เหตุฉุกเฉินเมื่อขาดแรงงานในการที่จะป้องกันภยันตรายในทางเศรษฐกิจ ก็ให้ระดมบุคคลจำพวกนี้เข้าทำงานได้ตามกำลังที่ผู้นั้นจะ

(ข้อ 42)

มาตรา 9 การเกี่ยวข้าวที่ผู้เขียนกล่าวว่าเป็นงานเบานั้น ข้าพเจ้าได้ทราบจากผู้ที่ได้ทำนามาแล้ว เขาว่าหนักแน่ ๆ เพราะจะต้องยืนหลังขดหลังแข็งตากแดด

ทำได้มิให้เป็นการหักโหมหรือทรมานเกินไป เช่นการระดมเพื่อเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อขาดแรงงานหรือการระดมกันกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อพืชผลเป็นต้น[6]

มาตรา 10 บุคคลต่อไปนี้ แม้จะมีอายุอยู่ในวัยที่จะต้องทำงานหรือรับราชการก็ดี แต่ให้ได้รับความยกเว้นที่จะไม่ต้องทำงานโดยตนและบุตรของตนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ได้รับเงินเดือนตลอด คือ

1. หญิงมีครรภ์ [7]
2. คนเจ็บป่วย[7]
3. คนพิการ[7]
4. นักเรียนมหาวิทยาลัยและโรงเรียนอุดมซึ่งสอบไล่แข่งขันเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียนอุดมได้[8]
5. บุคคลที่มีเวลาราชการพอที่จะได้รับเบี้ยบำนาญ

มาตรา 11 บุคคลดังต่อไปนี้ได้รับความยกเว้นที่จะไม่ต้องรับราชการ แต่ตนเองและบุตรของตนไม่มีสิทธิที่จะรับเงินเดือนขณะที่มิได้รับราชการ คือ[9]

1. บุคคลซึ่งแสดงว่า มีทรัพย์สินหรือรายได้อันมั่นคงที่จะเลี้ยงตนได้
2. บุคคลที่ถืออาชีพอิสระเช่น แพทย์ ทนายความ ช่างฝีมือ นักประพันธ์ หรือบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ประกอบเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม การกสิกรรมบางชนิด เมื่อบุคคลเหล่านั้นแสดงได้ว่า การประกอบอาชีพอิสระของตนจะทำให้ตนมีรายได้เลี้ยงชีวิตของตนและบุตรของตนได้ตลอด

ทุกวันผู้เขียนหรือผู้ชำนาญเคยทำมาแล้วบ้างหรือยัง ข้าพเจ้าเห็นว่า ก่อนที่จะระดมคนแก่กับเด็กมาทำงาน ในพระราชบัญญัติควรบ่งให้ชัดว่าควรจะได้ระดมท่านข้าราชการผู้ชำนาญและเสมียนผู้มีอายุไม่เกิน 55 ปีลงมือทำงานเกี่ยวข้าวเสียก่อนจะดีกระมัง

(ข้อ 43)

มาตรา 10 บุคคลที่จะยกเว้นไม่ต้องมาเป็นข้าราชการและยอมให้ทำการอาชีพไปเองนั้น ตามพระราชบัญญัติว่าจะต้องมาแสดงว่าตนมีทรัพย์สินรายได้อันมั่นคงที่จะเลี้ยงตนได้เสียก่อน ถ้ารัฐบาลเห็นมีพอก็จะยกเว้น ฉะนี้ข้าพเจ้าอยากทราบว่าจะเอากฎเกณฑ์อันใดมาวางกำหนด การสอบสวนที่อาจเป็นไปได้ ทางลำเอียงและบีบคั้นก็อาจมีขึ้นได้ ดังได้กล่าวมาแล้วในการอภิปรายคำชี้แจงในเรื่องที่ทางการควรให้ราษฎรมาพิสูจน์ตัวเองว่าเขาเลี้ยงตัวไม่ได้แล้ว ถ้ารัฐบาลเห็นว่าเขาพิสูจน์ตัวเขาได้ก็ยอมรับเข้าทำงานจึงจะถูก

หมวดที่ 3
ว่าด้วยวิธีจ่ายเงินเดือน

มาตรา 12 ให้รัฐบาลหรือสหกรณ์จ่ายเงินแก่ราษฎรโดยวิธีใดวิธีหนึ่งดังต่อไปนี้

1. จ่ายเป็นเงินตราให้แก่ราษฎร ตามอัตราที่ราษฎรนั้น ๆ มีสิทธิได้รับ

2. จ่ายโดยเช็คของธนาคารแห่งชาติ ตามอัตราที่ราษฎรนั้น ๆ มีสิทธิได้รับ และให้มีการหักกลบลบหนี้(Compensation) กับเงินที่ราษฎรนั้น ๆ เป็นลูกหนี้ต่อรัฐบาลหรือต่อสหกรณ์ ในการซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่และปัจจัยอื่น ๆ แห่งการดำรงชีวิต เมื่อหักแล้วราษฎรยังคงเป็นเจ้าหนี้รัฐบาลหรือสหกรณ์อยู่เท่าใดราษฎรก็จะมีสิทธิที่จะฝากเงินนั้นไว้ต่อธนาคารแห่งชาติ หรือซื้อใบกู้ของรัฐบาลหรือสหกรณ์ หรือจะถอนเอามาใช้จ่ายก็ได้ตามใจสมัคร

หมวดที่ 4
ข้าราชการต่างประเทศ

มาตรา 13 รัฐบาลอาจจ้างชาวต่างประเทศผู้ชำนาญการพิเศษ ชาวต่างประเทศนี้จะมีสิทธิตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

หมวดที่ 5
วินัยข้าราชการ

มาตรา 14 ข้าราชการทั้งหลายไม่ว่าประเภทเจ้าหน้าที่ปกครอง หรือกรรมกรในทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจะต้องอยู่ในวินัยทำงานเต็มกำลังและความสามารถในการงานที่ตนกระทำ ผู้ใดเกียจคร้านจะต้องถูกลงโทษ เช่นตัดเงินเดือน หรือเพิ่มเวลาทำงาน หรือโทษสถานอื่นตามที่จะได้มีระเบียบกำหนดไว้

ประกาศมา ณ วันที่........พุทธศักราช............ เป็นปีที่..............

(ข้อ 44)

หมวดที่3 ว่าด้วยวิธีจ่ายเงินเดือน

มาตรา 12 ข้อนี้ฟังดูก็เพราะดี แต่ได้ทราบความลึกซึ้งดังที่ได้ชี้แจงไว้ และข้าพเจ้าได้ชี้แจงตอบแล้วก็คงเห็นผลอยู่ข้อเดียว คือ ราษฎรต้องเป็นลูกหนี้รัฐบาลเท่านั้น เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดทั้งเงินเดือนและสิ่งของ นอกจากนั้นการจะบัญชีหักกลบลบหนี้ ซึ่งรัสเซียว่าง่ายนั้น ในขั้นต้นก็คงลำบากพอดูอยู่ สำหรับในหมู่ราษฎรของเราซึ่งยังไม่รู้การบวกลบคูณหารพอ

(ข้อ 45)

หมวดที่ 5 วินัยข้าราชการ

ผู้เขียนกล่าวว่า ข้าราชการ กรรมกรจะต้องทำงานเต็มความสามารถ ถ้าผู้ใดเกียจคร้านจะถูกลงโทษ เช่น ตัดเงินเดือน เพิ่มเวลาทำงาน หรือลงโทษสถานอื่น ๆ นี่ไม่เรียกว่ากดขี่หรือ มีบริษัทใดบ้างที่เขาทำการลงโทษผู้เกียจคร้านโดยการเพิ่มเวลาทำงานหรือลงโทษสถานอื่น นอกจากประเทศรัสเซียแล้วก็ไม่มีที่ใดลงโทษคนงานแบบนี้การที่เป็นดังนี้ก็แปลว่าราษฎรทุกคนถูกทำโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้ทำงานหนักทุกคนเท่านั้นเองนั้นใช่ไหม

คำอธิบายเค้าร่าง

พ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร พ.ศ.2475

1. อัตราขั้นต่ำนี้ต้องกำหนดให้ เป็นการเพียงพอแก่การซื้ออาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, สถานที่อยู่ ฯลฯ

2. อัตรานี้ได้จำลองอัตราเงินเดือนข้าราชการประจำชั้นสัญญาบัตรในปัจจุบันนี้ที่ตกลงใหม่

3. รางวัลเช่นนี้เป็นไปในทำนองที่ให้กรรมกรมีส่วนในผลกำไรที่เรียกกันว่า Participation Benefice

4. เงินเดือนของข้าราชการ และของกรรมกรย่อมต่างกันตามคุณวุฒิและความสามารถ ใครได้เงินเดือนสูงก็ควรได้เบี้ยบำนาญสูง

5. ในเรื่องนี้ย่อมมีได้ เมื่อปรากฏว่าการประกอบเศรษฐกิจของรัฐบาลได้ผลยิ่งขึ้น การเพิ่มนั้นอาจเป็นได้เช่นเพิ่มเงินเดือนอีก 25 เปอร์เซ็นต์ สมมติว่าเงินเดือน 80 คงเพิ่มเป็น 100 เงินเดือน 400 คงเพิ่มเป็น 500 เป็นต้น

6. ในบางประเทศเมื่อต้องขจัดแมลง ได้มีกฎหมายระดมราษฎรให้ช่วยกันกำจัด ในประเทศเราอาจเห็นได้ หรือในบางสมัยที่เครื่องจักรกลในการเกี่ยวข้าวยังใช้ไม่ได้ เมื่อมีข้าวในนาจะเก็บเกี่ยวแล้ว ก็อาจระดมบุคคลจำพวกนี้ช่วยตามกำลังอันมิใช่งานหนักเกินไป

7. ในการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรตามวิธี Assurance Sociale บุคคลจำพวกนี้ได้เบี้ยบำนาญ

8. ทั้งนี้เพื่อเพาะผู้เชี่ยวชาญในศิลปวิทยา

9. การยกเว้นนี้เพื่อผู้มั่งมีหรือผู้รังเกียจที่จะเป็นข้าราชการ ได้มีโอกาสประกอบเศรษฐกิจตามลำพังของตนเมื่อตนสามารถเช่นนั้น

เค้าร่าง

พระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ
พุทธศักราช........

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก

....

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ พุทธศักราช.......

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ตั้งแต่วันที่ประกาศใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นไป ให้รัฐบาลมีอำนาจประกอบการเศรษฐกิจคือ ประดิษฐกรรมทั้งหลายไม่ว่าการประดิษฐนั้นจะเป็นกสิกรรมหรืออุตสาหกรรมใดๆ ตลอดจนการขนส่งและจำหน่าย (ปริวรรตกรรม) ทั้งสิ้น เว้นไว้แต่การประกอบเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลได้ให้สัมปทานแก่เอกชนก็คงให้เอกชนมีอำนาจกระทำได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การทำเหมืองแร่ ป่าไม้และการประกอบกิจการอันเป็นสาธารณูปโภค ซึ่งรัฐบาลได้ให้สัมปทานหรืออาชญาบัตรไปแล้วในเวลานี้[ก]

2. โรงงานของเอกชนที่ได้ตั้งอยู่แล้วในเวลานี้ รัฐบาลจะผ่อนผันให้คงตั้งได้โดยออกสัมปทานให้

3. ห้างร้านค้าขายของชนต่างด้าว ซึ่งมีสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นพิเศษกับประเทศสยาม[ข]

4. การประกอบเศรษฐกิจอื่น เช่นการพาณิชย์ อุตสาหกรรม กสิกรรมซึ่งเอกชนได้ขออนุญาต[ค] หรือสัมปทานเป็นรายๆ ไป เมื่อได้แสดงให้เป็นที่พอใจ

(ข้อ 46)

พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ

พระราชบัญญัตินี้ก็เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ประกาศในนามของข้าพเจ้าเลย

(ข้อ 47)

มาตรา 3 นี้แปลว่า รัฐบาลห้ามมิให้ราษฎรทำนา ทำสวน โดยลำพังหมด การอาชีพทางนี้รัฐบาลจะแย่งราษฎรทั้งหมด อันเป็นการตัดสิทธิอย่างน่าอนาถใจ บัญญัติข้อนี้เป็นการกดขี่อย่างร้ายแรง ราษฎรจะได้รับทุกข์อย่างหนัก ข้าพเจ้าไม่เห็นความยุติธรรมที่ใดเลย ที่รัฐบาลจะทำความเจริญให้แก่ราษฎร โดยนำความลำบากมาสู่ราษฎร ดังนี้ความเจริญสุขเช่นนี้ไม่เคยพบ สุขก็มีแต่พวกที่จะควบคุมกิจการเท่านั้น ไม่ใช่สุขทั่วไป ถ้าจะให้ความสุขกับราษฎรแล้ว ทำไมไม่ทำโดยวิธีสั่งสอน โดยออกเงินให้เขากู้ และวิธีอื่นซึ่งไม่เป็นวิธีตัดสิทธิที่เขามีมาชั่วปู่ ชั่วย่า ถ้าดังนี้ไม่ใช่การกดขี่แล้ว อะไรจะเป็น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการกดขี่อย่างมหานรกทีเดียว

แก่รัฐบาลว่า การประกอบอาชีพอิสระนั้นได้ผลเพียงพอที่ผู้ประกอบจะเลี้ยงชีวิตไปได้ตลอด และตามเงื่อนไขอื่น ๆ ซึ่งจะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไว้โดยคำนึงถึงเศรษฐกิจแห่งชาติ

(ข้อ 48)
การให้สัมปทานโรงงานต่าง ๆ

การให้สัมปทานโรงงานต่าง ๆ ก็คือจะคิดบีบคั้นทีละเล็กละน้อย โดยการเก็บภาษีและคอยจับผิด ในที่สุดก็ล้มไปเองหรือรวบรวมเข้ารัฐบาล โดยหาว่าผิดสัญญาตามแบบรัสเซียเท่านั้น

(ข้อ 49)
ห้างร้านคนต่างด้าวที่มีทางพระราชไมตรี

การที่คนต่างประเทศจะมาตั้งร้านนั้นก็คงไม่สะดวก เพราะเขามีรัฐบาลของเขาช่วยคุ้มครองอยู่ คนไทยเสียอีกหาที่คุ้มครองไม่ได้เลย เพราะรัฐบาลกลับกลายเป็นอริศัตรูไปเสีย ดังการที่อาจเป็นไปดังกล่าวข้างต้น ในที่สุดก็จะเห็นว่า การเป็นไทยนั้นเลวที่สุด สู้การเป็นคนต่างชาติแม้แต่พลเมืองของจีนก็ไม่ได้ เพราะเป็นไทยนั้นถูกตัดสิทธิหมด แต่เป็นคนต่างประเทศกลับสบาย และต้องเป็นการเสียใจที่สุดที่ต้องเป็นดังนี้ด้วยเหตุอย่างเดียว คือ นำความเจริญมาให้ผู้ชำนาญการเศรษฐกิจต่าง ๆ เท่านั้น

(ข้อ 50)
การให้สัมปทานสำหรับการเศรษฐกิจอื่น ๆ

ตามความในบัญญัติข้อนี้ปรากฏว่า ถ้าไทยจะทำอะไรแล้วต้องพิสูจน์ตัวเองเสียก่อนว่าตนจะทำอะไร ถ้ารัฐบาลเห็น

หมวดที่ 1
ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

มาตรา 4 ให้รัฐบาลมีอำนาจซื้อบรรดาที่ดินทั้งหลาย นอกจากที่อยู่สำหรับครอบครัวของเอกชน และนอกจากที่ดิน ซึ่งเอกชนได้รับอนุญาตหรือสัมปทานให้ประกอบเศรษฐกิจในที่ดินนั้น

บรรดาที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งยังไม่อยู่ในความครอบครองหรือมีกรรมสิทธิของผู้ใดนั้น ผู้ใดจะขอครอบครองหรือมีกรรมสิทธิในที่ดินเหล่านั้นไม่ได้นอกจากได้รับสัมปทานจากรัฐบาล

มาตรา 5 ในการกำหนดราคาที่ดินนั้น ให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาล ต่างฝ่ายตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายละหนึ่งคนและรวมกันตั้งผู้ชี้ขาดหนึ่งคน การกำหนดราคาที่ดินนั้นต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ ณ วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475

ควรจึงอนุญาต ส่วนชาวต่างประเทศนั้นจะทำอะไรก็ได้ไม่มีข้อห้าม ทั้งนี้แสดงว่าคนไทยไม่ได้รับความเสมอภาคเสมอหน้ากับคนต่างประเทศเลย คนไทยนั้นมีสิทธิในการเลี้ยงชีวิตเลวกว่าคนต่างชาติ ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยเสียอีก การพิสูจน์ไม่มีใครจะพิจารณาให้ถูกต้องได้ว่า ผู้ใดจะอดตายหรือไม่แค่ไหน บัดนี้ก็ไม่มีใครอดตายสักคน แล้วรัฐบาลจะเอาอะไรไปอ้าง ใครบ้างที่จะยอมบอกได้ว่าเขาเลี้ยงตัวเขาไม่ได้ นอกจากพวกที่สิ้นคิดหมดมานะ ความภูมิใจในการเป็นมนุษย์ ทางที่ถูกแล้วควรให้ราษฎรพิสูจน์ต่อรัฐบาลว่า เขาเลี้ยงตัวไม่ได้ จึงจะเหมาะกว่า และรัฐบาลรับคนเหล่านี้ไปตั้งให้เป็นข้าราชการอยู่ตามสหกรณ์ที่จัดขึ้นก็แล้วกัน อย่าลืมว่าคนเรานั้นไม่ชอบเวอร์กเฮาส์ เราชอบเสรีภาพ

(ข้อ 51)
หมวดที่ 1 ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

มาตรา 4 การบังคับซื้อที่ดินทำการกสิกรรมนั้นเป็นการไม่ถูก เพราะเป็นการตัดสิทธิไม่ให้ราษฎรทำนา สัมปทานที่ให้ไปแล้วก็จัดการบังคับซื้อเสียภายหลังอีกในไม่ช้า ซึ่งเป็นวิธีการที่รัสเซียทำกับพวกคูลัคในประเทศรัสเซีย พวกคูลัคนั้นรัสเซียก็อนุญาตให้ทำนาโดยอิสระเหมือนกัน แต่ถ้านาใดเจริญ หรือรัฐบาลขาดอาหารที่จะจ่ายแจกในสหกรณ์แล้ว ก็จัดการเก็บภาษีเป็นสิ่งของ (อินคาย) และจับผิดต่าง ๆ ในสัมปทาน และในที่สุดก็ถูกเนรเทศไปในที่

มาตรา 6 ในการชำระราคานั้น ให้รัฐบาลจ่ายเงินตรา หรือใบกู้ให้แก่เจ้าของที่ดินยึดถือไว้ตามราคาที่ดินซึ่งรัฐบาลซื้อ ใบกู้นั้นให้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยธนาคารในขณะที่ตกลงซื้อขาย แต่ไม่ให้เกินร้อยละ 15 ต่อปีซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในเวลานี้

ผู้ที่ถือใบกู้ยังคงมีสิทธิ ที่จะได้รับเงินปันผลอีกโสดหนึ่งจากผลที่สหกรณ์ อันรับโอนที่ดินของตนได้ทำประโยชน์ตามส่วนที่รัฐบาลจะกำหนดไว้

หมวด 2
ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนและเครดิต

มาตรา 7 ให้รัฐบาลจัดหาเงินทุนและเครดิตเพื่อประกอบการเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1. โดยเก็บภาษีมฤดก[ง]
2. โดยเก็บภาษีรายได้ของเอกชน
3. โดยเก็บภาษีทางอ้อมใน ยาสูบ[จ] ไม้ขีดไฟ[ฉ] เกลือ[ช] ฯลฯ
4. โดยบังคับให้นักเลงการพนัน ซึ่งปรารถนาเล่นการพนัน มาขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประจำตนและเสียค่าจดทะเบียนเป็นงวด ๆ ตามชนิดของการพนัน ซึ่งตนปรารถนาจะเล่น และห้ามมิให้จดทะเบียนบุคคลซึ่งในขณะใช้พระราชบัญญัตินี้เล่นการพนันนี้ไม่เป็น

นอกจากการเสียค่าจดทะเบียนประจำตัวแล้ว การเล่นทุก ๆ คราวจะต้องได้รับอนุญาตและเสียค่าธรรมเนียมอีกต่างหากทุก ๆ คราว

5. ออกใบกู้[ฌ] เพื่อคนที่มั่งมีภายในพระราชอาณาจักรซื้อใบกู้ โดยรัฐบาลเอาโรงงานหรือทรัพย์สินอื่นเป็นประกัน
6. ออกสลากกินแบ่ง[ญ]
7. กู้เงินจากธนาคารแห่งชาติ[ฎ]

กันดาร หรือเกณฑ์เข้าสหกรณ์ซึ่งเป็นคุกอันตั้งอยู่นอกคุกนั้นเสีย นาที่เจริญโดยมากที่รัสเซียนั้นเป็นนาของพวกคูลัค ไม่ใช่นาของพวกสหกรณ์เลย

(ข้อ 52)

มาตรา 6 การซื้อให้ราคาด้วยใบกู้ ถ้าใบกู้มีราคาแลกเปลี่ยนได้จริง ๆ ก็ไปได้ แต่ถ้ารัฐบาลซื้อที่มากมายเช่นนี้แล้วเมื่อไรจึงจะใช้เงินเขาคืนได้ แต่อย่างไรก็ยังดีกว่าริบเอาเฉย ๆ และอย่างไรเสียก็คงไม่มีอันที่จะได้เงินสดในการขายเป็นแน่

(ข้อ 53)

หมวดที่ 2 ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนและเครดิต

มาตรา 7 ภาษี การเก็บภาษีนั้นมีขีดที่สุดเหมือนกัน และการเก็บภาษีนี้ถ้าเก็บเกินไปก็ทำให้การทำมาหากินล้ม เพราะฉะนั้น จึงได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าวิธีที่รัฐบาลจะริบของนั้นไม่มีอะไรดีเท่ากับริบเอาด้วยการเก็บภาษี

การเก็บภาษีการพนันอย่างเก็บกับคนสูบฝิ่นนั้น ถ้าทำได้ก็นับว่าเก่ง เพราะการปราบปรามการพนันนั้นไม่ง่ายอย่างการปราบฝิ่น ฝิ่นนั้นคนไม่สูบทั่วไป แต่การพนันคนเล่นทั่วไป การคำนวณว่าจะได้เงินเดือนนี้นั้น ใครก็คำนวณได้ไม่ยาก เพราะเป็นจริงในกระดาษ ไม่เชื่อก็ลองดูอย่างไรเลยก็ไม่ได้เงินอย่างที่คิดคำนวณ

---

8. กู้เงินจากต่างประเทศ

9. ตกลงหาเครดิตกับบริษัทที่จำหน่ายเครื่องจักรกลกับต่างประเทศเพื่อส่งเงินเป็นงวด ๆ

หมวด 3
ว่าด้วยธนาคารแห่งชาติ

มาตรา 8 ให้รัฐบาลจัดให้มีธนาคารแห่งชาติ โดยเอาเงินทุนสำรองของรัฐบาล และเงินที่จะกู้จากเอกชนมาเป็นทุนของธนาคารแห่งชาติ ให้ธนาคารแห่งชาติกระทำกิจการเหมือนดั่งธนาคารทั้งหลาย และให้มีอำนาจออกธนบัตร โดยโอนกรมเงินตราในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมาอยู่ในธนาคารแห่งชาติ โอนคลังจังหวัดต่าง ๆ ในเวลานี้เป็นสาขาของธนาคารแห่งชาติในจังหวัดต่าง ๆ

มาตรา 9 ธนาคารแห่งชาติจำต้องให้รัฐบาลกู้เงินตามที่รัฐบาลต้องการตามกำลังของธนาคารแห่งชาติ

หมวด 4
ว่าด้วยแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ

มาตรา 10 ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่ง มีหน้าที่จัดการวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ คือกำหนดการประดิษฐกรรมซึ่งจะเป็นการกสิกรรม และอุตสาหกรรมทั้งหลายและการปริวรรตกรรม คือการขนส่งและการคมนาคม การจัดสร้างสถานที่อยู่ให้แก่ราษฎรทั้งหลาย และจัดแยกการงานออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

มาตรา 11 แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ให้กำหนดประมาณว่าในปีหนึ่ง ๆ รัฐบาลจะทำได้อย่างไร และให้แจ้งผลแห่งผลกระทำต่อมหาชนทุก ๆ สัปดาหะ

มาตรา 12 ในระหว่างเวลาที่ใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องแก้แผนเพราะรัฐบาล

นั้นเป็นแน่ ถ้าจะได้สัก 20 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนั้นก็นับว่าเก่งเสียแล้ว

(ข้อ 54)

หมวด 3 ว่าด้วยธนาคารชาติ

มาตรา 8 ธนาคารแห่งชาติ การกู้เงินนั้นได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า กู้ได้หนเดียว ผลสุดท้ายของธนาคารแห่งชาตินี้ก็จะหมุนอะไรไม่ได้เลย เพราะหมุนมากนักเครื่องมันก็คลอนหมด ในที่สุดก็พากันล่มไปตาม ๆ กัน นอกจากนั้นจะต้องออกพระราชบัญญัติอีกฉบับหนึ่ง คือห้ามคนไทยนำเงินไปฝากต่างประเทศด้วย เพราะธนาคารชาติที่หมุนเงินดังนี้ มันเป็นการน่าเชื่อได้ยากว่าจะอยู่ได้ไม่ล่ม คนก็คงเอาเงินไปฝากที่ธนาคารอื่นหมด

อย่าลืมว่าโภคทรัพย์ของเรานั้นมีอยู่ 2,500 ล้านบาทเท่านั้น เราจะไปรีดมาอย่างไรจึงจะได้เงินทุนเกินกำลังที่โภคทรัพย์นั้นมีอยู่

(ข้อ 55)

มาตรา 9 การที่รัฐบาลกู้เงินได้ตามใจชอบนี้เองที่จะเป็นเหตุให้ธนาคารง่อนแง่นคลอนแคลน

จัดหาทุนและแรงงานไม่ได้ตามกำหนดก็ดี หรือรัฐบาลมีทุนและงานเพิ่มขึ้นก็ดี ให้กรรมการสภาแผนเศรษฐกิจแห่งชาติประชุมกันแก้แผนนั้น ๆ แล้วแจ้งผลให้มหาชนทราบ

มาตรา 13 แผนเศรษฐกิจแห่งชาติจะเริ่มใช้ในเขตใดให้ประกาศเป็นราย ๆ ไปและให้ชี้แจงถึงที่ดิน เงินทุน แรงงานของข้าราชการและกรรมกร และผู้ชำนาญการพิเศษว่าพอเพียงประการใด

หมวด 5
กรรมสิทธิของเอกชน

มาตรา 14 ให้เอกชนมีกรรมสิทธิในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย ซึ่งเอกชนนั้นหามาได้

มาตรา 15 บรรดาผู้ที่คิดประดิษฐวัตถุสิ่งใดได้ ซึ่งเข้าลักษณะที่จะเป็นกรรมสิทธิในการค้าได้ ก็ให้ผู้นั้นมีกรรมสิทธิในการนั้น Brevet d' Invention บุคคลนั้นจะขอสัมปทานประกอบการนั้นเอง หรือขายต่อรัฐบาลหรือจะร่วมกับรัฐบาลในการประดิษฐก็อาจทำได้ตามใจสมัคร

ประกาศมา ณ วันที่........พุทธศักราช............ เป็นปีที่................

(ข้อ 56)

หมวดที่ 5 กรรมสิทธิของเอกชน

มาตรา 14 นี้แปลว่าจะห้ามมิให้ราษฎรมีสิทธิในที่ดินเลย ใครจะซื้อที่ดินอีกย่อมไม่ได้ เพราะบัญญัติข้อนี้ห้ามชัดเจนว่าไม่ให้ถือกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ได้ ดังนี้แปลว่าอะไร ไม่แปลว่าตัดกรรมสิทธิตัดเสรีภาพของราษฎรจริงดังกล่าวข้างต้น บัญญัติข้อนี้ที่ผู้เขียน ๆ มาโดยไม่ต้องสงสัย

สรุปความ

เรื่องที่ได้พิจารณามาแล้วนี้ย่อมเป็นความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ซึ่งจะเป็นการถูกต้องหรือไม่นั้นก็เป็นแต่ความคิดของข้าพเจ้าเท่านั้น การที่จะรู้ว่าใครเป็นคนถูกหรือผิดก็ต้องทดลองดูเท่านั้นจึงจะเห็นได้ แต่มีข้อสำคัญอันหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนอย่างไม่ต้องสงสัยเลยว่า โครงการนี้นั้นเป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ฯ หรือหลวงประดิษฐ์ฯ จะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ ตอบได้ข้อเดียวว่าโครงการทั้ง 2 นี้เหมือนกันหมด เหมือนกันจนรายละเอียดเช่นที่ใช้และรูปของวิธีการกระทำ จะผิดกันก็แต่รัสเซียนั้นแก้เสียเป็นไทยหรือไทยนั้นแก้เป็นรัสเซีย ถ้าสตาลินเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ฯ ข้าวสาลีแก้เป็นข้าวสาร หรือข้าวสารแก้เป็นข้าวสาลี รัสเซียเขากลัวอะไร ไทยก็กลัวอย่างนั้นบ้าง รัสเซีย

คำอธิบายเค้าร่าง

พ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ

ก. ทั้งนี้ เพื่อไม่กระทบกระเทือนรุนแรงต่อเอกชนที่ประกอบอาชีพของตนโดยเศรษฐกิจได้

ข. ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้กระทบกระเทือนชาวต่างประเทศ

ค. เพื่อเปิดโอกาสให้เอกชน ที่รังเกียจในการเป็นข้าราชการที่จะทำการของตนเอง

ง. การบังคับซื้อที่ดินในเวลานี้ก็มีอยู่แล้ว เช่น การทำถนน, ทางรถไฟ ฯลฯ ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันนี้ถือว่าถนน, ทางรถไฟ ฯลฯ เท่านั้นที่เป็นสาธารณูปโภคแต่เค้าโครงการนี้เราถือว่า การประกอบเศรษฐกิจเป็นสาธารณูปโภค เพราะถ้ารัฐบาลไม่จัดจะเป็นอันตรายต่อราษฎร

จ. ภาษีมฤดกนี้ไม่ใช่จะอิจฉาคนมั่งมี เป็นเพราะตามหลักนั้นคนที่มั่งมีได้สะสมเงินไว้ เงินทองนั้นได้มาก็โดยอาศัยราษฎรร่วมกัน และผู้มั่งมีได้ไว้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การกำหนดภาษีมฤดกนั้นถ้าผู้มั่งมีมากจนเหลือเฟือควรเก็บให้มาก (Super Tax) คนชั้นกลางจึงผ่อนผันเก็บแต่น้อย ทั้งนี้เพื่อมิให้กระทบผู้มั่งมีเกินไป

ฉ. ภาษียาสูบและไม้ขีดไฟนี้ทำให้ประเทศฝรั่งเศสมีรายได้ใช้หนี้เยอรมนีเมื่อ ค.ศ.1870 ได้รวดเร็ว และเงินฝรั่งเศสมีฐานะดีขึ้นก็เพราะภาษีจำพวกนี้ ในเมืองเราถ้าสมมติว่ามีคนสูบบุหรี่เป็น 1 ล้านคน เราเก็บภาษีทางอ้อมในการจำหน่ายวันละ 1 สตางค์ ซึ่งไม่รู้สึกมากนักก็คงได้เงินเพิ่มขึ้นอีกกว่า 3 ล้านบาท แต่การผูกขาด (Monopoly) ภาษียาสูบเกี่ยวกับสัญญาทางพระราชไมตรี ฉะนั้นเราอาจดำเนินนโยบายในการเก็บภาษีร้านจำหน่ายยาสูบ และโรงทำยาสูบโดยระวังมิให้เสียเปรียบยาสูบต่างประเทศที่ทำเข้ามา

เขาหาวิธีตบตาคนอย่างไร ไทยก็เดินวิธีตบตาคนอย่างนั้นบ้าง

สภาบำรุงเศรษฐกิจของรัสเซียก็มี และในโครงการของเรามีโครงการภาคที่ 1 ที่ 2 ของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้นตรงกับโครงการเศรษฐกิจอันใหม่ และโครงการ 5 ปี นิวอิคโคโนมิคโปลีซีไฟว์เยียรแพลนของรัสเซียทุกอย่างไป และขั้นที่ 3 นั้นก็คือ การเปลี่ยนสภาพประเทศไทยให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริงอย่างรัสเซีย ความข้อนี้มีข้อพิสูจน์อยู่อย่างชัดเจนในร่างพระราชบัญญัติการประกอบเศรษฐกิจ ในข้อนี้ไม่ยอมให้ราษฎรมีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ ก็เมื่อโครงการอย่างเดียวกับที่ใช้อยู่ในประเทศรัสเซียดังกล่าวแล้ว ถ้ารัฐบาลเรารับดำเนินการกระทำทุกอย่างไปโดยตลอด ก็เปรียบเหมือนรัฐบาลเราช่วยให้สมาคมเทอร์ด-อินเตอรเนชั่นแนลที่มีความประสงค์จะเปลี่ยนโลกให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์นั้นดำเนินการไปถึงจุดประสงค์ได้โดยง่าย เพราะการที่เราจะดำเนินการตามนี้นั้นโดยไม่ต้องสงสัยเลยว่า ในที่สุดเราจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปอย่างแน่นอน การเป็นคอมมิวนิสต์นี้เป็นเพราะการเศรษฐกิจเป็นไปในทางคอมมิวนิสต์ ไม่ได้กล่าวความว่ารัฐบาลจะจัดทำให้ผู้หญิงเป็นของกลางดังที่ว่ากัน แต่อย่างไรก็ดีประเทศไทยจะต้องกลายเป็นคอมมิวนิสต์ประเทศนับเป็นที่ 2 ของโลกรองจากประเทศรัสเซีย การที่ไทยจะได้ตำแหน่งอันนี้นั้นไม่มีใครจะดีใจเท่ากับรัสเซียและสมาคม

ช. เกลือนี้อาจหาทางเก็บภาษีทางอ้อมได้ โดยรัฐบาลรับซื้อเกลือจากผู้ทำนาเกลือ ตามอัตราที่กำหนดไว้แล้ว ในการจำหน่ายรัฐบาลจะจำหน่ายเองหรือให้ผูกขาดสมมติว่าในการนี้รัฐบาลได้ภาษีราษฎรคนหนึ่งวันละ 1/10 ส.ต.1 ปีก็ได้เงินกว่า 3 ล้านบาท

ซ. ผู้ที่เป็นนักเลงการพนันในเวลานี้ จะพยายามหาวิธีไม่ให้เล่นด้วยการห้ามขาดนั้นย่อมเหลือวิสัย คือ คงลักลอบเล่น ฉะนั้นควรหาวิธีป้องกันคนชั้นหลังที่เล่นไม่เป็นอย่าให้เล่น ส่วนผู้ที่เล่นเป็นอยู่แล้วก็คงเล่นได้ แต่ต้องมาขึ้นทะเบียนคล้าย ๆ กันผู้ที่ติดฝิ่น ค่าธรรมเนียมอาจเก็บเป็นงวด ๆ เช่น งวดละ 1 บาท ปีหนึ่งมี 5 งวดสมมติว่าคนเล่นการพนันเป็นมี 1 ล้านคน ปีหนึ่งคงเก็บค่าอนุญาตประจำตัวได้ 5 ล้านบาท และเก็บทุก ๆ คราวที่เล่น เช่น ในตำบลหนึ่ง ๆ ย่อมมีการเล่นไพ่ไม่ต่ำกว่า 2 วงต่อ 1 วัน ตำบลในพระราชอาณาจักรมี 5,000 ตำบล ต้องมีการขออนุญาตเล่นไพ่ 10,000 วง ถ้าค่าอนุญาต วงละ 5 บาท คงได้เงินวันละ 50,000 บาท ปีหนึ่งคงได้ ราว 18 ล้านบาท การเล่นการพนันนี้ควรกำหนดเวลาใหม่ไม่ให้เสียเวลาทำงานที่กำหนดเดิมแต่เที่ยงจนถึง 2 นาฬิกา นั้นจับหลักอะไรไม่ได้ความจริงควรกำหนดระหว่าง 16 นาฬิกา ถึง 22 นาฬิกา ส่วนเวลาอื่นผู้เล่นการพนันต้องทำงานไม่เสียในทางเศรษฐกิจ

และการพนันชนิดนี้ต้องจำกัดให้น้อยลงทุกทีและต้องป้องกันคนชั้นหลังไม่ให้เล่นเป็น ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะนิยมการพนัน

ฌ. ในเรื่องนี้เราต้องการประมาณกับคนมั่งมีไม่ประหัตประหารคนมั่งมี

ญ. สลากกินแบ่งหรือลอตเตอรี่ แม้เป็นการพนันมีการเสี่ยงโชค แต่ผู้เสี่ยงได้เสียแต่น้อย เช่นปีหนึ่งมีลอตเตอรี่ 30 ครั้ง ๆ หนึ่งล้านบาท ก็คงได้เงินที่จะหักไว้เป็นส่วนของรัฐบาลหลายล้าน และราษฎรคนหนึ่งเสี่ยงโชคครั้งหนึ่งราว 20-50 สตางค์

เทอร์นอินเตอร์เนชั่นแนล แต่ส่วนประเทศอื่น ๆ แล้วเขาคงไม่พอใจเลย ความไม่พอใจที่เขาแสดงต่อรัสเซียเวลานี้มีเท่าใด เราก็ย่อมเห็นประจักษ์ชัดเจนแล้ว เราจะอยากให้เขาไม่พอใจในเมืองเราดังนั้นหรือ การที่จะแก้ตัวว่า การทำดังนี้ ถ้าเราไม่ได้ไปรบกวนใครเป็นการทำภายในประเทศของเราเอง และไม่มีข้ออันใดที่ชี้ชัดในขั้นต้นว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้น ย่อมไม่มีประโยชน์ เพราะทุกชาติยิ่งเพื่อนบ้านของเราแล้วเขาไม่โง่เลยจะปิดตาเขาเล่นไม่ได้คล่อง ๆ เป็นแน่ เพราะความจริงที่เขาเห็นว่าเราเดินอย่างรัสเซียนั้นก็พอที่จะทำให้เขาเข้าใจแล้วว่าเราจะกลายเป็นอะไรไปในที่สุด มิใยเราจะบอกว่าเราไม่เป็นคอมมิวนิสต์ให้คอแทบแตก เขาก็ไม่เชื่อเราเลย ก็เมื่อเขาไม่เชื่อเราดังนี้ก็จะเป็นภัยมากกว่าที่จะเป็นคุณตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในเรื่องที่เราอาจถูกบุกรุกให้เป็นการเสียอิสรภาพได้ เราจะมัวพูดว่าไม่กลัวนั้น เป็นการพูดอย่างผู้หญิงที่เป็นฮิสทีเรียเท่านั้น เพราะใคร ๆ ก็ย่อมเห็นได้ชัดเจนว่าประเทศไทยมิได้มีฐานะเหมือนรัสเซียในการป้องกันภัยภายนอก รัสเซียใหญ่กว่าไทยมากนัก ใครจะไปทำอะไรก็ยากดังกล่าวมาแล้ว ก็เมื่อเป็นเช่นนี้จะเป็นการสมควรแล้วหรือที่เราจะยอมสละความเป็นเอกราชของเราเพื่อให้เป็นที่พอใจประเทศรัสเซียชาติเดียว โครงการอันนี้นั้นอย่าว่าแต่จะทำเลย ถึงแม้จะได้ประกาศออกไปให้ตลอด 3

การจัดให้มีสลากกินแบ่งนี้ คนไทยบางคนหน้าบางเกรงจะถูกติฉินนินทาว่าจัดให้เล่นการพนัน แต่ขอให้ดูตัวอย่างในฝรั่งเศสว่าใบกู้ (Crédit National) **ซึ่งต้องการเงินไปสร้างบ้านเมืองที่หักพังในสงคราม ก็เป็นใบกู้ชนิดที่ออกลอตเตอรี่ให้แก่ผู้ถือด้วย ในอังกฤษเองมีสนามม้าคนอังกฤษที่นิยมแข่งม้ามีจำนวนไม่น้อย แต่เราไม่ประสงค์ให้เลยไปถึงนั้น เราประสงค์มีแต่ลอตเตอรี่ซึ่งราษฎรเสียเงินคนละน้อย ๆ แต่มีโอกาสได้เงินมาก**

ฎ. ธนาคารแห่งชาติจะช่วยรัฐบาลได้มาก เพราะเงินภาษีอากรที่ค้างอยู่ในคลังจังหวัด ก็จะนำมาหมุนได้นอกจากนั้นเงินเดือนที่ข้าราชการเหลือฝากไว้ในธนาคาร ก็จะนำมาหมุนได้เช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นมีวิธีการหลายอย่างที่รัฐบาลจะกู้เงินธนาคารแห่งชาติได้

ฏ. นอกจากนี้แผนในทางปกครองก็ต้องอนุโลมตามแผนเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย

ภาครวมทั้งคำชี้แจงนี้เท่านั้นก็ตาม คนจะเริ่มตกใจกันเป็นอันมากถึงเกิดความไม่ปกติได้แล้วก็ผลร้ายอาจมีมากดังนี้ แล้วเราจะทำทำไม เวลานี้วิธีการที่จะทำอย่างอื่นก็พอทำได้ไปก่อนอีก ในขณะนี้มี อาทิเช่น คิดพยายามชักชวนให้ราษฎรเข้าตั้งสหกรณ์ดำเนินการดังที่ใช้กันอยู่ที่ประเทศเดนมาร์กเป็นต้น มีผู้กล่าวกันว่า ถ้าเราไม่มีโครงการเศรษฐกิจเสียเร็ว ๆ แล้ว เราคงแพ้ในสงครามเศรษฐกิจเป็นแน่ เพราะราษฎรของเราไม่ใคร่ทำการค้าเอง แต่บัดนี้ฐานะประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว มีราษฎรซึ่งเป็นชั้นขุนนางหรือเจ้านายที่ถูกปลดจากราชการเป็นจำนวนมาก กำลังจะก่อการทำมาหากินเอง แต่ยังมัววิตกกันอยู่อย่างเดียวว่า รัฐบาลจะไม่ยอมให้ตนไปทำการค้าขายอิสระ ถ้าขืนไปทำเข้าภายหลังอาจเสียหายได้เปล่า ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้นในขณะนี้ข้าพเจ้ายังไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ ในขณะนี้ให้รัฐบาลดำเนินการบำรุงเศรษฐกิจไปในทางส่งเสริมช่วยแนะนำ เช่น ส่งเสริมผู้ที่ประสงค์จะตั้งโรงงานโดยไม่เก็บภาษีมากเกินไปจนอยู่ไม่ติด แต่รัฐบาลก็ควรจะต้องระวังอย่าให้ผู้ที่ตั้งโรงงานเอาเปรียบคนงานเกินไปในทางที่ผิด และนอกจากนั้นก็จัดการแนะนำให้ราษฎรเข้าร่วมมือกันทำสหกรณ์ใกล้ไปในทางที่ทำอยู่ในเดนมาร์ก และตั้งนาของรัฐบาลรับคนที่ไม่มีงานทำและคนอื่นที่สมัครเข้าไปทำงาน แสดงตัวอย่างวิธีทำนาอย่างดี

และจัดการบำรุงในทางการค้าขายอื่น ๆ ก็น่าจะดีอยู่ หรือจะคิดแก้ไขอย่างใดบ้างให้เหมาะแก่โอกาสก็ควร

แต่ในส่วนโครงการเศรษฐกิจแบบหลวงประดิษฐฯ นี้ ควรเลิกล้มความคิดเสีย เพราะแทนที่จะนำมาซึ่งความสุขสมบูรณ์ของประเทศชาติบ้านเมืองดังกล่าวนั้น จะกลายเป็นสิ่งนำมาซึ่งความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้าจนเป็นความหายนะถึงแก่ความพินาศแห่งประเทศ และชาติบ้านเมืองอันเป็นมรดกที่เราคนไทยได้รับมาแต่บรรพบุรุษ

ประชาธิปก

เค้าโครงการเศรษฐกิจ

พิมพ์ครั้งแรก	สำนักงานการพิมพ์ ศ.ศิลปานนท์ (กรุงเทพฯ : 2475)
พิมพ์ครั้งที่สอง	สังคมการพิมพ์ (กรุงเทพฯ : 2517)
พิมพ์ครั้งที่สาม	(ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งที่สอง)

ผนวก ข

รายงานการประชุมกรรมการพิจารณา
เค้าโครงการเสถกิจแห่งชาติ

นะวังปารุสกวัน
วันที่ 12 มีนาคม พุทธสักราช 2476

ผู้ที่เข้าประชุม คือ

(1) หลวงคหกัมบดี
(2) หลวงเดชสหกรณ์
(3) หลวงเดชาติวงส์วรารัตน์
(4) พันเอก พระยาทรงสุรเดช
(5) นายทวี บุนยเกตุ
(6) นายแนบ พหลโยธิน
(7) หลวงประดิถมนูธัม
(8) นายประยูร ภมรมนตรี
(9) พระยามานโนปกรนิติธาดา
(10) พลเรือโท พระยาราชวังสัน
(11) นายวิลาส โอสถานนท์
(12) พระยาสรีวิสารวาจา
(13) หม่อมเจ้าสกลวรรนากร วรวรรน
(14) หลวงอัถสารประสิทธิ์

เปิดประชุมเวลา 8.12 นาลิกา

หลวงประดิถมนูธัม แถลงว่า ก่อนที่จะมาชี้แจงในที่นี้ได้ประชุมผู้เริ่มก่อการครั้งหนึ่งแล้ว และทำเรื่องขึ้นเสนอรัถมนตรี ฯ จึ่งตั้งกรรมานุการชุดนี้ให้พิจารณา การโต้เถียงนั้นอาดใช้ถ้อยคำรุนแรงไปบ้าง เมื่อเปนคำสแดงโดยบังเอิญก็ต้องขออภัย หัวข้อสำคัญในการประชุมวันนี้ เนื่องจากหลัก 6 ประการที่ได้ประกาสไว้ในข้อ 3 มีใจความหยู่ 3 ประการ ในการบำรุง

ความสุขสมบูรน์ของราสดรในทางเสดถกิจ คือจะจัดการมิให้ราสดรอดหยากจะหางานให้ราสดรทุกคนทำ จะวางโครงการเสดถกิจแห่งชาติในการจัดการไม่ให้ราสดรอดหยากนั้น ต้องจัดให้มีความเปนหยู่พอควน หางานให้ราสดรทำเหมือนกับพวกเราที่หยากทำงาน ข้อความละเอียดมีหยู่ในหนังสือนี้แล้ว แต่เราไม่ทำโครมครามทีเดียว จะทำตามกำลังของเรา ข้อความที่เปนตัวเลขบางตอนจะถือเคร่งครัดไม่ได้ เปนการอุปมาพอเปนเค้าโครงเท่านั้น โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมูนิสต์ เรามีทั้งแคปปิตอลลิสต์ และ โซเชียลลิสต์รวมกัน ถ้าหากพวกคอมมูนิสต์มาอ่านจะติเตียนมาก ว่ายังรับรองพวกมั่งมีให้มีหยู่ ความนี้กล่าวแล้ว ว่าตัวเลขนั้นเปนการอุปมาเท่านั้น หน้าที่ของเราในที่นี้ก็คือ จะรับโปลิซีนี้หรือไม่ เมื่อรับแล้วจึ่งเรียกผู้ชำนาญมาทำการพิจารณาให้ละเอียดในภายหลัง

นายทวี บุนยเกตุ เสนอว่า

ในการที่จะพิจารนาเค้าโครงการน์เสดถกิจฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอชี้แจงและสนับสนุนข้อความของหลวงประดิถมนูธัม เพื่อเปนแนวทางที่จะพิจารนาต่อไป

ถ้าเราอ่านดูแต่เพียงเผิน ๆ โดยมิได้ไตร่ตรอง หรือคิดให้ซึ้ง หรือมีใจลำเอียงไปในลัทธิใดลัทธิหนึ่งแล้ว ก็จะเห็นว่าโครงการน์ฉบับนี้ส่อไปในทางเปน Communist หรือ Socialist แต่ถ้าเราจะพิจารณาถึงวิธีการให้ละเอียดไปสักหน่อยแล้ว จะเห็นได้ว่าในวิธีการของโครงการน์อันนี้ เราไม่ได้ริบทรัพย์ใคร เราไม่ได้เอาเงินของราสดรมาแบ่งปันกัน เราไม่ได้เอาผู้หยิงมาเปนของกลาง เราไม่ได้บังคับหรือเกนท์คนทั้งหมดให้มาทำงานให้แก่สหกรน์ของเรา เราไม่ได้ไปเกนท์คนให้มาเปนทาส เพราะฉะนั้นจะเรียกว่าหรือเหมาเอาว่า โครงการน์อันนี้จะมีวิธีการเปน *Communist* หรือ Socialist หย่างไรได้ ความประสงค์ของรัถบาลก็คือ ต้องการให้ราสดรทุกคนและทุกชั้นได้รับประกันจากรัถบาลโดยร่วมกันทำ และโดยการควบคุมของสหกรน์ เราไม่ต้องการให้คนทุกคนเปนทาสของสหกรน์โดยการเลิกการทำมาหากินส่วนตัว แต่เราต้องการให้ผู้ที่มีกำลังทรัพท์ ที่ได้ทำมาหากินหยู่ก่อนแล้วคงดำเนินการต่อไป หรือผู้ที่สามาถจะทำมาหากินส่วนตัวได้ก็ให้กะทำไป เราจะช่วยแต่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัถบาล หรือคนจนกับพวกที่ไม่มีงานทำ ที่ไม่มีที่หยู่ที่อาสัย และที่ได้รับทุขลำบากเท่านั้น หาได้พาดพิงไปบังคับคนที่มั่งมีดั่งในบางประเทสได้ทำกันหยู่ไม่ เพราะถ้าคนจนเหล่านี้ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัถบาลแล้ว ใครเล่าจะเปนผู้ช่วย ความหายนะต้องมาสู่หย่างแน่นอน ธัมมะของคนจะต้องเสียไปโดยไม่ต้องสงสัย และความไม่สงบสุขจะต้องบังเกิดขึ้นแก่ประเทสเปนแน่

ไม่ควนวิตกที่สหกรน์จะไม่มีคนทำงาน เพราะเวลานี้คนว่างงานมีหยู่มาก เมื่อเรารับรองว่าจะให้ความสุขแก่เขาเช่นนี้แล้ว ใครเล่าที่ไม่หยากจะมีความสุข ใครเล่าที่ไม่หยากมีเงิน และใครเล่าที่หยากอดตาย

พูดกันหย่างง่าย ๆ การที่จะตั้งเปนสหกรณ์เช่นนี้ ก็ไม่ผิดอะไรกับบริสัทหรือห้างร้านที่ทำการค้าเองแล้ว ก็เหตุไฉนเล่ารัถบาลจึงสร้างทางรถไฟ รัถบาลจึ่งสร้างโรงไฟฟ้า รัถบาลจึ่งทำประปา รัถบาลจึ่งต้องต้มเหล้าต่าง ๆ เหล่านี้เสียเองเปนต้น โดยไม่ยอมให้ราสดรทำการที่จะตั้งสหกรณ์นี้ นอกจากจะช่วยเหลือพวกชาวนาที่ยากจนแล้ว สหกรณ์ยังช่วยเปิดเมืองและบำรุงความจเรินของประเทสอีกด้วย ในผลกำไรที่ได้จากสหกรณ์นี้เอง

วิธีการโดยย่อของโครงการน์อันนี้ก็ คือ รัถบาลจะซื้อที่นาจากเจ้าของที่ดินโดยออกใบบอนด์และให้ดอกเบี้ยตามสมควน การที่ต้องการเนื้อที่เปนจำนวนมากและเปนผืนเดียวกันนี้ ก็เพื่อสดวกในการปกครอง และในการประกอบการกสิกัม เช่นการไถ การคราด การทดน้ำ เหล่านี้เปนต้น เมื่อสหกรณ์ได้เนื้อที่นาตามจำนวนที่ต้องการแล้ว สหกรณ์ก็ประกาสรับกัมกรหรือที่หลวงประดิถมนูธัม เรียกว่าข้าราชการ ฉะเพาะผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัถบาลกับพวกที่ไม่มีอาชีพหย่างอื่น คือ พวกที่เบียดเบียนเขากิน แต่จะไม่บังคับผู้ที่มั่งมี และผู้ที่ไม่ประสงค์จะทำงานให้แก่สหกรณ์ ในเมื่อเขาหางานหรืออาชีพอื่นทำได้ คือเขาจะไปประกอบอาชีพส่วนตัวก็ได้ สุดแต่ความพอใจของตน

การบังคับให้คนที่ไม่มีเข้ากินให้มีเข้ากิน บังคับให้คนที่ไม่มีที่หยู่ให้มีบ้านหยู่หย่างสบาย บังคับให้คนที่เกิดทุขได้ยากให้มีความสุข เหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นเปนของเสียหายอะไร เรื่องเช่นนี้ พระยารัชดา (คอซิมบี้) ก็ได้เคยใช้บังคับคนในความบังคับบันชาของท่านทางมนฑลปักส์ใต้มาแล้ว และปรากตว่าได้ผลดีจนบัดนี้ก็มีผู้นึกถึงบุญคุน อนึ่งการประกาสรับสมาชิกสหกรณ์นี้ก็เท่ากับสหกรณ์จ้างมาทำงานให้สหกรณ์ โดยให้เงินเปนรายเดือน หรือรายปี ซ้ำยังจะได้ส่วนแบ่งในกำไรของสหกรณ์อีกด้วย เช่นเดียวกับงานของห้าง หรือของบริสัทต่าง ๆ ส่วนเงินจ้างที่สหกรณ์จะวางอัตราลงไปนั้นคงทำได้ดังนี้ ให้สอบสวนดูถึงกำลังแรงงานของชาวนาคนหนึ่งที่มีร่างกายอ่อนแอที่สุด ที่ขี้เกียจที่สุด และที่โง่ที่สุดว่างานชิ้นหนึ่ง ๆ ที่สหกรณ์จะให้ทำนั้นจะต้องสิ้นเวลาแรงงานเท่าใด และจะคุ้มกับราคาเงินเท่าใด ดูพอที่เงินที่ได้นั้นจะมาใช้จ่ายในสิ่งที่จำเปนเพื่อยังชีวิตของตน เช่นค่าอาหารและเครื่องนุ่งห่มเปนต้น เมื่อซาบอัตราและได้วางไว้ลงไปเปนที่แน่นอนแล้ว เราก็ไม่ต้องเสียเวลาที่จะคอยควบคุม ส่วนคนงานใดที่ทำงานเส็ดก่อน คนงานนั้นก็ได้เปรียบในการที่จะได้พักผ่อน หรือใช้เวลาที่เหลือไปทำงานให้แก่สหกรณ์เพื่อหารายได้งอกเงยขึ้นอีก ด้วยวิธีเช่นนี้ก็จะเปนการย้อมน้ำใจให้คนที่ทำงานดีได้ทำงานเต็มความสามาถหยู่ในตัว เมื่อผลประโยชน์ที่ได้จากการกะทำเท่าใด ผลประโยชน์นั้นก็เปนของสหกรณ์ทั้งสิ้น สหกรณ์เปนผู้ขนและสหกรณ์เปนผู้ขาย เมื่อได้เงินมาเท่าใด เหลือจากเงินเดือนแล้ว ก็หักกำไรไว้แบ่งออกเปนส่วน ๆ คือไว้เปนทุนสำรองบ้าง เปนทุนที่จะเปิดการสมาคม และความจเรินของสหกรณ์บ้าง คิดเฉลี่ยให้แก่พวกสมาชิกสหกรณ์บ้าง

ส่วนเงินที่จะจ่ายเปนเงินเดือน หรือเงินปีของสมาชิกสหกรน์นั้น ถ้าจะคิดดูให้ดีแล้ว ก็จะไม่เปนตัวเงินจิงเท่าไดนัก เพราะเปนเงินที่หักกลบลบหนี้และหมุนเวียนหยู่เสมอ คือโดยที่สหกรน์วางกดข้อบังคับว่า สมาชิกสหกรน์ทุกคนต้องซื้อของจากสหกรน์โดยที่สหกรน์ขายให้ด้วยราคาเยาว์ที่สุด เมื่อการน์ปรากตดั่งนี้แล้ว ก็ไม่น่าจะมีข้อวิตกอันไดในความสำเหร็ดของโครงการน์อันนี้ ซึ่งจะนำมาซึ่งความสุข และความปลอดภัยของราสดรชาวนาไทยที่ยากจนทั้งหลาย

พลเรือโท พระยาราชวังสัน ตามหนังสือโครงการน์เท่าที่ข้าพเจ้าได้อ่านนั้นเปนหนังสือ Ideal ข้าพเจ้าก็นิยมหลักนี้ แต่การทำนั้นอีกหย่างหนึ่งซึ่งต้องการวิเคราะห์ Details เปนเรื่องๆ ไป หลักการไหย่ที่รัถบาลเก่าทำหรือซึ่งชุดนี้ทำก็ดี แม้เขาจะไม่ได้ระบุชื่อแต่ความจิงเปนแบบโซเชียลลิสต์ ที่จิงหลักการก็ล้วนเปนเช่นนั้น เพราะแคปปิตอลลิสต์เปนชาวต่างประเทส ส่วนมากในพรินซิเปิลซ์ ข้าพเจ้าไม่คัดค้าน แต่ยังขาดรายละเอียด คือ วิธีปติบัติ

หลวงประดิถมนูธัม ตามหลักของข้าพเจ้านั้น เปนลัทธิผสมหลายหย่างที่ได้เลือกคัดเอาที่ดีมาปรับปรุงให้สมกับถานะของประเทสสยาม แต่เหตุสำคัญอาสัยหลักโซลิดาริสต์ ไม่ไช่คอมมูนิสต์ คือถือว่ามนุสที่เกิดมาย่อมต้องเปนเจ้าหนี้และลูกหนี้ต่อกัน เช่น คนจนนั้นเพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอด้วยมือก็ต้องเลิก หรือคนที่รวยเวลานี้ไม่ไช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่นผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพ ซึ่งแต่เดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพงสร้างตึกสูงๆ ดั่งนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ไช่เพราะการกะทำของคนนั้น ฉะนั้นจึ่งถือว่ามนุสต่างมีหนี้ตามธัมจิริยาต่อกัน จึ่งต้องร่วมกันประกันภัยต่อกันและร่วมกันในการประกอบเสถกิจ

หม่อมเจ้าสกลวรรนากร วรวรรน คนที่มีที่ดินรวยๆ มีไม่กี่คน

หลวงประดิถมนูธัม คนของเราเวลานี้เปรียบเหมือนเด็ก รัถบาลต้องนำโดยบังคับในทางตรงหรือในทางอ้อมโดยขมักเขม้นประกอบการเสถกิจถ้าเราคงทำตามแต่แบบเก่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่มีประโยชน์ เพราะเราไม่ทำสาระสำคัญ คือแก้ความฝืดเคืองของราสดรแบบที่เราจะเดินนั้นต้องเดินหย่างอาสัยหลักวิชา อาสัยแผน อาสัยโครงการน์ วิธีโซเชียลลิสต์ เปนวิธีวิทยาสาตรโดยแท้ รับรองความเห็นหม่อมเจ้าวรรน ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่ไช่ Coup d'État เปน Revolution ในทางเสถกิจ ไม่ไช่ทางการปกครองซึ่งเปลี่ยนจากพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเปนหลายคนเท่านั้น

พลเรือโท พระยาราชวังสัน โครงการน์ของหลวงประดิถมนูธัม ไม่เปนลัทธิอันหนึ่งอันไดแน่ หยากจะซาบว่าถือหลักอะไร

หลวงประดิถมนูธัม ไม่ถือหลักอะไรโดยฉเพาะ อะไรดีก็เลือกเอามา

พระยาราชวังสัน การพูดถึงโซเชียลลิสต์ทั้งหมดนั้นอาดยาวเกินไป แต่ขอแบ่งพูดย่อ ๆ ได้ว่า เปน สเตด โซเชียลลิสต์ (State-Socialist) หย่างหนึ่ง กับคอมมูนิสต์อีกหย่างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าหยากรับรองลัทธิของ ชาร์ลจิ๊ด คือเดินแบบโคออปเปราตีฟ ต่าง ๆ

พระยาซงฯ หยากได้ฟังความเห็นต่าง ๆ ของหลาย ๆ ท่าน และของพระยามโนปกรนิติธาดา มีอะไรบ้าง หยากขอฟัง

พระยามโนปกรนิติธาดา เอาไว้พายหลัง

หลวงประดิถมนูธัม ว่ายังมีรายละเอียดเรื่อง National Bank และอื่น ๆ อีกมาก แต่ต้องรับโปลิซีเสียก่อน โปลิซีของข้าพเจ้านั้นเดินแบบโซเชียลลิสต์ผสมลิเบราล

หม่อมเจ้าสกลฯ ตามโครงการน์ดูเหมือนผู้เสนออาสัยหลัก Suplus-Value คือ คนทำที่ดินไม่ได้ค่าของที่ดินเต็มที่ แต่เห็นว่าชาวนาได้ค่าที่ดินเต็มที่แล้ว และเรื่องว่าคนไทยยากจนนั้น หมอซิมเมอร์แมนได้สำหรวดกล่าวว่า ความเปนหยู่ของเมืองไทยนั้นดีกว่าชาวอินเดียและจีนตั้งสองเท่า และ Surplus-Value ทางภาคอุดรนั้นตกแก่คนพื้นเมืองเปนส่วนมาก

หลวงประดิถ ในเรื่องที่ดินนี้ การอธิบายข้าพเจ้าไม่ได้อาสัยหลักของคาลมาร์กเลย แต่อาสัยหลักที่ว่า แรงงานของคนไทยเสียเปล่าไปปีหนึ่งมาก ๆ จะทำหย่างไร จึ่งจะใช้แรงงานให้เปนประโยชน์ ส่วนที่ว่าชาวอินเดียและจีนนั้นความเปนหยู่ต่ำเราดีกว่าเขานั้น ถ้าพูดเช่นนั้นเท่ากับเรายอมรับว่าหยู่หย่าง พรีมีตีฟ (Primitive) ดีกว่า ความจิงดีเหมือนกัน ถ้าเราจะถอยหลังเข้าคลองให้คนมีความต้องการเพียงผ้าที่ปิดร่างกายเพียงนิดหน่อยเหมือนคนป่า เท่าที่ราสดรมีในเวลานี้ดีกว่าคนป่าแล้ว และถ้ากลับเปนคนป่าเขาไม่ต้องทำอะไรมาก ปัณหามีหยู่ว่าเรากลับเปนคนป่านั้นต้องการกันหรือไม่ เวลานี้มนุสสัมพันธ์กันมาก เราต้องเทียบถานะของเรากับประเทศที่จเรินแล้ว จึ่งจะเห็นว่าเราแร้นแค้นเพียงได เราต้องพยายามทำให้ถึงเขา

หม่อมเจ้าสกลฯ ก็เปนห่วงเวลาที่เหลือของคนงานต่าง ๆ เหมือนกัน แต่แม้จะเปนเวลากว่าหกเดือนก็เปน leisure ของเขาก็เปนการดีใช่ไหม ที่จะปล่อยให้มีเวลาพักมาก ๆ

หลวงประดิถฯ ถ้าเราจะพูดถึงความสุขส่วนตัวของราสดร ถ้าไม่ให้ทำงานเลยยิ่งชอบไจ คือปล่อยให้เปนป่าเถื่อนไม่ต้องทำอะไร เช่นคนป่า แต่เห็นว่าถ้าพิจารนาถึงประโยชน์ของ

ประเทศแล้ว การว่างงานเกินไปใช้ไม่ได้ คือเราจะถูกรุกรานในทางเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที

หม่อมเจ้าสกลฯ ยอมรับหรือไม่ว่าการมีเวลาว่างงานเปนของดี

หลวงประดิษฐฯ ว่าไม่ยอมรับ เพราะถ้าเช่นนั้นเราก็ไม่มีโอกาสที่จะเทียมหน้าต่างประเทศเขา

หม่อมเจ้าสกลฯ หยากจะให้เดินแบบคอมโปรไมส์ (Compromise) คือร่วมกับพวกแคปปิตะลิสต์

หลวงประดิษฐฯ หลักโครงการน์ของข้าพเจ้านี้ไม่ขัดกับแคบปิตะลิสต์เลย เดินคู่กันไปแท้ ๆ เราต้องการให้มีทุนเราต้องอาศัยทุนของพวกมั่งมีในนี้และต่างประเทศ

หม่อมเจ้าสกลฯ ตามรูปที่อ่านนั้นไม่เปนแนวทางพอ ต้องสแดงไปเปนลำดับ

หลวงประดิษฐฯ โครงการน์เสนอเพื่อให้รับรอง โปลิซี เท่านั้น เมื่อรับรองโปลิซีแล้ว การที่จะดำเนินต่อไปนั้นต้องเรียกผู้ชำนาญมาภายหลัง

หม่อมเจ้าสกลฯ ตามความเห็นของของนายซิมเมอร์แมน ข้าพเจ้ายังพอใจหยู่ เราค่อยทำค่อยไปก็ได้

หลวงประดิษฐฯ ว่าข้าพเจ้าไม่ใช่คนกรุงเทพ จึ่งรู้หัวอกของคนบ้านนอกเปนหย่างดี โดยได้รับความลำบากยากจน เพื่อนในหัวเมืองยังยากจนอีกมาก นายซิมเมอร์แมน ไม่เคยหยู่หย่างคนยากจนในเมืองไทย ผู้ที่ไม่เคยประสพแล้วจะรู้สึกหย่างไรได้ สำหรวจที่ไหนเจ้าหน้าที่ก็เตรียมผัดหน้าไว้รับ แม้ข้าราชการในกรุงเทพ ออกไปก็ไม่เห็นของจิงแท้ และทั้งตนเองก็สบายไม่เคยทุกข์ร้อนเหมือนชาวนาที่ทนทุกข์หยู่ในเวลานี้

หม่อมเจ้าสกลฯ พรีมี ตีฟ นั้น แล้วแต่ความเคยชิน หากว่าเคยหยู่หย่างไรก็ชินหย่างนั้น ไม่รู้สึกลำบาก จึ่งหยากให้เคารพในกัมสิทธิของบุคคลให้มาก

หลวงประดิษฐฯ โครงการน์นี้เราก็เคารพกัมสิทธิของเอกชนเหมือนกัน เช่นที่ ๆ เปนบ้านหยู่เราไม่เข้าเกี่ยวข้อง เว้นแต่ในที่ ๆ จำเปน การที่ต้องรวมนี้ ก็เพราะที่ดินของเจ้าของต่าง ๆ มีเปนหย่อม ๆ ไม่สดวกแก่การควบคุมและทางวิทยาสาตร จึ่งต้องรวมให้เปนผืนเดียวกัน

หม่อมเจ้าสกลฯ ว่า เราเข้าใจเอาเองว่าที่ดินนั้นมีเปนหย่อม ๆ ยกตัวอย่างเมืองสุพรรณ ไม่แน่ว่าของใครมีเท่าไร เพราะยังไม่ได้สำหรวด ปัณหาสำคัญในเรื่องนี้จึงมีในเรื่องวิธีการที่จะรวมที่ดิน

หลวงประดิถฯ ว่า ปัญหาเรื่องรายละเอียดเอาไว้ทีหลัง แต่พรึตติการน์มีหยู่ชัดว่า ที่ดินในเมืองไทยมีหยู่เปนหย่อม ๆ การรวมกันได้ผลดีในทางวิทยาสาตร เราจะทำหย่างไรจึงจะให้รวมกันได้ หลวงเดชสหกรน์เองแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเคยถูกถามความเห็นก็เสนอให้รีบทรัพย์ แต่ข้าพเจ้าว่าให้เดินสายกลาง คือซื้อเอาโดยออกใบบอนด์ให้ และในที่นี้ใครมีปรินซิเปิลซ์หย่างไร ก็ให้สแดงรายละเอียดนั้นขอให้พูดภายหลัง

หม่อมเจ้าสกลฯ การรวมที่ดินและรวมแรงเพื่อการกสิกัมนั้น เห็นด้วย

พระยาศรีวิสารวาจาฯ ว่า จะสมมตว่าหลักนี้เปนหลักไหย่ และรายละเอียดเปนหลักย่อยนั้นไม่เห็นด้วย เราต้องดูว่าจะทำอะไรบ้าง กิจการที่ทำทุกอย่างเปนหลักไหย่ทั้งนั้น

หม่อมเจ้าสกลฯ ว่า หลักนี้ไม่มีใครคัดค้าน และตามที่ถือว่าที่ดินทั้งหมดเปนของพระบาทสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวนั้น ใช้ได้ดีในเมืองไทยในการรวมที่ดิน

หลวงประดิถฯ หลักนี้วิเสสจึงสแดงว่าที่ดินเปนของรัถ

หม่อมเจ้าสกลฯ นโยบายเรื่องที่ดินนั้น ควนแยกออกจากนโยบายอื่น ๆ

พระยามโนปกรฯ ถามว่า นโยบายแรกนั้นคือ ที่ดินกสิกัมใช่ไหม

หลวงประดิถฯ นั่นเปนแต่ส่วนหนึ่ง

พระยามโนปกรฯ ถ้าเช่นนั้นนโยบายมีอะไร

หลวงประดิถฯ มีทั้งรัถบาลจัดทำเองและเอกชนจัดทำ ไม่ใช่รัถบาลจัดทำเองทั้งหมด เช่น การสัมปทานต่าง ๆ มีเหมืองแร่เปนต้น ยังคงให้เอกชนจัดทำ และเรื่องวิตกว่าเจ้าของที่ดินจะไม่พอใจนั้น ไม่น่าวิตกหย่างไร การออกกดหมายบังคับซื้อนั้นเพื่อป้องกันคนเกเรและหน่วงไม่ขาย หรือเกี่ยงเอาราคาแพงเท่านั้น

หม่อมเจ้าสกลฯ บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นด้วยให้รวมที่นอกเมืองเปนที่กสิกัม และยังเห็นต่อไปว่าควนรวมที่ในเมืองเปนที่หัถกัมและที่หยู่ด้วย ควนจัดวางโปรแกรมไว้ว่าที่ไดเปนที่หัถกัม และที่ได้เปนที่กสิกัม

การมีที่ดินเปนหย่อม ๆ ข้าพเจ้าเห็นเปนภัย ควนรวมเอามาทั้งหมด แปลนจึงจะครบรูปเรียบร้อย

หลวงเดชสหกรน์ ปัญหาไหย่เรื่องรวมที่ดินนั้น สำคัญหยู่ที่ว่าจะรวมด้วยวิธีไหน ในหลักการนั้นเห็นด้วย หลักการเรื่องนี้เปนเรื่องไหย่ ทุกข้อทุกระยะต้องดูว่าเราจะทำได้แค่ไหน โครงการน์มีถึงการที่รัถบาลทำการค้าขายเองด้วย จะกระทบกะเทือนถึงต่างประเทสมากไหม เช่น การค้าขายตกหยู่ในมือคนต่างประเทสส่วนมาก

หลวงประดิถฯ การที่เราไม่ทำนั้น ในต่างประเทสชอบมาก ข้าพเจ้ารับรอง แต่ถ้าเราจะทำแล้ว เขาจะว่าหย่างไร

หม่อมเจ้าสกลฯ เราต้องร่วมทำกับต่างประเทสไปก่อนแล้วโน้มเข้ามาหาจุดหมายของเรา ว่าจะเปนโดยรัถบาลทำเองหรือมีหุ้นส่วนหยู่ด้วยก็ตาม เช่นหย่างบริสัทไฟฟ้าเจรจากันง่าย

พระยาสรีวิสารฯ แต่เมื่อรัถบาลทำเองจะทำหย่างไร

หลวงเดชสหกรน์ ว่า ความมุ่งหมายต้องค่อยทำค่อยไป

หลวงประดิถ ว่า เราก็จะเดินรูปนั้น เราจะพยายามเจรจากับต่างประเทส จนกะทั่งไม่มีทาง จึ่งจะหาวิธีใหม่

พระยามโนปกรน์ฯ ถามว่าหลวงคหกัมบดีว่าเห็นหย่างไร

หลวงคหกัมฯ ในทางเสถกิจต้องทำหย่างหลวงประดิถฯ มิฉะนั้นผลประโยชน์ก็คงตกหยู่แก่คนกลางทั้งหมด จะแก้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้

พระยาราชวังสันฯ วิธีตัดคนกลางนั้นมีหลายวิธี เช่นแบบร้านสหกรน์ต่าง ๆ

หลวงประดิถฯ ร้านสหกรน์นั้นทำได้แต่ในเมืองอื่น ๆ เราตั้งขึ้นไม่สำเหร็ด ชาวนาจะเอาเงินที่ไหนมาซื้อ เวลานี้ก็เปนหนี้เจ๊กหยู่ท่วมตัว

พระยาราชวังสันฯ ว่าจะเอาหย่างไร วิธีร้านสหกรน์นั้นข้าพเจ้าเห็นว่าจะทำได้ แต่ขอสงวนไว้ก่อน

พระยาราชวังสันฯ ว่าจะเอาหย่างไร วิธีร้านสหกรน์นั้นข้าพเจ้าเห็นว่าจะทำได้ แต่ขอสงวนไว้ก่อน

หลวงคหกัมฯ ว่าต้องทำหย่างหลวงประดิถฯ คือ สหกรน์หย่างครบรูป

พระยามโนปกรน์ฯ ถามนายวิลาสว่า เห็นหย่างไร

นายวิลาสฯ แถลงถึงวิธีการต่าง ๆ ที่ได้เคยทำหยู่ท้องนาและรับรองวิธีของหลวงประดิถฯ

พระยามโนปกรน์ฯ ถามว่า นายแนบเห็นหย่างไร

นายแนบฯ เห็นด้วยกับโครงการน์ของหลวงประดิถฯ แต่ขอแก้เรื่องเงินเดือน

หลวงประดิถฯ เรื่องเงินเดือนเปนแต่เพียงอุปมาจะใช้ได้จิงเมื่อโครงการน์สำเหร็ดและต้องแก้ไขให้ถูกต้อง

พระยามโนปกรน์ฯ ถามหลวงเดชาฯ ว่าจะว่าหย่างไร

หลวงเดชาฯ ว่า เสถกิจโดยทั่วไปนั้นข้าพเจ้าไม่มีความรู้ แต่เสถกิจทางขนส่งแล้ว

เช่น รถไฟเปนต้น เมื่อรัถบาลได้ลงทุนมาตั้ง 200 ล้านแล้ว ถ้าปล่อยให้มีคนแข่งขัน รัถบาลไม่ควบคุมเสียเอง ก็จะเก็บทันไม่ขึ้นดั่งตัวหย่างในประเทสอังกริด เวลานี้จะตายหยู่แล้ว ถึงแก่บริสัทรถไฟต้องเดินรถยนต์เองเพื่อแข่งขันกับบริสัทรถยนต์อื่นที่แข่งขันกับรถไฟ ในเรื่องนี้ก็ทำนองเดียวกัน เราจึ่งต้องจัดเสียเอง ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับความคิดหลวงประดิถฯ

พระยาสรีวิสารฯ รถไฟที่หลวงเดชาฯ ว่า นั้น เปนของรัถหยู่แล้วจะควบคุมเองก็เปนของง่าย ไม่เหมือนเรื่องนี้

พระยามโนปกรน์ฯ ถามหลวงเดชสหกรน์ว่า จะว่าหย่างไร

หลวงเดชสหกรน์ นั้นแหละเกี่ยวแก่รายละเอียดของการกะทำ

พระยาสรีวิสารฯ รับรอง และถามหลวงประดิถฯ ว่า ความคิดมีหย่างไร

หลวงประดิถฯ ว่า หลักการก็คือรวมแรงรวมทุน รวมที่ดินกันมาทำ

พระยาสรีวิสารฯ ถ้าเรารับรองหลักแล้วต้องเดินไปหย่างนี้ทั้งหมดนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เราต้องเดินเปนขั้น ๆ ไป ข้าพเจ้าเห็นว่าความคิดนี้ เปนความคิดโซเชียลลิสต์

หม่อมเจ้าสกลฯ ว่า ข้าพเจ้าได้อ่านโครงการน์แล้ว ชอบความเห็นของหลวงประดิถฯ มาก แต่ที่จะจัดให้หมอมีอาชีพอิสสระ นั้นข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย ข้าพเจ้าหยากจะเสนอให้เปนหมอหลวงทั้งหมด

พระยาสรีวิสารฯ ว่านั่นเปนแต่รายละเอียด เราควนดูหลักไหย่เสีย

หลวงเดชาฯ การแพทย์เท่ากับการประกันชีวิตข้าพเจ้าเห็นด้วย เพราะในโรงงานต้องมีหมอคอยดูแลคนงาน เช่นเดียวกันการประกันอาชีพของคนงานตลอดจนจัดบ้านให้คนงานหยู่ รับลูกของคนงานเข้าทำงานเพื่อช่วยพ่อเมื่อออกจากงาน คนงานย่อมได้รับความดูแลพอใจมาก ซึ่งเท่ากับโครงการน์ของหลวงประดิถฯ

พระยามโนปกรน์ฯ ถามว่า หลักของหลวงประดิถฯ นั้นเพื่อรวมทุนรวมที่ดิน รวมแรง และรัถบาลเปนผู้หาทุนประกอบเสถกิจเสียเองใช่ไหม ข้อความเหล่านี้เปนอันประกาสได้นี่

นายแนบฯ ถ้าประกาสก็ต้องประกาสเค้าโครงการน์ทั้งหมด แต่ขอแก้เรื่องเงินเดือน

หลวงประดิถฯ ถ้าประกาสเท่าที่พระยามโนฯ ว่าคนไม่ซาบรายละเอียดก็จะเข้าใจผิด และจะหากันไส่ร้ายโดยไม่เปนธัม

หลวงเดชฯ วิธีรวมที่ดินของเราจะทำหย่างไร

หลวงประดิถฯ ก็ซาบแล้วว่าในเมืองอื่นบังคับทางตรงหรือทางอ้อม เช่นขึ้นภาสีที่ดิน ทั้งนี้เพื่อกันคนเกเร แต่ความเข้าใจนั้นส่วนมากต้องการขาย

พระยามโนฯ ถามว่า รวมใจความในโครงการนี้ดั่งนี้ใช่ไหม รวมที่ดินโดยบังคับซื้อ หรือสมัค หรือบังคับทางอ้อม รัถบาลเปนผู้หาทุนโดยขึ้นภาสีทางอ้อม แล้วมีอะไรอีก

นายวิลาสฯ วิธีหาเงินนั้นมีละเอียดในหนังสือแล้ว

นายทวีฯ ได้อ่านรายละเอียดวิธีหาทุนในโครงการนี้ให้ฟัง 5-6 หย่าง

พระยามโนฯ การที่ยกเว้นให้เอกชนโดยรัถบาลไม่ทำเองนั้นมีอะไรบ้าง

หลวงประดิถฯ ในโครงการนี้เสนอข้อยกเว้นต่าง ๆ มีในหนังสือที่แจกแล้ว

พระยามโนฯ แปลนเรื่องให้เงินเดือนนั้นเอาไหม

หลวงประดิถฯ นั่นเปนขั้นสุดท้าย เมื่อโครงการนี้เปิดเต็มที่แล้ว อันที่จิงเงินเปน คะแนนเท่านั้น และเราจะต้องให้ราสดรมีประกันในทางดำรงชีวิตด้วย

พระยามโนปกรน์ฯ เจ้าคุณซงฯ เห็นหย่างไร

พระยาซงฯ โครงนี้เปนโครงมหึมาซึ่งจะสำเหร็ดได้ตั้ง 50 หรือ 100 ปี ถ้าเราตกลงจะ ไม่ประกาสจะได้ไหม เมื่อเราทำอะไรก็ทำไป พูดง่าย ๆ เรื่องรวมที่ดินหย่างเดียวรัถบาลจะต้อง ใช้เงินมากมาย อีก 20-30 ปี ก็ซื้อไม่หมด และการรวมแรงเราก็ยังไม่มีเงินจ่าย แต่นี่เราหวังหยู่ว่า เมื่อเราซื้อที่ดินหมดแล้วเราก็บังคับราสดรได้เหมือนหย่างเจ๊ก จะให้ทำอย่างไรก็ได้ตามชอบใจ เรา และมีความเห็นพระยาประเสิดซงครามว่า ที่ดินที่ว่างเปล่านั้นมากมาย คนว่างงานก็มากมาย เราจองที่ดินที่ว่างและเอาคนว่างงานไปบันจุก็ช่วยคนไม่มีงานทำได้มาก เพียงเท่านี้ก็ทำไม่สำเหร็ด เราหย่าประกาสดีกว่า

หลวงประดิถฯ การที่เราทำการเปลี่ยนแปลงคราวนี้ยังไม่สแดงพอว่า เราจะบำรุงเสถกิจ ไปในทางใด มีคนหลายคนหยากซาบ เช่น พวกคนะชาติ การที่ทำอะไร ปิด ๆ บัง ๆ นั้นทำให้ คนระแวง และอาดเกิดผลร้ายได้ ดั่งเช่นพระเจ้าหยู่หัวซงพระราชดำหริจะพระราชทานรัถ- ธัมนูญแก่ราสดร ส่งให้พระยาสรีวิสารวาจา แต่ไม่ประกาสให้ประชาชนซาบ จึ่งมีการเปลี่ยน การปกครองขึ้นหย่างเดียวกัน ถ้าเราได้ประกาสโครงการนี้ให้ซาบแล้ว เรื่องระแวงคงไม่มี เรา ประกาสให้ซาบทั้งโครงใหย่ และทั้งการที่จัดลำดับและบอกให้เขาซาบเปนระยะทุกขั้นไป ชี้แจงผลที่ได้ทำทุกสัปดาห์

พระยาซงฯ ขอหย่าได้ประกาส เราทำอะไรก็ทำไป

หม่อมเจ้าสกลฯ ถามว่า อายหรือหย่างไรจึ่งไม่กล้าประกาส? หลักโคสนาข้าพเจ้าเคย คิดไว้นาน เปนของดี

พระยาซงฯ เห็นว่าการประกาสเปนโทส เช่นเพียงแต่ประกาสว่าเราจะซื้อที่ดินทั้งหมด ก็ตกใจ

หลวงประดิถฯ ถูกแล้วถ้าประกาสสั้น ๆ เช่นนั้น แต่ถ้าประกาสใช้คำพูดให้เข้าใจชี้แจง จุดหมายคืออะไร เราจะทำเปนระยะ ๆ หย่างไร คนคงเข้าใจการเข้าใจผิดเปนเพราะเราจัดเรื่อง การโคสนาไม่ดี

พระยาซงฯ ราสดร 11 ล้าน มีความเข้าใจเพียงไร

หม่อมเจ้าสกลฯ วิธีโคสนานั้น ได้เตรียมวิธีไว้แล้ว ค่อย ๆ ทำความเข้าใจให้ราสดร ให้รู้หลักแล้ว แก้อุปาทานที่เข้าใจผิด ถ้าเราวางแปลนค่อยทำค่อยไปแล้ว เขาก็เข้าใจเอง และ ไม่น่ากลัวเกรงชาวต่างประเทส เพราะถ้าเรารวมกำลังกันเปนปึกแผ่นก็ไม่เห็นน่ากลัวอะไร แม้ จะทำให้คนแก่ ๆ ตกใจก็ไม่เปนไร

พระยาซงฯ เราประกาสแต่ในสิ่งที่เราทำได้จิง ๆ ที่ว่านี้ใน 5-10 ปี เพราะราสดรใจร้อน

หลวงประดิถฯ การประกาสโครงการน์แห่งชาตินั้น เท่ากับเราเพาะนิสัยให้รักชาติด้วย เพื่อให้พลเมืองกะตือรือร้นในความจเริญของชาติ

พระยาซงฯ เราประกาสเพียงในสิ่งที่ทำใน 5 ปี หรือ 10 ปี ไม่ดีหรือ เพราะตามโครงการน์ นี้อีก 200-300 ปี ก็ไม่สำเหร็ด ดูแต่รัถบาลเก่าเขาปกครองมาตั้ง 150 ปี โดยไม่มีโครงการน์ ก็ ไม่เห็นเปนหย่างไร เราประกาสเท่าที่ทำได้

พระยามโนฯ ข้าพเจ้ารับรองในชั่วชีวิตของข้าพเจ้าว่าทำไม่ได้

หม่อมเจ้าสกลฯ เจ้าคุณเชื่อมั่นเกินไป เวลานี้เสถกิจตอมลัทธิตึงเครียด (ลิเบราล) ใน ยุโรปนั้นทำให้เกิดความปั่นป่วนทั่วไปแล้ว วิธีโซเชียลลิสต์จะเข้ามาแทนที่

หลวงประดิถฯ ตามที่ท่านสกลฯ รับสั่งถูกต้อง มีผู้ทำนายว่าการต่อสู้ระหว่างคน ต่าง ชั้น จะต้องเกิดมีขึ้นเมื่อมีความปั่นป่วนมากขึ้น คือมียากจน แร้นแค้น เราควนป้องกันเสียในชั้น ต้น ถ้าเราไม่ประกาสให้เขาซาบให้หมด ถ้าคนชาติทำการโคสนาเปนทางโซเชียลลิสต์ เราก็แพ้ เขา และป้องกันการเข้าใจครึ่ง ๆ กลาง ๆ

พระยาซงฯ ลองประกาสเปนความคิดส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง เช่นของคุณหลวงเอง หย่าให้เปนความคิดของรัถบาลจะได้ไหม

หลวงประดิษฐฯ ถ้าเช่นนั้นก็ยิ่งดี ราสดรจะได้เข้าใจกันเสียที ข้าพเจ้าไปที่ไหนมีแต่คนมาต่อว่าไม่เห็นทำอะไรกัน และข้าพเจ้ารับผิดชอบเมื่อประกาสไปแล้วให้ราสดรด่าข้าพเจ้าเถิด

นายวิลาสฯ ขอเงินทำโคสนานี้

หลวงประดิษฐฯ ได้เงินสำหรับโคสนาก็ดี

พระยาซงฯ ได้

หม่อมเจ้าสกลฯ เราจะโคสนาไปทั้งหมดนี้ไม่ได้ ราสดรไม่เข้าใจ

หลวงประดิษฐฯ ต้องแก้ถ้อยคำเสียใหม่ เพื่อความเข้าใจของราสดร

พระยามโนฯ เข้าใจว่าพวกเราส่วนมากในที่ประชุมนี้เห็นหย่างเดียวกับโครงการน์ของหลวงประดิษฐฯ แต่ความเห็นของข้าพเจ้านั้นอีกหย่างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าเปนคนเคราะห์ร้ายด้วยเหตุ ๒ ประการ ข้าพเจ้าไม่ได้เรียนทางเสถกิจ ประการหนึ่ง และหยู่ในถานะที่ต้องมีความรับ-ผิดรับผิดชอบทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติ แต่ข้าพเจ้าเปนคนมีความมั่นใจ มีหลายครั้งที่เราเห็นว่า งานหย่างนี้ถูก แต่แล้วอาดกลับไปผิดได้ ความเห็นของข้าพเจ้าเวลานี้ คือว่า เราทำไม่ได้ทั้งหมด ขาดผู้ชำนาญ ขาดประกัน และขาดความนิยมของคนทั่วไป เพราะเข้าใจว่า ราสดรไม่มีความนิยมในโครงการน์นี้ ถ้าเราประกาสโครงการน์ออกไป ในเมื่อเขาไม่มีความนิยมมันเปนผลร้าย และต้องดูว่าประชาชนเขามีความรู้สึกเพียงใด เช่นเรื่องเล่าลือต่าง ๆ พึ่งเปลี่ยนการปกครองใหม่ ประชาชนยังสงสัย ข้าพเจ้าเคยถูกหาว่ากลัวฝรั่ง แต่ข้าพเจ้ามีความมั่นใจหยู่หย่างนั้น ก็จำต้องรับ มีคนเข้าใจว่าข้าพเจ้าต้องการบงการ จนมีข่าวลือว่า ข้าพเจ้าจะเดินหลัก "มโนเครซี" ขอให้เข้าใจว่า ข้าพเจ้ามาเพื่อหวังดี อะไรที่เห็นว่าจะทำไปสู่ความหายนะแล้วข้าพเจ้าไม่ทำ เมื่อทำไปโดยข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยก็ต้องลา แต่ถ้าเราประกาสแต่เพียงขยายสหกรน์ประเภทเครดิต แบบช่วยชาวนา หรือขยายร้านสหกรน์หย่างนี้พอทำได้ ถ้าเราประกาสหลักการน์ลงไปแล้ว มีคนส่วนมากไม่เข้าใจ เพียงแต่ข่าวลือนิดเดียวยังมีความปั่นป่วนในการค้า เราหยู่ในถานะที่ต้องถูกบีบทั้งฝรั่งเสสและอังกริด ถ้าเขาคิดจะแกล้งเรา เข้าใจว่าเจ้าคุณซงฯ ก็รับไม่หยู่ เห็นว่าการประกาสหลักการน์นั้นราสดรไม่เข้าใจ จะนำความเข้าใจผิดและไม่เห็นด้วย โครงการน์นี้อีกกี่ร้อยปีจึงจะทำได้นั้นไม่ซาบ ถ้าคนหยู่ในสมัยพระสรีอารย์แล้วทำหย่างนี้ได้

หม่อมเจ้าสกลฯ ว่าขอให้สังเกตว่า แคบปิตอลิสต์เวลานี้จนเต็มที่แล้วหยากจะขายที่ดิน

พระยาสรีวิสารวาจา นั่นเปนแต่ความคิดเห็น

หลวงประดิษฐฯ ไม่ใช่แต่เพียงความคิดเห็น เปนความจริงด้วย

นายทวีฯ ข้าพเจ้าได้เคยถามคนที่มีที่ดินมากคนหนึ่ง เขาหยากจะขายแม้แต่เพียงครึ่งราคาก็เอา

พระยามโนฯ การประกาสโครงการน์ออกนั้นขอให้ฟังเสียงข้างนอกบ้างว่า หลวงประดิษฐฯ นั้นเปนผู้บงการในวงการรัถบาลนี้ และนายสงวน นายซิม เปนโมคลา-สาริกบุตร ของหลวงประดิษฐฯ แยกกันไม่ออก

หลวงประดิษฐฯ ว่าที่จิงสงวนกับซิม นั้นเปนลูกสิสของได้เท้า ขอให้ไปเปิดดูทะเบียนที่โรงเรียนกดหมายจะเห็นได้ว่า สงวนสอบไล่กดหมายได้ในปี พ.ส. 2469 เวลานั้นผมยังไม่ได้สอน และได้เท้าเปนครูสอนกดหมายมรดก

พระยามโนฯ จิง ควนจะเปนลูกสิสข้าพเจ้ามากกว่า

นายวิลาสฯ คนที่เข้าใจว่าสองคนนี้เปนคนของหลวงประดิษฐฯ ก็มีแต่คนข้างใน เพราะสองคนนั้นเปนสายของหลวงประดิษฐฯ คนนอกไม่รู้ การที่คนนอกเข้าใจว่าเปนคนของหลวงประดิษฐฯ ก็เพราะคนข้างในที่เปนหนอนบ่อนไส้นำไปกะพือ แต่ความจิงคนทั้งสองคนก็ไม่มีอะไร นอกจากคนที่เกลียดจะนำไปปั้นข่าวขึ้น

พระยาซงฯ สกีมของพระยามโนปกรน์นิติธาดา ที่ประกาสได้นั้นมีอะไร

พระยามโนฯ มีเปนต้นว่าขยายสหกรน์ เครดิต ไซโล ประนอมหนี้ รายละเอียดจะให้หลวงเดชฯ กับหม่อมเจ้าสกล ทำ

หลวงประดิษฐฯ เรื่องประกาสนั้นว่าหย่างไร

พระยาราชวังสัน ว่า จะประกาสโครงการน์กว้าง ๆ ไว้แต่ให้ประกาสเปนคั่น ๆ ในเวลาเดียวกันเราสอนราสดรเปนคั่น ๆ เพื่อไม่ให้ตกใจ

พระยาซงฯ ให้ที่ประชุมตกลงให้หลวงประดิษฐฯ ประกาสโครงการน์ไหย่เอง ถ้ารัถบาลรับรองโครงการน์จึ่งประกาสซ้ำ แต่ถ้ารัถบาลไม่รับรู้ในโครงการน์นี้ จะถือตามโครงการน์ของรัถบาลเอง หลวงประดิษฐฯ ไม่ขัดข้องไช่ไหม

พระยามโนฯ ที่ข้าพเจ้าเสนอนั้นเปนความเห็นของคน ๆ เดียว ไม่ซาบว่ารัถบาล จะตกลงหรือไม่ สมาชิกในรัถบาลที่หยู่ในที่นี้ก็คือ เจ้าคุณสรีฯ เจ้าคุณซงฯ นายแนบ หลวงประดิษฐฯ นายประยูร เจ้าคุนราชวังสัน และข้าพเจ้า

หลวงประดิษฐฯ ของได้เท้าหรือของรัถบาลก็เหมือนกัน

พระยาราชวังสัน ถามว่า การประชุมนี้ไม่ไช่การประชุมของรัถมนตรีไม่ไช่หรือ

หลวงประดิถฯ ส่วนมากเปนของรัถมนตรี

พระยามโนฯ ในที่นี้ตกลงให้ทำตามโครงการน์ของหลวงประดิถมนูธัมไม่ใช่หรือ ข้าพเจ้าคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วย แต่จะมีใครอีกบ้างหรือไม่ซาบ

พระยาสรีฯ ข้าพเจ้าได้พูดไว้แล้วแต่ต้นว่า ถ้าทำทั้งหมดตามโครงการน์นั้น ข้าพเจ้าไม่เอา ถ้าจะแบ่งทำแต่บางส่วนข้าพเจ้ายอมรับ

หลวงประดิถฯ เราได้ตั้งกรรมานุการแล้ว ควนจะแนะนำความเห็นบางหย่างได้ ไม่ซาบว่าพระยามโนฯ จะเอาหย่างไร

พระยาซงฯ ก็ให้พระยามโนปกรน์ฯ บอกหัวข้อไห้จดไว้

พระยามโนฯ ในเวลานี้เห็นว่าเราจะทำเช่นขยายสหกรน์เครดิตที่มีหยู่เวลานี้

หลวงประดิถฯ ก็ให้หลวงเดชสหกรน์จดให้หลวงอรรถสารฯ ก็แล้วกัน เพราะหลวงเดชสหกรน์ซาบดีหมดแล้ว

หลวงเดชาติวงส์ฯ ถ้าเช่นนั้นรัถบาลคงดำเนินตามวิธีของรัถบาลเก่าใช่ไหม

หลวงประดิถฯ ตามความเห็นของเจ้าคุณมโนฯ ฟังได้ว่ารัถบาลจะทำตามโอกาสที่จะทำได้หย่างรัถบาลเก่า แต่มีข้อแปลกกว่ารัถบาลเก่าบ้างเล็กน้อย ใช่ไหม

พระยามโนฯ คิดว่าจะทำหย่างนั้น

ตกลงให้หลวงเดชฯ ส่งให้หลวงอรรถสารฯ จดความเห็นพระยามโนฯ ว่า

(1) ขยายสหกรน์ประเภทเครดิต โดยใช้วิธีประนอมหนี้และให้ทุนแก่ชาวนา

(2) ขยายร้านสหกรน์เพื่อให้ชาวนาซื้ออาหารและของใช้โดยราคาถูก

(3) ตั้งยุ้งข้าวในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนาและขนส่งลงกรุงเทพ (แทรนสปอร์ต)

(4) ตั้งโรงสีรับสีเข้าที่สหกรน์ส่งมาเพื่อจำหน่ายต่างประเทส

(5) ชาวนาที่ไม่มีนาของตัวเอง รัถบาลจะทำ เซตเติลเมนต์สกีม คือจัดหาที่ดินให้ผู้ไม่มีนาของตัวเอง

การตั้งยุ้งเข้า การขนและการสีเข้าเปน บับลิค คอรปอเรชั่น

หลวงประดิถฯ ว่า จะเอาหย่างไรกัน ฝ่ายหนึ่งไม่เอาเลย คือลิเบอรัลและทำแล้วแต่โอกาส และเพิ่มเติมขึ้นบ้าง แต่อีกฝ่ายหนึ่งทำทั้งหมด ความเห็นพระยามโนปกรน์ฯ เปนส่วนย่อยของโครงการน์ แต่ไม่มีนโยบาย เช่นตั้งโรงสีจะตั้งหย่างลิเบอรัลก็ได้ หย่างโซเชียลลิสต์ก็ได้

พระยาซงฯ วันนี้เราไม่ได้มาตกลงกัน เปนแต่มาสแดงความเห็นเท่านั้น

ที่ประชุมตกลงว่า ให้เสนอรายงานการประชุมต่อผู้ก่อการ แล้วเสนอคณะรัถมนตรี คือว่า ความเห็นแตกออกเปนสองทาง

1. ทางพระยามโนฯ ให้ดำเนินนโยบายเสดถกิจหย่างรัถบาลเก่า และเลือกทำให้แปลกกว่าตามโอกาสอำนวย ไม่วางนโยบายเสดถกิจไว้

2. ทางหลวงประดิถมนูธัม ให้วางหลักที่จะทำและดำเนินนโยบายตามเค้าโครงการน์ เมื่อตกลงนโยบายอันใดให้แล้ว ตั้งสภาเสดถกิจแห่งชาติสำหรับและวางแผน เมื่อมีกำลังแรงทุนเพียงเท่าใด ทำเพียงเท่านั้น

และตกลงว่า ถ้าความเห็นไม่ลงรอยกัน และถ้ารัถบาลเห็นทางพระยามโนฯ ให้หลวงประดิถฯ ประกาสโครงการน์ของหลวงประดิถฯ ในนามของตนเอง และหย่าให้มาทำให้คนเข้าใจผิดว่ารัถบาลจะทำหย่างนั้น ให้ชี้แจงว่า หลวงประดิถฯ ไม่ใช่เปนผู้ชี้ขาดในคณะรัถมนตรี.

(ลงนาม) *หลวงอรรถสารประสิทธิ* ผู้จดรายงาน

ผนวก ก

บันทึก
เรื่องรายงานของคณะกรรมาธิการวิสามัญซึ่งสภาได้ลงมติ ตั้ง
เพื่อให้สอบสวนว่า
หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่

เนื่องด้วย นายฟัก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิษต์ ได้เสนอญัตติต่อประธาน-สภา ขอให้สภาตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม สมาชิกประเภทที่ 2 ที่ต้องคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในสมัยพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ว่ามีมลทินจริงหรือไม่ เมื่อคราวประชุมครั้งที่ 2/2476 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันจันทร์ที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2476

ที่ประชุมได้ลงมติให้รับญัตตินี้ไว้พิจารณา และได้ลงมติตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง คือ

1. หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ
2. พระยานลราชสุวัจน์
3. พระยาศรีสังกร

ทั้งที่ประชุมได้อนุมัติให้เซอรโรเบิต ฮอแลนด์ กับ มองซิเออร์ กียอง มาเป็นผู้ชำนาญสำหรับกรรมาธิการวิสามัญ-คณะนี้จะได้ซักถามตามที่สมาชิกเสนอ.

บัดนี้หม่อมเจ้า วรรณ ไวทยากร วรวรรณ ประธานกรรมาธิการวิสามัญได้รายงานการสอบสวนนั้นต่อประธานสภา ดั่งสำเนาที่ได้แนบมาข้างท้ายบันทึกนี้ ฉะนั้น ทำการแทนประธานสภาจึ่งบัญชาให้ส่งสำเนารายงานนั้นมายังท่านเพื่อพิจารณา แล้วลงมติในญัตติของนายฟัก ณ สงขลา ซึ่งได้เสนอต่อสภาแล้วเมื่อคราวประชุมครั้งที่ 2/2476

นายปภาพ บุญ-หลง
ผู้บันทึก

(สำเนา)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รับที่ 762/2476 วันที่ 1/12/76

กระทรวงการต่างประเทศ

วังสราญรมย์ กรุงเทพฯ

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476

ประธานกรรมาธิการสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรม เรียน ประธานสภาผู้แทนราษฎร

ข้าพเจ้าขอส่งรายงานคณะกรรมาธิการสอบสวนว่า หลวงประดิษฐฯ เป็น คอมมิวนิสต์หรือไม่นั้น มาพร้อมกับจดหมายนี้

อนึ่ง เพื่อจะให้เข้าใจบันดาลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสต์ชัดแจ้งนั้น ข้าพเจ้าขอส่งเอกสารประกอบ คือ

1-2 กำหนดการคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส

3. กำหนดการคณะคอมมิวนิสต์อังกฤษเป็นภาษาอังกฤษ

4. กำหนดการคณะคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสเป็นภาษาฝรั่งเศส

5. สำเนาบันทึกร่วมกันของ เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ และนายกียอง เป็นภาษาอังกฤษกับคำแปลเป็นภาษาไทย

6. สำเนาบันทึกอุปกรของเซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ เป็นภาษาอังกฤษ กับคำแปลเป็นภาษาไทย

7. สำเนาบันทึกอุปกรของ นายกียอง เป็นภาษาอังกฤษ และคำแปลเป็นภาษาไทย

ส่วนรายงานการประชุมของกรรมาธิการนั้น มีอยู่ที่สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎรแล้ว สมาชิกผู้ใดจะไปขอดูได้ คณะกรรมาธิการไม่ขัดข้อง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงพระนาม) *วรรณไวทยากร วรวรรณ*

ประธานกรรมาธิการ

(สำเนา)

รายงาน

คณะกรรมาธิการสอบสวนว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่?

1. คณะกรรมาธิการ เลือกตั้งหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นประธาน และพระยานนราชสุวัจน เป็นเลขาธิการ

2. ตามมติของสภาผู้แทนราษฎรนั้น ข้อที่จะพึงพิจารณา คือว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม สมาชิกประเภทที่ 2 และรัฐมนตรีที่ต้องคำกล่าวหาว่า เป็นคอมมิวนิสต์ในสมัยพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ปิดสภาผู้แทนราษฎรนั้น ว่ามีมลทินจริงดังนั้นหรือไม่

3. โดยที่คำกล่าวหาที่ว่านั้น เป็นคำกล่าวหาทั่วไปในทางการเมือง และมิใช่ข้อหาในทางตุลาการ และโดยที่ประเด็นซึ่งตั้งมานั้นมีอยู่ว่า หลวงประดิษฐฯ เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ และมิใช่ว่า เค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ คณะกรรมาธิการจึงตกลงว่า ข้อที่จะพึงพิจารณาก็คือ คอมมิวนิสต์มีลักษณะฉะเพาะอย่างไรบ้าง และหลวงประดิษฐฯ มีความเห็นทางการเมืองเนื่องในลักษณะนั้น ๆ อย่างไรบ้าง แล้ววินิจฉัยว่า หลวงประดิษฐฯ เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่

4. คณะกรรมาธิการขอให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 คือ เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ และ นาย ร. กียอง ทำบันทึกร่วมกัน เพื่อวางบทวิเคราะห์ลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสต์ โดยอาศัยกำหนดการณ์ของคณะคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ มีอาทิ คือ กำหนดการณ์คณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ กำหนดการณ์คณะคอมมิวนิสต์อังกฤษ และกำหนดการณ์คณะคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสนั้นด้วย

5. เมื่อได้รับกำหนดการณ์ต่าง ๆ นี้มาแล้ว ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ได้ทำบันทึกร่วมกันขึ้นฉะบับหนึ่ง เพื่อวางบทวิเคราะห์ลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสม์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 เห็นพ้องต้องกัน โดยอาศัยหลักที่ว่า อะไรที่มีอยู่ฉะเพาะแต่ในกำหนดการณ์คอมมิวนิสต์เท่านั้น และไม่อยู่ในกำหนดการณ์ของคณะพรรคการเมืองอื่น ๆ ไซร้ จึงจะเป็นส่วนหนึ่งของคอมมิวนิสม์โดยไม่เป็นปัญหา ส่วนลักษณะซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ไม่เห็นพ้องกันนั้น ได้ทำเป็นบันทึกเพิ่มเติมมาแต่ละคน

6. คณะกรรมาธิการได้ให้โอกาศแก่หลวงประดิษฐฯ ในอันที่จะตั้งข้อสังเกตเนื่องในบันทึก ร่วมกันนั้น เนื่องจากข้อสังเกตของหลวงประดิษฐฯ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ได้แก้ไขบันทึกร่วมกันนั้นบางประการ

7. เมื่อได้ทำความตกลงกันในบันดาลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสม์ดั่งนี้แล้ว คณะกรรมาธิการได้ขอให้หลวงประดิษฐฯ แสดงความเห็นทางการเมืองในลักษณะเหล่านั้นเป็นข้อ ๆ ไป

8. หลวงประดิษฐฯ ได้แสดงความเห็นเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้.–

9. ## ลักษณะการเมือง

(1) การตั้งรัฐบาลโซเวียต (คณะกรรมการ คนงาน ชาวนา และทหาร)

To establish a Government by Soviets (councils of the workmen, peasants and soldiers).

หลวงประดิษฐฯ ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะตั้งรัฐบาลโซเวียตเลย เพราะว่ามีความเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งข้าพเจ้าได้มีส่วนในการตั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม และมีส่วนในการออกกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งนี้เป็นหลักพยานให้เห็นว่า ข้าพเจ้าเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญและรัฐสภาอยู่แล้ว

เซอร์รอเบอร์ต หลวงประดิษฐฯ คิดจะแก้หลักการอันเป็นสารสำคัญในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉะบับที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้หรือไม่?

หลวงประดิษฐฯ ตั้งใจจะรักษาหลักสารสำคัญนั้น ๆ ไว้ จะมีการแก้ไขบ้างก็เช่นว่าการเลือกตั้ง 2 ชั้นนั้น คิดว่าต่อไปจะแก้ไขให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยตรงทีเดียว และการแก้ไขต่าง ๆ นั้น ก็จะได้แก้โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ และไม่คิดจะใช้วิธีปกครองโดยโซเวียตเลย

10. ## ลักษณะการคลัง

(1) การริบเอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชาติ และโอนทองคำสำรอง หลักทรัพย์ เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ

To nationalize by confiscation private Banks and to transfer to the State all gold reserve, securities, deposits, etc., found therein.

หลวงประดิษฐฯ ไม่มีความคิดเลยที่จะริบเอาธนาคารเอกชนมาเป็นของชาติ และโอนทองคำสำรอง หลักทรัพย์ เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ เพราะว่าเลื่อมใสในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินเอกชนที่จะเป็นเจ้าของ

11.

(2) การเพิกถอนและปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนต่างประเทศและในประเทศ

To cancel and repudiate the debts to foreign and home capitalists.

หลวงประดิษฐฯ ยิ่งการเพิกถอนหรือปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนในประเทศและนอกประเทศแล้ว ยิ่งไม่มีความคิดที่จะกระทำเช่นนั้นเลย เพราะมีความประสงค์จะรักษาสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศไว้ให้มั่นคง เมื่อข้าพเจ้าร่างคำแถลงการณ์ของรัฐบาลพระยามโนฯ ก็ได้บรรจุข้อความเช่นนี้ไว้ในคำแถลงการณ์นั้นเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะปฏิเสธหนี้สินทั้งภายในและภายนอกประเทศเลย

12. ลักษณะการชุมชน

(1) การใช้กำลังบังคับเลิกล้มระเบียบการชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามประเพณีนั้นทั้งหมด เพื่อเป็น*ทางเดียว* ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์คอมมิวนิสต์

To overthrow forcibly the whole of the existing traditional social order, as the *only* means of realising communist aims

หลวงประดิษฐฯ คำว่า "ระเบียบการชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามประเพณี" นั้น ขอซ้อมความเข้าใจในความหมายเสียก่อน หมายความถึงการครอบครัว...ฉะนี้ไม่ใช่หรือ?

เซอร์รอเบอร์ต หมายความถึงการครอบครัว การปกครอง การแบ่งชั้น และโครงร่างของชุมชนทั้งมวล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะกระทำการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ให้ตั้ง 1 กันใหม่ หรือจะเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างตั้ง 1 กันใหม่แล้ว จึงจะเป็นลักษณะส่วนหนึ่งของคอมมิวนิสม์

หลวงประดิษฐฯ ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นการนับ 1 ใหม่เลย ในการปกครอง ข้าพเจ้าเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ในการครอบครัว ข้าพเจ้าก็ได้มีส่วนร่างประมวลกฎหมายแพ่งในเรื่องนี้ และความเห็นของข้าพเจ้าในเรื่องนี้ก็เป็นไปในทางรักษาประเพณีของไทย ในทางอื่น ๆ ก็เหมือนกัน หลักประเพณีอันใดที่เหมาะสมแก่สมัยก็ตั้งใจจะรักษาไว้ ส่วนข้อที่จะแก้ไขก็จะได้แก้ไขตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ส่วนการเปลี่ยนแปลงเป็นการนับ 1 ใหม่นั้น เห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ ในเรื่องสงครามระหว่างชั้นนั้น ได้พยายามชี้แจงให้คนต่าง ๆ เข้าใจว่าไม่เป็นการบังควร เพราะจะเป็นการทำให้นองเลือดเปล่า ๆ

13.

(2) การกระทำสงครามเนืองนิจในความบงการของพวกชนกรรมาชีพ[1] เพื่อทำลายกำลังและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเก่า และทำลายพวกกระฎุมพี[1] ที่อาจโผล่ขึ้นมาใหม่

(หมายเหตุ. (1) มาร์คซอธิบายว่า คำว่า "พวกกระฎุมพี" (Bourgioisie) *นั้น มาร์คซหมายความถึงชนชั้นนายทุนในปัจจุบันซึ่งเป็นเจ้าของอุปกรณ์ประดิษฐกรรมของชุมชนและเป็นผู้จ้างพวกกรรมกรรับจ้าง. ส่วนคำว่า "ชนกรรมาชีพ"* (proletariat) *นั้น หมายความถึงชนชั้นคนงานรับจ้างใน*

ปัจจุบัน ซึ่งไม่มีอุปกรณ์ประดิษฐกรรมของตนเอง จึงจำต้องขายแรงงานของตนเพื่อจะให้ยังชีพอยู่ได้)

Under the dictatorship of the proletariat, to wage perpetual war against the forces and traditions of the old society and against any upshoots of new bourgeoisie that may appear.

หลวงประดิษฐฯ ดิกเตเตอร์ชิบหรือลัทธิบงการแผ่นดิน ข้าพเจ้าไม่ชอบเลยที่ไม่ชอบนั้นไม่ใช่ฉะเพาะแต่การที่จะให้คนจนเข้าถืออำนาจบงการเท่านั้น ถึงแม้ว่าคนชั้นอื่นจะเข้ายึดอำนาจบงการแผ่นดินก็ไม่เห็นชอบด้วยเหมือนกัน.

14.

(3) การเลิกมรดก

To abolish inheritance

หลวงประดิษฐฯ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดที่จะเลิกมรดกเลย นายก็ของย่อมทราบอยู่ว่าในการร่างประมวลกฎหมายแพ่ง ข้าพเจ้าเคยสนับสนุนให้มีประมวลมรดกอยู่ด้วย

15. **ลักษณะการโภคกิจ**

(1) การริบโดยไม่มีค่าทดแทน ซึ่งกิจการเอกชน (นายทุน) ใหญ่ ๆ ทั้งหมด เช่น โรงงาน การงาน เหมืองแร่ โรงไฟฟ้า รถไฟ การขนส่ง การคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ที่ดินใหญ่ ๆ เครื่องจักร์ ฯลฯ

To confiscate without indemnity all large private (capitalist) undertakings such as factories, works, mines, electric power stations, railways, transports, communications, large landed estate, machinery, etc.

หลวงประดิษฐฯ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดเช่นนี้เลย มีเหตุผลเหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วว่าด้วยลักษณะการคลัง ข้าพเจ้ายืนยันว่า มีความเลื่อมใสในทรัพย์สินเอกชน

16.

(2) การโอนอสังหาริมทรัพย์ที่ดิน ซึ่งได้ริบมานั้นให้แก่ชาวนา

To transfer landed estates so confiscated to peasants.

(3) ต่อจากนั้น ห้ามมิให้ซื้อขายที่ดินที่ได้โอนมานั้น

To forbid afterwards any sale and purchase of land so transferred.

(4) ริบอสังหาริมทรัพย์บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงานและคนจนไปอยู่ในบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่ของเศรษฐีหรือกระฎุมพี

To confiscate big house property and to remove workers and poor people to rich or bourgeois dwellings and residences.

(5) การบันเทาภาระหนี้สินของชาวนาที่จนโดยเลิกล้างการจำนองเสียสิ้น *(กำหนดการณ์มอสโคว์ หน้า 27. กำหนดการณ์ฝรั่งเศส หน้า 19)*

To relieve peasants who are poor of their burden of debt by the annulment of all mortgages. *(Progr. Moscow p.27 : French programme p.19)*

หลวงประดิษฐฯ คำตอบสำหรับลักษณะการโภคกิจ (2), (3), (4) และ (5) ก็เช่นเดียวกัน เพราะเป็นลักษณะเนื่องมาจาก (1)

17.

(6) การรวมริปับปลิคในท้องที่เข้ากับบันดาริปับปลิคโซเวียตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสหปาลีสากล เพื่อรวมบันดากรรมงานทั้งหลายให้เป็น อันหนึ่งอันเดียวกันในทางโภคกิจโดยให้อยู่ในระเบียบการโภคกิจโซชลิสต์สากลอันเดียวกัน *(กำหนดการณ์มอสโคว์ หน้า 48)*

To unite the local soviet republic to all other soviet republics in a world union in order to realise the economic unity of the toilers in a single world socialist economic system. *(Progr. Moscow p. 48)*

หลวงประดิษฐฯ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดเช่นนี้เลย ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะตั้งรัฐบาลโซเวียตหรือให้รัฐบาลสยามเข้าร่วมสหปาลีกับสหปาลีโซเวียตเลย

18. ส่วนข้อที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นพ้องกันนั้น เกี่ยวด้วยเรื่องศาสนา กับครอบครัว และเรื่องงาน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ทำบันทึกเพิ่มเติมมา

19. คณะกรรมาธิการเปิดโอกาสให้หลวงประดิษฐฯ แสดงความเห็นในเรื่องศาสนาและครอบครัวนี้ได้

หลวงประดิษฐฯ ในเรื่องครอบครัวนั้น ข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นไว้แล้วข้างต้น ในเรื่องศาสนานั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าจำต้องมีศาสนา แต่ใครจะนับถือศาสนาอย่างไรก็ได้ ทุกคนพึงมีศาสนา แต่เมื่อมีศาสนาอยู่แล้ว ก็ดีแล้ว ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะล้างล้มศาสนาเลย

20. ในเรื่องงานนั้น เซอร์ รอเบอร์ต เห็นว่า อาจจะอธิบายนโยบายคอมมิวนิสต์ได้ดั่งนี้ คือ การใช้หลักที่ว่า "ผู้ใดไม่ทำงาน ก็ไม่ให้กิน" แต่พวกกระฎุมพีขี้คร้าน โดยไม่มีความปราณีเลย และโดยนัยทั่วไป ดำเนินตามแผนการที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในอันจะใช้แรงงาน และกำลังทรัพย์สิ่งสินทั้งปวง เพื่อว่าเมื่อได้เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชนและการประดิษฐกรรมแบบแข่งขันแล้ว งานจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต และมิใช่เป็นแต่เพียงทางหาเลี้ยงชีพเท่านั้น

ส่วนนายกีของนั้นเห็นว่า การที่งานจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิตนั้น เนื่องมาจากการเลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชนและทรัพย์สินเอกชน การบังคับให้คนทำงานทำนองเดียวกับ

ที่มีอยู่ในกำหนดการณ์คอมมิวนิสต์นี้ มีอยู่ในกำหนดการณ์ของคณะพรรคเมืองอื่น ๆ เช่น คณะนาซี เหมือนกัน ส่วนการวางแผนการนั้น เป็นทางดำเนินอย่างหนึ่งหาใช่วัตถุที่หมายไม่

คณะกรรมาธิการเปิดโอกาสให้หลวงประดิษฐฯ แสดงความเห็นในเรื่องบังคับคนให้ทำงานนี้ด้วยเหมือนกัน

หลวงประดิษฐฯ ฐานะการเป็นไปในประเทศสยามนี้ต่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศตวันตก ในประเทศสยาม คนชั้นกลาง (บูร์จัวส์) เป็นคนที่ทำงาน ชาวนาเสียอีกมีเวลาว่างมาก ซึ่งชวนจะให้เกียจคร้าน และใช้เวลาที่ว่างนั้นในทางที่ไม่พึงปรารถนา เช่นการเสพย์สุรายาเมา และการปล้นสดมภ์เป็นต้น ซึ่งเราควรจะคิดแก้ไข หนึ่ง คนไม่มีงานทำในกรุงเทพฯก็มีมาก เขาทั้งหลายนี้จึงควรมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง จะได้เป็นทางป้องกันมิให้คนเหล่านี้กระทำผิดทางอาญา ส่วนอาชีพนั้น จะให้เลือกเอาได้ตามชอบใจไม่บังคับว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นแต่ขอว่า ให้มีอาชีพเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่ความปลอดภัยของประเทศ และเป็นการมนุษยสงเคราะห์ตามแบบของสันนิบาติ ข้าพเจ้ามีมุ่งหมายแต่จะให้พลเมืองได้มีอาชีพและหางานให้พลเมืองทำเท่านั้น ความคิดที่ข้าพเจ้ามีอยู่นั้น ก็คือ คิดจะให้ชาวนา เลี้ยงหมูเป็ดไก่ และปลูกผักกินเองบ้าง ดั่งได้เคยทำแล้วที่ภูเก็จ แต่ว่าการทั้งนี้ก็ต้องกระทำด้วยกฎหมาย ซึ่งจะต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ คือคิดจะออกกฎหมายให้คนมีอาชีพ และบำรุงการศึกษาและวิชาชีพ

21. ประธานกรรมาธิการได้ถามความเห็นหลวงประดิษฐฯ เพิ่มเติมดังต่อไปนี้.

ประธานกรรมาธิการ คำมั่นที่คุณหลวงให้ไว้แก่รัฐบาลก่อน ว่าจะไม่ใช้วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงานเป็นวิธีการบำรุงโภคกิจนั้น สำหรับรัฐบาลนี้ ก็ยังเป็นการใช้ได้อยู่หรืออย่างไร?

หลวงประดิษฐฯ สำหรับรัฐบาลนี้ ก็เป็นอันใช้ได้อย่างเดียวกัน การที่คิดจะบังคับให้คนมีอาชีพก็คิดจะดำเนินตามแบบมนุษยสงเคราะห์ของสันนิบาตชาติ เพื่อหางานให้คนทำ และให้คนมีอาชีพเท่านั้น หาได้คิดจะดำเนินตามวิธีการของคอมมิวนิสต์หรือของนาซีไม่

22. ประธานกรรมาธิการ หลักความเห็นที่คุณหลวงแสดงมาทั้งนี้ เป็นหลักการที่คิดเห็นมาแต่ก่อน มิใช่ชั่วแต่ขณะนี้หรืออย่างไร?

หลวงประดิษฐฯ เป็นหลักความเห็นที่คิดเห็นมาแต่ก่อน

23. ประธานกรรมาธิการ คุณหลวงเป็นสมาชิก หรือเกี่ยวพันกับคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศอย่างไรหรือเปล่า?

หลวงประดิษฐฯ ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือเกี่ยวพันกับคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศอย่างไรเลย

24. ประธานกรรมาธิการ ถามเซอร์ รอเบอร์ต และนายกียอง ว่า หลวงประดิษฐฯ ได้แสดงความเห็นในลักษณะต่าง ๆ ของคอมมิวนิสต์ดังที่มีอยู่ในบันทึกรวมนั้น ครบถ้วนทุกข้อแล้วหรือยัง?

เซอร์ รอเบอร์ต และนายกียอง ครบถ้วนทุกข้อแล้ว

25. ประธานกรรมาธิการ ถามพระยาศรีสังกร และพระยานลราชฯ ว่า จะตั้งข้อถามเพิ่มเติมอย่างไรหรือไม่?

พระยาศรีสังกร และพระยานลราชฯ พอใจแล้ว ไม่ต้องการตั้งคำถามเพิ่มเติมอย่างไร

26. ประธานกรรมาธิการ ขอให้คณะกรรมาธิการลงมติว่า ตามที่ได้สอบสวนมานี้ เห็นว่า หลวงประดิษฐฯ ปราศจากมลทินในการที่ได้มีคำกล่าวหาในสมัยรัฐบาลพระยามโนฯ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้นหรือไม่?

คณะกรรมการลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า หลวงประดิษฐฯ ไม่มีมลทินเป็นคอม-มิวนิสต์ ดังที่กล่าวหานั้นเลย.

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476

(ลงพระนาม)	*วรรณไวทยากร วรวรรณ*	ประธานกรรมาธิการ
(ลงนาม)	*พระยาศรีสังกร*	กรรมาธิการ
(ลงนาม)	*พระยานลราชสุวัจน์*	กรรมาธิการ-เลขาธิการ

An English translation of the Commission's Report has been communicated to us. The reference which it contains to views expressed by us before the Commission are accurate.

คำแปล

คณะกรรมาธิการได้ส่งคำแปลภาษาอังกฤษแห่งรายงานของคณะกรรมาธิการมาให้เราแล้ว บันดาข้อความที่อ้างอิงถึงความเห็นซึ่งเราได้แสดงต่อคณะกรรมาธิการนั้นเป็นอันถูกต้องแล้ว

(ลงนาม) *R. E. Holland*	(ลงนาม) *R. G. Guyon*
ผู้เชี่ยวชาญ	ผู้เชี่ยวชาญ
(Expert)	(Expert)

(สำเนา)

กรรมาธิการสอบสวนว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่

รายงานการประชุมครั้งที่ 1

กรรมาธิการประชุมครั้งที่ 1 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ 4 มกราคม พุทธศักราช 2476 เวลา 9.10 น. เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุม มีผู้มาประชุม คือ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ	กรรมาธิการ
พระยาศรีสังกร	กรรมาธิการ
พระยานลราชสุวัจน์	กรรมาธิการ
เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์	ผู้เชี่ยวชาญ
นาย ร. กียอง	ผู้เชี่ยวชาญ

พระยาศรีสังกร เสนอให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็น ประธานกรรมาธิการ พระยานลราชสุวัจน์ รับรอง

พระยาศรีสังกร เสนอให้พระยานลราชสุวัจน์ เป็นเลขาธิการ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ รับรอง

กรรมาธิการตกลงตามนี้ แล้วเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมอบหน้าที่ประธานให้แก่ประธานกรรมาธิการ

ประธานกรรมาธิการกล่าวว่า ตามมติของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการวิสามัญนี้ ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรม สมาชิกประเภทที่ 2 และรัฐมนตรีที่ต้องคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในสมัยพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ปิดสภาผู้แทนราษฎรนั้น ว่ามีมลทินจริงดั่งนั้นหรือไม่ ตามมติของสภาผู้แทนราษฎรที่ว่านี้ ถ้าจะสรุปความเข้าแล้ว ก็มีประเด็นอันจะพึงพิจารณาว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่

ประธานกรรมาธิการ ขอให้คณะกรรมาธิการทำความตกลงกันเสียก่อนว่าจะดำเนินการพิจารณาอย่างไร

ประธานกรรมาธิการ เสนอว่า คณะกรรมาธิการนี้ ไม่ใช่คณะกรรมาธิการตุลาการ และประเด็นอันจะพึงพิจารณาก็ไม่ใช่ประเด็นข้อหาในทางตุลาการ หากเป็นประเด็นคำกล่าวหาทั่ว ๆ ไปในทางการเมือง เพราะฉะนั้น ประเด็นอันจะพึงพิจารณาจึงมิใช่ประเด็นข้อกฎหมาย แต่หากเป็นประเด็นข้อการเมือง คือว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรม มีความเห็นการเมืองเป็นคอม-

มิวนิสต์หรือไม่ ในการพิจารณา จึงจะต้องวางบทวิเคราะห์ว่า คอมมิวนิสม์ คืออะไรเสียก่อน ในข้อนี้ ขอเสนอให้เป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 จะทำบันทึกร่วมกัน เพื่อวางบทวิเคราะห์ศัพท์คอมมิวนิสม์ ดั่งที่ว่ามานั้น เมื่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ได้ทำบันทึกยื่นต่อคณะกรรมาธิการ และคณะกรรมาธิการได้รับรองแล้ว ก็ควรจะเชิญหลวงประดิษฐมนูธรรมมาถามว่า พอใจในบทวิเคราะห์นั้น ว่าเป็นบทวิเคราะห์ที่เป็นธรรมแล้วหรือยัง เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมพอใจในบทวิเคราะห์นั้นแล้ว คณะกรรมาธิการพึงถามว่า ในลักษณะแต่ละข้อแห่งคอมมิวนิสม์นั้น หลวงประดิษฐ-มนูธรรม มีความเห็นทางการเมืองอย่างไรบ้าง เมื่อได้รับคำตอบอย่างไรแล้ว คณะกรรมาธิการจึงจะพึงวินิจฉัยว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ข้อวินิจฉัยอันเป็นประเด็นสำคัญย่อมอยู่ที่ความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งควรจะถามเอาจากปากคำของหลวงประดิษฐมนูธรรมเอง และโดยที่มติของสภาผู้แทนราษฎรตั้งปัญหาว่า หลวงประดิษฐ-มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ และมิได้ตั้งปัญหาว่าเค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประ-ดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ฉะนั้น เค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจึ่งมิได้เป็นตัวประเด็นอันจะพึงพิจารณาตัวประเด็นอยู่ที่ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมีความเห็นทางการเมืองที่เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ เพราะฉะนั้น จึงได้เสนอวิธีดำเนินการพิจารณาดั่งที่ว่ามาแล้วข้างต้นนั้น

ประธานกรรมาธิการ ถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ แสดงความเห็นว่า ถ้าจะวางบทวิเคราะห์แห่งคอมมิว-นิสม์ตามความหมายของศัพท์แล้ว ก็พอจะทำได้โดยไม่สู้จะเป็นการยากลำบากนัก แต่ถ้าจะพูดถึงลัทธิการเมือง ในประเทศใดประเทศหนึ่ง ว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ไซร้ จะวินิจฉัยได้โดยยากยิ่งนัก เช่นประเทศรัสเซียในขณะนี้เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ก็เป็นปัญหาที่จะตัดสินให้แน่นอนได้ยาก แต่ถ้าจะพูดโดยทั่วไปแล้ว ลัทธิใด ๆ ที่มีความมุ่งหมายจะโค่นล้มด้วยพลการซึ่งระเบียบการของชุมนุมชน ซึ่งมีอยู่ ณ บัดนี้ไซร้ ก็มักจะถือกันว่าเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์

นาย ร. กียอง กล่าวว่า การที่จะวางบทวิเคราะห์แห่งคอมมิวนิสม์นั้น จะต้องคำนึงถึงนัย 2 ทางคือ

1. นัยทางเทฅนิค กล่าวคือ คอมมิวนิสม์ประกอบด้วยลักษณะสาระสำคัญอย่างใดบ้าง และ

2. นัยทางการเมือง ซึ่งมักจะกล่าวหากันง่าย ๆ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ โดยมิได้อาศัยหลักเกณฑ์ที่แน่นอนอย่างไร ถึงแม้ว่ารัฐบาลเป็นผู้วางบทวิเคราะห์แห่งคอมมิวนิสม์ บทวิเคราะห์นั้น ๆ ก็ไม่เป็นหลักอันจะพึงเชื่อถือได้อย่างแน่นอน เพราะว่า รัฐบาลมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

หน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญในการที่จะวางบทวิเคราะห์แห่งคอมมิวนิสม์นี้ นายกียองเข้าใจว่า เกี่ยวด้วยนัยทางเทฆนิค กล่าวคือ หลักมูลย์ของคอมมิวนิสม์มีลักษณะการอย่างไร มิใช่ว่าจะถือเอาง่าย ๆ ตามความนิยมของคณะการเมืองต่าง ๆ เช่นนั้นมิได้

นายกียอง เสนอว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้ต้องข้อหาในทางตุลาการว่าเป็นคอม-มิวนิสต์และประเด็นอันจะพึงพิจารณาก็คือ หลวงประดิษฐมนูธรรมสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์หรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวด้วยความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมต่างหาก ไม่ควรจะเอาเค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมมาตั้งเป็นประเด็นพิจารณา

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ เห็นพ้องด้วยว่า คำกล่าวหาหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นมิใช่ข้อหาในทางตุลาการ และหน้าที่ของกรรมาธิการก็คือ จะสอบสวนดูว่าทำนองความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นย้อมด้วยสีคอมมิวนิสต์หรือไม่ เพราะฉะนั้น วัตถุที่จะพึงพิจารณาก็คือความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมและมิใช่เค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ

พระยาศรีสังกร และพระยานลราชสุวัจน์ เห็นชอบด้วยวิธีการที่ประธานกรรมาธิการเสนอนั้น มีอาทิ คือ

1. พึงมอบให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ทำบันทึกร่วมกัน เพื่อวางบทวิเคราะห์ลักษณะสาระสำคัญต่าง ๆ แห่งคอมมิวนิสม์ และ

2. ข้อที่จะพึงพิจารณานั้น คือความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม และมิใช่เค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ถ้าดำเนินการพิจารณาไปแล้วปรากฏว่ามีข้อความพาดพึงถึงเค้าโครงการณ์เศรษฐกิจนั้นแล้ว จึ่งจะพิจารณาเป็นข้อ ๆ ไป

คณะกรรมาธิการได้ตกลงตามนี้

ในการอภิปรายถึงวิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญจะทำบันทึกร่วมกัน เพื่อวางบทวิเคราะห์แห่งคอมมิวนิสม์นั้น ประธานกรรมาธิการเสนอว่า ควรจะอาศัยกำหนดการของคณะคอมมิวนิสต์แห่งอังกฤษและฝรั่งเศสประกอบความพิจารณาด้วย ที่ประชุมเห็นชอบตามนี้ และประธานกรรมาธิการรับว่าจะร้องขอให้กระทรวงการต่างประเทศมีโทรเลขไปยังสถานทูตสยาม ณ กรุงลอนดอน และกรุงปารีส เพื่อให้รีบส่งกำหนดการที่ต้องการนั้นมาทางไปรษณีย์อากาศ.

ปิดประชุมเวลา 10 น.

(ลงพระนาม) *วรรณไวทยากร วรวรรณ*
ประธาน

รายงานการประชุมครั้งที่ ๒

เปิดประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476 เวลา ๑.15 น.

มีผู้มาประชุม คือ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ	ประธานกรรมาธิการ
พระยาศรีสังกร	กรรมาธิการ
พระยานลราชสุวัจน์	กรรมาธิการเลขาธิการ
เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์	ผู้เชี่ยวชาญ
นาย ร. กียอง	ผู้เชี่ยวชาญ

และ หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งกรรมาธิการเชิญมา

เมื่อกรรมาธิการได้ตกลงรับรองรายงานการประชุมครั้งที่ 1 แล้ว ประธานกรรมาธิการได้ชี้แจงให้หลวงประดิษฐมนูธรรมทราบวิธีดำเนินการพิจารณา ซึ่งคณะกรรมาธิการได้ตกลงไว้แล้ว คือว่า โดยที่มติของสภาผู้แทนราษฎรตั้งปัญหามาให้พิจารณาว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นคอมมิวนิสต์ดั่งที่กล่าวหากันในสมัยรัฐบาลพระยามโนฯ นั้นหรือไม่ ประเด็นอันจะพึงพิจารณาจึงอยู่ที่ความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม และมิได้อยู่ที่เค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม คำกล่าวหาที่อ้างถึงนั้น เป็นคำกล่าวหาในทางการเมือง หาใช่ข้อหาในทางตุลาการไม่ เพราะฉะนั้น คณะกรรมาธิการจึงได้ตกลงว่า จะดำเนินการพิจารณาดั่งนี้ คือ ขอให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ร่างบันทึกร่วมกันมา เพื่อวางบทวิเคราะห์ลักษณะฉะเพาะของลัทธิคอมมิวนิสม์ บัดนี้ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ได้ร่างบันทึกที่ว่านี้ส่งมาแล้ว และประธานกรรมาธิการก็ได้ส่งไปให้หลวงประดิษฐมนูธรรมทราบแล้ว จึงขอถามหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า บรรดาลักษณะต่าง ๆ ซึ่งวางบทวิเคราะห์ไว้ในบันทึกนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมพอใจแล้วหรือไม่ว่าเป็นลักษณะฉะเพาะของลัทธิคอมมิวนิสม์ ถ้ามีข้อสังเกตอย่างไร ก็ขอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมแสดงมา เมื่อตกลงกันในบทวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ แล้ว ก็จะได้ถามความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมในข้อลักษณะนั้น ๆ ต่อไป

หลวงประดิษฐมนูธรรมรับรองหลักเกณฑ์วินิจฉัยลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสม์ดั่งที่ผู้เชี่ยวชาญว่าไว้ในบันทึกร่วมกัน กล่าวคือ อะไรที่มีอยู่ฉะเพาะแต่ในกำหนดการคอมมิวนิสต์เท่านั้น และไม่อยู่ในกำหนดการของคณพรรคการเมืองอื่น ๆ ไซร้ จึงจะเป็นส่วนหนึ่งของคอมมิวนิสม์โดยไม่เป็นปัญหา

หลวงประดิษฐมนูธรรมขอตั้งข้อสังเกตเป็น 2 ตอน ตอนหนึ่งว่าด้วยหลักการ อีกตอนหนึ่งว่าด้วยความหมายของถ้อยคำบางแห่งซึ่งใคร่จะให้ไขความให้ชัด

ในส่วนหลักการนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมขอตั้งข้อสังเกตเนื่องในลักษณะการโภคกิจข้อ 6 ซึ่งวางไว้ว่า บังคับให้ทุกคนทำงาน "ใครไม่ทำงาน ก็ไม่ได้กิน" (กำหนดการฝรั่งเศสหน้า 21) ดังนี้ หลวงประดิษฐมนูธรรมเสนอว่า หลักการข้อนี้มีอยู่ในกำหนดการของคณะนาซีด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นตามหลักเกณฑ์วินิจฉัยซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้วางไว้ ก็ควรจะถอนลักษณะการโภคกิจข้อ 6 นี้ออกเสีย เพราะว่ามิได้เป็นลักษณะฉะเพาะของคณะคอมมิวนิสต์

นาย ร. กียอง หลักการที่ว่านี้ คณะคอมมิวนิสต์เป็นผู้เริ่มใช้ แต่บัดนี้ คณะบงการแผ่นดินต่าง ๆ เช่น คณะนาซี และคณะฟัซซิสต์ นำเอาไปใช้ด้วย

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ ถึงแม้ว่าคณะอื่น ๆ นำเอาไป ก็ยังเป็นลักษณะสารสำคัญของคอมมิวนิสม์

นาย ร. กียอง แต่ตามเกณฑ์วินิจฉัยที่ได้วางไว้นั้น ควรจะถอนหลักการนี้ออกได้

หลวงประดิษฐมนูธรรม หลักการอันนี้ เป็นสุภาษิตซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ครั้ง แซงต์ซีมอง และตามกำหนดการของคณะคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสหน้า 21 นั้น ก็มิได้กล่าวในเชิงว่าเป็นหลักการ แต่หากกล่าวในเชิงปลุกใจผู้กระทำการเลือกตั้งให้เลื่อมใสในหลักการคอมมิวนิสต์ที่ว่ามูลย์ค่าต่าง ๆ อาศัยแรงงานเป็นที่ตั้ง

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ เป็นหลักเก่าก็จริงอยู่ แต่ก็ยังเป็นหลักของคอมมิวนิสม์อยู่

หลวงประดิษฐ ถ้าถือเคร่งตามหลักที่วางไว้นี้แล้ว การบังคับให้คนทำงานบางอย่างซึ่งมีอยู่ในกฎหมายไทย ณ บัดนี้ เช่นพระราชบัญญัติดัดสันดานคนจรจัด และคนที่เคยต้องโทษหลายครั้ง ร.ศ. 127 และพระราชบัญญัติเกณฑ์จ้าง ร.ศ. 119 ก็จะกลายเป็นการกระทำตามแบบคอมมิวนิสม์ไป อนึ่ง กฎหมายของประเทศอื่น ๆ เช่น บัลแกเรีย และปารากวัย ก็มีบังคับให้คนทำงานบางอย่าง และตามอนุสัญญาว่าด้วยการบังคับแรงงานของสันนิบาตชาติ ก็ยอมให้เกณฑ์แรงงานได้ในบางกรณีปีหนึ่งไม่เกิน 60 วัน

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ หลักนี้ย่อมมีข้อยกเว้นเป็นธรรมดา ถึงแม้ว่าในรัสเซียหญิงมีครรภ์ก็ได้รับการยกเว้นไม่ต้องทำงาน แต่หลักที่ว่าทุกคนต้องทำงานนั้น ได้วางไว้อย่างหนักแน่น ถึงกับมีบทบัญญัติว่า จะเอากิจส่วนตัวเช่นการแต่งงาน มาข้องขัดหน้าที่ต่อรัฐไม่ได้เลย

หลวงประดิษฐฯ แนวความคิดอันเป็นสาระสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสม์ก็มีแสดงอยู่ในตัวศัพท์แล้ว ว่าเป็นการนิยมสรรพสาธารณ์ คณนาซีปฏิเสธอย่างแข็งแรงว่าไม่เป็นคอมมิวนิสต์เลย แต่ก็มีบทบังคับให้คนทำงาน

นายกียอง หลักนี้เป็นหลักเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ซึ่งแม้ในชุมชนกระฎุมพี มีใช้กันอยู่ แต่โดยมากมักจะใช้ในกรณีฉุกเฉิน แต่ไม่วางเป็นบทกฎหมายประจำเป็นนิจ เช่นฝรั่งเศส ก็เคยบังคับให้คนทำงานในกรณีฉุกเฉินและเท่าที่นายกียองจำได้ ในมาดากาสคาร์ก็ดูเหมือนเคยมีบทกฎหมายฉะเพาะแคว้นนั้นบังคับให้ทุกคนต้องมีอาชีพ ภายใน 10 ปีที่แล้วมานี้ ชุมชนกระฎุมพีก็ออกจะยอมรับว่า การบังคับให้คนมีอาชีพนั้นเป็นหน้าที่ทางธรรมจริยาของพลเมืองอย่างหนึ่ง และเป็นหลักประเพณีทางโภคกิจของประเทศอย่างหนึ่งด้วย แต่พวกคอมมิวนิสต์นั้นอยากจะตั้งหลักอันนี้ขึ้นเป็นบทกฎหมายมีการลงโทษด้วย และกระทำการอันนี้โดยที่เป็นผลอันจำเป็นเนื่องมาจากการเลิกล้างรายได้และมฤดก

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ ที่ว่าบังคับให้ทำงานตามลักษณะข้อ ๖ ที่เป็นปัญหาอยู่นี้หมายความถึงบังคับให้ทำงานเพื่อประโยชน์คอมมิวนิสต์

นายกียอง แต่ตามข้อความในกำหนดการฝรั่งเศสซึ่งอ้างมานี้ ไม่มีความหมายเช่นนั้น

หลวงประดิษฐ หลักการอันนี้ไม่มีอยู่ในหลักการมอสโคว์

เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์ ความมุ่งหมายในกำหนดการฝรั่งเศสมีอยู่ว่า จะบังคับให้พวกกระฎุมพีขี้เกียจนั้นทำงานตามหลักการทั่วไปของคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ

หลวงประดิษฐ ความมุ่งหมายของหลักการคอมมิวนิสต์ในข้อนี้มีอยู่ว่าโดยที่มูลย์ค่าต่าง ๆ เนื่องมาจากแรงงาน ถ้าผู้ใดไม่ออกแรงงาน จึ่งไม่ควรจะยอมให้มีรายได้ ซึ่งมิได้เนื่องมาจากแรงงาน และไม่ยอมให้มีมฤดกโดยนัยดุจเดียวกัน

นายกียอง ตามกำหนดการมอสโคว์นั้น ได้วางหลักข้อนี้ไว้เป็นทางวิทยาการมากกว่าในกำหนดการฝรั่งเศส ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง หลักในกำหนดการมอสโคว์มีอยู่ว่า งานมิใช่เป็นอุปกรณ์การหาเลี้ยงชีพแต่เป็นความจำเป็นแห่งชีวิตทีเดียวและความคิดอันนี้ก็กำลังขยายออกไปในประเทศอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น ในบัดนี้ก็ไม่เป็นลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสต์เสียแล้ว

เซอร์ รอเบอร์ต ขอเวลาไปร่างมาใหม่

ในส่วนถ้อยคำอันจะพึงไขความนั้น หลวงประดิษฐขอตั้งข้อสังเกตดังต่อไปนี้

การเมือง

1. คำว่า "รัฐบาลโดยคณกรรมการ" นั้นออกจะกว้างไป มหาชนอาจจะเข้าใจผิดว่า หมายความถึงคณกรรมการตามระบอบรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาก็ได้

ตกลงแก้เป็น "การตั้งรัฐบาล*โซเวียต* (คณกรรมการคนงาน ชาวนา และทหาร)"

การคลัง

1. คำว่า "เอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชาติ" อาจเข้าใจผิดไปถึงการตั้งธนาคารชาติก็ได้

ตกลงแก้เป็น "การ*ริบ*เอาธนาคารเอกชนมาเป็น........."

เมื่อได้ตกลงกันในลักษณะต่าง ๆ แห่งคอมมิวนิสม์ เว้นแต่ลักษณการโภคกิจ ข้อ ๑ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญรับเอาไปพิจารณาใหม่นั้นแล้วประธานกรรมาธิการได้ถามความเห็นในทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์ เนื่องในลักษณะการต่าง ๆ นั้นและได้ทำความตกลงว่า บรรดาคำตอบของหลวงประดิษฐ์นั้น จะเป็นการตอบตรงกับลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนทุกข้อหรือไม่นั้น ขอให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความเห็นด้วยแต่ในข้อที่ว่าคำตอบเหล่านั้นมีน้ำหนักเพียงไร ย่อมเป็นหน้าที่ของกรรมาธิการและมิใช่หน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญที่จะวินิจฉัย

หลวงประดิษฐแสดงความเห็นเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้.-

การเมือง

1. การตั้งรัฐบาลโซเวียต (คณกรรมการ คนงาน ชาวนา และทหาร)

หลวงประดิษฐ ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะตั้งรัฐบาลโซเวียตเลย เพราะว่ามีความเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งข้าพเจ้าได้มีส่วนในการตั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร์สยาม และมีส่วนในการออกกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งนี้เป็นหลักพะยานให้เห็นว่า ข้าพเจ้าเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญและรัฐสภาอยู่แล้ว

เซอร์ รอเบอร์ต หลวงประดิษฐคิดจะแก้หลักการอันเป็นสาระสำคัญในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉะบับที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้หรือไม่?

หลวงประดิษฐ ตั้งใจจะรักษาหลักสาระสำคัญนั้น ๆ ไว้จะมีการแก้ไขบ้างก็เช่นว่า การเลือกตั้ง 2 ชั้นนั้น คิดว่าต่อไปจะแก้ไขให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยตรงทีเดียว และการแก้ไขต่าง ๆ นั้น ก็จะได้แก้โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ และไม่คิดจะใช้วิธีปกครองโดยโซเวียตเลย

การคลัง

1. การริบเอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชาติ และโอนทองคำสำรอง หลักทรัพย์ เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ

หลวงประดิษฐ ไม่มีความคิดเลยที่จะริบเอาธนาคารเอกชนมาเป็นของชาติ และโอนทองคำสำรอง หลักทรัพย์ เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ เพราะว่าเลื่อมใสในกรรมสิทธิทรัพย์สินเอกชนที่จะเป็นเจ้าของ

2. การเพิกถอนและปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนต่างประเทศและในประเทศ

หลวงประดิษฐ ยิ่งการเพิกถอนหรือปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนในประเทศ และนอกประเทศแล้ว ยิ่งไม่มีความคิดที่จะกระทำเช่นนั้นเลย เพราะมีความประสงค์จะรักษาสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศไว้ให้มั่นคง เมื่อข้าพเจ้าร่างคำแถลงการณ์ของรัฐบาลพระยามโน ก็ได้บรรจุข้อความเช่นนี้ไว้ในคำแถลงการณ์นั้นเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะปฏิเสธหนี้สินทั้งภายในและภายนอกประเทศเลย

เซอร์ รอเบอร์ต ไม่มีทางที่จะปฏิเสธลัทธิคอมมิวนิสม์ได้ชัดแจ้งกว่านี้ได้แล้ว

การชุมชน

1. การใช้กำลังบังคับเลิกล้มระเบียบการชุมชนซึ่งมีอยู่ตามประเพณีนั้นทั้งหมด เพื่อเป็น*ทางเดียว*ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์คอมมิวนิสต์

หลวงประดิษฐ คำว่า "ระเบียบการชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามประเพณี" นั้น ขอซ้อมความเข้าใจในความหมายเสียก่อน หมายความถึงการครอบครัว.... ฉะนี้ไม่ใช่หรือ?

เซอร์ รอเบอร์ต หมายความถึงการครอบครัว การปกครอง การแบ่งชั้น และโครงร่างของชุมนุมชนทั้งมวล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะกระทำการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ให้ตั้ง 1 กันใหม่ หรือจะเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างตั้ง 1 กันใหม่แล้วจึงจะเป็นลักษณส่วนหนึ่งของคอมมิวนิสม์

หลวงประดิษฐ ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นการนับ 1 ใหม่เลย ในการปกครอง ข้าพเจ้าเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้วข้างต้น ในการครอบครัว ข้าพเจ้าก็ได้มีส่วนร่างประมวลกฎหมายแพ่งในเรื่องนี้และความเห็นของข้าพเจ้าในเรื่องนี้ก็เป็นไปในทางรักษาประเพณีไทย ในทางอื่น ๆ ก็เหมือนกัน หลักประเพณีอันใดที่เหมาะสมแก่สมัยก็ตั้งใจจะรักษาไว้ ส่วนข้อที่จะแก้ไขก็จะได้แก้ไขตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ส่วนการเปลี่ยนแปลงเป็นการนับ 1 ใหม่นั้นเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ ในเรื่องสงครามระหว่างชั้นนั้น ได้พยายามชี้แจงให้คนต่าง ๆ เข้าใจว่าไม่เป็นการบังควร เพราะจะเป็นการทำให้นองเลือดเปล่า ๆ

นายกียอง และ เซอร์ รอเบอร์ต ข้อสำคัญอยู่ที่การ*ใช้กำลังบังคับ*ในอันจะเลิกล้มหลักประเพณีต่าง ๆ แต่ถ้าไม่คิดจะใช้กำลังบังคับแล้ว ก็ไม่เข้าอยู่ในลักษณคอมมิวนิสม์

2. การกระทำสงครามเนืองนิจในความบงการของพวกปุถุชน เพื่อทำลายกำลังและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเก่า และทำลายพวกกระฎมพีที่อาจโผล่ขึ้นมาใหม่

หลวงประดิษฐ ดิกเตเตอร์ชิบหรือลัทธิบงการแผ่นดินนั้นข้าพเจ้าไม่ชอบเลย ที่ไม่ชอบนั้นไม่ใช่ฉะเพาะแต่การที่จะให้คนจนเข้าถืออำนาจบงการเท่านั้น ถึงแม้ว่าคนชั้นอื่นจะเข้ายึด

อำนาจบงการแผ่นดินก็ไม่เห็นชอบด้วยเหมือนกัน

3. การเลิกมรดก

หลวงประดิษฐ ไม่มีความคิดที่จะเลิกมรดกเลย นายกียองย่อมทราบอยู่ว่าในการร่างประมวลกฎหมายแพ่ง ข้าพเจ้าเคยสนับสนุนให้มีประมวลมรดกอยู่ด้วย

การโภคกิจ

1. การริบโดยไม่มีค่าทดแทน ซึ่งกิจการเอกชน (นายทุน) ใหญ่ๆ ทั้งหมด เช่น โรงงาน การงาน เหมืองแร่ โรงไฟฟ้า รถไฟ การขนส่ง การคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ที่ดินใหญ่ๆ เครื่องจักร์ ฯลฯ

หลวงประดิษฐ ไม่มีความคิดเช่นนี้เลย มีเหตุผลเหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้ว ว่าด้วยลักษณการคลัง ข้าพเจ้ายืนยันว่ามีความเลื่อมใสในทรัพย์สินเอกชน

2. การโอนอสังหาริมทรัพย์ที่ดิน ซึ่งได้รับมานั้นให้แก่ชาวนา

3. ต่อจากนั้น ห้ามมิให้ซื้อขายที่ดินที่ได้โอนมานั้น

4. ริบอสังหาริมทรัพย์บ้านเรือนใหญ่ๆ และย้ายคนงานและคนจนไปอยู่ในบ้านเรือนและที่ที่อยู่ของเศรษฐีหรือกระฎุมพี

5. การเพิกถอนการจำนอง อันเป็นที่เสียหายแก่ชาวนาที่จน

หลวงประดิษฐ คำตอบสำหรับ (2), (3), (4), (5), ก็เช่นเดียวกัน เพราะเป็นลักษณเนื่องมาจาก (1)

แต่ถ้อยคำในข้อ 5 ที่ว่า "การเพิกถอนการจำนอง อันเป็นที่เสียหายแก่ชาวนาที่จน" นั้นดูยังกำกวมอยู่

เซอร์ รอเบอร์ต เห็นด้วย และรับว่าจะไปคิดแก้ไขเสียใหม่ให้เหมาะและชี้แจงว่าอาจเป็นที่พึงปรารถนาที่จะบันเทาทุกข์บางอย่างให้แก่ชาวนาที่จนในเรื่องการจำนอง ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องใช้วิธีการรัฐธรรมนูญเท่านั้นเอง

หลวงประดิษฐ รับรองว่า ถ้าจะทำการใดๆ ในเรื่องการจำนองเช่นว่านี้แล้ว ก็จะได้ทำโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ เช่นให้มีการปราณีประนอมเป็นต้น

6. บังคับให้ทุกคนทำงาน "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน"

ข้อ 6. เอาไว้พิจารณาใหม่

7. สัมพันธไมตรีทางโภคกิจอย่างแข็งแรง กับสหปาลีริปับลิกโซชลิสต์โซเวียต

หลวงประดิษฐ ไม่คิดทำสัมพันธไมตรีเช่นนี้ แต่ถ้อยคำดูยังกำกวมอยู่ คงไม่หมายความถึงสัญญาการค้าขายอย่างเช่นที่อังกฤษและอเมริกันทำ

เซอร์ รอเบอร์ต เห็นด้วย และว่าจะได้คิดแก้ไขถ้อยคำให้กระชับขึ้น

ในการที่จะไปคิดร่างข้อ ๖ ใหม่นั้น เซอร์ รอเบอร์ต อยากทราบความคิดเห็นของหลวงประดิษฐในเรื่องการบังคับให้ทำงานนั้นว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง

หลวงประดิษฐ ชี้แจงว่า ฐานะการเป็นไปในประเทศสยามนี้ต่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศตะวันตก กล่าวคือ ในประเทศสยาม คนชั้นกลาง (บูร์จัวส์) เป็นคนที่ทำงาน ชาวนาเสียอีกมีเวลาว่างมาก ซึ่งชวนจะให้เกียจคร้าน และใช้เวลาที่ว่างนั้นในทางไม่พึงปรารถนา เช่นการเสพย์สุรายาเมา และการปล้นสดมภ์เป็นต้น ซึ่งเราควรจะคิดแก้ไข อนึ่ง คนไม่มีงานทำในกรุงเทพฯ นี้ก็มีมาก เขาทั้งหลายนี้จึงควรมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง จะได้เป็นทางป้องกันมิให้คนเหล่านี้กระทำความผิดอาญา ส่วนอาชีพนั้น จะให้เลือกเอาได้ตามชอบใจ ไม่บังคับว่า ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นแต่ขอว่าให้มีอาชีพเท่านั้น

นายกียอง ที่หลวงประดิษฐว่ามานี้ ก็คือจะจัดการเพื่อความปลอดภัยแก่ชุมนุมชน คือป้องกันไม่ให้ผู้ที่ไม่มีอาชีพไปกระทำความผิดทางอาญา มิใช่ว่าจะไปบังคับผู้ที่มีอาชีพอยู่แล้วให้ทำงาน

หลวงประดิษฐ ชี้แจงเพิ่มเติมต่อไปว่า คนที่เกาะกินตามวัดก็มี และถ้าเลิกรัชชูปการเสีย คนก็จะขี้เกียจยิ่งขึ้น ถ้าคนไม่ทำงานประเทศก็จะไม่เจริญ ข้าพเจ้าจะใคร่ให้คนเหล่านี้แหละมีอาชีพ และมิได้มีความมุ่งหมายที่จะบังคับให้คนชั้นกลาง (บูร์จัวส์) ทำงาน

เซอร์ รอเบอร์ต พวกคอมมิวนิสต์นั้น เป็นปรปักษ์ต่อพวกบูร์จัวส์ แต่หลวงประดิษฐไม่เป็น เจ้าชายแห่งเวลส์ก็สนพระทัยอย่างเดียวกับหลวงประดิษฐเหมือนกัน คือในการจัดค่ายทำงานให้แก่ยุพชนที่ไม่มีงานทำ ถ้ามีงานอันประดิษฐผลให้ทำแล้ว ก็คงจะจัดการได้สำเร็จ แต่ถ้าไม่มีงานให้ทำแล้ว ก็จะจัดได้ด้วยยาก จะทำได้ก็แต่บำรุงการศึกษาและอบรมคนไม่มีงานทำให้ทำงานในค่ายทำงาน

หลวงประดิษฐ ชี้แจงว่า คิดจะให้ชาวนาเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ และปลูกผักกินเองบ้าง ดั่งได้เคยทำแล้วที่ภูเก็ต แต่ว่าการทั้งนี้ก็ต้องกระทำด้วยกฎหมายซึ่งจะต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรตามวิถีทางรัฐธรรมนูญที่ดำริไว้นั้นก็คือ คิดจะออกกฎหมายให้คนมีอาชีพและบำรุงการศึกษาวิชาชีพ

ในส่วนข้อ ๖ นั้น หลวงประดิษฐชี้แจงว่า อยากจะให้เอาออก เพราะว่า ถ้าทิ้งไว้คนจะเข้าใจผิดว่า พระราชบัญญัติเกณฑ์จ้าง และพระราชบัญญัติตัดสันดานคนจรจัด และคนที่เคยต้องโทษหลายครั้ง พระราชบัญญัติรัชชูปการที่มีบทบังคับให้คนทำงานบางอย่างนั้น จะเข้าอยู่ในลักษณคอมมิวนิสม์ และจะมีคนขอให้เลิกกฎหมายเหล่านี้เสีย ดังได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติเกณฑ์จ้างแล้ว

เซอร์ รอเบอร์ต ถ้าจะเอาข้อ 6 ออกเสียแล้ว หลวงประดิษฐจะไม่มีช่องทางที่จะแสดงความเห็นในเรื่องบังคับคนให้มีอาชีพ

ประธานกรรมาธิการ ชี้แจงว่า หลวงประดิษฐให้คำมั่นแก่รัฐบาลไว้แล้วว่า จะไม่ใช้วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงานเป็นวิธีบำรุงการโภคกิจ เพราะฉะนั้น ถ้าจะเอาข้อ 6 ออก และให้กรรมาธิการถามหลวงประดิษฐเนื่องในคำมั่นนั้น ๆ ก็ได้

นายกียอง การบังคับมีลักษณะต่าง ๆ กัน การบังคับอย่างคอมมิวนิสต์นั้นคือ การเลิกล้างรายได้และมรดก แต่การบังคับอย่างนาซีนั้นเป็นการบังคับฐานที่เป็นหน้าที่ของพลเมือง และการบังคับอีกอย่างหนึ่งก็คือ มนุษยสงเคราะห์ของสันนิบาตชาติ

หลวงประดิษฐแถลงว่า เท่าที่คิดจะกระทำนั้น คือ แบบมนุษยสงเคราะห์ของสันนิบาตชาติ และเพื่อให้พลเมืองได้มีอาชีพและหางานให้พลเมืองทำ

ปิดประชุมเวลา 12.40

(ลงพระนาม) *วรรณไวทยากร วรวรรณ*

รายงานการประชุมครั้งที่ 3

เปิดประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476 เวลา 9.15 นาฬิกา

มีผู้มาประชุม คือ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ	ประธานกรรมาธิการ
พระยาศรีสังกร	กรรมาธิการ
พระยานลราชสุวัจน์	กรรมาธิการ เลขาธิการ
เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์	ผู้เชี่ยวชาญ
นาย ร. กียอง	ผู้เชี่ยวชาญ

และ หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งกรรมาธิการเชิญมา

เมื่อได้แก้ไขรับรองรายงานการประชุมครั้งที่ 2 แล้ว ที่ประชุมได้ตกลงแก้ลักษณะการโภคกิจข้อ 6 เป็น "การบันเทาภาระหนี้สินของชาวนาที่จนโดยเลิกล้างการจำนองเสียสิ้น (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 27 กำหนดการฝรั่งเศสหน้า 19)

หลวงประดิษฐฯ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า หมายความถึงการเลิกล้างโดยไม่มีค่าทดแทน ถ้าเช่นนั้น จะเติมคำว่า "โดยไม่มีค่าทดแทน" ลงไปได้หรือไม่

เซอร์ รอเบอร์ต ความหมายก็เป็นอย่างที่หลวงประดิษฐ์ว่านั้น แต่คำว่า "โดยไม่มีค่าทดแทน" ไม่มีอยู่ในกำหนดการ ซึ่งเป็นต้นฉะบับ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจะเติมคำเหล่านี้ลงไป และชี้แจงว่าคำอังกฤษว่า annual นั้น มีนัยอยู่แล้วว่า ไม่มีค่าทดแทน

ประธานกรรมาธิการ คำว่า "เลิกล้าง" ในภาษาไทย ก็มีนัยเช่นเดียวกัน พระยาศรีสังกร และพระยานลราชสุวัจน์ เห็นพ้องด้วย

ที่ประชุมได้ตกลงแก้ลักษณะการโภคกิจข้อ 7 (ซึ่งบัดนี้แก้เป็นข้อ 6) ดังนี้ "การรวมริปับลิคในท้องที่เข้ากับบรรดาริปับลิคโซเวียตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสหปาลีสากล เพื่อรวมบันดาคนงานทั้งหลายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางโภคกิจ โดยให้อยู่ในระเบียบการโภคกิจโซชลิสต์สากลอันเดียวกัน (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 48)"

หลวงประดิษฐ์ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดเช่นนี้เลย ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะตั้งรัฐบาลโซเวียต หรือจะให้รัฐบาลสยามเข้าร่วมสหปาลีกับสหปาลีโซเวียตเลย

ส่วนลักษณะการโภคกิจข้อ 6 เดิมนั้น มีการอภิปรายกันมาก

นายกียอง เมื่อได้อ่านกำหนดการนาซีดูแล้ว ได้พบข้อความว่า จะเลิกล้างบันดารายได้ที่มิได้เนื่องมาจากแรงงานเหมือนกัน (กำหนดการ ค.ศ. 1920 ข้อ 11 Direction on obligatory Work 1926 Item 2) ข้าพเจ้าเข้าใจว่าค่าเช่า หรือแม้มรดกก็อยู่ในเกณฑ์ที่จะเลิกล้างตามหลักอันนี้เหมือนกัน ถึงแม้ว่าฮิตเล่อร์ยังมิได้ดำเนินการอันนี้ (และข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่าฮิตเล่อร์จะดำเนินการถึงเพียงนี้) แต่ในกำหนดการของนาซีก็ได้มีเหตุการณ์บังคับให้มีหลักการเช่นนี้ ซึ่งแต่เดิมเป็นของคอมมิวนิสต์นั้นมาบรรจุไว้ด้วย และนัยว่าในนโยบายฟัสซิสต์ก็มีอยู่ด้วยเหมือนกัน (ดู Laurent : *National - Socialism*) เพราะฉะนั้น อันที่จริงก็ควรจะถอนเอาลักษณะข้อ 6 นี้ออกเสียแต่ว่าถ้าจะทำเช่นนั้น อาจมีผู้เข้าใจผิดได้ว่าเอาออกเพราะจะทำให้หลวงประดิษฐอึกอักในการตอบ แต่อันที่จริงตามคำชี้แจงของหลวงประดิษฐฯ ในการประชุมครั้งที่แล้วมาก็ปรากฏว่าความเห็นของหลวงประดิษฐตรงกันข้ามกับความเห็นของคอมมิวนิสต์ทีเดียว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า จึงเห็นว่า ถ้าจะมีข้อความกล่าวไว้ในเรื่องการบังคับให้ทำงานนี้บ้างแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์แก่หลวงประดิษฐเอง ส่วนข้อความที่จะบรรจุนั้น ข้าพเจ้าใคร่จะใช้ถ้อยคำในกำหนดการมอสโคว์หน้า 18 นั้นเอง คือว่า "งานเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต" ซึ่งมีความหมาย 2 นัย คือ

1. จำเป็นเพราะต้องบังคับให้ทำงาน และ
2. จำเป็นเพราะไม่มีทางหาเลี้ยงชีพทางอื่น นอกจากทำงาน

เซอร์ รอเบอร์ต เราจะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เพราะว่าพวกคอมมิวนิสต์ก็ใช้ความระมัดระวังและความเฉลียวฉลาดมากในการที่จะวางหลักข้อนี้ตามกำหนดการฝรั่งเศสปรากฏว่า คณะคอมมิวนิสต์จะให้โอกาสให้ทุกคนได้ทำงาน และมีอีกตอนหนึ่งว่า เมื่อได้ตั้งรัฐคอมมิวนิสต์ขึ้นแล้ว การบังคับใด ๆ ก็จะหมดสิ้นลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในชั้นที่สุดการบังคับให้ทำงานไม่ใช่อุดมคติของคอมมิวนิสต์ ส่วนความจำเป็นที่จะต้องทำงานนั้น เนื่องมาจากสภาพของรัฐคอมมิวนิสต์ ซึ่งทุกคนจะต้องทำงานอยู่เอง คำว่า "ความจำเป็น" นี้ เป็นคำกำกวมและพวกคอมมิวนิสต์ก็ตั้งใจใช้ให้เป็นคำกำกวม แต่ถ้าจะเอากำหนดการมอสโคว์ และกำหนดการฝรั่งเศสมารวมกันเข้าแล้ว ก็คงจะร่างขึ้นเป็นลักษณะข้อ 6 ได้ดังนี้ คือ *"การใช้หลักที่ว่า ผู้ใดไม่ทำงาน ก็ไม่ให้กิน แก่พวกกระฎุมพีขี้คร้านทั้งมวล โดยไม่มีความปราณีเลย และโดยนัยทั่วไปดำเนินตามแผนการที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในอันจะใช้แรงงานและกำลังทรัพย์สิ่งสินทั้งปวง เพื่อบรรลุที่หมายในที่สุดว่า จะให้งานเป็นความจำเป็นแห่งชีวิต และมิใช่เป็นแต่เพียงทางหาเลี้ยงชีพเท่านั้น (ทั้งนี้โดยเลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และการประดิษฐกรรมแบบแข่งขัน)"*

หลวงประดิษฐ ประเด็นอยู่ที่การเลิกล้างรายได้ และมรดกหรืออยู่ที่การทำงานเป็นจุดสำคัญ

เซอร์ รอเบอร์ต ถ้าจะพิจารณาหลักให้ถี่ถ้วนแล้ว จะเป็นการยากลำบากมาก ที่เราจะกระทำได้นั้นคือ คัดเลือกเอาข้อความในกำหนดการต่าง ๆ ของคอมมิวนิสต์มาตั้งเป็นลักษณะขึ้น ถ้าเราใช้ถ้อยคำดั่งที่มีอยู่ในกำหนดการต่าง ๆ แล้ว เราจะได้ไม่ผิดพลาด

นายกีของ ในกำหนดการมอสโคว์นั้น ก่อนที่ว่า *"งานจะเป็นความจำเป็นแห่งชีวิต"* ได้กล่าวว่า *"เมื่อได้เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และทรัพย์สินเอกชนแล้ว"* จึ่งแสดงให้เห็นว่า ความจำเป็นของงานนั้นเป็นที่หมายในที่สุด

เซอร์ รอเบอร์ต จริง เป็นที่หมายในที่สุดแต่ทว่าในระหว่างนั้น มีคั่นดำเนินการเป็นคั่น ๆ ไป

หลวงประดิษฐ ชาล์ลส์ จีด ได้แสดงไว้ว่า การบังคับให้ทำงานนั้นเป็นระเบียบการของโซชลิสต์หลายอย่างถ้าจะพูดโดยเคร่งครัดแล้ว การเกณฑ์ทหารก็เป็นการบังคับให้ทำงานเหมือนกัน ส่วนการวางแผนการนั้นก็มีคณะอื่น ๆ นอกจากคณะคอมมิวนิสต์ใช้วิธีการเช่นนี้ด้วยเหมือนกัน

นายกีของ การวางแผนการเป็นวิธีการอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นควรถอนข้อความตอนนี้ออกได้

เซอร์ รอเบอร์ต ไม่เห็นควรถอนออก เพราะว่าเป็นลักษณะฉะเพาะของคอมมิวนิสม์

หลวงประดิษฐ แผนการนั้นเป็นวิธีการ ไม่ใช่วัตถุที่หมาย อันวิธีการนั้นมีต่าง ๆ นา ๆ เช่นวรรณคดีในทำนองลัทธิต่าง ๆ ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งเหมือนกัน

เซอร์ รอเบอร์ต "แผนการ" ในที่นี้ ความหมายถึงแผนการเพื่อบรรลุอุดมคติคอมมิวนิสต์ แผนการบังคับให้มีอาชีพอย่างที่หลวงประดิษฐดำริอยู่นั้น ไม่เข้าอยู่ในลักษณะดั่งที่ข้าพเจ้าได้วิเคราะห์ขึ้นใหม่นี้ เพราะว่าหลวงประดิษฐมีความประสงค์ที่จะจำแนกพวกที่มีทางหาเลี้ยงชีพอยู่แล้ว จากพวกที่ไม่มีความมุ่งหมายของหลวงประดิษฐก็คือ จะให้พวกที่อาจ เป็นภัยต่อประเทศนั้น ทำงาน และอีกประการหนึ่ง ความมุ่งหมายของหลวงประดิษฐก็มิใช่ว่าจะเลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และการประดิษฐ์กรรมแบบแข่งขัน

หลวงประดิษฐ แต่ถ้าบรรจุข้อความซึ่งเข้าใจยากลงไปแล้วมหาชนอาจเข้าใจผิดไปได้ว่า การบังคับให้ทำงานทุกอย่างทุกชะนิด มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์

นายกีของ ปัญหาอยู่ที่ว่า เราจะถือที่หมายในที่สุดเป็นใหญ่ หรือคั่นดำเนินการในระวางเป็นใหญ่

ประธานกรรมาธิการ จะกลับข้อความที่เลียงไว้นั้น โดยเอาตอนท้ายไปไว้ตอนต้นและเอาตอนต้นมาไว้ตอนท้าย ได้หรือไม่

เซอร์ รอเบอร์ต ควรจะรักษาลำดับบัดนี้ไว้ เพราะได้เอาข้อความซึ่งเกี่ยวด้วยการดำเนินการในระวางไว้ข้างต้น และเอาข้อความที่เกี่ยวด้วยที่หมายในที่สุดไว้ข้างหลัง

หลวงประดิษฐ จะถอนข้อ 6 ออกเสียแล้วให้ข้าพเจ้าแสดงความเห็นในเรื่องบังคับให้มีอาชีพในเมื่อกรรมาธิการถามถึงคำมั่น ซึ่งข้าพเจ้าได้ให้ไว้แก่รัฐบาลดังที่ประธานกรรมาธิการได้แนะไว้นั้นไม่ได้หรือ

ประธานกรรมาธิการ เมื่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ไม่ตกลงกัน ลักษณะข้อ 6 นี้ ก็ควรจะถอนออกจากบันทึกรวม และเอาไปใส่ไว้ในบันทึกอุปกรของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน เรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในบันทึกอุปกรนั้น จะได้ขอให้หลวงประดิษฐ์แสดงความเห็นและจะได้มีข้อความกล่าวไว้ในรายงานของคณะกรรมาธิการถึงสภาผู้แทนราษฎรเหมือนกัน

ที่ประชุมตกลงตามนี้ เป็นอันว่า เซอร์ รอเบอร์ต และนายกียอง จะร่างบันทึก อุปกรเพิ่มเติมมา ส่วนข้อความนั้น เซอร์ รอเบอร์ต จะใช้ข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนนายกียองนั้น จะใช้ข้อความว่า "เนื่องจากการเลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชนและทรัพย์สินเอกชนนั้น จึงทำให้งานเป็นความจำเป็นแห่งชีวิตสำหรับคนทั่ว ๆ ไป"

หลวงประดิษฐฯ ลักษณะต่าง ๆ ของคอมมิวนิสต์ที่วางไว้นี้ ถ้ากระทำตามลักษณะเดียวเช่นลักษณะโภคกิจ ข้อ 4 ที่ว่า "ริบอสังหาริมทรัพย์บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงานและคนจนไปอยู่ในบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่ของเศรษฐีหรือกระฎุมพี" ดังนี้ จะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ หรือว่าจะต้องกระทำตามลักษณะทุกอย่างแล้ว จึงจะเป็นคอมมิวนิสม์

เซอร์ รอเบอร์ตและนายกียอง สุดแล้วแต่กรณี ลักษณะอันเดียวก็อาจจะทำให้เป็นคอมมิวนิสม์ได้แล้วแต่ผู้มีหน้าที่วินิจฉัยจะวินิจฉัยว่าอย่างไร

ประธานกรรมาธิการ ถามความเห็นหลวงประดิษฐเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ประธานกรรมาธิการ คุณหลวงจะมีความเห็นอย่างไร ในเรื่องศาสนา

หลวงประดิษฐ ศาสนานั้นจำต้องมี แต่ใครจะนับถือศาสนาอย่างไรก็ได้ ทุกคนพึงมีศาสนาแต่เมื่อมีศาสนาอยู่แล้วก็ดีแล้ว ข้าพเจ้าไม่คิดที่จะล้างล้มศาสนาเลย

ประธานกรรมาธิการ คำมั่นที่คุณหลวงให้ไว้แก่รัฐบาลก่อนว่า จะไม่ใช้วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงาน เป็นวิธีบำรุงการโภคกิจนั้น สำหรับรัฐบาลนี้ ก็ยังเป็นการใช้ได้อยู่หรืออย่างไร?

หลวงประดิษฐ สำหรับรัฐบาลนี้ ก็เป็นอันใช้ได้อย่างเดียวกัน การที่คิดจะบังคับให้คนมีอาชีพ ก็คิดจะดำเนินตามมนุษยสงเคราะห์ของสันนิบาตชาติ เพื่อหางานให้คนทำ และให้

คนมีอาชีพเท่านั้น หาได้คิดจะดำเนินตามวิธีการของคอมมิวนิสต์หรือพวกนาซีไม่

ประธานกรรมาธิการ หลักความเห็นที่คุณหลวงแสดงมาทั้งนี้ เป็นหลักการซึ่งคิดเห็นมาแต่ก่อน มิใช่ชั่วแต่ในขณะนี้หรืออย่างไร?

หลวงประดิษฐ เป็นหลักความเห็นที่คิดเห็นมาแต่ก่อน

เซอร์ รอเบอร์ต ความเห็นของคนย่อมเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งเป็นคราว ข้อสำคัญก็คือในเวลานี้มีความเห็นอย่างไร

หลวงประดิษฐ ในหลักความเห็นข้าพเจ้ามิได้เปลี่ยนแปลงอย่างไร

ประธานกรรมาธิการ เซอร์ รอเบอร์ต และนายกียอง เห็นว่าหลวงประดิษฐได้แสดงความเห็นในลักษณะต่าง ๆ ของคอมมิวนิสต์ดั่งที่มีอยู่ในบันทึกรวมนั้น ครบถ้วนทุกข้อแล้วหรือยัง?

เซอร์ รอเบอร์ต และนายกียอง ตอบครบถ้วนทุกข้อแล้ว

เซอร์ รอเบอร์ต ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง ในความคิดเห็นของหลวงประดิษฐ ในเรื่องบังคับให้คนมีอาชีพ หรือว่าทำไมจะใคร่ให้ถอนข้อ ๖ ออก

หลวงประดิษฐ การที่ไม่อยากจะให้มีลักษณะข้อ ๖ ว่าด้วยการบังคับคนให้ทำงานไว้ในบันทึกรวมนั้น เพราะเห็นว่า ตามหลักวิชาการไม่ใช่เป็นหลักสารสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่หากเป็นวิถีทางดำเนินการอย่างหนึ่งเท่านั้น ซึ่งคณะนาซี และคณะอื่น ๆ ก็นำเอาไปใช้เหมือนกัน และตามที่ชาล์ลส์ จีด ได้แสดงไว้ก็ปรากฏว่าเป็นการเกี่ยวกับวิภัชกรรม (การแบ่งสรรโภคทรัพย์) มากกว่าประดิษฐกรรม (การบังเกิดโภคทรัพย์) ในเรื่องที่ดินนั้น เมื่อก่อนปิดสภาข้าพเจ้าก็ได้แถลงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและได้มีหนังสือไปยังเจ้าคุณทรงว่า ข้อความในเค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของข้าพเจ้านั้น เป็นแต่เพียงเค้าความซึ่งจะแก้ไขอย่างใดก็ได้ ข้าพเจ้ามีความมุ่งหมายที่จะตั้งระเบียบวิธีการไว้ให้รัฐบาลซื้อที่ดินแต่ไม่ใช่เป็นการบังคับให้บุคคลขายที่ดิน เป็นแต่ว่าใครสมัครขายก็ให้รัฐบาลรับซื้อเอา อนึ่ง เรื่องการบังคับทำงานนั้น หนังสือที่พวกโซเวียตแต่งชื่อว่า *Travail Libre ou Travail Forcé* (g. Fourcache) ก็อ้างว่าไม่มีการบังคับกลับซัดทอดมาให้เป็นคติของประเทศที่ถือลัทธิเศรษฐนิยม และทั้งสุภาษิตว่า "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน" ซึ่งพบในกำหนดการของคอมมิวนิสต์นั้น ก็เนื่องมาจากคัมภีร์ไบเบิล (ไตรปิฎก) ของสาสนาคริสต์นั่นเอง คือคำสั่งสอนของนักบุญชื่อ ปอล ว่า *"For also when we were with you, this we declared to you : that if any man will not work, neither let him eat."* และศาสตราจารย์จีดก็อ้างว่า สุภาษิตนี้ ขอยืมไปจากเซ่นต์ปอล (Gide : *Communist and Co-operative Colonies*, p. 26).

ประธานกรรมาธิการ หนังสือของหลวงประดิษฐถึงเจ้าคุณทรงฯ ที่ว่านี้ ได้นำสำเนาทูลเกล้าฯ ถวายก่อนที่จะตกลงเรียกหลวงประดิษฐกลับเข้ามาแล้ว

ปิดประชุมเวลา 12.45 น.

(ลงพระนาม) *วรรณไวทยากร วรวรรณ*
ประธานกรรมาธิการ

รายงานการประชุมครั้งที่ 4

เปิดประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476 เวลา 9.10 น.

มีผู้มาประชุม คือ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ	ประธานกรรมาธิการ
พระยาศรีสังกร	กรรมาธิการ
พระยานลราชสุวัจน์	กรรมาธิการ เลขาธิการ
เซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์	ผู้เชี่ยวชาญ
นาย ร. กียอง	ผู้เชี่ยวชาญ

และหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งกรรมาธิการเชิญมา

ที่ประชุมได้แก้รายงานการประชุมครั้งที่ 2 ต่อไปอีก ดังนี้

1. (หน้า 3, บันทัดที่ 6) คำว่า "อนึ่ง ประมวลกฎหมายอาญาของอิตาลี ก็บังคับให้คนมีอาชีพ" แก้เป็น "อนึ่ง กฎหมายของประเทศอื่น ๆ เช่น บัลแกเรีย และปารากวัย ก็มีบังคับให้คนทำงานบางอย่าง และตามอนุสัญญาว่าด้วยการบังคับแรงงานของสันนิบาตชาติ ก็ยอมให้เกณฑ์แรงงานได้ในบางกรณี ปีหนึ่งไม่เกิน 60 วัน"

2. (หน้า 9, บันทัดที่ 15) ฆ่าคำว่า "และไม่คิดจะมีบทกำหนดโทษผู้ที่ไม่ทำงาน" ออกเสีย

ที่ประชุมได้แก้รายงานการประชุมครั้งที่ 3 ดังต่อไปนี้

1. (หน้า 2, บันทัดที่ 1) เปลี่ยนคำว่า "และ" เป็น "เพื่อ"

2. (หน้า 2, บันทัดที่ [illegible]) เติมคำว่า "กำหนดการ ค.ศ. 1920 ข้อ 11 Direction on obligatory work 1926 Item 11 ท้ายคำ "เหมือนกัน"

3. (หน้า 2, บันทัดที่ 12) เปลี่ยนคำว่า "รับเอาหลักการของคอมมิวนิสต์ อันนี้มาบรรจุไว้ด้วย ดั่งที่ผู้ใชกวายได้กล่าวไว้ในสมุดว่า ด้วยกำหนดการนาซีนั้นแล้ว และข้าพเจ้าเข้าใจว่ามุสโซลินี ก็ได้รับเอาหลักอันนี้เหมือนกัน" เป็น "มีเหตุการณ์บังคับให้มีหลักการ เช่นนี้ ซึ่งแต่เดิมเป็นของคอมมิวนิสต์นั้นมาบรรจุไว้ด้วย และนัยว่าในนโยบายฟัสซิสต์ ก็มีอยู่ด้วยเหมือนกัน

4. (หน้า 2, บันทัดที่ 16) เติมคำว่า "แต่อันที่จริง ตามคำชี้แจงของหลวงประดิษฐฯ ในการประชุมครั้งที่แล้วมา ก็ปรากฏว่าความเห็นของหลวงประดิษฐฯ ตรงกันข้ามกับความเห็นของคอมมิวนิสต์ทีเดียว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า" ลงท้ายคำ "เพราะจะทำให้หลวงประดิษฐฯ อึกอักในการตอบ"

5. (หน้า12, บันทัดที่ 18) เปลี่ยนคำว่า "เห็นว่า เอามาจากกำหนดการมอสโคว์ หน้า [illegible] ได้ว่า" เป็น "ข้าพเจ้าใคร่จะใช้ถ้อยคำในกำหนดการมอสโคว์ หน้า 18 นั้นเอง คือว่า"

6. (หน้า 2, บันทัดที่ 26) เปลี่ยนคำว่า "ในการทำงาน" เป็น "ให้ทุกคนได้ทำงาน"

7. (หน้า 3, บันทัดที่ 13) เปลี่ยนคำว่า "ที่เราควรกระทำนั้นคือ" เป็น "ที่เราจะกระทำได้นั้นคือ"

8. (หน้า 4, บันทัดที่ 7) ฆ่าคำว่า "และมิได้หมายความถึงแผนการอย่างอื่น"

9. (หน้า 4, บันทัดที่ 9) เปลี่ยนคำว่า "ไม่มีความมุ่งหมายที่จะแยกพวกกระฎุมพีออกจากชนชั้นอื่น ๆ แล้วบังคับแต่พวกกระฎุมพีให้ทำงานคือไม่มีความหมายที่จะบังคับผู้ซึ่งไม่น่าจะเป็นภัยต่อประเทศ" เป็น "มีความประสงค์ที่จะจำแนกพวกที่มีทางหาเลี้ยงชีพอยู่แล้ว จากพวกที่ไม่มี ความมุ่งหมายของหลวงประดิษฐฯ ก็คือ จะให้พวกที่อาจเป็นภัยต่อประเทศนั้น ทำงาน"

10. (หน้า 4 บันทัดที่ 27) เปลี่ยนคำว่า "ก็ย่อมจะต้องถอนออก...." เป็น "ก็ควรจะถอนออก..."

11. (หน้า 6, บันทัดที่ 8) เติมคำว่า "หรือว่าทำไมจะใคร่ให้ถอนข้อ 6 ออก" ลงท้ายคำ "...ในเรื่องบังคับให้คนมีอาชีพ"

12. (หน้า 6, บันทัดที่ 10 เติมคำว่า "ตามหลักวิชาการ" ลงท้ายคำว่า . . .

13. (หน้า 6 บันทัดที่ 19) เติมคำว่า "อนึ่ง เรื่องการบังคับทำงานนั้น หนังสือที่พวกโซเวียตแต่ง ชื่อว่า *Travail Libre ou Travail Forcé* (G. Fourcache) ก็อ้างว่าไม่มีการบังคับ กลับซัดทอดมาให้เป็นคติของประเทศที่ถือลัทธิเศรษฐนิยม และทั้งสุภาษิตว่า "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน" ซึ่งพบในกำหนดการของคอมมิวนิสต์ นั้น ก็เนื่องมาจากคัมภีร์ไบเบิล (ไตรปิฎก) ของศาสนากริสต์นั่นเอง คือ คำสั่งสอนของนักบุญ ชื่อ ปอล ว่า *"For also when we were with you, this we declared to you : that if any man will not work, neither let him eat".* และศาสตราจารย์จีดก็อ้าง สุภาษิตนี้ขอยืมไปจากเซนต์ปอล (Gide : *Communist and Co-operative Colonies*, p.26) ลงท้ายคำ "ก็ให้รัฐบาลรับซื้อเอา"

แล้วที่ประชุมได้พิจารณาร่างรายงานของคณะกรรมาธิการ ถึง ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้แก้ร่างดังต่อไปนี้

1. (หน้า 6, ข้อ 17 (6) บันทัดที่ 2) เปลี่ยนคำว่า "และ" เป็น "เพื่อ"
2. (หน้า 6 ข้อ 19) ฆ่าวรรคต้นออก
3. (หน้า 7 บันทัดสุดท้าย) ฆ่าคำว่า "และไม่คิดจะมีบทกำหนดโทษผู้ที่ไม่ทำงาน"

ประธานกรรมาธิการ คุณหลวงเป็นสมาชิกหรือเกี่ยวพันกับคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศอย่างไรหรือไม่?

หลวงประดิษฐ ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือเกี่ยวพันกับคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศอย่างไรเลย

เซอร์ รอเบอร์ต หลวงประดิษฐ คิดจะถอนการอุดหนุน ซึ่งรัฐบาลอุดหนุนคณะสงฆ์อยู่นั้นหรือไม่?

หลวงประดิษฐ มิได้คิดเลย ตรงกันข้าม เมื่อครั้งรัฐบาลพระยามโนคิดจะยกเลิกกฐินหลวงบางวัดเสีย เพราะว่าเป็นการเปลืองพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จึงจะให้เป็นกฐินราษฎรเสีย ข้าพเจ้ายังได้คัดค้านและได้เสนอว่าให้เอาเงินกระทรวงธรรมการออกแทน

เซอร์ รอเบอร์ต หลวงประดิษฐ เห็นด้วยในการที่คณะสงฆ์จะร่วมมือกับรัฐบาลในการศึกษาหรือไม่?

หลวงประดิษฐ อยากจะให้ร่วมมือ ในข้อนี้คณะสงฆ์ในเมืองไทยไม่ค่อยอยากจะมาเกี่ยวข้องกับทางฝ่ายอาณาจักร ซึ่งต่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศตะวันตก แต่ข้าพเจ้าเองอยากจะให้คณะสงฆ์มาร่วมมือกับรัฐบาลในการศึกษาอบรม

นายกียอง ปัญหาเหล่านี้อยู่นอกกำหนดการคอมมิวนิสต์

ประธานกรรมาธิการ คำตอบของหลวงประดิษฐที่ตอบ เซอร์ รอเบอร์ตนี้ ข้าพเจ้าจะได้บันทึกไว้ในรายงานการประชุม แต่จะไม่เติมลงในรายงานของคณะกรรมาธิการเสนอสภา

ประธานกรรมาธิการ ขอให้คณะกรรมาธิการลงมติว่า ตามที่ได้สอบสวนมานี้ เห็นว่าหลวงประดิษฐปราศจากมลทิน ในการที่ได้มีคำกล่าวหาในสมัยรัฐบาลพระยามโนว่า เป็นคอมมิวนิสต์นั้นหรือไม่?

คณะกรรมาธิการลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า หลวงประดิษฐ ไม่มีมลทินเป็นคอมมิวนิสต์ดังที่กล่าวหานั้นเลย

ส่วนเอกสารและสำเนาที่จะส่งไปยังสภาเพื่อประกอบรายงานของคณะกรรมาธิการนั้น ที่ประชุมตกลงให้ส่งกำหนดการต่าง ๆ กับบันทึกรวมและบันทึกอุปกรของผู้เชี่ยวชาญนั้นไป ส่วนรายงานการประชุมนั้น ตกลงว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะขอดูได้ที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการไม่ขัดข้อง

ประธานกรรมาธิการ ขอขอบใจผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ที่ได้ช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 ขอขอบคุณประธานกรรมาธิการ ที่ได้ดำเนินการประชุมมาเป็นอย่างดี ทั้งได้แปลข้อความที่ยาก ๆ จากไทยเป็นอังกฤษ จากอังกฤษเป็นไทยให้สะดวกด้วย

หลวงประดิษฐ ขอขอบพระคุณกรรมาธิการและผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้พิจารณาเรื่องที่ยากนี้ด้วยความยุติธรรม

ปิดประชุมเวลา 11.45 น.

(ลงพระนาม) *วรรณไวทยากร วรวรรณ*

(สำเนา)

บันทึก

คอมมิวนิสม์ คืออะไร?

1. คอมมิวนิสม์ (ลัทธินิยมมวลชน หรือสรรพสาธารณนิยม) นั้นมักจะวิเคราะห์ศัพท์กันว่า เป็นการก่อร่างสร้างองค์การเมืองเสียใหม่ตามทำนองโซซลิสม์ (ลัทธินิยมชุมชน หรือสังคมนิยม) รูปใดรูปหนึ่ง โดยอาศัยแผนการเลิกทรัพย์สินเอกชน และโอนทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเอกชนครอบครองอยู่แต่ก่อนนั้นไปเป็นของรัฐ แล้วรัฐรับภาระในการแบ่งสรรการงานให้แก่พลเมืองแต่ละคน และแบ่งกำไรในระหว่างพลเมืองนั้น ๆ โดยทั่วกัน

2. ศัพท์นี้ ในอดีตได้ใช้หมายความรวม ๆ ถึงโครงการจัดระเบียบชุมชน โดยมีการเลิกกรรมสิทธิ์เอกชน และมอบทรัพย์สินทั้งหมดให้เป็นของมวลชน พวกคริสเตียนในตอนต้นได้รวมทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งตนมีอยู่นั้นเข้าเป็นของกลาง และแต่ละคนเอาของกลางนั้นมาใช้ตามที่ตนต้องการ มหาบุรุษหลายท่าน เช่น เปลโต. ธอมัส. มอร์. แซงต์ ซีมอง ฟูริเอร์ และรอเบอร์ตโอเวน อาศัยความรู้สึกสังเวชเป็นอย่างยิ่ง ในความยากจนข้นแค้นของคนจน และอาศัยความปรารถนาอันแรงกล้าในอันจะยกความสุขความสบาย ความปรองดองเป็นพี่น้องกัน และความธำรงศีลธรรมของมนุษย์ชาติให้สูระดับที่สูงขึ้น จึงได้วางแผนการชุมชนเชิงอุดมคติว่าจะให้สมาชิกในชุมชนนั้นถือทรัพย์ต่าง ๆ เป็นของกลางรวมกันแล้วจะได้มีชีวิตเป็นศรีสุข ปราศจากความกังวลทั้งปวง จะได้รับเครื่องอยู่กินนุ่งห่ม รับการศึกษา และรับความพิทักษ์รักษาจากรัฐ ซึ่งจะได้ปันงานอันจะพึงกระทำเพื่อความสวัสดีของมวลชนนั้นให้แก่สมาชิกแต่ละคน ตามส่วนที่สมควร อุดมคติทั้งนี้ได้มีผู้สนับสนุนในประเทศมากหลายเกือบทุกยุคทุกสมัย และเป็นอุดมคติที่มีเสน่ห์อย่างแปลกปลาดจับใจยุพชนซึ่งมีความรู้สึกแรงกล้า และมีใจไหวติงต่อกติต่าง ๆ

3. ในวาระต่าง ๆ เป็นลำดับมา ได้มีคณะชน ฉะเพาะอย่างยิ่งในอเมริกาสละกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินเอกชน แล้วยังชีพตามทฤษฎีคอมมิวนิสม์ แต่สมาคมเช่นว่านี้หายากที่ได้ดำรงอยู่นาน.

4. นอกจากการทดลองกะท่อนกะแท่นชั่วครั้งคราวเหล่านี้แล้ว แนวความคิดที่จะรวมกรรมสิทธิ์เป็นของกลางนั้น ยังได้มีอิทธิพลอันลึกซึ้งเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว ในการวิวัฒน์ผันแปร (evolution) ของมนุษยชาติ ในทางการชุมชน ทางการโภคกิจ และทางการเมือง หลักที่ว่าเอกชนจะต้องมีส่วนพลีในการบำรุงรักษากิจการอันเป็นอุปการะหรือเป็นประโยชน์ที่จะพึงได้รับร่วมกัน เช่นทางหลวง ความสงบเรียบร้อย ระเบียบการท่อระบาย และการประปา วนาสาธารณะ บำนาญผู้แก่เฒ่า ฯลฯ นั้น เป็นหลักอันจำเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันและอารยธรรมของเราสมาคมสหกรณ์ใหญ่ ๆ ทั้งในการประดิษฐ (การบังเกิดโภคทรัพย์ - production) และการประมูน

(การจำหน่ายโภคทรัพย์ - supply) กับทั้งการดำเนินตามแบบโซชลิสม์และแบบคอเลคติวิสม์ (ลัทธินิยมปวงชน หรือสมูหนิยม) นานัปประการ ก็ได้ คติความคิดมาจากคอมมิวนิสม์ และในที่สุด กำหนดการของคณพรรคการเมืองเกือบทุกสีทุกวรรณ ก็มีแนวความคิดทำนองคอมมิวนิสม์ย้อมอยู่ด้วยเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดในเชิงศัพท์แล้ว คำว่า "คอมมิวนิสม์" หรือ "คอมมิวนิสต์" ก็ไม่มีความหมายอันเป็นตำหนิติดพันธ์อยู่ประการใดเลย.

๖. แต่ในปีท้าย ๆ นี้ ในประเทศที่เดียงสาในการเมืองแล้ว ได้นำคำ "คอมมิวนิสม์" มาใช้เป็นสลากเครื่องหมายสำหรับบรรดาวาทะของคณพรรคการเมืองชะนิดหนึ่ง การที่เป็นมาดังนี้เนื่องมาจากบทประพันธ์ของ คาร์ล มาร์คซ (ค.ศ. 1818-1883) เป็นสำคัญ คาร์ล มาร์คซ เป็นนักคิดยิ่งใหญ่คนหนึ่งซึ่งใช้วิธีวิทยาศาสตร์ศึกษาอิทธิพลอันวิธีการโภคกิจมีอยู่ในชีวิตการเมือง มาร์คซเป็นนักสังคมวิทยา(วิชาว่าด้วยชุมชน - Sociology) และวาทะอันเป็นหลักมูลของมาร์คซ ซึ่งได้วิวัฒน์แปรผันเอามาจากการศึกษาระเบียบการอุตสาหกรรมโรงงานอันกำลังเกิดขึ้นและระเบียบการเมืองของปรัสเซียนั้นได้เป็นประหนึ่งตอร์ปิโดระเบิดทฤษฎีแบบฉะบับในเรื่องชุมชน ซึ่งนักโภคศาสตร์แต่ก่อน ๆ ได้สันนิษฐานเอามาจากระเบียบการเกษตรกรรม ซึ่งครอบคลุมสมัยของเขาอยู่ ในหนังสือชื่อว่า "ดัส คะปีตาล" (ทุน) นั้น มาร์คซพิจารณากลไกแห่งวิธีการคะปีตะลิสม์ (วิธีการนายทุน) โดยตลอด ทั้งทางประวัติศาสตร์และทางวิพากษ์ มาร์คซได้แสดงโดยแจ่มแจ้งว่าในการวิวัฒน์ผันแปรตามประวัติศาสตร์นั้น ตัวการประดิษฐกรรมได้กระทำกิจหน้าที่อย่างไร กับได้อธิบายว่ามีอิทธิพลดลบันดาลรูปองค์การชุมชนอย่างไร และดลบันดาลคติความคิดอันเป็นที่ตั้งแห่งรูปองค์การชุมชนนั้น ๆ อย่างไร ทฤษฎีของมาร์คซมีอยู่ว่า ในชั้นที่สุดแนวความคิดและหลักประเพณีของชุมชนในยุคใดยุคหนึ่งก็เป็นไปตามวิธีการอยู่กินทางโลกนั้นเอง เพราะฉะนั้นถ้ามีการเปลี่ยนแปลงหลักมูลแห่งวิธีการอยู่กินทางโลกแล้ว ก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลักมูลในแนวความคิดและหลักประเพณีของชุมชนนั้นด้วยเหมือนกัน มาร์คซถือว่ากำลังประดิษฐกรรมซึ่งมนุษย์มีอยู่นั้น มีอยู่อย่างไรและเจริญมาอย่างไร ก็ย่อมบังคับให้ความสัมพันธ์ทางโภคกิจและการชุมชนมีความผูกพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างนั้น ๆ และถือว่า หลักประเพณีของชุมชนสถานใดสถานหนึ่ง ย่อมอนุโลมตามวิธีการประดิษฐกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นในชั้นที่สุดประวัติศาสตร์การเมืองและการวิชาความรู้ในสมัยใดสมัยหนึ่งก็ต้องอนุโลมตามวิธีการประดิษฐกรรมในสมัยนั้น ตามความเห็นของมาร์คซเห็นว่า ความสัมพันธ์ทางโภคกิจมีโครงสร้างอยู่อย่างไร ก็บังคับและกำหนดให้ความเจริญทางการเมืองของมวลชนซึ่งอยู่ในโครงสร้างโภคกิจนั้น เป็นไปอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะว่ารัฐซึ่งจำต้องจัดระเบียบการสัมพันธ์ของคนในทางการเมืองย่อมตั้งอยู่เพื่อรักษาภาวะที่จำเป็นสำหรับดำเนินการประดิษฐกรรม และอำนวยอุปกรณ์การยังชีพให้แก่พลเมืองเป็นสำคัญ

6. แต่มาร์คซถือทฤษฎี (ซึ่งออกจะเป็นที่สงสัยอยู่) ด้วยว่า "มูลค่าแรงงาน" เป็นปัจจัยที่กำหนดมูลย์ค่าแลกเปลี่ยน หรือมูลย์ค่าตลาดของสินค้าและเถียงว่าตามลัทธินายทุนนั้น ได้ถือผิดไป ว่าแรงงานเป็นสินค้าอันจะพึงซื้อขายกัน จึงมีผลดังนี้ คือ พวกนายทุนได้ผูกขาดเอาอุปกรณ์ประดิษฐกรรมไปไว้เป็นของตนเสียหมด เป็นเหตุอันจำต้องนำมาซึ่งการกดใช้กรรมกร ด้วยเหตุฉะนี้ มาร์คซจึงเกลียดชังระเบียบการของนายทุนและเชื่อว่าถึงเวลาแล้วที่ฝ่ายบุถุชนซึ่งถูกกดใช้เช่นนี้ จะปลดเปลื้องความเป็นนายของฝ่ายกระฎุมพีที่เป็นนายทุนนั้นเสีย มาร์คซถือว่าจะกระทำการปลดเปลื้องเช่นนี้ได้ก็แต่โดยปลดเปลื้องชุมชนทั่วไปจากบรรดาการกดใช้ การกดขี่ การจำแนกชั้น และการต่อสู้ระหว่างชั้นนั้นเสียให้สิ้นเชิงในคราวเดียวกัน มาร์คซอธิบายว่า คำว่า "พวกกระฎุมพี" (bourgeoisie) นั้น มาร์คซหมายความถึงชนชั้นนายทุนในปัจจุบันซึ่งเป็นเจ้าของอุปกรณ์ประดิษฐกรรมของชุมชน และเป็นผู้จ้างพวกกรรมกรรับจ้าง ส่วนคำว่า "พวกชนกรรมาชีพ" (proletariat) นั้น หมายความถึงชนชั้นคนงานรับจ้างในปัจจุบัน ซึ่งไม่มีอุปกรณ์ประดิษฐกรรมของตนเอง จึงจำต้องขายแรงงานของตนเพื่อจะให้ยังชีพอยู่ได้ "คำป่าวประกาศ" ของคาร์ล มาร์คซมีความว่า "พวกชนกรรมาชีพจะได้ใช้ความเป็นใหญ่ของเขาในทางการเมือง เพื่อแย่งเอาทุนทั้งหมดมาจากพวกกระฎุมพีเป็นชั้น ๆ ไป แล้วและรวมเอาอุปกรณ์ประดิษฐกรรมทั้งหมดมาไว้ในย่านกลาง ในมือของรัฐ กล่าวคือ ในมือของพวกชนกรรมาชีพ ซึ่งจัดระเบียบขึ้นเป็นชนชั้นถืออำนาจปกครอง"

7. นักวิพากษ์ในปีท้าย ๆ นี้หลายคน แม้ถึงว่ายอมรับว่างานตรวจค้นของมาร์คซนั้น มีหลายประการที่มีคุณค่าอันปฏิเสธมิได้ แต่ก็ได้อธิบายให้เห็นข้อคลาดเคลื่อนในทฤษฎีของมาร์คซ ในข้อที่ว่าคณพรรคการเมืองแบ่งแยกกันตามชั้นของคน 2 จำพวกที่ว่านั้น และชี้แจงว่า ตามระเบียบการอุตสาหกรรมและการชุมชนในปัจจุบันนี้ มีขั้นการดำรงชีพและขั้นการดำเนินโภคกิจอยู่ในระหว่างขั้นทั้ง 2 นั้น อีกหลายขั้น จึงทำให้เห็นว่า การรวบรัดแบ่งคนออกเป็น 2 ชั้นนั้น ไม่ตรงต่อความจริง. ผลประโยชน์ซึ่งในขั้นแรกดูประหนึ่งว่าเป็นกันขัดขืนต่อกันนั้น อันที่จริงเป็นผลประโยชน์ซึ่งเกี่ยวเนื่องกันอย่างสนิทสนม เพราะฉะนั้นถ้าจะว่าพวกชนกรรมาชีพทั้งหมดอยู่ในค่ายหนึ่ง และพวกกระฎุมพีทั้งหมดอยู่อีกค่ายหนึ่ง ดังนี้ ก็จะไม่เป็นความจริงเลย

ในข้อนี้ อ.เจอดกล่าวข้อความได้อีกมาก ซึ่งเป็นข้อความอันสำคัญยิ่ง เพราะว่าเป็นมูลเหตุแห่งการขัดขืนกันระหว่างพวกที่เรียกกันว่าคอมมิวนิสต์ และพวกคณพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่จะให้แก้รูปการชุมชนและการเมือง[1] ข้อความที่ว่านี้ ชี้ให้เห็นว่า

หมายเหตุ [1] ข้อนี้ มีนักประพันธ์หลายคนได้แสดงเหตุผลอันเป็นที่เชื่อได้ ดูHyndman (*Economics of Socialism*, 1896, p.94), Macdonald (*Socialism and Society*, 1906, p.113ff.), Wells (Russia in the Shadows), Shaw (*Intelligent Woman's Guide to Socialism and Capitalism*, 1929, p.218), and the Report of the Trade Union Congress, 1930.

ทำไมทฤษฎีที่ถือว่าคณพรรคการเมืองแบ่งกันตามชั้นทั้ง 2 นั้น จึ่งได้เป็นลักษณะฉะเพาะของวาทะคอมมิวนิสม์ทุก ๆ ประเทศอยู่เท่าทุกวันนี้ และเป็นการช่วยถางทางให้เราวางบทวิเคราะห์ในความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของคอมมิวนิสม์ในปัจจุบันนี้ได้

8. พวกคอมมิวนิสต์เชื่อว่า มีข้อบกพร่องฝังอยู่ในระเบียบการโภคกิจปัจจุบันนี้หลายอย่าง ซึ่งจะแก้ได้ก็ด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในโครงสร้างอันเป็นที่ตั้งแห่งระเบียบการโภคกิจนั้น เขาเหล่านี้ร้องขอให้การศึกษาเป็นการสากลทั่วถึงกัน ให้อุตสาหกรรมเป็นของประชาชาติ ให้วางระเบียบการประดิษฐกรรมโดยตั้งแผนผังโภคกิจสำหรับประชาชาติขึ้น และให้เก็บภาษีอากรเพื่อจะได้แบ่งสรรโภคทรัพย์ระหว่างประชาชนให้ดียิ่งขึ้น สรุปความว่า ชีวิตโภคกิจของประชาชาติทุกประการจะต้องอำนวยมาจากย่านกลางแห่งเดียว เพื่อจะได้บรรลุอุดมคติที่จะให้มนุษย์เสมอภาคกัน แต่ต้องเป็นที่เข้าใจว่า ผลประโยชน์ของเอกชนจะต้องเป็นรองต่อผลประโยชน์ของมวลชน เท่าที่กล่าวมานี้อุดมคติคอมมิวนิสต์ ยังไม่ผิดแผกมากนักจากอุดมคติของคณพรรคการเมืองอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แต่วาทะคอมมิวนิสต์ไปไกลกว่านี้มาก

9. กำหนดการคอมมิวนิสต์ต่างกับกำหนดการของคณพรรคอื่น ๆ เพราะว่าตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือทฤษฎีแห่งการสงครามระหว่างชั้นเป็นที่ตั้ง และเพราะฉะนั้นจึงถือว่าการเปลี่ยนแปลงระเบียบการโภคกิจและการเมือง โดยปัจจุบันพลันพลิกนั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ทั้งนี้ มีข้อสาธกอย่างดีในกำหนดการของพวกคอมมิวนิสต์เยอรมัน ซึ่งได้ตั้งขึ้นที่แอร์ฟวร์ต ในปี ค.ศ. 1891 ซึ่งมีใจความดังต่อไปนี้

ตามปกติวิสัยแห่งความเจริญทางโภคกิจ พ่อค้าน้อย ๆ จะต้องกลายเป็นผู้รับจ้างหากินโดยไม่มีทรัพย์สินอย่างใดเลย สุดแท้แต่นายทุนและเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ใหญ่ ๆ 2-3 คนจะกรุณา ในระยะต่อไป สหธุรกรรม (trusts) มหิมาจะได้มีขึ้น แต่นายทุนและเจ้าของอสังหาริมทรัพย์จะได้ผูกขาดเอาประโยชน์แห่งสหธุรกรรมนั้น ๆ เสีย และพวกคนงานก็จะยากจนข้นแค้นยิ่งขึ้น แล้วสงครามระหว่างชั้นอย่างขมขื่นจะได้เกิดขึ้นระหว่างพวกกระฎุมพีกับพวกชนกรรมาชีพทุก ๆ ประเทศอุตสาหกรรม และภาวะปกติของชุมชนก็จะปราศจากความมั่นคงทั่วไป ซึ่งจะมีการปรวนแปรทางอุตสาหกรรมทำให้ร้ายยิ่งขึ้นอีก ฐานะการเป็นไปเช่นนี้ก็จะทำให้การงานต้องหยุดชงักไม่เดิน และพวกคนงานก็จะได้ฮือขึ้นโจมตีพวกกระฎุมพี ริบอุปกรณ์ประดิษฐกรรมและวิธีการวิภัชกรรม (แบ่งสรรโภคทรัพย์ - distribution) มารวมเป็นของปวงชน พวกชนกรรมาชีพก็จะได้เข้าบงการแผ่นดินแทนพวกนายทุนซึ่งบงการอยู่ณะบัดนี้

10. กำหนดการที่ว่านี้เป็นไปในทำนองของมาร์คซโดยแท้เกือบทั้งหมด และใจความทั้งนี้ก็ได้เก็บเอามาบรรจุในคำป่าวประกาศในการเลือกตั้งของคณพรรคคอมมิวนิสต์ในเยอรมันนีเท่าทุกวันนี้ด้วย คณพรรคนั้นปฏิเสธว่า ถ้าจะให้บรรลุรัฐคอมมิวนิสต์โดยอาศัยทบวงกรม คณะ

กรรมาธิการหรือรัฐสภาแล้ว ก็จะไม่มีทางที่จะสำเร็จได้เลย และถือว่า ถ้าจะให้สำเร็จได้ ก็มีอยู่ทางเดียว คือให้นิกรชนเข้าโจมตี แต่ทะว่าการที่จะเข้ามีส่วนในการเลือกตั้งรัฐสภา เพื่อประโยชน์ในการเตรียม "การเล่นงานทีเดียว" (direct action) โดยก่อการระส่ำระสายหรือจัดวางระเบียบการเสียก่อน ดังนี้ก็ย่อมให้ทำได้ พวกนี้จงใจใช้รัฐสภาและสหบาลกรรมกร (Trade Unions) เป็นเครื่องอาศัยไปสู่การปฏิวัติ เขาเน้นข้อที่ว่า เขาเป็นคณพรรครระหว่างประเทศและเน้นความสำคัญที่ชนทุก ๆ ชาติจะพึงปรองดองเป็นพี่น้องกันยิ่งกว่าที่พวกคาร์ลมาร์คซแต่ก่อนได้เน้นเสียอีก พวกนี้อ้างประโยคสุดท้ายของคำป่าวประกาศคอมมิวนิสต์ปี ค.ศ. 1848 นั้นอยู่บ่อย ๆ มีใจความดังต่อไปนี้

"พวกคอมมิวนิสต์ดูแคลนในการที่จะซ่อนเร้นความเห็นและความตั้งใจของตน พวกคอมมิวนิสต์ปฏิญาณโดยเปิดเผยว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ก็แต่โดยเลิกล้มระเบียบการชุมชนปัจจุบันเสียด้วยพลการ ชนชั้นที่ถืออำนาจการปกครองอาจประหวั่นต่อการปฏิวัติทำนองคอมมิวนิสต์ได้ แต่พวกชนกรรมาชีพไม่มีทางเสีย จะมีเสียก็แต่โซ่ซึ่งล่ามเขาอยู่เท่านั้น พวกชนกรรมาชีพมีทั้งโลกที่จะชิงชัยได้มา บันดาชนกรรมาชีพทุกประเทศจงรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเถิด"

สรุปความว่า อุดมคติของพวกคอมมิวนิสต์ก็คือสหรัฐสากล ซึ่งจะได้ปกครองตามแผนผังโภคกิจสากลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พวกคอมมิวนิสต์ไม่ได้คิดเลยว่าสหปาลีโซเวียตเป็นมหารัฐแห่งประชาชาติรัสเซีย โดยที่มีเขตต์แดนการเมืองปัจจุบันนี้ปันแดนมาจากประเทศอื่น ๆ แห่งโลก แต่หากถือว่า เป็นสหปาลีรีปับลิคโซชลิสต์ ซึ่งอาจจะขยายออกไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อรวบรวมเอาเขตต์แคว้นใหม่ ๆ เข้ามาสมทบด้วยในเมื่อเขตต์แคว้นนั้น ๆ พร้อมแล้วที่จะรับเอาลัทธิคอมมิวนิสต์

11. คติทิยมของมาร์คซที่ว่านี้ มีฝังอยู่ในกำหนดการคอมมิวนิสต์ทุก ๆ ประเทศ ที่มีคณพรรคคอมมิวนิสต์อยู่ จริงอยู่ พวกคอมมิวนิสต์ซึ่งย้อมสีธงแห่งความนิยมของเขาตามพฤติการณ์ห้อมล้อมนั้น ในประเทศหนึ่ง ๆ ซึ่งเขาเป็นโรคร้ายเบียดเบียนอยู่ ก็มักจะมีรูปร่างต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ทั้งนี้ก็เป็นด้วยเขาเน้นรายการในกำหนดการของเขาต่าง ๆ กันในประเทศต่าง ๆ เพื่อจะใช้ประโยชน์แห่งความไม่พอใจอันจะพึงมีในท้องที่นั้น ๆ ได้เต็มที่ ในหนังสือชื่อว่า *"กำหนดการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ"* (ลอนดอน ค.ศ.1932) มีคำแถลงอย่างตรงไปตรงมาถึงเงื่อนไขและวิธีทางที่จะบันดาลให้พวกชนกรรมาชีพเข้าบงการแผ่นดินในประเทศต่าง ๆ ได้โดยสภาพต่างกันอย่างไร

ในบรรดาประเทศตวันออกนี้ ความคิดของพวกคอมมิวนิสต์ดูเหมือนจะสู้รบกับ วิธีการกดใช้ของพวกฟิวดัล (ลัทธิสวามิภักดิ์ ข้า-เจ้า) และพวกอื่น ๆ ที่มีมาก่อน พวกนายทุน และดูเหมือนจะดำเนินการเป็นลำดับไป เพื่อให้ชาวนากระทำการปฏิวัติน์เกษตรกรรม. พวกคอมมิวนิสต์ยอมรับว่า อาจจะต้องมีระยะเตรียมการเป็นชั้น ๆ ไป ในประเทศเหล่านี้ เขาจึงเน้นความสำคัญ

เป็นพิเศษว่า จะต้องก้าวหน้าด้วยวิธีที่เขาเรียกว่า "ใช้คำขวัญและคำร้องขอแต่บางส่วน ซึ่งตรงกับความต้องการแห่งชีวิตประจำวันของพวกคนงาน" แล้วและเปลี่ยนคำขวัญเหล่านี้ "ให้เสียงแหลม" ขึ้น เป็นคำร้องขอให้พวกชนกรรมาชีพได้บงการแผ่นดิน และในที่สุดก็จะต้องรับเอาปรัชญาคอมมิวนิสต์ในอันจะให้มีการปฏิวัติแห่งโลกเป็นการสากล และเป็นการหาความปราณีมิได้ เพราะว่า เขาถือความเลื่อมใสเชื่อมั่นเป็นที่ตั้ง และเพราะว่าทางเลือกมีอยู่ทางเดียว คือว่าพวกชนกรรมาชีพจะชิงชัยโลก หรือโลกจะชิงชัยพวกกรรมาชีพเท่านั้นเอง

โดยนัยอย่างเดียวกัน การขัดขืนต่อคอมมิวนิสต์ก็อาจมีรูปต่าง ๆ กันและมีความเข้มแข็งต่าง ๆ กันในประเทศต่าง ๆ แต่พวกขัดขืนเหล่านี้ทุกประเทศมีความเชื่อถืออย่างเดียวกันว่า "อุดม-รัฐ (Utopian States) จะเกิดขึ้นได้ ก็แต่โดยบำรุงอารยธรรมทางโภคกิจ ซึ่งมีอยู่บัดนี้นั้นเป็นขั้น ๆ ไป จะเลิกล้มทุกอย่างเป็นการปัจจุบันพลันด่วนนั้น หาได้ไม่ เพราะว่าจะต้องนำมาซึ่งความยากแค้นของมนุษย์ชาติอย่างที่จะพรรณนามิได้. ครั้นแล้วโลกก็จะไม่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนนั้นเลย

12. ประเทศเยอรมันนี ลัทธิคอมมิวนิสม์ถูกจู่โจม เพราะเป็นภัยคุกคามจะทลายริปับลิคเยอรมันใหม่นั้นเสีย กับทั้งจะมลายประเทศทั้งประเทศด้วยศึกกลางเมือง และด้วยความล่มจมในทางโภคกิจและการเมือง การที่พวกฮิตเลอร์ ชนะพวกคอมมิวนิสต์อย่างขยี้เสียละเอียดเมื่อเร็ว ๆ นี้นั้น มีเสียงสาธุการว่า *"เป็นการกู้นิกรชนจากลัทธินิยมชนกรรมาชีพ ซึ่งไม่มีทางหวังอยู่แล้ว เป็นการทำลายระเบียบการสงครามระหว่างชั้นให้พินาศไป และเป็นการรักษาไว้ซึ่งสิทธิอันเสมอภาคกันระหว่างนายทุนกับคนงาน"*

ในประเทศอังกฤษนั้น การที่พวกคอมมิวนิสต์โจมตีป้อมแห่งทรัพย์สินและครอบครัวจนกระทั่งบัดนี้เป็นอันไม่สำเร็จ แม้คณพรรคกรรมกรซึ่งได้หยิบยืมแนวความคิดมากหลายมาจากลัทธิของมาร์คซฺ ก็ไม่มีความปรารถนาที่จะแก้รูปการเมืองด้วยวิธีปฏิวัติและได้เข้าสู้รบกับฝ่ายปรปักษ์ของเขาตามวิถีทางรัฐธรรมนูญในสังเวียนรัฐสภาในขณะนี้ลัทธิคอมมิวนิสม์ดูไม่น่าจะก้าวหน้าในประเทศอังกฤษเลย

ในประเทศฝรั่งเศส คณพรรคคอมมิวนิสต์หาพรรคพวกไม่ได้มากมายเท่าใดนัก และถ้าพยายามจะ "เล่นงานทีเดียว" คราวใด รัฐบาลก็จัดการเสียอย่างเข้มงวดทุกคราว

ในรัสเซียนั้น การปฏิวัติคอมมิวนิสต์เป็นผลสำเร็จ เพราะว่าในประเทศนั้นไม่มีชนชั้นกลาง จำพวกใหม่ระหว่างคนงานกับนายทุน ซึ่งได้โผล่ขึ้นในประเทศอื่น ๆ ตรงกันข้ามกับที่มาร์คซฺคาดหมายไว้ ชนชั้นระหว่างกลางที่ว่านี้ ก่อบด้วยผู้รับจ้างมีเงินเดือนในธุระกรรมใหญ่ ๆ และในวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งได้มีจำนวนและความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในเมื่อมาตรฐานการอยู่กินมีระดับสูงขึ้น ชนเหล่านี้เป็นเชิงเทินอันหนักแน่นเพื่อต่อสู้กับพวกที่พยายามจะเลิกล้มระเบียบการชุมชนโดยการปฏิวัติด้วยพลการ ในประเทศรัสเซีย เคยมีชนชั้นวิชาชีพเป็นจำนวนน้อยคน มีกำลังน้อย และไม่มีระเบียบการอย่างใดเลย ส่วนข้ารัฐการซึ่งเป็นชนหมู่กลางระหว่าง

พวกที่ปกครองและชนชั้นคนงานนั้น เป็นพวกที่เข้าด้วยกับระเบียบการอย่างเก่า และเมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้น ก็ได้ถูกเพิกถอนทำลายเสียสิ้นแล้ว

13. การที่จะสอบสวนโชคกรรมแห่งลัทธิคอมมิวนิสม์ในประเทศอื่น ๆ และฉะเพาะอย่างยิ่งในประเทศจีน (ที่คอมมิวนิสม์จำแลงรูปเป็นการสงเคราะห์ในอันจะให้ชาวจีนได้ปลดแอกการแซกแซงของต่างประเทศ) นั้น ก็จักเป็นที่สนใจอยู่ ถ้าหากว่ามีหน้ากระดาษเพียงพอ แต่ได้พูดมาพอแล้วที่จะแสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ทำนองคอมมิวนิสม์ในประเทศต่างๆทรงรูปต่าง ๆ กัน สักแต่ว่ารูปใดเป็นทางที่จะหาพรรคพวกได้ดีที่สุด ก็ใช้รูปนั้น อนึ่งการเผยแผ่เช่นว่านี้เป็นที่คาดหมายได้ว่าจะบรรยายโครงการณ์ต่าง ๆ อย่างพิสดาร(1) เพื่อกำจัดเสียซึ่งความยากจนและแก้โรคชุมชนทั้งปวง

เมื่อการณ์กำลังดำเนินไปในทางปฏิวัติ คณพรรคคอมมิวนิสต์ก็พึงตั้งคำขวัญชั่วคราวบางอย่าง และตั้งคำร้องขอแต่บางส่วนซึ่งเหมาะสมแก่ฐานะแห่งเหตุการณ์ที่เป็นจริง แต่คำร้องขอและคำขวัญเหล่านี้ จะต้องเป็นไปในทางมุ่งหมายที่จะปฏิวัติ เพื่อยึดอำนาจการปกครองและเลิกล้มชุมชนกระฎุมพีมีทุนนั้นเสีย คณพรรคคอมมิวนิสต์จะต้องไม่เหินห่างจากความต้องการและการต่อสู้ประจำวันของชนชั้นกรรมกร และจะต้องไม่จำกัดกิจการของตนฉะเพาะการที่ว่านี้เท่านั้น ภาระหน้าที่ของคณะพรรคคอมมิวนิสต์ก็คือ *จะใช้ประโยชน์ความต้องการประจำวันเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ เป็นที่ตั้งสำหรับจะนำชนชั้นกรรมกรไปสู่การต่อสู้ เพื่อปฏิวัติเข้ายึดอำนาจการปกครอง"*

โครงการณ์เหล่านี้ อาจมีผู้รับรองด้วยใจสุจริตโดยปราศจากปัญหา คือผู้ที่จะบอกปัดลัทธิคอมมิวนิสม์ด้วยความสยดสยอง (เช่นเดียวกับมาร์คซ์ก็คงจะบอกปัดความรับผิดชอบในผลแห่งการปฏิวัติในรัสเซียด้วยความสยดสยองดุจเดียวกัน) และไม่มีเครื่องจูงใจอย่างอื่น นอกจากความรักใคร่เพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง และความสงสารความความยากจนซึ่งเพื่อนมนุษย์จำต้องอดทนอยู่เปล่า ๆ เท่านั้น

หมายเหตุ (1) ความมุ่งหมายซึ่งมีอยู่ในโครงการณ์ เช่นนี้ มีคำอธิบายไว้ดีแล้วในข้อความแห่ง "กำหนดการคอมมิวนิสม์ระหว่างประเทศ" หน้า 61 ซึ่งคัดมาต่อไปนี้ "ในการกำหนดยุทธวิธีนั้น คณพรรคคอมมิวนิสต์ทุกคณะจะต้องคำนึงถึงว่าการเป็นไปแห่งประเทศของตนทั้งภายในและภายนอก เป็นจริงอยู่อย่างไร กำลังของชนต่างชั้นมีส่วนเกี่ยวพันธ์กันอย่างไร พวกกระฎุมพีมีความทรงตัวและมีกำลังมากน้อยเท่าใด พวกชนกรรมาชีพมีความพรักพร้อมอยู่แล้วอย่างไร ชนชั้นต่าง ๆ ที่อยู่ระหว่างนั้นมีท่าทีอย่างไร ฯลฯ คณพรรคคอมมิวนิสต์ย่อมกำหนดคำขวัญและวิธีการต่อสู้ตามเหตุการณ์ที่ว่านี้ เพื่อจะได้จัดระเบียบการและระดมพลนิกรชนทั้งหลายโดยให้การต่อสู้ที่ว่านี้เป็นไปตามมาตราส่วนที่กว้างใหญ่ที่สุด และโดยระดับที่สูงที่สุด

14. เท่าที่แสดงมานี้ แสดงให้เห็นว่า คำว่า "คอมมิวนิสม์" ซึ่งในอดีตเป็นสลากทฤษฎีชนิดหนึ่งหรือคำที่ใช้พรรณนาระเบียบการพิเศษบางอย่างในประเทศต่าง ๆ นั้น ในรอบร้อยปีที่แล้วมา ได้นำเอามาใช้หมายฉะเพาะถึงคณพรรคการเมือง ซึ่งมีกำหนดการพิเศษและมีความตั้งใจและกิจการแปลกปลาดและมีความมุ่งหมายที่จะชิงชัยเอาอำนาจการปกครองด้วยการเลิกล้มระเบียบการชุมชนที่มีอยู่นั้นโดยพลการ คณพรรคคอมมิวนิสต์ได้โฆษณาคำป่าวประกาศและกำหนดการต่าง ๆ ฉะเพาะอย่างยิ่งในเมื่อเขาเข้ามีส่วนในการเลือกตั้งและรับเลือกตั้ง และถ้าเราอ้างอิงอาศัยคำป่าวประกาศและกำหนดการเหล่านี้ เราก็จะเข้าใจได้ง่ายว่า "คอมมิวนิสม์" นั้นกินความแค่ไหน และมีกฎเกณฑ์อย่างไร กำหนดการเหล่านี้เราอาจจะถือได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นโดยถูกต้องบริบูรณ์ว่า "คอมมิวนิสม์" คืออะไร เพราะว่าเป็นกำหนดการที่บรรดาผู้ที่อยากจะจดทะเบียนเป็นคอมมิวนิสต์นั้นจำต้องรับรองทุกคน และนี่ก็เป็นการเคราะห์ดีไปอย่างหนึ่ง เพราะว่าถ้าเราจะอาศัยแต่เพียงคำอธิบายเชิงคตินิยมของคาร์ล มาร์คซ และเองเกลส์ ผู้ริเริ่มคณพรรคคอมมิวนิสต์ไซร้ เราก็จะไม่สามารถแสดงให้ผู้อ่านมีแนวความเห็นอย่างแจ่มแจ้งในนโยบายคอมมิวนิสต์เท่าทุกวันนี้ได้ คณพรรคคอมมิวนิสต์มิได้รั้งรอในอันจะแก้ไขอุดมคติบางอย่างซึ่งมาร์คซ และเองเกลส์ได้ตั้งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อดัดแปลงให้เหมาะสมแก่ภาวะในทางปฏิบัติ อันที่จริง ผู้สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสม์ในเวลานี้เสียเวลาน้อยทีเดียว ในการถกการมของมาร์คซ และเองเกลส์ เขารู้และเขาสนับสนุนแต่กำหนดการซึ่งคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศได้โฆษณา และเพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาศึกษากำหนดการที่ว่านี้ ก็คงจะได้ประโยชน์

15. ได้แสดงมาแล้วข้างบนนี้ว่า คณพรรคคอมมิวนิสต์มีความฉลาดพอที่จะดัดแปลงทางดำเนินการให้เหมาะสมแก่ภาวะการเป็นไปทุกวันนี้ ในแต่ละประเทศแต่ก็เป็นที่แจ่มแจ้งอยู่ด้วยว่า ผู้ใดจะจดทะเบียนเป็นคอมมิวนิสต์โดยเปิดเผยไม่ได้ เว้นไว้แต่จะรับรองและอนุวรรตน์ตามคำอำนวยสำคัญ ๆ อันมีอยู่ใน "กำหนดการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ" ซึ่งที่ประชุมสากลครั้งที่ 6 ได้ตกลงกัน ณ มอสโคว์ ในปี ค.ศ. 1928.

บางทีกล่าวกันว่า ใน 2-3 ปีที่แล้วมานี้ ลัทธิคอมมิวนิสม์ออกจะแผ่ไพศาลย์ไปอย่างรวดเร็ว ในบรรดาประเทศใกล้เคียงประเทศสยาม แต่ความเห็นในข้อนี้ยังไม่เป็นเอกฉันท์กัน ในอินโดจีนฝรั่งเศสและในอินเดีย ตวันออกของฮอลลันดา คงจะมีหัวหน้าในการพยายามที่จะกระทำการปฏิวัตน์ เมื่อเร็ว ๆ นี้บางคนได้จดทะเบียนเป็นสมาชิกคณพรรคคอมมิวนิสต์ เพราะว่าในการกระทำเช่นนั้น เขาได้รับความสนับสนุนทั้งทางใจและทางทรัพย์จากริปับลิกโซเวียต แต่บรรดานักรู้มีความเห็นว่าคนซึ่งดำเนินการตามหัวหน้าเหล่านี้ โดยมากไม่ค่อยจะรู้ว่าคอมมิวนิสม์คืออะไร และไม่ค่อยจะสนใจในวาทะนั้น ๆ เขาเหล่านั้นดูเหมือนจะปฏิบัติไปตามความประสงค์เพื่อเห็นแก่ประเทศและชาติในอันจะกำจัดเสียซึ่งชนชาติต่างประเทศที่ปกครองเขาอยู่เท่านั้นแต่ตามที่ได้ชี้แจงมาแล้วข้างต้น คณพรรคคอมมิวนิสต์มักจะว่องไวในการใช้ประโยชน์ความต้อง

การและความเดือดร้อนในท้องถิ่น เพื่อเบนให้เป็นไปในทางมุ่งหมายปฏิวัติน์ สำหรับจะเลิกล้มชุมชนเสีย ใน "กำหนดการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ" ได้เน้นความสำคัญไว้อย่างหนักแน่นว่า จะต้องใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีอำนวยความช่วยเหลือให้เป็นระเบียบแก่พวกที่ดำเนินการปฏิวัติน์ เพื่อบรรลุอิสสรภาพ และพวกที่ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชนชาติที่ได้รับความกดขี่อยู่นั้น ทั่ว ๆ ไป (ดูกำหนดการมอสโคว์ หน้า 71 ฉะบับฝรั่งเศส)

ถ้าเราพิจารณาศึกษากำหนดการเหล่านี้แล้ว เราจะเห็นว่ามีรายการแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทที่ 1 ว่าด้วยหลักการหรือรูปการแก้ไข ซึ่งไม่เป็นลักษณะพิเศษฉะเพาะคอมมิวนิสม์ คณพรรคการเมืองหลายคณะได้รวมโครงการณ์บางอย่างไว้ในกำหนดการของตน เช่นโครงการณ์ตั้งหรือขยายการประกันภัยแก่ชุมชน การลดราคา การตัดรายจ่ายที่ไม่ประดิษฐ การแบ่งสรรวันและเวลาทำงานเสียใหม่ การกำจัดความไร้งาน ฯลฯ ถึงแม้การยุยงให้เข้ายึดอำนาจการปกครองด้วยพลกำลัง ก็ไม่จำเป็นจะเป็นลักษณะพิเศษแห่งคอมมิวนิสต์ เพราะว่าตามประวัติศาสตร์แห่งโลกได้เป็นนโยบายของคณพรรคที่เป็นฝ่ายปฏิปักษ์หลายคณะแล้ว

ในการที่จะนิยมความหมายของศัพท์ "คอมมิวนิสม์" ให้แน่นยำ เราควรจะถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ *อะไรที่มีอยู่ฉะเพาะแต่ในกำหนดการคอมมิวนิสต์เท่านั้น และไม่อยู่ในกำหนดการของคณพรรคการเมืองอื่น ๆ ไซร้ จึงจะเป็นส่วนหนึ่งของคอมมิวนิสต์โดยไม่เป็นปัญหา* ถ้าเราตรวจดูกำหนดการต่าง ๆ เพื่อเลิกคัดลักษณะดังที่ว่ามานี้แล้ว เราอาจจะแยกรายการต่อไปนี้ออกได้ดี ๆ ว่าอยู่ในประเภทที่ 2 (คือเป็นส่วนประกอบของคอมมิวนิสม์)

การเมือง

1. การตั้งรัฐบาลโซเวียต (คณะกรรมการ คนงาน ชาวนา และทหาร) (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 33 กำหนดการฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1932 หน้า 17 และ 20)

การคลัง

1. การริบเอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชาติ และโอนทองคำสำรอง หลักทรัพย์ เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 28 กำหนดการฝรั่งเศส หน้า 18)

2. การเพิกถอนและปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนต่างประเทศและในประเทศ (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 28 กำหนดการฝรั่งเศส หน้า 18)

การชุมชน

1. การใช้กำลังบังคับเลิกล้มระเบียบการชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามประเพณีนั้น ทั้งหมดเพื่อเป็น*ทางเดียว*ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์คอมมิวนิสต์ (มอสโคว์ หน้า 77)

2. การกระทำสงครามเนืองนิจในความบงการของพวกชนกรรมาชีพ เพื่อทำลายกำลังและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเก่า และทำลายพวกกระฎุมพีที่อาจโผล่ขึ้นมาใหม่ (มอสโคว์ หน้า 43)

3. การเลิกมรดก (คำป่าวประกาศ ปี ค.ศ. 1848 หน้า 21)

การโภคกิจ

1. การริบโดยไม่มีค่าทดแทน ซึ่งกิจการเอกชน (นายทุน) ใหญ่ ๆ ทั้งหมด เช่น โรงงาน การงาน เหมืองแร่ โรงไฟฟ้า รถไฟ การขนส่ง การคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ที่ดินใหญ่ ๆ เครื่องจักร์ ฯลฯ (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 28, 29 กำหนดการฝรั่งเศส หน้า 18)

2. การโอนอสังหาริมทรัพย์ที่ดิน ซึ่งได้ริบมานั้นให้แก่ชาวนา (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 27 กำหนดการฝรั่งเศส หน้า 19)

3. ต่อจากนั้น ห้ามมิให้ซื้อขายที่ดินที่ได้โอนมานั้น (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 17)

4. ริบอสังหาริมทรัพย์บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงานและคนจนไปอยู่ในบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่ของเศรษฐีหรือกระฎุมพี (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 29 กำหนดการฝรั่งเศส หน้า 19)

5. การบันเทาภาระหนี้สินของชาวนาที่จน โดยเลิกล้างการจำนองเสียสิ้น (กำหนดการมอสโคว์ หน้า 27 กำหนดการฝรั่งเศสหน้า 19)

6. การรวบริปับลิคในท้องที่เข้ากับบันดาริปับลิคโซเวียตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสหปาลีสากล และรวมบันดาคนงานทั้งหลาย ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางโภคกิจ โดยให้อยู่ในระเบียบการโภคกิจโซชลิสต์สากลอันเดียวกัน (กำหนดการมอสโคว์หน้า 48)

ส่วนนโยบายคอมมิวนิสต์ในเรื่องงาน ศาสนา และครอบครัวนั้น ผู้เชี่ยวชาญไม่สามารถจะลงเนื้อเห็นร่วมกันได้ จึงได้ทำบันทึกอุปกรเพิ่มเติมมาแต่ละคน.

(ลงนาม) *ร. กียอง*

" *ร. อี.ฮอลแลนด์*

(สำเนา)

บันทึกอุปกรของเซอร์ รอเบอร์ต ฮอลแลนด์

1. การบังคับแรงงาน ถ้าจะพูดโดยทั่วไปแล้ว ชุมชนคอมมิวนิสต์รับเอาภาระในอันจะแบ่งสรรงานให้แก่พลเมืองทุก ๆ คนและแบ่งกำไรระหว่างพลเมืองทั้งปวง ความคิดคล้าย ๆ กันนี้ มีอยู่ในวาทะของคณพรรคการเมืองอื่น ๆ หลายคณะ เช่นความคิดเห็นของโซชลิสต์เป็นต้น จะจำแนกออกจากความคิดเห็นของคอมมิวนิสต์ได้ด้วยยาก ในกำหนดการฝรั่งเศส หน้า 21 มีข้อความกล่าวว่า พวกคอมมิวนิสต์จะนำหลักที่ว่า "ใครไม่ทำงาน ก็ไม่ให้กิน" นั้นใช้แก่บันดาพวกกระฎุมพีขี้คร้านโดยไม่มีความปราณีเลย แต่เท่าที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ กำหนดการนั้นกล่าวไว้เพียงว่า "เราจะให้โอกาศให้ทุกคนทำงาน" ในกำหนดการซึ่งได้ตั้งขึ้นเพื่อชักชวนให้คนเลื่อมใสสนับสนุนเช่นนี้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะไม่เน้นความว่า จะต้องเรียกร้องให้พวกชนกรรมาชีพ (กรรมกรคนจน) ให้ต้องทำงานเต็มขีดเหมือนอย่างที่เรียกร้องให้พวกกระฎุมพีกระทำ แต่ความจริงก็เป็นเช่นนั้น ดังจะเห็นได้ในหน้า 18-20 แห่งกำหนดการมอสโคว์ของคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ อุดมคติซึ่งคอมมิวนิสต์นิยมสำหรับการภายหน้าก็คือว่า เมื่อได้เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และการประดิษฐกรรมแบบแข่งขันแล้ว คนทุกคนจะได้ทำงานไม่ใช่เป็นการบังคับ แต่เป็นการเนื่องมาจากภาวะดำรงชีพ ซึ่งจะทำให้งานเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต และไม่ใช่เป็นแต่เพียงทางหาเลี้ยงชีพเท่านั้น บันดาการบังคับต่าง ๆ จะได้หมดสิ้นลงเพราะว่ารัฐซึ่งเป็นองค์แห่งความเป็นใหญ่ของชนชั้นใดชั้นหนึ่งนั้นจะได้วอดวายไปในเมื่อชนชั้นต่าง ๆ วอดวายไป และชุมชนก็จะมิได้กอปรด้วยชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่หากจะได้เป็น "สาธารณรัฐแห่งกรรมกรอันเดียวกัน"

แต่อุดมรัฐเช่นนี้ยังอยู่ห่างไกลมาก อาจจะไม่มีวันลุถึงก็ได้ ในระยะระหว่างนี้ ซึ่งมีตัวอย่างสหปาลีโซเวียตของรัสเซียอยู่นั้น ถ้าจะใช้ถ้อยคำในกำหนดการมอสโคว์แล้ว ก็จะต้องมี "การประดิษฐกรรมตามระเบียบ และแผนการซึ่งจงใจวางไว้เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ ตามความต้องการของชุมชน ซึ่งทวีขึ้นทุกวันนั้นโดยเร็ว" อีกนัยหนึ่งก็คือ จะต้องมีการเกณฑ์แรงงานอย่างจริงจังทั่ว ๆ ไป และจะต้องเกณฑ์กำลังทรัพย์สิ่งสินต่าง ๆ ด้วย เพื่อจะได้ปฏิบัติตามแผนการที่กำหนดล่วงหน้าไว้นั้นให้เป็นผลสำเร็จเป็นขั้น ๆ ไป แผนการห้าปีซึ่งเป็นลักษณะพิเศษแห่งคอมมิวนิสม์ของรัสเซียนั้น เป็นกำลังชักจูงใจอย่างใหญ่หลวงโดยไม่มีสงสัย แต่การที่จะให้สำเร็จผลตามแผนการที่ว่านี้นั้นจะต้องบังคับให้ทุก ๆ คนต้องมีส่วนบำรุงช่วยเหลือทั่วไปโดยไม่มียกเว้น

ความคิดของคอมมิวนิสต์ที่จะบังคับแรงงานนั้น อาจวางเป็นบทขึ้นได้ดังต่อไปนี้

"การนำหลักที่ว่า "ใครไม่ทำงาน ก็ไม่ให้กิน"นั้นใช้แก่พวกกระฎุมพีขี้คร้านโดยไม่มีความปราณีเลย และโดยทั่วไปดำเนินการตามแผนผังที่ได้กำหนดล่วงหน้าไว้ เพื่อใช้ประโยชน์บันดา

"การนำหลักที่ว่า "ใครไม่ทำงาน ก็ไม่ให้กินนั้น ใช้แก่พวกกระฎุมพีขี้คร้านโดยไม่มีความปราณีเลย และโดยทั่วไปดำเนินการตามแผนผังที่ได้กำหนดล่วงหน้าไว้ เพื่อใช้ประโยชน์บันดาแรงงานและบันดาทรัพย์สิ่งสินดังนี้ คือว่า โดยที่ได้เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และการประดิษฐกรรมแบบแข่งขันแล้ว ในที่สุดงานจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต และไม่ใช่เป็นแต่เพียงทางหาเลี้ยงชีพอย่างหนึ่งเท่านั้น"

2. ศาสนา ท่วงท่าของพวกคอมมิวนิสต์ในเรื่องศาสนานั้น มีคำอธิบายอยู่ใน "กำหนดการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ" ฉะบับอังกฤษหน้า 38 มีข้อความดังต่อไปนี้

"ภาวะอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในการปฏิวัตน์พฤทธิธรรม ที่เกี่ยวกับนิกรชนส่วนมากนั้น คือภาวะในการบำบัดศาสนา ซึ่งเป็นเหมือนยาฝิ่นของประชาชนนั้นอย่างเคร่งระเบียบและไม่เว้นวายรัฐบาลชนกรรมาชีพจะต้องถอนความอุดหนุนทั้งหมดของรัฐเสียจากคณะสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นที่ถืออำนาจการปกครองอยู่แต่ก่อน จะต้องห้ามมิให้คณะสงฆ์เข้าข้องแวะในการศึกษา ซึ่งรัฐจัดระเบียบขึ้นนั้นเลย และจะต้องปราบการกระทำแห่งระเบียบการคณะสงฆ์ในอันจะปฏิวัตน์กลับนั้นเสียอย่างไม่ปราณีเลยในเวลาอันเดียวกัน รัฐชนกรรมาชีพทั้ง ๆ ที่ได้ให้เสรีภาพในการสักการบูชาและเลิกฐานะเอกสิทธิที่ศาสนาซึ่งเป็นใหญ่อยู่แต่ก่อนมีอยู่นั้นแล้วก็ยังเผยแผ่ การขัดขืนศาสนาด้วยประการทั้งปวงที่สามารถจะทำได้ และก่อร่างสร้างงานศึกษาทั้งหมดขึ้นใหม่ โดยอาศัยทางโลกวิทยาศาสตร์เป็นที่ตั้ง"

3. การแต่งงาน ถ้าจะพูดเพียงเท่านี้ก็พอ คือว่า ถ้าจะดำเนินตามอุดมคติคอมมิวนิสต์แล้ว ก็จำต้องคลายความผูกพันในการเป็นอยู่ของครอบครัว แต่การที่จะเอาผู้หญิงเป็นของกลางนั้น มิได้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน

4. ในที่สุด ในเรื่องวาทะคอมมิวนิสต์โดยทั่วไปนั้น มีข้อสำคัญที่จะกล่าวคือว่าคอมมิวนิสต์ไม่ใช่ฉะเพาะการปฏิญาณความนับถืออุดมคติเท่านั้น แต่เป็นระเบียบยุทธวิธีอย่างหนึ่งด้วย เพราะฉะนั้นถ้าย่างพลาดเสียในชั้นต้น ในการแสวงหาอุดมรัฐที่เป็นแต่เพียงเงาเท่านั้นแล้ว อาจจะกลับตัวไม่ได้เลยก็เป็นได้ อันการเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงในชีวิตชุมชนและการเมืองแห่งประชาชาตินั้น จะขีดปากกาแกรีกเดียวให้สำเร็จหรือจะออกกฎหมายฉะบับเดียวให้สำเร็จหาได้ไม่ แต่หากจะต้องมีอาการสยดสยองต่าง ๆ แห่งการปฏิวัตน์ติดตามมาด้วย ถ้าจะให้สำเร็จได้โดยอาการสงบ ก็จะต้องใช้วิธีการผันแปรอย่างช้า ๆ มีการแผ่การศึกษาและมีรัฐบุรุษแนะนำอย่างสุขุมช่วยอยู่ด้วย โดยที่รัฐบาลแห่งประเทศจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ผู้พิทักษ์สันติภาพของประชาชน และโดยที่ประชาชนจะต้องปฏิบัติตามธรรมะในใจของตน และตามความหวังที่จะรักษาทางอาชีพและความสุขอันย่อมเยาว์ของตนไว้ ฉะนั้น ทั้งสองฝ่ายที่ว่านี้ จะต้องพินิจพิเคราะห์โครงการณ์ทุกอย่างที่เสนอมานั้นด้วยการสอบสวนทดลองตามเกณฑ์วินิจฉัยคอมมิวนิสต์อย่างที่กลาดเคลื่อนมิได้ กล่าวคือ จะต้องพินิจพิเคราะห์ดูว่า โครงการณ์นั้นจะปฏิบัติให้สำเร็จได้ โดย

มิต้องเลิกล้มระเบียบการชุมชนและการเมืองทั้งหมดด้วยพลการหรือไม่ประการใด ถ้าสอบสวนแล้ว ผ่านการทดลองเช่นนี้ไม่ได้ไซร้ ก็ควรจะปัดทิ้งโครงการณ์นั้นเสียแต่ต้นมือ มิฉะนั้นโครงการณ์นั้น จะนำหายนะมาสู่ประชาชาติและในที่สุดจะพาไปเข้าน้ำวนแห่งการจราจลคอมมิวนิสม์.

(ลงนาม) *ร. อี. ฮอลแลนด์*

วันที่ 26 กุมภาพันธุ์ ค.ศ. 1934

(สำเนา)

บันทึกอุปกร
ของนาย เรอเน กียอง

1. ถ้าจะพูดในเชิงผู้เชี่ยวชาญแล้วข้าพเจ้าเห็นว่า ไม่ควรคำนึงถึงปัญหาเรื่องศาสนาเลย อันที่จริง ในกำหนดการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ซึ่งเราได้รับมานั้น ก็มีข้อความว่าด้วยศาสนาน้อยที่สุด การสู้รบกับศาสนาในรัสเซียโซเวียตนั้น เป็นนโยบายบอลเชวิสม์ มากกว่าคอมมิวนิสม์ แต่ถึงแม้ในประเทศอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่คอมมิวนิสต์หรือบอลเชวิสต์ประวัติศาสตร์ก็แสดงให้เห็นว่า คณพรรคทางซ้ายมีท่าทีเดียดฉันท์ศาสนาอย่างมากอยู่บ่อย ๆ ในประเทศฝรั่งเศสและประเทศละตินอื่น ๆ คณพรรคทางซ้ายทั้งหมดสนับสนุนให้รัฐบาล (ถ้าจะพูดอย่างละม่อม ๆ) ก็ไม่นำพาเลยต่อบรรดาศาสนาทั้งมวล และไม่ยอมสนับสนุนหรือร่วมกิจการกับคณะสงฆ์ใด ๆ เลย มหาบุรุษการเมืองทางซ้ายเช่น เดลมังโซ แปงเลอเว (เพื่อจะอ้างแต่ผู้ที่วายชนม์ไปแล้วเท่านั้น) หรือแม้บุรุษการเมืองในคณพรรคที่เดินสายกลางก็อยู่และตายนอกคณะสงฆ์และนอกศาสนาใด ๆ ทั้งหมด และแนะนำ*สัทธิอศาสนิก* (agnosticism) (กล่าวคือ ไม่ยอมเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติหรือในศาสนาใด ๆ) ทั้งนี้ เขาถือว่าเป็นเอกสิทธิอย่างหนึ่งซึ่งเนื่องมาจากเสรีภาพในการคิด ซึ่งในประเทศนั้น ๆ ได้ทำให้ศาสนากลายเป็นเรื่องฉะเพาะส่วนตัวไม่เกี่ยวกับรัฐบาลอย่างใดเลย ถึงแม้ว่าการศึกษาของมหาชนก็ถือว่าเป็นการฆราวาสเท่านั้น ในประเทศเยอรมนี ก่อนการปฏิวัตน์ฟัสซิสต์ก็เช่นเดียวกัน (ไม่มีการนิยมคณะนิกาย Konfessionloss) เพราะฉะนั้น นโยบายในเรื่องศาสนาจึงไม่เกี่ยวกับระเบียบการโภคกิจหรือการเมืองของประเทศอย่างใดเลย และถ้าจะถือเอาการเผยแผ่ขัดขืนศาสนาว่าเป็นลักขณะพิเศษอย่างหนึ่งฉะเพาะของคอมมิวนิสม์ และถือว่าเป็นหลักวินิจฉัยกิจการกระทำของบุรุษการเมืองว่า ผู้นั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่แล้ว ก็จะไม่เป็นธรรม

2. เรื่องครอบครัว ก็เช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวงในเรื่องการแต่งงานและครองครัวในรัสเซียโซเวียต หาได้เป็นการจำเป็นต้องมาจากคอมมิวนิสต์ไม่ ถ้าจะตรวจดู "กำหนดการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ" ก็จะเห็นได้ชัดว่า มีข้อความว่าด้วยปัญหาเหล่านั้นอยู่น้อยและมีข้อความว่าด้วยเรื่องโภคกิจเสียเกือบทั้งหมด ถ้าอ้างอิงถึงผู้หญิงก็เป็นแต่เพียงเรียกร้อง *"ให้มีความเสมอภาคในกฎหมาย และในชีวิตของชุมชน อย่างเต็มที่ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ให้มีการแก้รูปกฎหมายว่าด้วยการแต่งงานและครอบครัวเป็นการแก้รากมูลทีเดียว ให้มีการยอมรับนับถือว่าการเป็นมารดาเป็นกิจหน้าที่ต่อชุมชนอย่างหนึ่ง ฯลฯ"* หน้า 29 แต่ข้อความทั้งนี้ก็มีบุคคลเป็นจำนวนมากในประเทศตวันตกซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์เลยนั้น ยอมรับแล้ว ในประเทศตวันตกเรื่องการแต่งงานและครอบครัว กำลังอยู่ในอาการผันแปรอย่างเต็มที่ดัง ฮ.จี.เวลส์ ได้กล่าวไว้ (Sunday Express: ข้อทุ่มเถียงในบัดนี้ *"ก็เป็นแต่เพียงอาการเบื้องต้นของการดำเนินอย่าง*

ลึกซึ้ง เพื่อให้แก้ไขหรือวางแผนปัจจุบันในเรื่องการแต่งงานนั้นอย่างใจกล้า") การแต่งงานโดยมีภรรยาคนเดียวของฝ่ายตวันตก "*กำลังอยู่ในภาวะล้มละลาย*" นี่เป็นข้อความที่นายร้อยเอก บิตต์ ริเวอร์ส กล่าวต่อที่ประชุมประจำปีของสมาคมการศึกษาแผนกสุชาติสมาคม (Eugenics Society) ณ University College ลอนดอน และ "มีอาการอย่างหนักแน่นหลายอย่างที่แสดงว่าในที่สุดก็จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง" ในอเมริกา ท่านสุภา เบน. บี.ลินด์เซย์ ผู้เรืองนามก็ได้ยอมรับเช่นนี้เหมือนกัน ก่อนสงครามบรรดาแพทย์และนักสังคมวิทยา เช่น มักนุส ฮีร์ชสเฟลด์ นอร์แมน แฮร์ ฯลฯ ซึ่งไม่มีความนำพาหรือใฝ่ใจในลัทธิคอมมิวนิสม์เลย ได้ตั้งสากลสันนิบาตเพื่อ "แก้รูปเพศการ" ซึ่งสนับสนุนให้แก้ไขเรื่องการแต่งงานและครอบครัวอย่างแข็งขัน ถ้าจะคิดว่าการแก้รูปการซึ่งเป็นการจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นนี้เป็นการเกี่ยวข้องกับวาทะคอมมิวนิสม์แล้ว ก็จะเป็นการกีดกันการแก้รูปเช่นว่านั้น และเป็นการยกบุญยอคุณให้พวกคอมมิวนิสต์มีส่วนในการผันแปรของชุมชนมากเกินไป และเป็นเอกสิทธิ์ของพวกคอมมิวนิสต์เกินไป อันที่จริงลัทธิคอมมิวนิสม์ ตามที่เราเข้าใจได้ตามกำหนดการของเขานั้นไม่มีนโยบายที่เขาริเริ่มขึ้นเองในเรื่องนี้เลย และในสมัยปัจจุบันนี้ก็ดูเหมือนจะทิ้งความคิดเดิมเสียแล้ว กล่าวคือ ความคิดทฤษฎีเก่า ของเปลโต ที่จะให้ผู้หญิงเป็นของกลาง ซึ่งอันที่จริงเป็นความคิดที่คอมมิวนิสต์ได้ประเดิมขึ้นเป็นความคิดฉะเพาะของคอมมิวนิสต์เดิมเสียอีก

๓. ส่วน "นโยบายในเรื่องงาน" ของพวกคอมมิวนิสต์นั้น เข้าใจว่ามีปรากฏอยู่ในกำหนดการมอสโคว์[1] ในตอนที่ว่า งานนั้น "ไม่ใช่เป็นแต่เพียงทางหาเลี้ยงชีพเท่านั้นแต่หากจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต" ข้อความนี้มีเงื่อนไข (ซึ่งได้กล่าวซ้ำมาก่อนแล้วหลายหน) ว่า "ความจำเป็นแห่งชีวิต" ที่กล่าวนี้เป็นผลเนื่องมาจากการเลิกล้างกรรมสิทธิเอกชนและทรัพย์สินเอกชนอีกนัยหนึ่ง ตามระเบียบการของพวกคอมมิวนิสต์นั้น งานจะได้เป็นความจำเป็นสำหรับทุกคน เพราะว่าต่อไปจะไม่มีรายได้หรือมรดกอีกแล้ว โดยเหตุนี้ระเบียบการซึ่งบังคับให้ทุกคนต้องทำงานนั้น จะเกิดมีขึ้นเอง เนื่องจากพฤตติการณ์โดยทั่วไป ยิ่งกว่าเนื่องจากการบังคับตามกฎหมาย

อัน "นโยบายในเรื่องงาน" ของพวกคอมมิวนิสต์นั้น ถ้าไม่ควบกันไปกับการเลิกล้างรายได้และมรดกแล้ว ก็ไม่สามารถจะเข้าใจได้ คือหมายความว่าจะได้เลิกล้างชนชั้นกระฎุมพี (bourgeois) และพวกกระฎุมพีจะต้องทำงานเหมือนชนชั้นอื่น ๆ และถ้าต้องการจะได้มีกินแล้ว พวกกระฎุมพีก็จะต้องทำงานเหมือนชนชั้นอื่นเหมือนกัน (ดั่งมีกล่าวไว้ในกำหนดการฝรั่งเศสหน้า 21)

หมายเหตุ (1) ภาค ๓ ที่หมายในที่สุดของคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ -- คอมมิวนิสต์สากล หน้า [illegible] (คำแปลภาษาอังกฤษ)

ความเห็นที่ว่า ทุกคน*ต้องทำงาน* และ*ต้องมีอาชีพ*นั้น ไม่ใช่เป็นลักษณะเฉพาะของคอมมิวนิสต์ บางทีในชั้นต้นความคิดอันนี้อาจจะเป็นความคิดเฉพาะของคอมมิวนิสม์ได้ แต่ตกมาบัดนี้ ระเบียบการชุมชนและการเมืองอื่น ๆ บางราย ซึ่งไม่ใช่คอมมิวนิสม์ก็ได้รับเอาความเห็นนี้เหมือนกัน ถึงกับตั้งเป็นจุดสำคัญอันจะถึงสู่รบอย่างเช่นระเบียบการบงการใหม่ ๆ ที่เรียกกันว่า ฟัสซิสม์และฮิตเลริสม์เป็นต้น กำหนดการของฮิตเล่อร์ (ค.ศ. 1920 และกำหนดการบอคซไฮม) กล่าวไว้แจ้งชัดว่า พลเมืองทุกคนจะต้องถูกบังคับให้ทำงาน และต้องทำงานจึงจะมีสิทธิที่จะได้รับอาหาร ทั้งนี้ถึงกับเรียกร้องให้ "เลิกล้างรายได้ต่าง ๆ ที่มิได้เป็นผลอันได้มาด้วยงาน และด้วยแรงของตน" ข้อนี้ คล้ายกับการเลิกล้างรายได้ของคอมมิวนิสต์อยู่อย่างแปลกปลาด แต่รัฐบาลฟัสซิสต์หรือแนชนัลโซชลิสม์ เมื่อได้เข้าถืออำนาจการปกครองแล้ว ก็ยังมิได้ปฏิบัติตามความเห็นทางทฤษฎีเช่นนี้ เพราะฉะนั้น ข้อที่นโยบายโซเวียตกับนโยบายเยอรมันหรืออิตาเลียนแตกต่างกันในเรื่องงานนี้ มีอยู่เพียงว่า เยอรมันกับอิตาเลียนยังมิได้คัดค้านการที่จะรักษาทรัพย์สินเอกชนไว้ต่างนั้น อันที่จริงรัฐบาลหลายรัฐบาลได้เคยส่งเสริมบ่อย ๆ ว่าให้ "ทุกคนทำงาน" ในฐานที่เป็นนโยบายการชุมชนที่ควร (เช่นฝรั่งเศสในระหว่างสงครามและบัลแกเรีย รัฐบัญญัติลงวันที่ [illegible] มิถุนายน ค.ศ. 1925 ว่าด้วยการบังคับแรงงานเพื่อบำรุงระเบียบทางรถไฟและปารากวัย รัฐบัญญัติการบังคับแรงงานลงวันที่ [illegible] กรกฎาคม ค.ศ. 1925 เพื่อสร้างและรักษาสะพานและทาง ฯลฯ) แต่นโยบายเช่นนี้ เป็นแผนการชุมชน ซึ่งมักจะใช้เฉพาะเพื่อความต้องการในกรณีฉุกเฉินในท้องที่หรือถ้าจะใช้ทั่ว ๆ ไปก็เพื่อจะป้องกันประเทศไม่ให้มีคนประพฤติผิดที่เกียจคร้าน ฯลฯ และมิได้เกี่ยวข้องกับระเบียบการคอมมิวนิสต์เลย

ส่วนแผนการซึ่งคณะคอมมิวนิสต์แนะขึ้นในระยะเฉพาะการเพื่อเป็นทางบรรลุ "วัตถุที่หมายในที่สุด" ดั่งได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ก็เป็นแต่เพียงแผนการเท่านั้น แผนการเป็นทางดำเนินการอย่างหนึ่งสำหรับบรรลุวัตถุที่ประสงค์อย่างดีที่สุดเท่านั้น ถ้าแผนการปรากฏว่าไม่เพียงพอหรือไม่พอแก่การอย่างใดแล้ว ก็ย่อมเปลี่ยนได้ทุกคราวที่จำเป็น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าจุดสำคัญใน "นโยบายเรื่องงาน" ของคอมมิวนิสต์นั้น อยู่ที่เนื้อนโยบายที่ข้าพเจ้าได้ชี้แจงมาแล้วข้างต้น

(ลงนาม) ร. กียอง

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1934

ผนวก ๖

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
ครั้งที่ 24/2476 (สามัญ) สมัยที่ 2

วันเสาร์ที่ 10 มีนาคม พุทธศักราช 2476
ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม
เริ่มประชุมเวลา 9.10 นาฬิกา

สมาชิกมาประชุม 124 ท่าน

ฯลฯ

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ต่อไปนี้เป็นรายการคณะกรรมาธิการสอบสวนหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ในเรื่องนี้กรรมาธิการได้เสนอความเห็นและรายงานการละเอียดในเรื่องไต่สวนและแจกให้สมาชิกอ่านทราบทั่วกันแล้ว กรรมาธิการได้มีความเห็นว่า หลวงประดิษฐ์ฯ ไม่มีมลทินในเรื่องที่ต้องกล่าวหาเช่นนั้น จึ่งมีปัญหาจะต้องพิจารณาในที่นี้แต่อย่างเดียว ว่าเราจะให้ความเห็นชอบกรรมาธิการที่เสนอนั้นหรือไม่ หรือถ้าท่านผู้ใดจะมีข้อขัดข้องคัดค้านในเรื่องคำวินิจฉัยของกรรมาธิการวินิจฉัยไปแล้วเช่นนั้น ก็โปรดคัดค้านเสียในเวลานี้

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนครกล่าวว่า ข้าพเจ้าได้อ่านรายงานของกรรมาธิการสอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่แล้ว และได้อ่านตลอดแล้วทุกประการ เท่าที่สภาฯ ได้ส่งไปให้ข้าพเจ้า มีความเห็นว่า เพื่อความบริสุทธิ์ของหลวงประดิษฐ์ฯ กรรมาธิการควรจะได้พิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯด้วย เพราะเหตุว่าก่อนที่หลวงประดิษฐ์ฯ จะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เนื่องจากเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯ ไม่ใช่เหตุอื่น เพราะฉะนั้นทำไมกรรมาธิการจึ่งไม่ได้เอาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯมารวมพิจารณาด้วย ข้อนี้ข้าพเจ้าสงสัย เพื่อความบริสุทธิ์ของหลวงประดิษฐ์ฯ ข้าพเจ้าจึ่งเห็นว่าสภาฯนี้ควรจะได้พิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯว่าเป็นอย่างไรด้วย และกรรมาธิการควรจะได้พิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯ ที่จะนำเสนอสภาฯนี้ ความจริงข้าพเจ้ากับหลวงประดิษฐ์ฯไม่มีอะไรกัน ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนกับหลวงประดิษฐ์ฯ และก็ข้าพเจ้าไม่มีเจตนา

ร้ายแก่หลวงประดิษฐ์ฯเลย แต่ว่าเพื่อความบริสุทธิ์ของหลวงประดิษฐ์ฯ เพื่อให้ความข้องใจของประชาชนสิ้นไป ข้าพเจ้าจึ่งขอเสนอว่า สภาฯนี้ควรจะได้พิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯประกอบการพิจารณาในเรื่องนี้ด้วย

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ก่อนที่จะดำเนินการต่อไป เรื่องนี้เป็นการตีความญัตติ ซึ่งเจ้าของญัตติเสนอไป กรรมาธิการเท่าที่ข้าพเจ้าได้อ่าน ตีความว่า คำร้องหรือญัตตินั้นไม่ได้เกี่ยวให้พิจารณาเค้าโครงการณ์อันนั้น เพราะฉะนั้นจึ่งใคร่จะให้เจ้าของญัตติแสดงความใหม่ในญัตตินั้นเสียก่อน กินความเข้าไปถึงที่หลวงวรนิติฯอภิปรายหรือไม่

นายฟัก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตตรดิตถ์ กล่าวว่า ญัตติที่ข้าพเจ้าเสนอนั้น ไม่ใช่เนื่องจากการกระทำของบุคคล เนื่องจากความคิดความเห็นของบุคคล การที่พระยามโนฯ กล่าวว่า คณะรัฐมนตรีส่วนน้อยมีความเห็นไปทางคอมมูนิสต์ ไม่ได้พาดพิงไปถึงเค้าโครงการณ์นั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่ได้แพร่หลายออกไป แต่ว่าอันนั้นเนื่องมาจากความคิดความเห็น ไม่ใช่เนื่องมาจากการกระทำ แต่เพราะเหตุว่าคุณหลวงประดิษฐ์ฯเป็นบุคคลสำคัญในคณะรัฐมนตรีส่วนน้อยนั้น ในการที่จะเข้ารวมในกิจการของหลวงประดิษฐ์ฯ ก็น่าจะรับพาดพิงเสียก่อนว่า มีความเห็นไปในทำนองคอมมูนิสต์อย่างที่เจ้าคุณมโนฯ กล่าวหาหรือไม่ เพราะเหตุว่าเค้าโครงการณ์ไม่ใช่ปรากฏชัดแจ้ง ความคิดความเห็นไปในทำนองคอมมูนิสต์หรือไม่ ข้าพเจ้าไม่ได้มุ่งไปในเค้าโครงการณ์ ๆ นั้นไม่ได้แจ้ง เค้าโครงการณ์อันเป็นความคิดความเห็นเท่าที่อธิบายนี้ ก็เนื่องจากเป็นความเห็นความคิดทำนองเดียวกันกับเท่าที่เขียนเค้าโครงการณ์นั้นเอง และที่กรรมาธิการได้สอบสวนความเห็นนั้น ตรงกับความมุ่งหมายของข้าพเจ้าแล้ว

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่า ยังมีผู้รับรองอีก ๒ ท่าน ขอให้แสดงมาว่ามีความเห็นอย่างไร

นายมงคล รัตนวิจิตร์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่รับรองญัตติ และตามที่เจ้าของญัตติเสนอมานั้น เราพูดกันตรงตามความประสงค์นั้นแล้ว

นายไสว อินทรประชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสวรรคโลก กล่าวว่า ข้าพเจ้าก็มีความเห็นตรงกับเจ้าของญัตติที่เสนอมานั้นเหมือนกัน

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า เมื่อเจ้าของญัตติมีความเห็นตรงตามความมุ่งหมายที่กรรมาธิการได้อธิบายมาในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นสมาชิกที่จะเสนอความหมายต่างไปจากเจ้าของญัตติซึ่งหมายไว้นั้นเห็นจะเป็นอันตกไปในที่นี้

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่า ข้าพเจ้าแน่ใจว่า เรื่องที่สมาชิกผู้นั้นเสนอขอให้สอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯ ก็เนื่องมาจากหลวงประดิษฐ์ฯเขียนเค้าโครง

การณ์ขึ้นในสมัยพระยามโนฯไม่ใช่เหตุอื่น เพราะฉะนั้นก็ทำไมเล่า ไม่นำเค้าโครงการณ์มาพิจารณาในการสอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯด้วย ว่าความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯในเค้าโครงการณ์นั้นจะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลย ว่าทำไมจึ่งไม่พิจารณาเค้าโครงการณ์นั้นด้วย ในข้อนี้ข้าพเจ้าขอให้ประธานกรรมาธิการทรงอธิบายดูว่าเพราะเหตุใด

ด.เทียม ศรีพิสิฐ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครปฐม กล่าวว่า ตามที่มีสมาชิกผู้หนึ่งได้เสนอขอให้ตั้งกรรมาธิการเพื่อซักฟอกหลวงประดิษฐ์ฯว่าจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น เจ้าของญัตติต้องการทราบถึงสภาพของความคิดความอ่านของคุณหลวงประดิษฐ์ฯว่าจะเป็นความคิดความอ่านที่เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ และก็ได้ตั้งกระทู้ถามหลวงประดิษฐ์ฯด้วยกระทู้ถามต่างๆ ซึ่งจะชักจูงให้ความเห็นว่า ความคิดความอ่านนั้นเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าถ้าหากว่าสภาฯนี้จะได้เห็นว่า ความคิดความอ่านของท่านกรรมาธิการซึ่งจะชักจูงถามความคิดความอ่านของหลวงประดิษฐ์ฯว่าจะเป็นความคิดที่น้อมไปในทางคอมมูนิสต์หรือไม่ ถ้าหากว่าในที่ประชุมนี้เห็นว่าความคิดความอ่านซึ่งกรรมาธิการได้ไต่ถามหลวงประดิษฐ์ฯ ซึ่งเกี่ยวกับทางที่จะให้แลเห็นว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ถ้าหากว่าสภาฯนี้แลเห็นแล้วว่าคำซักฟอกของกรรมาธิการเป็นที่พอใจของสภาฯ ข้าพเจ้าเห็นว่าก็น่าจะให้เป็นหน้าที่ของสภาฯที่จะลงมติว่า คำซักฟอกของคณะกรรมาธิการนั้นจะใช้ได้หรือไม่ ซึ่งผู้เสนอและผู้รับรองก็ได้รับแล้ว ว่าเป็นการที่สมความต้องการดั่งที่ได้เสนอไปแล้ว เพราะฉะนั้นใคร่ที่จะให้ที่ประชุมนี้ลงมติในคำซักฟอกของคณะกรรมาธิการนั้นว่า จะเป็นคำซักฟอกที่พึงประสงค์แล้วหรือยัง ถ้าหากว่าคำซักฟอกของคณะกรรมาธิการเป็นที่พึงประสงค์แล้ว ก็ควรจะได้รับพิจารณาได้ทีเดียว

นายมนูญ บริสุทธิ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวว่า เรื่องนี้เพื่อจะตัดเวลาให้สั้นเข้า ที่มีสมาชิกผู้หนึ่งเสนอว่าคณะกรรมาธิการควรจะพิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯด้วย ว่าจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เท่ากับเป็นความเห็นว่ากรรมาธิการทำงานไปนี้ไม่ถูก จึ่งเห็นว่าสมาชิกผู้นั้นเขาค้าน เขาก็ควรแสดงความเห็นในเรื่องจะรับรายงานการไต่สวน ถ้าเห็นด้วย เขาก็ยกมือ ถ้าไม่เห็นด้วย ก็ไม่ยกมือ ผู้เสนอเดิมว่ากรรมาธิการทำถูกตามความประสงค์ของเขาแล้ว จึ่งขอสภาฯนี้ลงมติว่า เราจะรับรองรายงานนั้นหรือไม่

ขุนวรฤทธิ์ฤทธิ์ดรุณเวทย์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดหนองคาย กล่าวว่า รายงานการประชุมครั้งที่ 1 ของคณะกรรมาธิการมีความว่าอย่างนี้ หลวงประดิษฐ์ฯที่ต้องคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์แล้วก็พลิกหน้าไป แต่ว่าพลิกไปก็คงมีความอย่างเดียวว่า มีคำว่า ต้องกล่าวหาว่า เป็นคอมมูนิสต์เหมือนกัน เรามาให้เจ้าของผู้ที่เสนอว่าเขามีความประสงค์อย่างไร ก็ถ้าหากว่าผู้ที่เสนอประสงค์ไปอย่างอื่นแล้ว ก็หาประโยชน์มิได้ ข้าพเจ้ามีความประสงค์ว่า หัวข้อทางที่ดีที่สุด คือญัตตินั้น

เป็นอย่างไรแน่ ควรจะเอาญัตตินั้นมาอ่านสู่กันฟังในที่ประชุมจะดีกว่า แล้วเราจึงจะวินิจฉัยว่ามีความมุ่งหมายอย่างไรในที่นี้

นายกรัฐมนตรี ขออนุญาตให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงแถลง

ทำการแทนประธานสภาฯ อนุมัติ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงกล่าวว่า ญัตตินั้นอยู่ในวรรค 2 ของรายงานแล้ว คือตามทางพิจารณาของคณะกรรมาธิการก็ได้พิจารณาข้อนี้โดยละเอียดละออ และได้ถามความเห็นของท่านผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 แล้วด้วย และความตกลงในข้อนี้ก็ได้ตกลงเป็นเอกฉันท์ คือหมายความว่า ที่ว่าคำกล่าวหานั้น หมายความว่ากระไร คือหมายความว่า เป็นคำกล่าวหาที่ว่ากันทางการเมือง ที่ติฉินนินทาที่ดำริกล่าวขวัญเช่นนั้น หรือเป็นข้อหาที่คณะกรรมาธิการใช้คำว่าข้อหา ถ้าจะใช้เป็นคำอังกฤษก็แปลว่า คำกล่าวหานั้นเป็นเยเนราลโปลิซี่แอกคิวเซชั่น คำกล่าวหาทางการเมือง หรือเป็นข้อหาทางกฎหมาย ซึ่งภาษาฝรั่งใช้ว่า อินดิคทเมนท์ คณะกรรมาธิการเมื่อได้พิจารณาญัตติของสภาฯแล้ว เห็นเป็นเอกฉันท์ว่า หมายความถึงคำกล่าวหาทั่วไป ไม่ใช่ข้อหาทางกฎหมาย และหน้าที่ของกรรมาธิการในการที่จะสอบสวน ก็ไม่ใช่หน้าที่ที่จะเป็นตุลาการเหมือนประหนึ่งศาลพิเศษที่จำชำระ แต่หากว่าให้ไปพิจารณาหรือสอบสวนดูว่าตามความเห็นของกรรมาธิการโดยอาศัยหลักวิชาการแล้ว ความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ จึ่งได้ เมื่อได้ตีความในญัตตินั้นแล้ว กรรมาธิการก็ได้พิจารณากันและลงมติประกอบด้วยเหตุผลดั่งแจ้งอยู่ในรายงานนั้นแล้ว คราวนี้ส่วนที่ท่านสมาชิกผู้หนึ่งขอให้ข้าพเจ้าชี้แจงนอกขอบเขตต์ประเด็นที่คณะกรรมาธิการได้ตกลงกันแล้ว ข้าพเจ้าเสียใจในฐานที่เป็นประธานกรรมาธิการ ข้าพเจ้าชี้แจงไม่ได้ แต่ว่ามีข้อพาดพิงอยู่เช่นนี้ ถ้าข้าพเจ้าจะไม่ชี้แจงเสียบ้าง ท่านสมาชิกหรือมหาชนก็อาจจะเข้าใจผิดไปว่า ถ้าคณะกรรมาธิการพิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯแล้ว อาจจะเห็นว่ามีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ก็ได้ ในข้อนี้ในฐานที่เป็นประธานกรรมาธิการ ข้าพเจ้าขอทำความเข้าใจไว้ให้แน่ชัด ว่าหาเป็นเช่นนั้นไม่ เป็นแต่คณะกรรมาธิการเห็นว่าอยู่นอกประเด็น คือประเด็นอยู่ที่ความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯ คือในต่างประเทศก็ดี ถ้าไปบอกว่าคนนั้นเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เขาเอาหลักความคิดความเห็นเป็นใหญ่ และวิธีดำเนินการก็ดำเนินดั่งที่คณะกรรมาธิการได้ทำมาแล้ว แต่ถ้าประเด็นที่ตั้งมามีอยู่ว่า เค้าโครงการณ์นั้นมีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ปัญหาก็ไปอีกรูปหนึ่ง ซึ่งจะต้องพิจารณากันหลายอย่าง และถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็คงจะไม่ได้รับเป็นประธานฯ เพราะข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นต่อมหาชนโดยเปิดเผยแล้วในขณะนั้นแล้วว่า ตามความเห็นของข้าพเจ้าซึ่งได้เคยอ่านเค้าโครงการณ์ว่า ไม่มีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าก็จะไม่ได้ตั้งอยู่ในฐานที่เป็นกลาง แต่ในการที่ข้าพเจ้าได้รับเป็นประธานกรรมาธิการ ข้าพเจ้าเข้าใจญัตติว่าประเด็นว่า หลวงประดิษฐ์ฯ

เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ คือเกี่ยวกับความเห็นความคิด ทำนองความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าในทางการเมืองและในเวลานี้และในต่อไป มีความคิดความเห็นเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่เกี่ยวกับนโยบายการเมืองที่หลวงประดิษฐ์ฯได้ดำเนินมาแล้ว และดำเนินอยู่ และจะดำเนินต่อไป ตามความเข้าใจของข้าพเจ้าที่เป็นกรรมาธิการได้เข้าใจประเด็นดั่งที่พิจารณาอยู่นั้น ณ บัดนี้แล้ว

ร.ท.ทองคำ คล้ายโอภาส ผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี กล่าวว่า ตามที่ท่านกรรมาธิการได้ยกเอาข้อความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯขึ้นมาต่อเติม ข้าพเจ้าเห็นด้วยทีเดียว พูดตามความรู้สึกของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเห็นว่า เค้าโครงการณ์มิใช่โครงการณ์อย่างเช่นข้าพเจ้าร่างหนังสือทิ้งไว้เป็นต้น ใครจะเอาร่างหนังสือของข้าพเจ้าไปบอกว่าข้าพเจ้าได้เขียนอย่างนั้น เห็นจะไม่ถูกแน่ ความรู้สึกของข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะเอาเค้าโครงการณ์ไม่ได้เค้าโครงการณ์มันยังแก้ได้อีก เหมือนอย่างหนังสือที่ข้าพเจ้าร่างนั้น ข้าพเจ้าร่างแล้ว ข้าพเจ้าอาจจะแก้ไปอย่างไรก็ได้

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่า ข้าพเจ้าเห็นว่า ผลทั้งหลายย่อมมาจากเหตุ และก็คิดแน่ใจว่าคำกล่าวหาในเรื่องนี้เนื่องมาจากเหตุ ก็คงเนื่องมาจากเค้าโครงการณ์ที่หลวงประดิษฐ์ฯได้เขียนขึ้น ก็เมื่อว่าไม่มีเค้าโครงการณ์นี้แล้ว จะสอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯว่าจะเป็นคอมมูนิสต์ทำไม หลวงประดิษฐ์ฯทำผิดอะไร ก็หลวงประดิษฐ์ฯไม่ทำผิด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะพิจารณาว่าคนนั้นจะมีความผิดหรือหาไม่ เมื่อสอบสวนความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯจะมาสอบสวนเวลานี้ หลวงประดิษฐ์ฯจะเห็นอย่างไรไม่จำเป็นอะไรเลย เพราะเหตุว่าหลวงประดิษฐ์ฯไม่ได้ทำอะไรเลยในเวลานี้ การที่สอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯไม่จำเป็นเลย เพราะเหตุว่าไม่มีการกระทำอะไร ๆ สำหรับเวลานี้เค้าโครงการณ์ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นมูลเหตุของผู้เสนอญัตติขอให้ตั้งกรรมาธิการสอบสวน ก็เนื่องด้วยเค้าโครงการณ์อันนี้ที่หลวงประดิษฐ์ฯเขียนขึ้น เพราะฉะนั้นจะถือว่าเค้าโครงการณ์ไม่เกี่ยวกับประเด็น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับประธานกรรมาธิการ หรือคณะกรรมาธิการ หรือผู้เชี่ยวชาญก็ตาม

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า แต่ความประสงค์มีอยู่ อย่างไรเล่า

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่าข้าพเจ้าเห็นว่าสภาฯนี้จะทำหน้าที่ศาลใช่หรือไม่ เพราะเหตุว่าจะต้องพิจารณาว่าหลวงประดิษฐ์ฯเป็นอะไร หรือหาไม่ เค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯเป็นความคิดความเห็นอันหนึ่งของหลวงประดิษฐ์ฯ แต่ว่าหลวงประดิษฐ์ฯ มีความเห็นอย่างไรเป็นนอกเรื่องทีเดียว เพราะเหตุว่าเรื่องนี้หลวงประดิษฐ์ฯไม่ได้ทำอะไรเลย จะไปพิจารณาถึงว่าหลวงประดิษฐ์ฯจะทำอะไรคิดเห็นอะไรนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เห็นว่าผิดทำนองของศาล หรือหลักของการพิจารณาทั่วโลก ไม่ถูกหลักการพิจารณา ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเช่นนั้น

พ.ต.หลวงรณสิทธิพิชัย กล่าวว่า มีสมาชิกผู้หนึ่งติดใจสงสัยอยู่ว่า ตามที่ประธานกรรมาธิการคณะนี้หาได้พิจารณาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯด้วยไม่นั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า เท่าที่ประเด็นของคดีนี้ ได้ถามความเห็นของผู้เสนอญัตติ ทั้งผู้รับรองแล้ว ตรงกับความเห็นของคณะกรรมาธิการแล้ว ไม่มีสมาชิกคนอื่นใดแก้จะคัดค้านและเห็นว่าถูกต้องแล้ว เห็นว่าประธานฯ ควรจะดำเนินการปรึกษาต่อไป โดยมิต้องฟังเสียงอย่างอื่น เมื่อมีผู้ใดจะเห็นอย่างอื่นก็ควรจะเสนอญัตติ แต่ไม่ใช่เวลานี้

นายกรัฐมนตรี ขออนุญาตให้หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงแถลง

ทำการแทนประธานสภาฯ อนุมัติ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงกล่าวว่า ตามที่ท่านสมาชิกผู้หนึ่งเข้าใจว่าอำนาจที่มอบไปยังคณะกรรมาธิการว่าให้คณะกรรมาธิการมีสภาพเป็นศาลตุลาการนั้น ข้าพเจ้าต้องขอทักท้วงอย่างยิ่ง เพราะว่าคณะกรรมาธิการที่ตั้งไปนั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นตุลาการหรือเป็นศาลเลย และตามญัตติก็มีเพียงว่าหลวงประดิษฐ์ฯมีมลทินเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ไม่ได้เกี่ยวกับความผิดทางกฎหมาย

นายฟัก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์ กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอถือโอกาสอธิบายถึงความมุ่งหมายซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เท่าที่อธิบายไปแล้วเมื่อกี้นี้ อาจจะไม่แจ่มกระจ่างก็ได้ การที่ได้มีการเสนอญัตติให้พิจารณาหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น ก็เนื่องจาก 1 หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นสมาชิกประเภท 2 ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงแต่งตั้งขึ้นมา และเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งที่ดำเนินงานร่วมกับรัฐบาลเมื่อสมาชิกคนหนึ่งถูกกล่าวหาโดยรัฐบาลพระยามโนฯ ว่าบุคคลคนนั้นมีความคิดทำนองคอมมูนิสต์ คำกล่าวหานี้ไม่ใช่คำกล่าวหาอยู่ฉะเพาะในประเทศสยาม แต่กระจายไปทั่วโลก ทุก ๆ ประเทศ ประเทศทั้งหลายเขาจะมิเข้าใจสงสัยแหละหรือว่า สภาฯนี้มีส่วนมากเป็นคอมมูนิสต์ในเมื่อมีบุคคลคนสำคัญเข้ามารวมในสภาฯนี้ ถ้าหากว่าบุคคลคนนั้นมีความเห็นคอมมูนิสต์จริง ๆ เพราะฉะนั้นก่อนที่เราจะรับรองคน ๆ นี้เข้าไว้ สภาฯนี้ก่อนที่จะดำเนินกิจการไปร่วมกับรัฐบาล ก็ควรจะพิจารณาเสียก่อน ความคิดความเห็นของคนนี้เป็นทำนองคอมมูนิสต์หรือเปล่า ถ้าปรากฏชัดว่าความคิดความเห็นของเขาเป็นไปในทางคอมมูนิสต์แล้ว เราก็คงมติไม่ไว้วางใจถอนออกจากสมาชิกภาพ ถ้าหากว่าหลวงประดิษฐ์ฯไม่ใช่คนสำคัญก็ไม่จำเป็นจะต้องเสนอญัตติอันนี้หลวงประดิษฐ์ฯเป็นบุคคลสำคัญไม่ใช่แต่ฉะเพาะในประเทศเรา ต่างประเทศก็เห็นว่าเป็นบุคคลสำคัญ ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่พิจารณาให้เขาปกติคนที่สำคัญอยู่นั้นมีความคิดความเห็นอยู่อย่างไร เมื่อสอบสวนสักร้อยครั้งแล้ว ก็คงยืนยันอยู่อย่างนั้นและเป็นการสอบกันอย่างแจ่มแจ้ง ก็น่าจะพอว่า ความคิดความเห็นของเขาแต่เดิมเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจึงเสนอญัตติอันนี้ อย่างนี้

ขุนวรสิษฐ์ดรุณเวทย์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดหนองคาย กล่าวว่า ที่ท่านสมาชิกกล่าวเมื่อกี้ก็ชอบอยู่ ข้าพเจ้าข้องใจในเรื่องญัตติ ว่าญัตติที่ตั้งไปนั้นเป็นญัตติที่ตั้งว่าหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ หรือมีความคิดเห็นในทางคอมมูนิสต์ การที่เราจะวินิจฉัยก็อาจจะเป็นไปได้ทั้ง 2 อย่าง 2 แง่ ถ้าหากว่าญัตติที่ตั้งไปนั้นเป็นญัตติที่หลวงประดิษฐ์ฯเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เราต้องวินิจฉัยเรื่องหนึ่ง แต่ญัตติว่าหลวงประดิษฐ์ฯมีความคิดความเห็นในทางการเมืองเกี่ยวคอมมูนิสต์หรือไม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เดี๋ยวนี้กรรมาธิการทั้งหลายได้แสดงมาเมื่อกี้นี้บอกเพียงว่าเป็นความคิดความเห็นเท่านั้น ไม่ยืนยันว่า ญัตติของผู้เสนอเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงอยากจะทราบว่า ก่อนที่เราจะวินิจฉัย ควรจะเอาญัตติมาดูเสียก่อน ที่มีความอยู่นั้นเป็นอย่างไรแน่ เพราะเหตุว่า ถ้าหากว่าญัตตินั้นเขียนเป็นอีกอย่าง จะเขียนหรือแปลเป็นข้อ ๆ แล้วไม่ควรและไม่ชอบที่จะดำเนินการอย่างนั้น

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ที่จริงเรื่องญัตตินี้ ก่อนที่เราจะตั้งกรรมาธิการ สภานี้เป็นคนตั้งไป ท่านชอบที่จะอ่านญัตติโดยละเอียดแล้ว ไม่น่าจะมาถามในที่นี้เลย ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร พอจากนั้นในรายงานของกรรมาธิการยังเลือกญัตติของท่านมาทั้งดุ้นใส่ลงไปอีก มีปัญหาว่า ท่านจะสนับสนุนความเห็นของหลวงวรนิติฯ อย่างนั้นหรือ หรือรับรองความเห็นกรรมาธิการ

ขุนวรสิษฐ์ดรุณเวทย์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดหนองคาย กล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นท่านประธานจะถามทำไมว่า หมายความว่ากระไร

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า จะต้องอ่านกันทำไมอีก

ขุนวรสิษฐ์ดรุณเวทย์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดหนองคาย กล่าวว่า ก็เกิดความทุ่มเถียงกัน

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ท่านเห็นทางไหน ทางฝ่ายคัดค้าน หรือฝ่ายเห็นด้วย จะได้ง่ายในทางพิจารณา ไม่ใช่ว่าจะตีสำนวนเฉย ๆ จะต้องออกความเห็นว่าจะเอาข้างไหน

นายกิมเส็ง สินธุเสก ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี กล่าวว่า เรื่องนี้เมื่อมีผู้เสนอขึ้นราววันที่ 4 มกราคม กิจการที่ได้ดำเนินมาสำหรับกรรมาธิการพร้อมทั้งผู้เชี่ยวชาญ [illegible] ท่าน ก็ได้พิจารณามาเป็นเวลานาน และท่านประธานกรรมาธิการก็ได้ชี้แจงแล้ว เรื่องเหล่านี้พิจารณาโดยรอบคอบถี่ถ้วนแล้ว มีความคิดเห็นเป็นอย่างไร ท่านประธานก็กรุณาส่งให้แก่สมาชิกทั่วถึงทุก ๆ ท่าน สมาชิกก็ได้อ่านรายงานนี้โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว และเมื่อเปิดประชุมนี้ ผู้ใดคัดค้านอย่างหนึ่งอย่างใดก็คัดค้านมา ปรากฏตามเท่าที่เห็นว่าไม่มีผู้ใดคัดค้าน แล้วก็ขอให้ที่ประชุมนี้ลงมติเสียที กิจการอื่นยังมีอีกมาก ลงมติว่าสำหรับคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์นี้จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ขอให้สภานี้รับหลักการในเรื่องนี้ว่า จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่เป็นเท่านั้น

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า เป็นญัตติที่ไม่ถูก ถ้าจะเป็นว่า เราจะรับความเห็นของกรรมาธิการนี้หรือไม่จึ่งจะถูก

นายกิมเส็ง สินธุเสก ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี กล่าวว่า ถูกแล้วเป็นอย่างนั้น

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่า ขอประทานพูดอีกสักเล็กน้อย เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องสำคัญ ตามที่ประธานกรรมาธิการพูดเมื่อกี้นี้ว่า สภาฯนี้ได้สั่งหรือตั้งกรรมาธิการไปนั้น ไม่ใช่ศาล ข้าพเจ้าไม่ได้กล่าวว่าศาล ข้าพเจ้าว่าสภาฯนี้ต่างหากทำหน้าที่อย่างศาล ไม่ใช่กรรมาธิการเป็นศาล กรรมาธิการเป็นผู้รับใช้สภาฯนี้ต่างหาก และข้าพเจ้าเห็นว่าตามที่ท่านสมาชิกผู้เสนอญัตติได้กล่าวเมื่อกี้นี้ว่า มีคำกล่าวหา แม้แต่ต่างประเทศก็ตาม ว่าหลวงประดิษฐ์ฯเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น ข้าพเจ้าก็ยังมีความเห็นว่า ทั้งนี้ก็เนื่องจากเค้าโครงการณ์ของคุณหลวงประดิษฐ์ฯนั้นเอง เพราะเหตุว่า พระยามโนฯได้ปิดสภาฯก็ได้อ้างว่าสมาชิกส่วนมากในสภาฯนี้มีความคิดน้อมไปในทางคอมมูนิสต์

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ขอซ้อมความเข้าใจผิด ท่านมีความหมายว่า หลักการที่กรรมาธิการพิจารณานี้ยังไม่ละเอียดพอ ขอให้พิจารณาเพิ่มเติมไม่ใช่หรือไม่

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร กล่าวว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าควรจะพิจารณาเพิ่มเติม และควรจะเอาเค้าโครงการณ์ของหลวงประดิษฐ์ฯด้วยมาพิจารณา

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ผู้ขอรับรองมา เมื่อมีผู้รับรองจะได้ลงมติให้

ไม่มีผู้รับรอง

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า เมื่อไม่มีผู้รับรองเป็นอันตกไป เพราะฉะนั้นก็มีอยู่เพียงปัญหาเดียวว่า สภาฯนี้จะรับรายงานกรรมาธิการที่เสนอมาหรือไม่ กรรมาธิการที่เสนอมานั้นมีความเห็นว่า เท่าที่ได้พิจารณามาโดยละเอียดถ่องแท้แล้ว ว่าหลวงประดิษฐ์ฯไม่มีมลทินในเรื่องคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์เลย ถ้าสภาฯนี้เห็นว่าควรจะรับคำพิจารณาของกรรมาธิการชุดนั้น โปรดยกมือขึ้น

สมาชิกยกมือขึ้นพร้อมเพรียงกัน เป็นอันว่าสภาฯรับคำพิจารณาของกรรมาธิการไว้

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นประธานของสมาชิก เวลานี้มีสมาชิกถูกกล่าวหาว่ามีมลทินในเรื่องคอมมูนิสต์ แต่บัดนี้สภาฯก็ได้รับรองแล้วว่าไม่เป็นคอมมูนิสต์ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้สมาชิกแสดงความชื่นใจต่อผู้ที่ถูกกล่าวหานี้ด้วย

สมาชิกแสดงอาการชื่นใจโดยการปรบมือพร้อมกัน

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอบคุณท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลาย ตลอดจนท่านกรรมาธิการและท่านผู้เชี่ยวชาญในการที่ได้พิจารณา และสภาฯได้ลงมติในเรื่องที่ข้าพเจ้าได้มีมลทินในครั้งก่อน และข้าพเจ้าขอปฏิญาณให้สัตย์อีกครั้งหนึ่งว่า ความคิด

เห็นของข้าพเจ้านั้นไม่ได้มีไปในทางคอมมูนิสต์เลย แม้แต่ในเรื่องโครงการณ์เศรษฐกิจที่ได้พูดกันเมื่อกี้นี้ก็ตาม ถ้าหากว่าท่านได้เทียบดูกับรายงานของท่านกรรมาธิการแล้ว ท่านก็คงจะวินิจฉัยได้เอง ข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องพูดอะไรไปให้ยืดยาวอีก และขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายด้วยจริงใจ และยินดีที่จะรับใช้สภานี้และประจญให้ถึงสุขสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นายกรัฐมนตรี กล่าวว่า เรื่องที่หลวงประดิษฐ์ฯต้องหานี้ ที่จริงข้าพเจ้ารักษาความเป็นกลางไว้ ข้าพเจ้ารู้ดีในเรื่องเหล่านี้ แต่ข้าพเจ้าไม่อยากจะแสดงออกไปให้มหาชนเห็นว่า ข้าพเจ้าเข้าข้างหลวงประดิษฐ์ฯ หรือข้าพเจ้ามีใจเอนเอียงไปในทางนั้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึ่งปิดเนื้อความเอาไว้ในใจให้เป็นไปในทางที่บริสุทธิ์ดี ที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าความยุตติธรรมหนีความยุตติธรรมไม่พ้น ความยุตติธรรมต้องเป็นความยุตติธรรม เพราะฉะนั้นจะต้องกระจ่างแจ้งออกมาให้แลเห็นชัดในวันหนึ่ง เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะรู้เต็มใจ ข้าพเจ้าก็ไม่ขยายให้แลเห็นให้ฟัง นี่ท่านจะแลเห็นได้ว่าเมื่อวันที่หลวงประดิษฐ์ฯไปจากพระนคร ในเวลาที่ลงเรือ ข้าพเจ้าไปส่ง ข้าพเจ้าได้แสดงกิริยาอะไร หนังสือพิมพ์ก็ลงแล้ว ทำไมข้าพเจ้าจึ่งแสดงกิริยาอย่างนั้น เพราะข้าพเจ้ารู้เต็มใจว่าไม่เป็นไปดังนั้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึ่งกล้าทำ ถ้าว่าจะมีใครมาฆ่าข้าพเจ้าตาย ข้าพเจ้าก็ยอมตาย คือแสดงให้แลเห็นจริงใจว่าคนดี ๆ แล้วก็เป็นไปเสียอย่างนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ข้าพเจ้าจึ่งกล้าทำ กล้ายอมให้พร่าชีวิตของข้าพเจ้า แล้วก็ได้แสดงให้คนเห็นว่า ได้เข้าไปจูบ เข้าไปกอด อะไรกันในที่นั้น ทำไมจึ่งกล้าทำเช่นนั้น ที่ทำเช่นนั้นเขาจะหาว่าข้าพเจ้าเป็นพวกเสียอีกคนหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ยอม ความยุตติธรรมต้องมี ต้องแลเห็น เพราะฉะนั้นจึ่งกล้าทำเช่นนั้น ข้าพเจ้าอยากจะให้ท่านผู้เป็นประมุขรู้สึกว่าเป็นอย่างไร จนกระทั่งมีคนถามว่าที่ทำดังนั้นไม่กลัวหรือ แต่เพราะเหตุที่ว่าคนไม่ผิดและคนดี ๆ แท้ ๆ แต่ทว่าพูดไม่ออก เพราะไม่รู้จะเอาอะไรแสดงให้แลเห็นว่าคนดีถูกกล่าวหา ถูกเอาดินหม้อทาหน้า เพราะฉะนั้นข้าพเจ้านิ่งไว้จนให้มหาชนแลเห็นให้ขาว แต่ว่านั่นแหละเรื่องอย่างนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกในใจ ข้าพเจ้าบอกกับหลวงประดิษฐ์ฯทีหนึ่งบอกว่า นี่คุณหลวงมีความรู้ดี แต่คุณหลวงขาดความชำนาญในเรื่องรู้จักมักคุ้นนิสสัยของพวกเรา ในข้าราชการยังไม่ดีแท้ ข้าพเจ้าโดนอย่างนี้มาหลายครั้งหลายหน จึ่งได้รู้สึกแต่หลวงประดิษฐ์ฯเป็นคนมีความรู้ แต่หาได้เคยชำนิชำนาญ เช่นกับเรื่องที่จะทำไปในการเมืองก็ดี คนทำราชการก็ดี จึ่งได้พลาดท่าลงนอนหงายทีเดียว เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ข้าพเจ้าชี้แจงให้ท่านเห็นเสียวันนี้ โดยที่ว่าคณะกรรมาธิการลงความเห็นบริสุทธิ์แล้ว ข้าพเจ้าจึ่งได้แสดงมา ข้าพเจ้าไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับหลวงประดิษฐ์ฯ ไม่ได้เข้าข้างหลวงประดิษฐ์ฯ แต่ว่าเมื่อสามารถแล้วข้าพเจ้าจะต้องเปิดเผย

นายไต๋ ปาณิกบุตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร กล่าวว่า ถ้าเป็นเรื่องที่ผิด เพราะว่าข้าพเจ้าไม่มีความรู้ขออภัยเสียด้วย พูดถึงเรื่องคอมมูนิสต์เกี่ยวด้วยหลวงประดิษฐ์ฯแล้ว ดูเป็นเรื่องส่วนตัวอยู่ แต่ถ้านึก ๆ ไปอย่างที่สมาชิกพูด ๆ คล้ายว่าหลวงประดิษฐ์ฯเป็นผู้ก่อการ

เปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชาธิปไตยมา ซึ่งเราได้มีโอกาสมานั่งอยู่ในที่นี้ อันหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นอันสำคัญ เราเคยขอบพระคุณผู้ก่อการเพราะอะไร เพราะเราถือว่าพวกเหล่านี้มีคุณ เป็นผู้ก่อให้เกิดสภาฯ ลำดับที่ 2 ในเรื่องที่เกี่ยวกับปิดสภาฯ คราวก่อนนี้ อ้างว่าสมาชิกส่วนมากหรือรัฐมนตรีในสภาฯ ส่วนมากจะมีความคิดเห็นไปในทางคอมมูนิสต์ที่พระยามโนฯกล่าวอย่างนั้น สภาฯของเรานอกจากหลวงประดิษฐ์ฯก็มัวหมองไปด้วย บัดนี้เราฟอกแล้ว ขาวสะอาดแล้ว ไม่มีเปื้อนอีก และความจริงนั้นก็ไม่มีเปื้อนเลย และสมควรหรือยังสำหรับวันนี้ ที่ข้าพเจ้าจะขอเสนอว่า ควรดำริว่าเราจะมีการรื่นเริงเลี้ยงกันเสียที เหตุเล็กกว่านี้เรายังรื่นเริงกัน แต่นี่เพื่อเกียรติยศแก่หลวงประดิษฐ์ฯ และซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญและของสภาฯด้วย แต่การรื่นเริงนี้ไม่กะทบกระเทือนในทางราชการ เดี๋ยวจะมีสมาชิกมาโต้ในเรื่องเงิน เราจะบริจาคสำหรับผู้ยินดีเท่านั้น

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอรับไปแล้วจะบอกให้ท่านทราบเมื่อหมดการประชุมนี้แล้ว แต่ไม่ใช่เวลานี้ เพราะเรายังมีอยู่อีกหลายเรื่อง

ร.ต.เนตร์ พูนวิวัฒน์ กล่าวว่า เรื่องนี้ไม่ใช่ข้องใจในประเด็น เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องที่ข้องใจในสภาฯเท่านั้น ข้องใจทั้งประชาชนด้วย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้ส่งรายงานเรื่องนี้ส่งให้กองโฆษณา และแล้วให้หนังสือพิมพ์เพื่อลงข่าวอีกครั้งหนึ่งด้วย

ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมอย่างเปิดเผย ไม่มีอะไรปิดบังเลย เพราะฉะนั้นส่งได้เต็มที่ ท่านกรรมาธิการถ้าจะกลับก็เชิญได้ หมดเรื่องแล้ว และขอขอบใจกรรมาธิการเสียหน่อย ก่อนที่ท่านจะลาไป

สมาชิกได้ปรบมือขึ้นพร้อมกัน เพื่อขอบใจกรรมาธิการชุดนั้น

ฯลฯ

หมวดที่ 4
แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นายปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการพยายามสร้างสังคมไทยให้มีระบบการเมือง, เศรษฐกิจ และทัศนะสังคม ที่เป็นประชาธิปไตยและที่เป็นประโยชน์แก่ราษฎร นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎรในการอภิวัฒน์ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย นับจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 จนถึงฉบับปี พ.ศ. 2489

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ที่ยึดถืออย่างเสมอต้นเสมอปลายในทัศนะที่ว่า การสร้างสังคมไทยให้มีประชาธิปไตยทางการเมืองที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นแบบการปกครองที่ยึดถือมติปวงชนเป็นใหญ่นั้น จะต้องดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ และการสร้างทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย

บทความที่เลือกสรรเพื่อการจัดพิมพ์ในหมวดแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยนี้ ประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475, บทความเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยในด้านของตัวบทรัฐธรรมนูญ, วิธีการเลือกตั้งที่เสมอภาคของราษฎร, ระบบบริหารที่ปฏิบัติเพื่อราษฎร, และระบบฝ่ายตุลาการที่มีความเป็นอิสระและเที่ยงธรรม

นอกจากนี้ บทความอีกส่วนหนึ่งเป็นปาฐกถาของนายปรีดี พนมยงค์ที่แสดงไว้แก่สมาคมนักเรียนไทยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นแง่คิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการระบบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ และแง่คิดที่เป็นบทเรียนให้แก่ขบวนการนักเรียนนิสิตนักศึกษา ที่ได้ต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

4.1
คณะราษฎร กับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน

สวัสดีด้วยความเคารพอย่างยิ่ง แด่ประชาชนชาวไทยผู้รักชาติ รักประชาธิปไตยที่มีใจเป็นธรรมทั้งหลาย

ด้วยคุณเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ประธานคณะอำนวยการงาน "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" ได้แจ้งมายังผมว่า เนื่องด้วยวันที่ 24 มิถุนายน 2525 เป็นวันครบรอบ 50 ปีแห่งประชาธิปไตยในประเทศไทย องค์การเอกชนและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในประเทศจึงได้ร่วมกันกำหนดที่จะจัดให้มีงาน "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" ขึ้น ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 24-27 มิถุนายน 2525 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ที่ได้อุทิศตนเพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย

2. สะท้อนปัญหาการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

3. เผยแพร่หลักการประชาธิปไตยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

4. เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของรัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. สร้างความสมานฉันท์ในบรรดากลุ่มประชาธิปไตย

ผมขอขอบคุณท่านประธานกับกรรมการอำนวยการและองค์การเอกชนกับบุคคลต่าง ๆ ในการที่ท่านทั้งหลายได้ระลึกถึงผู้อุทิศตนเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย และในการที่ท่านทั้งหลายมีความปรารถนาดีที่จะดำเนินการต่อไปเพื่อให้ชาติไทยบรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตยสมบูรณ์ตามแนวทางแห่งวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น

อนึ่ง ท่านประธานฯแจ้งว่าคณะอำนวยการฯเห็นว่าผมเป็นผู้มีส่วนในการสถาปนาการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย จึงใคร่จะได้สุนทรพจน์ของผมเพื่อแสดงให้ปรากฏแก่ประชาชนชาวไทยในช่วงเวลาเปิดงานนั้น ผมยินดีสนองความปรารถนาของท่านทั้งหลาย

ส่วนเรื่องที่ควรกล่าวในสุนทรพจน์นั้น ผมคำนึงว่านอกจากท่านทั้งหลายและประชาชนชาวไทยผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย ที่มีใจเป็นธรรมเห็นว่าคณะราษฎรได้อุทิศตนรับใช้ชาติเพื่อสร้างประชาธิปไตยแล้ว ก็ยังมีบุคคลจำนวนหนึ่งที่ตั้งตนเป็นปรปักษ์ได้ดำเนินการโดยตนเองบ้าง และโดยใช้ลูกสมุนบ้าง ใส่ร้ายคณะราษฎรด้วยประการต่าง ๆ ที่ตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของท่านทั้งหลาย และยิ่งข่าวการที่ท่านทั้งหลายริเริ่มงาน "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" ได้พัฒนาขยายกว้างขึ้นแล้วฝ่ายตั้งตนเป็นปรปักษ์ต่อคณะราษฎรก็ได้ทวีการใส่ร้ายคณะราษฎรยิ่งขึ้น และถึงขีดสูงสุดเมื่อไม่นานมานี้โดยมีผู้เขียนบทความเผยแพร่ที่ใช้หัวเรื่องว่า "เผด็จการยุคแรก" กล่าวเบิกเรื่องมีความดังต่อไปนี้

"เผด็จการยุคแรกฟักตัวขึ้นในระบอบประชาธิปไตยที่ "คณะราษฎร" ได้สถาปนามันขึ้นมาเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 "ผู้เผด็จการ" คนแรกก็ไม่ใช่ใครที่ไหน บุคคลสำคัญใน "คณะราษฎร" นั่นเอง หลังจากที่ทอด "เงา" ของเขาจากชัยชนะในการปราบ "ขบถบวรเดช" เดือนตุลาคม 2476 ให้เด่นชัดขึ้นมาทีละน้อยชั่วเวลาไม่ถึง 7 ปี เขาก็ได้ครองอำนาจ "เผด็จการ" เต็มตัว ผู้คนหวาดหวั่นกลัวกันทั้งแผ่นดิน"

"ต่อคำถามที่ว่าเหตุใด "คณะราษฎร" จึงด่วนทำลายอุดมการณ์ประชาธิปไตยเร็วนัก คนร่วมสมัยกับ "คณะราษฎร" คงให้คำตอบไม่ได้ชัดเจน โดยเฉพาะสมาชิกของ "คณะราษฎร" เอง เพราะภาวการณ์ภายนอกและสถานการณ์ภายใน "คณะราษฎร" ได้เอื้ออำนวยจนทุกคนเห็นเป็นความจำเป็นที่จะมอบอำนาจที่ได้มาให้รวมศูนย์อยู่ที่หลวงพิบูลสงครามแต่ผู้เดียว..."

บทความดังกล่าวเป็นการใส่ร้ายสมาชิกคณะราษฎรทุกคนเพื่อให้เสียชื่อเสียงและถูกดูหมิ่นเกลียดชัง แต่อันที่จริงนั้นสมาชิกคณะราษฎรมากมายหลายคนได้อุทิศตนต่อสู้จอมพลพิบูลสงครามในกรณีที่ท่านผู้นี้ปฏิบัติผิดหลักประชาธิปไตย อันเป็นผลให้ท่านต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และอีกหลายกรณีที่ผู้ต่อต้านท่านผู้นั้นต้องถูกจองจำหรือต้องลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศ สมาชิกฯที่เสียหายหรือทายาทจึงมีสิทธิขอให้ศาลยุติธรรมพิจารณาผู้ใส่ร้ายนั้นได้ บทความดังกล่าวข้างบนนั้นจึงขัดต่อวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการฯ

ฉะนั้นเพื่อให้เรื่องในสุนทรพจน์ของผมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการฯ ผมจึงขอเสนอเรื่อง **"คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน"**

ผมขอเรียนว่า เพื่อทุ่นแรงออกเสียงของผมที่ชราแล้ว ผมจึงขอให้ประธานสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสเป็นผู้อ่านข้อเขียนของผมต่อไปนี้ ส่วนข้อสรุปท้ายนั้นผมจะกล่าวเอง

1. ชื่อของคณะราษฎร

1.1 สถานการณ์ก่อตั้งคณะการเมืองในสมัยสมบูรณาฯ

ในบรรดาเหตุหลายประการซึ่งเกจิอาจารย์ที่ตั้งตนเป็นปรปักษ์ต่อคณะราษฎรได้เสาะหาเอามาโจมตีคณะราษฎรนั้น ก็มีประการหนึ่งที่ท่านกับพวกได้สั่งสอนสานุศิษย์ว่าผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายนฯ เรียกตนเองว่า "คณะราษฎร" โดยราษฎรไม่รู้เห็นด้วย อันเป็นการจูงใจให้สานุศิษย์ไม่ยอมรับรู้การมีอยู่ของคณะราษฎรตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ผมจึงขอให้ท่านที่ยังมีชีวิตอยู่และจำความสมัยสมบูรณาฯ โปรดระลึก และท่านที่เกิดภายหลังสมัยนั้นโปรดศึกษาถึงสถานการณ์ก่อตั้งคณะการเมืองสมัยบูรณาฯและเกี่ยวกับวิชาการแท้จริงดังต่อไปนี้

(1) ในสมัยสมบูรณาฯนั้น บุคคลไม่มีสิทธิรวมกันก่อตั้งคณะการเมือง ฉะนั้นการก่อตั้งคณะการเมืองจึงต้องทำเป็นการลับ และยิ่งเป็นคณะการเมืองที่มีวัตถุประสงค์ล้มระบบสมบูรณาฯแล้วก็ยิ่งต้องก่อตั้งคณะเป็นการลับมาก ไม่อาจประกาศป่าวร้องให้ราษฎรหรือประชาชนจำนวนมากเข้ามาร่วมในคณะการเมืองได้

ฉะนั้นจะนำเอาตัวอย่างของ “คณะเก๊กเหม็ง” ภายใต้การนำของซุนยัดเซ็นมาใช้แก่คณะการเมืองไทยในระบบสมบูรณาฯไม่ได้ เพราะคณะเก๊กเหม็งอาศัยเขตสัมปทานที่รัฐบาลจีนให้แก่ต่างประเทศนั้นป่าวร้องให้ชาวจีนจำนวนมากเข้ามาร่วม

(2) ผู้เริ่มก่อตั้งคณะราษฎร 7 คนที่ปารีสนั้นเป็นราษฎรไทยสมบูรณ์ ต่อมาได้ดำเนินการลับตามสภาพที่เหมาะสมสมัยนั้นร่วมกับราษฎรไทยอีกกว่าหนึ่งร้อยคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรเป็นประเภท ดี 1 ซึ่งเป็นกองหน้า แล้วมีราษฎรประเภท ดี 2., ดี 3., อีกมากมายที่สนับสนุนและสมทบกับกองหน้า ทั้งนี้แสดงชัดเจนว่าราษฎรไทยจำนวนพอสมควรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายนนั้นรู้เห็นด้วย ฉะนั้นจึงต่างกับผู้ที่ต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์จีนซึ่งต้องการใช้วิธีชนบทล้อมเมือง จึงต้องการให้มีพลเมืองจำนวนล้าน ๆ คนรู้เห็นด้วยซึ่งจะต้องทำการรบกับรัฐบาลให้ถึงแก่ล้มตายจำนวนมาก ๆ

(3) ขอให้นักวิชาการที่มีใจเป็นธรรมตรวจค้นว่ามีตำรารัฐศาสตร์ของประเทศใดบ้างที่สอนว่า ถ้าจะตั้งเป็นคณะหรือพรรคการเมืองที่แปลชื่อเป็นภาษาไทยว่า “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” ไซร้ ก็จะต้องเสนอให้ราษฎรหรือประชาชนจำนวนเท่าใดรู้เห็นด้วยก่อน

ถ้าสมมุติว่านักวิชาการผู้ใดยืนยันว่ามีตำรา รัฐศาสตร์เช่นนั้น ก็ขอได้โปรดวินิจฉัยด้วยว่าในสมัยที่บางรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ตั้งพรรคการเมืองได้นั้นมีคนตั้งพรรคชื่อว่า “พรรคราษฎร”, “พรรคประชาชน”, และ “พรรคสหประชาชนไทย” (จอมพลถนอมฯ เป็นหัวหน้า) แต่มีดอกเตอร์หรือนักวิชาการใดบ้างทักท้วงว่าพรรคเหล่านั้นเรียกตนเองตามชื่อดังกล่าวโดยราษฎร, หรือประชาชน, หรือประชาไทยมิได้รู้เห็นด้วย?

1.2 การรับรองชื่อคณะราษฎร์โดยผู้สำเร็จราชการพระนครแทนองค์พระมหากษัตริย์, และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ประมุขของปวงราษฎรไทย รับรองชื่อของคณะราษฎร ตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475

เอกสารหลักฐานแท้จริงของทางราชการแสดงชัดแจ้งว่า เมื่อคณะราษฎรได้แสดงตนเปิดเผย แก่ราษฎรในเช้าวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว ผู้สำเร็จราชการพระนครแทนองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งเป็นประมุขของปวงชนราษฎรไทยได้ทรงรับรองชื่อของคณะราษฎรดังต่อไปนี้

(1) ก่อน 24 มิถุนายน 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จไปประทับฤดู ณ หัวหิน พระองค์จึงทรงแต่งตั้งสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตร กรมพระนครสวรรค์ฯ ดำรงตำแหน่ง "ผู้สำเร็จราชการพระนคร" มีพระราชอำนาจแทนพระมหากษัตริย์ ครั้นถึงเวลาเช้าของวันที่ 24 มิถุนายน 2475คณะราษฎร์ได้อัญเชิญสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตร กรมพระนครสวรรค์ฯ ไปประทับ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ครั้นแล้วสมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์นั้นทรงมีคำประกาศซึ่งแสดงถึงการรับรองคณะราษฎรรวมอยู่ด้วยกันดังต่อไปนี้

คำประกาศ
ของผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร

ด้วยตามที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ โดยมีความประสงค์ ข้อใหญ่ที่จะให้ประเทศสยามมีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น

ข้าพเจ้าขอให้ทหาร ข้าราชการ และราษฎรทั้งหลายช่วยกันรักษาความสงบ อย่าให้เสียเลือดเนื้อคนไทยด้วยกันโดยไม่จำเป็น

(ลงนาม) บริพัตร

(2) เวลา 16.00 น. ของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารได้เชิญคณะเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ ไปประชุมร่วมกับคณะราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อพิจารณาทำข้อตกลง

(2) เวลา 16.00 น. ของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารได้เชิญคณะเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ ไปประชุมร่วมกับคณะราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อพิจารณาทำข้อตกลง
กับคณะราษฎรในระเบียบการที่กระทรวงพึงปฏิบัติ ซึ่งได้ตกลงกันดังต่อไปนี้

ข้อตกลงในระเบียบการที่กระทรวงพึงปฏิบัติ

พระที่นั่งอนันตสมาคม
วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475

วันนี้ เวลา 16.00 นาฬิกา คณะเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ ได้ตกลงกับคณะราษฎรด้วยวิธีปฏิบัติราชการว่า

1. ถ้าราชการปกติอันเป็นระเบียบแบบแผนการณ์และเคยปฏิบัติมาแล้ว ก็ให้ปฏิบัติไปตามเคย

2. ถ้าเป็นราชการที่เคยนำความขึ้นกราบบังคมทูล ก็ให้นำเสนอผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารจงทุกเรื่อง

3. ถ้ามีเหตุขัดข้องหรือสงสัย ก็ขอให้นำข้อนั้น ๆ มาหารือต่อผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารได้

4. ให้ทุกกระทรวงบอกไปยังกรมขึ้นของกระทรวงนั้นให้ทราบทั่วกันว่า เวลานี้ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารได้เป็นผู้ใช้ "อำนาจการปกครองชั่วคราว" ส่วนกิจการในหน้าที่ให้คงปฏิบัติราชการไปตามเคย อย่าให้มีการตื่นเต้น

(ลงพระนาม) ศุภโยค (พระองค์เจ้า)

ธานี (พระองค์เจ้า)
พิชัยญาติ (เจ้าพระยา)
ศรีธรรมาธิเบศ (เจ้าพระยา)
ราชนิกูล (พระยา)
พิพิธสมบัติ (พระยา)
(ลงพระนาม) วิมวาทิตย์ (หม่อมเจ้า)
(ลงนาม) มโหสถศรีพิพัฒน์ (พระยา)
วิทยาปรีชามาตย์ (พระยา)
ประเสริฐสงคราม (พระยา)

(3) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จจากหัวหินกลับกรุงเทพฯโดย ขบวนรถไฟพิเศษเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน เวลา 19.45 น. เสด็จลงที่สถานีรถไฟจิตรลดา เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน เวลา 0.37 น. แล้วเสด็จไปประทับที่วังสุโขทัย โปรดเกล้าฯ ให้คณะราษฎรเข้าเฝ้าที่วังสุโขทัย เวลา 11.00 น. ของวันที่ 26 มิถุนายนนั้น

ผู้แทนคณะราษฎรได้ไปเฝ้าตามพระกระแสรับสั่งและนำร่างพระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินพุทธศักราช 2475 ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อขอพระมหากรุณาทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทาน

ขณะนั้นยังมิได้มีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินหรือรัฐธรรมนูญที่จำกัดพระราชอำนาจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯจึงยังทรงมีพระราชอำนาจที่จะกระทำการใด ๆ แทนปวงชนชาวสยามได้อย่างสมบูรณ์โดยไม่ต้องมีบุคคลที่ได้รับอำนาจให้เป็นตัวแทนของปวงชนชาวสยามเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯได้ทรงมีพระกรุณาธิคุณลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดนั้นซึ่งมีข้อความแสดงถึงการทรงรับรองให้คณะราษฎรมีฐานะถูกต้องตามกฎหมายด้วย ดังมีความต่อไปนี้

พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พุทธศักราช 2475

การที่คณะราษฎรคณะหนึ่งซึ่งมีความปรารถนาอันแรงกล้า ในอันที่จะแก้ไขขจัดความเสื่อมโทรมบางประการของรัฐบาลสยามและชาติไทยให้หายไป แล้วจะพากันจรรโลงสยามรัฐและชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวรมั่นคงเท่าเทียมกับชาติและประเทศอื่นต่อไป จึ่งพากันยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้มีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินขึ้นเป็นข้อใหญ่ แล้วร้องขอไปยังเราเพื่อให้เรายังคงดำรงเป็นกษัตริย์แห่งสยามรัฐต่อไปภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ทั้งนี้แม้ว่าการจะได้เป็นไปโดยขัดกับความพอพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์และขัดใจสมาชิกในรัฐบาลเดิมบางคนก็ดีก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้นในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเจริญรุ่งเรืองแล้วเท่าไร ๆ ก็ไม่อาจจะก้าวล่วงการนี้เสียได้ ถึงกระนั้นก็เพิ่งปรากฏเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของโลกที่การได้เป็นไปได้ราบรื่นปกติมิได้รุนแรง

และแม้ว่าจะได้อันเชิญพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบางคนมาประทับและไว้ในพระที่นั่งอนันตสมาคมก็เพียงเพื่อประกันภัยของคณะ และเพื่อให้การดำเนินลุล่วงไปได้เท่านั้น หาได้กระทำการประทุษร้ายหรือหยาบหยามอย่างใด ๆ และไม่มุ่งหมายจะกระทำเช่นนั้นด้วย ได้แต่บำรุงไว้ด้วยดีสมควรแก่พระเกียรติยศทุกประการ

"อันที่จริงการปกครองด้วยวิธีมีพระธรรมนูญการปกครองนี้ เราก็ได้ดำริอยู่ก่อนแล้ว ที่คณะราษฎรคณะนี้กระทำมาเป็นการถูกต้องตามนิยมของเราอยู่ด้วย และด้วยเจตนาดีต่อประเทศชาติอาณาประชาชนแท้ ๆ จะหาทางกระทำหรือแม้เพียงเจตนาชั่วร้ายแม้แต่น้อยก็มิได้"

เหตุนี้ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกำหนดนี้ให้เรียกว่า "พระราชกำหนดนิรโทษกรรม ในความเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พุทธศักราช 2475"

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชกำหนดนี้ตั้งแต่ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นต้นไป

มาตรา 3 บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นเหล่านั้น ไม่ว่าของบุคคลใด ๆ ในคณะราษฎรนี้ หากว่าจะเป็นการละเมิดบทกฎหมายใด ๆ ก็ดี ห้ามมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมายเลย

ประกาศมา ณ วันที่ 26 มิถุนายน พุทธศักราช 2475
"(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร."

1.3 แม้ว่าสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนครแทนองค์พระมหากษัตริย์ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงรับรองคณะราษฎรซึ่งถือได้ว่าได้ทรงกระทำแทนราษฎรแล้วก็ดี แต่ราษฎรไทยจำนวนมากก็ได้รับรองคณะราษฎรโดยตรงด้วย

เมื่อคณะราษฎรได้แสดงตนเปิดเผยต่อราษฎรตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมาราษฎรที่ทราบเรื่องเป็นจำนวนมากนั้นก็ได้ตอบรับเห็นดีเห็นชอบในการปฏิบัติของคณะราษฎร จะมียกเว้นก็เพียงคนจำนวนน้อยที่นิยมชมชอบระบบสมบูรณาฯ ยิ่งกว่าองค์พระมหากษัตริย์หรือ "ผู้เกินกว่าราชา" (Ultra Royalists)

ฝ่ายคณะราษฎรและรัฐบาลของคณะราษฎรได้ขออาราธนาคณะสงฆ์ซึ่งราษฎรไทยส่วนมากนับถือนั้นได้โปรดสั่งวัดทุกวัดในราชอาณาจักรช่วยชี้แจงแก่ทายกทายิกาถึงการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯซึ่งทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานระบบการปกครองแผ่นดินประชาธิปไตยตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ซึ่งคณะราษฎรได้ขอพระราชทานในนามของราษฎร และต่อมาเมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้รัฐธรรมนูญถาวรฉบับ 10 ธันวาคม 2475 แทนฉบับชั่วคราว 27 มิถุนายนนั้นแล้ว คณะราษฎรและรัฐบาลของคณะราษฎรก็ได้ขออาราธนาคณะสงฆ์โปรดสั่งวัดทุกวัดให้ชี้แจงแก่ทายกทายิกาดังกล่าวแล้ว อนึ่ง กระทรวงธรรมการได้ขอให้หัวหน้ามุสลิมชี้แจงแก่มุสลิมไทยและหัวหน้าคริสตศาสนาชี้แจงแก่คริสตศาสนิกไทยทั่วราชอาณาจักรเช่นเดียวกัน กระทรวงธรรมการก็ได้รายงานยืนยันถึงการที่ทายกทายิกาและมุสลิมไทยรวมทั้งคริสตศาสนิกไทยได้อนุโมทนาเห็นชอบในการที่คณะราษฎรได้ปฏิบัติไปนั้น พร้อมทั้งสนับสนุนที่จะให้คณะราษฎรและรัฐบาลของคณะราษฎรปฏิบัติให้สำเร็จตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร กระทรวงธรรมการได้ยืนยันด้วยว่าโรงเรียนทั่วราชอาณาจักรสมัยนั้นได้สอนให้นักเรียนเข้าใจระบบปกครองประชาธิปไตยและหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ส่วนกระทรวงมหาดไทยก็ได้ยืนยันว่าเจ้าหน้าที่ปกครองได้ปฏิบัติการให้เจ้าหน้าที่ชั้นจังหวัด, อำเภอ, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ประชุมชี้แจงให้ราษฎรให้ทราบและเข้าใจการปกครองที่พระมหากษัตริย์พระราชทานโดยคำร้องขอของคณะราษฎร และหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ผลปรากฏว่าราษฎรจำนวนส่วนข้างมากที่สุด (ยกเว้นบุคคลจำนวนน้อยดังกล่าวแล้ว) ได้เห็นชอบด้วยกับการที่คณะราษฎรได้ทำไปเพื่อราษฎร

อนึ่ง ในระหว่าง 13 ปีเศษที่คณะราษฎรรับผิดชอบในการบริหารแผ่นดินและในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน คณะราษฎรและคณะรัฐบาลของคณะราษฎรได้จัดให้มีงานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นประจำปี (ยกเว้นบางปีในระหว่างสงครามและบางกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน) ทั้งในกรุงเทพฯและในต่างจังหวัดทุก ๆ จังหวัดซึ่งแสดงให้ราษฎรทราบถึงการปฏิบัติของรัฐบาลของคณะราษฎรได้ทำไปตามระบบประชาธิปไตยและตามหลัก 6 ประการซึ่งไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทักท้วงว่าคณะราษฎรตั้งคณะราษฎรขึ้นโดยราษฎรไม่รู้เห็นด้วย

1.4 เหตุที่เรียกชื่อคณะของผู้ก่อการฯว่า "คณะราษฎร"

ก่อนที่ผู้คิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองฯหลายคนหลายกลุ่มจะได้รวมเป็นคณะเดียวกันนั้นแต่ละกลุ่มก็มีชื่อเสียงของตนเองบ้าง และยังไม่มีชื่อกลุ่มของตนบ้าง แต่เมื่อผู้คิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้รวมเป็นคณะเดียวกันแล้ว ก็ได้ใช้ชื่อคณะเดียวกันว่า "คณะราษฎร" ตามที่ผมได้เสนอในที่ประชุมก่อตั้งคณะราษฎรที่กรุงปารีสเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 (ค.ศ. 1927) ต่อจากนั้นมาผู้ที่เข้าร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่อยู่ในต่างประเทศและที่อยู่ในประเทศไทยก็ใช้ชื่อคณะว่า "คณะราษฎร" ดังที่ปรากฏตามคำแถลงการของคณะราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งผู้สำเร็จราชการพระนครแทนองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ประมุขของปวงราษฎรไทยและราษฎรไทยได้รับรองชื่อของคณะราษฎรดังกล่าวมาแล้วในข้อ 1.1, 1.2, และ 1.3 ส่วนผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองฯที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ปฏิญญาณตนในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ว่าจะซื่อสัตย์ต่อคณะราษฎรและจะช่วยรักษาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง อนึ่ง คณะรัฐมนตรีตั้งแต่ชุดแรกและต่อ ๆ มาอีกหลายชุดนั้นก็ได้แถลงยืนยันต่อสภาผู้แทนราษฎรที่ถือเอาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรเป็นนโยบายของรัฐบาลนั้น ๆ ด้วย (ท่านผู้สนใจอาจศึกษาจากเอกสารหลักฐานของทางราชการได้)

เหตุที่ผมใช้ชื่อ *"คณะราษฎร"* นั้นคือ

1.4.1 ความเป็นมาของศัพท์ไทย "คณะ" และ "พรรค"

การร่วมกันทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าการปกครองที่พระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมายนั้นผู้ร่วมคิดกระทำการก็ต้องจัดตั้งองค์การหรือสมาคมการเมืองที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Political Party" หรือที่เรียกโดยย่อว่า "Party"

(1) เมื่อก่อน พ.ศ. 2475 นั้น ปทานุกรมของกระทรวงธรรมการก็ดีและทางราชการก็ดี ยังมิได้ใช้คำว่า "พรรค" เพื่อเรียกองค์การหรือพรรคการเมือง หากทางราชการทหารเรือได้ใช้คำว่า "พรรค" เพื่อหมายถึงเหล่าต่าง ๆ ของทหารเรือ ซึ่งแยกเป็น 3 เหล่าใหญ่คือ (1) "พรรคกลิน" หมายถึงเหล่าทหารเรือที่เป็นช่างกล

ประจำท้องเรือ (2) “พรรคนาวิกโยธิน” หมายถึงเหล่าทหารเรือที่ประจำการพลรบฝ่ายรบ (3) “พรรคนาวิน” หมายถึงเหล่าทหารเรือที่ประจำการพลรบ

สมัยนั้นนักวิชาการใช้คำไทยว่า “คณะ” แปลคำอังกฤษ “Party” ที่ย่นย่อมาจากคำเดิม “Political Party” เช่นแปลคำว่า “Conservative Party” ว่า “คณะคอนเซอร์เวทีฟ”, แปลคำ “Socialist Party” ว่า “คณะโซเชียลิสต์” และแปลคำ “Chinese Nationlist Party” หรือคำจีน “ก๊วะมิ่นตั๋ง” เป็นภาษาไทยว่า “คณะชาติจีน” หรือ “จีนคณะชาติ” ซึ่งนิยมเรียกจีนก๊วะมินตั๋งว่าจีนคณะชาติติดต่อมาจนทุกวันนี้ มิใช่เรียกว่า “พรรคชาติจีน”, “จีนพรรคชาติ”

ฝ่ายองค์การหรือสมาคมการเมืองที่ประกอบขึ้นเมื่อ ร.ศ.130 เพื่อล้มระบบสมบูรณาฯในประเทศไทยก็ได้ใช้คำว่า “คณะ” เรียกองค์การเมืองหรือสมาคมการเมืองนั้นว่า “คณะ ร.ศ.130”

ผมขอให้ท่านที่สนใจประวัติภาษาไทยโปรดสังเกตหลักฐานเอกสารแท้จริงก็จะพบได้โดยไม่ยากว่า ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้พระราชทานธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 แล้ว ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันจัดตั้งองค์การหรือสมาคมการเมือง อันมีวัตถุประสงค์จารีตนิยม (Conservatism) โดยใช้ชื่อว่า “คณะชาติ” ซึ่งมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นเลขาธิการ ท่านผู้นี้เป็นเปรียญมีความรู้ภาษาบาลีและภาษาไทย อีกทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส แต่เมื่อปทานุกรมหรือพจนานุกรมไทยยังมิได้ใช้คำว่า “พรรค” เพื่อเรียกองค์การหรือสมาคมการเมือง หลวงวิจิตรฯจึงได้ใช้คำว่า “คณะ” เพื่อเรียกองค์การหรือสมาคมการเมืองของตน

(2) เมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปฯ ครั้งดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น “หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร” ได้ทรงแนะนำให้ใช้คำไทยว่า “คณะพรรค” เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ “Political Party” หรือที่ย่นย่อว่า “Party”

ส่วนทางราชการได้รับรองใช้คำว่า “คณะพรรค” เพื่อเรียกองค์การหรือสมาคมการเมืองตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ดังปรากฏในมาตรา 14 มีความว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพ... การตั้งคณะพรรคการเมือง ...”

ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับ 24 มีนาคม มาตรา 39 ได้เปลี่ยนคำว่า "คณะพรรคการเมืองของรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 เป็น "พรรคการเมือง" คือตัดคำว่า "คณะ" ที่นำหน้าคำว่า "พรรค" ออกไปจึงเป็นอันว่าคำว่า "พรรคการเมือง" เพิ่งเริ่มใช้เป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2492

ข้อสังเกต

(ก) ตามประวัติคำไทย *"คณะ"*, *"พรรค"* ดังกล่าวมาแล้วนั้น ชื่อของคณะราษฎรที่ตั้งขึ้นในสมัยที่ปทานุกรมของกระทรวงธรรมการและรัฐธรรมนูญไทยไทยยังมิได้ใช้คำว่า *"พรรค"* เพื่อหมายเรียกองค์การหรือพรรคการเมืองนั้น จึงหมายถึงพรรคการเมืองที่ใช้ชื่อว่า *"ราษฎร"* เอกสารภาษาอังกฤษสมัยนั้นเรียกคณะราษฎรว่า "People's Party"

(ข) สารานุกรมจีนชื่อ *"ขือเจี่ย จือขือ เหนียนเจี้ยน"* แปลว่า *"ความรู้แห่งโลกประจำปี"* และสารานุกรมจีนชื่อ *"ขือเจี่ย จือขื่อ" "ขือเจี่ย"* แปลว่า *"ความรู้แห่งโลก"* พิมพ์ที่ปักกิ่งติดต่อกันมาหลายปีนั้นได้เรียกองค์การหรือพรรคการเมืองเป็นภาษาจีนว่า *"ตั่ง"* เช่น *"เซียนโล้กังฉันตั่ง"*, *"ไทก๊วะกังฉันตั่ง"* ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผู้แปล *"เซียนโล้กังฉันตั่ง"* ว่า *"พรรคคอมมิวนิสต์แห่งสยาม"* ที่อ้างว่าตั้งขึ้นในสยามตั้งแต่ ค.ศ. 1927 (พ.ศ.2470) และแปลว่า *"ไท้ก๊วะกังฉันตั่ง"* ที่อ้างว่าตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1942 (พ.ศ. 2485) นั้นว่า *"พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย"* จึงมีปัญหาว่าโดยเหตุที่คำไทย *"พรรค"* เพิ่งมีผู้นำเอามาใช้เรียกคณะหรือพรรคการเมืองดังที่ผมได้กล่าวไว้ใน 1.3.1 (1) และ (2) นั้นซึ่งเป็นเวลาหลายปีที่องค์การทั้งสองนั้นอ้างว่าได้ตั้งขึ้นในสยามหรือประเทศไทยนั้น องค์การทั้งสองจะแปลชื่อองค์การของตนเป็นภาษาไทยโดยวิธีทับศัพท์จีน "ตั่ง" หรือใช้คำไทยว่าอะไร?

1.4.2 เหตุที่ใช้คำว่า "ราษฎร" เป็นชื่อของคณะ

ในการที่ผมเสนอให้คณะใช้ชื่อของคณะว่า "คณะราษฎร" นั้นก็เพราะผู้ก่อการฯทุกคนเป็นราษฎรไทยแท้จริง และสมาชิกคณะราษฎรทั้งหลายยอมอุทิศตนและความเหนื่อยยากเพื่อราษฎรให้บรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตย ดังที่นักประชาธิปไตยส่วนมากย่อมทราบว่าประธานาธิบดีลินคอล์นได้สรุปคำว่า "ประชาธิปไตย" ไว้อย่างเหมาะสมว่า "รัฐบาลของราษฎร, โดยราษฎร, เพื่อราษฎร"

1.4.3 คำว่า "ผู้ก่อการฯ"

ผมได้เสนอที่ประชุมก่อตั้งเห็นชอบด้วยว่า ในการก่อตั้ง "คณะ" หรือ "สมาคมการเมือง" นั้นจะต้องมี "ผู้ก่อการ" ที่มาภาษาอังกฤษเรียกว่า "Promoters" ซึ่งประกอบเป็นกองหน้าของราษฎร เราจึงตกลงกันจำแนกสมาชิกคณะราษฎรออกเป็น 3 ประเภทคือ

ดี 1. ได้แก่บุคคลที่สมควรได้รับคำชักชวนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรก่อนวันลงมือยึดอำนาจรัฐ

ดี 2. ได้แก่บุคคลที่จะได้รับคำชักชวนต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติในการยึดอำนาจรัฐแล้ว

ดี 3. ได้แก่บุคคลที่จะได้รับคำชักชวนในวันลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจนั้นภายหลังที่การยึดอำนาจรัฐได้มีท่าทีแสดงว่าจะเป็นผลสำเร็จมากกว่าเป็นความไม่สำเร็จ

ผมได้ชี้แจงไว้ในหนังสือของผมชื่อ "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย" พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2515 มีความดังต่อไปนี้

"2. การที่คณะราษฎรเรียกสมาชิกประเภท ดี 1. ว่า "ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" หรือโดยย่นย่อว่า "ผู้ก่อการฯ" นั้นก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่า บุคคลประเภทนี้เป็นเพียงกองหน้า (Vanguard) ของมวลราษฎรที่มีความต้องการเสรีภาพและความเสมอภาคยิ่งกว่า ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์"

(4) การผูกขาดชื่อแห่งพรรคการเมืองนั้น เคยปรากฏครั้งหนึ่ง ณ ที่ประชุมคอมมิวนิสต์สากลภายหลังที่สตาลินตายแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตได้กลับคืนเป็นมิตรกับสันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียซึ่งได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมด้วย นายหวูซิ่วฉวน กรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้คัดค้านว่า สันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียมิใช่คอมมิวนิสต์ แต่ฉกชิงคำว่า "คอมมิวนิสต์" ไปใช้เป็นชื่อของพรรคตนแสดงว่ากรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนนั้นผูกขาดการใช้ชื่อคอมมิวนิสต์ไว้เฉพาะของพวกตนเท่านั้น

2. วัตถุประสงค์ของคณะราษฎร

วัตถุประสงค์ของคณะราษฎร คือ

(1) เปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย

(2) พัฒนาชาติไทยตามหลัก [illegible] ประการ

2.1 เปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย

ก่อนอื่นขอให้ท่านทั้งหลายระลึกว่า การปกครองแผ่นดินสยามตามระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นไม่มีบทกฎหมายกำหนดระบบการปกครองแผ่นดิน เพราะพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมาย มีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองแผ่นดินตามพระราชอัธยาศัย

ดังนั้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คณะราษฎรจึงได้ยึดอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยเป็นขั้น ๆ ตามลำดับต่อไปนี้

2.1.1 วันที่ 26 มิถุนายน นั้น คณะราษฎรได้ส่งคณะผู้แทนเข้าเฝ้าขอพระราชทาน "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินตามที่คณะราษฎรได้ร่างถวาย" พระมหากษัตริย์ทรงรับไว้พิจารณา

ต่อมาในวันที่ 27 เดือนนั้น ขณะที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯยังทรงมีพระราชอำนาจสมบูรณ์ทำการแทนปวงชนชาวสยามได้นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯลงพระปรมาภิไธยพระราชทานธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับที่กล่าวถึงข้างบนนั้นโดยทรงเติมคำว่า "ชั่วคราว" ไว้ต่อท้ายคำว่า "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" ทั้งนี้มีพระราชกระแสรับสั่งแก่คณะราษฎรว่าให้ใช้ธรรมนูญฯนั้นไปชั่วคราวก่อน แล้วให้เสนอสภาผู้แทนราษฎรตั้งอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฯ ฉบับถาวรขึ้นใช้ต่อไป

ข้อสังเกต

(1) ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 จึงตราขึ้นโดยถูกต้องทั้งทางนิตินัยและพฤตินัยตามหลักนิติศาสตร์ทุกประการ ซึ่งต่างกับธรรมนูญและรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่เป็นโมฆะ

(2) ธรรมนูญฯฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ได้สถาปนาระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยในระยะหัวต่อระหว่างระบบสมบูรณาฯที่ปกครองสยามเป็นเวลาหลายพันปี กับระบบประชาธิปไตยที่เพิ่งเริ่มเกิดขึ้น (ดูรายละเอียดในธรรมนูญฉบับนั้น)

2.1.2 (1) รุ่งขึ้นวันที่ 28 เดือนนั้นสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับแต่งตั้งตามธรรมนูญฯชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน ได้มีการประชุมครั้งแรก ปรากฏรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 1/2475 ว่า ในบรรดาระเบียบวาระหลายประการนั้นมีระเบียบวาระสำคัญประการหนึ่ง คือ ระเบียบวาระที่จะต้องตั้งอนุกรรมการร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินใหม่ให้เรียบร้อยบริบูรณ์ มีความตามรายงานการประชุม ดังต่อไปนี้

“9. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ประธานสภาฯ) กล่าวว่า บัดนี้ถึงระเบียบวาระที่จะต้องตั้งอนุกรรมการร่างพระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินใหม่ให้เรียบร้อยบริบูรณ์"

“หลวงประดิษฐ์มนูธรรมแถลงต่อไปนี้ว่าธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉะบับนี้เป็นธรรมนูญชั่วคราว เพราะว่าเราได้สร้างขึ้นด้วยเวลาฉุกละหุกกระทันหันอาจจะยังมีที่บกพร่องอยู่บ้างก็ได้จึ่งควรที่จะได้ผู้มีความรู้ความชำนาญในการนี้เป็นอนุกรรมการตรวจแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่ให้เรียบร้อยบริบูรณ์”

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวว่า ถ้ากระนั้นขอให้ท่านเลือกผู้ควรเป็นอนุกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง แล้วจะได้มอบให้ร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนี้แก้ไขเพิ่มเติมต่อไป

ที่ประชุมตกลงเลือก
พระยามโนปกรณ์นิติธาดา
พระยาเทพวิทุร
พระยามานวราชเสวี
พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์
พระยาปรีดานฤเบศร์

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

หลวงสินาดโยธารักษ์

7 นายนี้เป็นอนุกรรมการ”

ต่อมาสภาฯได้ลงมติตั้งอนุกรรมการเพิ่มอีก 2 นายคือ พลเรือโทพระยา-ราชวังสัน และพระยาศรีวิศาลวาจา

ผู้สอนและผู้ศึกษาประวัติรัฐธรรมนูญของประเทศไทยที่อาศัยเอกสารหลักฐาน (Authentic Document) เป็นหลักแทนที่จะสอนหรือศึกษาจากคำบอกเล่า (หรือสอนจากเรื่องที่กฎหมายลักษณะพยานอังกฤษเรียกว่า “Hearsay”) นั้น ก็คงจะให้ความเป็นธรรมแก่คณะราษฎรว่าในบรรดารายชื่ออนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 9 คนนั้น มีสมาชิกคณะราษฎรเพียงคนเดียวคือ “หลวงประดิษฐ์มนูธรรม” ส่วนอีก 8 คนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มิใช่สมาชิกคณะราษฎร ฉะนั้นการที่ผู้สอนบางคนได้สอนให้สานุศิษย์ของตนหลงเข้าใจว่าการร่างธรรมนูญฯซึ่งต่อมาเรียกชื่อว่า “รัฐ-ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม” (ฉบับ พ.ศ. 2475) ได้เป็นไปตามความประสงค์ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) นั้น จึงเป็นการสอนที่บิดเบือนความจริง คือ ประการที่หนึ่งในทางปฏิบัตินั้น หลวงประดิษฐ์มนูธรรมคนเดียวไม่สามารถที่จะบังคับหรือใช้อิทธิพลต่อผู้ทรงคุณวุฒิอีก 8 คน ให้ต้องยอมตามความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯคนเดียวได้ ประการที่สอง พระยามโนปกรณ์ฯ ประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฯ ก็ได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2475 ว่าธรรมนูญฯซึ่งต่อมาเรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับ 2475” นั้น ได้มีการติดต่อกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ซึ่งปรากฏในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2475 ดังต่อไปนี้

“อนึ่ง ข้าพเจ้า (พระยามโนฯ) ขอเสนอด้วยว่า ในการร่างพระธรรมนูญนี้อนุกรรมการได้ทำติดต่อกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจจะกล่าวได้ว่าได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าฯถวายและทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และ ที่กล่าวได้ว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่แต่เพียงทรงเห็นชอบด้วย อย่างข้อความที่กราบบังคมทูลเกล้าขึ้นไป ยิ่งกว่านั้น เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก บัดนี้ ข้าพเจ้าขอโอกาส กล่าวถึงข้อความในรัฐธรรมนูญนี้บ้างเพียงเป็นข้อความนำความคิดของท่านทั้งหลายที่จะไปพิจารณาและจะได้มา โต้เถียงกันในวันหน้า”

(2) ท่านที่สอนและท่านที่ศึกษาตัวบทรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ย่อมพบว่ามาตรา 16 อันเป็นบทถาวรของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้บัญญัติไว้ว่า

"สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น"

ทั้งนี้แสดงว่าบทถาวรของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นเป็นไปตามระบบประชาธิปไตยดังกล่าวมาแล้ว คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น มิใช่โดยการแต่งตั้ง

(3) รัฐสภาตามระบบรัฐธรรมนูญฉบับนั้นประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรสภาเดียว โดยมิได้มีพฤฒสภาหรือวุฒิสภา

(4) ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. 2475 ได้แถลงชี้แจงตามที่ปรากฏในรายงานการประชุมสภาฯ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2475 ดังต่อไปนี้

"หมวด 7 เป็นบทเฉพาะกาล ในพระราชบัญญัติธรรมนูญชั่วคราวกำหนดเวลาไว้เป็น 3 สมัย คือ สมัย 1 สมัย 2 สมัย 3 บทเฉพาะกาลนี้เป็นบทที่บัญญัติเฉพาะระหว่างเวลาที่ก่อนถึงสมัยที่ 3 อันเป็นสมัยสุดท้าย ความสำคัญของหมวดนี้มีอยู่ในมาตรา 65 บัญญัติลักษณะแห่งการก่อตั้งสภาขึ้นให้มีสมาชิกประเภทที่ 1 ราษฎรเลือกตั้งขึ้น สมาชิกประเภทที่ 2 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้น ที่มีสมาชิก 2 ประเภทนี้ก็เพราะเหตุว่าเราพึ่งมีรัฐธรรมนูญขึ้น ความคุ้นเคยในการปฏิบัติการตามรัฐธรรมนูญยังไม่แพร่หลายทั่วถึง ฉะนั้นจึ่งให้มีสมาชิกประเภทซึ่งเห็นว่าเป็นผู้คุ้นเคยการงานและช่วยพยุงกิจการ ทำร่วมมือกันไปกับสมาชิกประเภทที่ 1 ที่ราษฎรเลือกตั้งมา

"การทำเช่นนี้ ถ้าแม้เราอ่านรัฐธรรมนูญที่มีใหม่แล้ว มีอย่างนี้เสมอ เมื่อต่อไปสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นทำงานไปได้เองแล้วก็จักดำเนินการต่อไป"

อนึ่ง ก่อนแถลงต่อสภาฯ พระยามโนฯ ได้แจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ทรงเห็นชอบด้วยที่ให้มีบทเฉพาะกาลดังกล่าว โดยรับสั่งว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาฯมาเป็นการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญฯนั้นเป็นการ "เปลี่ยนหลักมูลสำคัญ" ของระบบปกครองแผ่นดิน ฉะนั้นจึงต้องมีเวลาพอสมควรที่ระบบใหม่จะรับช่วงต่อไปโดยเรียบร้อยได้

มาตรา 65 แห่งบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มีความดังต่อไปนี้

"มาตรา 65 เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมดและอย่างช้าต้องไม่เกินกว่าสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทมีจำนวนเท่ากัน

(1) สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา 16 และ 17

(2) สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475"

2.1.3 เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ขุนบุรัสการกิตติคดี ผู้แทนราษฎร (ประเภทที่ 1) แห่งจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสมาชิกราษฎรประเภทที่ 1 จำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ใน 4 แห่งจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเป็นผู้รับรอง โดยอ้างเหตุจำเป็นหลายประการเพื่อความมั่นคงของประเทศ ได้เสนอญัตติแก้ไขบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญจาก 10 ปีเป็น 20 ปี

รัฐบาลสมัยนั้น (จอมพลพิบูลฯเป็นนายกรัฐมนตรี) เห็นว่าสงครามใหญ่ในยุโรปได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่ ค.ศ. 1939 (พ.ศ. 2482) และสงครามที่ญี่ปุ่นทำต่อประเทศจีนได้ลุกลามมาถึงอินโดจีนนั้นกำลังขยายตัวที่จะเข้ามาถึงประเทศไทย ฉะนั้นจึงเห็นด้วยกับญัตติของผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ดังกล่าวนั้น

ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรลงมติรับหลักการแก้ไขรัฐธรรมนูญดังกล่าวด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 แห่งจำนวนสมาชิกทั้งหมด และพิจารณาต่อไปตามวิธีการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนั้นมาตรา 63 แล้วประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2483

2.1.4 เมื่อบทเฉพาะกาลดังกล่าวแล้วได้ใช้มาถึงปีที่ 14 ก็ได้เลิกไป ดังปรากฏความในพระราชปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ 2489 ดังต่อไปนี้

“ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ 14 ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้จะได้ยังความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นเอนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ้งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้อย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 พร้อมกับคณะผู้ก่อการฯขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันแล้วรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึ่งเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พุทธศักราช 2488 ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานะการณ์ของบ้านเมืองและเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึ่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบรัฐธรรมนูญตามคำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัยของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุณยเกตุ และคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

ต่อมาคณะรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่งแล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประชุมปรึกษาหารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 และคณะผู้ก่อการฯขอพระราชทานรัฐธรรมนูญที่ประชุมได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณาแก้ไขแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จึงได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณารับหลักการแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้คณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์จึ่งได้ทูลเกล้าทูนกระหม่อมถวาย เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถี่ถ้วนกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชากรของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปรีชาในรัฐาภิบาลนโยบายสามารถจรรโลงประเทศชาติของตนในอันที่จะก้าวไปสู่สากลอารยะธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดี

"จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ประสิทธิ ประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 เป็นต้นไป และให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483 และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485

(1) รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ได้บัญญัติให้รัฐสภาประกอบด้วย "พฤฒสภา" (Senate) กับ "สภาผู้แทน"

สมาชิกพฤฒสภาและสมาชิกผู้แทนเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น มิใช่โดยการแต่งตั้ง จึงเป็นผู้แทนของปวงชนอย่างสมบูรณ์ในการแสดงมติแทนปวงชนในสภาฯ และรัฐสภาดังกล่าวนั้น ฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 จึงเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยตามลักษณะแห่งความเป็น "ประชาธิปไตยสมบูรณ์" ตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้นิยามคำว่า "ประชาธิปไตย" ไว้ว่า "ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่"

(2) มาตรา 24 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ได้บัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

"พฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปดสิบคน (80)"

"สมาชิกพฤฒสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ"

"การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยทางอ้อมและลับ"

หมายเหตุ

(ก) นอกจากสมาชิกพฤฒสภาเป็นผู้แทนที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ยังได้กำหนดไว้ว่า “สมาชิกพฤฒสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ” ทั้งนี้เพื่อป้องกันรัฐบาลสั่งข้าราชการที่อยู่ต้องอยู่ใต้บังคับบัญชาของรัฐบาลลงสมัครเป็นสมาชิกพฤฒสภา ซึ่งจะทำให้รัฐบาลที่เป็นฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือพฤฒสภาซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ อันจะเป็นการทำลายหลักการซึ่งจะขัดต่อประชาธิปไตย

(ข) จำนวนสมาชิกพฤฒสภานั้นกำหนดไว้ให้มีเพียง *“แปดสิบ (80) คน”* คือ *เป็นจำนวนต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทน 178 คน*ที่ได้รับการเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์แห่งมาตรา 91 ของรัฐธรรมนูญฉบับ 2489

(ค) ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ซึ่งเป็นแม่บทของรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ที่มีผู้โฆษณาชวนเชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญใด ๆ ของไทยนั้น ได้บัญญัติให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง มิใช่เป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้ง

แม้กระนั้นก็ยังได้กำหนดให้วุฒิสมาชิกจำนวน 100 คน จึงเป็นผลว่าในระยะเริ่มแรกของรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น วุฒิสภามีจำนวนมากกว่าสมาชิกผู้แทน 1 คน เพราะบทเฉพาะกาลของฉบับ 2492 นั้นให้สมาชิกสภาผู้แทน 99 คน (ที่ได้รับเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับ 9 พ.ย. 2491 ซึ่ง “คณะรัฐประหาร 8 พ.ย.” เป็นผู้จัดทำขึ้นมีฉายาว่า “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม”) นั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนต่อไปตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ด้วย และแม้ต่อมาจะได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นก็ดี แต่จำนวนที่เลือกตั้งเพิ่มขึ้นก็มีเพียงจำนวน 21 คน เมื่อรวมกับ 99 คนที่โอนมาจาก “ฉบับใต้ตุ่ม” แล้ว จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนตามฉบับ 2492 ก็มีจำนวน 120 คน คือ มากกว่าวุฒิสมาชิกเพียง 20 คนเท่านั้น

(3) เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ซึ่งคณะราษฎรถือว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่สำเร็จตามที่ได้แถลงไว้แก่ราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แล้ว คณะราษฎรจึงสลายตัว ผู้ก่อการฯหรือสมาชิกคณะราษฎรจึงได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพธุรกิจของตนคือ ส่วนหนึ่งไปประกอบธุรกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง, อีกส่วนหนึ่งสมัครใจรับใช้ชาติทางการเมือง

โดยสังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ ตามทรรศนคติของแต่ละคน อาทิ นายควง อภัยวงศ์ กับเพื่อนส่วนหนึ่งสังกัดพรรคประชาธิปัตย์, พล ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์กับเพื่อนส่วนหนึ่งสังกัดพรรคแนวรัฐธรรมนูญ, นายทองวน ตุลารักษ์ กับเพื่อนส่วนหนึ่งสังกัดพรรคสหชีพ ฯลฯ ส่วนผมมิได้สังกัดพรรคใด

ข้อสังเกต

ระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับ 2489 ได้ใช้มาเพียง 1 ปี 5 เดือน 30 วันเท่านั้น ครั้นแล้วบุคคลคณะหนึ่งที่เรียกว่า "คณะรัฐประหาร" ก็ได้ยึดอำนาจรัฐทำการล้มระบบประชาธิปไตยที่สถาปนาโดยรัฐธรรมนูญฉบับ 2489

ต่อจากนั้นก็มีบุคคลหรือคณะบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคณะ หลายกลุ่มซึ่งมิใช่คณะราษฎรบริหารราชการแผ่นดินตามระบบที่แตกต่างกับคณะราษฎร คณะบุคคลหรือบุคคลอื่น ๆ ดังกล่าวก็มีชื่อของแต่ละคณะปรากฏแจ้งอยู่แล้ว อาทิ

(1) คณะรัฐประหาร (8 พ.ย. 2490)

(2) คณะบริหารประเทศชั่วคราว (29 พ.ย. 2494)

(3) คณะทหาร (16 ก.ย. 2500)

(4) คณะปฏิวัติ (20 ต.ค. 2501)

(5) คณะปฏิวัติ (17 พ.ย. 2514)

(6) สมัชชาแห่งชาติ (10 ธ.ค. 2516)

(7) คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (6 ต.ค. 2519)

(8) คณะปฏิวัติ (20 ต.ค. 2520)

(9) รัฐบาลที่ตั้งขึ้นตามระบบต่าง ๆ ซึ่งมิได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย

2.1.6 หลัก 6 ประการของคณะราษฎรที่ได้แถลงต่อมวลราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายนฯ ซึ่งคณะราษฎรได้ปฏิบัติสำเร็จไปก่อนสลายตัวเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2489 นั้นมีดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

ผมขอ ให้ท่านที่สนใจโปรดระลึกถึงฐานะของสยามหรือประเทศไทยก่อน 24 มิถุนายน 2475 ว่าสมัยนั้นประเทศไทยไม่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์เพราะจำต้องทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศทุนนิยมสมัย

ใหม่ที่เรียกว่า "จักรวรรดินิยม (Imperialism)" หลายประเทศที่มีสิทธิพิเศษเหนือประเทศไทยหลายประการ อาทิ คนในบังคับต่างประเทศเหล่านั้นทำผิดในดินแดนประเทศไทย แต่ศาลไทยก็ไม่มีอำนาจตัดสินชำระลงโทษคนทำผิดเหล่านั้น หากรัฐบาลต้องส่งตัวคนต่างประเทศที่ทำผิดให้ศาลกงสุลของต่างประเทศชำระคดี แม้ต่อมาบางประเทศ อาทิ อังกฤษและฝรั่งเศสยอมผ่อนผันให้มีศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาไทยและที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปร่วมพิจารณาพิพากษาคนในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศสนั้นก็ตาม แต่ในสนธิสัญญาก็ได้กำหนดไว้อีกว่าถ้าความเห็นของผู้พิพากษาไทยกับที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปขัดแย้งกัน ก็ให้ถือเอาความเห็นของที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปเป็นใหญ่กว่าความเห็นของผู้พิพากษาไทยโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้พิพากษาไทยมีจำนวนมากกว่าที่ปรึกษาชาวยุโรป แม้กระนั้นในสนธิสัญญาก็ยังได้กำหนดไว้อีกว่า คดีที่อยู่ในศาลต่างประเทศนั้นกงสุลอังกฤษก็ยังมีอำนาจที่จะถอนคดีไปชำระที่ศาลกงสุลอังกฤษได้ สถานกงสุลของหลายประเทศมีศาลและมีคุกสำหรับคนในบังคับของตนโดยเฉพาะ และสิทธิพิเศษอื่น ๆ ที่เรียกตามศัพท์กฎหมายระหว่างประเทศว่า "สภาพนอกอาณาเขต" (Extraterritoriality)

ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้นประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวก็มีสิทธิพิเศษตามสนธิสัญญาไม่เสมอภาค คือประเทศไทยถูกบังคับให้เก็บภาษีขาเข้าได้ตามที่สนธิสัญญากำหนดไว้คือ เดิมเก็บภาษีขาเข้าได้เพียงร้อยละ 3 ของราคาสินค้าขาเข้า แม้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้มีการแก้ไขสนธิสัญญาให้ได้สิทธิมากขึ้น แต่ยังมีข้อกำหนดอัตราภาษีศุลกากรไว้อีกหลายประการ อีกทั้งจักรวรรดินิยมหลายประเทศได้มีสิทธิพิเศษโดยได้สัมปทานป่าไม้ เหมืองแร่ การเดินเรือ ฯลฯ และมีอำนาจกับอิทธิพลในทางการเมืองเหนือประเทศไทย

ต่อมาใน พ.ศ. 2480 รัฐบาลซึ่งพระยาพหลฯ หัวหน้าคณะราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นได้บอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศจักรวรรดินิยมหลายประเทศดังกล่าวแล้ว ได้มีการเจรจาสนธิสัญญาฉบับใหม่ที่ประเทศไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ทุกประการ

ต่อมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศไทยถูกกองทัพญี่ปุ่นรุกราน สมาชิกคณะราษฎรจำนวนมากก็ได้เป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยซึ่งได้ร่วมมือ

กับสัมพันธมิตรในการต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกรานอันเป็นผลให้สัมพันธมิตรรับรองความเป็นเอกราชของชาติไทย ดังปรากฏตามเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งผมได้นำลงพิมพ์ไว้ในหนังสือของผมว่าด้วย "จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลฮี และสหรัฐอเมริกา"

ประการที่ 2 จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

ผมหวังว่าท่านที่มีใจเป็นธรรมสามารถเปรียบเทียบสถิติการประทุษร้ายต่อกันสมัยก่อนวันที่ 24 มิถุนายน 2475 กับภายหลัง 24 มิถุนายน ปีนั้นว่าจำนวนการประทุษร้ายภายหลัง 24 มิถุนายน นั้นได้ลดน้อยลงมากเพียงใด และขอให้เปรียบเทียบสถิติการประทุษร้ายภายหลังวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 อันเป็นวันล้มระบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ 9 พฤษภาคม 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ว่าการประทุษร้ายต่อกันได้เพิ่มมากขึ้นขนาดไหน

หลักประการที่ 3 จะต้องบำรุงความสุขของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

ผมหวังว่าหลายคนก็ทราบแล้วว่า ผมในนามของสมาชิกคณะราษฎรส่วนมากได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติตามหลักประการที่ 3 นั้น แต่ก็เกิดอุปสรรคขัดขวางที่ไม่อาจวางโครงการตามเค้าโครงการที่ผมได้เสนอนั้นได้ แม้กระนั้นคณะราษฎรก็ได้พยายามที่จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยหางานให้ราษฎรจำนวนมากได้ทำ จึงไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยากขอให้ท่านที่มีความปรารถนาดีโปรดพิจารณาสถิติการโจรกรรมอันเนื่องจากความอดอยากของราษฎรนั้นในสมัยก่อน 24 มิถุนายน 2475 กับภายหลัง 24 มิถุนายน 2475 และภายหลัง 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นต้นมาตามที่ปรากฏชัดแจ้งอยู่ในเวลานี้

หลักประการที่ 4 จะต้องให้ราษฎรได้สิทธิเสมอภาคกัน

ผมขอ ให้ท่านศึกษาประวัติศาสตร์แห่งความไม่เสมอภาคระหว่างคนไทยนั้นย่อมทราบแล้วว่าก่อน 24 มิถุนายน 2475 พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปมีสิทธิพิเศษกว่าสามัญชนหลายประการ อาทิในทางการศาลที่ท่านเหล่านั้น

ต้องหาเป็นจำเลยในคดีอาญาก็ไม่ต้องขึ้นศาลอาญา หากพระองค์ทรงขึ้นต่อศาลกระทรวงวังเป็นพิเศษ ฯลฯ

ต่อมา ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับชั่วคราว 27 มิถุนายน 2475 ได้สถาปนาสิทธิเสมอภาคกันของราษฎรไทยทั้งหลาย อันเป็นแม่บทของรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. 2475 และ 9 พ.ค. 2489

หลักประการที่ 5 จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น

ผมหวังว่าท่านที่มีใจเป็นธรรมย่อมเปรียบเทียบได้ว่าเมื่อก่อน 24 มิถุนายน 2475 นั้น ราษฎรมีเสรีภาพสมบูรณ์อย่างใดบ้างเมื่อเทียบกับหลัง 24 มิถุนายนนั้น และเทียบกับภายหลังรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 อันเป็นวันล้มระบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 นั้นว่า แม้แต่จะได้มีการเขียนเรื่องสิทธิเสรีภาพของราษฎรไว้ แต่ในทางปฏิบัติได้มีการหลีกเลี่ยงโดยวิธีประกาศภาวะฉุกเฉินและประกาศกฎอัยการศึกเกินกว่าความจำเป็นเพียงใดบ้าง

หลักประการที่ 6 จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ผมหวังว่าท่านที่มีใจเป็นธรรมย่อมเปรียบเทียบได้ว่าเมื่อก่อนวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น การศึกษาได้ถูกจำกัดอย่างไร และภายหลัง 24 มิถุนายน 2475 ราษฎรได้สิทธิศึกษาอย่างเต็มที่เพียงใด และภายหลัง 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ราษฎรต้องถูกจำกัดการศึกษาอย่างใดบ้าง

3. เหตุแห่งความผิดพลาดของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน

เหตุแห่งความผิดพลาดของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน มี 2 ประเภทคือ

ประเภท 1 เหตุแห่งความผิดพลาดที่เหมือนกันกับทุกขบวนการเมือง

ประเภท 2 เหตุแห่งความผิดพลาดของคณะราษฎรโดยเฉพาะ

3.1 เหตุแห่งความผิดพลาดที่เหมือนกันกับทุกขบวนการเมือง คือความขัดแย้งภายในขบวนการฯ

ทุกคณะพรรคการเมืองที่ต่อสู้ระหว่างกันตามวิถีทางรัฐสภานั้นก็มีความขัดแย้งภายในพรรคนั้น ๆ แม้ว่าคณะพรรคใดได้อำนาจรัฐแล้วก็ดี แต่ความขัดแย้ง

ภายในคณะพรรคนั้นก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นจึงปรากฏว่าคณะพรรคมากหลายได้มีการแตกแยกออกเป็นหลายส่วนหรือสลายไปทั้งคณะพรรค

ส่วนคณะพรรคหรือขบวนการที่ใช้วิธีต่อสู้ทางอาวุธนั้นก็ปรากฏความขัดแย้งและการแตกแยกทำนองเดียวกันดังกล่าวข้างบนนั้น

ประวัติศาสตร์แห่งสมัยระบบศักดินาแห่งมนุษยชาตินั้น แสดงตัวอย่างที่มีคณะบุคคลหนึ่งใช้วิธีต่อสู้ทางอาวุธต่อสู้ผู้ครองอำนาจรัฐได้สำเร็จแล้ว ภายในคณะพรรคนั้นเองก็มีบุคคลที่มีความโลภและความริษยาซึ่งเกิดจากรากฐานแห่งความเห็นแก่ตัว (Egoism) ขนาดหนักนั้นใช้วิธีทำลายคนในคณะเดียวกัน เพื่อตนคนเดียวเป็นศูนย์กลางแห่งกิจการทั้งหลาย (Egocentrism)

ประวัติศาสตร์แสดงตัวอย่างด้วยว่าคณะพรรคหรือขบวนการเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบเจ้าสมบัติ (Bourgeois Democracy) โดยการอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.1789 (พ.ศ. 2332) นั้น ภายหลังที่ขบวนการนั้นได้ชัยชนะต่อระบบเก่าแล้ว ภายในขบวนการนั้นก็เกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนที่ก้าวหน้ากับส่วนที่ถอยหลังเข้าคลอง

ในประเทศจีน ขบวนการ "ไท้ผิง" ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1850 (พ.ศ. 2393) แล้วสามารถต่อสู้ได้ชัยชนะต่อราชวงศ์แมนจูในดินแดนส่วนใต้ของจีน จึงได้ตั้งเมืองหลวงขึ้นที่เมืองนานกิง แล้วในไม่ช้า "ฮุ้งเซียวฉวน" หัวหน้าขบวนไท้ผิงได้ตั้งตนเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ของจีนและตั้งหัวหน้ารอง ๆ เป็นเจ้าตามลำดับครั้นแล้วในขบวนการไท้ผิงก็เกิดขัดแย้งกันเอง ในที่สุดราชวงศ์แมนจูกลับมีชัยชนะต่อขบวนการไท้ผิง ต่อมาขบวนอภิวัฒน์ภายใต้การนำของ "ซุนยัดเซ็น" ได้ชัยชนะล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของจีนสำเร็จใน ค.ศ. 1911 (พ.ศ. 2454) ภายในขบวนอภิวัฒน์นั้นก็เกิดขัดแย้งกันและแตกแยกออกเป็นหลายส่วน

ต่อมาขบวนการปลดแอกของประชาชนจีนภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะฝ่ายก๊กมิ่นตั๋งบนผืนแผ่นดินใหญ่จีนและได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ภายในขบวนการประชาชนจีนและภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็เกิดความขัดแย้งเป็นเหตุให้มีการกวาดล้างในพรรคที่เดินตามแนวทางทุนนิยม และกวาดล้างพวกที่เดินนอกแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ในสหภาพโซเวียต และประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกก็มีปรากฏการณ์ที่แสดงความขัดแย้งภายในพรรคอย่างรุนแรงถึงขนาดมีการกวาดล้างบุคคลที่ดำเนินตามแนวทางขวาจัดกับซ้ายจัด

ส่วนคณะหรือขบวนการซึ่งทำการ "โต้อภิวัฒน์" (Counter-Revolution) ที่ได้ชัยชนะต่อการอภิวัฒน์แล้ว ภายในคณะหรือขบวนการนั้น ๆ เกิดขัดแย้งกันขึ้น เช่น ฝ่ายนิยมราชาธิปไตยฝรั่งเศสทำการโต้อภิวัฒน์ได้ชัยชนะแล้ว ภายในขบวนการนั้นก็เกิดขัดแย้งระหว่างกันเองในการแย่งชิงการสืบราชสันตติวงศ์

ขบวนการฟาสซิสม์อิตาเลียนและขบวนการนาซีเยอรมันซึ่งได้ชัยชนะต่อการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยในประเทศของตนแล้ว ขบวนการดังกล่าวก็เกิดขัดแย้งภายในซึ่งได้มีการกวาดล้างบุคคลที่มีทัศนะต่างกับผู้นำของประเทศนั้น ๆ

ทุก ๆ คณะพรรค ทุก ๆ ขบวนการก็มีคำขวัญเรียกร้องให้สมาชิกของตนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันแต่ก็ไม่ปรากฏว่าภายในขบวนการใดสมาชิกจะมีความสามัคคีกลมเกลียวกันได้ตลอด ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้งที่มีอยู่ภายในกลุ่มและสังคมของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องยืดยาวลึกซึ้งควรแก่การศึกษา

การที่มีความขัดแย้งภายในคณะพรรคหรือขบวนการซึ่งมีวัตถุประสงค์เปลี่ยนระบบสังคมเก่ามาเป็นระบบสังคมใหม่ที่ก้าวหน้านั้น ก็เพราะเหตุสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

(1) คณะพรรคหรือขบวนการดังกล่าวย่อมจุติขึ้นในสังคมเก่านั้นเอง เพราะเมื่อยังไม่มีระบบสังคมใหม่ก็จะมีการจุติคณะพรรคหรือขบวนการอภิวัฒน์นั้นในสังคมใหม่ที่ยังมิได้เกิดขึ้นอย่างไร เมธีท่านหนึ่งได้เปรียบเทียบเป็นใจความว่า "การจุติของอภิวัฒน์นั้นเปรียบเหมือนมนุษย์ก่อนจะเป็นตัวตนก็ต้องเริ่มจุติขึ้นจาก "มดลูก (Womb) ของมารดา" หมายความว่าสังคมเก่านั้นเองเป็นที่จุติของการอภิวัฒน์เพื่อสังคมใหม่

(2) ดังนั้นคณะพรรคหรือขบวนการอภิวัฒน์เพื่อสถาปนาระบบสังคมใหม่นั้น จึงประกอบด้วยบุคคลที่กำเนิดในสังคมเก่านั้นเอง แต่เป็นบุคคลส่วนที่ก้าวหน้าซึ่งสละจุดยืนหยัดในระบบเก่ามาพลีชีพเพื่อสถาปนาระบบสังคมใหม่ที่ก้าวหน้า

แต่โดยที่บุคคลส่วนที่ก้าวหน้านั้นเกิดมาและเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมเก่า จึงย่อมมีซากทรรศนะและความเคยชินของสังคมเก่าติดตัวอยู่ ซึ่งสละซากเก่า ๆ ได้ต่าง ๆ กัน คือ

ประเภทที่ 1 สละทรรศนะและความเคยชินของสังคมเก่าได้มากตลอดไป เพื่อรับใช้สังคมใหม่ที่สถาปนาขึ้นนั้นให้พัฒนาก้าวหน้าเพื่อเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้น

ประการที่ 2 สละเพียงเท่าที่ได้สถาปนาระบบสังคมใหม่ขึ้นแล้วพอใจเพียงแค่นั้น

ประเภทที่ 3 สละสิ่งดังกล่าวจนถึงสถาปนาระบบสังคมใหม่ ครั้นแล้วก็ฟื้นซากทรรศนะเผด็จการทาส–ศักดินาขึ้นมาจนกลายเป็น “โต้อภิวัฒน์ ต่อการอภิวัฒน์” ซึ่งตนเองได้เคยพลีชีพร่วมกับคณะพรรคหรือขบวนการได้กระทำ บุคคลดังกล่าวนี้จึงขัดแย้งกับส่วนที่เป็น “อภิวัฒน์” ภายในคณะพรรคหรือขบวนการนั้น

3.2 เหตุแห่งความผิดพลาดของคณะราษฎรโดยเฉพาะ

ประการที่ 1 ขาดการศึกษาถึงกฎแห่งความขัดแย้งในขบวนการเมืองและตัวอย่างในประวัติศาสตร์ดังกล่าวในข้อ 3.1 นั้น จึงทำให้สมาชิกส่วนมากขาดความระมัดระวังต่อการที่สมาชิกจำนวนหนึ่งฟื้นซากทรรศนะเผด็จการทาส–ศักดินาซึ่งเป็น “การโต้อภิวัฒน์” ต่อการอภิวัฒน์ซึ่งตนเองได้เคยพลีชีพร่วมกับคณะ

ประการที่ 2 คิดแต่เพียงเอาชนะทาง “ยุทธวิธี” ในการยึดอำนาจรัฐเป็นสำคัญ โดยมิได้คิดให้รอบคอบว่าจะรักษาชัยชนะนั้นไว้ได้อย่างไรจึงจะไม่ถูก “การโต้อภิวัฒน์” (Counter-Revolution) ซึ่งจะทำให้ชาติต้องเดินถอยหลังเข้าคลอง

ประการที่ 3 นอกจากท่านหัวหน้าคณะราษฎร 3 ท่านคือ พระยาพหลพลพยุหเสนา, พระยาทรงสุรเดช, และพระยาฤทธิอัคเนย์, มีความรู้ความชำนาญการทหารสามารถนำคณะยึดอำนาจรัฐได้สำเร็จแล้วส่วนสมาชิกหลายคนแม้มีความรู้ทางทฤษฎีเกี่ยวกับการสถาปนาประเทศ แต่ก็ขาดความชำนาญในการปฏิบัติและขาดความชำนาญในการติดต่อกับราษฎรอย่างกว้างขวาง

ประการที่ 4 การเชิญท่านข้าราชการเก่ามาร่วมบริหารประเทศนั้น ผมหวังให้ท่านเหล่านั้นก้าวหน้ามากเกินไปกว่าที่ท่านจะทำได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง

อย่างรุนแรงในขบวนการอภิวัฒน์ถึงกับมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญถาวร ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475

สรุป

ผมขอเสนอเรื่อง "คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน" พอสังเขปเพียงเท่าที่ได้กล่าวมานั้น โดยขอยืนยันว่าคณะราษฎรส่วนรวมมีอุดมการณ์และปณิธานอย่างบริสุทธิ์เพื่อประชาธิปไตยสมบูรณ์ แต่การปฏิบัติเพื่ออุดมการณ์และปณิธานนั้นมีความผิดพลาดบกพร่องที่ทำให้การสถาปนารัฐธรรมนูญประชาธิปไตยนั้นต้องล่าช้ามาจนถึงวันที่ 9 พฤษภาคม 2489

แม้ว่าในระหว่างทางดำเนินนั้น คณะราษฎรส่วนรวมต้องประสบแก่การโต้อภิวัฒน์ภายในคณะและจากภายนอกคณะ แต่คณะราษฎรส่วนรวมก็ได้พัฒนาชาติไทยให้สำเร็จตามหลัก 6 ประการดังที่ผมเสนอไว้แล้วในข้อ 2.2 นั้น

ขอให้ท่านทั้งหลายโปรดสังเกตว่า ภายหลังรัฐประหาร [illegible] พฤศจิกายน 2490 ที่ได้ล้มระบบปกครองตามรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 เป็นต้นมาจนถึง 24 มิถุนายน 2525 ก็เป็นเวลากว่า 35 ปีแล้ว ประชาธิปไตยก็ยังล้มลุกคลุกคลานตลอดมา

เกจิอาจารย์บางพวกที่แสดงว่าก้าวหน้าก็ไม่เกื้อกูลชนรุ่นใหม่ให้เข้าใจเหตุแท้จริงที่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาประชาธิปไตย หากท่านเหล่านั้นมุ่งหน้าที่จะขุดเอาคณะราษฎรที่ล้มสลายไปแล้วนั้นขึ้นมาต่อสู้ด้วยการเสาะหาเรื่องที่เป็นคำบอกเล่า (Hearsay) มาเป็นหลักวิชาการใส่ความคณะราษฎรดังที่ผมได้กล่าวถึงบางประการแล้วนั้น และชัดว่าคณะราษฎรไม่ทำให้ราษฎรเข้าใจรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ราษฎรจึงเข้าใจว่า "รัฐธรรมนูญคือ ลูกพระยาพหลฯ" ท่านที่มีสติปัญญาก็ย่อมสังเกตเห็นตรารัฐธรรมนูญซึ่งมีพานประดิษฐานคัมภีร์รัฐธรรมนูญซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้นั้นได้ทำขึ้นตั้งแต่คณะราษฎรยังมีหน้าที่บริหารหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ราษฎรไทยจึงไม่อาจเข้าใจผิดว่า "รัฐธรรมนูญคือลูกพระยาพหลฯ" ส่วนใจความสำคัญตามรัฐธรรมนูญนั้น เกจิอาจารย์บางจำพวกก็ไม่ควรดูหมิ่นคณะสงฆ์ที่ได้รับอาราธนาจากรัฐบาลคณะราษฎรขอให้สั่งวัดทุกวัดชี้แจงแก่ราษฎร และไม่ควรดูหมิ่นหัวหน้าอิสลาม, หัวหน้าคริสตศาสนิก, เจ้าหน้าที่จังหวัด, อำเภอ,

กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ที่มีสติปัญญาพอชี้แจงให้ราษฎร ทราบใจความรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย

ผมจึงขอให้ประชาชาวไทยผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย ที่มีใจเป็นธรรมโปรดพิจารณาเป้าหมายและวิธีการให้ถูกต้อง จึงจะต้องให้บังเกิดระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ในประเทศไทยขึ้นมาได้ โดยใช้เวลาไม่เนิ่นนานกว่าที่คณะราษฎรส่วนรวมได้รับใช้ชาติและราษฎรมาแล้ว

ก่อนจบสุนทรพจน์นี้ ผมขอขอบคุณท่านประธานฯและท่านกรรมการทุกท่านแห่งงาน "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" อีกครั้งหนึ่งในความปรารถนาดีอันเป็นวัตถุประสงค์ 5 ประการของท่าน และผมขออวยพรให้ท่านทั้งหลายรวมทั้งประชาชนชาวไทยผู้รักชาติ รักประชาธิปไตยที่มีใจเป็นธรรม ประสบสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ และประสบความสำเร็จในการรับใช้ชาติและราษฎรให้บรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตยสมบูรณ์ทุกประการ เทอญ.

ชานกรุงปารีส
วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2425

คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน

ถอดจากเทปบันทึกเสียง สุนทรพจน์งาน "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย 24 มิถุนายน 2525"
พิมพ์ครั้งแรก เอกสารรายงานสัมมนา "กึ่งศตวรรษประชาธิปไตย" (กรุงเทพฯ : โครงการกึ่งศตวรรษประชาธิปไตย, 2525)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

4.2
ประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญเบื้องต้น กับการร่างรัฐธรรมนูญ

1. ประชาธิปไตยเบื้องต้น

1.1 ท่านทั้งหลายส่วนมากย่อมสังเกตได้ว่าในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั้น มนุษย์ได้ใช้สัญญาณที่แสดงออกโดยท่าทาง กิริยา อิริยาบถ และ อาการต่าง ๆ นอกจากภาษาพูดและภาษาเขียนซึ่งมีผู้ประดิษฐ์ขึ้นในโลกประมาณ 5000 ปีมานี้เอง หลายศัพท์ในภาษาต่าง ๆ ก็เพิ่งมีผู้คิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ เช่นคำว่า *"ประชาธิปไตย"* นั้นเพิ่งมีผู้ตั้งเป็นศัพท์ขึ้นเมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว ฉนั้นเราไม่ควรอาศัยเพียงแต่ภาษาพูดกับภาษาเขียนเป็นหลักวินิจฉัยว่าปวงชนชาวไทยและมนุษยชาติไม่รู้จักการปกครองประชาธิปไตยเพราะไม่เข้าใจความหมายของศัพท์ว่าประชาธิปไตย แม้ผู้แสดงตนว่าเข้าใจ ประชาธิปไตยบางคนก็ยังใช้คำนี้ ต่างกับความหมายของสถาบันแห่งชาติ คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและพจนานุกรมสำหรับนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า *"ประชาธิปไตย"* อันเป็นสัญญาณของปวงชนไว้ว่า

"แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่"

เราควรพิจารณาว่าในยุคที่มนุษยชาติยังไม่มีภาษาเขียนและยังไม่มีผู้ใดคิดศัพท์ *"ประชาธิปไตย"* หรือศัพท์ในภาษาอื่น ๆ ที่เทียบได้กับคำนั้น มนุษยชาติได้รู้จักปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่หรือไม่

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความแล้วว่าระบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อมกันกับการมีมนุษยชาติในโลกนี้ ต่อมาระบบประชาธิปไตยปฐมกาลได้ถูกทำลายโดยระบบทาสและระบบศักดินา

ปวงชนชาวไทยสมัยก่อนที่จะตกอยู่ภายใต้ระบบทาสกับระบบศักดินานั้นก็มิได้มีลักษณะพิเศษแตกต่างกับมนุษยชาติในโลกที่จะไม่รู้จักปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ หากปวงชนชาวไทยรู้จักปกครองสังคมหรือกลุ่มชนของตนโดยถือมติปวงชนเป็นส่วนใหญ่มาแล้วตั้งยุคดึกดำบรรพ์ ต่อมาเมื่อตกอยู่ภายใต้ระบบทาสกับระบบศักดินา จึงทำให้ระบบปกครองประชาธิปไตยปฐมกาลนั้นเสื่อมไปในชั่วระยะเวลาหลายพันปี แม้กระนั้นซากแห่งการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ยังเหลืออยู่บ้างในชนบทก่อนรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 คือยังมีธรรมเนียมประเพณีซึ่งบทกฎหมายที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรรับรองว่าผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านนั้นเป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งขึ้น ถ้าตำแหน่งเจ้าอาวาสของวัดส่วนมากในชนบทว่างลงทางคณะสงฆ์ก็ปรึกษาพระภิกษุในวัดกับชาวบ้านคัดเลือกเจ้าอาวาสองค์ใหม่ การทำนาในหลายท้องที่ก็มีการลงแขกช่วยกันไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว และต่างก็ช่วยกันในการปลูกที่พักอาศัยหลายแห่ง ฯลฯ อาการกิริยาที่ราษฎรในชนบทแสดงออกนั้นเป็นส่วนหนึ่งแห่งประชาธิปไตยปฐมกาลที่ยังมีซากตกค้างอยู่ ถ้าหากผู้ใดถามราษฎรว่าประชาธิปไตยคืออะไร ราษฎรทุกคนก็ยังไม่อาจตอบให้ถูกต้องได้เพราะศัพท์นั้นเป็นคำซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในภาษาไทย

การที่ปวงชนชาวไทยได้รับพระราชทานสิทธิประชาธิปไตยคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โดยคณะราษฎรเป็นผู้นำขอพระราชทานนั้น ได้ทำให้พวกที่มีซากทัศนะทาสและทัศนะศักดินาเกิดความไม่พอใจจึงได้พยายามต่อต้านด้วยกลวิธีต่าง ๆ รวมทั้งใส่ความว่าราษฎรไม่เข้าใจประชาธิปไตยบ้าง ไม่เข้าใจคำว่า *"รัฐธรรมนูญ"* คืออะไรบ้าง และเสกสรรค์ปั้นแต่งว่าราษฎรเข้าใจผิดไปว่า *"รัฐธรรมนูญคือลูกพระยาพหล"* ผู้ที่ไม่ศึกษาถึงประวัติของคำนี้ก็พากันหลงเชื่อคำโฆษณานั้นแล้วนำมาเล่าต่อ ๆ กันมา ถ้าหากเราปรารถนาสัจจะแห่งประวัติของคำนี้ว่าเป็นมา

อย่างไร เราก็อาจทราบได้ว่าคำว่า *"รัฐธรรมนูญ"* นั้น เพิ่งมีผู้เสนอขึ้นในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยามนั้นใช้คำว่า *"ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน"* แต่คณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 เห็นว่าควรใช้คำว่า *"รัฐธรรมนูญ"* ซึ่งเป็นศัพท์ที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อกระทัดรัด จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกศัพท์ที่ตั้งขึ้นใหม่นั้น ในระยะแรก ๆ ราษฎรไม่เข้าใจได้ทั่วถึง อย่างไรก็ตามผู้มีใจเป็นธรรมซึ่งไม่หลงเชื่อคำบอกเล่าง่าย ๆ เช่นท่านที่เคยเป็นครูและนักเรียนในโรงเรียนประถมและมัธยมระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง 2490 นั้นคงยังจำกันได้ว่า ท่านเคยสอนและเคยเรียนตามหลักสูตรสมัยนั้น ท่านที่เป็นเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่รวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้นก็เคยชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญคืออะไรและการปกครองประชาธิปไตยคืออะไรเป็นพื้นเบื้องต้นที่ราษฎรพอเข้าใจได้ และวิทยุกรมโฆษณาการ (ต่อมาสมัยหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์) ก็ได้กระจายเสียงคำอธิบายพร้อมทั้งเพลงประกอบแทบทุกวัน ผู้มีใจเป็นธรรมย่อมไม่ใส่ความราษฎรไทยว่าไม่มีสติปัญญาพอที่จะเข้าใจได้ แต่ภายหลังรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 แล้วการชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจถึงประชาธิปไตยสมบูรณ์ได้ลดน้อยลงไปและภายหลังที่สถาปนาระบบเผด็จการขึ้นแล้ว การชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจประชาธิปไตยสมบูรณ์ก็หยุดชงักลง จึงทำให้บางคนที่มิได้รับการศึกษาจากโรงเรียนประถมและมัธยมเหมือนระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง 2490 ไม่เข้าใจหรือแสร้งทำเป็นไม่เข้าใจ

ผู้ศึกษาประวัติการปกครองย่อมค้นคว้าหลักฐานที่เป็นสัจจะได้อีกว่า รัฐบาลพหลฯ ได้เสนอพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2477 ต่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งให้ความเห็นชอบออกเป็นกฎหมายได้ รัฐบาลก็ได้แถลงเจตนารมณ์ให้ราษฎรทราบทั่วกันว่าในการออกกฎหมายนั้นก็เพื่อให้ราษฎรปกครองตนเองโดยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ตั้งแต่ชั้นตำบลขึ้นมาจนถึงเมืองและนครเพื่อวางพื้นฐานประชาธิปไตยจากชั้นท้องถิ่นประกอบด้วยประชาธิปไตยระดับชาติทางสภาผู้แทนราษฎร เทศบาลเมืองได้จัดตั้งขึ้นทุกจังหวัด ส่วนเทศบาลตำบลได้จัดตั้งมากหลายตามกำลังของจำนวนผู้ตรวจการเทศบาลที่จะอบรมขึ้นมาได้ แต่ภายหลังเกิดระบบเผด็จการแล้ว ระบบนั้นก็อ้างเหตุผลอย่างเดียวกันกับซากทัศนะทาสและทัศนะศักดินาว่าราษฎรยังไม่รู้เรื่องประชาธิปไตยจึงได้ยุบสภาเทศบาลซึ่งราษฎรในท้องถิ่นเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกนั้นเสีย

แล้วแต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตามที่เจ้าหน้าที่ของระบบเผด็จการเห็นชอบ

ข้าพเจ้าวิตกว่าถ้าหากยังมีผู้หลงเชื่อคำโฆษณาของผู้เห็นว่าไม่ควรเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ ที่ใช้เป็นข้ออ้างว่าความพยายามของรัฐบาลโดยวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง 2490 ไม่อาจทำให้ราษฎรทราบแม้แต่เบื้องต้นว่าประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญคืออะไรแล้ว นิสิตนักศึกษาปัจจุบันที่มีความปรารถนาดีอุทิศตนเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่ราษฎรนั้นจะได้ผลเพียงใดภายในเวลาไม่กี่เดือนเพราะจำนวนผู้เผยแพร่น้อยกว่าจำนวนครูและพนักงานท้องที่ดังกล่าวข้างบนนั้น

แต่ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสและมีความเชื่อว่านิสิตนักศึกษามีสติปัญญาพอโดยอาศัยสามัญสำนึกอันเป็นตรรกวิทยาเบื้องต้นของมนุษยชนนั้นเป็นหลักวินิจฉัยว่าคำโฆษณาของผู้เห็นว่าไม่ควรเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ นั้นควรได้รับความเชื่อถือหรือไม่

โดยที่ผู้ปรารถนาดีหลายท่านต้องการทราบความเห็นของข้าพเจ้าเกี่ยวกับประชาธิปไตย, รัฐธรรมนูญ และการร่างรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าจึงสนองศรัทธาโดยเขียนบทความนี้เพื่อประกอบการพิจารณาของท่านทั้งหลาย

1.2 สำหรับผู้ที่รู้หลักภาษาไทยอยู่บ้างก็พอทราบได้ว่าคำว่า *"ประชาธิปไตย"* ประกอบขึ้นด้วยคำไทย 2 คำคือ คำว่า *"ประชา"* ซึ่งหมายถึงหมู่คนหรือปวงชน กับคำว่า *"อธิปไตย"* ซึ่งหมายถึงอำนาจสูงสุด คำว่า *"ประชาธิปไตย"* ตามมูลศัพท์จึงหมายถึง *"อำนาจสูงสุดของปวงชน"* ดังนั้นแบบการปกครองประชาธิปไตยจึงต้องถือมติปวงชนเป็นใหญ่

ส่วนผู้ปรารถนาหาความเข้าใจจากคำอังกฤษ "DEMOCRACY" คำฝรั่งเศส "DÉMOCRATIE" หรือคำเยอรมัน "DEMOKRATIE" นั้นก็อาจทราบได้ว่าคำฝรั่งทั้งสามนั้นแผลงมาจากคำกรีก "DEMOKRATIA" ซึ่งมาจากมูลศัพท์ "DEMOS" แปลว่า *"ปวงชน"* (สมุหนามของชนทั้งหลายหรือราษฎรทั้งหลาย) ผสมกับคำว่า "KRATOS" แปลว่าอำนาจ และ "KRATEIN" แปลว่าการปกครอง จึงมีความหมายว่าอำนาจสูงสุดของปวงชน การปกครองโดยมติของปวงชน

ดังนั้นไม่ว่าจะตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกับฉบับสำหรับนักเรียน หรือตามความหมายของมูลศัพท์ หรือตามความหมายของคำฝรั่งต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว คำว่า *"ประชาธิปไตย"* จะมีความหมายเป็นอย่างอื่นไม่ได้

นอกจากความหมาย *"แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่"* เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชนซึ่งมีสิทธิกับหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษยชน

1.3 การที่ประชาธิปไตยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ก็เพื่อราษฎรทั้งหลายที่ประกอบเป็นปวงชนนั้นได้มีรัฐบาลของปวงชนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยทางผู้แทนราษฎร จึงจะเป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายให้มีความอุดมสมบูรณ์ในการครองชีพ และปลอดภัยจากการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน อีกทั้งเพื่อให้ราษฎรทั้งหลายประพฤติต่อกันตามศีลธรรมอันดีของประชาชน ชาติจึงจะดำรงคงมีความเอกราชและพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้

ชาติหนึ่ง ๆ ปัจจุบันนี้ประกอบด้วยชนที่มีฐานะและวิถีดำรงชีพต่าง ๆ กัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคืออภิสิทธิ์ชนซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ กับอีกฝ่ายหนึ่งคือสามัญชนซึ่งเป็นคนจำนวนส่วนข้างมากในชาติ

อภิสิทธิ์ชนได้แก่บุคคลที่มีฐานะพิเศษตามระบบศักดินาและบุคคลที่เป็นเจ้าสมบัติสมัยใหม่ มีทุนยิ่งใหญ่มหาศาลเป็นจักรวรรดินิยมเป็นบรมธนานุภาพเหนือกว่านายทุนผู้รักชาติที่ทำมาหากินโดยสุจริต อภิสิทธิ์ชนหมายความถึงลูกสมุนที่ยอมตนเป็นเครื่องมือของอภิสิทธิ์ชนด้วย ในทางปฏิบัตินั้นอภิสิทธิ์ชนก็มีกำลังทรัพย์ใช้เป็นทุนในการเลือกตั้งได้ยิ่งกว่าผู้สมัครสอบรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายสามัญอยู่แล้ว ถ้าหากตัวแทนของอภิสิทธิ์ชนได้เป็นวุฒิสมาชิกโดยไม่ต้องรับเลือกจากราษฎร อภิสิทธิ์ชนกับลูกสมุนก็สามารถผูกขาดอำนาจการปกครองไว้โดยเด็ดขาดตลอดกาล ชาติก็จะมีรัฐบาลของอภิสิทธิ์ชนตลอดกาลโดยแต่งตั้งจากอภิสิทธิ์ชนตลอดกาล เป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่ออภิสิทธิ์ชนตลอดกาล อภิสิทธิ์ก็เป็นผู้เสวยผลผลิตของชาติที่เกิดขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของปวงชนตลอดกาล อันเป็นการเบียดเบียนสามัญชนคนส่วนมากซึ่งจะมีความอัตคัดขัดสนยิ่งขึ้น ปวงชนที่เป็นพลังสำคัญของชาติก็จะอ่อนเปลี้ยลงซึ่งเป็นการบั่นทอนการพัฒนาก้าวหน้าและการดำรงความเป็นเอกราชของชาติ ดังนั้นเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายที่ประกอบกันเป็นปวงชนและเพื่อประโยชน์ของชาติ แบบการปกครองประชาธิปไตยจึงต้องถือตามมติปวงชนเป็นใหญ่

1.4 ทัศนะประชาธิปไตยเป็นทัศนะที่เกิดขึ้นจากสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่จะต้องสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่มชนหรือสังคมหรือเป็นชาติ ไม่มีบุคคลใดจะ

อยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ มนุษย์จึงต้องมีทัศนะที่เป็นหลักนำความประพฤติของตนเพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นในชาติเดียวกันเพื่อให้ชาติดำรงอยู่และเพื่อพัฒนาเติบโตก้าวหน้าต่อไปได้ ทัศนะประชาธิปไตยจึงเป็นทัศนะที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน แม้ว่ามนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคลตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็มีหน้าที่ตามธรรมชาติในการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อมิให้เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและเพื่อให้ชาติดำรงอยู่กับเติบโตพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้ ดังนั้นตั้งแต่ยุคปฐมกาลจึงมีธรรมจริยาซึ่งมนุษย์มีจิตสำนึกตามธรรมชาติที่จะต้องใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมิให้เป็นที่เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและแก่ส่วนรวมของกลุ่มชน

ทัศนะประชาธิปไตยจึงต่างกับทัศนะที่เกิดจากคติ *"ปัจเจกนิยม" (INDIVIDUALISM)* ซึ่งถือเสรีภาพเฉพาะตัวของบุคคลเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงหน้าที่ต่อส่วนรวมของปวงชนและชาติ จากรากฐานปัจเจกนิยมนี้ก่อให้เกิดลัทธิการเมือง, ลัทธิเศรษฐกิจ, และลัทธิเสพย์สุขหลายอย่างที่ขัดต่อธรรมจริยาส่วนรวมของปวงชน หรือที่เรียกว่าศีลธรรมอันดีของประชาชน อาทิ

ก. ลัทธิการเมือง *"อนาธิปัตย์นิยม" (ANARCHISM)* ลัทธิจำพวกนี้ถือว่า เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด ฉะนั้นแบบการปกครองของมนุษย์จะต้องไม่มีรัฐบาล บุคคลจึงจะมีเสรีภาพเต็มที่โดยแยกย้ายกันอยู่เป็นกลุ่มน้อย ๆ ซึ่งสมานกันโดยความตกลงกันอย่างเสรี ลัทธินี้แยกออกเป็นหลายสาขา บางสาขาที่เชิดชูเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ก็ประพฤติและสนับสนุน "ลักเพศนิยม" *"ลักเพศนิยม"*

ข. ลัทธิเศรษฐกิจ *"เสรีนิยม"* ซึ่งปล่อยให้เอกชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการประกอบเศรษฐกิจ ต่างคนต่างทำ ผู้ใดมีทุนมากก็ได้เปรียบผู้ไร้สมบัติ ในวิชาว่าด้วยประวัติลัทธิเศรษฐกิจ (HISTOIRE DES DOCTRINES ECONOMIQUES) จัดลัทธิเสรีนิยมเข้าอยู่ในจำพวกสำนักปัจเจกนิยม (ECOLE INDIVIDUALISTE) เมื่อลัทธินี้ดำเนินถึงขีดสูงสุดก็ช่วยให้ผู้ที่สะสมทุนมหาศาลเป็นเจ้าสมบัติ "จักรวรรดินิยม" ซึ่งมีบรมธนานุภาพกดขี่เบียดเบียนคนส่วนมาก นักประชาธิปไตยผู้หนึ่งเปรียบเทียบเสรีนิยมว่าเสมือน *"เสรีภาพของสุนัขจิ้งจอกในเล้าไก่"*

ค. ลัทธิลักเพศนิยม (Homosexuality) คือ การเสพย์เมถุนระหว่างชายกับชาย และหญิงกับหญิง ซึ่งเป็นเพศเดียวกัน ลัทธิเสพย์เมถุนระหว่างหญิงกับหญิงนั้นยังมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า *"เลสเบียนิสม์" (Lesbianism)* *"ลักเพศนิยม"* ถือ

ว่าเสรีภาพของบุคคลที่จะกระทำการใดตามความพอใจในการเสพย์สุขนั้นมีค่าสูงสุด บุคคลจึงต้องหาความสุขสำราญให้เต็มที่ โดยไม่ต้องคำนึงศีลธรรมอันดีของปวงชน เพราะการเสพย์เมถุนระหว่างคนต่างเพศยังไม่เป็นการเพียงพอที่ให้ความสุขสำราญได้ จึงต้องเสพย์เมถุนระหว่างคนเพศเดียวกัน ลัทธินี้ถือเอาความเสพย์สุขทางเมถุนเป็นสำคัญยิ่งกว่าชาติพันธุ์ของมนุษยชาติโดยไม่คำนึงถึงว่า มนุษยชาติมีเพศชายและเพศหญิง ซึ่งได้แพร่พันธุ์สืบต่อ ๆ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ มิฉะนั้นมนุษยชาติก็สูญสิ้นชาติพันธุ์ไปพ้นจากโลกนี้ช้านานมาแล้ว ผู้ประพฤติลักเพศและเผยแพร่ลักเพศในชาติใดผู้นั้นก็ทำลายชาติพันธุ์แห่งชาติของตนเอง อันเป็นอาชญากรรมอย่างมหันต์

ในประเทศอังกฤษนั้น ท่านเจ้าศักดินาหลายท่านที่โปรดลักเพศนิยมได้พยายามติดต่อกันมาหลายปีในการเสนอทางสภาเจ้าศักดินา (HOUSE OF LORDS) เพื่อให้ยกเลิกกฎหมายห้ามการลักเพศ แต่ท่านเจ้าศักดินาถูกคัดค้านจากสภาสามัญชน (HOUSE OF COMMONS) โดยเฉพาะพรรคแรงงานซึ่งเป็นสังคมนิยมอังกฤษที่ต้องการรักษาศีลธรรมอันดีของประชาชนไว้ แต่เมื่อไม่กี่ปีมานี้ พรรคจารีตนิยมซึ่งเป็นฝ่ายอภิสิทธิ์ชนได้ชนะการเลือกตั้ง ความปรารถนาของท่านเจ้าศักดินา และอภิสิทธิ์ชนก็ประสบความสำเร็จในการยกเลิกกฎหมายห้ามการลักเพศ

เมื่อเดือนสิงหาคม 2514 ข้าพเจ้าได้มีจดหมายตอบคณะผู้จัดทำมหิดลสารซึ่งต้องการบทความของข้าพเจ้าเกี่ยวกับสาธารณรัฐราษฎรจีน ข้าพเจ้าได้เขียนตอนหนึ่งว่า *"ส่วนกระเทยหรือชายกองกลางซึ่งเป็นการพัฒนาคนแบบใหม่ในบางประเทศนั้นไม่เคยมีในประเทศจีนเก่าหรือปัจจุบัน"* ในอดีตของไทยนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การทำชำเราผิดธรรมดามนุษย์เป็นการผิดศีลธรรมอย่างแรง จึงโปรดเกล้าฯ ให้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ลงโทษจำคุกหลายปีแก่ผู้กระทำกามวิตถารเช่นนั้น (แต่เมื่อไม่กี่ปีมานี้บางคนอ้างว่าจงรักภักดีในรัชกาลที่ 5 ได้ยอมลงมติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ซึ่งยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127)

ง. ลัทธิ *"ฮิปปี้"* ซึ่งคัดค้านธรรมจริยาของปวงชนว่าเป็นการตัดเสรีภาพสมบูรณ์เฉพาะตัวซึ่งบุคคลมีเสรีภาพที่จะแต่งกายอยู่กินเสพย์ยาต่าง ๆ ซึ่งทำให้จิตใจเบิกบาน (NARCOTIC DRUG) อาทิ กัญชา, ยาฝิ่น, เฮโรอีนและผลิตภัณฑ์เคมีทำนองเดียวกันนั้น ลัทธิฮิปปี้เป็นที่คู่กันไปกับลักเพศนิยม เพราะผู้ประพฤติตาม

ลัทธิฮิปปี้นี้ก็ประพฤติลักเพศด้วย และผู้ประพฤติลักเพศก็ประพฤติลัทธิฮิปปี้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทุกส่วนด้วย

1.4 ปวงชนแสดงมติในการปกครองแบบประชาธิปไตยโดย 2 วิธีคือ

ก. วิธีแสดงมติโดยตรง เรียกว่า *"ประชามติ"* หมายความว่าปวงชนออกเสียงตรงในกิจการปกครองบ้านเมืองคือ การบัญญัติกฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ); การแต่งตั้งและควบคุมรัฐบาล (อำนาจบริหาร), การแต่งตั้งตุลาการ (อำนาจตุลาการ)

สำหรับบ้านเมืองที่มีพลเมืองน้อยเช่น *"สักกะชนบท"* เมื่อครั้งพุทธกาล และนครเล็กน้อยในสมัยกรีกโบราณ ฯลฯ นั้น ปวงชนก็สามารถประชุมกันได้ทั่วถึงเพื่อออกเสียง

แต่สำหรับบ้านเมืองหรือประเทศที่มีพลเมืองหลายหมื่น, หลายแสน, หลายล้านคนนั้นย่อมเป็นการยากลำบากที่จะจัดให้ปวงชนประชุมกันได้ทั่วถึงเพื่อออกเสียงโดยตรงในกิจการปกครองบ้านเมืองทุก ๆ อย่างได้ ฉะนั้น จึงต้องใช้วิธีที่สอง คือแสดงมติโดยผ่านผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง แม้กระนั้นในบางประเทศได้สงวนอำนาจของปวงชนในการแสดงมติโดยตรงเฉพาะกฎหมายและนโยบายที่สำคัญและการแต่งตั้งประมุขของประเทศ

ข. วิธีแสดงมติโดยผ่านผู้แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง หมายความว่า ราษฎรในเขตหนึ่ง ๆ เลือกผู้แทนของตนให้แสดงมติแทนตนในสภาผู้แทนราษฎรหรือในรัฐสภาเพื่อบัญญัติกฎหมาย, ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งถอดถอนรัฐบาล, ควบคุมรัฐบาลในการปฏิบัติ (บริหาร), บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการตั้งศาลและมีองค์การแต่งตั้งถอดถอนตุลาการ

วิธีแสดงมติโดยผ่านผู้แทนนั้นมี 2 แบบคือ

(1) ราษฎรเลือกผู้แทนโดยตรง

(2) ราษฎรเลือกผู้แทนโดยทางอ้อม

คำว่า *"โดยทางอ้อม"* ในที่นี้แปลมาจากภาษาอังกฤษ "INDIRECT" เมื่อนำมาใช้แก่การออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรก็หมายถึงการที่ราษฎรเลือกตัวแทนให้ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแทนตนชั้นหนึ่งก่อน แล้วตัวแทนจึงเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง เช่น ราษฎรเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วผู้แทนตำบลจึงเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(ในบางประเทศที่มีพลเมืองหลายร้อยล้านคน เช่นประเทศจีนต้องใช้วิธีเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในบริเวณทั่วไป 3 ชั้น คือ ราษฎรเลือกตั้งตัวแทนเพื่อเลือกสมาชิกสภาท้องที่ชั้นหนึ่งก่อนแล้วสมาชิกสภาท้องที่เลือกสมาชิกสภามณฑลเป็นชั้นที่สอง แล้วสมาชิกสภามณฑลเลือกผู้แทนราษฎรเป็นชั้นที่ 3 ยกเว้นบางท้องที่ซึ่งราษฎรเลือกผู้แทนโดยตรงบ้าง โดย 2 ชั้นบ้าง)

วิธีเลือกตั้งทางอ้อมนั้นก็มาจากพื้นฐานการออกเสียงลงมติของราษฎรเอง ซึ่งต่างกับการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาโดยรัฐบาลหรือองคมนตรี

1.5 ในหลายประเทศประชาธิปไตยที่มี 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎรกับวุฒิสภานั้น สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น มิใช่รัฐบาลหรือองคมนตรีเป็นผู้เสนอประมุขรัฐให้แต่งตั้ง วุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้งจึงมิใช่ผู้แทนของปวงชนหากเป็นตัวแทนของอภิสิทธิ์ชนซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ จึงไม่ใช่วิธีประชาธิปไตยซึ่งถือปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนวิธีให้องคมนตรีทำบัญชีรายชื่อบุคคลจำนวนหนึ่งตามที่องคมนตรีเห็นสมควรแล้วส่งให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิกตามบัญชีนั้น วุฒิสมาชิกชนิดนี้ก็ไม่ใช่ตัวแทนของปวงชนเพราะสภาผู้แทนราษฎรจำต้องเลือกจากบัญชีรายชื่อขององคมนตรี เท่ากับเลือกจากตัวแทนขององคมนตรีเท่านั้น

ส่วนมากของประเทศประชาธิปไตยที่มีวุฒิสภานั้นใช้วิธีเลือกตั้งวุฒิสมาชิก 2 ชั้น คือ ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดหรือสภามณฑลชั้นหนึ่งก่อน แล้วสมาชิกสภาจังหวัดหรือสมาชิกสภามณฑลเลือกตั้งวุฒิสมาชิก วุฒิสมาชิกชนิดนี้จึงเป็นตัวแทนของราษฎร

1.6 การที่ประเทศประชาธิปไตยบางประเทศมี 2 สภานั้น ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติแล้ว เพราะถือว่าผู้แทนราษฎรนั้นกฎหมายกำหนดอายุชั้นต่ำไว้น้อยกว่าวุฒิสมาชิก แต่ไม่ได้กำหนดอายุขั้นสูงของผู้แทนราษฎรไว้ ฉะนั้นในทางปฏิบัติปรากฏว่าหลายคนที่สูงอายุกว่าวุฒิสมาชิกได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร ฉะนั้นหลายราชอาณาจักรปัจจุบันจึงมีผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียวซึ่งมีสมาชิกคนหนุ่มและคนสูงอายุร่วมงานกัน ส่วนบางประเทศที่ยังมี

วุฒิสภานั้นก็เพื่อช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมายจากสภาผู้แทนราษฎร คือ การ *"ยับยั้ง"* ประดุจเป็นห้ามล้อมิใช่เป็นการ *"ถ่วง"*

รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ถืออุดมการณ์ที่ว่าพฤฒสภาช่วยกลั่นกรองกฎหมาย ฉะนั้นมาตรา 54 จึงให้สิทธิสภานี้ยับยั้งไว้ในระหว่างพิจารณาเพียง 30 วัน และถ้าเป็นกฎหมายว่าด้วยการเงินก็ยับยั้งเพียง 15 วันเท่านั้น ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มาตรา 122 ให้สิทธิวุฒิสภายับยั้งร่างกฎหมายจากสภาผู้แทนราษฎรได้ 60 วัน และยับยั้งร่างกฎหมายการเงินไว้ได้ 30 วัน ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ได้กำหนดเวลาเช่นนั้นไว้ตามฉบับ 2492 จึงทำให้วุฒิสภามีลักษณะเป็น *"สภาถ่วง"*

ปัญหาจึงเกิดขึ้นในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ คือ

ในทางวิชาการแห่งทฤษฎีนั้นเรื่องที่เรียกว่า *"ดุลยภาพแห่งอำนาจ"* แห่งระบบรัฐสภานั้น หมายถึงการให้อำนาจสูงสุดทั้งสามคือ อำนาจนิติบัญญัติ, อำนาจบริหาร, อำนาจตุลาการ, มีอำนาจสมดุลย์ระหว่างกัน ไม่ปรากฏในทางวิชาการประชาธิปไตยว่า ภายในอำนาจนิติบัญญัตินั้นต้องมีการถ่วงอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรโดยอภิสิทธิ์ชน จนทำให้สภาผู้แทนราษฎรต้องทรุดเซไป อันทำให้เสียดุลยภาพแห่งอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร

ถ้าวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นผู้ *"ถ่วง"* อำนาจนั้นเป็นบุคคลที่องคมนตรีจัดบัญชีรายชื่อลับโดยไม่กำหนดคุณสมบัติคือ สุดแท้แต่ว่าองคมนตรีเห็นว่ามีความรู้ความชำนาญในการแผ่นดิน เราก็ควรพิจารณาถึงผลที่จะได้ในทางปฏิบัติว่า บุคคลชนิดใดจะได้เป็นวุฒิสมาชิก เพราะราษฎรย่อมสนใจในผลปฏิบัติ และถ้าเป็นนิสิต นักศึกษา นักเรียน ในสถานศึกษาที่สอนถูกต้องตามวิธีสอนแล้ว ผู้สอนก็ย่อมให้ความรู้ในทางทฤษฎีผสานกับการปฏิบัติอันเป็นวิธีที่ข้าพเจ้าเคยเรียนมาเมื่อครั้งเป็นนักเรียนกฎหมาย คือ ครูอาจารย์ท่านสอนทฤษฎีใด ท่านก็ให้ตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ประกอบด้วย และถ้ามีคำพิพากษาศาลฎีกาท่านก็อ้างตัวอย่างคำพิพากษาศาลนั้น ถ้าครูอาจารย์ท่านใดสอนแต่ทางทฤษฎี นักเรียนก็ขอให้ท่านยกตัวอย่างประกอบ

ในกรณีที่คณะองคมนตรีเป็นผู้ทำบัญชีรายชื่อลับ 300 คนส่งให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกเพื่อเป็นวุฒิสมาชิก 100 คนนั้น เราก็ไม่ควรพิจารณาเพียงนามธรรมของคำว่า *"องคมนตรี"* เท่านั้น คือต้องพิจารณาตามรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า องคมนตรีประกอบด้วยท่านผู้ใด มีฐานะและอายุเท่าใด ซึ่งเป็นบรรทัดฐานขององคมนตรี

ต่อไปในอนาคตด้วย ท่านที่เป็นองคมนตรีในปัจจุบันนี้เป็นข้าราชการบำนาญซึ่งบางท่านเคยเป็นเสนาบดี (รัฐมนตรี) สมัยรัชกาลที่ 7 ก่อน พ.ศ. 2475 บางท่าน เช่น กรมหมื่นพิทยลาภฯ ประธานองคมนตรีประสูติเมื่อ พ.ศ. 2428 ทรงมีพระชันษาถึงปัจจุบันนี้ 89 พรรษา, เจ้าพระยาศรีธรรมธิเบศรมีอายุ 89 ปี เท่ากับกรมหมื่น-พิทยลาภฯ, พระยาศรีเสนาและพระยามานวราชเสวี มีอายุคนละกว่า 84 ปี และอีกหลายท่านก็มีอายุคนละประมาณ 80 ปี ท่านที่มีอายุน้อยกว่าผู้อื่นคือนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ในการทำบัญชีชื่อลับดังกล่าวนั้นองคมนตรีที่ชรามากนั้นมีภาระหนักมากเพราะท่านต้องสำรวจบุคคลมากมายหลายพันหลายหมื่นคนซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการแผ่นดินแล้วท่านจึงจะคัดเอาไว้เพียง 300 คน เพื่อส่งให้สภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากท่านจะเลือกเฉพาะบุคคลที่ใกล้ชิดกับท่านเพราะเคยทำงานร่วมกันมาหรือเคยใกล้ชิดกันมา ท่านก็จะถูกครหานินทาว่าไม่ทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมอันจะเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สถาบันองคมนตรี ดังนั้นก็อาจมีผู้คิดช่วยทุ่นแรงองคมนตรีโดยใช้วิธีที่เคยปฏิบัติมาในการจัดทำบัญชีชื่อสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ คือใช้คนประมาณ 4-5 คน ร่างบัญชีชื่อขึ้นก่อนแล้วเสนอองคมนตรีคัดเลือกเอา 300 คน ผลที่จะได้รับเป็นอย่างไรนั้น เราท่านก็รู้อยู่เต็มอก โดยข้าพเจ้าไม่ต้องชี้แจง

ส่วนเหตุผลที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญชี้แจงในสภานิติบัญญัติว่าการที่ต้องทำบัญชีชื่อลับส่งให้สภาผู้แทนราษฎรนั้นก็เพื่อป้องกันมิให้ผู้ที่มีชื่อในบัญชีซึ่งอยู่ในข่ายจะได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิกมีโอกาสวิ่งเต้นหาคะแนนเสียงนั้น ก็เป็นวิธีใหม่ที่นิมิตร (INVENTION) ขึ้นสำหรับประเทศไทย ข้าพเจ้าไม่คัดค้านการนิมิตรสิ่งใดขึ้นใหม่ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการนิมิตรนั้นเป็นนิมิตรทางประชาธิปไตยหรือไม่ และในทางปฏิบัติจะเป็นไปได้อย่างไร โดยเฉพาะการที่ผู้ร่างประสงค์รักษาความลับบัญชีรายชื่อ 300 คนนั้นก็ต้องคำนึงว่าองคมนตรีจะต้องเขียนและทำสำเนาบัญชีด้วยตนเองซึ่งเป็นภาระหนักมากแก่องคมนตรี ดังนั้นเพื่อทุ่นแรงก็จะต้องมีคนอื่นช่วยท่านระหว่างทางนับตั้งแต่มีผู้ช่วยท่านทำบัญชีชื่อเป็นครั้งแรกจนถึงมือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็อาจมีคนรู้ *"ไต๋"* ก่อนคนอื่น ๆ เราต้องยอมรับความจริงจากพฤติการณ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติจากสมาชิกสมัชชาแห่งชาติว่ามีบางท่านไม่วิ่งเต้นหาเสียงก็จริงอยู่ แต่บางท่านก็วิ่งเต้นหาเสียง ผู้ใดรู้ *"ไต๋"* ก่อน ผู้นั้นก็ได้เปรียบคนอื่น ฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าการนิมิตรวิธีใหม่นี้ไม่ถูกต้องตามวิธีประชาธิปไตย ถ้าหากสภา

นิติบัญญัติต้องการมีวุฒิสภาก็ควรใช้วิธีเลือกตั้งโดยตัวแทนของราษฎรซึ่งอาจใช้วิธีเลือกตั้ง 2 ชั้น โดยสภาเทศบาลและสภาจังหวัด หรือมิฉะนั้นก็โดยสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเลือกจากบัญชีชื่อลับขององคมนตรี ให้โอกาสแก่ทุกคนที่มีคุณสมบัติเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก สามารถสมัครได้โดยเปิดเผยและให้สภาผู้แทนราษฎรมีเวลาพอพิจารณาว่าผู้สมัครคนใดสมควรได้รับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก

2. รัฐธรรมนูญเบื้องต้น

2.1 คำว่า *"รัฐธรรมนูญ"* ประกอบด้วยคำว่า *"รัฐ"* หมายถึงบ้านเมืองหรือแผ่นดินกับคำว่า *"ธรรมนูญ"* หมายถึงบทกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ

รัฐธรรมนูญ จึงหมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการปกครองแผ่นดินหรือรัฐ

บางครั้งเรียกบทกฎหมายชนิดนี้ว่า *"ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน หรือ รัฐ"*

2.2 มีผู้เข้าใจผิดว่าประเทศใดมีรัฐธรรมนูญ ประเทศนั้นก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตยอันที่จริงนั้นรัฐธรรมนูญเป็นเพียงระเบียบการที่เขียนเป็นกฎหมายว่าประเทศ (รัฐ) นั้น ๆ ปกครองกันแบบใดแทนที่จะปล่อยให้ผู้มีอำนาจปกครองกระทำตามความพอใจของตนโดยไม่มีข้อกำหนดไว้

รัฐธรรมนูญแต่ลำพังยังไม่เป็นแบบการปกครองประชาธิปไตยเสมอไป อาทิ บางประเทศปกครองตามแบบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเผด็จการของตน เช่น ประเทศอิตาลีสมัยมุโสลินีที่เป็นจอมเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญ ประเทศสเปนและปอร์ตุเกสสมัยที่ปกครองแบบเผด็จการก็มีกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญที่กำหนดระเบียบการปกครองประเทศทั้งสองนั้นตามแบบเผด็จการ รัฐบาลถนอม-ประภาส ปกครองตามแบบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า *"รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร"*

2.3 ผู้ศึกษา *"ความรู้เบื้องต้นแห่งกฎหมาย"* ย่อมทราบว่า ในการแบ่งชนิดต่าง ๆ ของกฎหมายนั้น ได้มีการกล่าวถึงการแบ่งชนิดกฎหมายออกเป็น *"กฎหมายที่ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร" (UNWRITTEN LAW)* และ *"กฎหมาย*

ที่ไม่ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร" (UNWRITTEN LAW) คือ ธรรมเนียมประเพณีที่ปวงชนซึ่งเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในแผ่นดินได้ปฏิบัติกันมาช้านาน จึงเป็นข้อบังคับของผู้มีอำนาจสูงสุดซึ่งบุคคลจำต้องประพฤติตาม ดังนั้น *"กฎหมายรัฐธรรมนูญ" (CONSTITUTION LAW)* จึงมิเพียงแต่ตัวบท *"รัฐธรรมนูญ" (CONSTITUTION)* ที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากยังรวมถึง *"ธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญ" (CONSTITUTIONAL CUSTOMS)* ที่มิได้ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

ก. รัฐธรรมนูญที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร (WRITTEN CONSTITUTION) นั้น ก็มิใช่เจาะจงเอาเฉพาะกฎหมายที่ระบุชื่อว่า *"รัฐธรรมนูญ"* หรือ *"ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน หรือ รัฐ"* เท่านั้น หากยังหมายถึงข้อความที่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งมีลักษณะเป็นระเบียบการปกครองรัฐและการให้สิทธิแก่พลเมือง อาทิ

(1) *"กฎบัตร"* ซึ่งเป็นคำไทยมาตั้งแต่โบราณกาล คำว่า *"กฎ"* หมายถึง ข้อกำหนด, คำบังคับ คำว่า *"บัตร"* หมายถึงแผ่นที่เขียนเป็นหนังสือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า *"กฎบัตรกฎหมาย"* ไว้ว่า *"กระบวนกฎหมาย"*

คำว่า *"กฎบัตร"* ตรงกับภาษาอังกฤษว่า *"CHARTER"* ตรงกับภาษาฝรั่งเศส *"CHARTRE"* ตรงกับภาษาเยอรมัน *"CHARTA"* คำทั้งสามภาษานี้แผลงมาจากคำลาติน *"CHARTA"*

กฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษถือว่า *"กฎบัตรใหญ่" (MAGNA CHARTA* หรือเขียนว่า *MAGNA CARTA)* ค.ศ. 1215 ที่ให้ประกันเสรีภาพบางประการแก่พลเมืองอังกฤษนั้นเป็นแม่บทสำคัญของกฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษ

สมาชิกสหประชาชาติรวมทั้งสยามที่เป็นภาคีแห่งองค์การนั้นได้ปฏิญาณรับรองผูกพันธ์ *"กฎบัตรแห่งสหประชาชาติ" (CHARTER OF THE UNITED NATIONS)* ซึ่งมีบทบัญญัติเริ่มต้นว่า

"เราประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ตกลงเด็ดขาด... ยืนยันความเชื่อถือในหลักการพื้นฐานสิทธิมนุษยชน, ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์, ในสิทธิเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง และระหว่างชาติไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก"

ต่อมาสมัชชาใหญ่สหประชาชาติซึ่งสยามเข้าร่วมด้วยใน ค.ศ. 1948 นั้นได้ตกลงรับรอง “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแห่งมนุษยชน” (UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS) ซึ่งบัญญัติสิทธิของพลเมืองไว้หลายประการ อาทิ ชีวิต, เสรีภาพ, ความปลอดภัยในตัวบุคคล, เสรีภาพจากการไม่ถูกจับกุมคุมขังเนรเทศโดยพละการของเจ้าหน้าที่, สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเที่ยงธรรมและเปิดเผยจากศาลที่เป็นอิสระและไม่ลำเอียง, เสรีภาพในความคิด, ความเชื่อถือและศาสนา, เสรีภาพในการประชุมและการร่วมกันเป็นสมาคมอย่างสันติ ฯลฯ

รัฐบาลสยามได้รับรองกฎบัตรและปฏิญญาดังกล่าวแล้วโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาและสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ได้เคยประกาศซ้ำแล้วซ้ำเล่าทุก ๆ วัน วันละข้อติดต่อกันมาหลายปี ดังนั้น *“กฎบัตรแห่งสหประชาชาติ”* และ *“ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”* ดังกล่าวนี้จึงเป็นส่วนสำคัญของ *“กฎหมายรัฐธรรมนูญ”* ของสยามหรือประเทศไทยด้วย พระราชบัญญัติและบทกฎหมายใดที่ขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาดังกล่าวแล้วจึงเป็น *“โมฆะ”*

ส่วนปัญหาที่ว่ารัฐธรรมนูญใดที่เขียนขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญานั้น จะเป็นโมฆะหรือไม่นั้น ปวงชนซึ่งเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดย่อมวินิจฉัยได้ว่ารัฐธรรมนูญชนิดตัดสิทธิหรือไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรตามกฎบัตรและปฏิญญานั้นเป็น *“รัฐธรรมนูญโมฆะ”*

(2) *“ปฏิญญา” (Declaration)* ชนิดที่เป็นหลักสำคัญของสิทธิประชาธิปไตยซึ่งระบบประชาธิปไตยต้องให้แก่ราษฎรนั้นและชนิดที่เป็นหลักการสำคัญประกอบรัฐธรรมนูญเช่นคำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแห่งมนุษยชนดังกล่าวแล้ว และเทียบได้กับ *“ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง”* (DECLARATION DES DROITS DE LHOMME ET DU CITOUEN) ของฝรั่งเศสซึ่งผู้แทนราษฎรที่เป็นคนสามัญ และขุนนางประชาธิปไตยได้ร่วมกันแถลงเมื่อค.ศ. 1789นั้น เป็นแม่บทของประชาธิปไตยในฝรั่งเศสซึ่งศาลยุติธรรมและศาลปกครองว่าจะต้องตัดสินคดีมิให้ขัดต่อปฏิญญาอันเป็นแม่บทประชาธิปไตยนั้น

คำประกาศหลัก 6 ประการของคณะราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ก็เป็นปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยาม เพราะเหตุว่าเมื่อได้ประกาศธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 แล้ว รุ่งขึ้นวันที่ 28 มิถุนายน

2475 ได้มีประชุมสภาผู้แทนราษฎร 70 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มิใช่สมาชิกคณะราษฎร 39 คน และที่เป็นสมาชิกคณะราษฎร 31 คน ในบรรดาผู้ที่มิใช่สมาชิกคณะราษฎรนั้นมีหลายท่านดำรงฐานันดรศักดิ์สูงตามระบบศักดินา อาทิ (1) เจ้าพระยาวงศานุประพันธ์ (ม.ร.ว.สะท้าน สนิทวงศ์) ผู้เป็นพระอัยกา (ท่านตา) ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถองค์ปัจจุบัน (2) เจ้าพระยาพิชัยญาติ (ดั่น บุนนาค) (3) เจ้าพระ-ยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน) รองลงมาเป็นพระยา, พระ, หลวง อีกหลายคน ซึ่งแทนหลายราชตระกูล ผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์นั้นมีนักเรียนกฎหมาย, ทนายความ, ชาวนา, พ่อค้า ฯลฯ ผู้แทนราษฎรทั้ง 70 คนได้พร้อมใจกันปฏิญาณในที่ประชุมสภาดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า *(ออกนามผู้ปฏิญาณ)* ขอให้คำปฏิญาณว่าจะซื่อสัตย์ต่อคณะราษฎรและจะช่วยกันรักษาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

2. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

3. จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

4. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน

5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร"

เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ปฏิญาณในที่ประชุมแล้วเจ้าพระยามหิธรเสนาบดีกระทรวงมุรธาธร *(ขณะนั้นยังมิได้ยุบกระทรวงนี้เปลี่ยนเป็นกรมราชเลขาธิการ)* ได้อัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาอ่านในที่ประชุมสภาดังต่อไปนี้

"วันนี้สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมเป็นครั้งแรก นับว่าเป็นการสำคัญอันหนึ่งในประวัติการณ์ของประเทศอันเป็นที่รักของเรา ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายคง

จะตั้งใจที่จะช่วยกันปรึกษาการงาน เพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศสยามสืบไป และเพื่อรักษาความอิสรภาพของไทยไว้ชั่วฟ้าและดิน ข้าพเจ้าขออำนวยพรแก่บรรดาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้บริบูรณ์ด้วยกำลังกาย กำลังปัญญาเพื่อจะได้ช่วยกันทำการให้สำเร็จตามความประสงค์ของเรา และของท่านซึ่งมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันทุกประการ เทอญ"

พระราชกระแสรับสั่งซึ่งเจ้าพระยามหิธรอัญเชิญมาอ่านในที่ประชุมนั้น พระปกเกล้าฯ ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานเอง ซึ่งแสดงว่าพระองค์เต็มพระทัยพระราชทานพระบรมราชานุมัติเป็นปฏิญญาแห่งระบบปกครองประชาธิปไตย

(3) *"แผนการร่วม"* (COMMON PROGRAM) ชนิดที่เป็นข้อบังคับกำหนดระเบียบปกครองรัฐ เช่น แผนการร่วมของจีนซึ่งกรรมกร, ชาวนา, นายทุนน้อย, นายทุนแห่งชาติ (หลายคนเป็นมหาเศรษฐี เช่น ตันกากี และบางคนเป็นลูกขุนนางเก่าสมัยราชวงศ์เช็ง หลายคนเคยเป็นขุนศึก, หลายคนเป็นก๊กมินตั๋ง เช่น จอมพลหลี ชิ ซิน, มาดามซุนยัดเซ็น ฯลฯ) ได้ร่วมกันจัดทำประกาศเป็นระเบียบการปกครองสาธารณรัฐราษฎรจีนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1949 และจัดตั้ง "รัฐบาลกลางของราษฎรจีน" ในระยะเวลาหัวต่อระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ก่อนมีรัฐธรรมนูญจีนใน ค.ศ.1954 ในทางวิชาการรัฐธรรมนูญ *"แผนการร่วม"* นี้มีลักษณะเป็น *"รัฐธรรมนูญชั่วคราว"* ของจีน ผู้มีฐานะตามระบบเก่าและฐานะตามระบบใหม่ร่วมมือกันในระยะหัวต่อนั้น เป็นการนำทฤษฎีวิทยาศาสตร์สังคมมาประยุกต์ถูกต้องตามสภาพท้องที่, กาลสมัย ของจีน เหมาเจ๋อตุงมิได้ประณามนายทุนไปทั้งหมดเพราะตามการพัฒนาของระบบสังคมจีนสมัยก่อนนั้น ย่อมก่อให้เกิดชนชั้นวรรณะนายทุน เหมาเจ๋อตุงถือว่านายทุนจำนวนน้อยหยิบมือเดียวเท่านั้นที่เป็นศัตรูของราษฎร แต่นายทุนหลายคนเป็นนายทุนรักชาติ ผู้เคยไปเยือนประเทศจีนจะสังเกตเห็นอนุสาวรีย์ประวัติการอภิวัฒน์จีนซึ่งประเทศจีนใหม่สร้างขึ้นว่า มีภาพขบวนการชาวนา "ไท่ผิง" ระหว่าง ค.ศ.1851-1861 ซึ่งเหมาเจ๋อตุงยกย่องว่า เป็นขบวนการอภิวัฒน์ แม้ว่าขบวนการนั้นสถาปนา *"หงซิ่วฉวน"* หัวหน้าขึ้นเป็น *"พระจักรพรรดิ"* แต่สภาพของประเทศจีนสมัยนั้นคนจีนยังนับถือสถาบันพระมหากษัตริย์และยังไม่รู้เรื่องสาธารณรัฐ (ส่วนหลิวเซ่าฉีกับพวกนั้น แม้ตนเป็นนายทุนน้อยซึ่งไม่ใช่กรรมกรแท้จริง ดำเนินคติอย่างนายทุนใหญ่ปฏิกิริยา คือมี "ทัศนะผูกขาด" (MONOPOLY) ที่ต้องการผูกขาดการ

อภิวัฒน์ไว้เป็นของพวกตนโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงขัดต่อความคิดเหมาเจ๋อตุงที่พิจารณาตามสภาพท้องที่กาลสมัยของจีนเห็นว่าทุกชนชั้นวรรณะรักชาติที่มีอยู่นั้นสมควรเข้าอยู่ในแนวร่วมเพื่อร่วมมือในการสถาปนาประชาธิปไตยแผนใหม่)

ข. ธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญ (CONSTITUTIONAL CUSTOMS) จัดอยู่ในประเภทกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ไม่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร (UN-WRITTEN CONSTITUTION)

ในบางประเทศเช่นประเทศอังกฤษนั้น นอกจากมีตัวบทที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ส่วนหนึ่ง อาทิ กฎบัตรใหญ่ ค.ศ.1215, คำร้องขอสิทธิ ค.ศ.1628, บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ ค.ศ.1689, พระราชบัญญัติว่าด้วยรัฐสภา ค.ศ.1911, และ ค.ศ.1949 แล้วระบบรัฐธรรมนูญอังกฤษอาศัยธรรมเนียมประเพณีรัฐธรรมนูญที่เป็นมาช้านาน ดังนั้นจึงมีผู้จัดระบบรัฐธรรมนูญอังกฤษเข้าอยู่ในประเภท *"รัฐธรรมนูญที่ไม่ขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร"*

ส่วนในสยามนั้น ปรากฏในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งบันทึกคำอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 ว่า ธรรมเนียมประเพณีประชาธิปไตยยังคงใช้ได้ต่อไป ข้าพเจ้าจึงขอคัดรายงานการประชุมสภาตอนที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังต่อไปนี้

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ในหมวดสภาผู้แทนราษฎรว่า ผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ อยากทราบความประสงค์ของท่านประธานอนุกรรมการว่า พระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณไหม

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (พระยามโนปกรณ์ฯ) ตอบว่าผู้ที่เป็นสมาชิกสภานี้ก่อนที่จะเข้ามารับหน้าที่ ต้องปฏิญาณและ *ตามประเพณีราชาภิเศกก็มีการปฏิญาณอยู่แล้ว*

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่าควรบัญญัติไว้

พระยาราชวังสัน กล่าวว่าในประเทศเด็นมารคถึงเป็นรัชชทายาท ก็ต้องปฏิญาณเหมือนกัน เพราะในโอกาสบางคราวต้องทำการเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน แต่ความคิดของเรานี้ก็เพื่อวางระเบียบ ว่าสิ่งใดที่เป็นแบบธรรมเนียมอยู่แล้ว เราไม่อยากพูดมากนัก ตามความคิดเดิมในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ประสงค์ไม่ให้ยาวเกินไป สิ่งใดที่มีและพิจารณาแล้วเห็นว่าเหมือนกัน ฉะนั้นจึ่งไม่บัญญัติไว้ เพราะความคิด

เช่นนั้นเราวางไว้ เห็นว่าไม่เป็นอะไร ทั้งเห็นความสะดวกกว่าการบัญญัติเช่นนี้จะดีกว่า

นายหงวน ทองประเสริฐ ตอบว่าความจริงเห็นด้วย แต่ธรรมเนียมนั้นไม่ใช่บทบังคับ อีกประการหนึ่งสิ่งนี้เป็นคราวแรกไม่เคยใช้มา

พระยามานธาตุราช กล่าวว่า ประเทศอื่น ๆ ที่จะผัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินเขามีในธรรมนูญ ฯ

พระยาราชวังสัน ตอบว่า ในธรรมนูญบางฉบับได้บัญญัติคำไว้ว่าจะปฏิญาณอย่างนั้น ของเราทราบว่า พระเจ้าแผ่นดินต้องทรงปฏิญาณต่อหน้าเทวดาทั้งหลายและพระพุทธรูปเป็นต้น เราอยากจะเงียบเสีย

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า ขอเรียนถามว่าควรจะแก้ไขอย่างไรหรือไม่

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตอบว่าไม่เห็นจำเป็นเพราะไม่ทำให้ดีขึ้นหรือเลวลง มีอยู่แล้วจะไปล้างเสียทำไม ถ้าแม้ว่าความข้อนี้ตัดความหรือเพิ่มสิทธิก็ควรอยู่ การที่บัญญัติไว้เช่นนี้เพื่อเขียนไว้ให้หรู ๆ ถึงไม่เขียนก็รู้อยู่แล้ว

นายหงวน ทองประเสริฐ กล่าวว่า เพื่อความเข้าใจของราษฎรทั้งหลาย ให้ลงมติว่าจะสมควรหรือไม่

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าขอแถลงให้ที่ประชุมทราบเท่าที่นายหงวน ทองประเสริฐ ได้ร้องให้เติมร่างว่าพระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณนั้น การที่ไม่เขียนไว้ก็ดีก็ให้ถือว่าเวลาขึ้นเสวยราชย์ต้องทรงกระทำตามพระราชประเพณี การที่ไม่เขียนไว้นี้ไม่ใช่เป็นการยกเว้นที่พระองค์จะไม่ต้องทรงปฏิญาณ ขอให้จดบันทึกข้อความสำคัญนี้ไว้ในรายงาน

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า เนื่องจากหลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าขอแถลงว่าได้เคยเฝ้าและทรงรับสั่งว่า พระองค์เองได้ทรงปฏิญาณเวลาเสวยราชสมบัติและเวลาขึ้นรับเป็นรัชทายาทก็ต้องปฏิญาณชั้นหนึ่งก่อน ความข้อนี้เมื่อพระองค์เองทรงรับสั่งเช่นนี้ เพราะฉะนั้นรับรองได้อย่างที่หลวงประดิษฐ์มนูธรรมว่าเป็นพระราชประเพณีทีเดียว

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่า เป็นที่เข้าใจแล้วว่า พระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปฏิญาณตามนี้ แต่นี่เป็นรัฐธรรมนูญสำคัญอย่างยิ่ง เท่าที่ได้จดบันทึกรายงานยังน้อยไป ถ้าอย่างไรให้มีไว้ในรัฐธรรมนูญจะดียิ่ง

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ตอบว่า สภาผู้แทนราษฎรต้องเห็นชอบในการอัญเชิญพระมหากษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์หรือในการสมมตรัชชทายาท ถ้าองค์ใดไม่ปฏิญาณเราคงไม่ลงมติให้

นายจรูญ สืบแสง กล่าวว่า องค์ต่อ ๆ อาจไม่ปฏิญาณ

พระยาราชวังสัน ตอบว่า *ตามหลักการในที่ประชุมต่าง ๆ ถ้ามีคำจดในรายงานแล้ว เขาถือเป็นหลักการเหมือนกัน*

ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ แถลงให้สมาชิกลงมติมาตรา 9 ว่า "การสืบราชสมบัติท่านว่าให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎมณเฑียรบาลหรือให้เติมคำว่า "จะต้องปฏิญาณ"

ประธานสภาฯ กล่าวว่า บัดนี้มีความเห็น 2 ทาง คือทางหนึ่งเห็นว่า ควรคงตามร่างเดิม อีกทางหนึ่งว่า ควรเติมความให้ชัดยิ่งขึ้น

"ที่ประชุมลงมติตามร่างเดิม 48 คะแนน ที่เห็นว่าให้เติมความให้ชัดขึ้นมี 7 คะแนน เป็นอันตกลงว่าไม่ต้องเติมความอีก"

2.4 ปัจจุบันนี้มีบางคนได้เขียนและกล่าววิจารณ์ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนั้นฉบับนี้เป็นประชาธิปไตยบ้าง เป็นอำมาตยาธิปไตยบ้างฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่นิสิต นักศึกษา นักเรียนและราษฎรซึ่งต้องการสัจจะโดยไม่มีอคติอุปาทานอาศัยหลักตามสามัญสำนึกอันเป็นตรรกวิทยาเบื้องต้นของมนุษยชนประกอบด้วยความหมายของภาษาไทยประยุกต์แก่รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับโดยความเที่ยงธรรม

ก. ถ้ารัฐธรรมนูญใดมีบทถาวรและบทเฉพาะกาล สามัญชนที่รู้ภาษาไทยพอสมควรย่อมเข้าใจคำว่า *"เฉพาะกาล"* นั้นหมายถึงระยะเวลาชั่วคราว ซึ่งเมื่อพ้นกำหนดนั้นแล้วก็เหลือแต่บทถาวรที่ใช้เป็นแบบการปกครองถาวรต่อไป ฉะนั้นจึงต้องพิจารณาตัวบทถาวรของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

ส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องระยะหัวต่อระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ ซึ่งย่อมมีส่วนที่เป็นระบบเก่าผสมอยู่กับระบบใหม่ในชั่วระยะเวลาหนึ่ง ปัญหาวินิจฉัย

ลักษณะบทเฉพาะกาลนั้นต้องพิจารณาว่าบทนั้นมีไว้เพื่อนำไปสู่บทถาวรประชาธิปไตยหรืออำมาตยาธิปไตย

(บางคนที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงย่อมรู้ภาษาไทยดีกว่าสามัญชนกลับแสร้งทำเป็นไม่รู้คำว่า “เฉพาะกาล” นั้นหมายถึงเรื่องชั่วคราว ดังนั้นบางคนจึงถือเอาบทเฉพาะกาลเป็นหลักเช่นเราจะได้อ่านได้ฟังว่าบางคนถือเอา “บทเฉพาะกาล” ของรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 เรื่องการมีสมาชิกประเภทที่ 2 นั้นเป็นเรื่องถาวร แต่ถ้าเป็นบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญที่พวกเขาทำขึ้นนั้น พวกเขาก็ไม่นำเอาเรื่องเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญนั้นมาเป็นหลักวินิจฉัยลักษณะของรัฐธรรมนูญนั้น เช่นรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ซึ่งมีบทเฉพาะกาลยกยอดวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 9 พ.ย. 2490 (ใต้ตุ่ม) ให้มาเป็นวุฒิสมาชิกของฉบับ 2492 พวกเขาก็ไม่เอ่ยถึงบทเฉพาะกาลนี้)

ข. คำว่า *“ประชาธิปไตย”* นั้นข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1 คือหมายถึงการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนคำว่า *“อำมาตยาธิปไตย”* นั้นมีบางคนตั้งเป็นศัพท์ใหม่ขึ้นโดยยังไม่มีพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหรือฉบับสำหรับนักเรียน แต่ผู้ตั้งศัพท์ใหม่นี้ก็มีสิทธิที่จะตั้งเป็นศัพท์ใหม่ได้โดยเอาคำว่า *“อำมาตย์”* สนธิกับคำว่า *“อธิปไตย”*

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า *“อำมาตย์”* ไว้ว่าหมายถึง *“ข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา”* ดังนั้นคำว่า *“อำมาตยาธิปไตย”* ย่อมหมายถึงการปกครองโดยข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยพระองค์เองหรือโดยคำเสนอของรัฐบาลหรือองคมนตรีซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์

ค. โดยอาศัยหลักการและความหมายในภาษาไทยดังกล่าวข้างบนนั้น เราอาจวินิจฉัยลักษณะของรัฐธรรมนูญบางฉบับได้ดั่งต่อไปนี้

(1) ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตย เพราะตัวบทถาวรของธรรมนูญนั้นกำหนดไว้ว่าเมื่อสิ้นบทเฉพาะกาลแล้ว สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกประเภทเดียวคือประเภทที่ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้นมาส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องชั่วคราวในระยะหัวต่อระหว่างระบบศักดินาที่เป็นมาหลายพันปีกับระบบประชาธิปไตยซึ่งเพิ่มเริ่มเกิดขึ้น จึงในสมัยแรกภายในเวลา 6 เดือน สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งผู้รักษาพระนครฝ่าย

ทหารแต่งตั้งขึ้นในนามคณะราษฎร สมัยที่ 2 ภายในเวลา 10 ปี สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทคือประเภทที่ 1 ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง กับประเภทที่ 2 ผู้แทนราษฎรสมัยที่ 1 เป็นผู้เลือกตั้ง สมัยที่ 3 เป็นบทถาวรคือเมื่อพ้น 10 ปี แล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น

(2) รัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตยเพราะมาตรา 16 อันเป็นบทถาวรบัญญัติไว้ว่า *"สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง"* ส่วนบทเฉพาะกาลเป็นเรื่องชั่วคราวในระยะหัวต่อระหว่าง 2 ระบบดั่งกล่าวแล้วนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ประเภทคือประเภทที่ 1 ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง กับประเภทที่ 2 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ในระหว่างบทเฉพาะกาลนี้ผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ซึ่งแม้ก่อนสมัครรับเลือกตั้งนั้นบางคนเป็นข้าราชการประจำ แต่กฎหมายเลือกตั้งได้กำหนดไว้ว่าถ้าได้รับเลือกตั้งแล้วต้องลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำ ฉะนั้นสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งมีจำนวนกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแห่งสภาผู้แทนราษฎรนั้นจึงไม่ใช่อำมาตย์

(3) รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ไม่ใช่อำมาตยาธิปไตยเพราะพฤฒสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาจึงไม่ใช่ *"อำมาตย์"* และมาตรา 24 กับ 29 กำหนดไว้ว่าพฤฒสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

(4) รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พ.ย. 2490 (ใต้ตุ่ม) เป็นอำมาตยาธิปไตยเพราะวุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์แต่งตั้ง โดยรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(5) รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เป็นอำมาตยาธิปไตยครบถ้วนทั้งบทถาวรและบทเฉพาะกาลเพราะบทถาวรกำหนดไว้ว่าวุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ และบทเฉพาะกาลได้ยกยอดวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามฉบับ 2490 (ใต้ตุ่ม) ให้เป็นวุฒิสมาชิกตามฉบับ 2492 ด้วย

ส่วนการที่บางคนอ้างว่าฉบับ 2492 เป็นประชาธิปไตยที่สุดเพราะมีบทบัญญัติไว้ว่าวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำนั้น ท่านผู้อ่านอาจสอบสวนหาสัจจะได้ว่าการห้ามมิให้พฤฒสมาชิก (วุฒิสมาชิก) กับสมาชิก

สภาผู้แทนเป็นข้าราชการประจำนั้นรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ได้บัญญัติห้ามเช่นนั้นไว้ก่อนแล้วตามมาตรา 24 และ 29 และได้มีการปฏิบัติจริงตามรัฐธรรมนูญซึ่งผู้อ่านที่ปราศจากอคติสอบสวนได้ว่าระหว่างใช้รัฐธรรมนูญ 2489 นั้นไม่มีพฤฒสมาชิกหรือสมาชิกสภาผู้แทนหรือรัฐธรรมนูญคนใดเป็นข้าราชการประจำ ส่วนรัฐมนตรีที่แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น เราท่านที่ไม่หลงเชื่อคำโฆษณาก็เห็นกันอยู่แล้วว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีโดยความไว้วางใจของรัฐสภาตามฉบับ 2492 และหลายคนที่แม้ไม่ใช่นักวิชาการก็ย่อมรู้ว่าผู้มียศเป็นจอมพลนั้นดำรงยศนั้นเป็นประจำการตลอดไปโดยไม่ต้องปลดเป็นกองหนุนจึงรับเงินเดือนตามยศจอมพลตลอดชีพ ฉะนั้นตามทฤษฎีและตามการปฏิบัติของรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ทั้งในบทถาวรและบทเฉพาะกาลจึงเป็นอำมาตยาธิปไตย

ส่วนการที่บางคนโฆษณาว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 บัญญัติไว้ห้ามมิให้วุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนเป็นผู้จัดการ, กรรมการ, ที่ปรึกษา, ตัวแทน, ของห้างหุ้นส่วนที่รัฐหรือหน่วยราชการของรัฐเป็นผู้ลงทุนหรือถือหุ้นส่วนข้างมากก็ดีรับสัมปทานหรือคงไว้ซึ่งสัมปทาน หรือเป็นคู่สัญญากับรัฐอันมีลักษณะผูกขาดตัดตอนก็ดี หรือไม่รับเงินเดือนหรือประโยชน์ใดจากรัฐนอกจากเงินเดือนก็ดี ฯลฯ นั้นข้าพเจ้าขอให้ท่านผู้อ่านที่ปราศจากอคติโดยไม่หลงเชื่อคำโฆษณาง่าย ๆ โปรดพิจารณารายชื่อของวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนตามฉบับ 2492 นั้นอย่างละเอียดแล้วสอบสวนดูว่ามีผู้ใดบ้างที่รัฐสภาและองคมนตรีรู้อยู่แล้วว่าได้ประโยชน์โดยฝ่าฝืนข้อห้ามดั่งกล่าวแล้ว

(6) ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ถือตามแม่บทของฉบับ 2492 โดยมีวุฒิสมาชิกซึ่งสภาผู้แทนราษฎรต้องเลือกตั้งจากบัญชีชื่อลับซึ่งคณะองคมนตรีจัดทำขึ้นส่งมาให้สภาผู้แทนราษฎรจำต้องเลือกบุคคลเท่าที่ปรากฏชื่อในบัญชีลับนั้นก็ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 มีลักษณะอำมาตยาธิปไตย

ง. ในการพิจารณาบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ นั้นก็จำต้องแยกลักษณะของบทเฉพาะกาลออกเป็น 2 ประเภท คือ บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่บทถาวรที่เป็นประชาธิปไตย กับบทเฉพาะกาลที่นำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตย

(1) บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่บทถาวรที่เป็นประชาธิปไตยนั้นมีความจำเป็นในระยะหัวต่อระบบศักดินาที่เป็นมาช้านานหลายศตวรรษซึ่งมีซากตกค้างอยู่ กับ

ระบบประชาธิปไตยที่เพิ่งเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อประคับประคองระบบประชาธิปไตยให้ดำเนินก้าวหน้าต่อไปได้โดยป้องกันมิให้ถูกแทรกซึมบั่นทอนจากระบบศักดินา

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ซึ่งมีบทถาวรและบทเฉพาะกาลนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งแทนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทรงเห็นชอบและพอพระราชหฤทัยมากดังปรากฏในคำแถลงของพระยามโนปกรณ์ฯ ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2475 มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

"ในการร่างพระธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญ) นี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา จนถึงอาจกล่าวได้ว่าได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าถวายและทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่เพียงทรงเห็นชอบอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก"

คำแถลงของประธานอนุกรรมการฯ เกี่ยวกับบทเฉพาะกาลมีความอีกตอนหนึ่งว่าดังนี้

"ที่มีสมาชิก 2 ประเภทนี้ก็เพราะเหตุว่า เราพึ่งมีรัฐธรรมนูญขึ้น ความคุ้นเคยในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญยังไม่แพร่หลายทั่วถึงฉะนั้นจึงให้มีสมาชิกประเภทซึ่งเห็นว่าเป็นผู้ที่คุ้นเคยการงานแล้วช่วยพยุงกิจการ ทำร่วมมือกันไปกับสมาชิกประเภทที่ 1 ที่ราษฎรเลือกตั้งมา"

อุดมการณ์ของบทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2475 เป็นเรื่องของการ "ช่วยพยุง" ประชาธิปไตยให้ทรงตัวอยู่ได้แล้วก้าวหน้าต่อไป มิใช่เป็นการเอาประเภทที่ 2 มา "ถ่วงอำนาจ" สภาผู้แทนราษฎร

ความจริงที่ประจักษ์จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและราชกิจจานุเบกษา ฯลฯ ปรากฏว่าสมาชิกประเภทที่ 2 นั้นมิได้ยกมือให้ฝ่ายรัฐบาลเสมอไป คือได้ยกประโยชน์ของชาติเหนือส่วนตนและพวกพ้องในหลายกรณี อาทิได้ร่วมกับสมาชิกประเภทที่ 1 ในการคัดค้านข้อเสนอของรัฐบาลเรื่องความตกลงกับต่างประเทศกำหนดโควต้ายางพารา อันทำให้รัฐบาลพหลฯ ต้องลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ, ลงมติข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามที่สมาชิกประเภทที่ 1 เสนอซึ่งขัดแย้งกับความเห็นของรัฐบาล อันทำให้รัฐบาลพหลฯ ต้องลาออกตามรัฐธรรมนูญอีกครั้งหนึ่ง

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สมาชิกประเภทที่ 2 ได้ร่วมกับประเภทที่ 1 ลงมติคัดค้านร่าง พ.ร.บ. ที่รัฐบาลพิบูลฯ เสนอขออนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์และการจัดตั้งพุทธบุรีมณฑล อันทำให้รัฐบาลพิบูลฯ ต้องลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ (ต่างกับวุฒิสมาชิกแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ซึ่งแม้ไม่มีสิทธิลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่มีสิทธิตั้งข้อสังเกตไปยังสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ แต่วุฒิสมาชิกนั้นก็มิได้ตั้งข้อสังเกตเช่นนั้นไปยังสภาผู้แทน ทั้ง ๆ ที่วุฒิสมาชิกหลายคนบ่นนอกสภาว่ารัฐบาลพิบูลฯ บริหารประเทศไม่เป็นที่พอใจของราษฎร)

บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 กำหนดวิธีเลือกตั้งพฤฒสมาชิกในวาระเริ่มแรกโดยองค์การเลือกตั้งประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญฉบับนั้นเพื่อให้มีพฤฒสภาขึ้นภายใน 15 วัน เมื่อสิ้นวาระของพฤฒสมาชิกรุ่นแรกนี้แล้วราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งพฤฒสมาชิกโดยทางอ้อม

(2) บทเฉพาะกาลที่นำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตย เช่น บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ที่ยกยอดวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2490 (ใต้ตุ่ม) ให้มาเป็นวุฒิสมาชิกฉบับ 2492 ด้วยเพื่อเข้าสู่ระบบถาวรของฉบับ 2492 ซึ่งวุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่ประธานองคมนตรีรับสนองฯ แต่งตั้งมิใช่เลือกตั้งโดยราษฎร บทเฉพาะกาลของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 มีลักษณะนำไปสู่ระบบอำมาตยาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

3. การร่างรัฐธรรมนูญ

3.1 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่เป็นแม่บทสูงสุดของกฎหมายทั้งหลาย ฉะนั้นการร่างรัฐธรรมนูญจึงต้องดำเนินตามหลักสำคัญ 2 ประการคือ

ประการที่ 1 สาระสำคัญที่เป็นแม่บทซึ่งขึ้นอยู่กับรากฐานแห่งทัศนะของผู้ร่างกับสมาชิกสภาที่มีหน้าที่นิติบัญญัติ ยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน หรือยืนหยัดในปวงชน ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญก็มีสาระรักษาอำนาจและฐานะพิเศษของอภิสิทธิ์ชนไว้โดยทางตรงหรือแฝงไว้โดยทางปริยาย

ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในปวงชน บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญนั้นก็กระจ่างชัดแจ้งว่าเป็นประชาธิปไตยที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่โดยไม่มีสิทธิพิเศษของอภิสิทธิ์ชนแฝงไว้

ผู้ใดอ้างว่าปวงชนชาวไทยมีอุปนิสัยปัจเจกนิยม (INDIVIDUALISM) ต่างกับมนุษย์ชาติอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นข้ออ้างร่างรัฐธรรมนูญมิให้เป็นประชาธิปไตยของปวงชนนั้นก็เป็นทัศนะเฉพาะตัวของผู้อ้างนั้นๆเอง เพราะมนุษยชาติตั้งแต่ปฐมกาลมีทัศนะประชาธิปไตย ซึ่งแม้จะถูกระบบทาสกับระบบศักดินา ซึ่งมีคติปัจเจกนิยมสมัยเก่าทำลายไป แต่ปวงชนก็ยังรักษาคติประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและทางทัศนะไว้ได้หลายประการ เช่น การร่วมมือกันลงแขกในการทำนา การสร้างโรงเรือนบ้านพักในชนบท และการประพฤติตามธรรมจริยาหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทัศนะประชาธิปไตยที่เหลืออยู่นั้นเพิ่งจะสูญไปเมื่อไม่นานมานี้ภายหลังที่มีผู้เผยแพร่ความประพฤติต่าง ๆ ตามคติปัจเจกนิยมสมัยใหม่

ประการที่ 2 รูปแบบของรัฐธรรมนูญอันเป็นเทคนิคแห่งวิธีร่างกฎหมายทั่วไปซึ่งต้องนำมาใช้เป็นพื้นฐานแห่งการร่างรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายชนิดหนึ่งและในฐานะที่เป็นแม่บทสูงสุดแห่งกฎหมายทั้งหลาย

หลายท่านที่แม้ไม่เคยเรียนกฎหมายก็ย่อมสังเกตได้ว่า กฎหมายต่าง ๆ นั้นมีพระราชบัญญัติที่กำหนดหลักการสำคัญ ๆ ไว้ซึ่งต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภาหรือสภานิติบัญญัติ พระราชบัญญัติมิได้กำหนดระเบียบการเบ็ดเตล็ดหยุมหยิมไว้ แต่ได้ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวงบัญญัติวิธีปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้น ๆ

ในฐานะที่รัฐธรรมนูญเป็นแม่บทสูงสุดของกฎหมายทั้งหลายฉะนั้นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของหลายประเทศจึงบัญญัติหลักสำคัญไว้โดยให้สภาซึ่งมีหน้าที่นิติบัญญัติออกพระราชบัญญัติเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญนั้น ๆ

3.2 วิธีร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ได้ถือตามหลักวิธีร่างกฎหมายของสยามซึ่งคณะกรรมการร่างกฎหมายได้ดำเนินเป็นหลักมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมร่างกฎหมายขึ้น หลักการแห่งวิธีร่างนี้ได้ดำเนินต่อมาในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ 10 ธันวาคม 2575 และฉบับ 2489 ดังปรากฏในคำแถลงของประ

ธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (พระยามโนปกรณ์ฯ) ต่อสภาผู้แทนราษฎรและคำอภิปรายของพระยาราชวังสัน ตามที่ข้าพเจ้าได้อ้างไว้ในข้อ 2.3 ข. นั้นแล้ว คือ พระยามโนปกรณ์ฯ (เคยเป็นกรรมการร่างกฎหมายมาก่อนแล้วหลายปี) กล่าวเป็นใจความว่าเรื่องใดเป็นธรรมเนียมประเพณีที่รู้กันอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ให้หรู ๆ และพระยาราชวังสัน (ผู้เคยร่วมกับพระยามโนปกรณ์ฯ ไปเฝ้ารับพระราชกระแสจากพระปกเกล้าฯ) กล่าวเป็นใจความว่าตามความคิดเดิมในการร่างรัฐธรรมนูญนั้นประสงค์ไม่ให้ยาวเกินไป วิธีร่างตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เรื่องใดควรรวมเป็นมาตราเดียวกันได้ก็เขียนไว้เป็นมาตราเดียว แต่สิ่งสำคัญจำต้องมีตัวบทที่เป็นประชาธิปไตยให้ครบถ้วน

ข้าพเจ้าขอย้อนกล่าวถึงวิธีร่างกฎหมายตามหลักของรัชกาลที่ 5, 6, 7 นั้น ถือหลัก 2 ประการ คือ

ก. ต้องมีตัวบทกระทัดรัดไม่ฟุ่มเฟือย ผู้สนใจอาจเทียบดูได้ว่าการร่างประมวลกฎหมายสยามซึ่งตามข้อตกลงกับนานาประเทศนั้นฝ่ายสยามจะต้องร่างให้เป็นที่พอใจแก่ประเทศที่มีอำนาจพิเศษในทางศาลเพื่อฝ่ายเขาจะได้ยอมถือตามประมวลกฎหมายของเราและยอมยกเลิกอำนาจศาลกงสุล, ศาลต่างประเทศ (INTERNATIONAL COURT) ศาลคดีต่างประเทศ (FOREIGN CAUSE COURT) ดังนั้นกรมร่างกฎหมายของเราจึงจำต้องอาศัยประมวลกฎหมายของต่างประเทศเป็นหลักประกอบกับกฎหมายสยาม ในบรรดาประมวลกฎหมายต่างประเทศนั้นก็มีประมวลกฎหมายฝรั่งเศสด้วย แต่ฝ่ายกรมร่างกฎหมายของเรานั้นถือหลักวิธีร่างโดยกระทัดรัด ไม่มีมากมายหลายมาตราให้ฟุ่มเฟือยจึงประหยัดจำนวนมาตราได้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมี 2281 มาตรา ประมวลกฎหมายพาณิชย์ฝรั่งเศสมี 648 มาตรา รวม 2 ประมวลนั้นมี 2929 มาตรา กรมร่างกฎหมายของสยามจัดร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมกันเป็นประมวลเดียว มี 1755 มาตราซึ่งประหยัดจำนวนมาตราลงได้เกือบกว่ากึ่งหนึ่งซึ่งนานาประเทศที่มีสิทธิพิเศษในทางศาลได้ยินยอมให้ศาลต่างประเทศและศาลคดีต่างประเทศวินิจฉัยคดีตามประมวลกฎหมายสยาม

ข. ภาษาที่ใช้ในการร่างนั้นต้องพยายามใช้ถ้อยคำที่สามัญชนสามารถเข้าใจได้ให้มากที่สุด แต่เนื่องจากเราจำต้องบัญญัติข้อกำหนดขึ้นใหม่หลายประการเพื่อให้เหมาะสมแก่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่และตามเยี่ยงประมวลกฎหมายต่างประ

เทศ ฉะนั้นเมื่อคำไทยที่มีอยู่แต่ก่อนไม่เพียงพอก็จำต้องคิดคำใหม่ในภาษาไทยขึ้น ถ้าหากมีเรื่องใดที่หาคำไทยได้เหมาะสมโดยไม่ต้องตั้งศัพท์ใหม่ เราก็ใช้คำไทยนั้น เช่น คำอังกฤษ Usufruct หรือฝรั่งเศส Usufruit ในร่างประมวลแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 นั้นเดิมมีผู้เสนอว่าให้ตั้งศัพท์ไทยขึ้นใหม่ว่า "สิทธิกัลปนา" แต่ในที่สุดกรรมการร่างกฎหมายส่วนมากตกลงตามที่มีผู้เสนอให้ใช้คำไทยว่า "สิทธิเก็บกิน" (หมายถึงสิทธิของบุคคลหนึ่งที่มีสิทธิครอบครองที่ดินของอีกคนหนึ่งและสามารถเก็บดอกผลจากที่ดินนั้น) ฯลฯ

3.3 โดยอาศัยตามหลักการวิธีร่างกฎหมายดังกล่าวข้างบนนี้ผู้สนใจที่ไม่ตั้งคติอุปทาน ซึ่งต้องการศึกษาหาสัจจะก็อาจดูตัวบทของรัฐธรรมนูญดังต่อไปนี้เป็นตัวอย่าง

ก. ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับ 27 มิถุนายน 2475 มี 39 มาตราซึ่งบรรจุข้อความไว้เป็นครั้งแรกในสยามว่า อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลายและมีบทบัญญัติว่าด้วยกษัตริย์, สภาผู้แทนราษฎร, คณะกรรมการราษฎร, ศาล พอแก่การเป็นระบบการเมืองประชาธิปไตยในระยะหัวต่อระหว่างระบบศักดินาที่เป็นมาหลายพันปี กับระบบประชาธิปไตยซึ่งเพิ่งเกิดขึ้น ส่วนสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคและสิทธิประชาธิปไตยทั้งทางการเมือง, ทางเศรษฐกิจและทัศนะประชาธิปไตยนั้น ได้ใช้วิธีทำให้หลัก 6 ประการเป็น *"ปฏิญญา"* (DECLARATION) ซึ่งมีลักษณะเป็น *"กฎบัตร"* (CHARTER) ดังกล่าวแล้วในข้อ 2.3 ข.

ถ้อยคำที่ใช้ในรัฐธรรมนูญนั้นก็พยายามใช้คำไทยที่มีอยู่ก่อนธรรมนูญนั้นเพื่อสะดวกแก่มวลราษฎร

ข. รัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มี 68 มาตรา โดยมีบทบัญญัติประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้นแต่ก็ไม่เขียนไว้ฟุ่มเฟือยเรื่องใดที่รวมเป็นมาตราเดียวกันได้ก็ไม่แยกเป็นรายมาตรา

ค. รัฐธรรมนูญ 2489 ซึ่งมี 2 สภานั้นก็จำต้องมีมาตราเพิ่มขึ้นเท่าที่จำเป็นแก่การที่ต้องมี 2 สภา รวมแล้วฉบับนี้มีเพียง 96 มาตรา

3.4 ตั้งแต่รัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 เป็นต้นมาจนถึงขณะที่ข้าพเจ้าเขียนบทความนี้ หลักการแห่งวิธีร่างกฎหมายได้เปลี่ยนจากวิธีของรัชกาลที่ 5, 6 และ 7 ดัง

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มี 188 มาตรา และร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 มี 224 มาตรา

ก. ถ้าหากรัฐธรรมนูญใหม่มีความจำเป็นต้องเขียนเรื่องที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ บกพร่องอยู่ก็สมควรมีมาตราเพิ่มขึ้น แต่ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มีบทบัญญัติที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้วก็ไม่ควรแยกเป็นรายมาตราหรือเพิ่มข้อความให้ฟุ่มเฟือย เช่น

รัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 มาตรา 13 บัญญัติว่า *"บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน"*

รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 มาตรา 13 บัญญัติว่า *"บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนาหรือลัทธินิยมใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน"*

ท่านผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2489 มาตรา 13 นั้นต่างกับของฉบับ 2475 เพียงคำเดียวคือฉบับ 2475 เขียนไว้ว่า *"ลัทธิใด ๆ"* ส่วนฉบับ 2489 เขียนว่า *"ลัทธินิยมใด ๆ"* ซึ่งเป็นการทำให้มีความชัดขึ้นโดยไม่ฟุ่มเฟือย

ส่วนฉบับ 2492 มาตรา 28 มีความว่า *"บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน*

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น"

ท่านผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่าฉบับ 2492 ได้เติมคำว่า *"นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา"* โดยตัดคำว่า *"ลัทธิใด ๆ"* ตามฉบับ 2475 และคำว่า *"ลัทธินิยมใด ๆ"* ตามฉบับ 2489 ออกไปอันเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือลัทธิใด ๆ ในทางการเมือง เศรษฐกิจและการมีทัศนะตามลัทธินั้น ครั้นแล้วก็ได้เติมข้อความขึ้นใหม่ในวรรค 2 ซึ่งทำให้มีความยืดยาวโดยไม่จำเป็นซึ่งดูประหนึ่งว่าชนชาวไทยได้สิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนามากขึ้นกว่าฉบับ 2475 และฉบับ 2489 อันเป็นการจะแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าฉบับก่อน ๆ แต่สามัญชนที่ไม่มีอคติ แม้จะมิใช่นักกฎหมายก็ย่อมเห็นได้โดยไม่ยากเลยว่าการที่ฉบับ 2475 และฉบับ 2489 บัญญัติให้บุคคลมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาก็ย่อมหมายถึงนิกายต่าง ๆ และลัทธินิยมในทางศาสนาด้วยมิฉะนั้นจะเขียนว่า"เสรีภาพบริบูรณ์" ด้วยเหตุใด

ฉบับ 2492 ยังใช้วิธีเอาหน้าที่ของชนชาวไทยซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ 2475 และฉบับ 2489 เขียนไว้รวมเป็นมาตราเดียวมากระจายออกเป็นหลายมาตราเช่น ฉบับ 2475 มาตรา 15 และฉบับ 2489 มาตรา 16 บัญญัติข้อความตรงกันไว้ในมาตราเดียวว่า

"บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้"

แต่ฉบับ 2492 ได้นำเอาข้อความที่ตรงกับฉบับ 2475 และฉบับ 2489 ซึ่งเขียนไว้เพียงมาตราเดียวนั้นมากระจายออกเป็น 5 มาตราคือ

"มาตรา 46 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ

มาตรา 47 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 49 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย

มาตรา 51 บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากร ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 52 บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ"

นิสิต นักศึกษา นักเรียนและราษฎรคงได้ยินและได้อ่านบทความของบางคนที่นิยมชมชอบรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 โฆษณามาก่อนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 แล้วว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เป็นประชาธิปไตยที่สุดกว่ารัฐธรรมนูญฉบับ

อื่นใดที่สยามเคยมีมา ครั้นแล้วรัฐบาลก็ได้มอบให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ถือเอาฉบับ 2492 เป็นแบบฉบับ คณะกรรมการได้ร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสนอรัฐบาล รัฐบาลได้แก้ไขข้อความส่วนอื่น ๆ บ้างเล็กน้อยเสร็จแล้วนำเสนอสภานิติบัญญัติ ก็ปรากฏว่าร่างฉบับ 2517 มีข้อความตรงกันหลายประการกับฉบับ 2492 อาทิร่างฉบับ 2517 มาตรา 29 ตรงกับฉบับ 2492 มาตรา 28 และร่างฉบับ 2517 มาตรา 53, มาตรา 54, มาตรา 55, มาตรา 57, และมาตรา 58 ตรงกับฉบับ 2492 มาตรา 46, 47, 49, 51, 52 ดังกล่าวข้างบนนั้นที่ได้กระจายความที่ฉบับ 2475 และฉบับ 2489 เขียนไว้เป็นมาตราเดียว

3.5 นิสิต นักศึกษาแห่งสถาบันที่มีการสอนกฎหมายรัฐธรรมนูญคงจะได้ศึกษากันมาบ้างเป็นความรู้เบื้องต้นแล้วว่ารัฐธรรมนูญของหลายประเทศนั้นได้บัญญัติข้อความที่เป็นหลักสำคัญว่าด้วยระบบการเมืองประชาธิปไตยอันเป็นโครงเบื้องบนของสังคมและสิทธิกับหน้าที่ประชาธิปไตยของพลเมืองให้ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยเขียนอย่างกระทัดรัดเพื่อเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งหลาย มิใช่เขียนฟุ่มเฟือยเป็นระเบียบปลีกย่อยเสียเอง จึงมีบทที่ให้อำนาจสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภาซึ่งมีอำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายเพื่อกำหนดระเบียบการปลีกย่อยให้เป็นไปตามหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญ ประดุจพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง ดังนั้นถ้าหากรัฐธรรมนูญใดมีรัฐสภาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น ปวงชนก็ไว้ใจได้ว่าผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งให้ใช้อำนาจนิติบัญญัติแทนราษฎรนั้นจะต้องลงมติตราพระราชบัญญัติ, กฎบัตร, ปฏิญญา วางระเบียบตามรัฐธรรมนูญให้เป็นไปสมความต้องการของปวงชน

แต่ถ้ารัฐสภาอันประกอบด้วยวุฒิสมาชิกซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลหรือองคมนตรี พระราชบัญญัติ, กฎบัตร, ปฏิญญาก็จะออกมาไม่ตรงกับความประสงค์ของปวงชน ฉะนั้นรัฐธรรมนูญตามระบบปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็จำต้องเขียนรายละเอียดไว้ให้มากพอแก่การป้องกันมิให้วุฒิสมาชิกที่ราษฎรมิได้เลือกตั้งขึ้นมานั้น ดำเนินการลงมติเพื่ออภิสิทธิ์ชน แต่มิใช่เอาความที่ควรเขียนเป็นมาตราเดียวกันได้นั้นมากระจายออกเป็นหลายมาตรา

3.6 ข้าพเจ้าได้ให้ข้อสังเกตไว้ในข้อ 2.3 ก. แล้วว่าปวงชนซึ่งมีอำนาจสูงสุดอาจถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นโมฆะ ถ้าขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ซึ่งสยามเป็นภาคี บัดนี้ข้าพเจ้าก็ยังมีข้อสังเกตให้ผู้ร่างและสภาซึ่งมีหน้าที่นิติบัญญัติระมัดระวังไว้อีกว่าภายในตัวบทของรัฐธรรมนูญที่จะบัญญัติขึ้นนั้น ไม่ควรมีบทบัญญัติที่เป็นโมฆะเพราะขัดต่อมาตราอันเป็นหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญนั้นเองเช่น รัฐธรรมนูญ 2492 มาตรา 27 บัญญัติว่า

"บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย"

มาตรานั้นเป็นหลักสำคัญของสิทธิเสมอภาคระหว่างชนชาวไทยถ้านำไปประยุกต์แก่สิทธิออกเสียงของราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนแล้ว ราษฎรคนหนึ่งก็ต้องมีสิทธิหนึ่งเสียงเสมอเหมือนกันทั่วราชอาณาจักร แต่มาตรา 86 ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียง โดยวิธีรวมเขตจังหวัดตามอัตราที่กำหนดไว้ในมาตรา 87 คือถ้าจังหวัดใดมีราษฎรหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคนก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นหนึ่งคนต่อราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่นคน เศษของหนึ่งแสนห้าหมื่น ถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือกว่านั้นก็ให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น ผลก็คือราษฎรแห่งจังหวัดที่มีผู้แทนได้หลายคนมีสิทธิออกเสียงได้หลายเสียง ส่วนราษฎรในจังหวัดที่มีผู้แทนได้คนเดียวนั้นมีสิทธิเพียงหนึ่งเสียง ก็จะต้องถือว่ามาตรา 86 กับมาตรา 87 เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อหลักการสำคัญตามมาตรา 27 และย่อมทำให้กฎหมายเลือกตั้งที่ออกตามความในมาตรา 86 และ 87 เป็นโมฆะไปด้วย

อันที่จริงวิธีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนโดยวิธีรวมเขตนั้น ก็เพิ่งบัญญัติขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ 2490 (ใต้ตุ่ม) ซึ่งเป็นความดำริของคณะรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 ซึ่งประกอบด้วยจอมพล ป. พิบูลสงคราม, จอมพลสฤษดิ์, จอมพลถนอม จอมพลประภาส กับพวกที่ร่วมและให้การสนับสนุนรัฐประหารนั้น รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 และรัฐธรรมนูญต่อ ๆ มารวมทั้งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ก็ดำเนินตามวิธีการที่ตรงกันกับจอมพลทั้ง 4 และรัฐประหารนั้น

ข้าพเจ้าได้เขียนชี้แจงไว้ในหลายบทความ รวมทั้งได้ส่งจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี เพื่อให้แจ้งแก่คณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้วถึงความไม่ถูกต้องตามหลักการแห่งความเสมอภาค แต่ความ

ปรากฏว่า มาตรา 112 แห่งร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2517 คงถือหลักการเลือกตั้งโดยรวมเขตในจังหวัดที่มีพลเมืองมากจะแตกต่างกับฉบับ 2490 และฉบับ 2492 ก็เพียงแต่ว่า ในร่างฉบับ 2517 นั้นแทนที่จะถือเอาจังหวัดหนึ่ง ๆ ที่มีพลเมืองมากเป็นเขตเลือกตั้งรวมเหมือนรัฐธรรมนูญแม่บท แต่ได้แยกจังหวัดที่มีพลเมืองมากแบ่งออกเป็นเขตละ 2 หรือ 3 คน ซึ่งก็มีลักษณะเป็นการรวมเขตนั่นเอง มิใช่เขตหนึ่งต่อผู้แทนราษฎรคนหนึ่ง จึงขัดต่อหลักการสำคัญแห่งความเสมอภาคซึ่งมาตรา 27 แห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 กล่าวไว้ว่า *"บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกัน"* ฉะนั้น บทบัญญัติเกี่ยวกับการรวมเขตแห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 และกฎหมายเลือกตั้งที่จะตามมาจึงเป็นโมฆะ

ส่วนเหตุที่ผู้สนับสนุนวิธีรวมเขตการเลือกตั้งในจังหวัดที่มีพลเมืองมากกว่านั้นอ้างว่า ถ้าหากมีการแบ่งเขตโดยให้เขตหนึ่งมีผู้แทนได้คนเดียว ก็เกรงว่าราษฎรจะเลือกนักเลงเข้ามาในสภานั้น ข้าพเจ้าก็ได้ชี้แจงไว้ในหลายบทความแล้วว่า เราต้องเชื่อว่าราษฎรมีสติปัญญาพอที่จะเลือกคนดีไม่ใช่เลือกนักเลง อีกประการหนึ่งมีหลายสิบจังหวัดที่มีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ก็ไม่ปรากฏว่าราษฎรของจังหวัดเหล่านั้นได้เลือกนักเลงเป็นผู้แทน

บางคนอ้างว่า ถ้ามีการแบ่งเขตโดยเขตหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้คนหนึ่งก็เกรงว่า คนมั่งมีเงินทองจะเอาเงินเข้าทุ่มหาคะแนนเสียง ถ้าถือเหตุนี้แล้ว ความเสมอภาคระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ก็ไม่มี เพราะอีกหลายสิบจังหวัดมีผู้แทนได้อย่างจังหวัดละ 1 คน เหตุใดร่างรัฐธรรมนูญจึงไม่ป้องกันคนมีเงินเอาเงินไปทุ่มหาคะแนนเสียงสำหรับจังหวัดที่มีผู้แทนได้คนเดียวด้วย ข้าพเจ้าเห็นว่าเราต้องป้องกันคนมั่งมีทุ่มเงินหาคะแนนเสียงเสมอเหมือนกันทุกจังหวัดโดยมีพระราชบัญญัติและวิธีการอื่น ๆ ไม่ใช่วิธีเขียนบทบัญญัติอันเป็นโมฆะไว้ในรัฐธรรมนูญ ในบางประเทศมีกฎหมายกำหนดค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งไว้ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ จะจ่ายเงินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ และมีบทลงโทษไว้ จริงอยู่ วิธีนี้อาจมีคนหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ แต่กฎหมายอื่น ๆ ที่เขียนไว้ก็อาจมีคนหลีกเลี่ยงได้ แต่ถ้าผู้ทำผิดถูกจับก็จะถูกลงโทษ จึงเป็นประโยชน์ดีกว่าไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ถ้าเราเห็นว่าโทษที่กำหนดไว้ตามกฎหมายของประเทศอื่นน้อยไป เราก็อาจกำหนดโทษผู้ทุ่มเงินหาคะแนนเสียงในประเทศไทยไว้ให้หนัก และขยายอายุความในการร้องขอให้เพิกถอนการเลือกตั้ง

ออกไปให้นานที่สุด เพื่อให้ราษฎรและผู้มีส่วนได้เสียมีเวลาสืบสวนเอาตัวผู้กระทำผิดแทนที่จะกำหนดเวลาไว้สั้นมากในการร้องขอให้เพิกถอนการสมัคร และวิธีอื่นใดที่ผู้ต้องการความเป็นประชาธิปไตยจะได้ช่วยกันคิด

ผู้สนับสนุนวิธีรวมเขตบางคนเห็นว่า ถ้าเขตหนึ่ง ๆ มีผู้แทนได้เพียงคนเดียวแล้ว ก็เป็นแข่งขันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งชนิดที่ผู้ใดได้คะแนนสูงสุดก็ชนะเด็ดขาดไปแต่คนเดียว ตามที่นักเล่นการพนันว่า *"วิน"* ประตูเดียวเท่านั้น แต่ถ้ามีการรวมเขตเช่นเขตละ 3 คน ผู้สมัครคนใดถึงแม้จะไม่ได้คะแนนสูงสุดเป็นที่หนึ่ง แต่ได้คะแนนรองเป็นที่สองหรือที่สาม ก็มีโอกาสได้รับเลือกเป็นผู้แทน ประดุจที่นักการพนันม้าเรียกว่า *"เพลสท์"* รวมความว่าในกรณีที่เขตหนึ่ง ๆ มีผู้แทนได้สามคนก็มีทั้ง *"วิน"* และ *"เพลสท์"* ข้าพเจ้าเห็นว่าเราไม่ควรเอาวิธีเล่นการพนันม้ามาใช้แก่วิธีเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งผู้แทนครั้งก่อน พ.ศ.2490 ก็ใช้วิธีแบ่งเขตโดยเขตหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียวซึ่งได้เคารพต่อหลักการสำคัญแห่งความเสมอภาคระหว่างราษฎรทั่วราชอาณาจักร

ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้น กับการร่างรัฐธรรมนูญ

พิมพ์ครั้งแรก จัดพิมพ์โดย นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นีติเวชช์, 2517)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

4.3
จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่

สวัสดีท่านทั้งหลาย

ผมขอขอบคุณท่านนายกกรรมการ ท่านกรรมการและท่านสมาชิกสมาคมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมันที่ต้อนรับผมกับภรรยาในการเชิญมาร่วมงานประจำปีของสมาคม ขอขอบใจสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสที่ได้มาร่วมต้อนรับด้วย และขอขอบใจทุกท่านจากหลายประเทศที่สละเวลาฟังปาฐกถาและสนทนากับผมในวันนี้

ท่านนายกกรรมการได้แจ้งมายังผมว่า กรรมการและสมาชิกมีความสนใจใคร่ที่จะให้ผมแสดงปาฐกถาในหัวข้อว่า *"จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยวิธีสันติหรือไม่"* เรื่องนี้สืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งประชุมประจำปีของสมาคมปีกลายนี้ คณะกรรมการขอให้ผมแสดงปาฐกถาในหัวข้อว่า *"การนำประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้แก่ประเทศกำลังพัฒนา"* เมื่อจบปาฐกถาแล้วมีหลายท่านได้สนใจถามผมถึงวิธีการที่จะได้ประชาธิปไตย ผมได้สนองตอบเป็นใจความว่าราษฎรใช้วิธีสันติบ้างและไม่สันติบ้าง ทั้งนี้ผมอาศัยปรากฏการณ์ที่ประจักษ์ในประวัติศาสตร์ ซึ่งผมมิได้คิดขึ้นเอง แต่ทว่าเมื่อปีกลายนี้ผมไม่มีเวลาพอที่จะกล่าวถึงตัวอย่างในประวัติศาสตร์ได้ยืดยาว ฉะนั้นจึงขอยกยอดมากล่าวภายใต้หัวข้อปาฐกถาปีนี้

ผมเห็นว่าการจะได้ประชาธิปไตยโดยวิธีสันติหรือไม่นั้น ในเบื้องแรกสมควรพิจารณาตัวอย่างอันเป็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่การได้มาซึ่งระบบประชาธิปไตยของมนุษยชาติเมื่อครั้งปฐมกาล ซึ่งต่อมาได้ถูกชงักลงโดยระบบทาสและระบบศักดินา แล้วต่อมาจึงมีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้น ผมจะหยุดปาฐกถาลงเพียงการได้ประชาธิปไตยชนิดนี้ เพราะประชาธิปไตยยังมีอีกมากมายหลายชนิด อาทิประชาธิปไตยแบบใหม่หรือแบบในค่ายสังคมนิยม, ประชาธิปไตยเพียงด้านการเมือง, ประชาธิปไตยสมบูรณ์ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และทัศนะประชาธิปไตยสมบูรณ์เป็นหลักนำ ถ้าหากจะกล่าวให้ครบถ้วนถึงวิธีได้ประชาธิปไตยเหล่านี้ก็จะต้องใช้เวลานานมาก

บัดนี้ ผมขอเริ่มวิธีได้ประชาธิปไตยของมนุษยชาติในสมัยปฐมกาลคือเมื่อมีมนุษยชาติขึ้นในโลกนี้เป็นเวลาหลายแสนปีมาแล้วนั้น มนุษยชาติมีความสัมพันธ์กันอยู่ตามระบบประชาธิปไตยปฐมกาล คือสมาชิกในสังคมต่างร่วมมือกันฉันท์พี่น้องในการแสวงหาอาหารและผลิตสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ ไม่มีผู้ใดหวงกันที่ดินและเครื่องมือการผลิตไว้เป็นของตนโดยเฉพาะคือไม่มีนายทุน ไม่มีกรรมกรหรือผู้ไร้สมบัติ ไม่มีความต่างกันระหว่างคนมั่งมีกับคนจน ยุคดั้งเดิมเริ่มแรกนั้นมนุษยสังคมปกครองโดยแม่ซึ่งเป็นหญิง สังคมชนิดนี้คือ *"มาตุสังคม"* (Matriachal Society) ต่อมามีความจำเป็นต้องอาศัยผู้มีกำลังกายแข็งแรง จึงได้เปลี่ยนหัวหน้าสังคมจากหญิงมาเป็นชาย สังคมชนิดนี้คือ *"ปิตุสังคม"* (Patriachal Society) (หญิงทั้งหลายควรจะภูมิใจว่า ในยุคเริ่มแรกแห่งมนุษยชาตินั้นหญิงเป็นผู้นำสังคมก่อนชาย ในภาษาไทยก็ยังมีร่องรอยนี้อยู่เช่นหัวหน้ากองทัพนั้นเราเรียกว่า *"แม่ทัพ"* ไม่ใช่ *"พ่อทัพ"* คำว่า *"หัวหน้ากอง"* นั้นในสมัยก่อนเคยเรียกกันว่า *"แม่กอง"* แล้วต่อมาก็เรียกว่า *"นายกอง"* บ้าง *"หัวหน้ากอง"* บ้าง)

หัวหน้าสังคมในยุคปฐมกาลนั้นจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม หัวหน้าสังคมก็ปกครองสมาชิกในสังคมอย่างแม่พ่อปกครองลูก ระบบสังคมในยุคนั้นจึงมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยปฐมกาล ซึ่งเหมาะสมแก่สภาพเครื่องมือในการแสวงหาและผลิตวัตถุมาเป็นของกินของใช้ในการดำรงชีพคือเครื่องมือหินและโลหะอย่างหยาบ

มนุษยชาติได้ประชาธิปไตยปฐมกาลโดยวิธีสันติคือวิธี "Evolution" ซึ่งผมเรียกเป็นภาษาไทยว่า *"วิวัฒน์"* ซึ่งต้องใช้เวลาหลายล้านปี ถ้าคเนเพียงเวลาที่

“Anthropoid ape” หรือที่ผมเรียกเป็นภาษาไทยว่า *“กระบี่”* อันเป็นสัตว์ที่มีอวัยวะพัฒนาสูงกว่าลิงทั้งหลายนั้นก็ต้องใช้เวลาหลายแสนปีที่อวัยวะของกระบี่เปลี่ยนแปลงทีละนิด ๆ จึงมีอวัยวะครบถ้วนเป็นมนุษยชาติ การวิวัฒน์อวัยวะของกระบี่นั้นเนื่องจากความอุตสาหะของกระบี่ที่พยายามหาอาหารเพื่อดำรงชีพให้มากและดีขึ้นกว่าลิงและสัตว์ทั้งหลายอื่น ในการนั้นกระบี่ก็ต้องออกแรงงานทางกาย และพยายามใช้มือของตนให้มีสมรรถภาพยิ่งขึ้น อวัยวะรวมทั้งมือของกระบี่ก็ค่อย ๆ วิวัฒน์ทีละนิด ๆ ในระหว่างเวลาหลายแสนปีจึงสามารถเอาหินมาทำเป็นเครื่องมือในการผลิตวัตถุสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพได้ กระบี่จึงหมดสภาพ เป็นสัตว์เดรัจฉานคือวิวัฒน์เป็นมนุษยชาติ ความแตกต่างกันในขั้นพื้นฐานคือสัตวชาติแม้จะพัฒนาสูงสุดเป็นกระบี่ แต่ก็ยังไม่สามารถทำเครื่องมือผลิตได้ ส่วนมนุษยชาติสามารถทำและใช้เครื่องมือการผลิตได้ หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่ามนุษยชาติคือสัตว์ที่สามารถทำเครื่องมือการผลิตได้ จากรากฐานนั้นความคิดของมนุษยชาติก็เกิดขึ้นและพัฒนาไปตามลำดับว่ามนุษยชาติจะควรสัมพันธ์กันอยู่ในสังคมโดยวิธีใดจึงจะสอดคล้องกับพลังการผลิตคือเครื่องมือกับคนที่สามารถทำและใช้เครื่องมือนั้น เพื่อสังคมจะได้ผลผลิตมากและดีที่สุดตามสภาพของพลังการผลิตนั้น ความคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นทัศนะสังคมที่เป็นหลักนำในการดำเนินชีวิตทางสังคม ซึ่งก็วิวัฒน์ไปตามการวิวัฒน์ของพลังการผลิตในยุคต่อ ๆ มา

ต่อมามนุษย์ได้พัฒนาเครื่องมือหินและโลหะให้ประณีตขึ้น สามารถใช้เครื่องมือนั้นทำการเพาะปลูกสามารถจับสัตว์เช่นวัวควายม้ามาใช้เป็นพาหนะและเป็นแรงในการเพาะปลูกและลากจูง มนุษย์จึงทำการผลิตปัจจัยในการดำรงชีพได้มากขึ้น หัวหน้าสังคมซึ่งเป็นผู้มีอำนาจก็ใช้อำนาจหวงกันที่ดินในบริเวณที่สังคมของตนตั้งอยู่นั้นเป็นของ ๆ ตนโดยเฉพาะ ส่วนสมาชิกในสังคมก็ถูกถือว่าเป็นทรัพย์สินของหัวหน้าสังคมซึ่งมีอำนาจใช้คนในสังคมให้ทำงานอย่างสัตว์พาหนะ ในสมัยโน้นสังคมน้อย ๆ ที่กระจายกันอยู่นั้นมีการต่อสู้ทางอาวุธเพื่อล่ามนุษย์ต่างสังคมเอามาใช้งานอย่างสัตว์พาหนะ ดังนั้นสังคมประชาธิปไตยแบบปฐมกาลจึงเปลี่ยนเป็นสังคมทาส เราจะเห็นได้ว่ามนุษยชาติในยุคนั้นได้ระบบทาส โดยวิธีที่ผู้มีเครื่องมือการผลิตใช้กำลังอาวุธบังคับจึงไม่ใช่วิธีสันติ แต่หัวหน้าสังคมซึ่งมีอำนาจใช้กำลังอาวุธนั้นเสียเอง การกระทำของเขาแม้ผิดกฎอันเป็นจริยธรรมของมนุษยชาติแต่ไม่ผิดกฎหมาย

มนุษย์ได้ปรับปรุงเครื่องมือการผลิตให้มีสมรรถภาพยิ่ง ๆ ขึ้น ครั้นแล้วก็มีเครื่องมือหัตถกรรมสามารถผลิตสิ่งของได้หลายอย่างหลายชนิด อีกทั้งได้ขยายการเพาะปลูกในที่ดินกว้างขวางยิ่งขึ้น การที่จะใช้ทาสอยู่แต่ในครัวเรือนก็ไม่อาจที่จะทำการผลิตในที่ดินกว้างใหญ่ของหัวหน้าสังคมได้ผล ฉะนั้น หัวหน้าสังคมซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินในสังคมจึงต้องผ่อนผันโดยวิธีสันติเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง ให้ทาสมีเสรีภาพยิ่งขึ้นโดยให้ทาสบางส่วนอยู่ประจำเป็นเอกเทศในที่นาซึ่งอยู่ห่างจากบ้านของนายทาส ทาสส่วนนี้มีลักษณะเปลี่ยนจากเดิมคือ เป็นข้าไพร่ที่ทำการเพาะปลูกในที่ดินโดยตนเองต้องส่งผลผลิตส่วนใหญ่เป็นบรรณาการให้แก่หัวหน้าสังคม หรือคำโบราณของไทยว่า *"ส่งส่วย"* ซึ่งต่อ ๆ มาได้เปลี่ยนเป็นการส่งเงินแทนผลิตผลให้แก่หัวหน้าสังคม ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินทั่วทั้งหลายในเขตแคว้นนั้น ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมจึงเปลี่ยนมาเป็นระบบที่เรียกเป็นภาษาเยอรมัน "Feudal system" ภาษาฝรั่งเศสว่า "Systeme feodal" อังกฤษ "Feudal System" ซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทยว่า *"ระบบศักดินา"* คือฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าศักดินาซึ่งมีอันดับลดหลั่นกันตามขนาดและความสำคัญของเขตแคว้น เช่นในดินแดนเยอรมันมี Freiherr, Graf, Prinz, Furst, Herzog ซึ่งบางเขตแคว้นเป็นรัฐเอกราช ส่วนบางเขตแคว้นก็ขึ้นต่อ Konig และ Kaiser ที่เป็นยอดสูงสุดของเจ้าศักดินา ในดินแดนฝรั่งเศสมี Baron, Vicomte, Marzuis, Duc, Prince, Roi, Empereur ในดินแดนอังกฤษมี Baron, Viscount, Earl, Marquess, Duc, Prince, King (ครั้งหนึ่ง Queen และ King อังกฤษ เป็น Empress และ Emperor ของ India ด้วย) ในดินแดนอินเดียได้แก่ราชา, มหาราชา, ฯลฯ

ส่วนราษฎรในสังคมศักดินานั้นมีฐานะเป็น "Serf" หรือ *"ข้าศักดินา* ตรงกับภาษาไทยว่า *"ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน"*

เครื่องมือหัตถกรรมก็ได้พัฒนาต่อ ๆ มา ครั้นแล้วในปลายศตวรรษที่ 18 ได้มีผู้คิดทำเครื่องมือจักรกลที่ใช้กำลังไอน้ำแทนแรงงานสัตว์พาหนะและแทนเครื่องมือหัตถกรรม ซึ่งนับว่าเป็นการเริ่มต้นแห่ง "Industrial revolution" หรือ *"การอภิวัฒน์อุตสาหกรรม"* ความจำเป็นจึงเกิดขึ้นว่าคนที่จะใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่นั้นได้จำต้องเป็นคนที่มีความรู้ในทางวิศวกรรมพอสมควร ถ้าหากใช้ข้าไพร่ศักดินาที่รู้แต่การใช้เครื่องมือหัตถกรรมอย่างเก่าแล้ว เครื่องจักรกลสมัยใหม่นั้นก็พังทลาย

หรือดำเนินไปอย่างไม่ได้ผล และเมื่อต้องใช้คนงานที่มีความรู้ทางวิศวกรรมแล้วก็จะใช้กันอย่างกดขี่เหมือนใช้ข้าไพร่ศักดินาไม่ได้ คือจำต้องให้คนงานสมัยใหม่มีเสรีภาพหลุดพ้นจากการเป็นข้าไพร่ศักดินา จึงจะมีกำลังใจในการใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่นั้นให้มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดทวีผลในการผลิต ดังนั้นนายทุนสมัยใหม่หรือเจ้าสมบัติผู้เป็นเจ้าของเครื่องมือจักรกลสมัยใหม่รวมทั้งผู้ก้าวหน้าสมัยนั้น จึงได้ร่วมกันเรียกร้องที่จะให้เจ้าศักดินาในยุโรปตะวันตกเปลี่ยนระบบศักดินาเดิม มาเป็นระบบที่ให้คนงานและพลเมืองมีเสรีภาพ มีความเสมอภาค มีความเป็นภราดรภาพยิ่งขึ้น เพราะถ้าขืนใช้วิธีใช้ข้าไพร่แก้วิธีการผลิตโดยเครื่องจักรกลสมัยใหม่แล้ว การผลิตเพื่อความต้องการชีวปัจจัยของพลเมืองก็จะไม่ได้ผลและจะนำไปสู่ความอัตคัดขาดแคลน ระบบที่จะต้องเปลี่ยนใหม่นั้นคือระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก

ปัญหามีว่าคนตะวันตกได้ประชาธิปไตยโดยวิธีสันติหรือไม่ในระยะแรก ๆ คนตะวันตกเรียกร้องทางสันติ ส่วนเจ้าศักดินาได้มีปฏิกิริยาต่อคำเรียกร้องนั้นต่าง ๆ กัน

ในประเทศแห่งคนเชื้อสายแองโกล-แซกซอน คือในดินแดนอังกฤษและในอเมริกาเหนือนั้น พวกศักดินาในดินแดนอังกฤษที่เคยถูกราษฎรภายในประเทศของตนเองต่อสู้เพื่อเสรีภาพมาแล้วหลายครั้ง จึงได้สติว่าถ้าขืนดื้อรั้นไม่ผ่อนผันให้ราษฎรภายในประเทศของตนได้ระบบประชาธิปไตยโดยสันติแล้ว ความขัดแย้งก็จะเกิดมีขึ้นอย่างรุนแรงกับพลังใหม่สมัยนั้นที่กำลังก้าวหน้า ดังนั้นเพื่อประโยชน์แห่งสมบัติและฐานะของตนเองที่จะคงอยู่ต่อไป จึงได้ผ่อนผันให้ราษฎรในประเทศอังกฤษมีระบบประชาธิปไตย และอาศัยระบบนั้นพัฒนาสมบัติศักดินาให้เป็นทุนสมัยใหม่ร่วมกับนายทุนสมัยใหม่

ส่วนคนอังกฤษและคนผิวขาวจำนวนหนึ่งที่อยู่ในดินแดนอเมริกาเหนือส่วนใหญ่นั้น พวกศักดินาอังกฤษไม่ยอมให้ระบบประชาธิปไตยคือยังดื้อรั้นปกครองอย่างอาณานิคม แม้คนผิวขาวในอาณานิคมนั้นจะพยายามเรียกร้องประชาธิปไตยโดยสันติ แต่พวกศักดินาอังกฤษก็ไม่ยอมคนผิวขาวอเมริกันภายใต้การนำของ ยอร์ช วอชิงตัน จึงจำต้องใช้วิธีต่อสู้ทางอาวุธเป็นสงครามภายในจนได้ชัยชนะแล้วเป็นสหรัฐเอกราชสถาปนาประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้น สหรัฐอเมริกาก็ได้ดำเนินตามหลักการประชาธิปไตยตามแนวทางซื่อสัตย์ต่ออุดมคติของวอชิงตันมาเป็นเวลากว่า 100 ปี ครั้นแล้วภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้เปลี่ยนออกห่างจากอุดมคติเดิมยิ่งขึ้นแล้ว

ก็มีผู้ยกย่องว่าเป็นหัวหน้าค่ายเสรีประชาธิปไตย *แต่เราก็เห็นได้ว่าหัวหน้าค่ายเสรีประชาธิปไตยทุกวันนี้ กลายเป็นผู้สนับสนุนหลายประเทศที่ยังคงมีระบบศักดินาและระบบเผด็จการให้ดำรงคงอยู่ โดยทุ่มเทวัสดุเงินทองจำนวนหลายแสนล้านดอลลาร์และชีวิตคนอเมริกันหลายล้านคน*

ประเทศฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 สมัยเมื่อมีเครื่องจักรกลไอน้ำใช้แพร่หลายเป็นเครื่องมือการผลิตสมัยใหม่แล้ว แม้นายทุนหรือเจ้าสมบัติผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจสมัยใหม่รวมทั้งผู้ก้าวหน้าสมัยนั้นเรียกร้องโดยสันติให้เจ้าศักดินาเปลี่ยนระบบศักดินามาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่พวกเจ้าศักดินาก็ดื้อรั้นรักษาระบบเดิมของตนไว้ ซึ่งเป็นการขัดแย้งกับความสัมพันธ์ใหม่ในวิธีผลิตด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่ วิกฤตการในทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้นผู้คนอดอยากกันมากถึงกับพากันเดินขบวนไปยังพระราชวังแวร์ซาย ครั้นแล้วก็ได้ทำลายคุกบาสติลย์ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789 อันเป็นสัญลักษณ์เริ่มต้นแห่งการอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสในปีนั้นแล้วสถาปนาระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้น แม้ในระยะ 40 ปีต่อมาในฝรั่งเศสได้มีการต่อสู้ระหว่างพวกนิยมระบบเก่ากับระบบใหม่หลายครั้ง แต่ระบบประชาธิปไตยตะวันตกก็มีพื้นฐานอยู่ การพัฒนาในทางอุตสาหกรรมและการผลิตของฝรั่งเศสเมื่อก่อนการอภิวัฒน์ในดินแดนเยอรมัน ค.ศ.1848 นั้น ได้ก้าวหน้ามากกว่าในดินแดนเยอรมัน

ส่วนรัฐต่าง ๆ ในดินแดนเยอรมันก่อน ค.ศ.1848 นั้น แม้จะได้มีเครื่องจักรกลไอน้ำเพื่อใช้ในการผลิต และดินแดนเยอรมันอันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและนายทุนเยอรมันสมัยใหม่ครั้งนั้นรวมทั้งผู้ก้าวหน้า ได้เรียกร้องโดยสันติให้เจ้าศักดินาในเขตแคว้นใหญ่น้อยเปลี่ยนระบบศักดินามาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่พวกเจ้าศักดินาเยอรมันก็ดื้อรั้นอยู่อีก ความอัตคัดขาดแคลนมีอยู่ทั่วไป คนเยอรมันจำนวนไม่น้อยต้องอพยพไปเป็นกรรมกรทำงานในประเทศตะวันตกที่มีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกแล้ว อาทิในอังกฤษ, ฝรั่งเศส, เบลเยี่ยม แล้วก่อหวอดเป็นสันนิบาตกรรมกรเยอรมันขึ้น สมัยนั้นผู้ใดคัดค้านระบบปกครองก็ถูกพวกศักดินาตั้งชื่อให้ว่าเป็น *"คอมมิวนิสต์"* เช่น เฟรดเดอริค เองเกลส์ ลูกเศรษฐีเจ้าของอุตสาหกรรมทอผ้าขนาดใหญ่ ชาวเมืองบาร์เมน "Barmen" (ปัจจุบันนี้รวมอยู่ใน "Wuppertal") ได้เขียนจดหมายใน ค.ศ.1844-1845 ถึงมาร์กซ์ขณะ

ที่ทั้งสองยังไม่เป็นคอมมิวนิสต์ สารวัตรตำรวจ, นักดนตรี, นักวาดภาพการ์ตูน, ขุนนาง, ผู้ให้กู้เงิน, เข้าของร้านค้า ฯลฯ ก็เรียกตัวเองว่าคอมมิวนิสต์ตามที่เจ้าศักดินากับลูกขุนมุนตั้งชื่อนั้นให้แก่ผู้ที่คัดค้านหรือไม่พอใจระบบศักดินาเผด็จการ ผู้ตั้งชื่อนั้นให้ก็ดี ผู้ที่รับเอาชื่อนั้นมาเรียกตัวเองก็ดี ต่างฝ่ายต่างไม่รู้ว่าคอมมิวนิสต์คืออะไร เองเกลส์ก็เป็นถึงลูกเศรษฐี ส่วนมาร์กซ์ก็เป็นลูกทนายความมีรายได้มากและเพิ่งจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเบอร์ลิน (เดิมเรียนที่บอนน์) และแต่งวิทยานิพนธ์เรื่อง *"ปรัชญากรีกแห่งสำนักอีปิคูรัส"* (Epicurus) อันเป็นสำนักที่สอนว่าความสุขแห่งชีวิตอันเป็นจุดหมายปลายทางนั้นจะต้องดำเนินไปภายใต้ศีลธรรม, ความอดกลั้น, ศักดิ์ศรี, และการพัฒนาทางวัฒนธรรม มาร์กซ์เป็นสานุศิษย์ปีกซ้ายของศาสตราจารย์ *"ฮีเกลส์"* ซึ่งสมัยนั้นถือกันว่าเป็นปรัชญาแบบฉบับของเยอรมัน มาร์กซ์มิใช่มีเมียเป็นสามัญชน หากได้แต่งงานกับสตรีแห่งตระกูลเจ้าศักดินาชื่อ *"เจนนี ฟอน เวสต์ฟาเลน"* มาร์กซ์กับเมียต้องการต่อสู้เพื่อระบบสังคมที่ดีกว่าระบบศักดินา จึงถูกกล่าวหาจากพวกศักดินาว่าเป็นคอมมิวนิสต์แล้วเนรเทศไปอยู่นอกประเทศฝ่ายสันนิบาตกรรมกรเยอรมันในเบลเยี่ยม, ในอังกฤษ และในฝรั่งเศสนั้นก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว ทั้ง ๆ ที่พวกเขาก็ไม่รู้ว่าคอมมิวนิสต์คืออะไร แต่เมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็เป็นกัน ดังนั้นพวกเขาจึงขอร้องให้มาร์กซ์กับเองเกลส์ช่วยค้นคว้าทฤษฎีสังคมที่เขาจะถือเป็นหลักนำการปฏิบัติ ครั้นแล้วมาร์กซ์กับเองเกลส์ก็ได้ร่างแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ค.ศ. 1847 ขึ้น ซึ่งสันนิบาตกรรมกรเยอรมันถือเป็นหลักนำแล้วแพร่หลายเข้ามาในดินแดนเยอรมัน นี่ก็เป็นตัวอย่างแห่งการพูดพล่อย ๆ ของพวกศักดินาเยอรมันที่เที่ยวหาว่าคนที่ไม่พอใจระบบตนเป็นคอมมิวนิสต์ ตนก็รับผลเองคือได้คอมมิวนิสต์ขึ้นมาจริง ๆ ครั้นแล้วคอมมิวนิสต์เยอรมันสมัยนั้นก็จับอาวุธทำการต่อสู้ระบบศักดินาที่เมืองโคโลญ ใน ค.ศ.1848 ขบวนคอมมิวนิสต์เยอรมันพ่ายแพ้ แต่พวกก้าวหน้าที่ต้องการให้เยอรมันเปลี่ยนระบบศักดินามาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ได้ทำการต่อสู้ทั้งทางสันติและไม่สันติอันเป็นผลให้เจ้าศักดินาในดินแดนเยอรมันยอมผ่อนผันให้มีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยแบบตะวันตก

จากตัวอย่างแห่งการพูดพล่อย ๆ ของพวกศักดินาเยอรมันที่หาว่าคนที่ไม่พอใจระบบนั้นเป็นคอมมิวนิสต์ไปเสียทั้งหมด ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มกำลังคนให้

คอมมิวนิสต์โดยคอมมิวนิสต์อยู่เฉย ๆ ก็ได้มา ในรุสเซียสมัยพระเจ้าซาร์ก็เพิ่มกำลังให้คอมมิวนิสต์โดยวิธีพล่อย ๆ เช่นนั้น ในประเทศจีนสมัยโกวิ๊ะมิ่นตั๋งก็พูดพล่อย ๆ หาว่าคนไม่พอใจระบบนั้นเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหากลายเป็นผู้เห็นใจคอมมิวนิสต์ไป

เมื่อเจ้าศักดินาในดินแดนเยอรมันยอมผ่อนผันให้มีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้น แม้จะยังไม่สมบูรณ์แต่ก็ช่วยให้ประเทศและแคว้นต่าง ๆ ในดินแดนเยอรมนีได้พัฒนาก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและการผลิตชีวปัจจัย และเป็นพลังให้เยอรมนีชนะฝรั่งเศสใน ค.ศ.1870 เมื่อได้สถาปนาจักรภพเยอรมนีขึ้นใน ค.ศ.1871 แล้วระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกในเยอรมนีกลับเสื่อมลง โดยไคเซอร์และผู้นิยมได้ผันแปรให้ท่านเป็นราชาธิบดีออกนอกเหนือรัฐธรรมนูญยิ่งขึ้น และนำความหายนะมาสู่เยอรมนีในการทำสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเยอรมนีเป็นฝ่ายแพ้ คนเยอรมนีอัตคัดขัดสนกันมาก ท่านที่เป็นนักศึกษาในเยอรมนีย่อมรู้อยู่แล้วว่าภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีอภิวัฒน์รุนแรงในเยอรมนีเพียงใด ครั้นแล้วมวลราษฎรเยอรมนีก็ได้ทำการต่อสู้ได้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่เรียกว่า *"รัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์"* ประเทศเยอรมนีกำลังดำเนินก้าวหน้าไปตามระบบประชาธิปไตยนั้น ก็เกิดมีระบบนาซีซึ่งนำเยอรมนีสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เยอรมนีพ่ายแพ้เสียหายยับเยิน เสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วมวยราษฎรในดินแดนเยอรมันตะวันตกได้รวมกันเป็นพลังเรียกร้องระบบประชาธิปไตยซึ่งสัมพันธมิตรผู้ยึดครองจำต้องยินยอมให้มวลราษฎรเยอรมันตะวันตก สถาปนาดินแดนของตนเป็นสหพันธรัฐมีระบบประชาธิปไตยแบบยุโรปตะวันตก สหพันธรัฐนี้ก็พัฒนาก้าวหน้าในการอุตสาหกรรมและการผลิตการเศรษฐกิจและการเงินของเยอรมนีเข้มแข็งมั่นคงตามที่เราเห็นกันอยู่ ต่างกันมากกับสมัยภายใต้ระบบเผด็จการนาซีที่คนเยอรมนีอัตคัดมาก

ส่วนประเทศอื่น ๆ ในยุโรปตะวันตกนั้น พลังใหม่ที่ก้าวหน้าได้ต่อสู้กับพลังศักดินาเก่าโดยใช้วิธีสันติบ้าง ไม่สันติบ้างเพื่อจะได้ระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก พวกเจ้าศักดินาในประเทศเหล่านั้นก็ดื้อรั้นเหนี่ยวรั้งอยู่ตลอดมาในระยะเวลาหลายสิบปีนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 แต่ในที่สุดเมื่อเห็นว่าถ้าขืนดื้อรั้นอยู่ต่อไป ระบบศักดินาของตนก็จะถูกโค่นล้มอย่างถอนราก ฉะนั้นเพื่อรักษาส่วนที่ควร

รักษาระบบเดิมไว้ได้บ้าง จึงได้ผ่อนผันให้มวลราษฎรในประเทศของตนได้ระบบประชาธิปไตยตามคำเรียกร้องโดยวิธีสันติของมวลราษฎร

ส่วนรุสเซียในสมัยพระเจ้าซาร์นั้น แม้ระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกเกิดมีขึ้นในยุโรปตะวันตกเป็นเวลากว่า 100 ปีก็ตาม แต่พระองค์กับพวกสนับสนุนก็ยังหลงเข้าใจว่าราษฎรรุสเซียส่วนมากนั้นโง่เขลา ยังไม่พร้อมที่จะได้การปกครองประชาธิปไตยแม้เพียงขนาดแบบตะวันตก ราษฎรรุสเซียก็ถูกกดขี่ขูดรีดอย่างหนักตามระบบศักดินา ซึ่งได้รับความอัตคัดขัดสนอย่างแสนสาหัส ส่วนพระเจ้าซาร์และเจ้าศักดินาทั้งหลายได้เสวยสุขเกษมสำราญ ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าราชสำนักนั้นหรูหราและฟุ่มเฟือยที่สุดในระบบศักดินาด้วยกัน แม้ว่าราษฎรรุสเซียส่วนมากยังจะโง่เขลายังไม่เข้าใจเรื่องระบบประชาธิปไตยตะวันตก *แต่ตามธรรมชาตินั้นมนุษย์ต้องการปลดเปลื้องความทุกข์ยาก ซึ่งแม้จะเป็นพลังที่เงียบอยู่แต่ก็เป็นพลังที่คอยรับการปลดเปลื้องความทุกข์ยากซึ่งเมื่อขบวนใดปลุกระดมขึ้นก็เป็นพลังมหาศาลที่เอาการเอางานจริงจังได้แทนที่จะเงียบอยู่* ดังนั้นจึงได้มีพวกก้าวหน้าในรุสเซียได้มองเห็นพลังสำคัญของราษฎรนี้ที่จะได้สนับสนุนให้เปลี่ยนระบบศักดินารุสเซียมาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้นก่อน ส่วนวิธีที่จะได้ประชาธิปไตยนั้น ในระยะแรก ๆ มีหลายขบวนการที่คิดใช้วิธีต่าง ๆ กัน บางขบวนการคิดใช้วิธีเรียกร้องอย่างสันติ บางขบวนการคิดใช้กำลังอาวุธ พระสังฆราชองค์หนึ่งแห่งกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบอร์ก (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเปโตรกราด, ปัจจุบันเป็นเลนินกราด) เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่พระเจ้าซาร์จะต้องพระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ท่านสังฆราชองค์นั้นเห็นว่าต้องใช้วิธีสันติ ท่านจึงป่าวร้องทายกทายิกาให้รวมกำลังกันเดินขบวนไปยังพระราชวังเพื่อทูลเกล้าถวายฎีกาขอพระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย แต่เมื่อขบวนราษฎรไปถึงหน้าพระราชวังก็ถูกทหารรักษาพระองค์ใช้อาวุธยิงกราดมายังราษฎรซึ่งล้มตายบาดเจ็บไปตาม ๆ กันผลจากการที่ไม่พระราชทานรัฐธรรมนูญโดยวิธีสันติ จึงทำให้ขบวนก้าวหน้าส่วนข้างมากที่เรียกเป็นภาษารุสเซียว่า *"บอลเชวิค"* แห่งพรรคสังคมประชาธิปไตยใช้วิธีต่อสู้อย่างไม่สันติจึงถูกปราบหลายครั้ง ส่วนพวกก้าวหน้าฝ่ายนายทุนก็พยายามต่อสู้อย่างสันติ พระเจ้าซาร์ก็ยังดื้อรั้นไม่ยอมให้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกจนกระทั่งปลายสงครามโลกครั้งที่ 1 ราษฎรรุสเซียได้รับความอัตคัดขาดแคลนยิ่งขึ้นฝ่ายก้าวหน้าของนายทุนทนดูอยู่ต่อไปไม่ได้จึงร่วมกับบอลเชวิค ใช้กำลังบังคับให้

พระเจ้าซาร์สละราชสมบัติให้พระอนุชา สถาปนาประชาธิปไตยแบบยุโรปตะวันตกขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1917 พระอนุชาเห็นท่าไม่ดีก็สละราชสมบัติอีก ครั้นแล้วรัฐบาลซึ่งประกอบด้วยพวกตัวแทนนายทุนก็ได้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นรัฐบาลชั่วคราวก็ไม่สามารถแก้ความขัดสน การอัตคัดขนมปังของราษฎรรุสเซียได้ ต่อมาอีกเพียง [illegible] เดือน ฝ่ายบอลเชวิคจึงนำราษฎรลุกขึ้นจับอาวุธล้มรัฐบาลชั่วคราวในเดือนตุลาคม (ประดิทินเก่ารุสเซีย) ค.ศ.1917 แล้วประกาศ สถาปนาระบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ขึ้น การดื้อรั้นของพระเจ้าซาร์เข้าลักษณะคำพังเพยโบราณของไทยว่า *"เสียน้อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย"*

แม้ประเทศในยุโรปตะวันตกบางประเทศจะผ่อนผันโดยสันติให้ราษฎรภายในประเทศของตนได้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกก็ดี แต่ไม่ยอมให้ระบบนั้นแก่อาณานิคมหรือเมืองขึ้น ดังนั้นราษฎรในทวีปอเมริกา อาฟริกาและอาเซียที่เป็นอาณานิคมของประเทศในยุโรปตะวันตกจึงต้องต่อสู้โดยวิธีไม่สันติเพื่อได้เอกราชและสถาปนาระบบประชาธิปไตยตะวันตกขึ้นหลายแห่ง ถ้าท่านศึกษาในเรื่องนี้คงทราบอยู่แล้ว และจะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งมีผู้ยกย่องว่าเป็นหัวหน้าค่ายเสรีประชาธิปไตยนั้นก็ใช้วิธีทำสงครามภายในต่อสู้จักรวรรดินิยมอังกฤษ

ส่วนอินเดียนั้นได้เอกราชจากอังกฤษและเอาเยี่ยงประชาธิปไตยตะวันตกมาสถาปนานั้นนอกจากมีขบวนการอื่น ๆ ที่ต่อสู้จักรวรรดินิยมอังกฤษอย่างไม่สันติแล้ว ก็มีขบวนการภายใต้มหาตมคันธีที่ใช้วิธี *"ดื้อแพ่ง"* โดยไม่ใช้กำลังอาวุธคือการไม่ยอมร่วมมือในองค์การรัฐ ห้างร้านวิสาหกิจของอังกฤษ ไม่ยอมใช้สิ่งของที่อังกฤษทำขายท่านคันธีถูกจับเข้าคุกหลายครั้งซึ่งท่านก็ยอมเสียสละ แม้วิธีของท่านไม่ทำให้เศรษฐกิจบั่นทอนมาก แต่เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว รัฐบาลพรรคกรรมกรของอังกฤษเห็นว่าการที่ฝ่ายตนจะดื้อรั้นอยู่ต่อไปก็จะทำให้ขบวนการที่ใช้ความรุนแรงคือขบวนการคอมมิวนิสต์อินเดียที่จะก่อสงครามกลางเมืองอันจะทำให้วิสาหกิจนายทุนของอังกฤษเสียหายหนัก ฉะนั้น เพื่อรักษาระบบนายทุนของอังกฤษในอินเดียไว้ รัฐบาลอังกฤษจึงผ่อนผันโดยวิธีสันติให้อินเดียได้รับเอกราชและสถาปนาระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกขึ้น

จากอุทาหรณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผมกล่าวมาข้างต้นจึงเห็นได้ว่าในยุโรปนั้นระบบประชาธิปไตยโดยสันติเป็นไปได้โดยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เงื่อน

ไขฝ่ายราษฎรที่ตกทุกข์ได้ยากพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนทุกข์โดยระบบประชาธิปไตย แบบตะวันตกและมีกองหน้าเป็นขบวนนำ มีทัศนะประชาธิปไตยยึดถือเป็นหลักนำการปฏิบัติของตน เพราะถ้าเพียงแต่คิด ๆ ว่าอยากได้ระบบประชาธิปไตยแต่ยึดถือทัศนะล้าหลังที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยการปฏิบัติในขั้นสุดท้ายของตนก็จะวกไปสู่ความไม่เป็นประชาธิปไตย ประการที่ 2 เงื่อนไขฝ่ายผู้กุมอำนาจเศรษฐกิจและการเมืองและผู้กุมอำนาจทางจิตใจของมวลราษฎรว่าจะพร้อมเสียสละผลประโยชน์ของตนให้แก่มวลราษฎรได้มีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือไม่เพื่อให้ระบบนั้นสมานกับพลังการผลิตที่พัฒนาขึ้นเพื่อเปลื้องทุกข์ของมวลราษฎร

เงื่อนไขประการที่ 2 นี้สำหรับผู้กุมอำนาจที่นับถือธรรมของพระพุทธองค์อย่างแท้จริงโดยไม่ถือแต่เปลือกนอกเพียงให้ขึ้นชื่อว่านับถือพุทธศาสนาแล้ว ก็มีทางที่จะให้เกิดประชาธิปไตยโดยวิธีสันติได้ พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญเป็นตัวอย่างมาแล้วในการที่พระองค์ได้ตรัสรู้สัมโพธิญาณมองเห็นความทุกข์ยากของมนุษย์จึงได้สละความสุขสำราญของพระองค์เข้าทรงบรรพชาเทศนาสั่งสอนให้มนุษย์ปกครองกันโดยสามัคคีธรรมและทรงปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์ให้เป็นตัวอย่างแก่ระบบประชาธิปไตย ผู้ที่เคยอุปสมบทหรือเคยศึกษาพระธรรมวินัยย่อมรู้ว่าตามวินัยของสงฆ์ที่ปกครองกันในวัด *"ตามฉบับแท้"* ของพระพุทธองค์ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือวินัยมุข ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงนิพนธ์ไว้นั้นเป็นระบบประชาธิปไตยเพรียบพร้อมด้วยสามัคคีธรรมโดยแท้ หากในสมัยต่อ ๆ มามีผู้ละเมิดคำสอนของพระองค์ ในสมัยพุทธกาลนั้น พระองค์ได้เทศนาโปรดพระราชบิดาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และโปรดกษัตริย์ใหญ่น้อยให้ตั้งอยู่ในศีลสมาธิปัญญา และได้ทรงพระราชทานพระพุทโธวาทแก่บรรดากษัตริย์ในชมพูทวีปให้ตั้งอยู่ใน *"ทศพิธราชธรรม"* คือธรรม 10 ประการของราชาธิบดี ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงนำมาวิสัชนาถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ร.ศ.112 (ค.ศ.1893)

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สยามแล้ว ได้มีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ได้ถือเคร่งครัดในทศพิธราชธรรมและปกครองสยามตามคติประชาธิปไตยโดยขจัดอิทธิพลไสยศาสตร์แห่งคติพราหมณ์ อาทิพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยก็ได้ทรงบำเพ็ญเป็นตัวอย่างที่รับฟังความเดือดร้อนของราษฎร ผู้ใดทุกข์ก็ทูลเกล้า

ถวายฎีกาซึ่งพระองค์ได้ทรงช่วยแก้ไขทำให้ชาวไทยได้รับความผาสุกสมดั่งที่ทรงจารึกไว้ในหลักศิลาว่า *"ในน้ำมีปลาในนามีข้าว"*

ต่อมาในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นก็มีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ได้เจริญรอยตามพ่อขุนรามคำแหง *แต่อิทธิพลไสยศาสตร์ได้แทรกเข้ามาจึงทำให้บางพระองค์สนับสนุนวิธีนั้นของลัทธิพราหมณ์ อันเป็นลัทธิที่ขัดแย้งต่อคติประชาธิปไตยทางพุทธศาสนา* ผลก็คือในระหว่างเวลา 417 ปี แห่งสมัยอยุธยานั้นท่านที่เคยอ่านพระราชพงศาวดารก็รู้แล้วว่าได้มีการเปลี่ยนพระราชวงศ์หลายพระราชวงศ์ และภายในพระราชวงศ์ก็มีการต่อสู้แย่งราชสมบัติระหว่างกัน หมอแมกฟาร์แลนด์ได้สรุปไว้ในหนังสือปทานุกรมของเขาว่า สมัยอยุธยามีพระมหากษัตริย์ถึง 34 พระองค์ ถัวเฉลี่ยองค์ละ 12.3 ปีเท่านั้น

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แห่งพระราชวงศ์จักรีนั้นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ซึ่งเป็นรัชกาลที่ 5 ได้ทรงสละพระราชอำนาจหลายประการของพระองค์เพื่อเบิกทางสู่ประชาธิปไตยแบบตะวันตก โดยวิธี "Evolution" หรือ *"วิวัฒน์"* อย่างสันติ อาทิ ได้ทรงแก้ไขระบบทาสต่อจากที่กษัตริย์สมัยอยุธยาได้แก้ไขไว้บ้างในการให้ทาสได้มีมนุษยภาพมากขึ้นโดยวิธีสันติทีละขั้น ๆ ครั้นแล้วใน ค.ศ. 1905 ก็ได้ทรงประกาศยกเลิกระบบทาสทั้งระบบ พระองค์ได้ทรงเริ่มปรับปรุงระบบสังคมและประเพณีโบราณที่ล้าสมัยหลายอย่าง ผมได้เคยกล่าวไว้ว่า การที่จะมีระบบประชาธิปไตยได้นั้นขบวนการนำก็จะต้องมีทัศนะประชาธิปไตยเป็นหลักนำการปฏิบัติ และช่วยให้มวลราษฎรมีทัศนะเช่นนั้นดุจกัน ในเรื่องนี้รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเริ่มให้ราษฎรของพระองค์เลิกความเชื่อถือไสยศาสตร์และมีความเชื่อถือที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์เป็นขั้น ๆ ไป อาทิมีความปรากฏในพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธมกุฎราชกุมารซึ่งต่อมาเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 6 คือในกาลหนึ่งมกุฎราชกุมารเสด็จประทับที่พระปฐม ทรงเห็นแสงรัศมีแผ่มาจากองค์พระปฐมเจดีย์ (องค์เดิม) มกุฎราชกุมารเห็นเป็นสิ่งมหัศจรรย์จึงทำบุญสมโภชแล้วนำความกราบบังคับทูลรัชกาลที่ 5 จึงพระราชทานพระราชหัตถเลขาตอบอธิบายว่าปรากฏการณ์นั้นได้ปรากฏในเจดีย์หลายแห่งแต่ก็เป็นในฤดูฝนซึ่งน้ำฝนอาจจะชะมายังปูนขาวที่ประกอบเจดีย์นั้น มีอีกกรณีหนึ่งคือเมื่อครั้งเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีสมัยเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนารถได้รับแต่งตั้งเป็นแม่ทัพไปปราบฮ่อที่รุกรานหลวงพระบางสมัยขึ้นอยู่กับสยาม

ท่านเจ้าหมื่นได้ไปเฝ้ารัชกาลที่ 5 ที่วังบางปะอินแล้วเอาผ้าเช็ดหน้าขาวของตนปูขึ้นขอพระราชทานให้พระองค์ประทับพระบาทบนผ้าเช็ดหน้านั้นทูลว่าจะนำติดตัวไปในกองทัพเพื่อความสวัสดีมีชัยรัชกาลที่ 5 ก็ทรงอนุโลมตามความประสงค์แต่รับสั่งว่าต่อไปพระองค์จะใช้วิธีใหม่แทนวิธีของเจ้าหมื่นนั้นคือพระองค์จะเอาเส้นผมของพระองค์ (ซึ่งตามราชาศัพท์เรียกว่าเส้นพระเจ้า) มาบรรจุในยอดธงประจำกองทหารให้ถือว่าพระองค์ได้เสด็จไปกับกองทหาร ทั้งนี้เป็นการเลิกวิธีไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง ยังมีประเพณีโบราณที่ล้าสมัยบางอย่างที่พระองค์ยกเลิก อาทิเมื่อได้เป็นพระมหากษัตริย์แล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการเลิกวิธีหมอบคลานกราบในการเข้าเฝ้าโดยให้ใช้วิธียืนถวายคำนับ ข้าราชการไทยสมัยนั้น และสมัยต่อมาก็รู้กันอยู่ทั่วไป ฝรั่งหลายคนก็เขียนบันทึกไว้เชิดชูพระเกียรติคุณ ดังนั้นรัชกาลที่ 5 จึงทรงวางเบิกทางการมีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกโดยทาง "Evolution" หรือวิวัฒน์

การบำเพ็ญพระองค์ของรัชกาลที่ 5 จึงต่างกับพระเจ้าซาร์นิโกลาสที่ 2 ที่ได้ทรงฟื้นไสยศาสตร์ที่พระเจ้าซาร์องค์ก่อน ๆ ได้สละไปบ้างแล้ว ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ในระยะเวลาเพียง 50 ปีเศษ ย่อมรู้กรณีราสปูตินผู้เป็นจอมแห่งไสยศาสตร์ที่มีอิทธิพลเหนือพระเจ้าซาร์และพระราชินีซึ่งราษฎรรุสเซียและเจ้านายและขุนนางก็ไม่พอใจพระองค์ไสยศาสตร์ไม่อาจป้องกันราชวงศ์ "โรมานอฟ" ของพระเจ้าซาร์ให้พ้นจากความต้องการระบบใหม่ที่สามารถแก้ไขความทุกข์ยากของราษฎร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ 7 แห่งพระราชจักรีวงศ์นั้น ผมได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อว่า *"บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย"* ขอให้ท่านหาเวลาว่างอ่านดูว่าการที่คณะราษฎรได้ใช้กำลังทำการยึดอำนาจรัฐเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 นั้น ก็เพื่อขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ถ้าจะพิจารณาแล้วก็มีการกระทำ 2 ตอน คือตอนที่คณะราษฎรยึดอำนาจในกรุงเทพฯ นั้นเป็นการกระทำที่ใช้อาวุธ ส่วนการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการกระทำโดยสันติซึ่งพระองค์ก็โปรดพระราชทานให้โดยสันติ

มีผู้โฆษณาว่าคณะราษฎรไม่เคารพพระมหากษัตริย์ผมจึงขอให้ท่านทั้งหลายศึกษาปรากฏการณ์ที่ประจักษ์ในประวัติศาสตร์เพียงชั่วเวลา 41 ปีมาแล้วนี้ ท่านก็จะเห็นว่าคณะราษฎรที่ยึดอำนาจรัฐได้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 นั้น ถ้าไม่ต้องการระบบกษัตริย์แล้วก็มีอำนาจอยู่ในมือประกาศระบบสาธารณรัฐได้ แต่

คณะราษฎรยังเคารพในระบบกษัตริย์จึงได้ขอพระราชทานให้พระปกเกล้าฯ ทรงดำรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบบรัฐธรรมนูญต่อไป ต่อมาในสมัย 2477 พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ ถ้าหากคณะราษฎรไม่เคารพในระบบกษัตริย์แล้วก็มีอำนาจอยู่ในมือที่จะประกาศระบบสาธารณรัฐได้ แต่คณะราษฎรก็ได้คัดเลือกเจ้านายพระองค์หนึ่งในพระราชวงศ์จักรี คือ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล เสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบในข้อเสนอของรัฐบาลคณะราษฎรอัญเชิญพระองค์เจ้าองค์นั้นเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 รายละเอียดปรากฏในหลักฐานที่ผมกล่าวไว้ในหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2515 และหลักฐานอื่น ๆ ที่ท่านต้องการสัจจะอาจค้นดูได้ ต่อมาเมื่อพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 สวรรคตในวันที่ 9 มิถุนายน 2489 ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลประชาธิปไตยได้มีเสียงอย่างมากทั้งในพฤฒสภา (วุฒิสภา) และสภาผู้แทนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา ถ้าหากรัฐบาลขณะนั้นไม่เคารพระบบกษัตริย์ ก็อาจประกาศระบบสาธารณรัฐได้ แต่รัฐบาลขณะนั้นได้เสนอรัฐสภาให้ความเห็นชอบอัญเชิญเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชเป็นพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับ 10 พฤษภาคม 2489

บางคนโฆษณาอ้างเหตุพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติว่าคณะราษฎรไม่เคารพระบบกษัตริย์ แต่ผมได้กล่าวแล้วข้างบนนี้ ซึ่งท่านจะเห็นได้ว่าคณะราษฎรปรารถนาระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อพระองค์ท่านสละราชสมบัติก็อัญเชิญเจ้านายในพระราชจักรีวงศ์ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป เรื่องนี้ผมได้เขียนไว้ในหนังสือเล่มที่อ้างข้างบนนี้ ผมขอคัดความตอนหนึ่งมาอ่านให้ท่านฟังดังต่อไปนี้

"การสละราชสมบัติของพระปกเกล้าฯ นั้นพระองค์ได้ทรงชี้แจงไว้ในเอกสารสละราชสมบัติแล้วว่าพระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับรัฐบาลสมัยนั้น อย่างไรบ้างรัฐบาลได้พยายามที่จะกราบบังคมทูลชี้แจงข้อข้องพระทัยของพระองค์ จึงได้แต่งตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์รัฐมนตรีในรัฐบาลนั้น ซึ่งเคยเป็นเสนาบดีของพระองค์มาก่อนให้เป็นตัวแทนรัฐบาลไปกราบบังคมทูล แต่พระองค์ก็ได้ตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ

มีผู้วิจารณ์ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่ควรสละราชสมบัติเพราะพระองค์ไม่ต้องรับผิดชอบอย่างใดในการลงพระปรมาภิไธยตามที่รัฐบาลเสนอม ข้าพเจ้าตอบผู้วิจารณ์ว่ารัฐบาลสมัยนั้นก็เสียดายเป็นอย่างยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระ

ปกเกล้าฯ ทรงสละพระราชสมบัติแต่ถ้าคิดทางด้านพระองค์แล้ว เราก็ควรเคารพสักการะพระองค์ท่านที่มีพระราชประสงค์รักษาศักดิ์ศรีแห่งราชขัตติยะไว้ คือเมื่อทรงเห็นว่ารัฐบาลสมัยนั้นทำการไม่ต้องด้วยพระราชประสงค์ พระองค์ก็ทรงสละความสุขสำราญส่วนพระองค์ในการสละราชสมบัติ ยิ่งกว่าจะต้องลงพระปรมาภิไธยในเรื่องที่ขัดต่อความบริสุทธิ์ใจของพระองค์ ดังนี้ปวงชนชาวไทยต้องเคารพสักการะ และเทิดพระเกียรติ ศักดิ์ศรีอันสูงยิ่งของพระองค์ไว้ชั่วกาลนาน"

ผมได้ยกอุทาหรณ์ในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับหัวข้อที่ท่านต้องการทราบ มาแสดงเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว จึงขอยุติปาฐกถาไว้เพียงนี้

จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่

พิมพ์ครั้งแรก วารสาร อมธ. ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม, รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกต ของ นายปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2516)

พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

4.4
จงพิทักษ์ เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของวีรชน 14 ตุลาคม

ด้วยคณะกรรมการจัดงานสังสรรค์ชาวธรรมศาสตร์ในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) ประจำปี 2516 ปรารถนาได้บทความหรือคำขวัญของข้าพเจ้าไปลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกซึ่งจะจัดทำขึ้น ข้าพเจ้ายินดีสนองศรัทธาโดยให้คำขวัญว่า

"จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม"

ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงบทความเป็นอรรถาธิบายพอสังเขปประกอบคำขวัญนั้น ดังต่อไปนี้

1

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นวันสำคัญวันหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย คือเป็นวันชัยชนะก้าวแรกของเยาวชนหญิงชายไทย ภายใต้การนำของนิสิตนักศึกษานักเรียนแห่งสถานศึกษามากหลาย ซึ่งได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากราษฎรไทยทุกชนชาติ และทุกชนชั้นวรรณะที่รักชาติจำนวนหลายล้านคน ผนึกกันเป็นขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ให้แก่ปวงชนชาวไทย ฝ่ายครองอำนาจรัฐสั่งทหารและตำรวจเฉพาะส่วนที่ยอมเป็นเครื่องมือของพวกเขา ใช้อาวุธทันสมัยเข้าปราบปรามขบวนการนั้น ซึ่งมีแต่มือเปล่า หรือบางคนมีเพียงแต่ไม้พองเพื่อป้องกันตัว แต่ขบวนการนั้นมิได้หวาดหวั่น โดยยืนหยัดมั่นคงยอมพลีชีพกับสละความสุขสำราญส่วนตัว เพื่อชาติและมวลราษฎร ซึ่งเป็นที่เคารพรักยอดยิ่งที่สุด วีรชนเป็นจำนวนมากต้องถูกฆ่าตายและได้รับบาดเจ็บและสาบสูญไป ส่วนผู้ที่ยังคงมีชีวิตอยู่โดยมิได้รับบาดเจ็บทางกาย ก็ได้รับความเหน็ดเหนื่อยทางกายและทางสมองอย่างหนัก ผลแห่งความเสียสละแห่งวีรชนทั้งหลายในการต่อสู้โดยชอบธรรมได้บรรลุชัยชนะก้าวแรกคือรัฐบาลซึ่งมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีและจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรีต้องลาออกพร้อมทั้งตำแหน่งผู้บัญชาการ และรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ครั้นแล้วได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้แถลงยืนยันจะจัดการให้มีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และมีการเลือกตั้งภายในเวลา 6 เดือน

ข้าพเจ้าขอร่วมกับมวลราษฎรไทยที่รักชาติแสดงความเคารพสักการะและสดุดีวีรชนทั้งปวงนั้น พระพุทธองค์ทรงเทศนาสั่งสอนไว้มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่าสาธุชนพึงบำเพ็ญตนด้วยกตัญญูกตเวทีต่อผู้ที่มีอุปการคุณ ชาวไทยที่เป็นคริสตศาสนิกชนและอิสลามิกชน ก็บำเพ็ญตนปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมเช่นเดียวกับของพระศาสดา ดังนั้นจึงเป็นการสมควรแล้วที่เราชาวไทยที่รักชาติจำนวนมากหลายแสดงกตัญญูรู้อุปการคุณของวีรชนโดยทางกาย วาจา ใจ และการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน ตลอดทั้งร่วมมือกันในการสร้างอนุสาวรีย์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่วีรชนทั้งหลายนั้น

พระพุทธองค์ตรัสไว้อีกว่า กตัญญูจะต้องคู่กันไปกับกตเวที ฉะนั้นการพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม ให้มั่นคงไว้และพัฒนายิ่งขึ้นนั้นจึงเป็นกตเวทีสำคัญยิ่งที่สาธุชนผู้รักชาติพึงปฏิบัติ

2

สาธุชนที่รักชาติโดยยกชาติเหนือประโยชน์ส่วนตัวก็ย่อมใช้ทัศนะจากจุดยืนหยัดในมวลราษฎรวินิจฉัย เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม ได้เพราะวีรชนทั้งหลายนั้นมิใช่มีแต่บุคคลที่มีเหล่ากำเนิด หรือมีฐานะแห่งชนชั้นวรรณะหนึ่งใดโดยเฉพาะ หากวีรชนเหล่านั้นมีเหล่ากำเนิดและมีฐานะทางเศรษฐกิจและทางการเมืองชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งคนจน กรรมกร ลูกจ้าง ชาวนา ข้าราชการชั้นผู้น้อย คนพอทำพอกิน ผู้มีทุนน้อย และนายทุนรักชาติที่ยกชาติเหนือประโยชน์ส่วนตัว และทุกชนชาติไทย (National minorities) ที่มีสัญชาติไทย ดังนั้นเจตนารมณ์ของวีรชนทั้งหลายนี้จึงต้องการรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ทั้งในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจทางทัศนะอันเป็นคติธรรม ใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติเพื่อความไพบูลย์ของทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติที่รักชาติ

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ตั้งแต่ยุคปฐมกาลเป็นต้นมา แสดงให้เห็นตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในหลายบทความ และหลายปาฐกถาแล้วว่า *เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญแห่งมนุษยสังคม ส่วนระบบการเมืองเป็นแต่เพียงโครงร่างเบื้องบนที่จะต้องสมานกับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลมนุษย์ในสังคม ถ้าหากรัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจนั้น วิกฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้น และประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิถีทางวิวัฒน์* (Evolution) *อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม วิกฤต-การณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติแห่งข้อขัดแย้ง-ระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน* ถ้าสาธุชนที่รักชาติพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วก็จะเห็นได้ว่ามูลเหตุที่วีรชนได้พลีชีพและสละความสุขสำราญส่วนตัวเรียกร้องรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้น ก็สืบมาจากมวลราษฎรไทยได้รับความอัตคัดขัดสนอย่างสาหัส แต่ระบบการเมืองที่ไม่มีรัฐธรรมนูญ หรือมีเพียงแต่ชื่อว่ารัฐธรรมนูญนั้นขัดแย้งความต้องการทางเศรษฐกิจ

ของมวลราษฎร วีรชนจึงได้พลีชีพและสละความสำราญส่วนตนเพื่อปรารถนาให้ชาติไทยมีระบบการเมืองโดยระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ ที่สมานกับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลราษฎร และเพื่อให้ทุกชนชาติร่วมกันเป็นเอกภาพแห่งประเทศไทย

สาธุชนที่รักชาติย่อมมีความสลดใจที่เห็นว่า กลิ่นคาวโลหิตของวีรชนยังไม่ทันหมดไปก็มีบุคคลแห่งบางพรรคพยายามช่วงชิงชัยชนะก้าวแรกของวีรชนไป เพื่อประโยชน์ของพรรคพวกเขาโดยเฉพาะ อาทิ การถือเอารัฐธรรมนูญที่พวกเขาทำขึ้นเป็นแบบฉบับในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แทนวิธีร่างที่จะตั้งต้นจากเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชนทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติที่มีสัญชาติไทยเป็นแม่บท สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมอำนวยให้ฝ่ายที่ต้องการพิทักษ์เจตนารมณ์นั้นของวีรชนต้องหาทางต่อสู้ขนาดเบาหรือขนาดรุนแรง สุดแท้แต่วิธีการของแต่ละองค์การที่เป็นฝ่ายนำของแต่ละชนชั้นวรรณะ และแต่ละชนชาติ ฝ่ายที่ใช้วิธีรุนแรงอยู่แล้วก็จะสามารถระดมมวลราษฎรโดยอ้างสภาพการณ์เช่นว่านั้นเป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่า วิธีร่างรัฐธรรมนูญแบบนั้นนำไปสู่ประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนเท่านั้น ซึ่งมวลราษฎรไม่อาจอาศัยระบบรัฐธรรมนูญที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์แก้ความทุกข์ยากของมวลราษฎรถ้วนหน้าได้ ฉะนั้น เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ ละเว้นวิธีร่างที่ตั้งอคติเอารัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนเป็นแบบฉบับนั้นแล้วตั้งทัศนะตามเจตนา-รมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม

3

มวลราษฎรไทยส่วนมากที่มีความอัดคัดฝืดเคืองและถูกกดขี่เบียดเบียนจากอำนาจเผด็จการ ปฏิกิริยาอย่างสาหัสนั้นย่อมได้บทเรียนแล้วว่า จะหันหน้าไปพึ่งใครให้ปลดเปลื้องความทุกข์ยากนั้นได้อย่างแท้จริงหรือไม่ ฉะนั้นจึงได้สมานกำลังกันพึ่งตนเองภายใต้การนำของศูนย์นิสิตนักศึกษากระทำการต่อสู้เพื่อสิทธิประ-ชาธิปไตยของตน สมดั่งพระพุทธโอวาทที่ว่า "อัตตาหิ อัตโนนาโถ" แปลว่า "ตนของตนนั่นแหละเป็นที่พึ่งแก่ตน" คติธรรมนี้ก็ตรงกับที่ศาสนาคริสต์สอนไว้ว่า "ช่วยตนเอง พระเจ้าจึงจะช่วย" อิสลามิกแท้ย่อมถือคติธรรมของพระมะหะหมัดท่านองเดียวกับที่กล่าวนั้น

3.1 ในการพิทักษ์ชัยชนะก้าวแรกของวีรชนให้มั่นคงและพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั้น มวลราษฎรไม่อาจหวังพึ่งบุคคลใดแต่คนเดียว หรือคณะใดคณะเดียวเท่านั้นได้นอกจากพึ่งพลังของมวลราษฎรเอง ซึ่งเป็นพลังอันแท้จริงโดยมีศูนย์ที่มีการจัดตั้งที่เข้มแข็งทั้งในทางคุณภาพและปริมาณ อันเป็นกองหน้าของมวลราษฎรที่จะต้องต่อสู้ไปอีกเป็นระยะยาวนาน ในการป้องกันมิให้อำนาจเผด็จการปฏิกิริยาส่วนที่พ่ายแพ้ไปแต่ในนามเท่านั้นแต่ซากแห่งพลังนั้นยังคงมีอยู่รวมทั้งต้องต่อสู้ซากแห่งพลังโต้ประชาธิปไตยชนิดต่าง ๆ ที่ยังคงมีอยู่ แม้จะมิใช่เป็นพวกโดยตรงเองหรืออำนาจเผด็จการที่สิ้นอำนาจไปแล้วเพียงในนามนั้นก็ตาม

ศูนย์ที่เป็นกองหน้าของมวลราษฎร รวมทั้งมวลราษฎรจะต้องกุมชัยชนะนั้นโดยตนเองอย่างเข้มแข็ง ทุกคนมีวินัยโดยจิตสำนึกซึ่งตั้งไว้ให้มั่น ต้องระวังระไวมิให้ศัตรูของประชาธิปไตยช่วงชิงเอาไปเป็นของพวกเขาโดยเฉพาะได้ และจะต้องยึดทัศนะให้มั่นคงบนรากฐานแห่งทัศนะประชาธิปไตยสมบูรณ์ จึงจะเป็นหลักนำการดำเนินไปสู่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ เพื่อมวลราษฎรได้ บุคคลได้ยึดถือทัศนะกึ่งประชาธิปไตย ก็ดำเนินการปฏิบัติไปได้เพียงกึ่งประชาธิปไตย บุคคลใดยึดถือทัศนะที่ตกค้างมาจากระบบทาสก็ดำเนินการปฏิบัติให้มีการปกครองเยี่ยงระบบทาสและเป็นกำลังเกื้อกูลให้ระบบเผด็จการที่ปกครองราษฎรเยี่ยงระบบทาสกลับฟื้นขึ้นมาได้ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์

3.2 ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้ในหลายบทความ และหลายปาฐกถาว่า ก่อนที่จะมีระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกและแบบสมัยใหม่ชนิดอื่น ๆ นั้น มนุษยชาติได้มีระบบสังคมหลายประเภทมาแล้วในอดีต คือ ประเภทระบบประชาธิปไตยปฐมสหการ ประเภทระบบทาส ประเภทระบบศักดินา

ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ระบบสังคมใดในอดีตได้เลิกล้มไปแล้ว โดยอำนาจของฝ่ายสถาปนาระบบสังคมใหม่ก็ดีหรือจะเป็นโดยทางนิตินัยก็ดี แต่ในทางพฤตินัยนั้น ทัศนะอันเกิดจากระบบเก่ายังมิได้หมดสิ้นไป คือยังถ่ายทอดสืบต่อมาถึงชนรุ่นใหม่บางจำพวกที่แม้จะเกิดมาภายหลังที่ระบบเก่าได้สุดสิ้นไปในทางนิตินัยแล้ว ในประเทศประชาธิปไตยแผนใหม่และประเทศที่เข้าสู่ระบบสังคมนิยมแล้ว และมีชนรุ่นใหม่เกิดขึ้นภายใต้ระบบสังคมใหม่ก็ดี แต่ทัศนะแห่งระบบเก่าโดยเฉพาะแห่งระบบทาสก็ยังคงมีซากตกค้าง และแทรกซึมอยู่ในจิตใจของชนรุ่นที่เกิด

ใหม่บางจำพวกเป็นเวลาอีกช้านานนัก ซึ่งพยายามดิ้นรนที่จะฟื้นระบบเก่าและระบบที่ปกครองราษฎรอย่างทาสขึ้นมาอีก ทั้งนี้เป็นไปตามกฎที่ว่าสิ่งที่กำลังจะดับสูญก็ดี และสิ่งที่ดับสูญแต่ยังคงมีซากเหลืออยู่นั้น ก็ย่อมดิ้นรนที่จะคงชีพไว้หรือฟื้นสิ่งที่สูญไปแต่ในนามให้กลับฟื้นคืนมีชีวิตอยู่ได้อีกต่อไป

ในประเทศไทยนั้น แม้ระบบทาสจะสุดสิ้นในทางนิตินัยตามพระราชบัญญัติทาส ร.ศ.124 (พ.ศ.2449) และพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณายกเลิกขนบธรรมเนียมหลายอย่างที่สืบมาจากระบบทาสก็ดี แต่ซากแห่งทัศนะอันเกิดจากระบบทาสยังคงมีเหลืออยู่ ซากทัศนะทาสนี้มิได้เกาะแน่นอยู่กับทุกคนแห่งระบบเก่า เพราะเชื้อพระวงศ์หลายท่าน และขุนนางกับชาวไทยหลายคนแห่งระบบเก่าได้เจริญรอยตามพระราชประสงค์ของพระพุทธเจ้าหลวงอย่างแท้จริงแล้ว ได้ปลดเปลื้องซากทัศนะทาสให้หมดหรือลดน้อยไป แต่ชนรุ่นเก่าบางจำพวกที่เกาะแน่นในทัศนะทาสได้ถ่ายทอดทัศนะนั้นสืบต่อมาให้สิงสถิตย์อยู่ในจิตใจของคนรุ่นใหม่บางจำพวก ดังปรากฏตัวอย่างในประเทศฝรั่งเศส ภายหลังเลิกระบบสมบูรณาฯ ในทางนิตินัยแล้ว ต่อมาอีกประมาณ 100 ปี ก็มีชนรุ่นใหม่บางจำพวกบำเพ็ญตนเป็น "Ultra royaliste" คือ "เป็นผู้นิยมราชาธิบดียิ่งกว่าองค์ราชาธิบดี" (ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในหนังสือว่าด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ฯ และภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2515) ในประเทศไทยเราก็ย่อมเห็นได้ว่า คนรุ่นใหม่บางจำพวกที่ถือทัศนะทาสนั้นนิยมชมชอบผู้เผด็จการบางคน ที่ปกครองราษฎรเยี่ยงทาสโดยคนจำพวกนั้นไม่พิจารณาว่า ผู้เผด็จการนั้นได้ตัดพระราชอำนาจที่พระมหากษัตริย์พึงมีตามระบบประชาธิปไตย และไม่คำนึงว่า ผู้เผด็จการนั้นใช้อำนาจยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาฯ เมื่อคนจำพวกนั้นมีทัศนะทาสแล้ว เขาก็สนับสนุนผู้เผด็จการที่ปกครองราษฎรเยี่ยงทาส และไม่ช้าก็เร็ว คนจำพวกที่มีทัศนะทาสก็จะเกื้อกูลสนับสนุนให้มีระบบเผด็จการปกครองเยี่ยงทาสขึ้นมาอีก ดั่งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของไทยในระยะเวลา 26 ปีมานี้

3.3 เพื่อประกอบการพิจารณาของนิสิตนักศึกษานักเรียนและมวลราษฎรที่รักชาติ ในวิธีการรักษาและพัฒนาเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคมนั้น ข้าพเจ้าขอเสนอให้ท่านทั้งหลายศึกษาความผิดพลาดบกพร่องของคณะราษฎรและคณะอื่น ๆ ที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์ว่า ไม่สามารถรักษาชัยชนะก้าว

แรกไว้ได้ และไม่อาจพัฒนาให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ได้ ทั้งนี้เพื่อท่านทั้งหลาย จะอาศัยเป็นบทเรียนที่ไม่ทำการผิดพลาดซ้ำอีก และในขณะเดียวกัน ก็ควรศึกษาถึงวิธีการที่คณะหรือองค์การอื่นสามารถรักษาชัยชนะก้าวแรกไว้ได้อย่างมั่นคง แล้วสามารถพัฒนาก้าวหน้าต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อนำเอาความถูกต้องมาประยุกต์ตามสภาพท้องที่กาลสมัยของประเทศไทย

ก. คณะราษฎรมีความผิดพลาดหลายประการอันเป็นผลประจักษ์อย่างหนึ่งที่รู้กันว่า มีความแตกแยกกันภายในคณะราษฎร ปัญหาที่จะต้องพิจารณาคือ เหตุใดคณะราษฎรจึงมีความแตกแยกกัน *ความแตกแยกกันนั้นเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างกันในระดับจิตสำนึกแห่งความเสียสละ การเห็นแก่ตัวภายหลังที่ได้ชัยชนะก้าวแรกแล้วและแตกต่างกันในทัศนะทางสังคม ที่แต่ละคนและกลุ่มบุคคลที่มีซากทัศนะเก่าค้างอยู่น้อยบ้างมากบ้าง* สมาชิกทุกคนมีทัศนะตรงกัน และยอมพลีชีพร่วมกัน เฉพาะการล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชเท่านั้น เมื่อได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว ได้แตกแยกกันตามทัศนะคงที่ ถอยหลัง ก้าวหน้าที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มมีอยู่ ฝ่ายทัศนะคงที่ก็พอใจที่ล้มระบบสมบูรณาฯ แล้ว ฝ่ายก้าวหน้าต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฝ่ายถอยหลังต้องการปกครองประเทศตามระบบเผด็จการ ที่แม้ดูผิวเผินว่าเป็นคนละอย่างกับระบบทาส แต่ถ้าวิจารณ์ให้ถ่องแท้ คือการปกครองอย่างระบบทาสที่ถอยหลังไปยิ่งกว่าระบบศักดินา

ข. การแตกแยกกันภายในคณะ หรือภายในพรรคต่าง ๆ นั้นเป็นปรากฏการณ์มีอยู่ทั่วไป

ไม่ปรากฏว่า มีพรรคหรือคณะการเมืองใดในโลกนี้ทั้งที่เป็นมาแล้วในอดีตและปัจจุบัน ที่ไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในพรรค หรือคณะนั้น ซึ่งจะเป็นจารีตนิยมหรือกลาง ๆ หรือสังคมนิคมหรือคอมมิวนิสต์ เราจะได้ยินว่า ภายในพรรคต่าง ๆ ดั่งกล่าวแล้วมีความขัดแย้งกันอันเป็นเหตุให้ส่วนหนึ่งแตกแยกออกมาตั้งเป็นหลายพรรคใหม่ขึ้น หรือได้ยินว่าสมาชิกส่วนหนึ่งของพรรคนั้น ๆ ถูกขับไล่ออกจากพรรค หรือบางพรรคที่ได้อำนาจรัฐแล้ว เช่น พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต และพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ชำระล้างสมาชิกบางส่วนที่ทรยศต่ออุดมการของพรรคในการฟื้นแนวทางเก่า ดังนั้น ถ้าสมมุติว่าเราได้ข่าวมาว่าภายในศูนย์นิสิตนักศึกษามีความขัดแย้งเกี่ยวกับทัศนะ หรือวิธีการรักษากับพัฒนาชัยชนะแล้ว เราก็ไม่ควรท้อแท้ว่า มี

เหตุการณ์ตามที่[illegible]นั้นเกิดขึ้น เพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ แห่งการขัดแย้งระหว่างทัศนะเก่ากับทัศนะใหม่

ปัญหาสำคัญอยู่ที่พรรค หรือศูนย์กลางแห่งขบวนการสามารถจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นให้หมด หรือ[illegible]น้อยลงไปได้อย่างไร และรักษาส่วนที่ดำเนินตามอุดมคติของพรรค หรือศูนย์ฯ นั้นไว้ได้หรือไม่ แทนที่จะผิดพลาดซ้ำอย่างคณะราษฎรที่ต้องสลายไป เพื่อประกอบการพิจารณา จึงควรศึกษาวิธีการของพรรคต่างๆ ที่ภายในเกิดขัดแย้งกัน แต่พรรคนั้นสามารถแก้ข้อขัดแย้งภายในได้ โดยรักษาพรรคนั้นไว้ได้อย่างสมบูรณ์หรือถ้าจำเป็นก็รักษาส่วนที่มั่นคงในอุดมคติของพรรคนั้นให้เป็นพลังสำคัญในการรักษาพรรคหรือศูนย์ฯ นั้นให้คงอยู่ได้ตลอดไป จนบรรลุตามเจตนารมณ์ที่สมบูรณ์

สิ่งที่จะช่วยให้พรรคหรือศูนย์ ฯ ดำรงคงอยู่ได้ แม้มีข้อขัดแย้งภายใน อันเป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้น คือ *การยึดมั่นในทัศนคติประชาธิปไตยสมบูรณ์ เป็นหลักนำในการบรรลุถึงซึ่งเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ อันเป็นสัมมาทิษฐิ และการหมั่นสำรวจตนเองอยู่เนืองนิตย์เพื่อแก้ไขความผิดพลาด และหลงผิดของตนเอง และช่วยเพื่อนให้แก้ไข*

ค. จริงอยู่ที่มีปรากฏการณ์ว่า นายทหารส่วนหนึ่งในคณะราษฎรได้ใช้อำนาจทหารเป็นกำลังให้นายทหารนั้น ๆ เป็นใหญ่ในรัฐบาลแล้วปกครองราษฎรตามระบบเผด็จการทหาร แต่ความจริงนั้นสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นทหารยังมีอีกหลายคนที่ซื่อสัตย์ต่ออุดมคติประชาธิปไตยของราษฎรอาทิ พระยาพหลพลพยุหเสนา ที่ในระหว่างเป็นผู้บัญชาการทหารบกก็ดี เป็นนายกรัฐมนตรีก็ดี ไม่เคยกระทำการใดขัดต่อระบบประชาธิปไตย และไม่เกาะแน่นในการครองตำแหน่งนั้น ๆ คือเมื่อถึงกำหนดออกตามวาระในรัฐธรรมนูญก็ลาออกโดยดุษณียภาพ นายทหารบก เรือ คณะราษฎรอีกหลายคนก็ซื่อสัตย์ต่ออุดมการประชาธิปไตย คงมีเฉพาะนายทหารส่วนน้อยเท่านั้น ที่เมื่อได้อำนาจแล้วก็ผนึกกำลังกันแผลงการปกครองประชาธิปไตยให้เป็นระบบเผด็จการ สมาชิกคณะราษฎรที่เป็นพลเรือนหลายคนที่มีทัศนะเห็นแก่ตัวหวังในลาภยศจากอำนาจเผด็จการ ได้หันไปเกื้อกูลสนับสนุนอำนาจนั้น

ฉะนั้นปัญหามิได้อยู่ที่ว่าถ้าผู้ใดเป็นทหารแล้วย่อมนิยมลัทธิเผด็จการ หรือผู้ใดเป็นพลเรือนแล้ว ย่อมสนับสนุนประชาธิปไตย ปัญหาอยู่ที่ซากทัศนะที่ตกค้างมาจาก

ระบบทาสยังคงฝังอยู่ที่บุคคลใด ไม่ว่าคนนั้นเป็นทหารหรือพลเรือนก็ทำให้บุคคลนั้น ๆ ถือเป็นหลักนำดำเนินการปฏิบัติไปในแนวทางที่ต้องการ หรือสนับสนุนให้มีระบบเผด็จการที่ปกครองราษฎรอย่างระบบทาส

อันที่จริงนั้นหลักการตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารตั้งแต่ พ.ศ.2460 เป็นต้นมาได้กำหนดไว้ชัดแจ้งว่า ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหารซึ่งเมื่อคนที่มีอายุย่างเข้า 18 ปีต้องขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองเกิน อัตราที่อาจถูกระดมเป็นทหารประจำการได้ พระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 นั้นคือ ต้องการให้ชายไทยเป็นทหารของราษฎรไทย หากการอบรมฝึกฝนทหารในสมัยหลังภายใต้อำนาจเผด็จการ ได้ทำให้ทหารประจำการเป็นเครื่องมือของอำนาจเผด็จการเจตนารมณ์ของนายทหารผู้ใหญ่ในคณะราษฎรนั้นต้องการให้กองทัพไทยดำเนินเยี่ยงกองทัพสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งพลเมืองชายเป็นทหารรักษาท้องถิ่นคือเป็นกองทัพของราษฎร ในการนั้นได้เริ่มทำไปเป็นเบื้องแรกแล้ว โดยกองทัพไทยในยามปกตินั้น นายทหารมียศสูงสุดเพียงนายพันเอก คงมีนายพลเพียงคนเดียวซึ่งเป็นสมุหราชองครักษ์ของพระปกเกล้าฯ และได้จัดระเบียบกองทัพตามเขตมณฑลและจังหวัด มิใช่ในรูปกองพล กองทัพน้อย กองทัพ เหมือนสมัยระบบสมบูรณาฯ กองทัพไทยสมัยแรกของคณะราษฎรมีผู้ให้ฉายาว่า "ทหารจังหวัด" ถ้าหากนายทหารส่วนที่นิยมอำนาจเผด็จการไม่ขัดขวางแล้วแผนการจัดตั้งชายไทยให้เป็นทหารของราษฎร ก็จะดำเนินต่อไปได้สำเร็จ และจะเป็นพลังของฝ่ายราษฎรในการรักษาและพัฒนาระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ของราษฎรได้

ขบวนอภิวัฒน์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ไม่อาจใช้ทหารแห่งระบบราชาธิปไตยเก่าได้ นอกจากบางคนที่มาเข้าข้างฝ่ายราษฎร ดังนั้นจึงได้อาศัยราษฎรฝรั่งเศสนั่นเองติดอาวุธขึ้นต่อสู้ศัตรูภายในของราษฎร และต่อสู้นานาประเทศที่ยกกำลังปฏิกิริยามาประชิดประเทศฝรั่งเศสเพื่อทำลายระบบประชาธิปไตย

ขบวนอภิวัฒน์ของหลายประเทศในสมัยต่อมา ที่สามารถรักษาและพัฒนาชัยชนะได้นั้น ก็อาศัยการจัดตั้งราษฎรให้เป็นทหารของฝ่ายราษฎรเป็นหลักสำคัญ และต้อนรับทหารแห่งระบบเก่าที่ถือประโยชน์ของราษฎรเหนือส่วนตัว จึงได้อาสามาอยู่ในกองทัพของราษฎร

ในประเทศไทย ก็ปรากฏว่าหลายขบวนการที่ต่อสู้อำนาจเผด็จการนั้น ได้มีนายทหารสัญญาบัตร นายทหารประทวน พลทหารที่นิยมประชาธิปไตยได้ร่วมต่อสู้ในฝ่ายราษฎร

ดังนั้น ปัญหามิใช่อยู่ที่ว่าขบวนอภิวัฒน์ปฏิเสธความสำคัญของทหาร แต่ทหารที่ว่านี้คือทหารของฝ่ายราษฎร ที่มาจากราษฎร โดยราษฎรได้รับการฝึกฝนอบรมให้ปฏิบัติการเพื่อราษฎร ไม่ยอมเป็นเครื่องมือของอำนาจเผด็จการที่ปกครองทหารอย่างทาส

ประวัติศาสตร์ของบางประเทศปรากฏว่าเมื่อทหารที่ถูกเกณฑ์มีทางรู้ได้ว่าขบวนการของราษฎรทำเพื่อพ่อแม่ของทหารนั้นเองซึ่งได้รับความเดือดร้อน เช่นทหารลูกชาวนารู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่พ่อแม่ชาวนาด้วย ทหารลูกคนจน และลูกกรรมกรรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่พ่อแม่ที่มีฐานะนั้นด้วย ทหารลูกผู้มีทุนน้อยและลูกข้าราชการผู้น้อยรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่พ่อแม่ที่มีฐานะนั้นด้วย ทหารลูกนายทุนรักชาติที่ถูกอภิสิทธิ์ชนข่มเหงรู้ว่า ขบวนการนั้นนำผลไปสู่พ่อแม่ที่มีฐานะนั้นด้วย ทหารเหล่านี้ ก็ไม่ยอมเป็นเครื่องมือของฝ่ายที่มีอภิสิทธิ์เบียดเบียนข่มเหงพ่อแม่ ทหารเหล่านี้ก็จะหันมาประกอบเป็นพลังส่วนหนึ่งของขบวนการราษฎรที่แท้จริงแห่งชาตินั้น ๆ (ไม่ใช่ขบวนการที่ทำเพื่อการรักษาอำนาจ การแผ่อำนาจ การแผ่อิทธิพลของชาติอื่น)

ง. คณะราษฎรได้เชิญขุนนางเก่ามาร่วมประกอบเป็นรัฐบาล โดยมีพระยามโนปกรณ์ฯ เป็นหัวหน้ารัฐบาล

เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2476 พระยามโนปกรณ์ฯ ได้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในพระราชกฤษฎีกาการปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร และให้งดใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. 2475 บางมาตราแล้ว ได้มีพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ลงโทษผู้ที่มีความคิดสังคมนิยมชนิดต่าง ๆ แม้มิใช่เป็นคอมมิวนิสต์

มีหลายท่านที่หวังดีสมัยนั้นได้วิจารณ์ว่า ข้าพเจ้ามิได้ถอดถอนบทเรียนจากการที่ซุนยัดเซ็นได้มอบอำนาจให้หยวนซีไขขุนนางแห่งระบบเก่าของจีนเป็นประมุขรัฐบาลจีนภายหลังที่การอภิวัฒน์ ค.ศ.1911 ของจีนได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว จึงเป็นเหตุให้หยวนซีไขทำลายชัยชนะก้าวแรกของการอภิวัฒน์นั้น แล้วตนเองได้ดำเนิน

ก็ถึงแก่กรรม) ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าผู้เดียวที่ทำผิดในการเสนอคณะราษฎร ให้เชิญพระยามโนปกรณ์เป็นหัวหน้ารัฐบาล เพราะสมาชิกคณะราษฎรอื่น ๆ มิได้คุ้นเคยกับพระยามโนปกรณ์มาก่อนเท่ากับข้าพเจ้า ที่ได้เคยร่วมงานกับท่านผู้นี้ในกรมร่างกฎหมาย และในการร่วมเป็นกรรมการสอบไล่นักเรียนกฎหมายหลายครั้ง จึงได้มีการสนทนากับท่านผู้นี้ที่แสดงว่าท่านนิยมประชาธิปไตย และการปฏิบัติของท่านในระหว่างเป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์นั้นแสดงว่า ท่านกล้าตัดสินคดีโดยมิได้เกรงกลัวอำนาจสมบูรณาฯ ซึ่งนักเรียนกฎหมายหลายคนสมัยนั้นได้นิยมชมชอบท่าน ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ท่านมีลักษณะต่างกับหยวนซีไขที่เคยทรยศพระจักรพรรดิกวงสูของจีนที่ประสงค์จะพระราชทานระบบรัฐธรรมนูญให้แก่จีน ข้าพเจ้ามีความผิดที่ไม่ได้วิจารณ์ให้ลึกซึ้งว่า พระยามโนปกรณ์เป็นบุคคลที่มีซากความคิดแห่งระบบเก่าเหลืออยู่มาก แต่ข้าพเจ้าขอให้ความเป็นธรรมแก่พระยามโนปกรณ์ว่า ถ้าโดยลำพังท่านผู้เดียวแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะกระทำการโต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยได้ หากท่านได้รับความสนับสนุนจากบางส่วนของคณะราษฎรเอง ที่มีทัศนะอันเป็นซากตกค้างมาจากระบบเก่าและบุคคลอื่น ๆ ที่เป็นขุนนางเก่าที่ได้รับเชิญให้เข้ามาร่วมรัฐบาล

ความผิดพลาดของข้าพเจ้าดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นบทเรียนของศูนย์นิสิตนักศึกษาและนักเรียนและชนรุ่นใหม่ในปัจจุบันนี้ที่จะไม่ทำผิดซ้ำอีก โดยต้องวิจารณ์ลักษณะอันเป็นธาตุแท้ของบุคคลที่จะร่วมมือหรือมอบหมายในการรักษา และพัฒนาชัยชนะก้าวแรกของวีรชนคือบางคนอาจแสดงความเป็นประชาธิปไตยชั่วขณะหนึ่งแต่เมื่อถึงระยะที่จะพัฒนาชัยชนะต่อไปแล้ว ก็อาจจะดำเนินไปตามทัศนะอันเป็นซากแห่งความคิดเก่าของตนที่ตกทอดมา อันเป็นการบั่นทอนไปถึงรากฐานแห่งการที่จะรักษาชัยชนะที่ได้มาในก้าวแรกนั้นด้วย

จ. พันเอกพระยาพหลฯ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากพระยามโนปกรณ์ฯ นั้นได้ดำเนินกิจการบ้านเมืองตามระบบประชาธิปไตยทุกประการ และเมื่อถึงกำหนดออกตามวาระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญก็ได้ลาออก โดยพันเอกหลวงพิบูลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนต่อมา

ในระยะแรกที่พันเอกหลวงพิบูลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้ดำเนินกิจการบ้านเมืองตามระบบประชาธิปไตย มีอยู่อย่างหนึ่งที่ปฏิบัติผิดไปจากอุดมคติเดิมของ

คณะราษฎรที่นายทหารในยามปกติมียศอย่างสูงเพียงชั้นนายพันเอกเท่านั้น แต่หลวงพิบูลฯ ได้รับแต่งตั้งจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นนายพลตรี

ครั้นอยู่ต่อมาไม่นานก็มีบุคคลที่มีทัศนะสืบเนื่องจากระบบทาสสนับสนุนให้หลวงพิบูลฯ ปกครองประเทศตามระบบเผด็จการนาซีและฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นการปกครองราษฎรอย่างทาส คนสมัยนั้นได้กล่าวขวัญกันถึงว่า มีบางคนได้เข้าไปกราบไหว้ว่า ได้แลเห็นแสงรัศมีอันเป็นอภินิหารออกจากกายของหลวงพิบูลฯ คำเล่าลือนั้นอาจขยายมากเกินไป ความจริงมีเพียงว่า ในค่ำวันหนึ่งมีการแสดงละครที่วังสวนกุหลาบในโอกาสวันเกิดของหลวงพิบูลฯ ข้าพเจ้ากับเพื่อนก่อการหลายคนได้รับเชิญไปในงานนั้นด้วย ซึ่งผู้ที่มีชีวิตอยู่ในขณะนี้ยังคงจำกันได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้นำละครมาแสดงและในบางฉาก ท่านผู้นี้ก็แสดงเองด้วย มีฉากหนึ่งแสดงถึงระบำ-ฝูงไก่ (หลวงพิบูลฯ เกิดปีระกา) ระบำฝูงนั้นแสดงว่า คนมีบุญได้มาจุติเกิดในปีระกา ซึ่งเป็นมิ่งขวัญของชาติไทย อีกฉากหนึ่งหลวงวิจิตรวาทการแสดงเป็นชายชราง่อยเปลี้ย เมื่อได้ออกมาเห็นหลวงพิบูลฯ ผู้มีบุญแล้วได้กราบอภิวาทวันทา ความง่อยเปลี้ยของชายชรานั้นก็หมดสิ้นไป หลวงพิบูลฯ ได้หันหน้ามาทางข้าพเจ้าแสดงอาการขวยเขิน แล้วได้หันไปประณมมือรับไหว้หลวงวิจิตรวาทการ *ข้าพเจ้าเห็นว่า ขณะนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ยังไม่คิดที่จะเป็นผู้เผด็จการ แต่ต่อมาเมื่อซากทัศนะเก่าของบุคคลอีกหลายคนได้สนับสนุนบ่อย ๆ ครั้งเข้า รวมทั้งมีพวกที่ได้ฉายาว่า จตุสดมภ์ที่คอยยกยอปอปั้น ก็ทำให้หลวงพิบูลฯ ซึ่งเดิมเป็นนักประชาธิปไตยได้เคลิบเคลิ้มเปลี่ยนจากแนวทางเดิมไปได้*

ช. เมื่อได้มีการสงบศึกกับอินโดจีนฝรั่งเศสแล้วมีผู้สนับสนุนให้หลวงพิบูลฯ ขอพระราชทานเลื่อนยศสูงขึ้น หลวงพิบูลฯ ได้พูดกับข้าพเจ้าและอีกหลายคนว่าจะคงมียศเพียงนายพลตรีเท่านั้น แต่คณะผู้สำเร็จราชการซึ่งเวลานั้นประกอบด้วยพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และเจ้าพระยาพิชาเยนทร์ฯ ในพระปรมาภิไธยพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เลื่อนยศหลวงพิบูลฯ จากนายพลตรีเป็นจอมพล โดยขอให้หลวงอดุลย์เดชจรัสช่วยเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เรื่องนี้หลวงพิบูลฯ มิได้รู้ตัวมาก่อน แต่เมื่อได้ทราบจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาก็ยังไม่สมัครใจที่จะถอยหลังเข้าคลองทีละขั้น ๆ แล้วก็สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิจีน (อยู่ได้ชั่วคราว

รับยศจอมพลนั้น และไม่ยอมไปรับคธาจอมพลจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นเวลาหลายเดือน ต่อมาพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงได้นำคธาจอมพลไปม[redacted]บให้จ[redacted]มพลป.ที่ทำเนี[redacted]บวัง[redacted]วนกุหลาบ

ต่อมาคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งให้จอมพ[redacted] ป.พิบู[redacted]สงครามเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด อันเป็นโอกา[redacted]ให้ จอมพล ป.พิบูล[redacted]งครามดำเนินการปก[redacted]รองประเทศ[redacted]ามระบบเผด็จการยิ่งขึ้น แล้วได้นำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2

เราสังเก[redacted]ได้ว่า ถ้าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอม[redacted]งนามตั้งห[redacted]วงพิบูลฯ เป็นจอม[redacted]ล และผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้ว ห[redacted]วงพิบูลฯ จะมียศและมีตำแหน่งนั้นได้อย่างไร แม้จะมีผู้รับสนองพระบรมรา[redacted]โองการ คณะผู้สำเร็จฯ ก็ปฏิเสธได้ เพราะร่างพระราชบัญญัติ ก็สามารถยับยั้งไม่ยอมลงนามได้ ปัญหาอยู่ที่คณะผู้สำเร็[redacted]ฯ จะถือเอาประโยชน์ของชาติเหนือกว่าความเกรงใจ[redacted]ลวงพิบูลฯ หรือไม่

เมื่อการปฏิบัติของจอมพล ป. นำ[redacted]วามเสียหายทั้งภายในและภายนอกมาสู่ประเทศชาติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 ซึ่งมีสมาชิกคณะราษฎรที่รักษาอุดมคติประชาธิปไตยอยู่ด้วยนั้น ได้พร้อมใจกันจัดการโดยวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้จอมพล ป. [redacted]อกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้ปฏิบัติการตามความต้องการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น แล้วต่อมาข้าพเจ้าในพระปรมาภิไธย[redacted]มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ประกาศพระบรมรา[redacted]โองการป[redacted]ดจอมพล ป. จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แล้วได้ยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยตั้งตำแหน่งแม่ทัพใหญ่อันเป็นตำแหน่งที่ถูกต้อง[redacted]ามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก และตั้งให้พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่นี้ เพื่อบังคับบัญชาทหารตา[redacted]หลักประชาธิปไตย (ข้าพเจ้าได้กล่าวรา[redacted]ละเอียดไว้ในหนังสือเล่มนี้อ้างข้างบนนั้น)

4

ปรากฏการณ์ต่อไปนี้ ย่อมเป็นบทเรียนว่า อำนาจเผด็จการปฏิกิริยาฟื้นคืนชีพได้อย่างไร

4.1 เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรได้พระราชทานรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างสมบูรณ์คือ ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกของพฤฒสภา (Senate) โดยทางอ้อม และเลือกสมาชิกสภาผู้แทน (House of Representatives) โดยตรง อันเป็นการพระราชทานให้ราษฎรของพระองค์ได้ใช้อำนาจอธิปไตย โดยผ่านผู้ที่ตนเลือกตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์ แทนที่จะมีกึ่งประชาธิปไตยมีสมาชิกประเภทที่ 2 หรือวุฒิสมาชิกที่ได้รับแต่งตั้ง ฝ่ายซากโต้ประชาธิปไตย ก็ไม่พอใจในประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ เมื่อพวกเขาสู้ไม่ได้ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ พวกเขาก็ใช้วิธียุแหย่ให้เกิดมีรัฐประหารขึ้น

ในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ยังทรงพระเยาว์ รัฐสภาได้ลงมติตั้งผู้สำเร็จราชการ 2 ท่าน คือ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และพระยามานวราชเสวี ซึ่งทั้งสองท่านได้ปฏิญาณต่อรัฐสภาที่จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ได้มีนายทหารจำนวนน้อยไม่กี่คนฝืนเจตนารมณ์ประชาธิปไตยของทหารส่วนมากที่เป็นลูกกรรมกรและชาวนาได้ทำรัฐประหารโค่นล้มระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยทางการเมืองที่สมบูรณ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระราชทานด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวแล้ว ครั้นแล้วคณะรัฐประหารก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว [illegible] พฤศจิกายน 2490 ของพวกเขา ซึ่งมีฉายาว่า "รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม" โดยกรมขุนชัยนาทฯ ผู้เดียว ยอมเป็นผู้ลงนามอ้างพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์เองมิได้ทรงรู้เห็นด้วย ส่วนพระยานามวราชเสวีมิได้ลงนาม

รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้น มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงตำแหน่งว่า "ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย" จึงเป็นการยอมรับให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปแล้วในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นกลับฟื้นคืนอำนาจขึ้นมาอีก

4.2 เรื่องที่ผู้รักชาติประชาธิปไตยคาดคิดไปไม่ถึงคือคณะอภิรัฐมนตรีที่เป็นสถาบันใหม่ตั้งขึ้น โดยรัฐธรรมนูญใต้ตุ่มทำหน้าที่เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ตั้งนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลของตน ประกอบด้วยขุนนางเก่าและสมาชิกประชาธิปัตย์หลายคน ส่วนพฤติสภาที่เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า "วุฒิสภา" โดยสมาชิกได้รับแต่งตั้งจากการที่คณะรัฐบาลประชาธิปัตย์เสนอคณะผู้สำเร็จราชการให้แต่งตั้งในพระบรมปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็ประกอบด้วยขุนนางเก่าผู้มีบรรดาศักดิ์สูงหลายคน ดังปรากฏรายชื่อสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับแต่งตั้งเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2490 นั้นแล้ว ซึ่งเป็นการตัดสิทธิของมวลราษฎรไทยในการมีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2489

การตัดสิทธิมวลราษฎรเพียงเท่านั้น ก็ยังไม่สาสมใจของรัฐบาลประชาธิปัตย์ คือรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ได้อาศัยวุฒิสภาซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐสภาชั่วคราว ตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้น แก้กฎหมายการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทน ตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม มีข้อความปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว (ฉบับใต้ตุ่ม) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 ดังต่อไปนี้

ในการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 และที่จะแก้ไขเพิ่มเติมมาใช้บังคับ เว้นแต่อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามความในมาตรา 16 (1) แห่งราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 นั้น ให้*กำหนดเป็น ไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์* และยกเว้นการห้ามตามความในมาตรา 17 (1) แห่งพระราชบัญญัตินั้น

เมื่อได้มีการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกแล้ว ถ้าตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา และจะมีการเลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน ก็ให้นำบทบัญญัติแห่งวรรคก่อนมาใช้บังคับ.

ผู้สนองพระบรมราชโองการ
ควง อภัยวงศ์
นายกรัฐมนตรี

นิสิตนักศึกษาผู้ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญ ย่อมชี้แจงแก่เยาวชนหญิงชายได้ว่า มีรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของประเทศใดในโลกนี้บ้าง ที่กำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนหรือสภาล่างไว้ 35 ปี ท่านจะพบว่า ทุกประเทศในโลกได้กำหนดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาล่างไว้เพียงไม่ต่ำกว่า 25 ปี ส่วนสภาสูง (Senate) ซึ่งรัฐธรรมนูญใต้ตุ่มเรียกว่า "วุฒิสภา" นั้นต้องการผู้มีอายุสูงกว่าสมาชิกสภาล่างหรือสภาผู้แทน เขาจึงกำหนดอายุขั้นต่ำไว้เพียง 30-40 ปี เช่นของสหรัฐอเมริกากำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกไว้ 30 ปี ส่วนสภาผู้แทนหรือสภาล่างเขากำหนดไว้เพียงไม่ต่ำกว่า 25 ปี

เมื่อรัฐบาลประชาธิปัตย์ได้สมาชิกผู้แทนที่สูงอายุประกอบด้วยวุฒิสมาชิกที่ส่วนมากเป็น ขุนนางรุ่นเก่าแล้ว พวกเขาก็ได้จัดร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ขึ้นโดยอ้างว่าเป็นประชาธิปไตยที่สุด แต่จะเป็นประชาธิปไตยที่สุดได้อย่างไร เพราะร่างขึ้นโดยวุฒิสมาชิกที่มิได้รับเลือกตั้งจากราษฎรโดยตรงหรือโดยทางอ้อม และสภาผู้แทนที่ประกอบด้วยสมาชิกมีอายุกว่า 35 ปี แม้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 จะแสดงความกรุณาแก่ชนรุ่นหนุ่มกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มบ้างคือ ได้แก้อายุสมาชิกสภาผู้แทนขั้นต่ำจาก 35 ปีบริบูรณ์มาเป็น 30 ปีบริบูรณ์ก็ตาม แต่ก็มิใช่เป็นความกรุณามากมาย อะไรเลย เพราะอายุขั้นต่ำ 30 ปีบริบูรณ์นั้น เท่ากับอายุขั้นต่ำของสมาชิกวุฒิสภาอเมริกันซึ่งเป็นสภาของคนมีอายุสูง

ขอให้เยาวชนหญิงชายรับทราบไว้ว่า ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชทานเป็นครั้งแรกนั้น มาตรา 11 ได้กำหนดอายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้เพียง 20 ปีบริบูรณ์เท่ากับอายุขั้นต่ำของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ต่อมาในการร่างกฎหมายเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 พระปกเกล้าฯ ได้รับสั่งให้พระยาพหลฯ หัวหน้าคณะราษฎรกับข้าพเจ้าเข้าเฝ้าเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายการเลือกตั้ง ณ พระตำหนักจิตรลดา ทรงมีพระราชปรารภว่าชายไทยจะต้องรับราชการทหาร ฉะนั้นการกำหนดอายุผู้รับสมัครเลือกตั้งขั้นต่ำไว้เพียง 20 ปีก็จะไม่สะดวกแก่ชายไทยจำนวนมากที่รับราชการทหาร เพราะถ้าจะอนุญาตให้ลาไปทำการหาเสียงเลือกตั้งก็จะต้องใช้เวลาขาดราชการทหารไปหลายวันหลายเดือน จึงสมควรขยายอายุขั้นต่ำของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้เป็น 23 ปีบริบูรณ์ เพื่อให้ผู้ซึ่งต้องรับราชการทหาร เวลา

ปลดเป็นกองหนุนและอุปสมบทเป็นพระภิกษุครบถ้วน 1 พรรษาเสียก่อน พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยพระราชดำริจึงได้ร่างกำหนดอายุผู้รับสมัครเลือกตั้งขั้นต่ำไว้ 23 ปีบริบูรณ์ กฎหมายเลือกตั้งนี้ก็ได้ใช้สืบต่อมาจนกระทั่งถูกยกเลิก โดยกฎหมายเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ดังกล่าวแล้ว

ข้าพเจ้ามีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า คณะบุคคลที่เพียรพยายามโฆษณาตนเองว่าเป็นผู้นับถือพระปกเกล้าฯ และเป็นเดือดเป็นแค้นคณะราษฎรที่พระปกเกล้าฯ ได้สละราชสมบัตินั้น เหตุใดเขาไม่เคารพพระราชประสงค์ของพระองค์ที่พระราชทานสิทธิประชาธิปไตยดังกล่าวนั้น

4.3 เราย่อมเห็นได้ว่าการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกับคณะได้กลับฟื้นขึ้นมีอำนาจอีกนั้น โดยการเกื้อกูลร่วมมือจากบุคคลที่มีทัศนะตกค้างจากระบบเก่าที่โต้ประชาธิปไตย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยอมให้รัฐบาลประชาธิปัตย์ครองอำนาจได้เพียงไม่กี่เดือน แล้วก็มีนายทหารไม่กี่คนไปขอให้ นายควงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้นแล้ว คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จ-พระเจ้าอยู่หัวได้แต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นแทนที่ของนายควง ทั้ง ๆ ที่วุฒิสภาที่ได้รับแต่งตั้งดังกล่าวแล้วและสมาชิกสภาผู้แทนที่เลือกตั้งตามกฎหมายตัดสิทธิราษฎรที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี ยังคงมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินอยู่นั้น ก็ได้ให้ความไว้วางใจจอมพล ป. ในการบริหารราชการแผ่นดิน

4.4 ต่อมาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492 ได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งลงมติโดยรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วย วุฒิสภาและสภาผู้แทนดังกล่าวแล้ว โดยซ่อนเงื่อนไว้หลายประการ ที่ควรกล่าวในที่นี้คือ มาตรา 181 มีความว่า

"ให้สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) เป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญนี้ และกำหนดเวลาแห่งสมาชิก-ภาพให้นับแต่วันที่ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกชุดนั้น"

ผู้ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมเห็นได้ไม่ยากว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ได้ยกเอาวุฒิสมาชิกที่แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว คือรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม มาเป็นวุฒิสมาชิกของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 คือ เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างคณะรัฐประหารและพลังเก่า

4.5 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 มีนายพลบก นายพลเรือ นายพลอากาศ รวม 9 คน ได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ตั้งตนเองเป็น "คณะบริหารประเทศชั่วคราว" ครั้นแล้วได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานนำรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มาใช้อีก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้โปรดพระราชทานให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2475 นั้นได้โดยให้สภาผู้แทนราษฎรปรับปรุงตามความเหมาะสม

4.6 ภายหลังที่นายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศรินทร์ ถูกประหารชีวิต ฐานต้องหาว่าปลงพระชนม์รัชกาลที่ 8 แล้ว จอมพล ป. ได้ข้อเท็จจริงใหม่หลายประการที่แสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเหล่านั้น จึงส่งตัวแทนไปแจ้งกับข้าพเจ้าที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนว่าจะดำเนินการยุติธรรม โดยให้มีพิจารณาคดีกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 ขึ้นใหม่ ตามวิธีพิจารณาของบางประเทศที่อารยะแล้ว ส่วนการปกครองประเทศนั้นจะดำเนินตามวิธีประชาธิปไตยสมบูรณ์ แต่จอมพล ป. จะทำจริงตามนั้นหรือไม่เป็นอีกปัญหาหนึ่ง

ฝ่ายซากทัศนะระบบทาสได้โฆษณาใส่ร้ายจอมพล ป. ว่าไม่เคารพพระมหากษัตริย์ ทำให้คนรุ่นใหม่สมัยนั้นจำนวนหนึ่งหลงเชื่อ ครั้นแล้วพวกซากทัศนะทาสได้สนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ ทำรัฐประหารโค่นล้มจอมพล ป. แล้วช่วยโฆษณาให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ว่าเป็นผู้รักษาพระราชบัลลังก์ไว้

ในระยะเริ่มแรก จอมพลสฤษดิ์ยกให้นายพจน์ สารสิน แล้วต่อมา พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ปกครองประเทศตามรัฐธรรมนูญ 10 ธ.ค. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม แต่ไม่ช้าธาตุแท้ของจอมพลสฤษดิ์ก็แสดงออก โดยได้รับคำปรึกษาของหลวงวิจิตรวาทการ ทำรัฐประการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 โดยเลิกล้มระบบรัฐธรรมนูญทุกฉบับ แล้วปกครองประเทศโดยสิ่งที่เรียกว่า "คณะปฏิวัติ" มีอำนาจยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาฯ มีอำนาจจับคนมายิงเป้า

ได้ โดยไม่ต้องนำตัวขึ้นศาล แม้ในระหว่างนั้นพวกเขาประกาศกฎอัยการศึก ซึ่งตั้งศาลสนามได้ พวกเขาก็ไม่ทำดั่งนั้น พวกเขาได้จับคนบางรายแล้วยิงเป้าที่กำแพงวัดมหาธาตุ อันเป็นวัดที่หลวงวิจิตรวาทการบวชเรียนจนเป็นเปรียญ ทำให้พระภิกษุและอุบาสก อุบาสิกา อนาถใจยิ่งนัก ไม่สมกับที่ซากทัศนะทาส โฆษณาว่า จอมพลสฤษดิ์กับพวกเป็นผู้เคารพพระบวรพุทธศาสนา ที่พระมหากษัริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

ต่อมาเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2502 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่ตัดพระราชอำนาจหลายประการ รวมทั้งมีความตามมาตรา 17 ที่ให้รัฐบาลสั่งประหารชีวิตคนได้ โดยไม่ต้องส่งตัวให้ศาลชำระซึ่งตัดพระราชอำนาจที่ทรงพระราชทานอภัยโทษ อันเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง และเป็นหลักตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่รวมทั้งรัฐธรรมนูญสมัยจอมเผด็จการมุสโสลินี อันที่จริงถ้าเห็นว่ากฎหมายที่มีอยู่เดิมลงโทษน้อยแก่โจรผู้ร้ายก็ควรแก้กฎหมายนั้นวางกำหนดโทษให้สูงขึ้น และถ้าวิธีพิจารณาอาญาล่าช้า ก็แก้กฎหมายนั้นให้มีการพิจารณาเร็วขึ้น แต่จอมพลสฤษดิ์กับพวกซากทัศนะทาสที่อ้างว่าเคารพพระมหากษัตริย์กลับตัดพระราชอำนาจที่พระองค์พึงมีตามระบบประชาธิปไตยและตามราชประเพณีแห่งทศพิธราชธรรม

. เมื่อ พ.ศ. 2506 จอมพลสฤษดิ์ ถึงแก่กรรมแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลถนอมต้องยอมทำตามคำเรียกร้องของผู้รักชาติไทยในการชำระสะสางบัญชีเงินของรัฐเท่าที่จะเป็นไปได้ ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ได้ยักยอกเอาไปใช้บำรุงฮาเร็มของตนกว่า 2 พันล้านบาท เมื่อความทุจริตปรากฏขึ้นมาเช่นนี้ เชื้อพระวงศ์บางองค์ที่มิได้เกาะแน่นอยู่ในทัศนะโต้ประชาธิปไตย ก็ทรงเห็นความว่าจอมพลสฤษดิ์ไม่ซื่อสัตย์ต่อราชบัลลังก์ แต่คนหนุ่มจำนวนหนึ่งที่มีซากระบบทาสได้โฆษณาแก้ตัวแทนจอมพลสฤษดิ์ว่า "แม้จอมพลสฤษดิ์จะโกงเงินของชาติไปสักกี่พันล้านก็ตาม แต่การที่จอมพลสฤษดิ์ได้รักษาราชบัลลังก์ไว้นั้นมีค่าสูงสุด" วิญญูชนย่อมเห็นได้ว่าคำแก้ตัวแทนจอมพลสฤษดิ์โดยพวกปฏิกิริยาเก่าใหม่เช่นนี้เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เพราะประชาชนไทยเป็นผู้รักษาราชบัลลังก์ และทำให้เสียพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ว่า

ราชบัลลังก์อยู่ได้โดยจอมพลสฤษดิ์ผู้ซึ่งได้นำเงินของชาติไปบำเรอความสุขสำราญและเอาหญิงไทยร่วมร้อยมาเป็นนางบำเรอ

4.7 จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี แทนจอมพลสฤษดิ์ และมีจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี ได้ปกครองประเทศตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ที่ตัดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์หลายประการ ต่อมาอีกหลายปีจนกระทั่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับมิถุนายน 2511 ที่ได้ใช้เวลาร่างถึง 10 ปี นับเป็นประวัติการณ์ของโลก ซึ่งไม่เคยมีการร่างรัฐธรรมนูญของประเทศใดใช้เวลานานถึงเพียงนั้น และต้องใช้จ่ายเงินของชาติไปเป็นจำนวนมาก แม้รัฐธรรมนูญของจอมเผด็จการมุสโสลินีก็ใช้เวลาร่างไม่กี่เดือน รัฐธรรมนูญ 2511 นี้ใช้มาประมาณ 3 ปีเท่านั้น คือในเดือนพฤศจิกายน 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร กับคณะก็ได้ทำรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนั้น โดยปกครองประเทศตามระบบเผด็จการของตน ต่อมาอีกประมาณ 1 ปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับ 15 ธันวาคม 2515 ซึ่งใช้อยู่ต่อมาจนถึงขณะที่ข้าพเจ้าเขียนบทความนี้

4.8 จากปรากฏการณ์ดังกล่าวแล้ว ย่อมเห็นได้ว่าขากทัศนะทาสเป็นภยันตรายต่อชาติและราษฎรไทย และไม่ช้าก็เร็วจะเป็นกำลังเกื้อกูลสนับสนุนให้อำนาจเผด็จการที่ปกครองราษฎรอย่างทาสได้กลับฟื้นคืนมามีอำนาจอีก เพียงแต่จะเปลี่ยนตัวผู้เผด็จการจากคนเก่ามาเป็นคนใหม่เท่านั้น

5

นิสิตนักศึกษาและผู้แทนสื่อมวลชนหลายคนได้เขียนมาถามความเห็นข้าพเจ้าว่ามีข้อเสนออย่างใดบ้าง ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ข้าพเจ้าจึงขอรวมตอบเพื่อประกอบการพิจารณาของผู้ที่สนใจเพียงบางประการดังต่อไปนี้

5.1 ขอให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม ดังกล่าวมาแล้วเพื่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะดำรงอยู่ได้นานและเพื่อมวลราษฎรจะได้ตั้งหน้าประกอบอาชีพเพื่อความไพบูลย์ ในทางเศรษฐกิจ

โดยสันติสุข แทนที่จะต้องใช้เวลาต่อสู้เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าวแล้ว

เจตนารมณ์ดังกล่าวแล้วก็ตรงกับพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯ ที่เป็นแม่บทสำคัญแห่งการเปลี่ยนรากฐาน ได้โอนพระราชอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย. บุคคลใดไม่อาจละเมิดแม่บทสำคัญอันเป็นการเปลี่ยนระบบรากฐานของระบบดังกล่าวนั้นได้

การศึกษากฎหมายนั้นจะศึกษาเพียงที่บัญญัติไว้เป็นมาตรา ๆ เท่านั้นยังไม่พอ เพราะการตีความในกฎหมายจะต้องอาศัยความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นประกอบด้วย ความมุ่งหมายนั้นย่อมปรากฏอยู่ในพระราชปรารภ

5.2 บางคนได้ฟังกระเส็นกระสายจากศัตรูของคณะราษฎรทำให้เข้าใจผิดไปว่าพระปกเกล้าฯ เพียงแต่ลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ตามที่รัฐบาลสมัยนั้นเสนอมาเท่านั้น ประดุจพระองค์ทรงเป็นเพียงพระราชลัญจกรสำหรับประทับบนรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติ ความจริงพระองค์ได้ *"ทรงพระราชวิจารณ์ถี่ถ้วนทั่วกระบวนความ"* ตามที่จารึกไว้ในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนั้น คือได้พระราชทานพระราชหัตถเลขามายังรัฐบาลบ้าง รับสั่งให้พระยามโนปกรณ์ฯ และพระยาพหลฯ กับข้าพเจ้าไปเฝ้าฯ รับพระกระแสพระราชดำริบ้างเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้น โดยเฉพาะพระราชปรารภ อันเป็นความมุ่งหมายสำคัญของรัฐธรรมนูญนั้น คณะราษฎรได้ขอพระมหากรุณาธิคุณทรงยกร่างขึ้นโดยพระองค์เองเพื่อให้สมตามพระราชประสงค์ พระองค์ก็ทรงรับพระราชภาระนี้ เมื่อได้ทรงยกร่างเสร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระสารประเสริฐ (นาค-ประทีป) นำต้นร่างของพระองค์มาพระราชทานข้าพเจ้าว่า จะมีความเห็นประการใดบ้าง ข้าพเจ้าก็ขอให้พระสารประเสริฐนำความกราบบังคมทูลว่า ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยพระราชดำริทุกประการแล้ว คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็เห็นพ้องด้วยว่า เป็นพระราชปรารภที่ต้องกับความมุ่งหมายของปวงชนและพระราชปณิธานแล้ว พร้อมทั้งได้อรรถรสไพเราะยิ่งนัก สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาแล้วลงมติพร้อมเพรียงกันเห็นชอบด้วยพระราชปรารภนั้น

พระราชประสงค์ให้ปวงชนชาวไทยมีอิสระประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นปรากฏความในพระราชปรารภดังต่อไปนี้

"จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ประสิทธิ์ประสาทประกาศพระราชทานแก่ประชากรของพระองค์ ให้ดำรงอิสราธิปไตยโดยบริบูรณ์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป"

ส่วนการที่รัฐธรรมนูญฉบับนั้นมีบทเฉพาะกาลโดยมีสมาชิกประเภทที่ 2 จำนวนกึ่งหนึ่ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นนั้นก็โดยความจำเป็นในระหว่างหัวต่อ-หัวเลี้ยวจากระบบสมบูรณาฯ มาเป็นระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย เพราะไม่ว่าการเปลี่ยนระบบการเมืองที่สำคัญใด ๆ อันเป็นการเปลี่ยนรากฐานทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจกับการเมืองนั้น จำเป็นต้องมีบทบัญญัติเฉพาะกาล แต่เมื่อกำหนดเวลาตามบทเฉพาะกาลได้เสร็จสิ้นไปแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็คงเหลือประเภทเดียว คือประเภทที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นมา ซึ่งสมกับพระราชประสงค์ให้ประชากรของพระองค์ ดำรงอิสราธิปไตยโดยสมบูรณ์ โดยพระองค์ไม่มีพระราชประสงค์ที่จะได้คืนพระราชอำนาจในการทรงแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาส่วนใดส่วนหนึ่ง

สมควรชี้แจงไว้ด้วยว่า เมื่อสงครามยุโรปได้เกิดขึ้น และมีกรณีที่รัฐบาลไทยในสมัยนั้นเตรียมระดมทหารกองหนุนและกองเกินอัตราเข้าประจำการ เพื่อรับสถานการณ์อันอาจเกิดขึ้นในภาคอินโดจีน ซึ่งไม่อาจที่จะให้ชายไทยเหล่านั้น ใช้สิทธิเลือกตั้งได้สะดวกเสมอภาคกับผู้ที่ไม่ถูกระดม และไม่ทราบว่าภัยแห่งสงครามจะยืดเยื้อไปนานเท่าใด ดังนั้น รัฐบาลสมัยนั้นจึงเสนอสภาผู้แทนราษฎรให้แก้ไขเพิ่มเติม ขยายบทเฉพาะกาล จาก 10 ปี เป็น 20 ปี การประชุมพิจารณา ของสภาผู้แทนราษฎร ได้ดำเนินตามบทบัญญัติที่ว่าด้วยวิธีการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้นทุกประการ และมิใช่เฉพาะสมาชิกประเภทที่ 2 เท่านั้นที่ลงมติให้ขยายบทเฉพาะกาลดังกล่าวแล้ว หากสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงมาจากราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ ครั้นเมื่อได้ใช้บทเฉพาะกาลมาถึงปีที่ 14 แล้ว บทเฉพาะกาลนั้นหมดความจำเป็นที่จะให้คงอยู่จนครบ 20 ปี ดังมีความปรากฏตามหลักฐานในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญเฉพาะ 9 พฤษภาคม 2489 ดังต่อไปนี้

"ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ 14 ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ จะได้ยังความเจริญให้

เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ้งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาล อันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาตกลงกันแล้ว รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2489 ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

5.2 ตามที่นายประกอบ หุตะสิงห์ ประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์บางฉบับว่า จะเลือกเฟ้นเอาสิ่งที่ดีจากรัฐธรรมนูญไทยในอดีตมาประกอบการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญใหม่นั้น

เพื่อช่วยให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญและรัฐบาลกับสภานิติบัญญัติที่จะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในขั้นสุดท้ายได้รับฟังความเห็นอย่างกว้างขวางจากนิสิตนักศึกษานักเรียนไทยภายในประเทศไทย และที่ศึกษาอยู่ในต่างประเทศ รวมทั้งจากมวลราษฎรที่จะต้องตกอยู่ภายใต้ระบบรัฐธรรมนูญใหม่นี้ และเพื่อขจัดความเข้าใจผิดอันเกิดจากการโฆษณาชวนเชื่อที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์บางฉบับที่เป็นปากเสียงของเฉพาะบางพรรคว่า รัฐธรรมนูญฉบับนั้น ๆ ที่พวกเขาร่างขึ้นเป็นประชาธิปไตยที่สุด ข้าพเจ้าเห็นสมควรที่*นิสิตนักศึกษานักเรียนและมวลราษฎร จะได้จัดตั้งกลุ่มศึกษารัฐธรรมนูญทุก ๆ ฉบับที่ประเทศไทยเคยมี มาพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนว่า ฉบับใดมีความเป็นประชาธิปไตยที่สุดจริงหรือไม่จริงเพียงใด แล้วเสนอต่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลและสภานิติบัญญัติ*

ในการนี้ก็จำเป็นที่กลุ่มศึกษาต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วจะต้องมีตัวบทรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับ เมื่อได้คำนึงว่ารัฐบาลก็จะต้องจัดพิมพ์หนังสือรวบรวมรัฐธรรมนูญทุกฉบับดังกล่าวแล้วให้กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐมนตรี และสภานิติบัญญัติได้มีไว้เป็นเครื่องมือในการประกอบพิจารณา ข้าพเจ้าจึงขอเสนอรัฐบาลให้พิมพ์หนังสือนั้นขึ้นเผื่อกลุ่มศึกษาเหล่านั้นด้วย โดยจำหน่ายในราคาที่ย่อมเยาแม้จะพิมพ์บนกระดาษปรู๊ฟ ทั้งนี้

ขอให้รีบพิมพ์ขึ้นโดยเร็วเพื่อให้ทันการ ส่วนค่าพิมพ์นั้น ก็คงไม่มากมายเกินไปนัก เมื่อเทียบกับเบี้ยประชุมและค่าใช้จ่ายในการร่างรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่แล้วมา

5.4 โดยที่ปรากฏมาแล้วในอดีตว่า มีบางคนแอบอ้างพระบรมราชโองการมาเป็นประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่เข้าใจบ้าง หรือแสร้งทำเป็นไม่เข้าใจบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากวิธีเขียนรัฐธรรมนูญบางฉบับทำให้คนเข้าใจผิด โดยเฉพาะเรื่องการรับสนองพระบรมราชโองการ จึงขอให้ในรัฐธรรมนูญใหม่เขียนไว้ให้ชัดแจ้งว่า ในกรณีใดที่ถวายพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจโดยพระองค์เองที่ทรงดำริขึ้น หรือโดยคำแนะนำและยินยอมของผู้ใดและประการใด ซึ่งเรื่องนี้ก็ปฏิบัติมาแล้วในเรื่องพระราชบัญญัติที่กล่าวไว้ชัดแจ้งว่า "โดยความเห็นชอบของรัฐสภา" ดังนั้น ในการตราพระราชกฤษฎีกาและพระบรมราชโองการแต่งตั้งบุคคลต่าง ๆ ก็ควรเขียนไว้ให้ชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญว่า การนั้น ๆ ได้ทรงกระทำโดยพระองค์เองหรือโดยความเห็นชอบของผู้ใด องค์การใด เช่น สมมติว่า จะถวายให้ทรงแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ที่มีผู้อ้างกันว่า ประชาธิปไตยที่สุดนั้น ก็ขอให้เขียนว่า "ทรงพระกรุณาแต่งตั้งวุฒิสมาชิกโดยประธานองคมนตรี หรือคณะองคมนตรีเป็นผู้เสนอ" ไม่ควรจะเขียนว่า "ทรงพระกรุณาแต่งตั้ง" แล้วขมวดท้ายว่า "ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามสนองรับพระบรมราชโองการ" เพราะทำให้มวลราษฎรเข้าใจผิดว่า พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งตามพระราชอัธยาศัย ก่อน แล้วจึงพระราชทานให้ประธานองคมนตรีลงนามรับสนอง มวลราษฎรก็จะรู้ได้ว่า องคมนตรีนั่นเองคัดเลือกผู้ที่ตนเห็นว่า ควรเป็นสมาชิกเสนอพระมหากษัตริย์ให้ทรงลงพระปรมาภิไธย ทำนองเดียวกัน ถ้าจะแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2511 โดยรัฐบาลเป็นผู้สนองรับพระราชโองการ ก็เขียนไปให้ชัดในรัฐธรรมนูญว่า สมาชิกวุฒิสภานั้น รัฐบาลเป็นผู้เสนอให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงแต่งตั้ง เช่น เมื่อครั้งใช้รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม และรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มีวุฒิสมาชิกบางคนแอบอ้างว่า ที่ตนเองรับตำแหน่งวุฒิสมาชิก เพราะขัดพระบรมราชโองการไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ตนเองรู้ดีแก่ใจตนเองว่า องคมนตรีหรือรัฐบาลเป็นผู้เสนอตามความพอใจว่า เป็นพวกของตนแล้วจึงกราบทูลให้พระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธย

5.5 รัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พ.ศ. 2489 ได้เคารพพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯ ที่เป็นแม่บทแห่งระบบรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยที่ให้ประชากรของ

พระองค์ *"ดำรงอิสสราธิปไตยบริบูรณ์"* ดังนั้นในการที่รัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทนนั้น ก็ได้กำหนดให้สมาชิกของทั้งสองสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา เพราะถ้าสมาชิกพฤฒสภา (วุฒิสภา) เป็นผู้ที่รัฐบาลหรือองคมนตรีเสนอให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งแล้ว ก็เป็นการขัดต่อพระราชประสงค์ ที่ไม่ทรงปรารถนาตัดอิสสราธิปไตยบริบูรณ์ของปวงชนชาวไทย และผลก็ไม่ต่างอะไรกับสมาชิกประเภทที่ 2 ที่เลิกไปแล้ว และซ้ำร้ายยิ่งกว่าเพราะสมาชิกประเภทที่ 2 มีอยู่เพียงแต่เฉพาะกาลเท่านั้น เมื่อหมดเวลาเฉพาะกาลแล้วก็หมดไปคงเหลือแต่สมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา ส่วนระบบวุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้งนั้น คงอยู่ตลอดกาลนานตราบเท่าที่รัฐธรรมนูญนั้นคงใช้อยู่ ระบบชนิดนี้เป็น "กึ่งประชาธิปไตย" มิใช่ "ประชาธิปไตยสมบูรณ์"

ประเทศญี่ปุ่น และประเทศในยุโรปที่มีพระราชาธิบดีเป็นประมุข โดยรัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทนนั้น แทบทุกประเทศ สมาชิกพฤฒสภาเป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมาโดยวิธีการเลือกตั้งโดยตรง หรือเลือกตั้ง 2 ชั้นโดยราษฎรเลือกตั้งองค์การเลือกตั้งพฤฒสมาชิกชั้นหนึ่งก่อนแล้ว องค์การนั้นจึงเลือกตั้งพฤฒสมาชิก ยกเว้นสมาชิก "House of Lords" (สภาลอร์ด) ของอังกฤษที่มีคนแปลเป็นภาษาไทยคลาดเคลื่อนไปว่า "สภาขุนนาง" จึงหลงคิดว่าขุนนางเก่า ๆ ของไทยควรได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา แต่ "Lord" (ลอร์ด) ของอังกฤษนั้น เป็นเจ้าศักดินาซึ่งสืบมรดกจากบรรพบุรุษที่เป็นเจ้าแคว้นน้อยใหญ่ซึ่งรวมอยู่ภายในสหราชอาณาจักร หาใช่ขุนนางที่เป็นข้าราชการมีบรรดาศักดิ์อย่างไทยไม่ "สภาลอร์ด" ของอังกฤษเปรียบเสมือนเป็นสภาของสหพันธ์เจ้าศักดินาแห่งแคว้นต่าง ๆ ที่ในสมัยโบราณรวมกันอยู่ใต้พระราชาธิบดีอังกฤษ ในสมัยต่อมาและสมัยปัจจุบันมีบางคนเป็นสมาชิกสภาลอร์ดอังกฤษ โดยที่พระราชาธิบดีได้สถาปนาให้มียศเป็นเจ้าศักดินาเพียงในนาม มิใช่มีดินแดนครองอำนาจ

ราชอาณาจักรเดนมาร์คมีสภาผู้แทนราษฎรเดียวเรียกว่า "Folketing" ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก

ราชอาณาจักรสวีเดนมีสภาผู้แทนราษฎรเดียว เรียกว่า "Riksdag" ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิก

ราชอาณาจักรนอร์เวย์มีรัฐสภา "Storting" แบ่งออกเป็น 2 สภา คือ "Lagting" กับ "Odelsting" ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกโดยทางตรงและทางอ้อม

ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ (ฮอลแลนด์) มี 2 สภา คือ สภาสูงซึ่งสมาชิกได้รับเลือกตั้งจากสภาจังหวัด และสภาล่างซึ่งสมาชิกรับเลือกตั้งจากราษฎรโดยตรง

ราชอาณาจักรเบลเยี่ยมมี 2 สภาคือ พฤฒสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง และพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์เป็นสมาชิกโดยตำแหน่งด้วย แต่ในทางปฏิบัติมิได้ใช้สิทธินี้ และสภาผู้แทนที่สมาชิกได้รับเลือกตั้งจากราษฎร

ราชอาณาจักรนิโกรบางประเทศในอาฟริกาที่ได้เอกราชใหม่ ๆ นั้น มีรัฐธรรมนูญให้พระราชาธิบดีทรงตั้งสมาชิกสภาสูงได้

5.6 ขอให้พิจารณาเรื่องประธานองคมนตรีที่เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้นว่า ตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญมีอย่างไร และในทางปฏิบัตินำไปสู่ผลอย่างไร เพื่อกระจ่างแจ้งเป็นรูปธรรมแก่นิสิตนักศึกษานักเรียนและมวลราษฎรด้วย

ก. รัฐธรรมนูญของประเทศราชาธิปไตยในโลกนี้มีของประเทศใดบ้างที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492

ข. นิสิตนักศึกษาไทยในอังกฤษย่อมทราบดีว่า องคมนตรีของอังกฤษนั้นมีจำนวน 300 คนเศษ ซึ่งประธานไม่มีอำนาจรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก ส่วนในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น องคมนตรีมีจำนวนไม่เกิน 9 คน (เก้าคน) รวมทั้งประธานด้วย

ค. แม้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เขียนว่า พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี แต่ประธานรัฐสภาเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ นิสิตนักศึกษาที่สนใจในกฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมรู้แล้วว่าการรับสนองพระบรมราชโองการคืออะไร

ง. ในทางปฏิบัตินั้น การรับสนองฯ แต่งตั้งวุฒิสภา ประธานฯ จะทำโดยลำพังไม่ได้ คือจำต้องปรึกษาคณะองคมนตรีไม่เกิน 9 คนนั้น

จ. ในทางปฏิบัตินั้น จำต้องพิจารณาตามสภาพจริงว่า บุคคลใดบ้างเป็นองคมนตรี เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ว่าขณะนี้กรมหมื่นพิทยลาภฯ ผู้เป็นประธาน เจ้าพระยาศรีธรรมธิเบศร์ พระยามานวราชเสวี พระยาศรีเสนา พลเอกหลวงสุรณรงค์ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ (ถ้าขาดตกบกพร่องขอให้ผู้อ่านช่วยเติมรายนามให้ครบด้วย)

ข้าพเจ้าลองระลึกย้อนไปถึงท่านที่เคยเป็นองคมนตรีที่สิ้นชีพแล้วบ้างและที่ลาออก เพราะไปดำรงตำแหน่งอื่นบ้าง ก็นึกได้ว่า พลเอกหลวงเสนาณรงค์ (บิดาพลโทแสวง เสนาณรงค์) พระยาบริรักษ์เวชการ พลเอกหลวงกัมปนาทแสนยากร (อดีต ร.ม.ต.ในคณะจอมพล ป. และในคณะจอมพลสฤษดิ์) ดูเหมือนหลวงจำรูญนิติศาสตร์เคยเป็นองคมนตรี แล้วลาออกเพราะรับตำแหน่งเป็น ร.ม.ต.ว่าการกระทรวงยุติธรรม ถ้าข้าพเจ้าจำผิดไปก็ขออภัยด้วย

นิสิตนักศึกษาและราษฎรย่อมใช้วิจารณญาณมองเห็นได้ว่า วิธีแต่งตั้งวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น บังเกิดผลแท้จริงในทางปฏิบัติอย่างไร

5.7 ในระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. มีปัญหาว่า จะควรเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ว่า พระมหากษัตริย์มีหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพหลฯและข้าพเจ้าเข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดา มีพระราชกระแสรับสั่งว่า รัฐธรรมนูญของหลายประเทศ ที่ประมุขรัฐเป็นประธานาธิบดีนั้นได้เขียนไว้ว่า ประมุขแห่งรัฐมีหน้าที่พิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญและต้องปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ว่า จะพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญไว้ ส่วนสยามนั้นรับสั่งว่าไม่จำเป็นต้องเขียน เพราะเมื่อพระองค์พระราชทานแล้วก็เท่ากับให้สัตยาธิษฐานและยิ่งกว่านั้นตามราชประเพณีได้ทรงสัตยาธิษฐานในพิธีราชาภิเษก ข้าพเจ้ากราบทูลว่า เมื่อได้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแล้ว จะโปรดเกล้าฯ สำหรับพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปให้มีความใดเติมไว้ในพระราชสัตยาธิษฐานในพิธีราชาภิเษกบ้าง รับสั่งว่า มีความในพระราชปรารภที่ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์สมัครสมานกับประชาราษฎร์ ในอันที่จะรักษาปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว เจ้านายที่จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ ไป ก็เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ จึงมีหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ

ครั้นแล้ว ได้รับสั่งให้มหาดเล็กนำราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ พ.ศ. 2468 มาพระราชทานให้ข้าพเจ้าอ่านดูความตอนพระราชสัตยาธิษฐานดั่งต่อไปนี้

“แล้วจึ่งมีพระบรมราชโองการเป็นคำไทย ตามความภาษามคธดั่งนี้”

“ดูกรพราหมณ์ บัดนี้เราทรงราชภาระครองแผ่นดินโดยธรรม สม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งมหาชน เราแผ่ราชอาณาเหนือท่านทั้งหลายกับโภคสมบัติ

เป็นที่พึ่ง จัดการปกครองรักษาป้องกันอันเป็นธรรมสืบไป ท่านทั้งหลายจงวางใจอยู่ตามสบายเทอญ"

พระราชครูรับพระบรมราชโองการเป็นปฐมว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระบรมราชโองการพระบัณฑูรสุรสิงหนาทปฐมธรรมิกราชวาจา ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

"เสร็จแล้ว...

"ทรงตั้งสัตยาธิษฐานตั้งพระราชหฤทัยดำรงทศพิธราชธรรมจักรวรรดิวัตรจรรยา และอื่น ๆ ตามพระบรมราชประสงค์"

พระปกเกล้าฯ ทรงอธิบายว่า พระราชประสงค์ตอนท้ายนี้ก็ชัดอยู่แล้ว คือ พระมหากษัตริย์องค์ต่อไปต้องรักษารัฐธรรมนูญ

ต่อมาพระราชพิธีราชาภิเษกนี้ได้มีขึ้นอีกในรัชสมัยของรัชกาลปัจจุบัน

พระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. 2475 มีความตอนท้ายว่า

"ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งทหารพลเรือนทวยอาณาประชาราษฎร จงมีความสมัครสโมสรเป็นเอกฉันท์ในอันจะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามนี้ ให้ยืนยงอยู่คู่กับสยามรัฐราชสีมา ตราบเท่ากัลปาวสาน สมดังพระบรมราชประณิธาน ทุกประการเทอญ"

พระยาพหลฯ กราบบังคมทูลว่า การทรงพิทักษ์รัฐธรรมนูญนั้น จะทรงทำอย่างไร พระปกเกล้าฯรับสั่งว่า ถ้ารัฐบาลเสนอเรื่องใดที่ขัดรัฐธรรมนูญ พระองค์ก็ส่งกลับคืนไปโดยไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ พระยาพหลฯกราบทูลต่อไปว่า คณะราษฎร์เป็นห่วงว่านายทหารที่ถูกปลดกองหนุนไปจะคิดล้มล้างรัฐบาลขึ้นมาแล้วจะทูลเกล้าถวายรัฐธรรมนูญใหม่ของเขาให้ทรงลงพระปรมาภิไธย จะโปรดเกล้าฯ อย่างไร รับสั่งว่าพระองค์จะถือว่า พวกนั้นเป็นกบฏและในฐานะจอมทัพ พระองค์จะถือว่า พวกนั้นเป็นราชศัตรูที่ขัดพระบรมราชโองการ ถ้าพวกนั้นจะบังคับให้พระองค์ทรงลงพระปรมาภิไธย พระองค์ก็จะทรงสละราชสมบัติให้พวกเขาหาเจ้านายองค์อื่นลงพระปรมาภิไธยให้

ต่อมาใน พ.ศ. 2476 นายทหารกองหนุนจำนวนหนึ่งภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบวรเดชได้ยกกำลังทหารหัวเมืองบางส่วนเข้ามาประชิดกรุงเทพฯ เพื่อล้มรัฐบาลพระปกเกล้าฯ ได้มีพระบรมราชานุญาตให้รัฐบาลเรียกพวกนั้นว่า "กบฏ"

และมิได้ทรงยอมลงพระปรมาภิไธยอย่างใดให้แก่พวกกบฏนั้นเลย ทั้งนี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพิทักษ์รัฐธรรมนูญที่พระองค์ให้พระราชทานไว้และทรงพร้อมที่จะใช้พระราชอำนาจจอมทัพ ถ้าทหารฝ่ายรัฐบาลไม่อาจปราบกบฏได้

สำหรับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ต่างกับองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงสัตยาธิษฐานในพิธีราชาภิเษกดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นผู้สำเร็จราชการจึงต้องปฏิญาณตนต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับหน้าที่มีความว่า

"จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (ไทย)"

ข้าพเจ้าเคยกล่าวไว้บ้างแล้วในบางบทความอีกกรณีที่ระหว่างข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้คัดค้านรัฐบาลในการทำผิด รัฐธรรมนูญและได้ปฏิเสธการประกาศสงครามต่ออังกฤษ อเมริกาที่ข้าพเจ้ามิได้ลงนามด้วยนั้นว่า เป็นโมฆะ

รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 นั้นมิได้ทำขึ้นโดยรัฐประหาร หากบัญญัติขึ้นตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 ดังกล่าวแล้ว ในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงพระเยาว์นั้น ผู้สำเร็จราชการที่ตั้งโดยรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 นี้ก็ได้ปฏิญาณตนต่อรัฐสภาว่า *"จะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย"* ดังนั้นถ้ากรมขุนชัยนาทฯ ได้ปฏิบัติตามที่ปฏิญาณและไม่ยอมลงพระนามแทนองค์พระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม และปฏิบัติหน้าที่จอมทัพแทนองค์พระมหากษัตริย์ ขณะทรงพระเยาว์แล้ว ระบบแห่งรัฐธรรมนูญใต้ตุ่มอันเป็นบ่อเกิดให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญต่อมาอีกหลายฉบับจนมวลราษฎรจำกันไม่ได้ว่ามีกี่ฉบับก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ และจะพิทักษ์ระบบที่ปวงชนชาวไทย มีประชาธิปไตยสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯ ไว้ได้

5.8 ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวฉบับ 27 มิถุนายน 2475 ซึ่งคณะราษฎรเป็นผู้ร่างขึ้นเองแล้ว นำไปถวายให้ทรงประกาศพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเป็นครั้งแรกนั้น ได้บัญญัติแต่เพียงว่า "กษัตริย์" เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ มิได้มีบทให้พระราชอำนาจเป็นจอมทัพ

ต่อมาระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธ.ค. 2475 นั้น วันหนึ่ง มีรับสั่งให้ข้าพเจ้ากับพระยาพหลฯ ไปเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดา มีพระราชกระแสว่า ที่เขียน

ว่า "กษัตริย์" นั้นยังไม่ถูกต้อง เพราะคำนั้น หมายถึงนักรบเท่านั้น ที่ถูกจะต้องเขียนว่า "พระมหากษัตริย์" คือเป็นนักรบที่ยิ่งใหญ่ผู้ถืออาวุธปกป้องบ้านเมือง อันเป็นราชประเพณีแต่โบราณกาล พระยาพหลฯ กับข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยพระราชกระแส แล้วกราบบังคมทูลว่า มิเพียงแต่จะเขียนไว้ว่า ประมุขเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากจะถวายให้ทรงเป็นจอมทัพทรงมีพระราชอำนาจเหนือบรรดาทหารทั้งหลายด้วย จึงรับสั่งว่า ถูกต้องแล้ว เพราะพระราชาธิบดีของประเทศต่าง ๆ ก็ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือทหารทั้งปวง ซึ่งเป็นสิ่งคู่กับพระราชอำนาจในการป้องกันประเทศ และในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ เพราะพระองค์มีพระราชอำนาจบังคับบัญชากำลังทหารให้ปฏิบัติการได้ด้วย จะได้สั่งให้ทหารประพฤติในสิ่งควรประพฤติ ละเว้นในสิ่งควรละเว้น

รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มาก็ได้บัญญัติพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นประมุขสูงสุดของชาติ และเป็นจอมทัพไว้

แม้อำนาจเผด็จการปฏิกิริยาจะตัดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ตามธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรหลายประการก็ตาม แต่พวกเขาได้ยอมเขียนไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย อันเป็นพระราชอำนาจที่สืบทอดมาจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475

บางคนตีความว่า คำว่า "สูงสุด" นั้นเป็นอันที่สุดแล้ว แต่ความในภาษาไทยนั้น "จอม" หมายถึง "ยอดยิ่ง" จอมทัพคือ ยอดยิ่งเหนือผู้บัญชาการทหารสูงสุด อันเป็นตำแหน่งที่ไม่มีในรัฐธรรมนูญ หากตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการจึงต้องอยู่ภายในบังคับบัญชาของจอมทัพ

เรื่องความขัดแย้งระหว่างอำนาจจอมทัพกับของผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น ได้เคยมีขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง สมัยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามที่ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในหนังสือเล่มที่อ้างข้างต้น ข้าพเจ้าปฏิบัติการแทนองค์พระมหากษัตริย์ในฐานะจอมทัพ สั่งหลายเรื่อง ให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสมัยนั้นปฏิบัติการและละเว้นกระทำในสิ่งที่ควรละเว้น เช่นการที่ผู้นั้นจะยกกองทหารมาปราบปรามผู้รักชาติที่ทำให้จอมพล ป. ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าได้ขอร้องโดยตนเอง และขอให้นายควง นายกรัฐมนตรีไปเจรจากับจอมพล ป. ที่ลพบุรี แต่จอมพล ป. ก็ไม่เชื่อ โดยเตรียมที่จะยกพลมาจากลพบุรี

ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าไม่มีประกาศพระบรมราชโองการให้ประจักษ์แล้ว จอมพล ป. ก็จะถืออำนาจประหัตประหารราษฎรได้ ดังนั้นเพื่อเป็นหลักฐาน ข้าพเจ้าจึงได้ลงนามแทนพระมหากษัตริย์ ในประกาศพระบรมราชโองการปลดตำแหน่งจอมพล ป. จากผู้บัญชาการทหารสูงสุดและยุบตำแหน่งนั้น โดยตั้งตำแหน่ง “แม่ทัพใหญ่” ตาม พ.ร.บ. กฎอัยการศึก และตั้งให้นายพลเอกพระยาพหล ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ จอมพล ป. ที่มีกำลังทหารใต้บังคับบัญชามาก เมื่อเห็นว่ามีประกาศพระบรมราช-โองการก็ไม่กล้าฝ่าฝืน

ตัวอย่างเทียบเคียงในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขก็มีอยู่ที่พระองค์สั่งทหารทั้งปวงได้ อาทิ

(ก) เมื่อ ค.ศ. 1936 คณะทหารหนุ่มญี่ปุ่นได้ก่อการกำเริบยึดพื้นที่บางส่วนในโตเกียว แล้วใช้อาวุธเข่นฆ่านักการเมืองและผู้บริสุทธิ์ ฝ่ายผู้บังคับบัญชาทหารไม่สามารถห้ามปรามคณะทหารหนุ่มได้ พระจักรพรรดิฮิโรฮิโต จึงได้ใช้พระราชอำนาจสั่งให้คณะทหารที่ก่อการร้ายนั้นวางอาวุธและมอบตัวแก่ผู้บังคับบัญชา จัดการลงโทษให้เป็นตัวอย่าง ความสงบสุขของประชาชนญี่ปุ่นขณะนั้นก็บังเกิดขึ้น ไม่มีใครหาว่าพระองค์ผิดรัฐธรรมนูญ

(ข) เมื่อ ค.ศ. 1945 นครฮิโรชิมา และ นางาซากิถูกระเบิดปรมาณูของสัมพันธมิตร ผู้คนล้มตายบาดเจ็บย่อยยับ พระจักรพรรดิฮิโรฮิโต ทรงเห็นว่าการที่จะสู้สัมพันธมิตรต่อไปไม่มีทางชนะ แต่จะยิ่งทำให้ประชากรของพระองค์ล้มตายมากยิ่งขึ้น จึงทรงเห็นพ้องด้วยกับ นักการเมืองส่วนหนึ่งที่จะยอมจำนนแก่สัมพันธมิตร เพื่อหาทางฟื้นฟูชาติญี่ปุ่นในโอกาสต่อไป ฝ่ายทหารหัวรุนแรงได้ใช้กำลังยึดอำนาจกรมทหารบางส่วนไว้ และขัดขวางมิให้พระจักรพรรดิประกาศพระบรมราชโองการทางวิทยุแก่ประชากรของพระองค์ พระจักรพรรดิ ฮิโรฮิโตก็ได้ทรงใช้พระราชอำนาจเด็ดขาด ในการสั่งให้ปราบปรามทหารหัวรุนแรงเหล่านั้น และสถานีวิทยุญี่ปุ่น ก็สามารถประกาศพระบรมราชโองการตามพระราชประสงค์ได้ แม้ญี่ปุ่นจะถูกยึดครองจากสัมพันธมิตร แต่ไม่ช้าญี่ปุ่นก็พัฒนาก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ นำความไพบูลย์มาสู่กรรมกร ชาวนา และทุกชนชั้นวรรณะของญี่ปุ่น ถ้าหากพระจักรพรรดิไม่ยอมใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดแก่ทหารญี่ปุ่นที่มีหัวรุนแรงแล้ว ชาติญี่ปุ่นก็จะย่อยยับ และยากที่จะฟื้นฟูประเทศได้ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นจึงสรรเสริญพระองค์ แทนที่

จะประณามพระองค์ว่า ทำผิดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพราะพระองค์ถือว่า ชาติญี่ปุ่นอยู่เหนือพระองค์

(ค) ในยุโรปก็มีตัวอย่างของพระเจ้าวิคตอร์ เอมานูเอลที่ 3 แห่งอิตาลี ซึ่งภายใต้รัฐธรรมนูญฟาสซิสต์ของมุสโสลินีจอมเผด็จการนั้น พระองค์ทรงเป็นแต่เพียงประมุขรัฐในนาม แต่ใน ค.ศ. 1943 เมื่อทรงเห็นว่ามุสโสลินีนำความล่มจมมาสู่ชาติอิตาลี พระองค์ก็ทรงใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดในฐานะประมุขรัฐนั้น สั่งให้ผู้ภักดีต่อพระองค์จับมุสโสลินี แล้วประกาศพระบรมราชโองการปลดมุสโสลินีจากตำแหน่งต่าง ๆ พร้อมนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการกอบกู้อิตาลีให้พ้นจากระบบฟาสซิสต์ เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว พระองค์จึงสละราชสมบัติให้แก่มกุฎราชกุมารอุมแบร์โต

5.9 ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ปัจจุบันของหลายประเทศที่สถาปนาประมุขรัฐ เพียงเสมือนเป็นรูปเทพารักษ์ ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิ หรือศาลเจ้านั้นก็เพื่อบุคคลอื่นมีอำนาจเผด็จการ

ก. เมื่อศตวรรษที่ 11 ในประเทศญี่ปุ่นได้มีผู้แสดงว่า เคารพพระจักรพรรดิเป็นที่ยิ่งแล้ว จึงเทิดทูนพระองค์ท่านเสมือนเทพารักษ์สืบสายจากเทพเจ้าดวงอาทิตย์ให้พระองค์หมดพระราชอำนาจและภารกิจแผ่นดิน โดยทรงบำเพ็ญกรณีในพิธีศาสนา และประทับพระราชลัญจกรตามที่ผู้เผด็จการระบบ “โชกุน” ต้องการเท่านั้น พวกโชกุนได้รวบอำนาจการปกครองแผ่นดิน ดำเนินระบบเผด็จการไว้เด็ดขาด และเป็นมรดกสืบต่อมายังทายาทของเหล่าโชกุนเป็นเวลา 800 ปี ประเทศญี่ปุ่นต้องล้าหลังกว่าประเทศตะวันตกในระหว่างเวลานั้น ต่อมาราว ๆ กลางศตวรรษที่ 19 ราษฎรญี่ปุ่นที่รักชาติปรารถนาความเจริญก้าวหน้าแห่งชาติของตน จึงได้ฟื้นฟูพระบรมเดชานุภาพของพระจักรพรรดิที่พึงมี ตามระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยขึ้นมาอีก โดยล้มระบบเผด็จการของโชกุน ต่อมาเมื่อพระจักรพรรดิเมจิสวรรคตแล้ว ซากทัศนะทาสตามระบบโชกุนได้ลดพระราชอำนาจพระจักรพรรดิในทางพฤตินัย จนทำให้ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันนี้พระจักรพรรดิทรงมีพระราชอำนาจและพระภารกิจที่พระองค์พึงมีตามระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจยิ่งกว่าประเทศตะวันตกหลายประเทศ

ข. ประเทศภูฐาน (Bhutan) เมื่อก่อน ค.ศ.1907 นั้น พระประมุขถูกเทิดขึ้นเป็น "ธรรมราชา" มีหน้าที่เพียงประกอบพิธีทางศาสนา และเป็นเสมือนพระราชลัญจกรอำนาจปกครองแผ่นดินตกอยู่ในมือของผู้เผด็จการ ซึ่งดำรงตำแหน่ง "เทพราชา" ซะรอยผู้ให้คำปรึกษาจอมพลสฤษดิ์ ในการร่างธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับ 2502 ซึ่งเป็นแบบของฉบับ 2515 นั้น ด้วยจะได้กระเส็นกระสายจากซากของราชอาณาจักรฮินดู บริเวณภูเขาหิมาลัยมาบ้าง จึงกระทำทำนองเดียวกัน หากแต่ว่าผู้เผด็จการเหล่านั้นของไทยไม่เรียกตัวเองว่า "เทพราชา" แต่ในการปฏิบัติก็เปรียบเสมือนเป็น "เทพราชา" ของภูฐานก่อน ค.ศ.1907 นั่นเอง

ค. ประเทศเนปาล (Nepal) เมื่อก่อน ค.ศ.1951 พระประมุขถูกเทิดเป็น "มหาราชาธิราชา" ซึ่งมีพระราชอำนาจเสมือนพระราชลัญจกรสำหรับประทับบนเอกสารแผ่นดินบางชนิดเท่านั้น ส่วนอำนาจปกครองเด็ดขาดอยู่ที่มหาราชาอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอันเป็นตำแหน่งสืบสันตติวงศ์แห่งตระกูล "รานา" พึงสังเกตว่าผู้เผด็จการไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ เป็นต้นมานั้น แม้ผู้เผด็จการคนต่อมาจะมิใช่ลูกหลานของจอมพลคนนั้น แต่ก็เป็นบุคคลในเครือเผด็จการเดียวกับที่เป็นทายาท สืบอำนาจเผด็จการและเราก็รู้กันอยู่ว่า ถ้าจอมพลถนอมออกจากตำแหน่งโดยปกติแล้ว อำนาจเผด็จการก็จะตกทอดไปยังจอมพลประภาสและพันเอกณรงค์ ซึ่งเป็นบุตรของจอมพลถนอม

ง. ดังนั้นผู้ร่างและรัฐบาล อีกทั้งสภานิติบัญญัติ ที่จะลงมติในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบ ถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เปิดทางให้มีผู้รวบอำนาจเผด็จการได้ตามตัวอย่างในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศและตัวอย่างของประเทศไทยที่เป็นมาแล้ว โดยตัดพระบรมเดชานุภาพที่พระมหากษัตริย์พึงมีตามระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และเป็นแม่บทอันศักดิ์สิทธิ์ที่พระปกเกล้าฯ ในฐานะแทนระบบสมบูรณาฯ ได้โอนพระราชอำนาจมาให้แก่ระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ซึ่งบุคคลใดไม่มีสิทธิละเมิดแม่บทศักดิ์สิทธิ์นั้น

5.10 มวลราษฎรย่อมต้องการตุลาการรัฐธรรมนูญที่ทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรม ปัญหาสำคัญอยู่ที่การตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญนั้น จะใช้วิธีใดจึงจะได้ตุลาการ

ที่ให้ความเป็นธรรมในการตีความรัฐธรรมนูญได้ รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ให้อำนาจรัฐสภาตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญเพราะสมาชิกพฤฒสภา และสภาผู้แทนเป็นผู้รับเลือกตั้งจากราษฎร แต่รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น วุฒิสมาชิกได้รับการแต่งตั้ง จึงขอให้วิญญูชนใช้วิจารณญาณตุลาการ ที่ตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือใครบ้าง และการตีความของผู้ที่ตั้งขึ้นโดยตำแหน่งการเมือง จะมีอคติเข้าข้างรัฐบาลเพียงใดหรือไม่ ข้าพเจ้าขอเสนอว่าสมควรให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคน ประกอบเป็นที่ประชุมใหญ่แห่งตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งไม่อยู่ใต้อิทธิพลของรัฐบาลมวลราษฎรก็จะได้รับการประกันที่ดีในการตีความรัฐธรรมนูญ และเพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลละเมิดรัฐธรรมนูญได้

ภาคผนวก

1. นิสิตนักศึกษาไทยในต่างประเทศหลายคน ได้ถามข้าพเจ้าว่า การแต่งตั้งวุฒิสมาชิก โดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 นั้น ได้มีผลเป็นตัวตนอย่างใดบ้าง ข้าพเจ้าชี้แจงว่าบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ได้ยกเอาวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มมาเป็นวุฒิสมาชิกตามรัฐธรรมนูญ 2492 นั้นด้วย แต่มีบทบัญญัติเป็นประจำไว้ว่าจำนวนกึ่งหนึ่งของวุฒิสมาชิกจะต้องเปลี่ยนตัวทุก 3 ปี โดยวิธีจับสลาก ผู้ที่ถูกสลากออกไปอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ ดังนั้น เมื่อวันที่ 17 พ.ย. 2493 วุฒิสมาชิกจึงจับสลากออกกึ่งหนึ่งคือ 50 คน ต่อมาในวันที่ 18 พ.ย. 2493 ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งวุฒิสมาชิกแทนตำแหน่งว่าง 50 คน โดยประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ ตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 จำแนกตามฐานันดรศักดิ์ และตามยศดังต่อไปนี้

ก. ตามฐานันดรศักดิ์

หม่อมเจ้า 8 องค์, หม่อมราชวงศ์ที่ได้บรรดาศักดิ์เป็นหม่อม (ก่อนเป็นพระยา) 1 คน, พระยา 14 คน, พระ 11 คน, หลวง 5 คน, ไม่มีบรรดาศักดิ์ 8 คน

ข. จำแนกตามยศทหารและไม่มียศทหาร

ผู้มียศทหาร ตั้งแต่ชั้นพันตรีขึ้นไปจนถึงพลเอก 21 คน, ไม่มียศทหาร 29 คน

2. รายชื่อวุฒิสมาชิก ที่ประธานองคมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 18 พ.ย. 2493 คือ

(1) พลโท พระยาอภัยสงคราม (2) พันโท หลวงชัยอัศวรักษ์ (3) พลตรี หม่อมสนิทวงศ์เสนี (4) พระยาบริรักษ์เวชชการ (5) พระยาอัชราชทรงศิริ (6) พลเอก มังกร พรหมโยธี (7) พระยาสารอกพงษ์ ธรรมพิลาส (8) คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ (9) พระยาสุริยานุวงศ์ประวัติ (10) พลตรี พระยาอินทรวิชิต (11) นายบรรจง ศรีจรูญ (12) พระนิตินัยประสาน (13) หลวงประกอบนิติสาร (14) พระอัพภันตราพาธพิศาล (15) หลวงชลานุสสร (16) นาวาเอก หม่อมเจ้าพรปรีชา กมลาศน์ (17) พันเอก พระรามณรงค์ (18) พระยากฤตราชทรงสวัสดิ์ (19) หม่อมเจ้าสฤษดิ์เดช ชยางกูร (20) หม่อมเจ้าชัชชวิต เกษมสันต์ (21) พระยาอนุมานราชธน (22) พระเพ็ชรคีรี (23) หม่อมเจ้าดิศานุวัติ ดิศกุล (24) พระยาเมธาธิบดี (25) พลตรีพระยาพิไชยสงคราม (26) พระชัยปัญญา (27) หม่อมเจ้าอุปลีสาณ ชุมพล (28) พลตรี หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงศ์ เทวกุล (29) พลตรี พระอุดมโยธาธิยุติ (30) นาวาเอก หลวงสำรวจวิถีสมุทร (31) พันโท ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (32) นายจรินทร์ กฤษณะภักดี (33) พลโท พระยาศรีธรรมราชภักดี (34) พระมนูภาณวิมลศาสตร์ (35) พระตีรณสารวิศวกรรม (36) นาวาเอก พระยาศราภัยพิพัฒน์ (37) พันโท พระยาสาสงคราม (38) พันตรีหลวงสรสิทธยานุการ (39) พระยาสัจจาภิรมย์

(40) นายจุลิน ล่ำซำ (41) นาวาโท หลวงชำนิกลการ (42) พลเรือตรี เล็ก สุมิตร (43) พระช่วงเกษตรศิลปการ (44) พระยาประกิตกลศาสตร์ (45) พลตรี บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (46) พลตรี น้อม เกตุนุติ (47) พระสุขุม วินิจฉัย (48) พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (49) พระยาบริหารนิติธรรม (50) นายจุล วัจน์คุปต์

3. ข้าพเจ้าให้ข้อสังเกตแก่นิสิตนักศึกษาเหล่านั้นไว้อีกว่า

ก. ปัจจุบันนี้เชื้อพระวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปมีจำนวนลดน้อยลง ดังนั้นผู้ที่ลดหลั่นลงไปคือหม่อมราชวงศ์ ซึ่งมีโอกาสดี

ข. ปัจจุบันนี้จำนวนผู้มีบรรดาศักดิ์ลดน้อยลงกว่าก่อนมาก เพราะตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา มิได้ตั้งบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้ใด ส่วนผู้ที่มีอยู่เก่าก็เวนคืนบรรดาศักดิ์หลายคน ต่อมาได้มี พ.ร.บ. เลิกบรรดาศักดิ์ยกเว้นผู้ประสงค์สงวนบรรดาศักดิ์เดิมของตนไว้

รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ได้เตรียมฟื้นบรรดาศักดิ์ไว้ในมาตรา 12 ที่มีความว่า "พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์ และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์" ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่า รัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ฉะนั้น รัฐบาลเป็นผู้เสนอให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้อยู่เพียง 3 ปีก็ถูกยกเลิก รัฐบาลสมัยนั้นจึงยังไม่ทันกราบบังคมทูล ให้ทรงแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม มีบางคนและบางพรรคเรียกร้องในจอมพลสฤษดิ์ และต่อมาจนถึงปัจจุบันที่จะฟื้นบรรดาศักดิ์ขึ้นมาอีก ฉะนั้น ถ้าหากรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างใหม่เจริญรอยตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เราก็มีหวังที่จะได้เห็นผู้มีบรรดาศักดิ์รุ่นใหม่ตามจำนวนที่รัฐบาลต้องการ ทำนองเดียวกันกับขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เห็นกันอยู่แพร่หลาย

ค. โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ได้ยกยอดเอาวุฒิสมาชิกแห่งรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มมาเป็นวุฒิสมาชิกเริ่มแรกของฉบับนั้น จึงมีปัญหาว่า ถ้าหากรัฐธรรมนูญที่กำลังร่างใหม่เจริญรอยตามฉบับ 2492 ไซร้ สมาชิกแห่งสภานิติบัญญัติปัจจุบันจะได้รับการยกยอดทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งให้เป็นวุฒิสมาชิกเริ่มแรกของรัฐธรรมนูญใหม่หรือไม่.

จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม

พิมพ์ครั้งแรก วารสาร อมธ. ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม, รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกต ของ นายปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์)

พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

4.5
เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร

สวัสดีท่านทั้งหลาย

ผมขอขอบคุณท่านประธานกรรมการ ท่านกรรมการและสมาชิกสมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส ที่ได้เชิญผมกับภรรยามาร่วมสังสรรค์ในงานชุมนุมฤดูร้อน พ.ศ.2517 ของสมาคม ท่านประธานกรรมการในนามของสมาคมขอให้ผมแสดงปาฐกถาในหัวข้อว่า

"เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร"

ผมเห็นว่าปัญหาที่ท่านเสนอขึ้นนี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ ของนิสิตนักศึกษา นักเรียน และราษฎรไทยส่วนมากที่รักชาติรักความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งปรารถนาพิทักษ์ชัยชนะก้าวแรกที่วีรชน 14 ตุลาคม 2516 ได้เสียสละชีวิต ร่างกายและความเหน็ดเหนื่อยต่อสู้เผด็จการเพื่อให้ชาติและราษฎรไทยได้บรรลุซึ่งประชาธิปไตยสมบูรณ์ แต่สถานการณ์ในประเทศไทยขณะนี้ปรากฏตามข่าวสารหลายกระแสที่ท่านทั้งหลายได้รับโดยตรงจากประเทศไทยก็ดี จากวารสารกับหนังสือพิมพ์รวมทั้งวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ของต่างประเทศและของคนไทยในต่างประเทศก็ดี รวมทั้งวารสารนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศสซึ่งได้พยายามนำข่าวเท่าที่รวบรวมได้เสนอต่อสมาชิกและผู้อ่านก็ดีนั้น พอสรุปใจความได้ว่าประชาธิปไตย

กำลังถูกคุกคามโดยมีบุคคลจำนวนหนึ่งต้องการฟื้นเผด็จการขึ้นมาอีก และบุคคล อีกจำนวนหนึ่งดำเนินการอย่างสุดเหวี่ยงยื้อแย่งผลแห่งชัยชนะ ซึ่งวีรชน 14 ตุลาคม 2516 นำมาให้ปวงชนนั้นไปเป็นประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชน โดยเฉพาะเพื่อสถาปนาเผด็จการของอภิสิทธิ์ชนขึ้น

การต่อต้านเผด็จการนั้นเป็นเรื่องกว้างขวางพิศดารมากเพราะเผด็จการมีหลายชนิด ผู้นิยมชมชอบเผด็จการชนิดใดชนิดหนึ่งหรือหลายชนิด ก็มีอยู่ในทางแสดงออกอย่างเปิดเผยและในทางไม่แน่ใจว่า เผด็จการจะกลับฟื้นคืนอีกหรือไม่ ส่วนฝ่ายต่อต้านเผด็จการนั้นก็มีหลายจำพวก บางพวกต่อต้าน *"ระบบ* เผด็จการ แต่ บางจำพวกต่อต้านเฉพาะตัวคนบางคนที่เป็นผู้เผด็จการซึ่งท่านจะเห็นได้ว่า บางคนต่อต้านเฉพาะจอมพลถนอมและจอมพลประภาส แต่นิยมชมชอบจอมพลสฤษดิ์เพราะเหตุที่ตนเองหรือญาติมิตรได้ประโยชน์จากจอมพลสฤษดิ์ และมีเสียงเรียกร้องให้วิญญาณของจอมพลผู้นี้กลับคืนชีพขึ้นมาอีก บางคนเอาคำกลอนของสุนทรภู่ตอนหนึ่งที่ว่า *"รู้อะไรก็ไม่สู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี"* นั้นมาเป็นสุภาษิตเพื่อใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติตน แต่อันที่จริงกลอนนั้นเป็นคำรำพึงของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นปราชญ์ที่มีปัญญาสูง รับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตในรัชกาลที่ 2 แต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 สุนทรภู่ต้องระเหเร่ร่อน ส่วนพวกประจบสอพลอแม้ไม่มีความรู้ก็สามารถรับราชการมีตำแหน่งสูง สุนทรภู่ไม่มีความประสงค์ให้ชนรุ่นหลังคิดเอาตัวรอดเฉพาะตน วิธีต่อต้านเผด็จการนั้นก็มีมากมายหลายชนิด ฉะนั้นวันนี้ผมจึงขอสนองศรัทธาท่านทั้งหลายเพียงกล่าวความโดยสังเขปพอสมควรแก่เวลาเท่านั้น ถ้าท่านผู้ใดสนใจก็ขอให้ค้นคว้าต่อไปให้สมบูรณ์ทั้งทางทฤษฎีและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมประจักษ์อยู่ในสังคมต่าง ๆ ให้สมานด้วย แล้วพิจารณาประยุกต์ให้เหมาะสมแก่สภา, ท้องที่, กาลสมัยของแต่ละสังคมที่วิวรรธอยู่ในระดับต่าง ๆ

ผมต้องขอแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่า ในการกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ นั้น บางตอนก็จำเป็นต้องอ้างถึงลัทธิและชื่อของผู้ตั้งลัทธิที่มีเรื่องเกี่ยวข้องกับประเด็น ขอให้ท่านเข้าใจว่าผมมิใช่เป็นโฆษกของลัทธิใด ๆ หรือนิกายใด ๆ ท่านผู้ใดจะเลื่อมใสหรือไม่เลื่อมใสในลัทธิใดหรือนิกายใด ก็เป็นเรื่องเสรีภาพตามสิทธิมนุษยชนที่ท่านพึงมีคือมีสิทธิในการเลือกถือลัทธินิยมใด ๆ ได้ตามความสมัครใจ เมื่อได้พิจารณาลัทธิหรือนิกายนั้นโดยถี่ถ้วนแล้วตามวิธีที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ในกาลามสูตร

1. ปรัชญาทางยุทธศาสตร์

ก่อนที่ผมจะเข้าสู่ประเด็นของเรื่อง ผมขอให้ข้อสังเกตว่าการต่อต้านเผด็จการนั้น มิใช่ฝ่ายต่อต้านจะกระทำตามอำเภอใจต่อฝ่ายเผด็จการ เพราะฝ่ายหลังย่อมทำการตอบโต้โดยตรง และโดยปริยายต่อฝ่ายที่ทำการต่อต้าน ดังนั้น การต่อต้านเผด็จการจึงหมายถึงการต่อสู้ระหว่างสองฝ่าย เมื่อมีการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายแล้วก็เข้าสู่รูปแบบที่เรียกว่า "สงคราม" ซึ่งมีทั้งสงครามทางเศรษฐกิจ, สงครามทางการเมือง, สงครามทางจิตวิทยา และสงครามทางศาตราวุธ

ผมจึงขอให้ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ ระลึกถึงปรัชญาทางยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นข้อดสรุปแห่งวิชาว่าด้วยการทำสงครามไม่ว่าจะเป็นการทำสงครามชนิดใด โรงเรียนนายทหารชั้นสูงหลายแห่งในยุโรปก็ได้นำเอาคติของนักปรัชญายุทธศาสตร์ต่าง ๆ กล่าวไว้ บางโรงเรียนก็ได้กล่าวถึงนักปรัชญายุทธศาสตร์ชาวเอเซียผู้หนึ่งไว้ด้วย ท่านผู้นี้มีชื่อว่า "ซุนจื่อ" (Sun Tzu) เกิดในประเทศจีนประมาณ 400 ปี ก่อนพระเยซูหรือประมาณ 2,400 ปีมาแล้ว ได้ให้คติไว้สรุปเป็นใจความว่า *"รู้จักเขาและรู้จักเราร้อยครั้งก็ชนะทั้งร้อยครั้ง"* ในการที่ผมนำคติของท่านผู้นี้มาอ้างก็เพราะเห็นว่ามีเหตุผลที่พิสูจน์ได้ในทางตรรกวิทยา ถ้าผู้ใดขบวนการใดสามารถเอาคตินั้นมาประยุกต์แก่การต่อต้านเผด็จการแล้ว ก็สามารถกำหนดยุทธวิธีต่อสู้ให้เหมาะสมแก่กำลังของทั้งสองฝ่ายได้ว่า ในสภาพอย่างใด ในท้องที่อย่างใด ในกาลสมัยใด ควรต่อสู้อย่างไร ถ้าหากผู้ใดขบวนการใดไม่รู้จักสภาพกำลังของฝ่ายปรปักษ์ และไม่รู้จักสภาพกำลังแท้จริงของฝ่ายตน หรือรู้จักเพียงด้านใดด้านหนึ่งก็ไม่สามารถใช้ยุทธวิธีให้เหมาะสมแก่สภาพ, ท้องที่, กาลสมัยได้

2. ฝ่ายเผด็จการ

2.1 เมื่อก่อนที่สงครามโลกครั้งที่ 2 จะก่อตัวขึ้นในยุโรปนั้น ลัทธิปกครองซึ่งฝ่ายบริหารประเทศมีอำนาจเด็ดขาดปกครองคนส่วนมากในสังคมอย่างทาส และข้าไพร่ของเจ้าศักดินาได้กลับฟื้นขึ้นมาอีกในหลายประเทศ แล้วได้แพร่ไปยังประเทศไทยด้วย อาทิ ลัทธิฟาสซิสต์, ลัทธินาซี, ลัทธินายทหารผู้ใหญ่มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ จึงได้มีผู้เอาคำว่า "เผด็จ" ซึ่งแผลงมาจากภาษาขอม "ผดาด" แปลว่าเด็ดขาด ผสมเข้ากับคำว่า "การ" เป็นศัพท์ไทยว่า "เผด็จการ" ต่อมาราชบัณ-

ฑิตยสถานได้รับเอาคำว่า *"เผด็จการ"* บรรจุไว้ในพจนานุกรมโดยให้ความหมายว่า *"การให้อำนาจบริหารเด็ดขาด"*

คำว่า *"เผด็จการ"* จึงตรงกันข้ามกับ *"ประชาธิปไตย"* (ซึ่งหมายถึง "การปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่")

2.2 คำไทย "เผด็จการ" จึงใช้ถ่ายทอดคำอังกฤษ "Dictatorship" หรือคำฝรั่งเศส "Dictature" ฉะนั้นท่านที่ประสงค์ทราบความหมายเพิ่มขึ้น จึงขอให้ศึกษาความหมายของคำฝรั่งทั้งสองนั้นด้วย

คำฝรั่งทั้งสองนั้นแผลงมาจากคำลาติน "Dictatura" แปลว่าอำนาจสั่งการเด็ดขาด เมื่อประมาณ 2,400 ปี สมัยที่ชาวโรมันได้สถาปนาระบบสาธารณรัฐขึ้นโดยมีพฤฒสภา และคณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ควบคุมฝ่ายบริหารนั้น บางครั้งเกิดสงครามเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน จึงได้ตั้งหัวหน้าฝ่ายทหารมีอำนาจเด็ดขาดในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นเวลาเพียงครั้งละ 6 เดือน บุคคลที่มีอำนาจเด็ดขาดนี้เรียกเป็นภาษาลาตินว่า "ดิกตาตอร์" (Dictator) ฝรั่งเศสแผลงเป็น "Dictateur" อังกฤษ "Dictator"

ต่อมาผู้เผด็จการชั่วคราวบางคนได้อาศัยพวกที่มีซากทัศนะทาสและศักดินาสนับสนุนตนเป็นผู้เผด็จการระยะเวลา 10 ปีบ้าง โดยไม่มีกำหนดเวลาบ้าง ซึ่งเท่ากับเป็นผู้เผด็จการตลอดชีวิตของตน ครั้นแล้วก็ได้แผลงตำแหน่งผู้เผด็จการตลอดชีวิต เป็นผู้เผด็จการซึ่งมีอำนาจตั้งทายาทสืบสันตติวงศ์เปลี่ยนตำแหน่ง *"ดิกตาเตอร์"* เป็น *"อิมเปราเตอร์" (Imparator)* ซึ่งตามความหมายเดิมแปลว่าผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นเป็นตำแหน่งอิสริยยศให้แก่ประมุขสูงสุดของสังคมโรมันที่มีอำนาจเผด็จการ ภาษาฝรั่งเศสแผลงคำลาตินนั้นมาเป็น *" Empereur"* อังกฤษแผลงเป็น *" Emperor "* ภาษาไทยเรียกตำแหน่งที่ตรงกันนี้ว่า *"จักรพรรดิ"* มาช้านานตั้งแต่โบราณกาลแล้ว ซึ่งตรงกับภาษาจีนว่า "หวงตี้" ส่วนระบบปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของจักรพรรดิและอาณาจักรที่จักรพรรดิครอบครองนั้นเรียกเป็นภาษาลาตินว่า "เอมเปริอุม" (Imperium) ภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษแผลงเป็น "Empire" ภาษาไทยเรียกว่า "จักรวรรดิ" มาช้านานตั้งแต่โบราณกาลแล้วซึ่งตรงกับภาษาจีนว่า "ตี้โก๊วะ" (คำว่า "จักรพรรดิ" ในภาษาไทย จึงมีความหมายต่างกับคำว่า "จักรวรรดิ" แม้หลักทั่วไปในภาษาไทยมีว่าคำที่มาจากบาลีสันสกฤตจะเปลี่ยน "พ" เป็น "ว"

หรือเปลี่ยน "ว" เป็น "พ" ได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าคำใดที่คนไทยใช้มาโดยมีความหมายเฉพาะแล้วก็จะเปลี่ยน "ว" เป็น "พ" ได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าคำใดที่คนไทยใช้มาโดยมีความหมายเฉพาะแล้วก็จะเปลี่ยนเช่นนั้นไม่ได้เช่น "พิธี" กับ "วิธี" นั้นหลายกรณีมีความหมายผิดเพี้ยนกัน)

ต่อมาใน ค.ศ.1836 คนฝรั่งเศสได้เอาคำว่า "isme" เป็นปัจจัยต่อท้ายคำว่า "Imperial" ซึ่งคุณศัพท์ของคำว่า "Empire" นั้น เป็น "Imperialisme" แล้วคนอังกฤษก็แผลงเป็น "Imperialism" ซึ่งหมายถึง *นโยบายและการปฏิบัติของชาติหนึ่งที่ยึดเอาชาติอื่นมาอยู่ใต้อำนาจเศรษฐกิจหรือการเมือง หรือทั้งสองอย่าง คือเอาเป็นอาณานิคมหรือกึ่งอาณานิคมหรืออยู่ใต้อิทธิพล ทั้งนี้มิได้หมายความเฉพาะชาติมีอำนาจเช่นนั้นจะมีระบบปกครองที่มี "จักรพรรดิ"* (Emperor) *เป็นประมุขเท่านั้น หากหมายรวมถึงชาติที่เป็นสาธารณรัฐ ซึ่งไม่มีจักรพรรดิเป็นประมุขด้วย* ตามความหมายนั้น "Imperialism" ย่อมถ่ายทอดเป็นภาษาไทยว่า *"จักรวรรดินิยม"* ซึ่งภาษาจีนเรียกว่า "ตี้โก๊วะจู่อี้" (เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จีนบางคนในสยามได้แจกใบปลิวเขียนเป็นภาษาไทยเรียกร้องให้ต่อสู้ "จักรพรรดิญี่ปุ่น" ซึ่งเป็นการเหมาะสมสำหรับจีนสมัยนั้นถือว่า พระจักรพรรดิประมุขยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นต้องรับผิดชอบในการรุกรานประเทศจีน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้วจึงมีผู้ตัดคำว่า "ญี่ปุ่น" ออกแล้วเอาคำว่า "นิยม" ต่อท้ายคำว่า "จักรพรรดิ" เป็น "จักรพรรดินิยม")

ใน ค.ศ.1916 เลนินได้อธิบายความหมายของคำว่า "IMPERIALISM" ว่าเป็นระยะวิวรรตการของระบบทุนนิยมซึ่งพัฒนาถึงขีดสูงสุดในอเมริกา, ยุโรป, แล้วต่อมาในเอเซีย ซึ่งพัฒนาเต็มที่ระหว่าง ค.ศ.1898-1914 คือสงครามระหว่าง ส.ร.อ. กับสเปญ ค.ศ.1898, สงครามระหว่างอังกฤษกับพวกบัวร์ ค.ศ.1900-1902, สงครามระหว่างรุสเซียกับญี่ปุ่น ค.ศ.1904-1905 และวิกฤติการเศรษฐกิจในยุโรป ค.ศ.1900

เลนินอธิบายว่า "อิมพีเรียลิสม์" มีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ (1) ระบบทุนผูกขาด (2) ระบบทุนผูกขาดที่กำลังเสื่อม (3) ระบบทุนกำลังจะตาย ระบบทุนผูกขาดเข้าแทนที่การแข่งขันโดยเสรี แสดงออกโดยรูปแบบ 5 ประการ คือ (1) การสมานนายทุนเป็นองค์การผูกขาด (2) การผูกขาดของธนาคารใหญ่สี่หรือห้าธนาคารที่กุมเศรษฐกิจในอเมริกา, ฝรั่งเศส, เยอรมัน ฯลฯ (3) การยึดเอาแหล่งวัตถุดิบของคณา-

ธิปไตยการคลัง (4) การแบ่งปันเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยกลุ่มทุนผูกขาด (5) การแบ่งดินแดนในโลก (ปัจจุบันนี้เปลี่ยนเป็นอาณานิคมแบบใหม่คือจักรวรรดินิยมมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือประเทศอื่น ๆ)

ดังนั้น "จักรวรรดินิยม" จึงเป็นระบบเผด็จการของระบบทุนผูกขาด

2.3 ในพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษได้ให้คำที่มีความเหมือนกัน (SYNONYM) กับคำว่า "DICTATURE" หรือ "DICTATORSHIP" ไว้ คือ คำว่า *"ฝ. Absolution, อ. "Absolutism"* ที่แปลเป็นไทยว่า *"สมบูรณาญาสิทธิราชย์", คำว่า "ฝ. Despotisme อ. Despotism"* ที่แปลเป็นไทยว่า *"ทารุณราชย์"* และคำว่า *"ฝ. Tyrannie อ. Tyranny"* ซึ่งมีความหมายเช่นกัน

2.4 พิจารณาตามสาระแห่งความหมายของ "เผด็จการ" ดังกล่าวนั้น ระบบเผด็จการเริ่มเกิดมีขึ้นเมื่อระบบทาสได้เข้ามาแทนที่ระบบประชาธิปไตยปฐมกาลของมนุษยชาติแล้วผู้เป็นหัวหน้าสังคม ถือว่าคนในสังคมเป็นทรัพย์สินของตนประดุจสัตว์พาหนะ เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า ซึ่งหัวหน้าสังคมมีอำนาจบังคับให้ทำงานเพื่อตน และมีอำนาจเฆี่ยนตีเข่นฆ่าได้กฎหมายเก่าของสยามบัญญัติว่า ทาสเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งจำพวกเดียวกับสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลายเรียกว่า "วิญญาณกทรัพย์" (ส่วนทรัพย์สินประเภทไม่มีชีวิตเรียกว่า "อวิญญาณกทรัพย์") ผู้ศึกษากฎหมายโรมันย่อมทราบว่า กฎหมายนั้นบัญญัติว่าทาสเป็นทรัพย์ชนิดหนึ่งของเจ้าทาส ระบบปกครองสังคมทาสจึงเป็นระบบเผด็จการชนิดทารุณโหดร้าย

ต่อมาเจ้าทาสได้ผ่อนผันให้ทาสบางส่วนประจำทำงานในที่ดินของเจ้าทาสเพื่อทำการเพาะปลูกในที่ดิน นำดอกผลที่ทำได้ส่งเป็นบรรณาการหรือที่เรียกว่า *"ส่งส่วย"* แก่เจ้าทาสและหัวหน้าสังคมซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหลายในสังคม ระบบที่เรียกว่า *"ศักดินา"* จึงเกิดขึ้นตามที่ผมเคยกล่าวไว้ในปาฐกถาเมื่อปีกลายนี้ในงานชุมนุมนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมัน

แม้จะได้มีระบบศักดินาแล้ว ระบบทาสก็ยังไม่หมดสิ้นไปในทันใด คือ ยังอยู่คู่เคียงกับระบบศักดินาเป็นเวลาอีกช้านานมาก ในประเทศไทยนั้นระบบทาสอยู่คู่เคียงกับระบบศักดินา จนกระทั่ง ร.ศ.124 (พ.ศ.2448) ซึ่งรัชกาลที่ 5 ได้ทรงประกาศยกเลิกทางนิตินัย แม้กระนั้นซากของทัศนะทาสอันเป็นระบบที่มีอยู่เป็นเวลาช้านานหลายหมื่นปีก็คงยังมีเหลืออยู่ซึ่งตกทอดต่อ ๆ กันมายังสังคมศักดินาด้วย ระบบปกครองสังคมศักดินาเป็นระบบเผด็จการทำนองระบบเผด็จการทาส

โดยที่ในสมัยโบราณ มนุษย์ยังไม่มีความเข้าใจในกฎธรรมชาติอันเป็นกฎทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างถูกต้องจึงหลงเชื่อว่าความเป็นไปแห่งความเป็นอยู่ของตนนั้นก็โดยอภิเทวดาบันดาลขึ้น จึงได้มีลัทธิทางไสยศาสตร์ชนิดหนึ่งที่สอนให้บุคคลห■งเชื่อว่าผู้เผด็จการทา■และศักดินาเป็นผู้ที่อภิเทวดาส่งมาให้เกิดในมนุษย์โลกเพื่อปกครองมนุษย์ ทุกลัทธิไสยศาสตร์ชนิดนั้นมีสาระตรงกันว่า หัวหน้าสังคมเป็นผู้ที่พระเจ้าบนสวรรค์ส่งมาให้เกิดในมนุษยโลก จะต่างกันก็อยู่ที่ว่าเทพเจ้าใดเป็นผู้ส่งมา เช่น ฝ่ายยุโรปอ้างว่า *"อภิเทวา"* (God) ลัทธิขงจื้ออ้างว่าจักรพรรดิจีนเป็นโอร■ของสวรรค์เรียกเป็นภาษาจีนว่า *"เทียนจื่อ"*, จักรพรรดิเวียตนามถือคติอย่างจีนจึงอ้างตนว่าเป็น *"เทียนจื่อ"* แต่คนไทยออกสำเนียงเพี้ยนไปในการเรียก *"องเยียลอง"* ที่เคยเข้ามาอาศัยอยู่ในสยามสมัยกรุงธนบุรีว่า *"องเชียงสือ"*, คติญี่ปุ่นอ้างว่าจักรพรรดิเป็นโอรสของดวงอาทิตย์ ลัทธิฮินดูอ้างว่าพระนารายณ์แบ่งภาคมาเกิดประดุจเป็นพระอินทร์แห่งมนุษยโลก คำสั่งของเทพ■มมตินั้นมีพลานุภาพ ประดุจเสียงคำรามของราชสีห์ซึ่งเรียกว่า "สุรสีหนาท" อันแสดงให้เห็นชัดถึงอำนาจเผด็จการที่น่าเกรงขาม

สาระสำคัญของระบบทาสและศักดินา คือ เจ้าทาสและเจ้าศักดินาซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในสังคมมีอำนาจบังคับทาสและข้าไพร่ซึ่งเป็นราษฎรส่วนข้างมากของสังคมจำต้องปฏิบัติตามคำสั่งหรือ "สุรสีหนาท" ของเจ้าทาสและเจ้าศักดินาและจำต้องเชื่อฟังอย่างหลับหูหลับตา ซึ่งเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "Obeissance Areugle" อังกฤษ "Blind Obedience" ถ้าไม่เชื่อฟังก็จะต้องถูกเจ้าทาสและเจ้าศักดินาลงโทษตามอำเภอใจ เช่นทรมานกลั่นแกล้ง, เฆี่ยนตี, ให้อดอยาก, เข่นฆ่า ระบบทาสและศักดินาจึงเป็นรากเง่าของระบบเผด็จการที่ปกครองสังคมโดยวิธีการเช่นเดียวกันนั้น อาทิ ระบบฟาสซิสต์, นาซี, ระบบเผด็จการทหาร

แม้เผด็จการทาสและศักดินาจะใช้วิธีหลอกลวงให้คนส่วนมากของสังคมหลงเชื่อว่า หัวหน้าสังคมเป็นผู้ที่พระเจ้าบน■วรรค์ให้จุติมาเกิดในมนุษยโลกดังที่ผมได้กล่าวมาแล้วในข้อก่อนก็ดี แต่ก็มีทาสและข้าไพร่ที่ถูกกดขี่อย่างหนักในสังคมต่าง ๆ ได้เกิดจิตสำนึกที่ตนถูกกดขี่แล้วได้รวมกำลังต่อสู้โดยวิธีสันติบ้าง โดยใช้กำลังอาวุธบ้าง เช่น ขบวนการทาสนำโดย *"สปาตากุส" (Spatacus)* ผู้นี้สามารถรวบรวมทาสจำนวนน้อยไปสู่จำนวนมาก เริ่มต่อสู้ทางอาวุธกับระบบเผด็จการทาสโรมันเมื่อประมาณ 74 ปี ก่อนพระเยซูเกิด ผู้นี้พั■นากำลังของตนสามารถรวมกำลังได้ถึง

2 แสนคน ทำการต่อสู้ได้เป็นเวลาถึง 2 ปี แต่ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายเผด็จการทาสเพราะเหตุที่ขบวนการนั้นมีเจตนารมณ์สูงที่ไม่ยอมเสียศักดิ์ศรีของมนุษยชาติ ประวัติศาสตร์ของมนุษยสังคมที่จะคงมีอยู่เป็นเวลานานจึงจารึกวีรกรรมของขบวนการต่อต้านเผด็จการทาสและศักดินาที่มีต่อวิวรรตการของสังคม

2.5 ในบทความปลีกย่อยที่เขียนขึ้นในยุโรปเมื่อกลางคริสตวรรษที่ 19 (ซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาในเอเซีย) นั้น ระบบทุนสมัยใหม่ได้พัฒนาไปไกลมากในยุโรปนั้น ก็เป็นธรรมดาที่ผู้เขียนจะต้องเน้นหนักถึงการเผชิญหน้ากัน และความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างชนชั้นนายทุนสมัย *“BOURGEOISIE”* ที่ผมแปลว่า *“ชนชั้นเจ้าสมบัติ”* กับ *“PROLETARIAT”* ที่ผมแปลว่า *“ชนชั้นผู้ไร้สมบัติ”* หรือ *“WORKING CLASS”* ที่ผมแปลว่า *“ชนชั้นคนงาน”*

แต่ในประเทศด้อยพัฒนา หรือที่มีศัพท์ใหม่เรียกประเทศกำลังพัฒนานั้น มีซากทาสและซากศักดินาอยู่ ฉะนั้นเราไม่ควรมองข้าม *“ระบบทุนศักดินา” (FEUDAL CAPITALISM)* ที่ได้มีขึ้นตั้งแต่ระบบศักดินาได้เกิดขึ้น คือส่วนหนึ่งของข้าไพร่ที่พ้นจากฐานทาสนั้น เมื่อมีทุนเล็กน้อยก็เริ่มทำการซื้อผลิตผลที่ข้าไพร่ส่วนมากได้สิทธิจากเจ้าศักดินาให้มีไว้เป็นส่วนของข้าไพร่ โดยผู้มีทุนน้อยนี้เอาของที่ข้าไพร่อื่นมาแลกเปลี่ยน ครั้นต่อมาเมื่อได้มีวัตถุอื่นเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน เช่น สัตว์บางชนิด, เบี้ยบางชนิด, โลหะบางอย่าง เช่น ดีบุก, ทองแดง, เงิน, ทอง จึงได้ใช้วัตถุสื่อกลางนั้นแลกเปลี่ยน อันเป็นวิธีที่เรียกว่า *“ซื้อขาย”* ข้าไพร่ที่ทำการค้าขายนี้ได้ทำการเอาเปรียบข้าไพร่ซึ่งเป็นผู้ผลิต ซึ่งเป็นเหตุให้ข้าไพร่ที่ทำการค้าขายมีกำไรสะสมเป็นทุนขยายการค้าขายกว้างขวางขึ้นและมีทุนให้ข้าไพร่อื่น ๆ ยืมโดยมีดอกเบี้ยบ้าง โดยให้ข้าไพร่อื่น ๆ ซื้อของเชื่อโดยกำหนดราคาขายอย่างแพง ซึ่งเป็นการเอาดอกเบี้ยอย่างแพงไปในตัว ดังนั้นข้าไพร่ส่วนมากซึ่งต้องส่งส่วยให้แก่เจ้าที่ดินและเจ้าศักดินาแล้ว ก็ยังถูกขูดรีดจาก “นายทุนศักดินา อย่างหนักอีกด้วย ท่านทั้งหลายที่มีใจเป็นธรรมต่อชาวนาสยาม โดยพิจารณาความจริงที่ประจักษ์ในชนบทก็ย่อมเห็นได้ แม้ในปัจจุบันนี้ว่าชาวนาสยามผู้ยากจนได้ถูกนายทุนพ่อค้าซากศักดินานี้ขูดรีดเพียงใดบ้าง

นายทุนศักดินามีอยู่ตั้งแต่โบราณกาลในสังคมที่เกิดระบบศักดินาขึ้นแล้ว หากแต่ในสังคมต่าง ๆ เรียกนายทุนศักดินานี้ในชื่อต่าง ๆ กันตามภาษาของแต่ละสังคม

เช่นในอินเดียสมัยพุทธกาลนั้น จำแนกนายทุนศักดินาออกเป็น 3 อันดับ จากระดับต่ำไปสู่ระดับสูง คือ กระฎุมพี, คหบดี, เศรษฐีซึ่งเป็นศัพท์บาลีสันสกฤตที่คนไทยแผลงเป็นศัพท์ไทยตั้งแต่โบราณกาล แม้ในปัจจุบันนี้สามัญชนคนไทยจำนวนไม่น้อยก็ได้ใช้ศัพท์นี้ตามความหมายนั้น คือ

ก. **กระฎุมพี** ได้แก่ผู้ที่ทำการค้าเมล็ดพืชในชนบทเป็นคนมีที่ดินและเป็นคนมีเงินในชนบท เป็นเจ้าที่ดินในชนบทนับว่าเป็นคนมั่งมีในอันดับต่ำสุดกว่าคหบดีและเศรษฐี ซึ่งจะกล่าวต่อไปคนไทยจึงเติมคำว่า *"ไพร่"* ไว้หน้าคำว่า *"กระฎุมพี"* เป็น *"ไพร่กระฎุมพี"* ซึ่งแสดงว่ายังอยู่ในฐานะที่เป็นไพร่ จึงต่างกับคำฝรั่งเศส *"BOURGEOIS"* และ *"BOURGEOISIE"* ซึ่งภาษาอังกฤษและเยอรมันก็ใช้ทับศัพท์ฝรั่งเศสนั้นเพื่อหมายถึง *"นายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิตของสังคมผู้เป็นนายทุนจ้างแรงงาน"* ตามที่วิทยาศาสตร์สังคมและเองเกลส์ได้ให้ความหมายไว้ซึ่งผมจะกล่าวในข้อ 2.7 ต่อไป

ข. **คหบดี** ได้แก่ผู้มีเคหสถานครอบครัวข้าทาสใช้สรอย ซึ่งเป็นคนมั่งมีกว่า "กระฎุมพี"

ค. **เศรษฐี** เป็นผู้มั่งมีทรัพย์สินมากมายอันดับหนึ่งเมื่อครั้งพุทธกาลถือว่าเศรษฐีเป็นพระสหายของพระราชา

ระบบทุนศักดินานี้ยังมีตกค้างอยู่ในประเทศด้อยพัฒนาซึ่งรวมทั้งสยามปัจจุบันด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนเป็นนายทุนสมัยใหม่แล้ว แต่อีกส่วนหนึ่งยังมิได้เปลี่ยนแปลงไป หรือเปลี่ยนแปลงไปแต่ยังคงมีซากทัศนะทาสและศักดินาซึ่งเป็นพลังสนับสนุนเกื้อกูลให้ระบบเผด็จการทาส และศักดินายังคงอยู่ต่อไป หรือกลับฟื้นขึ้นมาอีกในรูปสมบูรณาญาสิทธิราชย์เก่าหรือในรูปใหม่อย่างอื่นแต่ในสาระคือเผด็จการทาสและศักดินา

2.6 ความเป็นอยู่ตามระบบทาสและศักดินา ก่อให้บุคคลเกิดทัศนะทาสและศักดินา คือ

ก. ฝ่ายเจ้าทาสและเจ้าศักดินาเกิดจิตสำนึกว่า ระบบเผด็จการที่ฝ่ายตนปฏิบัติต่อคนส่วนมากของสังคมนั้นทำให้ฝ่ายตนครองชีพได้อย่างผาสุก จิตสำนึกนี้เป็นทัศนะของฝ่ายเจ้าทาสและเจ้าศักดินายึดมั่นอยู่ตามปกติวิสัย

ข. ฝ่ายทาสและข้าไพร่นั้นตามปกติวิสัยย่อมต้องการหลุดพ้นจากความเป็นทาสและข้าไพร่ แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับทาสและข้าไพร่จำนวนหนึ่งที่เมื่อถูกอยู่ภายใต้ระบบทาสและศักดินาจนเคยชินเป็นเวลานานก็กลายเป็นคนที่เชื่องต่อการถูกกดขี่ ประดุจสัตว์ซึ่งเดิมอยู่ในป่าอย่างอิสระ ครั้นเมื่อมนุษย์จับสัตว์นั้นมาเลี้ยงเริ่มต้นด้วยทรมานให้เกรงกลัว ในที่สุดก็เป็นสัตว์ที่เชื่องยอมทำงานตามคำสั่งของเจ้าของ ครั้นนาน ๆ เข้าก็เกิดทัศนะเห็นชอบในการอยู่ภายใต้ระบบเผด็จการนั้น อีกประการหนึ่ง *ลัทธิที่ปลุกใจให้ทาสและข้าไพร่เกิดความเชื่อถือว่าผู้เผด็จการทาสและศักดินาเป็นผู้ที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ส่งมาให้เกิดในมนุษยโลกดังกล่าวแล้วในข้อ 2.4 นั้น มีอิทธิพลที่ทำให้สภาพทางจิตใจของทาสและข้าไพร่ยึดมั่นในทัศนะนั้นเหนียวแน่นขึ้น และเมื่อได้ถ่ายทอดเป็นมรดกสืบมาหลายชั่วคนก็เป็นทัศนะที่เกาะแน่นอยู่ในหมู่ชนส่วนหนึ่งหรือส่วนมาก* สมดั่งที่ปรัชญาหลายสำนัก (รวมทั้งสำนักมาร์กซ์-เลนิน) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีหรือทัศนะใดเกาะแน่นอยู่ในหมู่ชนใด ก็มีพลังที่สะท้อนกลับไปสู่สภาพเศรษฐกิจและการเมืองของระบบนั้นเอง อันทำให้ระบบสังคมนั้นดำรงอยู่ได้

ทาสและข้าไพร่ที่เชื่องแล้วและที่เกาะแน่นในทัศนะดังกล่าวนั้นก็กลายเป็นสมุนที่ดีของเจ้าทาสและเจ้าศักดินาที่สามารถใช้ทาส และข้าไพร่นั้นเองเป็นลูกมือต่อสู้ทาส และข้าไพร่ส่วนที่ต้องการอิสรภาพ ตัวอย่างในประวัติศาสตร์มีมากหลาย ผมขออ้างตัวอย่างบางประการพอเป็นอุทาหรณ์ดังต่อไปนี้

ขบวนการปลดแอกทาสนำโดยสปาตาคุสดังที่ผมได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายเผด็จการทาส เพราะเจ้าทาสได้อาศัยทาสที่เชื่องแล้วเป็นกำลังสนับสนุนเกื้อกูลกำลังทหารของเจ้าทาส ทำการปราบปรามขบวนการปลดแอกทาส

ประวัติศาสตร์สงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาเมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็แสดงว่าคนนิโกรทาสจำนวนหนึ่งในรัฐภาคใต้ของ ส.ร.อ.กลับร่วมกับเจ้าทาสทำสงครามกับรัฐภาคเหนือซึ่งต้องการให้ทาสเป็นอิสระ

ค. ทัศนะทาสและศักดินาได้ก่อให้เกิดความรู้สึกเหยียดหยามระหว่างมนุษย์ในสังคมเดียวกันด้วยคือฝ่ายเจ้าทาสและเจ้าศักดินาก็เหยียดหยามทาสและข้าไพร่ว่าเป็นคนเลวทรามอยู่ในอันดับต่ำหรือวรรณะต่ำของสังคม ส่วนทาสและข้าไพร่จำพวกที่เป็นสมุนของเจ้าทาส และเจ้าศักดินาก็พลอยมีความรู้สึกเหยียดหยามทาสและข้าไพร่ที่มิใช่สมุนของเจ้าทาสและเจ้าศักดินา

ฝ่ายข้าไพร่ที่เป็นนายทุนศักดินาก็ทนงตนว่าเป็นคนมั่งมีเหยียดหยามข้าไพร่ส่วนมากที่เป็นคนยากจน

จากพื้นฐานความรู้สึกนี้ภายในสังคมก็พัฒนาไปสู่ทัศนะที่สังคมหนึ่งถือตนว่าเป็นใหญ่กว่าสังคมอื่นที่มีพลังน้อยกว่าและเหยียดหยามสังคมที่เป็นเมืองขึ้น หรือเมืองออกที่ต้องส่งบรรณาการ ทัศนะคลั่งเชื้อชาติ (RACISM) และคลั่งชาติ (CHAUVINISM) จึงเกิดขึ้น

2.7 แม้ระบบทาสและศักดินาจะเสื่อมสลายไปทางระบบเศรษฐกิจการเมือง แต่ *ซากทัศนะที่เกาะแน่นอยู่ในหมู่ชนใดที่ถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วคน ก็ยังคงมีอยู่เป็นเวลาอีกช้านานมากที่เป็นพลังต่อต้านระบบประชาธิปไตย และพยายามที่จะฟื้นฟูระบบเผด็จการทาสและศักดินาในรูปสมบูรณาญาสิทธิราชย์เก่า หรือรูปที่ใช้ชื่อใหม่* เช่น เผด็จการฟาสซิสต์, นาซี, เผด็จการทหาร ฯลฯ ดั่งจะเห็นได้ตามตัวอย่างต่อไปนี้

ก. เราไม่ต้องดูอื่นไกลคือดูตัวอย่างตามรูปธรรมในสยามของเราเองก็จะเห็นว่า แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ (รัชกาลที่ 5) ได้ทรงยกเลิกระบบทาสใน พ.ศ.2448 แล้วแต่ซากทัศนะทาสก็ยังตกค้างอยู่ในชนบางหมู่บางเหล่า อันที่จริงก่อนประกาศยกเลิกระบบทาส พระองค์ก็ได้มีประกาศยกเลิกธรรมเนียมทาสและศักดินามาก่อนแล้ว เมื่อพระองค์ขึ้นทรงราชย์ได้เพียง 5 ปี คือ ในจุลศักราช 1235 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2416 มีความดั่งต่อไปนี้

"ศุภมัศดุ จุลศักราช 1235 กุกฏสังวัจฉระกะติกมาศกฤษณปักษพาระสีดิถีรวิวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์บดินทรเทพยมหามงกุฎบุรุศรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตรวรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ์ราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมหัยสวริยพิมาน โดยสฐานอุตราภิมุข พระบรมวงศานุวงศ์แลท่านเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือนเฝ้าพร้อมกันโดยลำดับ จึ่งมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ทรงประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์แลข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยให้ทราบทั่วกันว่า ตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาก็ตั้งพระราชหฤทัยที่จะทำนุบำรุงพระราชอาณาจักร ให้มีความสุขความเจริญแก่พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งสมณชีพราหมณ์ประชาราษฎรทั้งปวงทั่วไป การสิ่งไรที่เป็นการกดขี่แก่กันให้ได้ความยากลำบากนั้น ทรงพระดำริห์จะไม่ให้มีแก่ชนทั้งหลายในพระราชาอาณาจักรต่อไป ด้วยได้ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าในมหาประเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นมหานครอันใหญ่ในทิศตะวันตกในประเทศอาเซียนี้ ฝ่าย

ตะวันออกคือประเทศจีน ประเทศญวน ประเทศญี่ปุ่น และฝ่ายตะวันตกคืออินเดียและประเทศที่ใช้การกดขี่ให้ผู้น้อยหมอบคลานกราบไหว้ต่อเจ้านายและผู้มีบันดาศักดิ์ที่เหมือนกับธรรมเนียมในประเทศสยามนั้น บัดนี้ประเทศเหล่านั้นก็ได้เลิกเปลี่ยนธรรมเนียมนั้นหมดทุกประเทศด้วยกันแล้ว การที่เขาได้พร้อมกันเลิกเปลี่ยนธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้นั้น ก็เพราะเพื่อจะให้เห็นความดีที่จะไม่มีการกดขี่แก่กันในบ้านเมืองนั้นอีกต่อไป ประเทศใด เมืองใด ที่ได้ยกธรรมเนียมที่เป็นการกดขี่ซึ่งกันและกัน ประเทศนั้นเมืองนั้นก็เห็นว่ามีแต่ความเจริญมาทุก ๆ เมืองโดยมาก ก็ในประเทศสยามนี้ธรรมเนียมบ้านเมืองที่เป็นการกดขี่แก่กัน อันไม่ต้องด้วยยุติธรรมนั้นก็ยังมีอยู่อีกหลายอย่างหลายประการ จะต้องคิดลดหย่อนผ่อนเปลี่ยนเสียบ้าง แต่การที่จะจัดผลัดเปลี่ยนธรรมเนียมจะให้แล้วไปในครั้งเดียวคราวเดียวนั้นไม่ได้ จะต้องค่อยคิดเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่ควรแก่กาลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ บ้านเมืองจึงจะได้มีความเจริญสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป แลธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้ในประเทศสยามนี้เห็นว่าเป็นการกดขี่แก่กันแข็งแรงนัก ผู้น้อยที่ต้องหมอบคลานนั้นได้ความเหน็ดเหนื่อยลำบาก เพราะจะให้ยศแก่ท่านผู้ใหญ่ ก็การทำยศที่ให้คนหมอบคลานกราบไหว้นี้ไม่ทรงเห็นว่ามีประโยชน์แก่บ้านเมืองแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย ผู้น้อยที่ต้องมาหมอบคลานกราบไหว้ให้ยศต่อท่านผู้ที่เป็นใหญ่นั้น ก็ต้องทนลำบากอยู่จนสิ้นวาระของตนแล้วจึงจะได้ออกมาพ้นท่านผู้ที่เป็นใหญ่ธรรมเนียมอันนี้แลเห็นว่าเป็นต้นแห่งการที่เป็นการกดขี่แก่กันทั้งปวง เพราะฉะนั้นจึงจะต้องละพระราชประเพณีเดิมที่ถือว่าหมอบคลานเป็นการเคารพอย่างยิ่งในประเทศสยามนี้เสีย ด้วยทรงพระมหากรุณาที่จะให้ท่านทั้งหลายได้ความสุข ไม่ต้องทนยากลำบากหมอบคลานเหมือนอย่างแต่ก่อน แลธรรมเนียมที่หมอบคลานนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นยืนเป็นเดิน ธรรมเนียมที่ถวายบังคมแลกราบไหว้นั้น ให้เปลี่ยนอิริยาบถเป็นกัมศีรษะ ธรรมเนียมที่ยืนที่เดินแลกัมศีรษะนี้ใช้ได้เหมือนกับธรรมเนียมที่หมอบคลานถวายบังคมแลกราบไหว้ บางทีท่านผู้ที่มีบันดาศักดิ์ซึ่งชอบธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้ตามเดิมเห็นว่าดีนั้นจะมีความสงสัยจนเท่ห์ว่า การที่เปลี่ยนธรรมเนียมหมอบคลานให้ยืนให้เดินจะเป็นการเจริญแก่บ้านเมืองด้วยเหตุไร ก็พึงรู้ว่าการที่เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่ เลิกหมอบคลานให้ยืนให้เดินนั้น เพราะจะเห็นเป็นแน่ว่าจะไม่มีการกดขี่แก่กันในการที่ไม่เป็นยุติธรรมอีกต่อไป เมืองใดประเทศใดผู้ที่เป็นใหญ่มิได้ทำการกดขี่แก่ผู้น้อย เมืองนั้นประเทศนั้นก็คงมีความเจริญเป็นแน่ ตั้งแต่นี้สืบไปพระบรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งจะเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระที่นั่งแลที่เสด็จออกแห่งหนึ่งแห่งใด จงประพฤติตามพระราชบัญญัติที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดไว้เป็นข้อบัญญัติสำหรับข้าราชการต่อไปจงทุกข้อทุกประการ จึงได้โปรดเกล้าฯให้ท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงษพิสุทธมหาบุรุศย์รัตนโนดมผู้สำเร็จราชการแผ่นดินตั้งเป็นข้อพระราชบัญญัติไว้สำหรับแผ่นดินต่อไปดังนี้"

พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระอาจารย์กฎหมายสยามได้ทรงสั่งสอนตามพระราชประสงค์ของพระราชบิดา ครั้นต่อมา *ภายหลังรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 โดยความเกื้อกูลสนับสนุนจากซากทัศนะทาสและศักดินาแล้ว รัฐบาลที่ตั้งขึ้นหลายชุด ต่อมาได้ทำการฟื้นขนบธรรมเนียมทาสที่เลิกแล้วนั้นขึ้นมาอีก* ดังปรากฏในภาพจากนิตยสารหนังสือพิมพ์ นิสิตนักศึกษานักเรียนก็ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมนั้น ซึ่งท่านย่อมทราบแล้ว คำพิพากษาฎีกาบางฉบับก็มีผู้พิพากษาบางนายได้ตัดสินคดีโดยอาศัยประเพณีเก่าเป็นข้ออ้างลงโทษผู้ต้องหา ผมจึงคิดว่าถ้ารัชกาลที่ 5 มีญาณวิถี และโดยเฉพาะกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์เห็นการฟื้นขนบธรรมเนียมประเพณีทาส อันเป็นการขัดพระราชประสงค์และขัดต่อเจตนารมณ์ทางกฎหมายแล้ว พระองค์จะทรงมีความรู้สึกอย่างไร

ข. แม้ในประเทศจีนใหม่ปัจจุบัน ที่เข้าสู่ระบบสังคมนิยมเบื้องต้นแล้ว ท่านก็จะได้ทราบข่าวที่ปรากฏจากเอกสารของสาธารณรัฐแห่งราษฎรจีนเองว่า เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการรณรงค์ต่อต้านซากทัศนะ *"ขงจื๊อ"* อันเป็นซากทัศนะศักดินา (ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ขงจื๊อคิดขึ้นในสมัยโบราณ ขณะที่ประเทศจีนยังมีระบบทาสผสมกับระบบศักดินา) แม้ว่า *"หลินเปียว"* ตัวแทนซากทัศนะนี้จะตายไปแล้ว แต่เขาก็ยังมีลูกสมุนตกค้างอยู่ซึ่งทำการเผยแพร่ในประเทศจีน และในบางประเทศอื่นที่เคยมีบุคคลโฆษณาสรรเสริญหลินเปียวอยู่พักหนึ่ง แม้ในปารีสท่านอาจสังเกตว่า เมื่อข่าวสารบางกระแสแจ้งว่าหลินเปียวขึ้นเครื่องบินหนีจากประเทศจีนแล้วเกิดอุบัติเหตุเครื่องบินตกทำให้หลินเปียวกับพวกตายนั้น ผู้สดุดีหลินเปียวก็คัดค้านข่าวนั้นว่าไม่จริง เพราะลุ่มหลงทัศนะศักดินาของหลินเปียวอย่างหลับหูหลับตา

ก่อนนั้นขึ้นไปการอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมของชนชั้นผู้ไร้สมบัติจีน ได้ทำการต่อสู้บุคคลที่มีซากทัศนะศักดินาและซากความคิดนายทุนที่แทรกตัวเข้ามาอยู่ในพรรคฯ อาทิ หลิวเซ่าฉี อดีตรองหัวหน้าพรรคฯ, เปิงเชิง อดีตนายกเทศมนตรีปักกิ่ง, ลิ่วนิ่งอี้ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการจีนเพื่อสันติภาพโลก และอดีตกรรมการสันติภาพโลก (WPC) ฯลฯ และได้ฟื้นการรณรงค์ต่อต้านหลีลี่ซาน อดีตหัวหน้าพรรคฯ ระหว่าง ค.ศ.1928-1930 (ก่อนหวังหมิง และก่อนเหมาเจ๋อตุงเป็นหัวหน้า

พรรคใน ค.ศ.1935) บทความของบุคคลเหล่านี้เคยมีผู้แปลเป็นภาษาอื่นในบางประเทศ

เมื่อกล่าวถึงแนวทางทุนนิยมของหลิวเซ่าฉีย่อมหมายถึงทัศนะนายทุนศักดินาด้วยซึ่งแสดงออกถึงการผูกขาดอภิวัฒน์และการอวดอ้างคุณภาพแห่งพวกของตนโดยเฉพาะ ประดุจพ่อค้าที่ชอบการผูกขาดและโฆษณาสินค้า หลิวเซ่าฉีเคยสอนสานุศิษย์ว่า "ชาวคอมมิวนิสต์เป็นผู้ที่ได้รับการหล่อหลอมเป็นพิเศษ" ซึ่งผิดจากคำสอนของมาร์กซ์เลนินที่สอนว่า *ซากทัศนะของบุคคลที่เกิดมาในสังคมเก่ายังไม่หมดไปง่าย ๆ จึงจำต้องทำการสำรวจตนเป็นเนืองนิตย์ เพื่อแก้ไขขจัดซากเก่าที่คอยฟื้นอยู่เสมอ* หนังสือที่หลิวเซ่าฉีเขียนไว้ให้ชื่อว่า "จะเป็นคอมมิวนิสต์ที่ดีได้อย่างไร (HOW TO BE A GOOD COMMUNIST) นั้นมีซากทัศนะศักดินาและซากนายทุนศักดินาและนายทุนสมัยใหม่เจือปนอยู่มาก ฉะนั้นการอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมของชนชั้นผู้ไร้สมบัติจีนจึงจะจัดทำขึ้นใหม่อีกเล่มหนึ่ง ให้ชื่อว่า "จะเป็นคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงได้อย่างไร" (How to be a real Communist) ส่วนหลีลี่ซาน อดีตหัวหน้าพรรคฯ นั้นแนวทางของเขาเรียกว่า "เอียงซ้ายจัด" แต่ก็ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งซากทัศนะศักดินา (ดูหมายเหตุท้ายบทความนี้)

2.8 เมื่อระบบทาสในยุโรปตะวันตก ได้เสื่อมลงในปลายสมัยอาณาจักรโรมันโดยระบบศักดินาได้พัฒนาขึ้นมาแทนที่แล้ว แต่ซากทัศนะทาสยังคงเหลืออยู่ในระบบศักดินาเป็นเวลาช้านานหลายศตวรรษ

ต่อมาในปลายสมัยยุคกลางของยุโรปตะวันตก คือ เมื่อประมาณคริสตวรรษที่ 13 (ประมาณ 700 ปีมาแล้ว) ได้มีบุคคลจำพวกที่ออกสำเนียงตามภาษาฝรั่งเศสว่า *"บูรชัวส์"* เขียนเป็นอักษรฝรั่งเศสว่า *"BOURGEOIS"* คือ พ่อค้าและผู้ประกอบหัตถกรรมที่อยู่ในย่านตลาดการค้า ซึ่งเรียกว่า *"บูรก์"* เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า *"BOURG"* คำนี้เทียบได้กับคำไทยว่า *"บุรี"* ฉะนั้น *"บูรชัวส์"* เทียบได้กับคำไทยว่า *"ชาวบุรี"* ได้เป็นผู้เริ่มแรกในการจัดตั้งเป็นขบวนการต่อต้านเผด็จการศักดินาซึ่งปกครองท้องที่ ชาวบุรีได้รวมกำลังกันเป็นองค์การร่วมที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า *"กอมมูน" (COMMUNE)* ซึ่งแผลงมาจากคำลาติน *"COMMUNIS"* อันเป็นองค์การที่ชาวบุรีผนึกกำลังกันเพื่อป้องกันผลประโยชน์ของตน และต่อสู้เจ้าศักดินาท้องที่เพื่อมีอิสระในการปกครองท้องที่ของตนเอง ออกต่างหากจากเผด็จการของเจ้าศักดินา

ท้องที่ แต่ยังยอมขึ้นตรงต่อพระราชาธิบดีซึ่งเป็นประมุขสูงสุดของรัฐ การต่อสู้นั้นใช้วิธีทัดทานดื้อด้านไม่ยอมอ่อนข้อให้เจ้าศักดินาท้องที่ การต่อสู้ได้ใช้เวลายาวนาน ชาวบุรีจึงได้รับสัมปทานจากพระราชาธิบดีให้มีสิทธิปกครองท้องถิ่นของตนเองอันเป็นประวัติระบบเทศบาลในฝรั่งเศสและในหลายประเทศของยุโรปตะวันตก

ชาวบุรีก็หมดสภาพเป็นข้าไพร่ของเจ้าศักดินาแห่งท้องที่โดยพระราชาธิบดีรับรองให้มีฐานันดรที่ 3 ของสังคม คือเป็นฐานันดรถัดลงมาจากขุนนางบรรพชิตและขุนนางฆราวาสคือมีสภาพเป็นชนชั้นกลางระหว่างฐานันดรสูงกับผู้ไร้สมบัติ (PROLETARIAT) ซึ่งยังคงมีฐานะเป็นข้าไพร่ของเจ้าศักดินาท้องถิ่น กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ *ชาวบุรีมีฐานะเป็นนายทุนขั้นกลาง ต่อมาชาวบุรีได้พัฒนาเครื่องมือหัตถกรรมให้มีสมรรถภาพดีขึ้นตามลำดับ ได้ขยายการค้ากว้างขวางขึ้น สะสมสมบัติเป็นทุนได้มากขึ้น และเมื่อได้เกิดมีผู้ประดิษฐ์เครื่องมือใช้พลังไอน้ำในปลายคริสตศตวรรษที่ 18 ชาวบุรีก็อาศัยทุนอันเป็นสมบัติที่สะสมไว้นั้นเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมและวิสาหกิจสมัยใหม่ สภาพของชาวบุรีซึ่งเดิมเป็นเพียงนายทุนขั้นกลางจึงได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเป็นนายทุนใหญ่สมัยใหม่*

แม้สภาพของชาวบุรีหรือบูรชัวส์ได้เปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว ซึ่งในภาษาสามัญยังหมายถึงคนชั้นกลางก็ดี แต่ในตำราวิทยาศาสตร์สังคมก็ยังคงเรียกนายทุนสมัยใหม่ตามศัพท์เดิมว่า *"บูรชัวส์"* และชนชั้นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ว่า *"บูรชัวซี" (BOURGEOISIE)* ตำราวิทยาศาสตร์สังคมที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมันก็ใช้วิธีทับศัพท์คำฝรั่งเศสดังกล่าวนั้น เพื่อเรียกชนชั้นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ซึ่งมีความเฉพาะในทางวิทยาศาสตร์สังคม เองเกลส์ได้ทำฟุตโน้ตอธิบายความหมายของคำนี้ว่า

"บูรชัวซี (BOURGEOISIE) หมายถึงชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิตของสังคมและเป็นนายจ้างของแรงงาน"

เพื่อกระจ่างแจ้งยิ่งขึ้น ขอให้ท่านศึกษาประวัติลัทธิเศรษฐกิจเบื้องต้น ท่านก็จะพบว่าระบบทุนสมัยใหม่ได้ก่อตัวจาก *"ระบบทุนพาณิชย์" (CAPITALISME COMMERCIALE)* แล้ว *"ระบบทุนการคลัง" (CAPITALISME FINANCIER)* แล้วก็มาถึง *"ระบบทุนอุตสาหกรรม" (CAPITALISME INDUSTRIEL)*

ส่วนชนชั้นผู้มีทุนน้อยมีชื่อเรียกว่า *"เปอติเตอะ บูรชัวซี" (PETITE BOURGEOISIE)* และนายทุนชั้นกลางมีชื่อเรียกว่า *"มัวแยนน์ บูรชัวซี" (MOYENNE BOURGEOISIE)*

ฉะนั้น ผมจึงได้กล่าวไว้ในหนังสือ "ว่าด้วยความเป็นอนิจจังของสังคม" ว่า *"บูรชัวซี" ไม่ใช่ชนชั้น "กระฎุมพี" หากเป็นชนชั้นเศรษฐีสมัยใหม่ ซึ่งผมถ่ายทอดเป็นศัพท์ไทยใหม่ว่า "เจ้าสมบัติ"*

เมื่อชนชั้นเจ้าสมบัติได้เป็นเจ้าของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ใช้เครื่องจักรกลสลับซับซ้อนมากขึ้น จำต้องใช้คนงานที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องจักรกล เพราะถ้าจะใช้ข้าไพร่ที่ชินต่อการใช้เครื่องมือหัตถกรรมตามระบบศักดินาก็ไม่สามารถที่จะทำให้ชนชั้นเจ้าสมบัติได้ผลผลิตอันเป็นกำไรได้มากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้คนงานได้มีเสรีภาพขึ้นกว่าข้าไพร่

ท่านที่ใช้สามัญสำนึกย่อมทราบได้ว่าชนชั้นเจ้าสมบัตินั้นเป็นคนจำนวนน้อยในสังคม ฉะนั้นแม้ชนชั้นเจ้าสมบัติเห็นความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบศักดินามาเป็นระบบประชาธิปไตย แต่โดยลำพังชนชั้นนั้นก็ย่อมไม่เป็นพลังเพียงพอ คือ จำต้องอาศัยข้าไพร่ตามระบบศักดินาที่เป็นคนจำนวนส่วนข้างมากของสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะทำให้ข้าไพร่เกิดมีสำนึกในชนชั้น ข้าไพร่ของตนที่ถูกกดขี่ข่มเหงจากระบบศักดินา และให้เกิดจิตสำนึกในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษยชาติของตนที่จะต้องมีความเสมอภาคกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม และมีสิทธิเสรีภาพคือ สิทธิประชาธิปไตย ในการนั้นบทความของนักปรัชญาหลายคนในปลายคริสตศตวรรษที่ 17 อาทิ *"ฮอบบส์" (HOBBS), "ล็อกค์" (LOCKE)*, และในคริสตศตวรรษที่ 18 อาทิ *มองเตสกิเออ (MONTESQUIEU), ดิเดอโรต์ (DIDEROT) วอลแตร์ VOATAIRE) จ.-จ.รูสโซ (J. J. ROUSSEAU)* ได้มีอิทธิพลที่ทำให้ราษฎรจำนวนไม่น้อยเกิดจิตสำนึกที่ต้องการความเสมอภาคกับเพื่อนมนุษย์ในสังคมและสิทธิเสรีภาพ นักปรัชญาเหล่านี้ไม่ใช่เป็นนายทุนมั่งมีมีเงินมหาศาล ท่านแสดงทัศนะเพื่อประชาธิปไตยของราษฎร มิใช่เพื่อชนชั้นเจ้าสมบัติโดยเฉพาะ

ชนชั้นเจ้าสมบัติจึงร่วมกับราษฎรที่มีทัศนะประชาธิปไตยทำการต่อต้านเผด็จการศักดินา เพื่อเปลี่ยนมาเป็นระบบประชาธิปไตย เจ้าศักดินาของประเทศใดยอมเปลี่ยน

แปลงโดยสันติวิธี การอภิวัฒน์โดยใช้กำลังอาวุธก็มิได้เกิดขึ้น แต่เจ้าศักดินาใดดื้อดึงเกาะแน่นอยู่ตามระบบเผด็จการศักดินาของตน การอภิวัฒน์โดยใช้กำลังอาวุธจึงเกิดขึ้น อาทิการอภิวัฒน์ฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789

2.9 การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสครั้งกระนั้นที่ได้ก่อระบบประชาธิปไตยขึ้น ได้ส่งผลสะท้อนไปยังพลเมืองส่วนมากของหลายประเทศในยุโรปที่ตื่นตัว โดยการต่อต้านระบบเผด็จการศักดินาที่แสดงออกเป็นรูปธรรมหลายประการ อาทิ ได้ประกาศปฏิญญา ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและของพลเมือง ฉบับ ค.ศ. 1789 ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพและเสมอภาคแก่พลเมืองทางนิตินัย

รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ขบวนการประชาธิปไตยของฝรั่งเศสประกาศขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1791 นั้น ได้เปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป แต่ใน ค.ศ. 1792 พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ได้แอบขอร้องให้จักรพรรดิออสเตรียส่งกองทัพมาช่วยตนเป็นเหตุให้เกิดสงครามระหว่างฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่งกับออสเตรียซึ่งมีปรุซเซียเป็นพันธมิตรอีกฝ่ายหนึ่ง ราษฎรกรุงปารีสจึงเรียกร้องให้สภาผู้แทนราษฎรปลดพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์ ครั้นแล้วจึงได้ประกาศสาธารณรัฐฝรั่งเศสขึ้น เมื่อวันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1792 แล้วต่อมาสภาผู้แทนราษฎรจึงได้พิจารณาคดีว่า หลุยส์ที่ 16 มีความผิดฐานทรยศต่อชาติ ต้องโทษประหารชีวิตเมื่อวันที่ 21 มกราคม ค.ศ. 1793 ครั้นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ถูกประหารชีวิตแล้ว พระราชาธิบดีอังกฤษ, สเปญ, โปรตุเกส, ฮอลแลนด์, เนเปิลส์, ปรุสเซีย, ออสเตรีย จึงรวมกันเป็นพันธมิตรยกกองทัพมาประชิดประเทศฝรั่งเศส เพื่อแทรกแซงกิจการภายใน

รัฐบาลอภิวัฒน์ฝรั่งเศสได้ระดมพลเมืองเป็นทหารเพื่อต่อสู้ป้องกันปิตุภูมิ แต่โดยที่ไม่มีนายทหารของฝ่ายอภิวัฒน์เพียงพอจึงจำต้องใช้นายทหารที่เคยมาจากระบบเก่า รัฐบาล อภิวัฒน์จึงคิดวิธีให้มี *"กรรมการราษฎร" (COMMISSAIRE DU PEUPLE)* เป็นผู้นำทางการเมืองประจำกองทัพซึ่งผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารต้องเชื่อฟัง

(ต่อมาเมื่อรุสเซียได้มีการอภิวัฒน์ตุลาคม 1917 แล้ว ก็ได้นำวิธีการราษฎรของการอภิวัฒน์ฝรั่งเศสนั้นไปประยุกต์แก่กองทัพโซเวียต ซึ่งหลายประเทศในค่าย

สังคมนิยมก็ได้เอาตัวอย่างนั้นเช่นกัน)

การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ที่สถาปนาระบบประชาธิปไตยขึ้นนั้นมิเพียงมีผลสะท้อนไปยังหลายประเทศในยุโรปตะวันตกเท่านั้น หากต่อมามีผลสะท้อนไปยังยุโรปตะวันออก รวมทั้งรุสเซียและในเอเซียด้วย ท่านที่ศึกษาประวัติศาสตร์ ย่อมทราบถึงสาระสำคัญที่นักอภิวัฒน์รุสเซียและเอเซียได้รับอิทธิพลจากการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยนั้น แม้แต่เรื่องที่ดูเหมือนผิวเผินเช่นเพลงอภิวัฒน์ฝรั่งเศสก็ปรากฏว่าพรรคสังคมประชาธิปไตยรุสเซียในขณะที่ยังมิได้แตกแยกออกเป็นบอลเชวิค กับแมนเชวิคนั้นก็ใช้ทำนองเพลง "มาเซยเยส" อันเป็นเพลงอภิวัฒน์ฝรั่งเศส (ต่อมาเป็นเพลงชาติของฝรั่งเศส) นั้นเป็นเพลงอภิวัฒน์รุสเซียโดยเปลี่ยนเนื้อร้องเป็นคำรุสเซีย ต่อมาการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยฝรั่งเศสก็มีผลสะท้อนไปยังเอเซียและอีกหลายประเทศในโลก โดยเฉพาะประเทศจีนนั้น ก่อนที่นาย "เนี่ยเอ๋อ" แต่งเพลงอภิวัฒน์ของจีนขึ้นโดยเฉพาะนั้น คนงานอภิวัฒน์จีนก็ใช้ทำนองเพลง "มาเซยเยส" ของฝรั่งเศสเป็นเพลงอภิวัฒน์ของคนงานจีนแต่เปลี่ยนเนื้อร้องเป็นคำจีน

2.10 ในการวิเคราะห์ขบวนการอภิวัฒน์ใด ๆ นั้นควรพิจารณาจำแนกส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบขบวนการนั้นประดุจทำการวิจัย "กายวิภาค" ของขบวนการอภิวัฒน์นั้น ๆ อันเป็นวิธีวิทยาศาสตร์แห่งการวิเคราะห์สภาพทั้งหลาย รวมทั้งสังคมของมนุษย์ด้วย ดังนั้นนักวิทยาศาสตร์สังคมในโบราณก็ดี ในสมัยปัจจุบันก็ดี จึงได้สั่งสอนให้ผู้ที่จะทำการวิเคราะห์ตั้งทัศนะโดยปราศจากคติอุปทาน (PRECONCEIVED IDEA) เพราะถ้าผู้ใดตั้งทัศนะอุปทานมาก่อนก็จะมองเห็นคนอื่นที่เป็นมิตรให้เป็นศัตรูไปทั้งหมด ผู้นั้นก็จะไม่รู้ว่าใครเป็นศัตรูและเป็นมิตร การต่อต้านเผด็จการก็ไม่มีทางสำเร็จได้ โดยเฉพาะขบวนการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 นั้น เราอาจจำแนกส่วนต่าง ๆ ออกเป็นหลายจำพวกดังต่อไปนี้

ก. จำพวกที่ 1 ได้แก่นักอภิวัฒน์ที่ต้องการประชาธิปไตยสมบูรณ์ ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย คือ *"บาเบิฟ"* เกิด ค.ศ. 1760 (ก่อนมาร์กซเกิด 58 ปี) เมื่อก่อนอภิวัฒน์ 1789 บาเบิฟทำงานเป็นเสมียนของเจ้าที่ดินมีหน้าที่เร่งรัดให้ชาวนาเสียค่าเช่านาให้เจ้าที่ดินแต่โดยที่ท่านผู้นี้เห็นความไม่เป็นธรรมของระบบศักดินา ท่านจึงเข้าร่วมขบวนการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยนั้น บาเบิฟได้ชี้ให้เห็นว่า *ประชาธิปไตยทาง*

*การเมืองโดยนิตินัยเท่านั้นไม่ใช่ประชาธิปไตยแท้จริง เพราะในทางพฤตินัย ผู้ใดมีทุนมากก็สามารถใช้สิทธิประชาธิปไตยได้มากกว่าคนมีทุนน้อยและผู้ไร้สมบัติยากจน*ท่านเห็นว่า *ประชาธิปไตยจะสมบูรณ์ก็ต้องให้ปวงชนมีความเสมอภาคกันในทางปฏิบัติ ในการนั้นถึจักต้องให้ปัจจัยการผลิตทั้งหลายเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของสังคม* เพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ ท่านจึงได้จัดตั้งสมาคมที่เรียกว่า *"สมาคมของผู้เสมอภาค" (SOCIETE DES EGAUX)* เตรียมทำการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาล ซึ่งขณะนั้นบริหารโดย *"คณะอำนวยการ" (DIRECTOIRE)* รัฐบาลจึงจับตัวบาเบิพขึ้นศาลตัดสินประหารชีวิตฐานเตรียมการโค่นล้มรัฐบาลโดยใช้กำลังอาวุธ เมื่อ ค.ศ. 1797 แต่คนงานฝรั่งเศสส่วนหนึ่งก็ได้โฆษณาลัทธิของบาเบิพโดยสันติวิธีได้ต่อ ๆ มา (ในสมัยต่อมาเทศบาลกรุงปารีสได้ตั้งชื่อถนนหนึ่งว่า "บาเบิพ" เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้นี้ สถานีรถไฟใต้ดินจากโทรกาเดโรไปยังเอตวลก็มีชื่อว่า "บาเบิพ")

ข. จำพวกที่ 2 ได้แก่พวกที่ต้องการให้ประชาธิปไตยคงอยู่ในรูปประชาธิปไตยของชนชั้นเจ้าสมบัติ โดยกำหนดเงื่อนไขไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1791 ว่าพลเมืองจะต้องมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนได้ก็เฉพาะผู้ที่เสียภาษีอากรทางตรง (CONTRIBUTION DIRECTE) เป็นอัตราเท่ากับค่าแรงงาน 3 วันเป็นอย่างน้อย ในทางปฏิบัติผู้เสียภาษีอากร ทางตรงคือผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้ครองอสังหาริมทรัพย์คือได้แก่นายทุนน้อยขึ้นไป ส่วนคนงานและผู้ไร้สมบัติแม้เสียภาษีอากรทางอ้อมก็ไม่อยู่ในข่ายแห่งการมีสิทธิ วิธีออกเสียงชนิดนี้ภาษากฎหมายของวิชารัฐธรรมนูญเรียกว่า "SUFFRAGE CENSITAIRE" คำว่า "SUFFRAGE" แปลว่าการออกเสียง คำว่า "CENSITAIRE" แปลว่าผู้เสียส่วยให้แก่เจ้าศักดินา, วิธีออกเสียงชนิดนี้จึงถ่ายทอดเป็นภาษาไทยได้ว่า *"วิธีออกเสียงแบบคนส่วย"* จึงแสดงว่า *"เจ้าสมบัติจำพวกประชาธิปไตยชนิดนี้มีซากทัศนะศักดินาหลายคนในจำพวกนี้ ได้ร่วมกับบุคคลที่ไม่ใช่เจ้าสมบัติ แต่มีซากทัศนะศักดินาตกค้างอยู่สนับสนุนเกื้อกูลให้ระบบเผด็จการศักดินาฟื้นคืนมาอีก* ดั่งที่ผมจะกล่าวในข้อ ง.

ค. จำพวกที่ 3 ได้แก่ผู้ต้องการให้พลเมืองชายมีสิทธิออกเสียงได้โดยทั่วไป (SUFFRAGE UNIVERSEL) และสำเร็จได้โดยรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับ 1793

ง. *จำพวกที่ 4* ได้แก่ผู้ที่มีซากทัศนะระบบทุนศักดินา (FEUDAL CAPITALISM) ซึ่งขัดขวางมิให้ประชาธิปไตยดำเนินก้าวหน้าไปสู่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ พวกนี้เกื้อกูลให้ระบบเผด็จการศักดินาฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกหลายครั้ง ซึ่งเป็นผลให้พวกนายทุนชนิดนี้เป็นเจ้าสมบัติใหญ่สมัยร่ำรวยยิ่งขึ้นอีก อาทิ

(1) ใน ค.ศ. 1799 นายพลนโปเลียน โบนาปาร์ต ได้อาศัยกำลังทหารของตน และโดยความสนับสนุนของผู้แทนราษฎร แล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ โดยมีสภาพต่าง ๆ แต่งตั้งโดยคณะอภิมุขรัฐเรียกว่า *"กงสุลาต์" (CONSULAT)* ตามเยี่ยงโรมัน คณะนั้นประกอบด้วยกงสุล 3 คน อยู่ในตำแหน่ง 10 ปี นายพลโบนาปาร์ตเป็นกงสุลคนที่ 1 ซึ่งรวบอำนาจรัฐไว้ในมือของตนเอง ขั้นต่อไปก็เอาอย่างผู้เผด็จการโรมันคือตนเป็นกงสุลแต่ผู้เดียว แล้วสภาที่ตนตั้งขึ้นจากซากทัศนะศักดินาได้สนับสนุนให้เป็นกงสุลตลอดชีวิต ต่อมาสภาชนิดนั้นได้สนับสนุนให้เป็นกงสุลตลอดชีวิตที่มีสิทธิแต่งตั้งบุคคลที่จะเป็นกงสุลคนต่อไปได้ ซึ่งเท่ากับเป็นจักรพรรดินั่นเอง ครั้นแล้วก็ไม่เป็นการยากที่สภาชนิดนั้นได้ลงมติเปลี่ยนชื่อตำแหน่งกงสุลที่มีสิทธิอย่างจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า "นโปเลียนที่ 1" แม้จะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ตั้งสภาต่าง ๆ ไว้ แต่นโปเลียนที่ 1 ก็เรียกประชุมนาน ๆ ครั้งหนึ่ง โดยทรงปกครองประเทศฝรั่งเศสอย่างระบบเผด็จการส่วนพระองค์เรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า (DICTATURE PERSONNELLE"

นโปเลียนมิได้หยุดยั้งสงครามป้องกันปิตุภูมิเท่านั้น หากทำสงครามรุกรานประเทศอื่น ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง พลเมืองฝรั่งเศสต้องถูกเกณฑ์เป็นทหารซึ่งล้มตายบาดเจ็บจำนวนมาก ส่วนเจ้าสมบัติจำนวนหนึ่งก็พากันร่ำรวยในการขายอาวุธยุทธภัณฑ์และการให้รัฐบาลกู้ยืมเงิน เจ้าสมบัติจำพวกนี้ก็พัฒนาเป็นนายทุนอุตสาหกรรมและนายธนาคารใหญ่ยิ่งขึ้น

(2) ใน ค.ศ. 1814 นโปเลียนนำทัพฝรั่งเศสพ่ายแพ้แก่ประเทศพันธมิตรสมัยนั้น จึงต้องสละราชสมบัติครั้งแรกไปอยู่ที่เกาะเอลบา เจ้าฟ้าซึ่งเป็นท่านเจ้าเขตแห่งโปรวองซ์ (COMTEDE PROVENGE) แห่งราชวงศ์บูร์บองสายเชษฐา (BRANCHE AINEE) หรือ LEGITIMISTE ได้รับความสนับสนุนจากประเทศพันธมิตร และเจ้าสมบัติใหญ่ซากทัศนะศักดินาขึ้นครองราชทรงพระนามว่า "หลุยส์ที่ 18" ต่อมานโปเลียนกลับมาจากเกาะเอลบามาขึ้นครองราชย์อีก หลุยส์ที่ 18 ต้องเสด็จ

หนีไป ต่อมานโปเลียนแพ้ในการรบที่วอเตอร์ลูว์ แล้วต้องสละราชสมบัติเป็นครั้งที่ 2 ถูกอังกฤษจับไปขังไว้ที่เกาะเซ็นต์ฮีเลนา ครั้นแล้วหลุยส์ที่ 18 จึงกลับมาทรงราชย์อีก จนสวรรคตใน ค.ศ. 1824 เจ้าฟ้าซึ่งเป็นท่านเจ้าเขต อาร์ตัวส์ (COMTE D' ARTOIS) แห่งราชวงศ์บูร์บองสายเชษฐาขึ้นครองราชย์ ต่อไปทรงพระนามว่า "ชาร์ลที่ 10" พระองค์ได้ฟื้นระบบเผด็จการศักดินาขึ้นมาเต็มที่ ทรงตัดสิทธิเสรีภาพของราษฎรหลายอย่าง นักประชาธิปไตยที่ไม่ใช่เจ้าสมบัติได้ร่วมกับราษฎรทำการต่อต้านระบบเผด็จการศักดินาของราชวงศ์บูร์บองสายเชษฐา

(3) ใน ค.ศ. 1830 ฝ่ายเจ้าสมบัตินายธนาคารใหญ่ อาทิ "ลาฟิตต์" และ "รอธไชลด์" เห็นว่าถ้าปล่อยให้ขบวนการประชาธิปไตยของราษฎรขยายตัวต่อไประบบเผด็จการศักดินาของราชวงศ์บูรบองสายเชษฐาจะต้องล้มแล้วจะนำไปสู่การทำลายระบบทุนของตนด้วย ดังนั้นจึงได้สมคบกับเจ้าฟ้าหลุยส์ฟิลิปป์แห่งราชวงศ์บูร์บองสายอนุชา (BRANCHE CADETTE) ทำการโค่นล้มพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 10 แห่งสายเชษฐาแล้ว เจ้าฟ้าหลุยฟิลิปป์ขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า หลุยส์ฟิลิปป์ที่ 1 พระองค์ได้สถาปนาระบบการปกครองผสมระหว่างเผด็จการศักดินากับนายธนาคารใหญ่

เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ นิตยสารฝรั่งเศสชื่อ "ปารีส แมตช์" ได้นำประวัติของตระกูล "รอธไชลด์" (ROTHCHILD) มหาเศรษฐีเจ้าของธนาคารใหญ่ในสากลที่ลือนามมาช้านานเกือบ 200 ปี และสมาชิกแห่งตระกูลนี้หลายคนได้รับฐานันดรศักดิ์จากพระราชาธิบดีหลายประเทศให้มีฐานันดรศักดิ์ เจ้าศักดินาเป็น "บารอง" นั้นได้เคยให้เงินยืมจำนวนหลายล้านแฟรงค์แก่เจ้าฟ้าหลุยส์ฟิลิปป์ในการใช้จ่ายเพื่อร่วมขบวนการล้มพระเจ้าชาร์ลที่ 10 แล้วเจ้าฟ้านั้นขึ้นทรงราชย์ดังกล่าวแล้ว "บารอง" (BARON) คนนั้นจึงเป็นพระสหายใกล้ชิดกับพระเจ้าหลุยส์ฟิลิปป์ (ตรงตามความหมายคำว่า "เศรษฐี" สมัยพุทธกาลที่ถือว่าเศรษฐีเป็นพระสหายของพระราชา) ต่อมาพระเจ้าหลุยส์ฟิลิปป์ต้องสละราชสมบัติใน ค.ศ. 1848 โดยมีการสถาปนาระบบสาธารณรัฐขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ในฝรั่งเศส เจ้าฟ้าหลุยส์นโปเลียน หลานลุงของนโปเลียนที่ 1 ก็ได้ยืมเงินจำนวนหลายล้านแฟรงค์จากบารองรอธไชลด์มาใช้จ่ายในการสมัครเลือกตั้งประธานาธิบดี อันเป็นผลให้เจ้าฟ้าองค์นี้ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี ดำเนินการปกครองเผด็จการส่วนพระองค์อย่างสมเด็จพระเจ้าลุง ครั้น

แล้วก็ทรงกระทำรัฐประหารล้มสาธารณรัฐ สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า นโปเลียนที่ 3 ครองราชย์ต่อมาจนถึง ค.ศ. 1870 จึงต้องสละราชสมบัติ เพราะนำทัพฝรั่งเศสเข้ารบแพ้ปรุซเซียกับพันธมิตร (ต่อมาร่วมกันจัดตั้งเป็นจักรวรรดิเยอรมัน (GERMAN EMPIRE)

2.11 แม้ว่าประชาธิปไตยที่สถาปนาขึ้นในยุโรปตะวันตกสมัยนั้นจะเป็นเพียงประชาธิปไตยทางนิตินัย แต่ปวงชนได้สิทธิประชาธิปไตยในการแสดงความคิดเห็นที่จะให้ประชาธิปไตยสมบูรณ์ขึ้นในทางพฤตินัยด้วย อันสิทธิเช่นนี้ราษฎรไม่เคยมีในสมัยเผด็จการทาสและศักดินา

ดังนั้นต่อจาก *"บาเบิฟ"* จึงได้มีผู้แสดงทัศนะที่จะปรับปรุงให้เป็นธรรมยิ่งขึ้นโดยให้ปัจจัยการผลิต, (ฝ. MOYENS DE PRODUCTION, อ. MEANS OF PRODUCTION) เช่น ที่ดิน, อุตสาหกรรม, วิสาหกิจ, เป็นกรรมสิทธิส่วนรวมของสังคม ซึ่งมนุษย์ในสังคมออกแรงร่วมมือกันในการผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการดำรงชีพตามความเป็นธรรม ในระยะแรก ๆ ก็ยังมิได้มีชื่อเฉพาะว่าลัทธิเช่นว่านั้นมีชื่ออย่างไร โดยเรียกตามชื่อของผู้เป็นเจ้าของลัทธินั้น

ต่อมาใน ค.ศ. 1826 วารสารอังกฤษชื่อ "CO-OPERATION MAGAZINE" ได้เรียกลัทธิเศรษฐกิจจำพวกที่กล่าวนี้เป็นภาษาอังกฤษว่า "SOCIALISM" ครั้นแล้วใน ค.ศ. 1832 วารสารฝรั่งเศสชื่อ "GLOBE" ได้เรียกลัทธิจำพวกที่กล่าวนี้เป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "SOCIALISME" ตั้งแต่นั้นมาก็มีผู้ใช้ศัพท์อังกฤษ และฝรั่งเศสนี้เรียกลัทธิจำพวกดังกล่าวที่เป็นอยู่ในสมัยนั้นและที่จะเป็นไปในสมัยต่อมา และได้ใช้ศัพท์นั้นเรียกย้อนหลังไปถึงลัทธิที่มีผู้คิดขึ้นทำนองโซเชียลิสม์ตั้งแต่สมัยโบราณ-กาลเป็นต้นมา เดิมในประเทศไทยเรียกลัทธิจำพวกที่กล่าวนี้ โดยทับศัพท์ทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสดังกล่าวนั้น แต่ภายหลัง พ.ศ. 2475 จึงมีผู้ถ่ายทอดเป็นศัพท์ไทยว่า *"สังคมนิยม"*

สังคมนิยมมีมากมายหลายชนิด ซึ่งในตำราเกี่ยวกับลัทธิเศรษฐกิจได้ประมาณว่ามีราว 80 ชนิด เราอาจจัดเป็นจำพวกใหญ่ได้ดังต่อไปนี้ คือ จำพวกสังคมนิยมศักดินา (FEUDAL SOCIALISM) จำพวกสังคมนิยมผู้มีทุนน้อย (PETIT - BOURGEOIS SOCIALISM), จำพวกสังคมนิยมจารีตนิยม (CONSERVATIVE SOCIALISM), จำพวกสังคมนิยมเจ้าสมบัติ (BOURGEOIS SOCIALISM)

จำพวกสังคมนิยมเพียงแต่อุดมคติ (UTOPIAN SOCIALISM), จำพวกสังคมนิยม ของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (PROLETARIAN SOCIALISM) จำพวกสังคมนิยมวิทยา-ศาสตร์ (SCIENTIFIC SOCIALISM) จำพวกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (COM-MUNIST SOCIALISM) ฯลฯ

โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสภายหลังที่ บาเบิพตายแล้วนั้น ได้มีลัทธิสังคมนิยมเกิดขึ้นมากมายอันเป็นแหล่งที่นักอภิวัฒน์สังคมจากหลายประเทศได้มาศึกษาอยู่ในปารีส ดังนั้นเลนินจึงได้กล่าวว่าลัทธิมาร์กซเป็นการพัฒนาต่อจากพื้นฐาน 3 ประการ คือปรัชญาแบบฉบับเยอรมัน, เศรษฐกิจวิทยาแบบฉบับอังกฤษ และสังคมนิยมแบบฝรั่งเศสและทฤษฎีอภิวัฒน์แบบฝรั่งเศส เพราะมาร์กซได้มาศึกษาค้นคว้าอยู่ในปารีสชั่วระยะเวลาหนึ่ง และเลนินเองก็เคยมาอยู่ในปารีสเป็นเวลาหลายปี

2.12 ท่านทั้งหลายอาจได้ยินผู้กล่าวอ้างถึง *"ระบบเผด็จการของชนชั้นคนงาน" (DICTATORSHIP OF THE WORKING CLASS) "ระบบเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ" (DICTATORSHIP OF THE PROLETARIAT)* "ระบบเผด็จการของชนชั้นเจ้าสมบัติ" *(BOURGEOIS DICTATORSHIP)*

ก. "โอกึสต์ บลองกี (AUGUSTE BLANQUI) เกิดเมื่อ ค.ศ. 1798 (อายุแก่กว่ามาร์กซ 20 ปี) เคยศึกษาทางนิติศาสตร์และแพทย์ศาสตร์ ได้ประสบพบเห็นความไม่เป็นธรรมทางสังคมฝรั่งเศสต่อคนงานและคนยากจน คือ

ใน ค.ศ. 1830 นายธนาคารซึ่งเป็นเจ้าสมบัติใหญ่ที่มีซากทัศนะศักดินาร่วมมือสนับสนุนเจ้าฟ้าหลุยส์ฟิลิปป์ สายอนุชาแห่งราชวงศ์บูร์บองทำรัฐประหารล้มพระเจ้าชาร์ลที่ 10 แห่งสายเชษฐาสำเร็จแล้ว ได้ขึ้นครองราชย์มีพระนามว่า หลุยส์ฟิลิปป์ที่ 1 นั้น กฎบัตรซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศขึ้นนั้นได้จำกัดจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้น้อยลงโดยวิธีที่วางเงื่อนไขว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงจะต้องเป็นผู้เสียภาษีอากรโดยตรงในอัตราที่สูงขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 1791 และวางเงื่อนไขว่าผู้ที่จะออกเสียงได้ในเขตใดต้องมีภูมิลำเนาในเขตนั้นอย่างน้อย 3 ปี ซึ่งเป็นการกีดกันคนงานจำนวนมากที่จากชนบทเข้ามาทำงานในกรุงปารีส เพียงเท่านี้ก็เห็นได้ว่าฝ่ายเจ้าสมบัติได้แผลงประชาธิปไตยที่ปวงชนได้ไว้ เมื่อ ค.ศ. 1789 ให้เป็นประชาธิปไตยเฉพาะพวกเจ้าสมบัติเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นสภาสูงก็

ประกอบด้วยสมาชิกที่พระราชาธิบดีทรงแต่งตั้งจากเชื้อพระวงศ์, นายพล, และเจ้าสมบัติอื่น ๆ *"บลองกี"* จึงได้จัดตั้งขบวนการอภิวัฒน์ประกอบด้วยคนงานเป็นพลังกองหน้าทำการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มระบบราชาธิปไตยซึ่งร่วมกับเจ้าสมบัติเศรษฐี แต่บลองกีต้องถูกจับลงโทษจำคุกตลอดชีวิต แล้วได้อภัยโทษเพราะป่วยหนัก พ้นโทษแล้วท่านได้นำคนงานเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการอภิวัฒน์ ค.ศ. 1848 โค่นล้มระบบราชาธิปไตยซึ่งเจ้าสมบัติสนับสนุนนั้น

"บลองกี" เป็นคนแรกที่ชี้ว่าเจ้าสมบัติได้แปลงประชาธิปไตยเป็น *"เผด็จการของเจ้าสมบัติ" (ฝ. DICTATURE BOURGEOISE, อ. BOURGEOIS DICTATORSHIP)* ไปแล้ว ทั้งนี้เขามิได้กล่าวเพ้อฝัน หากกล่าวตามที่รูปธรรมที่ประจักษ์ดังกล่าวแล้ว *"บลองกี"* จึงเห็นว่าทางที่จะทำลายเผด็จการของเจ้าสมบัติให้หมดไปโดยมิให้ฟื้นฟูขึ้นมาอีกก็ต้องโดยสถาปนา *"ระบบเผด็จการของชนชั้นคนงาน"* ขึ้น ดังนั้นในระหว่างการอภิวัฒน์เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 ซึ่งคนงานในปรุงปารีสที่เป็นสาวกของบลองกีก็ได้เข้ามีส่วนร่วมกับนักประชาธิปไตยอันประกอบด้วยผู้มีทุนน้อย, นายทุนชั้นกลางบางส่วนและปัญญาชนบางส่วนทำการโค่นล้มระบบราชาธิปไตยของพระเจ้าหลุยส์ฟิลิปป์นั้นฝ่ายคนงานของบลองกีจึงได้เสนอคำขวัญปิดตามกำแพงและกู่ร้องไปตามถนนว่า "โค่นล้มชนชั้นเจ้าสมบัติ (สถาปนา) เผด็จการของชนชั้นคนงาน" "(ฝ. RENVERSEMENT DE LA BOURGEOIS! DICTATURE DE LA CLASS OUVRIERE!, อ. OVERTHROW OF THE BOURGEOISIE! DICTATORSHIP OF THE PROLETARIAT!)

(เทศบาลกรุงปารีสได้ชื่อถนนสายหนึ่งในเขต 14 ตามชื่อของผู้นี้, และเทศบาลเมืองตูรส์ก็ตั้งชื่อถนนสายหนึ่งตามนามของผู้นี้)

ข. ส่วนทางมาร์กซกับเองเกลส์นั้น ท่านที่เคยอ่านแถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ฉบับพิมพ์เมื่อก่อนหน้าการอภิวัฒน์กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 ของฝรั่งเศสเพียงเล็กน้อย จะเห็นว่าขณะนั้นท่านทั้งสองยังมิได้กล่าวไว้โดยเฉพาะเจาะจงถึงคำว่าเผด็จการของชนชั้นคนงาน คือท่านกล่าวเกี่ยวกับการสถาปนาอำนาจของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (PROLETARIAT) ไว้เพียงว่า

"ก้าวแรกของการอภิวัฒน์โดยชนชั้นคนงาน (WORKING CLASS) คือการผดุงชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (PROLETARIAT) ขึ้นสู่ฐานะเป็นชนชั้นปกครองในการเอา

ขนะซึ่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย (ON THE FIRST STEP IN THE REVOLUTION BY THE WORKING CLASS, IS TO RAISE THE PROLETARIATE TO THE POSITION OF RULING CLASS, TO WIN THE BATTLE OF DEMOCRACY)

ต่อมาใน ค.ศ. 1850 จึงพบบทความของมาร์กซที่ได้อ้างถึงเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (DICTATORSHIP OF THE PROLETARIAT). โดยเฉพาะในจดหมายของมาร์กซถึง WEYDEMER" ใน ค.ศ. 1852 มาร์กซจึงได้อธิบายถึงเผด็จการของชนชั้นไร้สมบัติว่า จำเป็นต้องมีขึ้นในระยะหัวต่อ เพื่อทำลายทุกชนชั้นให้หมดสิ้นไปเพื่อเข้าสู่สังคมที่ไม่มีชนชั้น หรือนัยหนึ่ง *ในระยะหัวต่อระหว่างระบบทุนที่เป็นเผด็จการของชนชั้นเจ้าของสมบัติ กับระบบสังคมนิยมกับระบบคอมมิวนิสต์นั้นต้องมีระบบเผด็จการของชนชั้นไร้สมบัติจึงจะปราบนายทุนเจ้าสมบัติ และซากของระบบเก่าให้หมดสิ้นไปได้*

เมื่อกล่าวถึงตอนนี้ บางท่านอาจฉงนว่าเผด็จการของของชนชั้นคนงานกับเผด็จการของชนชั้นไร้สมบัตินั้นดูเป็นคนละเรื่อง แต่อันที่จริงนั้นในสาระก็คือเผด็จ-การชนชั้นคนงานอย่างเดียวกัน การที่มาร์กซใช้คำว่า "Proletariat" ก็เป็นคำที่แผลงมาจากศัพท์ลาติน "Proletarius" ซึ่งตามระบบแห่งการแบ่งชนชั้นวรรณะสมัยโรมันถือว่าคนไร้สมบัติที่จะรับใช้สังคมได้ก็แต่โดยการมีลูก คือ ไม่ใช้คนมีสมบัติ ในสังคมโรมันโบราณได้แบ่งชนชั้นของบุคคลตามฐานะแห่งการมีสมบัติ ผู้ไร้สมบัติจึงเป็นชนชั้นวรรณะต่ำที่สุดของสังคม เองเกลส์ได้ทำฟุตโน๊ตอธิบายไว้ว่า

"โปรเลตาริอาต์ หมายถึงชนชั้นวรรณะลูกจ้างสมัยใหม่ ซึ่งไม่มีปัจจัยการผลิตของตนเอง จึงจำต้องขายพลังงานของตน เพื่อทำการดำรงชีพ"

เมื่อศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับชนชั้นคนงานมีรูปต่างกัน ผมจึงถ่ายทอดคำ "โปร-เลตาริอาต์" (PROLETARIAT) เป็นคำไทยว่า ชนชั้นวรรณะไร้สมบัติ

ความต่างกันระหว่างบองกีกับมาร์กซก็อยู่ที่บลองกีเห็นว่า เมื่อชนชั้นคนงานยึดอำนาจรัฐได้แล้วก็ดำเนินการให้สังคมเป็นคอมมิวนิสต์ได้ทันที ส่วนมาร์กซเห็นว่ายังเข้าสู่ระบบคอมมิวนิสต์ในทันทีไม่ได้ คือจะต้องผ่านระบบเฉพาะกาลของชนชั้นไร้สมบัติก่อนแล้วจึงเข้าสู่ระบบสังคมนิยมซึ่งจะต้องใช้เวลาอีกช้านานหลายชั่วคน

จนกว่าพลังการผลิตได้พัฒนาถึงขีดสูงสุดบังเกิดผลอันอุดมสมบูรณ์ ประดุจหลั่งไหลมาตามที่มนุษย์ต้องการ และจิตสำนึกของบุคคลได้พัฒนาถึงขีดสูงสุด หมดความเห็นแก่ตัว มุ่งหน้าทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความแตกต่างกันในบุคคลที่ทำงานทางสมองกับทางแรงงานได้หมดสิ้นไป ความแตกต่างระหว่างคนที่อยู่ในเมืองกับชนบทก็หมดสิ้นไป *ดังนั้นในทุกวันนี้ไม่มีประเทศในค่ายที่เรียกว่า สังคมนิยมที่เข้าสู่ระบบคอมมิวนิสต์ได้เลย แม้ว่าประเทศเหล่านั้นจะถูกเรียกว่าประเทศคอมมิวนิสต์*

ในบรรดาสาวกของมาร์กซ ก็มีความเห็นแตกแยกกันว่าจะจัดเผด็จการของชนชั้นคนงาน หรือของชนชั้นผู้ไร้สมบัติในรูปใด เมื่อครั้งเองเกลส์ยังมีชีวิตอยู่ได้เคยกล่าวไว้ เมื่อ ค.ศ. 1895 ว่าให้ดูตัวอย่างระบบปกครองของสหการปารีส เมื่อ ค.ศ. 1871 (COMMUNE DE PARIS 1871) ซึ่งมาร์กซกับเองเกลส์ถือว่าเป็นรัฐแรกของชนชั้นคนงาน องค์การปกครองสหการปารีสนั้นคือสภาใหญ่ (CONSEIL GENERAL) ของสหการซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากคนงาน สมาชิกเหล่านั้นมาจากหลายฐานะทางสังคม คือนอกจากคนงานสาวกของบลองกี, สาวกของปรูดอง, สาวกของมาร์กซแล้วก็มีนายทุนน้อย, ปัญญาชน, นักประชาธิปไตย, นักอภิวัฒน์อื่น ๆ มิใช่เป็นการผูกขาดตัดตอนอำนาจรัฐไว้เป็นของคนงานแห่งพรรคใดพรรคหนึ่งโดยเฉพาะ

ค. ต่อมาเลนินได้อธิบายว่าระบบเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัตินั้นว่าที่แท้เป็น "ประชาธิปไตย" ระหว่างชนชั้นผู้ไร้สมบัติซึ่งเป็นคนส่วนมากในสังคม (ประเทศอุตสาหกรรม) แต่เป็น "เผด็จการ" ที่ชนชั้นไร้สมบัติใช้บังคับแก่ชนชั้นเจ้าสมบัติซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของสังคม เพื่อมิให้กดขี่ชนชั้นผู้ไร้สมบัติได้อีกต่อไปและเพื่อมิให้กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก

โดยเฉพาะปัญหารูปแบบของเผด็จการแห่งชนชั้นผู้ไร้สมบัติหรือชนชั้นคนงานนั้น ในสมัยที่เลนินยังมีชีวิตอยู่ ได้เคยวิจารณ์หลายพรรคคอมมิวนิสต์ไว้หลายบทความชื่อ *"คอมมิวนิสต์ปีกซ้าย, ความคิดระส่ำระสาย อย่างเด็กไร้เดียงสา"* *(Left-Wing Communism, An Infantile Disorder)* ที่มีความคิดเห็นแปลกประหลาดดังปรากฏรายละเอียดในบทความนั้นแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์ในบางประเทศเขียนบทความโต้แย้งบทบาทของผู้นำพรรค เลนินจึงได้กล่าวว่าความรู้เบื้องต้นที่ชาวคอมมิวนิสต์ต้องรู้คือ ชาติหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ, ชนชั้นหนึ่ง ๆ มี

พรรคเป็นองค์การนำพรรคหนึ่ง ๆ มีองค์คณะนำประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่สุดโดยเข้าใจทฤษฎีและมีประสบการณ์ในทางปฏิบัติ

ใน ค.ศ. 1963 ครุฟชอฟได้โจมตีพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่าบูชาตัวบุคคลที่เป็นผู้นำ ดังนั้นเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ปีนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จึงโต้ตอบเปิดเผยว่าฝ่ายจีนมิได้บูชาตัวบุคคลผู้นำ และได้นำเอาคำกล่าวของเลนินทั้งบทนั้นมาอ้างไว้ด้วย คำตอบของจีนนี้ได้พิมพ์และแปลออกแจกจ่ายหลายภาษารวมทั้งภาษาไทย ซึ่งผู้ศึกษาเรื่องนี้คงได้อ่านและศึกษาแล้วจะเข้าใจดีว่า เลนินและเหมาเจ๋อตุงมิได้พูดที่ใดว่าให้คนนับถือแต่หลักการโดยไม่ให้นับถือบุคคลเพราะ*หลักการจะเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้ ก็โดยบุคคลที่สามารถทำให้หลักการนั้นบังเกิดผลแท้จริงได้* แต่บางคนโฆษณาบิดเบือนทำให้มีผู้หลงเชื่อว่าทฤษฎีมาร์กซ-เลนินนั้นสอนแต่ให้คนนับถือหลักการโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของบุคคลในองค์การนำดังที่เลนินและเหมาเจ๋อตุงได้กล่าวไว้นั้น

ง. ในประเทศจีนนั้น ผู้อยู่นอกประเทศจีนที่ได้ฟังวิทยุหรือได้อ่านข่าวภายหลังการอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมฯแล้วซึ่งกล่าวว่าประเทศจีนต้องใช้ระบบเผด็จการของชนชั้นคนงานหรือชนชั้นผู้ไร้สมบัตินั้น ก็ไม่ควรลงมติง่าย ๆ ว่าในประเทศของตนจะต้องมีระบบเผด็จการของชนชั้นคนงานหรือของชนชั้นผู้ไร้สมบัติขึ้นมาทันทีบ้าง คือจำต้องศึกษาให้รอบคอบถึงประวัติแห่งความเป็นมาเสียก่อน

เดิมทีนั้นหัวหน้าพรรคฯ ก่อนเหมาเจ๋อตุงได้นำเอา *"ระบบเผด็จการของชั้นผู้ไร้สมบัติ"* ที่โฆษณากันในประเทศอุตสาหกรรมมาสอนเป็นคำขวัญไว้อย่างไม่ครบถ้วนซึ่งทำให้ผู้ดำเนินตามของอดีตหัวหน้าพรรคฯ แปลคำขวัญนั้นเผยแพร่เป็นภาษาต่าง ๆ

ต่อมาเหมาเจ๋อตุงเป็นหัวหน้าพรรคฯ แล้วเห็นว่ารูปแบบเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติในประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาสูงแล้วนั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพของสังคมจีน ดังนั้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 1949 (ก่อนสถาปนาสาธารณของราษฎรจีน 3 เดือน) เหมาเจ๋อตุงจึงได้เสนอระบบปกครองที่จะใช้ในระยะหัวต่อระหว่างระบบทุนกับระบบสังคมนิยมเรียกว่า *"ระบบเผด็จการประชาธิปไตยของราษฎร" (PEOPLE'S DEMOCRATIC DICTATORSHIP) ระบบเผด็จการชนิดนี้ถือว่าเป็น "ประชาธิปไตย" ของราษฎรส่วนมากแห่งสังคมประกอบด้วยชนชั้นคนงาน, ชนชั้นชาว*

นา, ชนชั้นผู้มีทุนน้อย, และนายทุนหรือเจ้าสมบัติแห่งชาติ ซึ่งรวมทั้งผู้รักชาติและนักอภิวัฒน์ทั้งหลาย ร่วมกันใช้อำนาจปกครองประชาธิปไตยระหว่างกัน แต่ใช้อำนาจ "เผด็จ-การ" บังคับเฉพาะบุคคลที่เป็นปฏิกิริยาจำนวนน้อยแห่งสังคม อันได้แก่เจ้าสมบัติอำมาตย์ที่อาศัยตำแหน่งหน้าที่กอบโกยโดยไม่สุจริต, เจ้าสมบัตินายหน้า, สมุนจักรวรรดินิยม, ชนชั้นเจ้าที่ดิน, ชาวก๊วะมินตั๋ง ปฏิกิริยา, และสมุนของพวกเหล่านั้น เหมาะเจ๋อตุงมิได้โจมตีชาวก๊วมินตั๋งดะไปหมดคือถือว่ามีชาวก๊วมินตั๋งส่วนหนึ่งเป็นผู้รักประชาธิปไตยเรียกว่า "ก๊วะมินตั๋งอภิวัฒน์ (REVOLUTIONARY KUO MIN TANG) ซึ่งจัดเข้าอยู่ในจำพวกร่วมกับราษฎรจีนส่วนมากในการใช้อำนาจปกครองประชาธิปไตย

ระบบเผด็จการประชาธิปไตยนั้นได้ใช้อยู่ในประเทศจีนเป็นเวลาหลายปีจนกระทั่งประเทศจีนได้เข้าสู่ระบบสังคมนิยมและจัดตั้งสหการ (COMMUNE) ขึ้นแล้วซึ่งชาวนาได้พัฒนาเป็นชนชั้นคนงานในชนบท และนายทุนแห่งชาติได้ร่วมทุนหรือโอนกิจการเป็นของรัฐและส่วนมากได้สมัครเป็นคนงานในวิสาหกิจเดิมของตนโดยเป็นประธานอำนวยการหรือผู้จัดการตามความสามารถ นายทุนก็เปลี่ยนสภาพเป็นคนงานของวิสาหกิจสาธารณะ (PUBLIC ENTERPRISE) ในทางนิตินัยคนจีนเกือบทุกคนจึงเปลี่ยนสภาพเป็นคนงาน ระบบเผด็จการประชาธิปไตยของราษฎรจึงเปลี่ยนสภาพเป็น เผด็จการของชนชั้นคนงานหรือของชนชั้นผู้ไร้สมบัติซึ่งจะต้องมีอยู่ในระบบสังคมนิยมเพราะซากความคิดเก่าความเคยชินเก่าประเพณีเก่ายังมีตกค้างอยู่ซึ่งจะต้องใช้ระบบเผด็จการนี้ดำเนินการกวาดล้างและป้องกันมิให้กลับฟื้นขึ้นอีก *ฉะนั้นผู้ใดจะเอาตัวอย่างของสังคมอื่นใดมาใช้แก่ประเทศของตนก็ต้องตั้งทัศนะตามหลักเบื้องต้นแห่งการใช้ความคิดตามวิทยาศาสตร์สังคมคือพิจารณาตัวอย่างนั้นตามสภาพ, ท้องที่, กาลสมัยของสังคมอื่นนั้นว่าจะประยุกต์ให้เหมาะสมแก่สภาพ, ท้องที่, กาลสมัยแห่งสังคมของตนได้หรือไม่*

จ. ปัจจุบันในหลายประเทศนอกค่ายสังคมนิยมมีพรรคคอมมิวนิสต์ที่ถือลัทธิและนิกายของลัทธิแตกต่างกันในเรื่องเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติหรือของชนชั้นคนงาน และที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือตัวคนงานซึ่งมีส่วนได้เสียในการที่พรรคแห่งลัทธินิกายต่าง ๆ เสนอว่าจะนำเผด็จการของชนชั้นมาให้ได้นั้น ยังแยกย้ายกันเป็นสหภาพแรงงานอิสระที่บางส่วนยอมขึ้นแก่บางพรรค บางส่วนไม่ยอมขึ้นแก่พรรคใดคือมุ่งดำเนินการคุ้มครองประโยชน์ของคนงานโดยเฉพาะ ฉะนั้นพรรคต่าง ๆ จะมี

ทัศนะอย่างใดในเรื่องเผด็จการของชนชั้นคนงานและในรูปการอย่างใด ถ้าคนงานเป็นตัวการที่พรรคใดจะนำเผด็จการของชนชั้นมายื่นในรูปใดก็ตามนั้นไม่สมัครใจที่จะยอมรับได้ ข้อเสนอของพรรคนั้น ๆ ก็ไม่อาจปฏิบัติได้ถ้าหากปวงคนงานยอมรับเผด็จการของชนชั้นในรูปใด แต่มวลราษฎรอีกจำนวนมากซึ่งมิใช่คนงานไม่อาจยอมรับรูปการแห่งเผด็จการของชนชั้นคนงานแล้ว ระบบเผด็จการของชนชั้นก็ไม่อาจได้รับการสนับสนุนจากมวลราษฎรกว้างใหญ่ไพศาล ท่านที่อยู่ในประเทศใดนอกค่ายสังคมนิยมก็อาจศึกษาเรื่องที่พรรคต่าง ๆ และองค์การคนงานต่าง ๆ ในประเทศนั้น ๆ ต้องการเผด็จการของชนชั้นนั้นคนงานในรูปใดบ้างและมวลราษฎรในประเทศต่าง ๆ จะพอใจรูปการปกครองเผด็จการอย่างไรหรือไม่

โดยเฉพาะท่านที่อยู่ในฝรั่งเศส ถ้าสนใจก็อาจสังเกตแผ่นป้ายของหลายพรรคหลายนิกายติดไว้ที่หลายตึกในนิคมมหาวิทยาลัยหลายแห่ง หรือจะสังเกตจากการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรและเลือกตั้งประธานาธิบดี ว่ามีผู้แทนพรรคกับนิกายใดส่งตัวแทนสมัครรับเลือกตั้งบ้าง หรือคัดค้านการเลือกตั้งบ้าง หรือในการแสดงกำลังในโอกาสต่าง ๆ ก็มีพรรคและนิกายต่าง ๆ แสดงตนออกมาอีกหลายพรรคหลายนิกาย อาทิ พรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส อักษรย่อ P.C.F. ซึ่งเคยเป็นสมาชิกองค์การคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 3, พรรคและกลุ่มที่นับถือตรอสกี ซึ่งแยกออกเป็นหลายนิกาย เช่น สันนิบาตคอมมิวนิสต์ (LIGUE COMMUNISTE) ถูกรัฐบาลสั่งยุบใน ค.ศ. 1973 ฐานใช้กำลังทำลายตำรวจและทรัพย์สินสาธารณะ แต่ในทางปฏิบัติยังคงดำเนินต่อไป, กลุ่ม “การต่อสู้ของกรรมกร” (LUTTE OUVRIERE) ขบวนการตรอสกีที่พยายามก่อตั้งองค์การคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 4, กลุ่ม “ฝ่ายซ้ายของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ” (GAUCHE PROLETARIENNE) ซึ่งนับถือความคิดเหมาเจ๋อตุง, กลุ่มนับถือแนวทางคาสโตรและเชเกววาลา ฯลฯ พรรคและนิกายต่าง ๆ นั้นมีทัศนะต่างกันเกี่ยวกับเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ

ส่วนองค์การกรรมกรนั้น ท่านจะเห็นรูปธรรมในหลายประเทศและโดยเฉพาะในฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในบรรดาประเทศที่อุตสาหกรรมก้าวหน้ามาก คนงานมีความตื่นตัวในชนชั้นของตนมาช้านานแล้ว แต่ก็ยังแยกย้ายกันเป็นสหภาพอิสระต่อกัน อาทิ

(1) *"สภาพแรงงานทั่วไป"* ใช้อักษรย่อ *"C.G.F."* ใช้เต็มว่า *"CONFEDERATION GENERAL DU TRAVALL* มีสมาชิกประมาณ 3,200,000 คน

(2) *"สหภาพแรงงานฝรั่งเศสประชาธิปไตย"* ใช้อักษรย่อว่า *"C.F.D.T."* ชื่อเต็มว่า *"CONFEDERATION FRANCAISE DEMOCRATIQUE DU TRAVAIL"* มีสมาชิกประมาณ 1,000,000 คน

(3) *"สหภาพแรงงานฝรั่งเศสคริสเตียน"* ใช้อักษรย่อว่า *"C.F.T.C."* ชื่อเต็มว่า *"CONFEDERATION FRANCAISE DU TRAVALL CHRETIENNE"* ประกอบสมาชิกคนงานนับถือศาสนาคริสเตียน มีสมาชิกประมาณ 100,000 คน

(4) *"สหภาพพลังคนงาน"* ใช้อักษรย่อว่า *"C.G.T.F.O."* ชื่อเต็มว่า *"CONFEDERATION GENERAL DU TRAVALL-FORCE OUVRIERE"* ซึ่งแยกออกมาจาก "สหภาพแรงงานทั่วไป" มีสมาชิกประมาณ 100,000 คน

(5) *"สหพันธ์การศึกษาแห่งชาติ"* ใช้อักษรย่อว่า "F.E.N." ชื่อเต็มว่า *"FEDERATION DE L'EDUCATION NATIONAL"* ซึ่งสมาชิกเป็นผู้มีอาชีพครู มีสมาชิกประมาณ 500,000 คน

(6) นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสหภาพแรงงานปลีกย่อย

คนงานเหล่านี้มีทัศนะต่างกันในรูปแบบแห่งระบบเผด็จการของชนชั้นคนงานและรูปแบบแห่งการปกครอง เมื่อชนชั้นคนงานได้ชัยชนะ บางส่วนต้องการเผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ แต่ต้องการให้พรรคที่ถือนิกายซึ่งตนนิยมชมชอบเป็นผู้ดำเนินการระบบเผด็จการนั้นโดยกีดกันนิกายอื่น บางส่วนต้องการระบบปกครองประชาธิปไตย โดยถือว่าเป็นอำนาจรัฐของปวงชนซึ่งยอมให้ชนชั้นวรรณะอื่นมีสิทธิต่อสู้ได้ทางรัฐสภาเพราะเห็นว่าถ้าทำแนวร่วมกับพรรคฝ่ายซ้ายต่าง ๆ ได้สำเร็จจนสามารถได้ชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลมีเสียงข้างมากในรัฐสภาแล้วก็ไม่ต้องเกรงกลัวฝ่ายขวาซึ่งมีเสียงข้างน้อยในรัฐสภา การแก้ไขลัทธิมาร์กซสมัยใหม่จึงเกิดขึ้นอันเป็นบ่อเกิดแห่งการโจมตีระหว่างนิกายต่าง ๆ ของลัทธิมาร์กซเลนินอย่างรุนแรงซึ่งจะเห็นได้ในระหว่างการณรงค์เลือกตั้งผู้แทนราษฎร ค.ศ.1973 และการเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ.1974 ซึ่งพรรคและกลุ่มของบางนิกายโจมตีนิกายคอมมิวนิสต์ชนิดอื่นรุนแรงยิ่งกว่าโจมตีฝ่ายขวา

3. ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ

3.1 บางองค์การโฆษณาว่าตนมีขุมกำลังมาก เพื่อชักชวนให้มีคนศรัทธาเข้าร่วมในองค์การนั้น หรือเพื่อทำให้ผู้อื่นเกิดความท้อแท้ไม่กล้าตั้งองค์การต่อต้านฝ่ายเผด็จการขึ้นมาอีก ผมจึงขอให้ท่านทั้งหลายรับฟังไว้แล้ววิเคราะห์ดูว่าคำโฆษณานั้นเป็นจริงหรือไม่ ถ้าเป็นความจริง ภาระในการต่อต้านเผด็จการก็คงจะไม่มีเหลือมาถึงท่านที่จะต้องขบคิดตั้งเป็นปัญหาให้ผมอภิปรายว่า *"เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร"*

ขุมพลังต่อต้านเผด็จการที่แท้จริงของประเทศไทย คือราษฎรไทยจำนวนส่วนข้างมากของสังคมที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากระบบเผด็จการและซากเผด็จการดังที่ผมกล่าวแล้วในข้อ 2 ข้างบนนั้น ขุมพลังนี้คือคนจน คนงาน ชาวนา ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ได้รับความอัตคัดฝืดเคืองอย่างแสนสาหัส คนมีทุนน้อยที่พอทำกินและคนมีทุนขนาดกลางซึ่งถูกเบียดเบียนเดือดร้อนเพราะการปกครองและระบบเผด็จการ รวมทั้งนายทุนเจ้าสมบัติจำนวนหนึ่งที่แม้ตนมีความกินดีอยู่ดีในทางเศรษฐกิจ แต่มีความรักชาติรักความเป็นประชาธิปไตยมองเห็นความทุกข์ยากของคนจน และคนส่วนมากที่ถูกเบียดเบียนจึงไม่ยอมเป็นสมุนรับใช้ของระบบเผด็จการ และไม่ทำการใด ๆ ที่จะแผลงประชาธิปไตยให้เป็นเผด็จการของพวกนายทุนหรือเป็นเผด็จการของอภิสิทธิชน (DICTATORSHIP OF THE PRIVILEGED CLASS) นี่แหละขุมพลังมหาศาลจำนวนเกือบ 40 ล้านคนซึ่งเป็นราษฎรไทยจำนวนส่วนข้างมากของสังคม ผมเห็นว่าถ้าองค์การใดได้ขุมกำลังนี้เพียง 1 เปอร์เซ็นต์ก็เป็นพลังมากพอควรที่จะเป็นกองกำลังของราษฎรในการต่อต้านเผด็จการได้สำเร็จ ฉะนั้นขุมพลังมหาศาลเกือบ 40 ล้านคน ยังมีเหลืออีกมากมายที่หลาย ๆ องค์การจัดตั้งได้โดยไม่จำต้องมีการกีดกันหรือกันท่าระหว่างกัน

ท่านที่ประสงค์ต่อต้านเผด็จการจะได้ขุมพลังอันแท้จริงนี้มาร่วมในการต่อสู้เผด็จการได้อย่างไรนั้น ไม่ใช่ปัญหาแห่งความท้อใจ แต่อยู่ที่ผู้ประสงค์ต่อต้านเผด็จการต้องมีความตั้งใจจริงในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชาติและราษฎรไทยส่วนมากที่จะพ้นจากการคุกคามของฝ่ายเผด็จการ

ท่านที่ประสงค์ต่อต้านเผด็จการจะได้ขุมพลังอันแท้จริงนี้มาร่วมในการต่อสู้เผด็จการได้อย่างไรนั้น ไม่ใช่ปัญหาแห่งความท้อใจ แต่อยู่ที่ผู้ประสงค์ต่อต้านเผด็จ

การต้องมีความตั้งใจจริงในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชาติและราษฎรไทยส่วนมากที่จะพ้นจากการคุมคามของฝ่ายเผด็จการ

ขบวนการใหญ่เพื่อต่อต้านเผด็จการนั้น ต้องประกอบด้วย *"กองกำลังกลาง"* และ *"กองกำลังพันธมิตร"*

3.2 *"กองกำลังกลาง"* นั้นเป็นกองหน้าของขบวนการ ผมขอให้ท่านหลีกเลี่ยงโดยไม่เรียก *"กองกลาง"* ว่าเป็น *"องค์การนำ"* เพราะคนไทยส่วนมากยังคงระลึกถึงคำว่า *"ผู้นำ"* ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งแสดงถึงการเป็นผู้เผด็จการ จึงควรถ่อมตนเรียกกองกำลังกลางตามชื่อนั้นและถือว่าเป็นเพียง *"กองหน้า" (VAN-GUARD)* ของขบวนการจะเหมาะกว่าและไม่แสดงถึงว่า กองกำลังกลางเป็นเจ้าขุนมูลนายที่อาจหาญนำราษฎรหรือจะกลายเป็นผู้เผด็จการเสียเอง

กองกำลังกลางประกอบด้วยบุคคลที่ยอมอุทิศชีวิต ร่างกาย ความเหน็ดเหนื่อย ยกประโยชน์ของชาติและของราษฎรเหนือประโยชน์ส่วนตัว พร้อมปฏิบัติตามข้อบังคับของกองกลางซึ่งจะต้องจัดทำขึ้น โดยกำหนดให้ *ยึดถือวิทยาศาสตร์สังคมชนิดที่ถูกต้องที่พิสูจน์ได้ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัตินั้นเป็นหลักนำ มีวินัยที่เข้มแข็ง คือ วินัยโดยจิตสำนึก ไม่ใช่วินัยโดยการบังคับอย่างระบบเผด็จการทาสศักดินา มีการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองอยู่เป็นนิจ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดบกพร่อง เพราะบุคคลไม่ว่าจะเป็นอัจฉริยะหรือวิเศษใด ๆ เมื่อต้องทำสิ่งใดก็อาจมีผิดพลาดบกพร่อง* กองหน้าของราษฎรต้องละทิ้งซากทัศนะศักดินาที่รักษาหน้ารักษาตาโดยไม่ยอมวิพากษ์วิจารณ์ตนเองได้แล้วกองหน้าก็จะเข้มแข็ง และเมื่อเข้มแข็งแล้วลงมือปฏิบัติการด้วยความเสียสละชีวิตและร่างกายรับใช้ราษฎรให้เกิดประโยชน์ที่ราษฎรเห็นประจักษ์เป็นตัวอย่างว่าการนำของกองหน้านั้นถูกต้องทั้งทางยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี ราษฎรที่เป็นขุมพลังมหาศาลในการต่อต้านฝ่ายเผด็จการก็จะยอมรับนับถือกองหน้านั้นโดยความสันทัดจัดเจนที่เขาประสบเอง

ผู้จัดตั้งกองหน้าไม่ต้องวิตกว่าตนเกิดมาในสังคมเก่าซึ่งโดยสภาพแวดล้อมของสังคมเก่านั้น ซากทัศนะเก่าย่อมถ่ายทอดมาถึงตัวผู้จัดตั้ง ปัญหาก็อยู่ที่ผู้จัดตั้งจะต้องไม่หลอกตนเองคือสำนึกถึงความจริงในสภาพของตนได้แล้ว พยายามสละซากทัศนะเก่าให้หมดสิ้นไปมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ และเพื่อที่ซากเก่าจะไม่กลับฟื้นคืนมาสู่ตัวท่านอีก จึงจำเป็นการต้องมีการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองอยู่เป็นนิจ และขอให้

เพื่อนร่วมงานทั้งราษฎรได้ช่วยวิจารณ์ชี้ความผิดพลาดบกพร่องด้วย เพื่อผู้จัดตั้งรับไปพิจารณาแล้วแก้ไขความผิดพลาดบกพร่อง

ภายในกองกลางจำเป็นต้องมี *"กองอำนวยการ"* เพื่ออำนวยงานต่อต้านเผด็จการของสมาชิกแห่งกองกลางและอำนวยยุทธวิธีต่าง ๆ ในการต่อสู้ มอบภาระให้สมาชิกทำตามความถนัดและเหมาะสม ฯลฯ

ถ้าสมาชิกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็ต้องจัดให้มีสาขา และหน่วยต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

เป็นธรรมดาที่ขณะแรกตั้งสมาชิกอาจมีจำนวนน้อย แต่นั่นไม่ใช่เรื่องต้องท้อแท้ใจเพราะตามกฎธรรมชาติมีว่าปริมาณมากนั้นย่อมมาจากปริมาณน้อย และปริมาณน้อยก็มาจากความไม่มีอะไรเลย หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า *"จากไม่มีไปสู่มีน้อย, จากมีน้อยไปสู่มีมาก"*

3.3 เราต้องยอมรับความจริงว่า ฝ่ายเผด็จการซึ่งแม้เป็นบุคคลจำนวนส่วนข้างน้อยของสังคม แต่พวกเขาก็มีพลังทางเศรษฐกิจ , การเมือง, และอิทธิพลทางทัศนะเผด็จการอยู่มาก ดังนั้นกองกำลังกลางของฝ่ายต่อต้านเผด็จการจำเป็นต้องจัด *"กองกำลังพันธมิตร"* ของฝ่ายตนขึ้นโดยรวบรวมบุคคลต่าง ๆ ที่ต้องการต่อสู้เผด็จการ แม้เขามีระดับความต้องการต่อสู้และระดับจิตสำนึกน้อยกว่าสมาชิกกองกำลังกลาง แต่ก็อาจร่วมต่อสู้ในระดับใด ระดับหนึ่งและกาลใดกาลหนึ่ง ทั้งนี้ขอให้คำนึงคติ *"กำหนดตัวศัตรูให้น้อย หาเพื่อนให้ได้มาก"*

พันธมิตรนี้นอกจากเอกชนเป็นรายบุคคลแล้วก็จะต้องจัดทำขึ้นกับกลุ่มบุคคลเช่นพรรคและองค์การอื่น ๆ ที่มีความต้องการเผด็จการในระดับใดระดับหนึ่ง *ปัจจุบันนี้ในประเทศไทยมีพรรคการเมืองมากมาย ฉะนั้นต้องตรวจสอบให้ดีว่าพรรคใดมีวัตถุประสงค์ต่อต้านเผด็จการ หรือสนับสนุนระบบเผด็จการ แม้พวกที่มีวัตถุประสงค์ต่อต้านเผด็จการแต่ต้องระวังว่าพรรคนั้น ๆ ต้องการเป็นพันธมิตรเพื่อแย่งชิง "การนำ" เป็นของตน* โดยเฉพาะเมื่อได้โอกาสหรือไม่ ครั้นแล้วจึงจัดอันดับขององค์การเหล่านี้ลดหลั่นตามความเหมาะสม เช่นท่วงท่าขององค์การใดแสดงให้เห็นได้ว่าพวกเขาเข้ามาเป็นพันธมิตรเพื่อแย่งชิงการนำ ก็แสดงว่าเขาเข้ามาเป็นเพื่อนโดยไม่สุจริตใจ และเขาปฏิบัติต่อกองกำลังกลางเป็นพันธมิตรขั้นต่ำของเขา กองกำลังกลางก็ต้องสนองตอบโดยถือว่าองค์การนั้นเป็นพันธมิตรขั้นต่ำดุจเดียวกัน

กองกำลังกลางต้องปฏิบัติต่อพันธมิตร โดยไม่มีความอิจฉาริษยาว่า พรรคและองค์การที่เป็นพันธมิตรได้ขยายการหาสมาชิกเพิ่มขึ้นได้ในส่วนของเขา ขอให้ศึกษาตัวอย่างของการทำแนวร่วมอันกว้างใหญ่ได้สำเร็จของหลายประเทศที่แสดงภูมิธรรมอันปราศจากซากนายทุนน้อยศักดินา

3.4 เพื่อประกอบการพิจารณาถึงลักษณะบุคคลที่กองกำลังกลางจะควรจัดตั้งเป็นพันธมิตรได้เพียงใด และจะจัดเข้าอยู่ในระดับใดนั้น ผมขอเสนอถึงจำพวกต่าง ๆ ของบุคคลไว้บ้าง พอเป็นอุทาหรณ์ดั่งต่อไปนี้

ก. จำพวกที่ 1 คือบุคคลที่มีจิตสำนึกคัดค้านเผด็จการ แต่ก็ยังไม่พร้อมที่จะเสียสละชีวิตและร่างกายเข้าร่วมต่อสู้ฝ่ายต่อต้านเผด็จการก็ควรยินดีรับบุคคลประเภทนี้ไว้เป็นแนวร่วมในระดับหนึ่งตามจิตสำนึกและตามความสามารถที่เขาจะช่วยได้ โดยฝ่ายต่อต้านเผด็จการจะต้องยับยั้งไม่ทนงตนว่าก้าวหน้าเป็นที่สุดกว่าคนอื่นแล้วหรือเสียสละสูงสุดกว่าคนอื่นซึ่งจะทำให้บุคคลจำพวกที่ 1 นี้เกิดหมั่นไส้แล้วไม่ยอมร่วมในขบวนการที่ฝ่ายต่อต้านเผด็จการตั้งขึ้น

ฝ่ายต่อต้านเผด็จการจะต้องคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคลที่มีจิตสำนึกคัดค้านระบบเผด็จการว่าตามความสมัครใจของเขานั้นเขาสามารถคัดค้านได้เพียงใดและโดยวิธีใดก็ควรเป็นไปตามความสมัครใจของเขา เช่นเขาสามารถเพียงทำการโฆษณาคัดค้านฝ่ายเผด็จการโดยทางใด ๆ ก็ต้องถือว่าเป็นประโยชน์แก่การคัดค้านเผด็จการ มิใช่จะต้องเรียกร้องให้เขาทำสิ่งที่เขาไม่ถนัดหรือไม่สามารถที่จะทำได้ ถ้าฝ่ายต่อต้านเผด็จการได้คำนึงถึงข้อนี้ ก็จะได้ขุมกำลังของฝ่ายตนเพิ่มขึ้นในประกอบกำลังต่อต้านเผด็จการ

ข. จำพวกที่ 2 ราษฎรจำนวนมากที่แม้ปัจจุบันถือเอาการต่อสู้ระบบเผด็จการเป็นอันดับรอง หากถือเอาการแก้ไขให้ฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจหรือการครองชีพของตนได้ดีขึ้น ฝ่ายต่อต้านเผด็จการจะต้องคำนึงถึงความต้องการด่วนเฉพาะหน้าของราษฎรส่วนมากให้จงหนัก คือ *ช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของราษฎรส่วนมากให้สำเร็จไปได้จึงจะสามารถได้ราษฎรส่วนข้างมากเข้ามาเป็นฝ่ายต่อต้านเผด็จการ* ขอให้ระลึกภาษิตของไทยโบราณว่า *"จงระวังกว่าถั่วจะสุก งาก็จะไหม้เสียก่อน"* หรือถ้าในขณะที่ฝ่ายต่อต้านเผด็จการไม่สามารถที่จะช่วยได้ แต่ก็จะต้องวางนโยบายแสดงวิธีแก้ไขให้ราษฎรเห็นประจักษ์ว่า ถ้าเขาร่วมต่อต้านเผด็จการแล้วเมื่อฝ่ายต่อต้านเผด็จการได้ชัยชนะจะมีแผนการที่เขามองเห็นได้ง่าย ๆ ว่าจะแก้ไข

ความเดือดร้อนของเขาได้อย่างไร ไม่ใช่วางนโยบายฟุ้งซ่านที่ราษฎรไม่อาจมองเห็นได้ว่า จะแก้ไขความเดือดร้อนให้เขาได้อย่างไรเช่น ชาวนาที่เดือดร้อนในทุกวันนี้ ฝ่ายต่อต้านเผด็จการจะมีวิธีปฏิบัติอย่างไรให้เป็นรูปธรรม และกรรมกรรวมทั้งข้าราชการผู้น้อยที่ได้ค่าจ้างหรือเงินเดือนไม่พอใช้นั้น ฝ่ายต่อต้านเผด็จการจะแก้ไขให้เขาได้ค่าจ้าง และมีเงินเดือนสูงขึ้นนั้นโดยวิธีหารายได้ของแผ่นดินจากทางไหน และชี้ตัวเลขให้เขาเห็นชัดลงไป *ท่านที่ติดตามข่าวการเลือกตั้งประธานาธิบดีฝรั่งเศส เมื่อเดือนพฤษภาคม 2517ก็จะเห็นได้ว่าการที่แนวร่วมฝ่ายซ้ายได้รับคะแนนเสียงมากมายเป็นประวัติการณ์ คือ แพ้การเลือกตั้งฝ่ายขวาเพียงไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ก็เพราะฝ่ายซ้ายได้แสดงนโยบายและวิธีการง่าย ๆ ที่กรรมกรและราษฎรทั่วไปกำลังเดือดร้อนอยู่เห็นได้ชัดว่าวิธีการนั้นสามารถแก้ไขความเดือดร้อนเฉพาะหน้าได้ และมีแผนการระยะสั้น, ระยะกลางและระยะยาวจึงพัฒนาในภายหลัง*

ค. จำพวกที่ 3 ได้แก่บุคคลจำนวนน้อยส่วนหนึ่งซึ่งแม้ตัวเองมีกำเนิดในสังคมระบบทาส, ระบบศักดินา, และระบบเผด็จการแต่เกิดจิตสำนึกมองเห็นกฎแห่งความเป็นอนิจจังของระบบกดขี่ขูดรีด จึงได้สละชนชั้นวรรณะเดิมของตนมายืนหยัดอยู่ในฝ่ายต่อต้านเผด็จการ ประวัติศาสตร์ในอดีตหลายประเทศก็แสดงให้เห็นประจักษ์อยู่ดังที่ผมได้อ้างตัวอย่างไว้บ้างแล้วในข้อ 2 นั้น บางคนก็เป็นขุนนางแห่งระบบศักดินา เช่น *"มองเตสกิเออร์" (MONTESQUIEU)* ผู้เขียนหนังสือว่าด้วย *"เจตนารมณ์ของกฎหมาย" (ESPRIT DES LOIS)* เรียกร้องให้มีดุลยภาพแห่งอำนาจรัฐสามส่วนคือนิติบัญญัติ, บริหาร, ตุลาการ *"มิราโบ" (MIRABEAU)* ก็เป็นขุนนางคนหนึ่งที่เข้าร่วมขบวนอภิวัฒน์ฝรั่งเศสต่อสู้ระบบศักดินาในการลงมติประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง เจ้าฟ้าฟิลิปป์แห่งราชวงส์บูร์บองสายพระอนุชา *(BRANCHE CADETTE)* ก็ได้สนับสนุนขบวนการอภิวัฒน์ฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ครั้นแล้วพระองค์ก็ได้ทรงสละฐานันดร "สมเด็จเจ้าแห่งออร์เลองส์" (DUC D'ORLEANS) มาเป็นคนสามัญและขอให้สภา[illegible]หการกรุงปารีสตั้งนามสกุลให้ท่านใหม่ สภานั้นจึงตั้งนามสกุลใหม่ให้ท่านว่า *"เลกัลลิเต" (L'EGALITE)* แปลว่า *"มองสิเออร์ฟิลิปป์ เลกัลลิเต" (PHILIPES L'EGALITE)* แล้วสมัครรับเลือกตั้งได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมกับสมาชิกสภาฯ ส่วนข้างมากลงมติให้ประหารชีวิตหลุยส์ที่ 16 ฐานทรยศต่อชาติที่เรียกให้ออสเตรียบุกรุกฝรั่งเศส ต่อ

มาท่านถูกพรรคการเมืองตรงกันข้ามกล่าวหาว่าท่านคิดจะฟื้นระบบราชาธิปไตยขึ้นมาอีก ท่านหลบหนีไปแล้วถูกจับให้สภาฯ พิจารณาตัดสินลงโทษประหารชีวิต ส่วนบุตรชายของท่านคือเจ้าฟ้าหลุยส์ฟิลิปป์ ได้ร่วมกับนายธนาคารใหญ่ทำการโค่นล้มพระเจ้าชาร์ลที่ 10 แห่งสายเชษฐา ใน ค.ศ.1830 แล้วได้เป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีพระนามว่า *"หลุยส์ ฟิลิปป์ที่ 1"* ซึ่งผมกล่าวไว้ในข้อ 2

มาร์กซและเองเกลส์ซึ่งเกิดภายหลังการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยฝรั่งเศสหลายปีก็ได้กล่าวไว้ในตอนแถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ฉบับแรกพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1848 ว่า ในสมัยก่อนนี้มีบุคคลในชนชั้นขุนนางส่วนหนึ่งได้เข้าข้างฝ่ายเจ้าสมบัติเพื่อสถาปนาประชาธิปไตยขึ้น แล้วท่านก็ได้กล่าวต่อไปว่าในสมัยที่ท่านเขียนแถลงการณ์ฉบับนั้นก็มีบุคคลในชนชั้นเจ้าสมบัติส่วนหนึ่งได้มาเข้าข้างชนชั้นผู้ไร้สมบัติ ท่านได้เน้นว่าโดยเฉพาะเจ้าสมบัติที่มีปัญญาเข้าใจในกฎวิวรรตการของสังคม ตัวมาร์กซเองนั้นผมได้เคยกล่าวไว้ในปาฐกถาในงานชุมนุมประจำปีนักเรียนไทยในสหพันธรัฐเยอรมันเมื่อ พ.ศ.2516 ว่าท่านเกิดในสังคมเก่าและท่านเป็นบุตรทนายความผู้มีอันจะกิน ท่านมีภรรยาซึ่งเป็นลูกของเจ้าศักดินาเยอรมันชื่อ *"เจนนี ฟอน เวสฟาเลน"* *(JENNY VON WESTFHALEN)* ส่วนเองเกลส์นั้นก็เป็นลูกเศรษฐีเจ้าของโรงงานทอผ้าในเยอรมันแล้วต่อมาท่านไปลี้ภัยอยู่ในกฤษก็เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่คนหนึ่งของโรงงานทอผ้าที่แมนเชสเตอร์

ฉะนั้น ฝ่ายต่อต้านเผด็จการไม่ควรยึดมั่นในคัมภีร์จัด คือต้องพิจารณาบุคคลที่เกิดในสังคมเก่าให้ถ่องแท้โดยแยกให้ถูกต้องว่าส่วนใดยืนกรานอยู่ข้างฝ่ายเผด็จการและส่วนใดที่สามารถเป็นฝ่ายต่อต้านเผด็จการได้

ง. จำพวกที่ 4 คือบุคคลที่ไม่ควรไว้วางใจเป็นพันธมิตรอันได้แก่บุคคลที่แม้เป็นข้าไพร่ หรือตกอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายเผด็จการ แต่กลับมีจิตสำนึกว่าระบบเผด็จการเป็นสิ่งที่สมควรเชิดชูให้ดำรงคงไว้หรือกลับฟื้นขึ้นมาอีก ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ได้หรือหวังได้ประโยชน์จากระบบเผด็จการหรือเนื่องจากซากทัศนะเผด็จการต่าง ๆ ที่รับมรดกตกทอดมาหลายชั่วคนจนฝังอยู่ในจิตใจแล้วเกาะแน่นอยู่ในความเป็นทาสหรือข้าไพร่หรือเป็นสมุนของระบบเผด็จการ บุคคลจำพวกนี้ส่วนทำการคัดค้านและต่อสู้ฝ่ายต่อต้านเผด็จการยิ่งกว่าเจ้าทาส, เจ้าศักดินา, และผู้เผด็จการเอง แม้กระนั้นก็ดี กองกำลังกลางควรพยายามให้บางส่วนเกิดจิตสำนึกขึ้นมาบ้าง

เพื่อให้เขาอยู่เฉย ๆ ไม่เป็นตัวการต่อสู้ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ ก็จะเป็นคุณประโยชน์แก่ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ แล้วถ้าสามารถพัฒนาจิตสำนึกให้สูงขึ้นอีกก็รับไว้เป็นแนวร่วมในระดับต่ำได้

4. วิธีต่อสู้เผด็จการ

4.1 วิธีต่อสู้เผด็จการนั้นเป็นเรื่องของยุทธวิธี (TACTICS) ซึ่งจะต้องดำเนินให้เหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ (STRATEGY) ของการต่อต้านเผด็จการ

เมื่อกล่าวถึงยุทธวิธีแล้วท่านก็ย่อมรู้ได้ว่าไม่ว่ายุทธวิธีใดจะเป็นทางทหาร ทางเศรษฐกิจหรือทางการเมืองก็ไม่ใช่คัมภีร์ตายตัวที่จะต้องคงอยู่กับที่ เพราะยุทธวิธีย่อมต้องเป็นไปตามสภาพท้องที่และกาละหรือที่ทางทหารถือว่าต้องสุดแท้แต่สภาพและเหตุการณ์

ผู้ใดถือคัมภีร์จัดในทางยุทธวิธีก็ย่อมนำมาซึ่งความพ่ายแพ้เพราะสภาพการณ์ของฝ่ายเผด็จการก็ดีมิได้นิ่งคงอยู่กับที่คือย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ, ท้องที่, กาลสมัยของสังคมตัวอย่างยุทธวิธีของสังคมอื่น ๆ ย่อมเป็นประโยชน์ที่ท่านจะต้องศึกษาเพื่อประกอบการพิจารณา แต่ท่านก็จะต้องพิจารณาว่าตัวอย่างนั้นเหมาะสมแก่สภาพท้องที่กาละของสยามหรือไม่ ขอให้ท่านระลึกถึงสุภาษิตของไทยโบราณมีว่า *"เห็นช้างขี้อย่าขี้ตามช้าง"* และมีคติของเมธีวิทยาศาสตร์สังคมผู้ได้กล่าวไว้ว่า *"ต้องตัดเกือกให้เหมาะแก่ตีน มิใช่ตัดตีนให้เหมาะกับเกือก"* (ผมได้กล่าวคติเหล่านี้ไว้ในหนังสือว่าด้วยความเป็นอนิจจังของสังคม)

4.2 พรรคใด, กลุ่มใด, จะต่อสู้เผด็จการโดยวิธีใดนั้นสุดแท้แต่ตนจะวินิจฉัยว่าตนสามารถถนัดใช้วิธีใด แต่เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะเกณฑ์ให้คนอื่นต้องถือตามวิธีที่ตนนับถือบูชาอย่างคับแคบ ควรทำจิตใจอย่างกว้างขวางถือว่าทุกวิถีทางบั่นทอนอำนาจเผด็จการย่อมเป็นประโยชน์ในการต่อต้านเผด็จการ การอ้างเหตุว่าถ้าใช้วิธีนั้น ๆ จะทำให้ผู้ติดตามล้มตายนั้นก็เป็นเหตุผลที่เหลวไหล

ขอให้ท่านพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าการต่อต้านเผด็จการนั้น ไม่ว่าวิธีใดก็ย่อมเสี่ยงต่อชีวิตและร่างกายทุกวิธี แม้วิธีสันติซึ่งขณะนี้วิธีที่กฎหมายอนุญาต แต่ก็รู้ไม่ได้ว่าฝ่าย

เผด็จการกลับมีอำนาจขึ้นมาแล้วสิ่งที่ถูกกฎหมายในเวลานี้อาจจะถูกฝ่ายเผด็จการจับตัวไปโดยหาว่าเป็นผู้ต่อต้านเผด็จการก็ได้ดังปรากฏตัวอย่างในอดีตที่มีผู้ถูกเผด็จการจับตัวไปฟ้องศาลลงโทษเช่นกรณีขบวนการสันติภาพและกรณีที่มีผู้ถูกจับไปขังทิ้งยิงทิ้ง ปัญหาสำคัญอยู่ที่ผู้ต่อต้านเผด็จการต้องพร้อมอุทิศตนเสียสละชีวิตร่างกาย, ความเหน็ดเหนื่อยเพื่อชาติและราษฎร

ผมได้เคยตอบปัญหาที่สาราณียกรสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสขอให้ผมวิจารณ์การต่อสู้ของราษฎรในประเทศชิลีซึ่งท่านได้นำลงพิมพ์ในวารสารของสมาคมฉบับเดือนมกราคม 2517 นั้นแล้ว หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะได้อ่านและประกอบพิจารณาของท่านตามสมควรเกี่ยวกับยุทธวิธีต่อต้านเผด็จการด้วย

4.3 การต่อสู้ใด ๆ นั้นย่อมมีทั้งการรุกและการรับฉะนั้นไม่ควรมองเพียงด้านเดียว คือด้านวิธีต่อสู้เผด็จการคือต้องพิจารณาด้านที่ฝ่ายเผด็จการจะตอบโต้ด้วย คือฝ่ายเผด็จการย่อมใช้วิธีเศรษฐกิจ, วิธีการเมือง, วิธีใช้กำลังทหารตำรวจ, วิธีจิตวิทยาที่ทำให้คนลุ่มหลงในระบบเผด็จการ ซึ่งฝ่ายต่อสู้เผด็จการจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้โดยอาศัยหลักทฤษฎีสังคมที่ถูกต้องสมานกับรูปธรรมที่ประจักษ์ด้วยแล้ววินิจฉัยตามความเหมาะสมแก่สภาพของกำลังของทั้งสองฝ่ายตามห้องที่และกาลสมัย ผมไม่อาจบรรยายให้ครบถ้วนในครั้งนี้ได้

แต่ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างหนึ่งที่ควรระมัดระวัง คือการที่ฝ่ายเผด็จการส่งคนมาแทรกซึมในขบวนการต่อต้านเผด็จการซึ่งจะก่อให้เกิดความปั่นป่วนในขบวนการ อันเป็นการบั่นทอนกำลังของขบวนการ

4.4 เท่าที่ผมได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นนั้นก็เพื่อให้ท่านทั้งหลายเห็นเค้าของภาพทั่วไปในการต่อต้านเผด็จการตามที่ท่านทั้งหลายตั้งเป็นหัวข้อให้ผมแสดงปาฐกถา ซึ่งท่านก็พอเห็นแล้วว่า *การต่อสู้เผด็จการนั้นต้องใช้เวลายืดเยื้อยาวนาน* ซึ่งท่านจะต้องปลงให้ตกในการนี้

แต่มีปัญหาเฉพาะหน้าที่ผมยังไม่ได้ยินว่าผู้กล่าวถึงในสยามคือการลบล้างอิทธิพลและซากของเผด็จการนาซี ซึ่งภาษาอังกฤษได้ตั้งเป็นศัพท์ขึ้นใหม่ว่า "ดีนาซิฟิเคชั่น" (DENAZIFICATION) ฝรั่งเศส "DENAZIFICATION" เยอรมัน "ENTNAZIFIZIERUNG" คือภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศเยอรมันได้

กวาดล้างพวกนาซีออกจากตำแหน่งที่สำคัญและอบรมนิสัยให้ชาวเยอรมันชำระซากทัศนะนาซีให้หมดไปมากที่สุด เพื่อประเทศเยอรมันจะได้ปกครองตามระบบประชาธิปไตย

ในสยามก่อน 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งปกครองโดยระบบเผด็จการก็เป็นธรรมดาที่หลายคนซึ่งมีทัศนะนาซีปกครองได้ครองตำแหน่งสำคัญที่มีอิทธิพลในรัฐบาลสมัยนั้น แต่ภายหลังที่นิสิตนักศึกษาโดยความสนับสนุนของมวลราษฎรได้เสียสละชีวิตร่างกายความเหน็ดเหนื่อยต่อสู้ระบบเผด็จการนั้นสำเร็จ และมีรัฐบาลซึ่งรับรองว่าจะดำเนินนโยบายประชาธิปไตยนั้นก็มีสิ่งที่รอดหูรอดตาไปในการที่บางคนซึ่งได้รับการฝึกฝนจนเกิดทัศนะนาซี ดำรงตำแหน่งสำคัญอยู่อีกซึ่งให้ความเกื้อกูลสนับสนุนผู้ที่มีทัศนะนาซีอย่างเดียวกัน ผมจึงเห็นว่าฝ่ายต่อต้านเผด็จการไม่ควรมองข้ามปัญหา "ดีนาซิฟิเคชั่น" นี้ซึ่งเป็นพลังสำคัญอย่างหนึ่งให้แก่การฟื้นตัวของระบบเผด็จการนาซี ส่วนหลายคนมิได้มีทัศนะนาซีแต่เคยมีทัศนะเผด็จการนั้น ถ้าแก้ไขทัศนะเดิมของตนโดยยึดถือทัศนะประชาธิปไตยนั้นก็ควรถือเป็นพันธมิตรของฝ่ายต่อต้านเผด็จการในระดับหนึ่งระดับใดตามสมควร

ผมขอให้ท่านทั้งหลายระลึกอีกอย่างหนึ่งว่า ในบรรดาบุคคลแห่งฝ่ายต่อต้านเผด็จการนั้นย่อมมีความแตกต่างกันในจุดหมายปลายทางแห่งระบบสังคม ฉะนั้นจึงควรพิจารณาว่าความต้องการเบื้องต้นที่ตรงกันคืออะไร แล้วสถาปนาความสามัคคีตามพื้นฐานนั้นก่อน ผมสังเกตว่าเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นิสิตนักศึกษานักเรียนโดยความสนับสนุนของมวลราษฎรได้สมานสามัคคีกันเพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ ฉะนั้นถ้าสมานสามัคคีกันต่อไป เพื่อให้ได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบเบื้องต้นก็จะเป็นคุณูปการแก่การต่อต้านเผด็จการให้สำเร็จได้

(ปาฐกถาและบทความเรื่อง "เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร" ก็จบลงโดยสังเขปเพียงเท่านี้)

หมายเหตุต่อท้ายบทความ

เมื่อเสร็จการแสดงปาฐกถาและปัญหาของผู้ที่มาสังสรรค์แล้ว ได้มีนักศึกษาผู้หนึ่งถามว่าเนื่องจากได้ยินว่าคอมมิวนิสต์ถือคติไม่มีชาติจึงอยากทราบว่าเป็นความจริงหรือไม่ ผมได้ตอบว่าอาจมีคอมมิวนิสต์บางนิกายที่ถือคติไม่มีชาติ แต่นั่นไม่ใช่คอมมิวนิสต์แท้จริงตามลัทธิมาร์กซเลนินเพราะเลนินเคยกล่าวไว้ว่า *ชาติยังคงต้องมีต่อไปอีกเป็นเวลาช้านาน* สหภาพโซเวียตสมัยเลนินได้เคารพความเป็นชาติของชนชาติต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นสหภาพ ในประเทศจีนปัจจุบันก็เคารพความเป็นชาติของชนชาติต่าง ๆ ในประเทศจีนและก็เคารพความเป็นชาติของชาติอื่นตามหลักการคงอยู่อย่างสันติระหว่างชาติที่มีระบบสังคมต่างกันมิใช่เป็นการทำลายชาติอื่น ผมจึงอธิบายความเพิ่มเติมไว้ในหมายเหตุต่อท้ายบทความดังต่อไปนี้ว่า ในประเทศจีน *"หลี่ ลี่ ซาน"* อดีตหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์จีนระหว่าง ค.ศ. 1928-1930 (ก่อนหวังหมิงและก่อนเหมาเจ๋อตุงเป็นหัวหน้าพรรคใน ค.ศ.1975) ได้สอนศิษย์ในประเทศจีนและได้ส่งศิษย์มาแพร่คตินั้นในบางประเทศ นายคนนี้ถูกปลดจากฐานะหัวหน้าพรรคฯ แล้วได้ไปอาศัยอยู่ที่มอสโคว์พักหนึ่งโดยทำงานในสำนักแปลหนังสือ ระหว่างนั้นเขาถูกสตาลินสั่งจับฐานดำเนินแนวทางตรอสกี แนวทางนี้ปรากฏตามมติของการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ค.ศ.1924 ซึ่งรับรองต่อมาโดยสมัชชาครั้งที่ 5 ขององค์การคอมมิวนิสต์สากล (COMINTERN) กล่าวไว้ว่าแนวทางตรอสกีเป็นแนวทางเบี่ยงของนายทุนน้อยออกจากลัทธิมาร์กซ (PETTY-BOURGEOIS DEVIATION FROM MARXISM) จึงแสดงให้เห็นว่า *"หลี่ ลี่ ซาน"* มีซากทัศนะที่สืบมาจากระบบทุนศักดินาของจีนเก่า และยิ่งกว่านั้นตามหนังสือที่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตแต่งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1939 (สมัยสตาลิน) ว่าด้วยประวัติของพรรคนั้นกล่าวว่าตรอสกีเป็นผู้นำพันธมิตรกลุ่มคัดค้านพรรคฯ ซึ่งรวมทั้ง *"อนาร์โค-ซินดิกาลิสม์"* (ANARCHO-SYNDICALISM) คือลัทธิซินดิกาลิสม์ *(SYNDICALISM)* ซึ่งเดิมเป็นลัทธิที่คุ้มครองผลประโยชน์ของกรรมกร ต่อมาได้พัฒนาเป็นลัทธิสังคมนิยมชนิดหนึ่งที่ถือว่าองค์การกรรมกรต้องเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตของสังคมและเป็นผู้แบ่งปันส่วนผลผลิตของสังคมให้แก่ราษฎร มิใช่อยู่ในมือของรัฐซึ่งจะต้องหมดหน้าที่แล้วเหือดหายไปโดยมีสหพันธ์ขององค์การกรรมกรต่าง ๆ ขึ้นมาแทนที่รัฐ แม้ว่าลัทธิซินดากาลิสม์มีลักษณะหลายอย่างคล้ายลัทธิมาร์กซแต่ก็คล้ายลัทธิอนาธิปัตย์มากกว่าจึงมีชื่อว่า

"อนาร์โค-ซินดิกาลิสม์" (ANARCHO-SYNDICALISM) แต่หลีลี่ซานมีซากทัศนะศักดินาผสมเข้ามาด้วยเช่นเขาสอนสานุศิษย์ให้ถือมอสโคว์เป็นเมืองหลวงของโลก อันเท่ากับสอนให้เอาชาติหนึ่งไปขึ้นอีกชาติหนึ่งตามระบบศักดินา และสอนให้ถือ *"ลัทธิไม่มีชาติ"* ซึ่งขัดต่อคำสอนของเลนินที่ว่าชาติยังคงอยู่เป็นเวลาช้านาน และขัดต่อ *"ลัทธิ" "INTERNATONALISM"* ซึ่งศัพท์นั้นก็แสดงความหมายชัดแจ้งอยู่แล้วว่าเป็นศัพท์สนธิระหว่างคำว่า "INTER" แปลว่า "ระหว่าง" กับคำว่า "NATION" แปลว่าชาติ คือ *ชาติยังคงอยู่* เหมาเจ๋อตุงอธิบายไว้ว่า *คอมมิวนิสต์ถือลัทธิระหว่างชาติสมานกับลัทธิรักชาติ (PATRIOTISM) และถือว่าชาติใหญ่ชาติน้อยมีความเสมอภาคกันมิใช่ชาติหนึ่งต้องขึ้นกับอีกชาติหนึ่ง* หลีลี่ซานต้องถูกขับออกจากพรรคฯ โดยการอภิวัฒน์ใหญ่ทางวัฒนธรรมนั้น

ส่วนในฝรั่งเศสนั้นนอกจากผู้สนใจจะศึกษาทัศนะ และวิธีปฏิบัติที่นิกายคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ มีต่อชาติฝรั่งเศสแล้ว ก็อาจสังเกตจากการปฏิบัติที่ดูเหมือนเป็นเรื่องที่ผิวเผิน แต่ก็แสดงออกซึ่งทัศนะที่มีต่อชาติฝรั่งเศสของนิกายต่าง ๆ เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสนั้นได้ฉลองวันชาติฝรั่งเศสร่วมกับราษฎรในวันที่ 14 กรกฎาคม อันตรงกับวันอภิวัฒน์ประชาธิปไตย ค.ศ.1789 และในการประชุมพรรคหรือประชุมแนวร่วมฝ่ายซ้ายหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสก็เป็นผู้นำร้องเพลง "มาเซยเยส" อันเป็นเพลงชาติฝรั่งเศส ครั้นแล้วจึงร้องเพลง "ระหว่างชาติ" (INTERNATIONALE) ส่วนนิกายปลีกย่อยเอียงซ้ายจัดมิได้ปฏิบัติเช่นนั้น

ผมได้กล่าวไว้แล้วว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นมีหลายนิกายที่โจมตีระหว่างกันเองและโจมตีลัทธิสังคมนิยมอื่น ๆ ยิ่งกว่าการโจมตีฝ่ายขวา ฉะนั้นผู้ใดจะนิยมชมชอบในนิกายใดก็ต้องพิจารณาเหตุผลของทุก ๆ ฝ่าย แล้ววินิจฉัยว่าการที่นิกายนั้นโจมตีนิกายนี้มีหลักฐานแน่ชัด หรือเป็นการสาดโคลนใส่กันเพราะบุคคลที่เกิดมาจากสังคมเก่า หรือจากสังคมที่มีซากเก่าตกค้างอยู่นั้น อาจมีทัศนะแห่งความเห็นแก่ตน "EGOIST CONCEPT" ถือความเห็นของตนว่าถูกต้องเสมอไปติดตัวอยู่มากบ้างน้อยบ้าง ที่ขัดกับทัศนะที่มีต่อส่วนรวมของมวลราษฎร "PUBLIC CONCEPT" หรือ "ALTRUISM"

หลายราชอาณาจักรเข้าใจถึงความจริงในเรื่องนี้ จึงให้สิทธิประชาธิปไตยอย่างเสรีแก่ราษฎร ในการนับถือสิทธิการเมือง อาทิ สหราชอาณาจักร (อังกฤษ) ที่ยอมให้มาร์กซกับเองเกลส์อาศัยลี้ภัยอยู่ในประเทศนั้นตลอดอายุขัย ซึ่งท่านทั้งสองก็

ได้เขียนแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ และบทความอื่น ๆ โฆษณาแพร่หลาย รวมทั้งจัดตั้งองค์การกรรมกรระหว่างประเทศครั้งที่ 1 ขึ้น สหราชอาณาจักรได้ยอมให้มีพรรคคอมมิวนิสต์ที่แสดงทัศนะของตนได้อย่างเสรี แต่ระบบราชาธิปไตยของอังกฤษก็ดำรงคงอยู่จนปัจจุบันนี้ สหราชอาณาจักรเบลเยี่ยม, เนเธอร์แลนด์, เดนมาร์ก, สวีเดน, นอร์เวย์, ก็ไม่กลัวคอมมิวนิสต์โดยยอมให้มีพรรคคอมมิวนิสต์ชนิดต่าง ๆ ระบบราชาธิปไตยของราชอาณาจักรเหล่านั้นก็ดำรงคงอยู่จนปัจจุบันนี้ *ส่วนบางสาธารณรัฐมีความกลัวคอมมิวนิสต์มาก ระบบคอมมิวนิสต์ก็เกิดขึ้นในสาธารณรัฐนั้น* เมื่อผมมาถึงปารีสใน พ.ศ.2513 ได้มีชาวอเมริกันผู้หนึ่งมาสนทนาด้วยถึงปัญหาความกลัวคอมมิวนิสต์ในสหรัฐอเมริกา ผมได้ ชี้แจงแก่ผู้นั้นว่า *"เพราะคนอเมริกันส่วนมากกลัวคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาก็จะได้ระบบคอมมิวนิสต์"* คนนั้นจึงถามผมว่า เพราะเหตุใดผมตอบว่า *เพราะความกลัวคอมมิวนิสต์จนขึ้นสมองผู้ครองอำนาจก็จะทำการบีบคั้นราษฎรมากขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อหวังจะสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ อันจะทำให้ราษฎรอเมริกันส่วนมากต้องเดือดร้อน แล้วก็จะรวมกันต่อสู้ผู้ครองอำนาจนั้นโดยไม่รังเกียจว่า ระบบใหม่จะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่* ผมได้อ้างราชอาณาจักรต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วที่ไม่กลัวคอมมิวนิสต์จนขึ้นสมอง ระบบราชาธิปไตยของราชอาณาจักรเหล่านั้นก็ดำรงคงอยู่ได้จนปัจจุบันนี้อเมริกันที่มาสนทนากับผมตอบว่า เขาเห็นด้วยกับความเห็นของผม แต่ความจริงใจของเขาอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

หลายประเทศแห่งค่ายสังคมซึ่งมีพรรคที่เคยมีชื่อว่า "พรรคคอมมิวนิสต์" นั้นเมื่อเห็นว่าราษฎรในประเทศนั้นยังไม่พร้อมที่จะรับชื่อเช่นนั้นของพรรคก็เปลี่ยนชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น ในเวียดนามเหนือพรรคนำมีชื่อว่า "พรรคเลาดง" แปลว่าพรรคคนงาน, ในเกาหลีเหนือพรรคนำมีชื่อแปลเป็นไทยว่า "พรรคคนงานเกาหลี", ในเยอรมันตะวันออกพรรคนำมีชื่อว่า "พรรคสังคมเอกภาพ", ในโปแลนด์นั้น เมื่อ ค.ศ.1948 พรรคสังคมนิยมกับพรรคคอมมิวนิสต์ร่วมกันเป็น "พรรคแนวร่วมคนงานชาวโปล" และใน ค.ศ.1949 พรรคชาวนาร่วมกับพรรคชาวนาโปแลนด์จัดเป็น "พรรคแนวร่วมชาวนา" ทุก ๆ พรรคร่วมกันเป็น "แนวร่วมเอกภาพแห่งชาติ", ในฮังการี เมื่อ ค.ศ.1956 พรรคคอมมิวนิสต์เดิมได้ปรับปรุงใหม่เปลี่ยนเป็น "พรรคคนงานสังคมนิยมชาวฮังการี" ฯลฯ ยังมีอีกหลายพรรคคอมมิวนิสต์นอกค่ายสังคมนิยม ที่เปลี่ยนชื่อพรรคเป็นพรรคคนงานบ้าง พรรคราษฎรบ้าง ฯลฯ ตามความเหมาะสมแก่สภาพของราษฎรในประเทศนั้น ๆ โดยถือแนวทางมาร์กซเลนินเท่าที่เหมาะแก่สภาพของสังคมนั้น ๆ □

เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร

พิมพ์ครั้งแรก จัดพิมพ์โดย องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2517)
พิมพ์ครั้งที่สอง (ต้นฉบับจากการพิมพ์ครั้งแรก)

ภาคผนวก

(พิเศษ)

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘)

สถาบันพระมหากษัตริย์
กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอธิการบดี ท่านที่เคารพทุกๆ ท่าน ในการกล่าวเรื่อง คุณูปการของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อสังคมไทย ควรเริ่มต้นด้วยสัจธรรม สัจธรรมประการหนึ่งคือ ความเป็นจริงที่ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง นั่นคือ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ตั้งแต่จักรวาลไปจนถึงอะตอม ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลง ถ้ามีระบบใดระบบหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ ระบบนั้นย่อมเกิดวิกฤตและเสื่อมสลายไป นี้เป็นความจริงที่เกิดขึ้นกับระบบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นระบบชีวิตตั้งแต่จุลินทรีย์ไปจนถึงไดโนเสาร์ องค์กร สถาบัน บริษัท ตลอดไปจนถึงอารยธรรมต่างๆ เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย กรีก และโรมัน เป็นต้น อารยธรรมเหล่านี้ล้วนเสื่อมสลายไปเพราะปรับตัวไม่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ต้นเค้าของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อ ๓๐๐ ปีก่อน เริ่มต้นด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่การปฏิวัติทางอุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่อำนาจ และการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตกไปทั่วโลก อันก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เชี่ยวกรากไปทั้งโลก กระทบประเทศน้อยใหญ่ทุกประเทศทั่วไป การที่ประเทศต่างๆ จะปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะการที่จะปรับวิธีคิดและปรับโครงสร้าง ไม่ว่าสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยากมาก ประเทศต่างๆ จึงประสบภัยพิบัตินานัปการ เช่น ความขัดแย้ง สงคราม ความผันผวนรุนแรงในสังคม วิกฤตการณ์วัฒนธรรม หรือวิกฤตการณ์ในรากเหง้าของตนเอง

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามปรับประเทศไทยให้มีความเป็นสมัยใหม่ กระแสความเปลี่ยนแปลงของความเป็นสมัยใหม่ของประเทศไทยและของโลกก่อให้เกิดความเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมไทย เพราะโครงสร้างทางสังคมปรับตัวไม่ได้ง่ายๆ ความเครียดเชิงโครงสร้างนำไปสู่

จากคำกล่าวเปิดงานปรีดี พนมยงค์ หน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ความรุนแรงได้ ดังที่มีความพยายามที่จะก่อการปฏิวัติรัฐประหารที่เรียกว่า กบฏในรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า The Great Depression of ๑๙๓๐ เป็นกระแสใหญ่อีกกระแสหนึ่งที่เพิ่มความเครียดให้สังคมไทย ความเครียดเพราะกระแสความเปลี่ยนแปลงจะผลิตปัญหารุนแรงต่างๆ เข้าใส่รัฐบาลที่รวมศูนย์อำนาจ ถ้าโครงสร้างอำนาจยังรวมศูนย์ ไม่ว่ารัฐบาลนั้นจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือทหาร หรือพลเรือน ดังที่เราเห็นอุบัติเหตุเภทภัยที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลต่างๆ เรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยสันติวิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ย้ายบทบาทจากจุดศูนย์รวมทางการเมืองอันเป็นจุดที่ล่อแหลมกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ซึ่งพ้นอันตรายจากความเครียด และการเป็นเป้าทางการเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์สืบมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความปลอดภัยและมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้าศึกษาความคิด บทบาท และพฤติกรรมของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมันสมองของคณะราษฎร ทั้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปรีดี คือผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นการตรงข้ามกับความพยายามสร้างภาพให้สังคมไทยเข้าใจไปว่าอาจารย์ปรีดีเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านผู้มีเกียรติครับ ประสบการณ์ตรงอาจจะหลอกเราได้ เช่น ประสบการณ์โดยตรงกับพื้นผิวโลกจะทำให้เราคิดว่าโลกแบนเพราะเราเห็นอยู่ทุกวี่ทุกวัน เราจะสรุปว่ามันแบน แต่การประมวลความรู้โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าโลกกลม จากประสบการณ์ตรงจะคิดว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลกเพราะเราเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้าและตกทางทิศตะวันตกอยู่ทุกเย็น มนุษย์จะเชื่อเช่นนั้นว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ฉะนั้นประสบการณ์ตรงอาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ ทำให้เรารู้ความจริง

เรื่องท่านอาจารย์ปรีดี เช่นกัน ได้มีผู้จงใจสร้างภาพว่าท่านเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ จะพบความจริง ซึ่งตรงกันข้ามคือ ท่านเป็นผู้ที่พยายามที่จะพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงที่ท่านมีอำนาจทางการเมืองและในช่วงที่ท่านไม่มีอำนาจแล้ว จนวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ถ้าวิญญูชนใช้การประมวลความรู้โดยหลักฐานจะพบความจริงตามนี้ ความจริงที่ตรงข้ามกับการเล่าลือประดุจเรื่องดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก หรือโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ความจริงเป็นเรื่องสำคัญ ความจริง ความรักความสมานฉันท์ เป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้ ความไม่จริงก่อให้เกิดความเกลียดชังความเป็นปฏิปักษ์ และความแตกร้าว ประเทศไทยมีความแตกแยกกันมากเป็นสังคมทอนกำลัง จนไม่มีกำลังที่จะเผชิญวิกฤตการณ์ต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ ความรักและความสามัคคี ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถ้าคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว จะมองไม่เห็นความดีของอาจารย์ปรีดี ซึ่งมีเป็นอเนกประการ ถ้ารู้ความจริงว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแห่งนี้ โดยมุ่งที่จะสร้างคนที่มีการศึกษาจำนวนมากขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อาจารย์ปรีดีวางระบบการคลังของประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อาจารย์ปรีดีพยายามวางความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาสิทธินอกอาณาเขตที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศและเสียศักดิ์ศรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง ๑๐ ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ยกทัพเข้ามาประเทศไทย และบังคับให้ประเทศไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร อาจารย์ปรีดีในขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพันธมิตรถือว่าประเทศไทยแพ้สงครามด้วย อาจารย์ปรีดีใน

ฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ชิงประกาศสันติภาพเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๘ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ ประเทศไทยไม่มีกรณีสงครามกับสัมพันธมิตร และดำเนินการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตรให้รับรองอิสรภาพของประเทศไทย

การประกาศสันติภาพของอาจารย์ปรีดีเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๘ เท่ากับเป็นการกู้อิสรภาพของประเทศไทย จากการตกเป็นเมืองขึ้นของสัมพันธมิตร จากคุณูปการในการรักษาบ้านเมืองไว้เมื่อพระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตอบแทนคุณงามความดีของท่านอาจารย์ปรีดี ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส เป็นคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นตัวอย่างของสามัญชนคนไทยที่มีความรักชาติบ้านเมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ใช้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศชาติ ดำรงตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญในการก่อให้เกิดประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ เชิดชู และพยายามพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รักษาบ้านเมืองไว้ในยามคับขัน ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น นับว่าอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นคนดีศรีสยามโดยแท้

การที่มีคนไทยคนหนึ่งเป็นคนดีถึงขนาดนี้ เป็นเรื่องหาได้ยาก ควรที่สังคมไทยโดยเฉพาะอนุชนคนรุ่นหลังจะได้รู้ความจริง มีความภูมิใจในความดีของเพื่อนร่วมชาติที่ทรงคุณงามความดีอันสูงยิ่งเช่นนี้ และเกิดความบันดาลใจที่จะทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ หรือตรงกับ ค.ศ.๑๙๐๐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ.๒๕๔๓ ปีข้างหน้านี้ท่านจะมีชาตกาลครบ ๑ รอบศตวรรษ ในโอกาสเช่นนี้ ประเทศไทยควรจะกระทำอะไรอันเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้สังคมไทยระลึกรู้ถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสมีต่อสังคมไทย เพื่อก่อให้เกิดกำลังในชาติบ้านเมืองในการที่จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า รัฐบาลควรเป็นเจ้าภาพจัดงานโดยจะเรียกว่า “งานฉลอง

๑ ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทย" หรือ "๑ ศตวรรษ ปรีดี คนดีศรีสยาม" หรือชื่ออื่นในทำนองนี้ก็ตาม ประกอบกับการสร้างสื่อในรูปต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคนไทยที่ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินเกิด นอกจากนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเสนอให้ UNESCO ประกาศให้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลก เพื่อโลกจะได้รับรู้การมีบุคคลสำคัญระดับโลกของประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติครับ ถ้ารัฐบาลได้ทำตามนี้จะเกิดความเป็นมงคล มงคลกับรัฐบาลเอง และมงคลกับสังคมไทย คนไทยนั้นถือเรื่องมงคล มงคลเกิดจากความจริง ความงาม ความถูกต้อง การมีความกตัญญูกตเวทีต่อคนที่มีบุญคุณ สังคมที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อคนที่ควรกตัญญูกตเวที ย่อมเป็นสังคมที่มีความเป็นมงคลอยู่ในตัว ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ นี้ หรือ ค.ศ.๒๐๐๐ จะเป็นปีแห่งชาตกาลครบรอบศตวรรษของคนไทยผู้ทรงคุณวิเศษอีกท่านหนึ่ง คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี การประกาศเกียรติคุณของคนไทยผู้ทรงคุณงามความดีสูงสุดมากกว่า ๑ คน ไม่ใช่ข้อเสียหายอะไร ตรงข้าม กลับจะเป็นไปในทางที่เป็นคุณยิ่งขึ้น เรายิ่งมีคนไทยที่ทรงคุณงามความดีสูงจำนวนมากคนเท่าใดที่จะให้โลกได้รับรู้ ยิ่งเป็นการดีเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ สังคมไทยควรจะล่วงพ้นการคิดอย่างขาดวุฒิภาวะหรือคิดอย่างเด็กๆ ว่า ถ้ารักคนนี้ต้องไม่รักคนโน้น การคิดแบบแยกข้าง แยกพวก ได้ทำลายสังคมไทยมามากเกินแล้ว ควรจะปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ

ท่านที่เคารพครับ สังคมไทยทอนกำลังกันเองมามาก จนสังคมอ่อนแอ ถึงเวลาที่เราจะสร้างความรักความสมานฉันท์ ความเป็นมงคล ให้เกิดขึ้นในชาติบ้านเมือง เพื่อสังคมไทยจะได้มีกำลังของแผ่นดินหรือภูมิพละในการดำเนินไปข้างหน้า สามารถเอาชนะอุปสรรคอันยากลำบากนานาประการ สามารถสร้างสันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้นในแผ่นดินของเราให้จงได้ อันเป็นสิ่งปรารถนาสูงสุดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ขอขอบพระคุณครับ

ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี

เรื่อง การเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญ บรรจุไว้ในปฏิทินของยูเนสโก

คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเสนอ ในการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ (Anniversaries of great personalities and historic events) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล และให้ความเห็นชอบโครงการเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกในด้านการศึกษา สันติภาพ ตลอดจนประชาธิปไตยแก่ชาวไทยและชาวโลก และเป็นผู้ที่ได้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ และราษฎรไทย โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ เสียสละ ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป

ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๖[illegible]/[illegible]๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ คือ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)
๒. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)
๓. ประธานรัฐสภา
๔. ประธานศาลฎีกา
๕. ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
๖. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล
๗. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา
๘. นายชวน หลีกภัย
๙. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล
๑๐. นายนิคม จันทรวิทุร
๑๑. นายประมวล สภาวสุ
๑๒. นายประเวศ วะสี
๑๓. นายพนัส สิมะเสถียร
๑๔. นายมารุต บุนนาค
๑๕. นายระพี สาคริก
๑๖. นายสถาพร กวิตานนท์
๑๗. นายสุธี สิงห์เสน่ห์
๑๘. นายเสน่ห์ จามริก
๑๙. นายเสม พริ้งพวงแก้ว
๒๐. นายเสริมศักดิ์ การุณ
๒๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๒๒. นายอุทัย พิมพ์ใจชน

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. นายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๓. รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
๔. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๕. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
๖. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์

กรรมการ

๗. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๘. ผู้แทนสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
๙. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
๑๐. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๑๑. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๑๒. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข

๑๓. ผู้แทนสำนักงบประมาณ
๑๔. ผู้แทนกรมธนารักษ์
๑๕. ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย
๑๖. ผู้แทนการสื่อสารแห่งประเทศไทย
๑๗. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน
๑๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือผู้แทน
๑๙. ผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี
๒๐. ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
๒๑. ผู้แทนมูลนิธิปรีดี พนมยงค์
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิป๋วย อึ๊งภากรณ์
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิโกมล คีมทอง
๒๔. ผู้แทนมูลนิธิชูวิทย์ โอวาทวงษ์
๒๕. ผู้แทนมูลนิธิดวงประทีป
๒๖. ผู้แทนมูลนิธิเด็ก
๒๗. ผู้แทนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
๒๘. ผู้แทนมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์
๒๙. ผู้แทนมูลนิธิบูรณะชนบท
๓๐. ผู้แทนสถาบันสันติประชาธรรม
๓๑. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓๒. ผู้แทนสมาคมสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทย
๓๓. ผู้แทนสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๓๔. ผู้แทนคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
๓๕. ผู้แทนองค์กรเครือข่ายเดือนตุลา
๓๖. ผู้แทนสมัชชาคนจน
๓๗. เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษา แห่งประเทศไทย
๓๘. นายกองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๓๙. ประธานสภานักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔๐. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
๔๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
๔๒. นายปรีชา สุวรรณทัต
๔๓. นายพินิจ จารุสมบัติ
๔๔. นายพีรพันธ์ พาลุสุข
๔๕. นายโภคิน พลกุล
๔๖. นายสมคาด สืบตระกูล
๔๗. นายอดิศร เพียงเกษ
๔๘. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
๔๙. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์

๕๐. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการและเลขานุการ
๕๑. นายพนม เอี่ยมประยูร กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๒. นายพิภพ ธงไชย กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
๒. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ประธานกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

กรรมการ

๓. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์
๕. นางสาวิตรี สุวรรณสถิตย์
๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาและประมวลผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๑๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
๑๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน
๑๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
๑๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดประกวดภาพยนตร์ รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
๑๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ
๑๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
๒๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
๒๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
๒๔. นางชุลีพร เกษโกวิท
๒๕. นางดุษฎี บุญทัศนกุล
๒๖. นายประณิต ภูมิถาวร
๒๗. นายวิษณุ วรัญญู
๒๘. นางวาณี สายประดิษฐ์
๒๙. นายสันต์ หัตถีรัตน์
๓๐. นายสุรพล นิติไกรพจน์
๓๑. นายเหวง โตจิราการ

๓๒. นายพนม เอี่ยมประยูร	กรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
๓๓. นายพิภพ ธงไชย	กรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
๓๔. นางสาววรรณี สำราญเวทย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
๓๕. นายกมล กมลตระกูล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

๑. อนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์ — ประธานอนุกรรมการ

๒. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
นายวิเชียร วัฒนคุณ — ประธานอนุกรรมการ

๓. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ — ประธานอนุกรรมการ

๔. อนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ — ประธานอนุกรรมการ

๕. อนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
นางสาววารี หะวานนท์ — ประธานอนุกรรมการ

๖. อนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายมานิจ สุขสมจิตร — ประธานอนุกรรมการ

๗. อนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ — ประธานอนุกรรมการ

๘. อนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ

๙. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก
นายสัมผัส พึ่งประดิษฐ์ ประธานอนุกรรมการ

๑๐. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน
ผู้แทนมูลนิธิเด็ก ประธานอนุกรรมการ

๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา
นายสันติสุข โสภณสิริ ประธานอนุกรรมการ

๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก
นายโดม สุขวงศ์ ประธานอนุกรรมการ

๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ
นายเสม พริ้งพวงแก้ว ประธานอนุกรรมการ

๑๔. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
นายพิภพ ธงไชย ประธานอนุกรรมการ

๑๕. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายสุภัทร สุคนธวัต ประธานอนุกรรมการ

๑๖. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
นายกิตติศักดิ์ ปรกติ ประธานอนุกรรมการ

๑๗. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
นายสุริชัย หวันแก้ว ประธานอนุกรรมการ

๑๘. อนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
นายพนม เอี่ยมประยูร ประธานอนุกรรมการ

ให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และในการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการใดๆได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๐

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๕/๒๕๔[illegible]

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของรัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

๑. ให้ปรับปรุงชื่อคณะกรรมการฯ เป็นคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

๒. ให้แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

นายอดุล วิเชียรเจริญ

คณะกรรมการอำนวยการ

นายนรนิติ เศรษฐบุตร — รองประธานกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายนรนิติ เศรษฐบุตร — รองประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ

กรรมการ

๒. นางจารุพร ไวยนันท์
๓. นายจริย์วัฒน์ สันตะบุตร
๔. นายโชคชัย สุทธาเวศ
๕. นายสมเกียรติ อภิญญาชน
๖. นายบัณฑูร ล่ำซำ
๗. นายครรชิต ตัมพานุวัตร
๘. นายภูวดล ทรงประเสริฐ
๙. นางสุทธาสินี วัชรบูรณ์
๑๐. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของนายปรีดี พนมยงค์

๑. ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายนิคม จันทรวิทุร
๓. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล
๔. นายปรีดี เกษมทรัพย์
๕. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
๖. นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร
๗. นายประชุม โฉมฉาย
๘. นายสมจิตต์ อินสิงห์
๙. นายสัมผัส พึ่งประดิษฐ์
๑๐. นายสะอาด พิมพ์สวัสดิ์
๑๑. นายระวิ ฤกษ์จำนง
๑๒. นายสงัด ศรีวณิก
๑๓. นายศุขปรีดา พนมยงค์
๑๔. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา
๑๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ
๑๖. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์

๑๗. นางสาวปราณี กุรุพิณฑารักษ์ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ นายปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

๑. นายวิเชียร วัฒนคุณ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
๓. รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
๔. อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
๕. รองอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๖. ผู้อำนวยการกองสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
๗. ผู้อำนวยการกองการสังคม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
๘. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์
๙. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
๑๐. นายพนม เอี่ยมประยูร

๑๑. นายประณิต ภูมิถาวร — อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๒. นางสาวสุทธิลักษณ์ จงอุดมสุข — อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์

๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางยุพิน โภครัฐิติยุกต์
๓. นายภัทรพงศ์ ศรีเธียรอินทร์
๔. นายหริรักษ์ สูตะบุตร
๕. นายอัคนี อรัณยกานนท์

๖. นายคณิต พืชวณิชย์ อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นางสมศรี กัณฑพงศ์ อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ

๑. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายจรัญ โฆษณานันท์
๓. นายชัยวัฒน์ บุนนาค
๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์
๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์
๖. นายพนม เอี่ยมประยูร
๗. นางวาณี สายประดิษฐ์
๘. นายสมคิด เลิศไพฑูรย์
๙. นายสันติสุข โสภณสิริ

๑๐. นางสุภาพ ดวงไสว อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางชนันดา ธีญะวุฒิ อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายกสมาคมธรรมศาสตร์
๒. นายดำรงค์ กฤษณมระ
๓. นายประมวล สภาวสุ
๔. นายพนัส สิมะเสถียร
๕. นายสุธี สิงห์เสน่ห์

๖. คุณวารี หะวานนท์ ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นางจารุพร ไวยนันท์
๘. นายชัชวาลย์ ศรศรี
๙. นายทองมา หงส์ลดารมภ์
๑๐. นายนริศ ชัยสูตร
๑๑. นางสาวประนอม โฆวินวิพัฒน์
๑๒. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์
๑๓. นายวีระ มานะคงตรีชีพ
๑๔. นายสงคราม ชัยประวัติดำรงค์
๑๕. นายสม จาตุศรีพิทักษ์
๑๖. นายสมชาย สกุลสุรรัตน์
๑๗. นายสุขสันต์ จิรจริยาเวช
๑๘. นายอุทัย อัครพัฒนากูล
๑๙. ผู้อำนวยการกองคลัง
๒๐. หัวหน้างานการเงิน

๒๑. นางสาววรรณี สำราญเวทย์ อนุกรรมการและเลขานุการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. นายมานิจ สุขสมจิตร — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล ฉายาวัฒนะ
๓. นายบำรุง สุขพรรณ์
๔. นางสาววิภา สุขกิจ
๕. นายสมหมาย ปาริจฉัตต์
๖. นายกำแหง ภริตานนท์
๗. นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษ์
๘. นางผานิต พูนศิริวงษ์
๙. นายวิทยา ตัณฑสุทธิ์
๑๐. นายสุวัฒน์ ทองธนากุล
๑๑. นายตุลย์ ศิริกุลพิพัฒน์
๑๒. นายสมชาย กรุสวนสมบัติ
๑๓. นายดำฤทธิ์ วิริยะกุล
๑๔. นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี
๑๕. นางวัชรินทร์ วาณิชา
๑๖. นายสมเจตน์ ชวนชาติ
๑๗. นายคณิต พืชวณิชย์
๑๘. นายมนูญ พุฒทอง
๑๙. นายคณัศ พันธรักษ์ราชเดช
๒๐. นายปราโมช สัมชุกร
๒๑. นายสมภพ ศรีสมวงศ์
๒๒. นางกรรณิการ์ วิริยะกุล
๒๓. นายทวีสิน สถิตย์รัตนชีวิน
๒๔. นายสมณา นทีไวทัยวะ
๒๕. นายธวัชชัย ไพรินทราภา
๒๖. นางอุบล แป๊ะยิ้มล่อง
๒๗. นางสาวสุภาณี แก้วมณี

๒๘. นางนุตรฮายาตี โกศลศักดิ์ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

๑. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายชูชาติ หมื่นอินกุล
๓. นายทวีศักดิ์ ใยเมือง
๔. นายนิวัติ กองเพียร
๕. นายสุพจน์ แจ้งเร็ว
๖. นางดุษฎี บุญทัศนกุล
๗. นายอำนาจ เย็นสบาย

๘. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย — อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. นายสัมผัส พึ่งประดิษฐ์ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายระวิ ฤกษ์จำนง
๓. นายกมล กมลตระกูล
๔. นายคณิต พืชวณิชย์
๕. นายพิรุณ ฉัตรวนิชกุล
๖. นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์
๗. นายสมจิตต์ อินสิงห์
๘. นายสันติสุข โสภณสิริ

๙. นายสุภรณ์ พรหมพันธุม — อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๐. นายสมชาย หอมละออ — อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๙. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

๑. นายพิภพ ธงไชย — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล กมลตระกูล
๓. นางกาญจนา กาญจนสุต
๔. นายจรัล ดิษฐาอภิชัย
๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ
๖. นางดุษฎี บุญทัศนกุล
๗. นายธีรพัฒน์ อัศวสังสิทธิ
๘. นางปฏิญญา ศรีธัญญรัตน์
๙. นายพิรุณ ฉัตรวนิชกุล
๑๐. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

๑๑. นายสมบัติ บุญงามอนงค์ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

๑. พระไพศาล วิสาโล — อนุกรรมการที่ปรึกษา
๒. นายสันติสุข โสภณสิริ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวฐิติมา คุณติรานนท์
๔. นายธำรง ปัทมภาส
๕. นางสาวนงลักษณ์ ตรงศีลสัตย์
๖. นางสาวนารี แซ่ตั้ง
๗. นายนิพนธ์ แจ่มดวง
๘. นายวรพงศ์ เวชมาลีนนท์
๙. นายสมเกียรติ มีธรรม
๑๐. นางสาวสิริวรรณ นิจเจริญ

๑๑. นายสุรสม กฤษณะจูฑะ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก

๑. นายโดม สุขวงศ์ — ประธานอนุกรรมการ
๒. นายอดิศักดิ์ เช็กรัตน์ — รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางณิชชา จริยเศรษฐการ
๔. นายภาณุ อารี
๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาวชลิดา เอื้อบำรุงจิต — อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นางสาววิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ — อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ

๑. นายเสม พริ้งพวงแก้ว ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายโคทม อารียา
๓. นายเดช พุ่มคชา
๔. นางธีรนาถ กาญจนอักษร
๕. นายมาร์ค ตามไท
๖. นายวิษณุ วรัญญู

๗. นายพิภพ ธงไชย อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๓. [redacted]ณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

๑. นายพิภพ ธงไชย ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นางดุษฎี บุญทัศนกุล
๓. นายสมคาด สืบตระกูล
๔. นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ
๕. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์

๖. นายอนันต์ วิริยะพินิจ อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นายก่อพงษ์ ดอนสกุล อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

[redacted]๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์[redacted]ถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์
๒. นายทิวา เงินยวง
๓. นายพระนาย สุวรรณรัฐ
๔. นายเฉลียว จรัสศรี

๕. นายสุภัทร สุคนธวัต ประธานอนุกรรมการ
๖. นายปัญญา น้ำเพชร รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นายกฤษดา ณ ป้อมเพชร
๘. พันเอก (พ) ชยันต์ อัมพุนันท์
๙. นายยงยศ เล็กกลาง
๑๐. นายนิเวศ พันธ์เจริญวรกุ[redacted]
๑๑. นายสมยศ [redacted]ฤกษาเกษมสุข
๑๒. นายจรัล ดิษฐาอภิชัย
๑๓. นางสาวนัยนา สุภาพึ่ง
๑๔. นายสันติ จียะพันธ์
[redacted]๕. นางสาวดวงใจ สุภาพึ่ง

๑๖. นางสาวชล[redacted]ดา บุญเกษม อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๑. นายกิ[redacted]ติศักดิ์ ปรกติ — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายอภิชัย พันธเสน
๓. นายเกษียร เตชะพีระ
๔. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์
๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ
๖. นายธีรยุทธ บุญมี
๗. นายพนม เอี่ยมประยูร
๘. นายวรพจน์ วิศรุ[redacted]พิชญ์
๙. นายประชา หุตานุวัตร

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

๑. นายสุริชัย หวันแก้ว — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายไชยันต์ รัชชกูล
๓. นายเดช พุ่มคชา
๔. นายบัณฑร อ่อนดำ
๕. นางสาวพรเพ็ญ ฮันตระกูล
๖. นายวิทยา สุจริตธนารักษ์

๗. นางวิระดา สมสวัสดิ์ — อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

๑. นายพนม เอี่ยมประยูร — ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์
๓. นายพิภพ ธงไชย
๔. นายสมเกียรติ วรปัญญาอนันท์
๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาววรรณี สำราญเวทย์ — อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นางวิภา เกตสระ — อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๘. นางสาววรรณวิภา แสงสารพันธ์ — อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ทั้งนี้ให้แต่ละฝ่าย

๑. จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของรายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒. ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง
๓. จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายในการดำเนินการตามแผนงาน
๔. จัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
๕. เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้น ต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณานำเสนอให้คณะกรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน และ
๖. ดำเนินการตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๑

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๔๗/๒๕๔๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๖๑/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๕/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๑ แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลดังมีรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ท่าพระจันทร์ กรรมการ

คณะอนุกรรมการ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ ประธานอนุกรรมการ
๒. นายสมชัย ศรีสุทธิยากร รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์
๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์
๕. นางสาวสุวดี เมฆา
๖. ประธานชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท
๗. นางวนิดา จันทนทัศน์ อนุกรรมการและเลขานุการ
๘. นางสาวดาวเรือง แนวทอง อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

อนุกรรมการ

๑. นายสมชาย วัชระสมบัติ
๒ นายสาโรช เผือกสำสี

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

นางสาวสุรัสวดี หุ่นพยนต์ อนุกรรมการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

อนุกรรมการ

๑. นายศิริลักษณ์ ปั้นบำรุงกิจ
๒. นายคัมภีร์ ดิษฐกรณ์
๓. นายจเร พันธ์เปรื่อง
๔. นายศุภพงศ์ ขจรทิพย์

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการโครงการอนุสรณ์สถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑. นายสมคาด สืบตระกูล ที่ปรึกษา
๒. นายนิเวศ พันธ์เจริญวรกุล รองประธานอนุกรรมการ
๓. นายนุกูล ทานาค อนุกรรมการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

นายจรัล ดิษฐาอภิชัย อนุกรรมการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

นายโชคชัย สุทธาเวศ อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๒

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

หนังสือ ***ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย*** เล่มนี้ประกอบด้วยสาระอันเฉพาะเจาะจงด้วยข้อเขียนจำนวน ๒๑ เรื่อง ซึ่งแสดงทรรศนะของนายปรีดี พนมยงค์ ว่าด้วยแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎี ว่าด้วยเอกราชอธิปไตยของชาติ ว่าด้วยความคิดเรื่องโครงการเศรษฐกิจ และว่าด้วยแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีข้อน่าสนใจอันสำคัญยิ่งสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓)

ISBN 974-7833-43-3

ราคา ๒๕๐ บาท